

Tarja Tapio

”Meilä on kaikila samanlaiset tarinat”

Tarinankerrontatutkimus
tornionlaaksolaisuudesta vanhimpien
aapualaisten arjessa ja tulevaisuudessa

Tarja Tapio

"Meilä on kaikila samanlaiset tarinat"

Tarinankerrontatutkimus tornion-
laaksolaisuudesta vanhimpien aapualaisten
arjessa ja tulevaisuudessa

Esitetään Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston Villa Ranan Paulaharjun salissa
syyskuun 17. päivänä 2010 kello 10.

Academic dissertation to be publicly discussed, by permission of
the Faculty of Social Sciences of the University of Jyväskylä,
in building Villa Rana, Paulaharju hall, on September 17, 2010 at 10 a.m.

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

JYVÄSKYLÄ 2010

"Meilä on kaikila samanlaiset tarinat"

Tarinankerrontatutkimus tornion-
laaksolaisuudesta vanhimpien aapualaisten
arjessa ja tulevaisuudessa

Tarja Tapio

"Meilä on kaikila samanlaiset tarinat"

Tarinankerrontatutkimus tornion-
laaksolaisuudesta vanhimpien aapualaisten
arjessa ja tulevaisuudessa

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

JYVÄSKYLÄ 2010

Editor

Jussi Kotkavirta

Department of Social Sciences and Philosophy, University of Jyväskylä

Pekka Olsbo, Sini Rainivaara

Publishing Unit, University Library of Jyväskylä

Cover picture: "Erkin Pekka"
Elma Uusitalo's family album

URN:ISBN:978-951-39-4001-0
ISBN 978-951-39-4001-0 (PDF)

ISBN 978-951-39-3981-6 (nid.)
ISSN 0075-4625

Copyright © 2010, by University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2010

ABSTRACT

Tapio, Tarja

"We all have the same stories" – A Storytelling Case Study of Torne Valley-ness in the Everyday Life and Future of Elderly Aapua Residents

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2010, 261 p.

(Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research

ISSN 0075-4625; 395)

ISBN 978-951-39-4001-0 (PDF), 978-951-39-3981-6 (nid.)

This study examines the ways in which *Torne Valley-ness*, an ethnicity rooted in a by-gone traditional way of life, appears in the everyday lives and future prospects of the people participated to this study. The study took place in the small village of Aapua, population under 140, located in the Swedish Torne Valley near the Arctic Circle. Everyday life and future prospects are examined from the viewpoint of a local generation of Aapua residents who were born and raised, and are now growing old in the village. The Torne Valley ethnicity represents a social structure based on the values and norms adopted by the members of the local generation through their traditional way of life. It creates resources and rules in order to promote the everyday life and to secure the future of the local generation.

In 2005, seven Aapua residents over 65 years of age, who speak Meänkieli as their native language, participated in this study. Three of the participants were women and four men. The study applies the principles of co-operative inquiry, proposed by John Heron, in which storytelling represents presentational knowledge based on the collective memory of a local generation. The research process began with the participants telling fictional, memory-based stories about Torne Valley and its residents. Next, the topics that came up in the storytelling phase were structured into research themes and discussed with the participants. Finally, the participants considered their everyday life and future accordingly. The data were collected during eight meetings with all the participants collaborating in each 90 minute session.

The final study has five themes: 1) Aapuan storytelling is examined as the knowledge based on the collective memory of the local generation, and ethnicity as an activity conveying social structure; 2) the core features of the Aapua community and communality from the viewpoint of the local generation; 3) the role of Meänkieli in the ethnicity and everyday life of Torne Valley; 4) the relationship between the values and norms formed within a traditional lifestyle based on continuity and elements of the modern consumer lifestyle; and finally, 5) the connection with the nature of the local generation as a part of today's everyday life and future. One important objective of this study is to develop participatory methodology for studying the social surroundings of various communities as well as revealing insight into such communities. The study connects the co-operative methodology to theoretical foundations adopted from the social sciences. In addition, the study applies a co-operative methodology in which participants can not only use their native language, but are also able to generate information on their aging, Torne Valley-ness, as well as the structure of everyday life.

Keywords: ageing, co-operative inquiry, ethnicity, local generation, Torne Valley-ness, storytelling

Author's address Tarja Tapio
Vanha Pirkkiöntie 81
95470 Tornio
tarja.tapio@pp.inet.fi

Supervisors Professor Jyrki Jyrkämä
Department of Social Sciences and Philosophy
University of Jyväskylä, Finland

Sinikka Vakimo, PhD
University of Eastern Finland

Reviewers Professor Suvi Ronkainen
University of Lapland, Finland

Associate professor Peter Öberg
University of Gävle, Sweden

Opponents Professor Suvi Ronkainen
University of Lapland, Finland

KIITOKSET

Ensimmäiseksi esitän lämpimät ja sydämentäyteiset kiitokset tutkimukseen osallistuneille Aapuassa. Tack för den där tiden! Olen pahoillani siitä, että en voinut käyttää teistä omia ristimänimiänne luvastanne huolimatta. Tahdoin suojata yksityisyyttänne, sillä loppujen lopuksi en voinut ennakoida kaikkia niitä vaikutuksia, joita nimenne julkaiseminen olisi tuottanut teille tai läheisillenne. Tutkimuksen aloittamisessa auttoivat lisäksi Göta Andersson ja Siw Wanhatalo STR-T:n toimistosta. Te olette kaikki lähellä sydäntäni. Lisäksi kiitokset Aapuan kyläläisille yleisestä mielenkiinnostanne tutkimusta kohtaan ja minulle, vieraalle osoittamastanne ystävällisyydestä ja avuliaisuudesta.

Väitöskirjatyöni valmistui Jyväskylän yliopistossa yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella, joka muodosti tukevan ja luotettavan oksanhaaran sitä kotipesää varten, jossa tutkimustyöni hau-tui, kuoriutui, kehittyi ja valmistui. Merkittävän osan varsinaisesta kotipesästä muodosti sosiaaligerontologian linja, jonka jatkokoulutusseminaarit sekä muut ohjaustapaamiset olivat olennainen osa työtäni. Merkittävä osa pesää muodostui lisäksi Ikääntyminen hyvinvointi ja teknologia -tutkijakoulusta. Sekä yhteiskuntatieteellinen tiedekunta että IHT-tutkijakoulu mahdollistivat ja turvasivat tutkimustyöni kokopäiväisen tekemisen ja sen jatkumisen loppuun saakka. Suuret kiitokseni kohdistankin koko yhteiskuntatieteelliselle kotipuulle, jota tarvitsin kokonaisuudessaan jatko-opintojeni ja väitöskirjatutkimukseni tueksi. Kiitos myös mahdollisuudesta laajentaa ja monipuolistaa akateemista osaamista Stirlingin yliopistossa Skotlannissa keväällä 2008.

Lämpimät ja sydämelliset kiitokset väitöskirjatyöni viisaalle ohjaajalle, professori Jyrki Jyrkämälle, joka antoi tilaa kehitellä tutkimusideaani ja viittasi minut toisella kädellä kohti co-operatiivista tutkimusta. Toisella kädellä hän piti minua kiinni sosiologiaan juurtuvan sosiaaligerontologian kentässä. Erityiskiitokset tavasta, jolla hän on ohjannut teoreettista ajattelua ja metodologista jäsentämistäni ja antanut tilaa ja suonut ymmärrystä prosessille, jossa nyt katsottuna epämääräiseltä vaikuttavasta ideapaperista kehittyi valmis väitöskirja. Lämpimät kiitokset tutkimustyön toiselle ohjaajalle Sinikka Vakimolle Joensuun yliopistossa. Hän on kommentoinut työtäni erityisesti kulttuurigerontologian näkökulmasta ja auttanut merkittävästi selventämään tutkimusrajoituksiani. Hänen ihailtava paneutuminen työhöni oli tärkeää erityisesti käsikirjoitusversioiden jäsentymisessä väitöskirjaksi. Kiitän työni perinpohjaisia ja paneutuva esitarkastajia professori Suvi Ronkaista ja Peter Öbergiä. Heidän mukaantulonsa oli minulle suuri kunnia.

Kiitän professori Alison Bowesia Stirlingin yliopistossa Skotlannissa ohjauksesta keväällä 2008 tutkijavierailuni aikana. Hän auttoi ottamaan tarvittavaa etäisyyttä tutkimuskohteeseen ja tarkastelemaan sitä ”uutena” sekä ohjasi työtäni kansainväliseen, sosiologiseen keskusteluun kirjoittamani artikkelin muodossa. Kiitän myös tohtori Sarah Wilsonia, joka osallistui niin ikään työni ohjaukseen Stirlingin yliopistossa viettämäni vierailun aikana. Hän auttoi minua jäsentämään tutkimustani erityisesti suhteessa narratiiviseen gerontologiaan.

Kiitän sosiaaligerontologian jatkoseminaarilaisia mielenkiintoisista keskusteluista lämminhenkisistä istunnoista sekä virkistävästä lounas- ja kahvittelu-pauseista. Erityinen kiitos Leinosen Anulle monenasteisesta tuesta, ja olen iloinen tutkimustyön ohessa kehittyneestä ystävydestä. Kiitän myös ystävääni ja kollegaani Kaskiharjun Eijaa, joka tarjosi ystävyytensä lisäksi vahvan tukensa niin kutsutuissa "akuuteissa kriisitilanteissa". Kiitän myös Happosen Riittaa ja Sakkea Jyväskylässä, jotka usein majoittivat väsyneen seminaarimatkalaisen ja kohtelivat häntä tervetulleena vieraana.

Kiitän rakasta puolisoani, Juhania, joka näki tarvittaessa itseäni kauemmas, ja joka kokeneena sanomalehtimiehenä kävi läpi väitöskirjani kieliasua aina ehtiessään ja korjasi lukemattomat tekstiin sirottelemani pilkkuvirheet. Hän myös hoiti kodin ja lapset silloin kun työhuoneen ovi pysyi tiiviisti suljettuna ja oli läsnä lapsillemme erityisesti tutkimuksen viimeistelyvaiheessa. Kiitän myös äitiäni Marjatta Kilpeläistä sekä tutkimuksen viimeistelyvaiheessa poisnukkunutta rakasta isääni Osmaa poikieni, Juhon ja Laurin kaitsemisesta. Vanhempieni apu oli ratkaisevan tärkeää väitöskirjatyön ensimmäisinä vuosina, jolloin lapset olivat alle 3-vuotiaita ja työskentelin ilman taloudellista tukea. Isäni ja isoäitini juuret monikulttuurisessa Tornionlaaksossa ovat myös osaltaan vieneet minut alkuperäisen tutkimusidean äärelle. Kiitän vielä natoani, Elina Tapiota kärsivällisyydestä ja kaikesta avusta ja tuesta tutkimusprosessin eri aikoina sekä erityisesti hyvästä seurasta pitkien seminaarimatkojen aikana aikaa vievien junanvaihtojen välillä Tampereella.

Tutkimuksen ovat mahdollistaneet taloudellisesti seuraavat tahot, joita haluan kiittää: Kiitän Lapin kulttuurirahastoa, Aino Yliruokasen tiederahastoa, tuesta tutkimussuunnitelman kehittämissä vaiheissa; Suomalais-ruotsalaista kulttuurirahastoa tutkimuksen keskeisissä vaiheissa saamastani tuesta; Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekuntaa sekä Ikääntyminen, Hyvinvointi ja Teknologia -tutkijakoulua, jotka ovat tarjonneet taloudellisen tuen lisäksi areenan sekä omaa väitöskirjatutkimusta, mutta myös yleisemmin sosiaaligerontologiaa koskeville keskusteluille. Lisäksi kiitän Emil Aaltosen säätiötä tutkimuksen kirjoittamis- ja viimeistelyvaiheessa, sekä Ellen ja Artturi Nyysösen Säätiötä tutkimuksen viimeistelyvaiheessa antamasta tuesta. Kiitän vielä Leinosen sukuseuraa stipendistä väitöskirjan ohjauskäyntikuluihin.

27.7.2010 Pirkkiö
Tarja Tapio

SISÄLLYS

ABSTRACT
KIITOKSET
SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	9
1.1	Tutkimuksen lähtökohdat	12
1.2	Tutkimuksen kulku	16
1.3	Tutkimuksen rakenne	19
1.4	Tutkimuksen eettisyys	20
2	TUTKIMUKSEN TAUSTA	24
2.1	Tarinankerronta, tornionlaaksolaisuus ja osallistava sosiaaligerontologinen tutkimus	24
2.1.1	Tarinankerronta, vanhuus ja traditiot nykyaikaistumisen valossa.....	24
2.1.2	Tarinankerronta sosiaaligerontologisessa tutkimuksessa.....	28
2.1.3	Tornionlaaksolaisuus, etnisyys ja rakenne	35
2.1.4	Osallistava sosiaaligerontologia.....	50
2.2	Tutkimuksen teoreettiset ja metodologiset lähtökohdat	57
2.2.1	Sosiaalisen maailman tutkimusmaisema.....	57
2.2.2	Sosiaalisen maailman osallistava tutkiminen	58
2.2.3	Tutkimisen ongelma ja tarinankerronnan asema	65
3	TUTKIMUSKOHDDE, TUTKIMUKSEN VAIHEET JA ANALYYSI	72
3.1	Tutkimuspaikan, osallistujien ja aineiston kuvaus.....	72
3.1.1	Aapua tutkimuspaikkana	72
3.1.2	Osallistujat.....	75
3.1.3	Aineistot.....	77
3.2	Tutkimusprosessi, tutkimuksen vaiheet ja osallisuuden jäsenitys....	90
3.2.1	Tutkimusprosessin mallintaminen.....	90
3.2.2	Tutkimuksen vaiheet ja menetelmät	94
3.2.3	Tutkijan osallisuuden jäsenitys	118
3.3	Analyysi ja tutkimuksen kirjoittaminen.....	124
3.3.1	Analyysi.....	124
3.3.2	Kirjoittamisen lähtökohtia	127
3.3.3	Tutkimuksen luotettavuus.....	131
4	TORNIONJOKILAAKSOLAINEN ETNISYYS AAPULAISEN PAIKALLISSUKUPOLVEN ARJESSA JA TULEVAISUUDESSA	133
4.1	Aapualaisen paikallissukupolven tarinankerronta ennen ja nyt....	133
4.1.1	"voi tavaton ette oli se luja"	134
4.1.2	"ei nyten ole mithään tekemistä kläpeiläkhän"	141

4.2	Perinteinen tornionlaaksolaisuus nykyisyydessä: aapualaisen yhteisöllisyyden kivijalka	145
4.2.1	"se oli tuo ujous niin kauhia"	145
4.2.2	"raamattu oli sivistystä"	151
4.2.3	"mutta aina parempi jos on oma tyvär"	156
4.2.4	"se on niin mukavasti vanhanaikaishuus tarttunu kiinni"	164
4.2.5	"sitä pietethään sitä huolta sillä laila"	170
4.3	Meänkielellä kahden maailman välissä.....	178
4.3.1	"met tärväsimä koko meänkielen"	179
4.3.2	"meihin jäi se vika; met olema ruottalaiset, emmekä me ossaa itte oikein hyvin ruottiakhaan"	183
4.3.3	"nuoret mennee huonneisiinsa, ne välitä näistä meän jutuista"	188
4.3.4	"ruottissa ole voimaa, sillä voi koiraakaan komentaa"	191
4.4	Tornionlaaksolaisuus ja uudet arvot kohtaavat: kestävyys ja kulutus.....	195
4.4.1	"soon Jumalan kuu, ei sinne mennä"	195
4.4.2	"aivan semmosta turhata hömpötystä vaan"	201
4.4.3	"meän jenerasuuni on kaikki slöösannu"	204
4.4.4	"ei se saata yhtäälle pyöriä"	206
4.5	Tornionlaaksolaisuus arvona ja normeina tässä ja tulevassa: luonto ja vapaus.....	210
4.5.1	"Aapuassa oli hyvä, keskellä kruunun mettiä"	210
4.5.2	"ei net päässeet pruuutaamhaan"	212
4.5.3	"meilä on täälä vaphaus"	216
5	TUTKIMUKSEN JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI	221
5.1	Johtopäätökset.....	221
5.1.1	Tornionlaaksolaisuus aapualaisen paikallissukupolven arjessa ja tulevaisuudessa.....	224
5.2	Tutkimuksen arviointi	233
	YHTEENVETO (SUMMARY).....	238
	LÄHTEET	244

1 JOHDANTO

Olen aina ollut kiinnostunut Suomen, Norjan ja Ruotsin Lapin sekä Tornionlaakson kylistä ja yhteisöistä, sekä elämäntapojen ja etnisyyden moninaisuudesta niissä. Olen pohtinut yleensäkin asioita, joita eläminen luonnon keskellä pienissä, syrjäisissä kylissä ja taloissa kaukana palveluista vaatii ja antaa erityisesti elämän ehtopuolella. Olen lisäksi aina ollut kiinnostunut siitä, mitä etnisyyden ja vähemmistöasema tarkoittavat ikäihmisten arkielämän ja sosiaalisen toiminnan yhteydessä. Entä miten etnisyyden vaikutukset tulevat korkealla iällä yhteen muiden ikääntymiseen liitettyjen tekijöiden kanssa. Miten etnisyyden asettuu iän tuoman elämäkokemuksen valossa osaksi ympäröivän maailman, yhteisön ja siinä toimimisen hahmottamista. Entä millaisia voimavaroja etnisyyteen sisältyy arkielämän ja sosiaalisen toiminnan taustalla.

Etnisyyden tutkiminen on ongelmallista jo käsitteen laajuuden vuoksi. Sana etnisyyden ei kerro ikääntyville ihmisille itselleen yleensä paljoakaan. Tutkimusmielessä onkin hyödyttömyys kysyä ihmisiltä suoraan etnisyydestä ja sen yhteydestä heidän arkielämäänsä. Toisaalta ulkopuolisen tutkijan on yleensäkin vaikeaa päästä sisälle siihen yhteisölliseen arvo- ja normiperustaan, joka osaltaan määrittää niitä valintoja ja rutiineja, joita ihmiset arjessaan tekevät ja noudattavat, ja joiden kautta ihmiset määrittävät etnisyytensä. Oma lähtökohtani etnisyyden ja ikääntymisen yhdessä tarkasteluun on metodologia, jonka kautta on mahdollista löytää tie yleensäkin etnisten yhteisöjen omiin, arkielämään yhteydessä oleviin käsityksiin ja jäsenyyksiin sekä niiden taustalla vaikuttaviin tekijöihin. Tutkimusmetodien tulee tämän periaatteen mukaan olla lisäksi sellaisia, että niiden avulla on mahdollista ottaa huomioon tutkittavan yhteisön luonteelliset tavat ilmaista itseään ja kertoa itselleen tärkeistä asioista.

Tutkittavalle yhteisölle luonteellisten ilmaisutapojen huomioon ottaminen asioiden ja ilmiöiden yhteisökohtaisessa määrittelyssä perustuu omaan kokemukseeni tutkimuksen teosta. Toimiessani Utsjoella Saamelaisen Palvelukeskuksen projektityöntekijänä vuonna 1994 keräsin saamelaisten kotiseutualueella tietoa ikääntyvien saamelaisten elinoloista ja elämäntyytyväisyydestä standardoitua hyvinvointikyselylomaketta käyttäen (Kilpeläinen 1998). Kokemukseni suomalaisen lomakkeen pohjalta tekemistäni haastatteluista oli se, että

en kokenut oikeasti tavoittavani ihmisiä haastattelun puitteissa, vaikka tapaamiset haastattelutilanteen ulkopuolella olivat yleensä mukavia ja koskettaviakin kohtaamisia. Kysymys ei kuitenkaan ollut pelkästään yhteisen äidinkielen puuttumisesta, vaan jostakin syvemmästä asioiden näkemisen tavassa. Siitä lähtien minua on askarruttanut se, kuinka ikääntymiseen liittyviä asioita voisi tutkia etnisissä yhteisöissä yleisesti ottaen siten, että niiden määrittelyssä ei käytetä pelkästään tutkimuskohteen omaa kieltä, vaan myös yhteisön omia arvo- ja normiperustaisia jäsennyksiä, jotka ovat kytköksissä nimenomaan arkielämään. Pohdin sitä, miten voisi välttyä sellaisten vakiintuneiden määritelmien ja ennakkokäsitysten yleistämisestä etniseen yhteisöön, johon ne eivät sovi.

Paikallisten ja perinteisten elämäntapojen pohjalta rakenteistuneen ja muotoutuneen etnisyyden lisäksi olen aina ollut kiinnostunut yhteisöjen ja ryhmien *osallisuuteen* perustuvasta tutkimisesta. Periaatteena osallisuudessa on se, että tieto ei ole ainoastaan tutkijalle kuuluvaa materiaalia muun muassa tämän tekemiä käsitteellisiä valintoja, analyysiä ja tulkintoja varten. Tieto kuuluu myös tutkittaville. Tutkittavalle yhteisölle tai ryhmälle on tämän periaatteen mukaan varattava tilaisuus kertoa, mitkä ovat ne sitä itseään koskevat tärkeät asiat, joita voidaan tutkimuksella lähestyä ja tehdä näkyväksi. Tämän lisäksi tutkimuksen osallistujille on tehtävä mahdolliseksi kertoa ja selittää heidän omasta näkökulmastaan, mitä heitä koskeva, aineistona kerätty tieto tarkoittaa yhteydessä heidän omaan arkielämäänsä. Tutkimista koskevien pohdintojeni lähtökohtana on ollut myös se, että tietoa on kaikkialla, ei vain käsitteissä. Sitä on kokemuksissa, ilmaisuissa ja toiminnassa. Entä miten nämä periaatteet osallisuudesta ja tiedon eri ulottuvuuksista osana tutkimusprosessia sopivat yhteiskuntatieteellisen ja sosiaaligerontologisen keskustelun kentälle tänä päivänä.

Nämä pohdinnat antoivat kipinän tutkimuksen tekoon ja veivät minut syksyllä 2004, sekä uudelleen syksyllä 2006 Englantiin opiskelemaan John Heronin tutkimusperiaatteisiin perustuvaa *co-operatiivista tutkimusta* Peter Reasonin ja Judi Marshallin johdolla Bathin yliopiston järjestämässä konferenssissa. Käytän *co-operatiivisesta* tutkimuksesta englanninkielistä termiä, koska viitataan nimenomaan John Heronin (1998, 1996, 2001) lähtökohtiin. Lähinnä vastaava suomennos on yhteistoiminnallinen tutkimus, joka voi ohjata ajatusta kuitenkin muualle kuin tässä tekemääni rajaukseen. Kongressin yhteydessä perehdyin Theresa Holdenin (2004a, *www*-lähde; ks. myös Reason ja Hawkins 1988) vetämässä työpajassa tarinankerrontaan niin kutsuttuna *story circle* -menetelmänä. Siinä tarinankerronta edustaa yhteisötyön ja erityisesti suullisten yhteisöjen tutkimisen menetelmää, jota on käytetty esimerkiksi Pohjois-Amerikan alkuperäiskansojen yhteisöissä, joissa äidinkieli on nimenomaan puhuttu kieli (Holden 2004b). Tässä tutkimuksessa tarinankerronta edustaakin erityistä suullisten yhteisöjen tiedon välittämisen sekä itsestään oppimisen ja itseen kohdistuvan pohdinnan tapaa ja menetelmää, josta julkaistua akateemista kirjallisuutta oli vain vähän. Tarkoituksenani onkin kehittää tarinankerrontaa metodologisesti yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kentällä.

Suullista tarinankerrontaa on käytetty tutkimuksessa esimerkiksi silloin, kun on tarkasteltu perinteisen elämäntavan asettumista tämän päivän toimin-

nan ja muutoksiin sopeutumisen taustaksi. Esimerkiksi Lapin yliopiston Arktis tutkijakoulussa vierailnut brittiläinen sosiaaliantropologi Carol Brown-Leonardi (2009) on käyttänyt aineistonaan perinteisiin metsästysrituaaleihin liittyviä suullisia tarinoita tutkiessaan Deh Cho Dene -yhteisöä Pohjois-Kanadassa. Tutkimuksessaan Brown-Leonardi pohtii muun muassa sitä, kuinka yhteisön jäsenet ovat sopeutuneet teknologisiin muutoksiin ottaen ne osaksi perinteistä pyyntikulttuuriaan. Yleisemmin vanhaan alkuperäiskansojen traditioon perustavaa tarinankerrontaa käyttäviä, Internetin kautta verkostuneita ryhmiä ja yhteisöjä on esimerkiksi Kanadassa, Britanniassa ja Yhdysvalloissa. Myös Arktisessa keskuksessa Rovaniemellä lokakuussa 2009 kokoontuneiden kansainvälisten arktisten alueiden tutkijoiden yhtenä mielenkiinnon kohteena olivat nimenomaan arktisella alueella elävien kansojen ja yhteisöjen suulliset tarinat ja paikallinen tieto sosiaalisten, kulttuuristen sekä ympäristöön liittyvien muutosten yhteydessä (BOREAS Konferenssi, Arktinen keskus, [www-lähde](#)).

Palattuani Englannista kiinnostukseni alkoi painottua yhä enemmän Ruotsin Tornionlaaksoon ja mahdollinen tutkimuskohde alkoi hahmottua. Tornionlaaksossa on rikas tarinankerronnan perinne, joka on säilynyt erityisesti Ruotsin meänkielisissä kylissä. Tähän viittaavat myös Kirsti Suonlinna ja Kaisa Sinikara (1986, 65–72; 82–93) kansantiedettä ja sosiologiaa yhdistävässä tutkimuksessaan Suomen tornionlaaksolaisesta kylästä. Myös Samuli ja Jenny Paulaharjun (1935) muistiinpanot, jotka he ovat kirjoittaneet eräässä Aapuan kylässä vuonna 1935, viittaavat rikkaaseen tornionlaaksolaiseen tarinankerrontaperinteeseen.

Ruotsin tornionlaaksolaiset määrittelevät itsensä yleisimmin tornionlaaksolaisiksi, *Tornedalingar* tai Tornionlaakson suomalaisiksi. He erottuvat ja erotautuvat kieleltään, uskonnoltaan, kulttuurisilta symboleiltaan ja tuotteiltaan sekä arvostuksiltaan ja ratkaisumalleiltaan sekä ruotsalaisesta yhteisöstä että muista etnisistä yhteisöistä ja ryhmistä. Ruotsin tornionlaaksolaisilla on lisäksi jaettu, yhteinen käsitys alkuperästään ja historiastaan kansana eli niin kutsutusta kansankohtalosta sekä käsitys alueesta, Tornionlaaksosta, johon yhteisö juurtuu. Lisäksi erityisesti vanhemmat sukupolvet tarkastelevat tulevaisuuttaan tornionlaaksolaisina. Edellisiä seikkoja käytetään etnisyyden määritelmänä erityisesti kulttuuriantropologisesti suuntautuneen kulttuurigerontologian piirissä.

Virallisesti tornionlaaksolaiset kuuluvat Ruotsissa kansalliseen vähemmistöön ja puhuvat äidinkielenään meänkieltä, joka on virallinen vähemmistökieli (Regerings proposition 1998/99:143). Jos lähtökohtana pidetään itsemäärittelyä, niin tornionlaaksolaisista puhutaan etnisenä ryhmänä erityisesti ruotsalaisen kansallisvaltion yhteydessä, josta he erottuvat ja erottautuvat (Elenius 2001, 28). Tornionlaaksolaisia voi tarkastella myös *minuriteettina*, eli kansallisena tai etnisenä vähemmistönä (Holmes ja Holmes 1995, 184–185; Giddens 1993, 757). Tällöin näkökulma tornionlaaksolaisuuden tarkastelussa kohdistuu tornionlaaksolaisten alisteiseen asemaan suhteessa ruotsalaiseen valtaväestöön ja yhteiskuntaan, sen resursseihin ja tornionlaaksolaisten heikompaan kykyyn käyttää yhteiskunnallisia voimavaroja hyväkseen.

Tornionlaaksolaisuus kiinnosti minua erityisesti perinteiseen elämäntapaan ja sen piirissä omaksuttuihin arvoihin ja normeihin juurtuvina paikallisina ja alueellisina ominaispiirteinä, jotka tulevat esille tämän päivän arjessa ja tulevaisuutta koskevissa ajatuksissa ja odotuksissa. Paikallisen, perinteisen elämäntavan taustaa vasten muototutuneeseen etnisyyteen ja ikääntymiseen liittyviin ilmiöihin on kirjallisuudessa perehtynyt erityisesti aikaisemmin viittaamani kulttuuriantropologisesti suuntautunut kulttuurigerontologia (Holmes ja Holmes 1995; Sokolovsky 1990a; Keith ym. 1994).

Tutkimuksen suunnittelussa seurasi nyt vaihe, jossa lähdin etsimään sopivaa meänkielistä, tornionlaaksolaista kylää, jossa voisin käyttää tarinankerrontamenetelmää tornionlaaksolaisuuden ja ikääntymisen co-operatiiviseen tutkimiseen. Loppusyksystä 2004 ajelimme perheeni kanssa pitkin Tornionjokivarretta ja pistäydyimme Ruotsin puolella edellä mainitsemani Aapuan kylän raitilla. Soratien halkoma kylä muodostui tiiviistä asutuksesta metsäisten vaarojen keskellä, pienen järven läheisyydessä. Kylämiljöö oli hyvin hoidettu ja siellä oli kyläkauppa nimeltään Kylänkauppa. Kaupan ilmoitustaululla oli meänkielisiä ja suomenkielisiä tiedotteita. Tiesin tuon lyhyen vierailun perusteella, että haluan tehdä tutkimuksen juuri tässä kylässä. Tietysti tämä edellytti sitä, että kyläläiset itse haluavat lähteä mukaan! Ensimmäisen yhteyden Aapuan kyläläisiin otin sähköpostilla STR-T:n eli Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset -yhdistyksen kautta. Se on Tornionlaaksolaisten kansallinen yhdistys Ruotsissa ja sen toimisto oli sattumoisin Aapuassa. Toimistossa kuten myös kylässä tutkimuksesta kiinnostuttiin heti.

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Tässä väitöskirjatutkimuksessa tornionlaaksolainen etnisyys sekä yhteisöjen ja ryhmien osallisuuteen perustuva co-operatiivinen tutkiminen yhdistyvät ikääntymisen sosiaalisuuden sekä sen yhteisöllisten ilmenemismuotojen muodostamalla tutkimusalueella. Tarkoitukseni on selvittää tornionlaaksolaisuuteen liittyviä tekijöitä, jotka vaikuttavat pienen, meänkielisen Aapuan kylän ikäihmisten jokapäiväiseen elämään ja sosiaaliseen toimintaan sekä heidän tulevaisuuttaan koskeviin ajatuksiin yhteisössään. Tutkimuskysymys muodostuu siitä, *milllaisten tekijöiden kautta tornionlaaksolaisuus menneeseen, perinteiseen tornionlaaksolaiseen elämäntapaan juurtuvine arvo- ja normiperustoineen tulee esille osallistujien tämän päivän arkielämässä ja heidän tulevaisuutta koskevissa pohdinnoissa.*

Tutkimus kuuluu sosiaaligerontologian tieteenalaan, jonka pohjatieteenä on sosiologia (Jyrkämä 1995a, 28–29; Jamieson 2002a, 10). Yleensä sosiaaligerontologiaa pidetään monitieteisenä lähestymistapana, joka keskittyy tarkastelusaan ikääntymisen sosiaalisuuteen. Se on sisältänyt tavallisesti myös psykologisten, biologisten ja kulttuuristen tekijöiden tarkastelua ikääntymisen yhteydessä (Jamieson 2002b, 23). Ikääntymisen tarkastelun näkökulmien variaatioihin lukeutuukin suuri kirjo eri teoreettisiin taustoihin juurtuvia lähestymistapo-

ja (Jamieson 2002a) sekä erilaisia lähestymistapojen jäsenyyksiä (ks. esim. Jyrkämä 2005a, 23).

Oma lähtökohtani tässä tutkimuksessa on se, että sosiaaligerontologia pyrkii ymmärtämään yksilöiden ja yhteisöjen elämää tarkastelemalla arkitoiminnan ja sosiaalisen rakenteen keskinäistä, toisiaan edellyttävää suhdetta. Eri ajanjaksoina eri alueilla elävissä ja ikääntyvissä yhteisöissä on sekä yhteisiä, yleismaailmallisia tekijöitä että toisistaan eroavia omaleimaisia tekijöitä, jotka määrittelevät sitä millaista ikääntyvien arkielämä yhteisöissä on. Näiden ikääntymiseen vaikuttavien, rakenteellisten tekijöiden ymmärtäminen ja näkyväksi tekeminen on nimenomaan sosiaaligerontologisen tutkimuksen tehtävä (Jyrkämä 1995, 235).

Ikääntymisen ilmiöiden tarkastelu tapahtuu leikkauskohdassa, jossa ajan kulumisen tapahtuu sekä yksilön elämän ja vanhenemisen näkökulmasta, että historiallisten ajanjaksojen vaihtumisena (Jamieson 2002b, 21). Yksilöt ja yhteisöt sijoittuvat ikääntymisen paikan sekä ajallisten tekijöiden leikkauskohtaan. Tätä sosiaaligerontologialle keskeistä asetelmaa kutsutaan APC -kysymykseksi, joka muodostuu iästä (age), historiallisesta ajanjaksosta (period) ja ikäryhmästä (cohort) (Jyrkämä 2001a, 129–132). Vaikka APC-näkökulma on tutkimuksessa liitetty erityisesti elämänkaari -näkökulmaan (Jamieson 2001b, 17), se toimii mielestäni lähtökohtana yleensäkin kaikelle sosiaaligerontologiselle tutkimukselle.

Ajallis-paikallisissa leikkauskohdissa ikääntyminen, sen ilmiöt, kokeminen sekä sosiaalista elämää säätelevät normit ja arvot ovat muotoutuneet omaleimaisiksi. Tarkastelenkin ikääntymistä tietyssä tornionlaaksolaisessa *paikallissukupolvessa* (Jyrkämä 1995a, 211), joka muodostaa tutkimuksen keskeisimmän käsitteen. Jyrki Jyrkämä määrittelee paikallissukupolven tietyn sukupolven sosiaalisesti ilmenemismuodoksi. Tähän tutkimukseen osallistuneet paikallissukupolven jäsenet ovat syntyneet ja kasvaneet Aapuaassa ennen perinteisten tornionlaaksolaisten elinkeinojen teknologisoitumista ja elämäntavan modernisointumista (ks. myös Suolinna ja Sinikara 1986, 96–98). He myös ikääntyvät samassa kylässä samoihin aikoihin. Näin ollen heidän kokemusmaailmansa suhteessa tämän päivän arkielämään sekä ajatuksiin tulevaisuudestaan jäsentyy samojen alueellis-historiallisten ja ajallis-paikallisten tekijöiden vaikutuksesta. Osallistujat ovat paikallissukupolven jäsenenä lisäksi sosiaalistuneet yhtenäiseen arvo- ja normiperustaan, jonka pohjalta tornionlaaksolainen etnisyyssuutena muotoutuu.

Tornionlaaksolainen *etnisyyssuuta* edustaa tässä sosiaalista rakennetta, joka on rakentunut ja muotoutunut perinteisen tornionlaaksolaisen elämäntavan piirissä sosiaalistumisen kautta omaksutuista arvoista ja normeista (Giddens 1993, 741). Tornionlaaksolaisuudella viitataan toisin sanoen niihin arvo- ja normijärjestelmien kokonaisuuskiin, jotka on omaksuttu perinteisen tornionlaaksolaisen elämäntavan piirissä, ja jotka muuntuvat tämän päivän sosiaalisen toiminnan yhteydessä. Tästä seuraavat ne erityispiirteet, jotka muodostavat omaleimaisen etnisyyden, johon ihmiset määrittelevät itsensä kuuluviksi (Giddens 1993, 741).

Sosiaalinen rakenne ei ole muuntumaton, vaan rakenteita uusinnetaan, muutetaan ja muovataan arjen toiminnan ja sosiaalisen kanssakäymisen yhteydessä. Näin myös etnisyys muuntuu ja muovautuu. Arvoja ja normeja tarkastelen puolestaan osana niitä sosiaalisia sääntöjä, jotka määrittelevät ihmisten arkielämää sekä toisaalta osana niitä voimavaroja, jotka muodostavat pohjan yleensäkin päivittäiselle arkielämälle ja sosiaaliselle toiminnalle sekä *toimijuudelle*. Toimijuus puolestaan näyttäytyy pikemminkin kyvykkyytenä käyttäen toimintansa tueksi kulloinkin vallalla olevia sääntöjä ja resursseja (ks. Giddens 1984, 25; 1979, 64) kuin erillisesti tarkasteltavissa olevina tapahtuvina toimintoina tai tehtyinä tekoina.

Alun perin tarkoitukseni oli edetä aineiston analyysistä varsinaisen tutkimuksen kirjoittamiseen käyttämällä analyttisenä käsitteenä, eli käsitteenä, jonka avulla lähestyn aineistoa, pelkästään perinteisen elämäntavan pohjalta rakentunutta etnisyyttä. Totesin kuitenkin, että on mahdotonta selittää ja tulkita tutkimusaineistoa keskittyen osallistujien tämän päivän toimintaan ja tulevaisuutta koskeviin ajatuksiin, mikäli tarkastelen aineistoa pelkästään määrittelemäni etnisyyden kautta. Tarvitsin käsitteen, jonka kautta voisin tarkastella ja analysoida aineistoa niiden tutkimuksen aikana tekemiäni jäsenysten valossa, jotka koskivat aapualaisen paikallissukupolven tämän päivän sosiaalista toimintaa ja ajatuksia tulevaisuudesta yhdessä sosiaalista rakennetta edustavan etnisyyden kanssa. Valitsin tutkimuksen toiseksi analyysiä rajaavaksi ja ohjaavaksi käsitteeksi *toimijuuden*, jolla tarkoitan tutkijan asemaa, *positiota*, josta käsin tarkastelen aineiston kautta osallistujien arkielämää ja tulevaisuutta koskevia ajatuksia tornionlaaksolaisen etnisyyden yhteydessä.

Tutkimuspaikkana toiminut pieni, alle 140 asukkaan meänkielinen Aapuan kylä sijaitsee Ruotsin Tornionlaaksossa napapiirin tuntumassa. Siellä tutkimukseen osallistui seitsemän yli 65-vuotiasta tornionlaaksolaista miestä ja naista vuoden 2005 ajan. Osallistujat pitivät itseään tornionlaaksolaisina erityisesti erottautuessaan ruotsalaisesta yhteiskunnasta tai Tornionlaakson suomalaisina viitattaessaan alkuperäänsä. Nauhoitin aineiston kahdeksassa ryhmätapaamisessa. Yhteensä kävin kylässä kolmetoista kertaa. Aineisto koostuu tarinankerronta-aineistosta ja sitä seuranneista kerrotun reflektointiin keskittyvistä ryhmähaastatteluista. Tutkimuksessa seuran co-operatiiviseen tutkimuksen (Heron 1996; 1988; Heron ja Reason 2001; Reason 1988) periaatteita, jossa perusajatus on tutkijan ja tutkimuskohteen aktiivinen osallistuminen tutkimusprosessiin.

Meänkieli on Aapuassa suullinen kieli. Sitä äidinkielenään puhuva vanhin sukupolvi ei osaa tavallisesti sitä lukea eikä kirjoittaa. Tutkiminen sellaisilla menetelmillä, joissa voitaisiin käyttää meänkieltä, ja joissa tietoa voitaisiin tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa välittää erityisesti kylän vanhimmille tyyppillisen tarinankerronnan avulla, vaikutti hyvältä lähtökohdalta. Kuten johdannossa mainitsin, tutkimustyöni tavoitteena on myös kehittää osallistavaa tutkimusta ja tarinankerrontamenetelmää yhteisöjen ja ryhmien tutkimisessa.

Co-operatiivisen tutkimuksen periaatteet ja tutkimus, jonka lähtökohtana toimii perinteinen tarinankerronta, vaikuttivat sopivan tutkimusta suunnitellesani hyvin Aapuaan. Aapua on meänkielinen kylä, jossa meänkielisten tarinoiden

den ja niiden arkisempien versioiden, juttujen (Virtanen 1982, 198) kertonta sekä näiden ja arkipuheen (Vakimo 2001, 213) sekoitus, *praati*, on tärkeä osa kanssakäymistä ja tietojen vaihtamista. Tutkimusta suunnitellessani oletinkin, että osallistujat kertovat ja kuvaavat asioita mieluummin omalla kielellään tarinankerronnan kautta kuin vastaavat ruotsikielisiin, ennakolta laadittuihin kysymyksiin tutkimushaastattelun yhteydessä. Jälkimmäisessä vaihtoehdossa on etnisen yhteisön näkökulmasta katsottuna aina kompastuskivenä se, että tutkimuksen katsotaan jo lähtökohdiltaan edustavan valtaväestön arvomaailmaa ja käsityksiä. (ks. myös Clarke ja Warren 2007, 483; ks. myös Keskitalo 1974)

Tarinankerrontamenetelmän soveltamista tässä perustelee myös ennakkokäsitykseni, jonka mukaan tarinankerronta toimii osapuolia tutkimukseen osallistavana ja sitouttavana tekijänä. Se myös auttaa tutkijan ja osallistujien välisen luottamuksen rakentamisessa. Tämä pohjautui siihen ajatukseen, että tarinankerronta yhdistää minun lappilaista ja heidän tornionlaaksolaista maailman katsomisen tapaa. Lisäksi ikäänymisen, etnisyyden ja arkielämän yhteyttä ei Ruotsin Tornionlaaksossa ole juurikaan tutkittu. Olisikin tärkeää saada sellaista pohjatietoa, joka perustuu aapualaisten omaan kokemukseräiseen ja yhteisöllisesti jaettuun tietoon. Yhdessä tapahtuvien pohdintojen kautta voidaan määrittellä ja jäsentää tämän päivän elämään sekä tulevaisuuteen liittyviä asioita tarinankerronnan pohjalta.

Tarinankerronta välittää sekä tietoa että arvoja ja normeja. Näin se muistuttaa Giddensin (1996b, 15–18) ajatusta *traditiosta*, joka välittää yleensäkin menneisyyttä nykyisyyden yhteyteen sekä vaikuttaa odotuksiimme ja käsityksiimme tulevaisuudesta. Tällöin tarinankerronnassa on kysymys toisaalta menneisyyden tuomisesta nykyisen arkielämän ja tulevaisuutta koskevien pohdintojen yhteyteen sekä toisaalta perinteisen elämäntavan piirissä omaksuttujen arvojen ja normien välittämisestä tämän päivän arkitoimintaan. Esimerkiksi johdannossa viittaamani Brown-Leonardin (2009) tutkimuksesta käy ilmi, että Deh Cho Dene -yhteisön metsästysrituaalit toimivat traditioina, jotka välittävät perinteiseen elämäntapaan liittyvää tietoa toimintatavoista ja ratkaisumalleista tämän päivän elämän yhteydessä. Näin traditiot sopeuttavat esimerkiksi moottoriveneen kaltaisiin teknologisiin uudistuksiin ja helpottavat niiden käyttöön ottoa. Osallistavassa tutkimuksessa paikallisten alkuperäisyhteisöjen tarinankerrontaa on käytetty muun muassa Australiassa ja Pohjois-Amerikassa, koska sen kautta on katsottu voitavan elvyttää paikallisten yhteisöjen perinteistä ja ”ikiäikaista” tietoa ja sen perinteistä välittämistä (Pyrch ja Castillo: 2001, 279). Tässä tarinankerronta välittää tietoa sosiaalisena rakenteena tarkastelemastani tornionlaaksolaisesta etnisyydestä.

Co-operatiivisen tutkimuksen näkökulmasta lähestyn tarinankerrontaa yhteisön kollektiiviseen muistiin perustuvana sosiaalisessa kanssakäymisessä sekä arjen toiminnan yhteydessä välittyvänä yhteisöllisenä tietona (ks. myös Giddens 1996a, 16). Tällöin se edustaa esimerkiksi ilmaisevassa taiteessa, runoudessa ja tarinankerronnassa (ks. Reason ja Hawkins 1988, 79) ilmiänsä saavaa tiedon ulottuvuutta (1996, 33–34; Heron ja Reason 2001, 183). Tarinankerronnan ilmaisullinen tietoulottuvuus ja sen tuominen tätä päivää ja tulevai-

suutta koskeviin käsityksiin tapahtuu refleктоimalla eli pohtimalla tarinankerronnassa kerrottua yhdessä kertojien kanssa (Heron 1996, 36).

Tutkimuksen osallistujat ovat mukana itseään koskevassa tiedon tuottamisessa ja sen puhumisessa ulos. Tällä olen pyrkinyt löytämään osallisuuden kautta sellaiset toimintatavat ja käytännön järjestelyt, jotka vastaavat mahdollisimman paljon osallistujien toiveita ja heidän käsitystään tarkoituksenmukaisuudesta liittyen tutkimuksen etenemiseen. Esimerkiksi John Heron (1996, 20–22) jakaa tutkimuksen osallisuuden ulottuvuudet *tiedolliseen*, tietämistä ja tiedontuottamista koskevaan *ulottuvuuteen* (epistemic) sekä tutkimuksen jatkuvuutta ja etenemistä käsittävään osallistujien *yhteistyön* (political) *ulottuvuuteen*.

Tutkimusprosessi etenee vaiheittain siten, että aikaisemmin tuotettu tieto toimii pohjana uudelle tiedolle. Näin tutkimusaineistosta muodostuu tutkimuksen eri vaiheissa kerrostunutta aineistoa. Tutkimuksen erivaiheissa kerrostunutta aineistoa ei ole perusteltua analysoida esimerkiksi narratiivisena aineistona tai laadullisena haastatteluaineistona, jolloin aineistoa lähestyttäisiin ajallisesti samassa tasossa tuotettuna ja huomioimatta ajallisen ja vaiheittaisen etenemisen sekä kerrostuneisuuden vaikutusta. Lisäksi osallistava tutkimusorientaatio asettaa omat epistemologiset sitoumuksensa, jotka yltyvät ei vain menetelmien käyttöön, vaan myös aineiston analyysiin. Tällä tarkoitan sitä, että co-operatiivisen tutkimuksen periaatteita seuraava tutkimus ei voi muuntua laadullisen aineiston tarkasteluksi analyysivaiheessa. Tutkimuksen kohteena eivät ole myöskään kerronnalliset tai muut aineistoa ajassa ja eri vaiheissa tuottavat prosessit tai niiden etenemisen tarkastelu aineiston muodostumisen yhteydessä.

Aineiston analyysi perustuu aineiston analyyttiseen tarkasteluun, jossa en ole soveltanut tiukkaa analyyttistä kehystä tai erityistä analyysimenetelmää. Tämä analyyttinen ja tulkinnallinen väljyys on tutkijan valinta, sillä se mahdollistaa aapualaisen paikallissukupolven sosiaalisen todellisuuden näyttäytymisen rikkaana, omintakeisena ja vivahteikkaana. Tällöin aineisto, analyysi ja itse tutkimus sisältävät osan siitä moniulotteisuudesta, joka myös sosiaaliseen elämään yleismaailmallisesti liittyy.

1.2 Tutkimuksen kulku

Aloitin aineistonkeruun tarinankerrontamenetelmällä, jonka alussa pyysin osallistujia kertomaan vapaasti heitä ennen eläneistä ihmisistä ja perinteisestä tornionlaaksolaisesta elämäntavasta. Tähän aineistoon sisältyy pääasiallisesti muistinvarassa kerrottuja, juonellisia tarinoita ja juttuja. Jäsensin tarinankerronta-aineistosta alustavia teemoja tulevien, varsinaisten tutkimusteemojen pohjaksi ja tulevien, ryhmässä tapahtuvien pohdintojen aiheiksi. Tämän jälkeen tarinankerronnassa on seurannut yleisemmän kerronnan vaihe, jonka aikana pyysin osallistujia kertomaan, mitä aikaisemmin kerrotuissa tarinoissa esiintyneet aiheet yhteisöllisyydestä, luonnosta ja tornionlaaksolaisuudesta tuovat heille mieleen yleensäkin ikäihmisten elämästä Tornionlaaksossa (ks. Heron 1996, 60; Reason ja Hawkins 1988). Tämä toisen vaiheen tarinankerronta toimi

osana tutkimusteemojen rajaamista. Tarinankerronta-aineiston perusteella rajasin tutkimuksen teemat, jotka liittyivät 1) itse tarinankerronnan asemaan kertojien lapsuudessa ja tänä päivänä, 2) jaettuun arvo- ja normipohjaan perustuvaan yhteisöllisyyteen, 3) meänkielisyyteen ja etniseen identiteettiin 4) kuluttamiseen ja vapaa-aikaan sekä 5) luontoyhteyteen.

Kaksiosaista tarinankerrontaa seurasi kerrotun yhdessä pohtimiseen eli *reflektointiin* perustuva vaihe, jossa on niin ikään kaksi vaihetta. Reflektiolla tarkoitan tässä osallistujien kesken tapahtuvaa pohdintaa, jossa kertojat tuottavat uutta, itseään koskevaa tietoa jäsentämällä yhdessä edellisissä vaiheissa esille tullutta tietoa (ks. esim. Heikkinen ja Jyrkämä 1999, 36–39). Tämä tapahtuu suhteessa tämän päivän toimintaan ja ajatuksiin tulevaisuudesta. Pyysin kertojia pohtimaan ensin niitä asioita, joita tarinankerronta-aineiston asiakokonaisuuksista muodostamiini teemoihin heidän mielestään liittyi. Tämä vaihe on osa varsinaisten tutkimusteemojen jäsentämistä ja rajausta, sillä reflektoinnin kautta kuhunkin teemaan liittyen epäolennaiset asiat karsiutuivat pois ja uusia, kuhunkin pohdittavana olevaan teemaan liittyviä asioita tuli tilalle. Seuraavassa vaiheessa pyysin osallistujia pohtimaan heidän tämän päivän elämäänsä sekä tulevaisuuttaan edellisessä vaiheessa rajaamiini tutkimusteemojen pohjalta. Myös itse osallistuin pohdintoihin omista lähtökohdistani. Oma osallisuuttani olen jäsentänyt erikseen osana tutkimuksen luotettavuuden käsittelyä.

Yleisesti ottaen tutkimuksen kulku hahmottui tutkimusvaiheittain eteneväksi spiraaliksi, joka on tyypillinen toimintatutkimukselle. (Heron 1996, 7; 2001; ks. myös Lewin 1946, 206; Carr ja Kemmis 1986, 162–163; Hart ja Bond 1995, 54–55; Jyrkämä ja Heikkinen 1999, 36–39; Heikkinen 2008, 35) Tarkoituksena oli se, että tarinankerronta ja kerrotun pohdinta vuorottelisivat siten, että kukin tutkimuksen vaihe perustuu edelliseen vaiheeseen. Jokaisen vaiheen tarkoituksena on tuottaa edellistä vaihetta jäsentyneempää ja tutkimusteemojen kautta syventyvämpää ja keskittyneempää tietoa. Tutkijan tärkeä tehtävä tässä on tuoda esille ja jäsentää kerronnan ja pohdintojen aiheita jo kerätyn tutkimusaineiston perusteella.

Aineiston analyysin tein tutkimusprosessin aikana vaiheittain kertyneen, kehittyneen ja jäsentyneen, kuhunkin tutkimusteemaan liittyvän ja aineiston keruun sekä pohdintojen aikana *kerrostuneen aineiston* kautta. Vahvimmin kerrostunutta aineistoa edustaa viimeisen vaiheen reflektointiaineisto, joka perustuu osallistujien pohdintoihin tämän päivän elämästään ja tulevaisuudestaan tutkimusteemojen valossa. Tätä aineistoa puolestaan edeltää tarinankerronta-aineistossa tulleiden asiakokonaisuuksien jäsentäminen teemoiksi pohtimalla ja kertomalla. Lopuksi päädyin tarinankerronta-aineistoon, josta kaikki alkoi. Käytännössä tämä tapahtui niin, että järjestin kuhunkin tutkimusteemaan liittyvän, litteroidun ja aineistotyyppin perusteella erivärisillä fonteilla merkityn sekä teemojen mukaan koodatun aineiston tutkimusprosessin etenemistä vastaavaan järjestykseen. Nämä kuhunkin tutkimusteemaan liittyvät ja reflektoinnista tarinankerrontaan etenevät aineistopolut tallensin kunkin omaksi tiedostoksi.

Aineiston analyttisen tarkastelun perusteella olen kirjoittanut tutkimuksen toimijuuspositiosta käsin. Toimijuudella tarkoitan tutkijan tarkasteluasemaa, jossa etnisyyteen sosiaalisena rakenteena liittyvät asiat nähdään tutkimukseen osallistuneen aapualaisen paikallissukupolven omaa arkielämää ja tulevaisuutta koskevien jäsenysten yhteydessä. Tutkijan tarkasteluasema liikkuu toimijan eli aapualaisen paikallissukupolven ja rakenteellisten tekijöiden eli tornionlaaksolaiseen etnisyyteen liittyvien tekijöiden välillä edestakaisin koko tarkastelun ajan (ks. Roberts 2006, 157).

Varsinainen analyysi ei kuitenkaan perustu aineiston luokitteluun tai ryhmittelyyn ”rakente”-”tornionlaaksolaisuus” tai ”toimija”-”aapualainen paikallissukupolvi” luokkiin. Lähestymistapa, jossa tutkija liikkuu edestakaisin rakenteellisten ja toimijaan liittyvien tekijöiden välillä tarkasteltavaa tekijää tietoisesti ja johdonmukaisesti jäsentäen, on käyttänyt esimerkiksi Brian Roberts (2006) *mikroteoriassaan* (micro social theory). Tarkastelu perustuu rakenteellisten tekijöiden ja toimijaan liittyvien tekijöiden yhteen tuomiseen niiden erottamisen sijasta. Vaikka havaintoja ei luokitella, tapahtuu tarkastelu kuitenkin siten, että tutkija jäsentää analyttisesti sitä, liittykö tarkasteltava ilmiö mikrotason yksilötekijöihin vai makrotason rakenteellisiin tekijöihin (Roberts 2006, 157).

Analyyssissä käyttämäni rakenteen ja toimijan erotteluun perustuva lähtökohta on pelkästään analyttinen työväline. Arkielämää ja tulevaisuutta koskevissa jäsenyksissä rakenteelliset ja yksilölliset asiat sulautuvat kokemustasolla ja tulevat ilmaistuksi monin eri tavoin, esimerkiksi tarinoissa ja praatissa. Rakente ja yksilö sulautuvat toisiinsa lisäksi myös arjen toimintatavoissa ja elämäntyyeissä. Varsinainen tutkimus onkin kirjoitettu siten, että se ei keskity erottelemaan paikallissukupolven toimintaan ja tornionlaaksolaisuuteen liittyviä tekijöitä toisistaan. Tutkimuskertomuksessa rakenteelliset ja yksilölliset tekijät kulkevat yhdessä, vaikka analyttisessä tarkastelussa niitä olisikin tarkasteltu erikseen. Analyyssin tukena olenkin lisäksi käyttänyt Giddensin strukturaatioteoriaan perustuvaa, rakenteen ja toimijuuden vastavuoroisuudesta esitettyä nelivaiheista mallia, *quadripartite cycle* (Stones 2005, 9; 75–115). Siinä mallintaan ontologisesti rakenteen ja toimijan vastavuoroisuutta vaiheittain siten, että ulkoiset rakenteet toiminnan olosuhteina asettuvat osaksi toimijan sisäistämiä rakenteita vaikuttaen toimintaan. Toiminnan tulokset ja seuraukset, *outcomes* asettuvat edelleen osaksi sosiaalista rakenteistumista (Stones 2005, 9). Toimijuus-positiosta tarkastelen kerrostuneen aineiston kautta toisin sanoen niitä tekijöitä, joiden kautta tornionlaaksolainen etnisyys arvoihin ja normeihin pohjautuvana sosiaalisena rakenteena tulee yhteen niiden jäsenysten kanssa, joita paikallissukupolven jäsenet tekevät sen hetkiseen arkielämäänsä ja sosiaaliseen toimintaansa sekä tulevaisuuteensa liittyen.

On vielä huomattava, että tarinat eivät sellaisenaan edusta menneisyyttä ja vastaavasti ryhmähaastattelut tätä päivää. Tämä päivä ja tulevaisuus kietoutuvat prosessin aikana sekä itse tarinankerronnassa ja ryhmähaastatteluisissa että niiden perusteella muodostamissani aineistopoluissa yhteen; kuten ne kietoutuvat myös käsityksissä eletystä elämästä ja tulevaisuudesta yleensäkin. Kunkin teemaan sisällyttämäni menneeseen, tähän päivään ja huomiseen suun-

tautuvan jäsenyyksen tarkoituksena onkin auttaa lukijaa seuraamaan kutakin tutkimusteemaa.

1.3 Tutkimuksen rakenne

Tästä tutkimuksesta voi löytää kaksi polkua. Ensimmäinen polku liittyy varsinaiseen tutkimusaiheeseen eli tornionlaaksolaisuuteen ja aapualaisten ikäihmisten arkielämää ja tulevaisuutta koskeviin ajatuksiin, sekä niiden kuvaamiseen tutkimusaineiston perusteella. Tätä käsitellään pääluvussa neljä ja siinä on viisi teemaa. Ensimmäisenä tutkimusteemana tarkastelen tarinankerronnan asemaa osallistuneen paikallissukupolven arjessa ennen ja nyt. Toiseksi tarkastelen perinteiseen tornionlaaksolaiseen elämäntapaan juurtuvia tekijöitä tämän päivän aapulaisten paikallissukupolven yhteisöllisyyden perustana. Kolmanneksi tarkastelen meänkielisyyden yhteyttä ikäihmisten tämän päivän elämään sekä tulevaisuutta koskeviin ajatuksiin. Neljäntenä tarkastelen perinteiseen elämäntapaan liittyvää arvojen muutosta. Teemaksi jäsenyi perinteisten kestävyyttä korostavien arvojen ja tämän päivän kuluttamista korostavien elämäntyylien kohtaaminen aapulaisten paikallissukupolven arjessa. Viidenneksi tarkastelen luontoyhteyttä, joka asettuu osaksi arvojen ja normien muodostamaa etnisyyttä ja sitä kautta osaksi osallistujien arkea ja tulevaisuutta.

Tutkimuksen toinen polku seuraa ja selittää johdonmukaisesti ja analyytisesti tutkimusprosessin kulkua. Tämän avulla pyrin myös mallintamaan tutkimusta osana osallistavaan, co-operatiiviseen metodologiaan liittyvää soveltamista ja kehittämistä. Tämä juoni on esitetty tutkimuksen metodologiaa käsittelevässä pääluvussa kolme. Se alkaa tutkimusideasta, kohteeseen tutustumisesta ja osallistujien koollekutsumisesta, ja jatkuu tutkimusprosessin vaiheittaisesta kuvaamisesta ensimmäisestä tarinankerronnasta viimeiseen reflektivaan ryhmähaastatteluun. Analyysin kuvaaminen toimii tämän polun viimeisenä vaiheena.

Pääluvussa kaksi esitän tutkimuksen yleiset lähtökohdat ja rajaukset joiden puitteissa lähestyn tutkimuskohdetta, ja joiden perusteella sijoitan tutkimukseni sosiaaligerontologian kentälle. Tässä pääluvussa tarkastelen tutkimuksen metodologisia ja yhteiskuntatieteellisiä, sosiaalisen maailman tutkimista koskevia periaatteita. Lisäksi taustoitan kirjallisuuden perusteella tutkimuksen keskeisintä paikallissukupolvi-käsitettä sekä aineiston tarkastelua ohjaavia etnisyyden ja toimijuuden käsitteitä. Pääluvussa yksi esitän tutkimuksen yleiset lähtökohdat ja pääluku viisi muodostuu tutkimuksen arvioinnista ja johtopäätöksistä.

1.4 Tutkimuksen eettisyys

Tämän tutkimuksen yhteydessä eettisten kysymysten pohtiminen on korostetun tärkeässä asemassa. Kysymyksessä on osallisuuteen perustuva prosessi, jossa erityisesti tutkijan ja muiden osallistujien välinen suhde on intiimimpi ja syvempään sitoutumiseen sekä luottamukseen perustuva kuin esimerkiksi yhteen tapaamiskertaan perustuvassa haastattelututkimuksessa olisi ollut kyse. Tällöin osallistujien asema on erityisen haavoittuvainen. Tämä johtuu useista seikoista, joita olen joutunut pohtimaan ja määrittelemään koko tutkimusprosessin ajan.

Koska eettiset kysymykset ovat tutkimuksessa niin olennaisia, että ne ovat joissakin kohdissa jopa ohjanneet varsinaisen tutkimuksen kulkua, olen käsitellyt kysymyksiä kirjoittamalla niistä erityisesti sen vaiheen yhteydessä, jossa ne ovat prosessin aikana nousseet esiin. Tällöin en ole sijoittanut eettisten kysymysten pohtimista pelkästään tähän tai muuhun erilliseen kappaleeseen, vaan kysymysten käsittelyä tapahtuu tämän koko tutkimustekstissä. Vaikka tutkimuseettistä pohdintaa tapahtui koko prosessin ajan, keskeiset eettiset kysymykset korostuivat erityisesti tutkimuksen kirjoittamisen vaiheessa, jolloin tutkimuksen julkaiseminen suuremmalle yleisölle alkoi häämöttää. (ks. esim. Giddens 1993, 701)

Tärkeimmät tutkimuksen tekemiseen liittyvät eettiset kysymykset muodostuivat tässä tutkimuksessa seuraavista asioista (ks. myös esim. Silverman 2006, 323; ks myös Kuula 2006). Tutkimuksessa käsitellään etnisen yhteisön kollektiivisesti jakamia tekijöitä, joiden suhteen edustan; halusin tai en, ulkopuolista tieteentekijää, joka tulee tieteen tekemisen maailmasta. Hän katsoo ja tarkastelee kohdetta tieteen kentällä, tieteen kielellä ja värittää tutkimusta arvomaailmansa ohjaamana. Nämä voivat olla toisenlaisia perusteita johtopäätöksille kuin kohteen omat näkemykset ympäröivästä maailmasta ja elämästään siinä (ks. Keskitalo 1974). Tärkeä eettinen kysymys muodostuukin siitä, millaisten tekijöiden kautta olen varmistunut siitä, että kysymyksessä on nimenomaan osallistujille olennaiset asiat ja näkemykset, eivätkä omat mielipiteeni, ennakkokäsitykseni, kaavamaisten yleistysten toisto tai tutkijan uraan liittyvien intentioiden liian määräävä vaikutus.

Osallistujat osallistuivat tutkimukseen alun perin omalla luvallaan ja toivomuksestaan omilla nimillään ja heidät mainittiin käsikirjoituksessa sekä suku- että etunimiltään. Alkuperäisenä ajatuksenani olikin käyttää osallistujista heidän oikeaa nimeään. Vasta viimeistellessäni tutkimusta päätin, että käytän heistä kuitenkin keksittyä etunimeä, sillä nimen julkaisemiseen liittyy suuria eettisiä ongelmia, jotka eivät poistu osallistujien nimenkäytölle antaman luvan myötä. Minä tutkijana, eivätkä he osallistujina voi tunnistaa kaikkia vaikutuksia, joita nimen julkaisemisella, tunnistettavuudella ja yksilöitävyydellä voi olla. Osallistujat olisivatkin olleet omilla nimellään esiintyessään helposti tunnistettavissa ja tämä olisi tehnyt heistä erityisen haavoittuvia; ja haavoittuvampia

kuin he olisivat olleet kasvottomina tutkimusaineiston ja tiedon lähteinä, *informanteina*.

Pohdin pitkään myös pelkän etunimen käyttöä. Oma käsitykseni oli se, että etunimien korvaaminen kuvitteellisella nimellä olisi osallistujia loukkaava menettelytapa, koska tutkimuksen aikana kävi ilmi, että he nimenomaan halusivat osallistua ja edustaa itseään, tornionlaaksolaisuutta ja aapualaisuutta omalla nimellään. Pohtiessani pelkästään osallistujien oikean etunimen käyttämistä tiedostin kuitenkin, että heidät voidaan edelleen tunnistaa paikallisesti, vaikka laajemmin Tornionlaaksossa sekä sen ulkopuolella he jäisivät tunnistamattomiksi. Tällä ratkaisulla olisin ottanut huomioon osallistujien toiveen, mutta voinut myös jossakin määrin suojata osallistujien henkilöllisyyttä Aapuan ja sen lähikylien ulkopuolisilta.

Koska osallistajat olisivat olleet edelleen paikallisesti tunnistettavissa, keskeiseksi kysymykseksi nousi edelleen se, kuinka voisin varmistaa, että osallistujille ei koituisi tutkimuksesta henkilökohtaista tai koko yhteisöön kohdistuvaa haittaa tai harmia, eikä tutkimus loukkaisi osallistujia. Pohdin mitä vaikutuksia nimien käytöllä ja tunnistettavuudella olisi mahdollisesti osallistujia nuorempien sukupolvien jäseniin tai nuorempiin perheenjäseniin ja sukulaisiin. Tässä yhteydessä on huomattava, että tutkimuksessa ei käsitellä osallistujien persoonallisuuteen liittyviä tekijöitä, heidän henkilökohtaista elämäänsä tai ajatuksiaan siitä eikä henkilökohtaisia tai keskinäisiä suhteitaan. Tutkimuksessa ei myöskään tarkastella esimerkiksi yksittäisten osallistujien terveyteen, toimintakykyyn ja toimeentuloon tai poliittiseen ja uskonnolliseen vakaumukseen liittyviä, henkilökohtaisia asioita. Tutkimuksessa ei myöskään tarkastella niitä merkityksiä, joita yksilöt käsitellyille asioille antavat. Sen sijaan tutkimuksessa käsitellään paikallisyhteisössä hyväksytyjä ja valikoituja, kollektiivisesti jaettuja asioita. Koska, en edelleenkään voinut ennakoida oikeiden etunimen käytön vaikutuksia enkä varmistua siitä, mihin osallistajat itse asiassa antoivat nimenkäyttöluvan, päätin käyttää osallistujista keksittyä nimeä. Päätin myös jättää osallistujia esittävät valokuvat pois tutkimuksesta. Haluan vielä korostaa, että tutkimuksen viimeistelyvaiheessa pohdintani julkaisemisen vaikutuksista olivat kaikkein voimakkaimmat, mutta myös ristiriitaisimmat.

Tutkimusta eettisesti kestäväenä perustelee se, että olen käyttänyt tutkimusmetodologiaa, jonka periaatteena on muodostaa uutta tietoa jo olemassa olevan tiedon pohjalta. Osallistajat myös lukivat osia aikaisemmissa tapaamisissa litteroidusta aineistosta, joskaan tämä ei ollut säännöllinen käytäntö. Perättäisten, aikaisempaa käsittelyä edellyttäneiden aineistonkeruun vaiheiden edetessä en ottanut pohdittavaksi uusia, teemojen ulkopuolisia asioita. Näin pyrin varmistamaan, että esille ottamani asiat edustavat osallistujien näkemystä ja ovat heille tornionlaaksolaisena paikallissukupolvena tärkeitä. Tämä nostaa esille uuden seikan, joka liittyy tutkimuksen osallisuuteen. Tutkimuksen toteuttamisen perustana ja edellytyksenä on osapuolten välinen luottamus ja sen syveneminen prosessin aikana. Tutkimuksen edetessä osallistujien luottamus erityisesti suhteessa minuun voimistui. Sekä näkymää yhteisön sisälle että prosessin aikana vahvistunutta luottamusta voi käyttää myös väärin esimerkiksi siten,

että tutkija voi mahdollisesti nähdä ja tulkita väärin yhteisöstä eteensä avautuvaa näkymää. Tutkija voi myös kertoa ulkopuoliselle näkemästään monin eri tavoin. Mikä sitten on liian paljon ja mikä riittävästi, on keskeinen eettisen pohdintojen aihe tutkimuksessa.

Perättäisten tapaamiskertojen aikana eteeni avautui koko ajan syvemmälle yhteisöön ja sen normi- ja arvopohjaan sekä aapualaisen paikallissukupolven sosiaaliseen todellisuuteen avautuva näkymä. Sain myös näkymän joihinkin niistä asioista, joiden esille ottaminen ei ole yhteisössä sallittua. Tällaisen julkilausumattoman vaitiolovelvollisuuden rikkominen tuomalla esille sellaisia asioita, joista yhteisö haluaa vaieta, olisi ollut erityisen vahingollista ja loukkaavaa. Näiden, yhteisöllisiksi salaisuuksiksi tunnistamieni asioiden esille tuomisen kielsinkin itseltäni ehdottomasti. Rajasin tutkimuksen ulkopuolelle myös sellaiset seikat, jotka tulivat esille esimerkiksi vieraillessani osallistujien kodeissa sekä sellaiset asiat jotka tulivat tietooni esimerkiksi keskustelujen ja jutustelun aikana varsinaisen tutkimusaineiston keruun ulkopuolella. Rajasin myös sellaisen tiedon, joka liittyi osallistujien persooniin tai henkilökohtaiseen elämään tutkimuksen ulkopuolelle. Näiden asioiden erottaminen ja pitäminen tutkimuksen ulkopuolella vaati minulta erityistä kyvykkyyttä ja rehellisyyttä. Tämä eettinen lähtökohta vaikuttaa myös siten, että aineiston perustuminen yhteisölliseen samanmielisyyteen korostuu.

Painava eettinen kysymys koskee myös osallistumisen vapaaehtoisuutta. Tutkimukseen osallistumisen tulee olla aina vapaaehtoista ja siitä voi kieltäytyä tutkimuksen missä vaiheessa tahansa. Tämän tutkimuksen kaltaisen, ajallisesti pitkän ja useisiin tapaamiskertoihin perustuvan prosessin edetessä tutkija voi huomata joutuvansa osallistujien vapaaehtoisuuden sijaan käyttämään erilaisia pakkoja ja houkuttimia. Toisaalta tutkija voi korostetusti näyttäytyä tutkittavan yhteisön ystävänä erityisesti silloin, kun hän tulee eri yhteisöstä kuin tutkittavat. Tutkijan kantaman ”yhteisön ystävä” -naamion taakse voikin piiloutua kunnianhimoinen, omaa tiedeuraa ajava yksilö tai taustayhteisönsä ajama puurtaja. Miten olen varmistanut sen, että osallistuminen on vapaaehtoista eikä siihen liity sosiaalista tai tutkijan asemaan liittyvää pakkoa. Entä voiko kerran mukaan tullut osallistuja lähteä pois kesken tutkimusprosessin niin halutessaan vai kokeeko kerran mukaan tullut velvollisuudekseen osallistua koko prosessin ajan vain siksi, että alun perin tuli luvanneeksi lähteä mukaan.

Pohdinkin useaan otteeseen intentioitani ja vilpittömyyttäni tutkijana ja osallistujana sekä muiden osallistujien velvollisuutta ja vapaaehtoisuutta tutkimusprosessin aikana. Tästä syystä esimerkiksi co-operatiiviseen tutkimukseen olennaisena kuuluva tutkijan oman osallisuuden pohtiminen, tutkimustulosten kyseenalaistaminen sekä kriittinen itsensä arviointi ovat erityisen tärkeä tekijä tutkimuksen luotettavuuden näkökulmasta (ks. Heron 1996, 59–60). Tämän arvioinnin olen kirjoittanut osaksi tutkimusta. Tutkijan rooliin sekä vaati-vaan kenttätööhön liittyviä moninaisia kysymyksiä on tutkinut ja pohtinut erityisesti Arja Kuula (1999; ks myös Kuula 2006).

Edellä esille ottamiani eettisiä seikkoja olen huomioinut jo alustavassa tutkimusasetelmassa. Tutkimusasetelman eettinen tukijalka on se, että jokainen

tutkimuksen vaihe perustuu edelliseen vaiheeseen. Tällöin jokaiseen vaiheeseen mukaan otettuja asioita on käsitelty tutkimuksessa aikaisemmin yhdessä osallistujien kanssa. Asioiden palauttaminen useita kertoja uudelleen ja uudelleen osallistujien pohdittavaksi on toiminut lähtökohtana ja varmistanut sen, että käsitellyt asiat ja niiden ilmaiseminen edustavat tutkittavien näkökulmaa siten, että he voivat hyväksyä ilmaisut ja käsitteet itseään ja elämäänsä kuvaaviksi. Reflektointiin perustuvassa tutkimuksessa olen myös voinut käytännössä varmistaa asioiden ymmärtämisen kysymällä niistä suoraan osallistujilta.

Tutkimusteemojen pohtiminen yhä uudelleen ja uudelleen prosessin kuluessa on auttanut minua ymmärtämään sen, millä tavalla osallistujat eivät tule loukatuiksi, vaikka esille tulevat asiat ovat yhteisöllisesti herkkiä ja tärkeitä, ja jolloin väärin ymmärtämisen ja väärin edustamisen mahdollisuus olisi sekä tutkimukselle että osallistujille vahingollista. Tutkimuksen vaiheiden perustuminen edelliseen vaiheeseen ja käsiteltävien asioiden palauttaminen yhä uudelleen osallistujien pohdittavaksi on myös minimoinut tutkimuksen yhteydessä käytettyjä tiedostettujen ja tiedostamattomien pakkojen käyttöä. Osallistujat ovat saaneet itse mahdollisuuden olla myös osallistumatta tai vetäytyä sellaisten aiheiden käsittelystä, joihin he ovat mahdollisesti kokeneet olevansa pakotettuja tai joita he eivät ole jostakin syystä halunneet tai jaksaneet käsitellä, vaikka olisivat olleetkin läsnä tutkimustapaamisessa.

2 TUTKIMUKSEN TAUSTA

2.1 Tarinankerronta, tornionlaaksolaisuus ja osallistava sosiaaligerontologinen tutkimus

2.1.1 Tarinankerronta, vanhuus ja traditiot nykyaikaistumisen valossa

Tarinankerronta ja vanhuus on tuotu yhteen erityisesti elämäkokemuksen ja eletyn elämän varrella omaksuttujen tietojen ja taitojen sekä näiden välittämisenä elämästä kertomisen ja muistelun yhteydessä. Erityisesti perinteisissä yhteisöissä vanhusten katsottiin omaavan erityisiä tietoja ja taitoja. (Koskinen 1994b; Sokolovsky 1990c; Holmes ja Holmes 1995) Yhteisöjen vanhimman sukupolven on katsottu myös vastaavan perinteiseen elämäntapaan liittyvien arvojen ja normien välittämisestä seuraaville sukupolville muun muassa traditioiden muodossa (Giddens 1996b, 16, 27). Myös omassa tutkimuksessani tarinankerronta, tieto ja ikääntyminen tuodaan keskeisellä tavalla yhteen. Tämän vuoksi on tarkoituksenmukaista pohtia mielellään muistelemaan ja elämästä kertovaan, viisaaseen ja yhteisössään arvostettuun vanhukseen liitettyjen käsitysten taustoja.

Sosiologiassa yhteisöjen vanhimmalla sukupolvella on katsottu olleen erityisesti perinteisissä yhteisöissä tärkeän tehtävän nimenomaan traditioiden välittäjinä, kuten edellä viittasin. Yhteisölliseen muistiin perustuneina niiden välittämisen merkitys on ollutkin suuri, sillä kaikki traditiot ovat esimerkiksi Giddensin (1996a, 16–18) mukaan myös normatiivisia. Toisin sanoen traditiot eivät ole välittäneet tietoa pelkästään siitä miten asiat on tehty vaan myös tietoa siitä miten asiat tulee tehdä. Tällöin menneisyyttä ja sitä koskevaa tietoa tuodaan traditioiden kautta nykyisyydestä tehtyjen tulkintojen yhteyteen (Giddens 1996a, 16–18). Traditiot välittävät menneeseen elämään sisältyneitä totuuksia ja tietoa nykypäivän toiminnan ja tulevaisuuteen orientoitumisen yhteydessä. Tällöin ne ovat edustaneet myös identiteetin perustaa eli pohjaa sille millaiseksi ja minkä tekijöiden perusteella määrittelimme itsemme (Giddens 1996b, 18, 49).

Vanhin sukupolvi onkin vastannut yhteisölliseen muistiin perustuvien traditioiden yhteydessä myös arvojen ja normien siirtämisestä seuraaville sukupolville (Giddens 1996b, 27). Mikäli traditioiden siirtäminen on ollut vanhimman sukupolven tehtävä, se ei Giddensin (1996b, 16) mukaan perustu kuitenkaan pelkästään siihen, että ikäihmiset ovat omaksuneet tietoja ja taitoja yhteisössään muita aikaisemmin. Pikemminkin kysymys on yhteisöjen vanhimpien ihmisten ajankäytöstä ja siihen liittyvästä mahdollisuudesta jäsentää ja määritellä traditioita. Perättäin toisiaan seuraavien sukupolvien ketjussa välittyvät traditionaaliset symbolit ja käytännöt menettivät Giddensin (1996b, 27) mukaan kuitenkin elintärkeän yhteisöllisen merkityksensä nykyaikaistumisen myötä. Lisäksi ikäihmisten rooli ja yhteisöllinen tehtävä sukupolvien välisen jatkumon ketjussa lakkasi (Giddens 1996, 27).

Erityisiä tietoja ja taitoja hallussaan pitävillä eksperteillä kuten tietäjillä ja parantajilla on katsottu perinteisissä yhteisöissä olleen oikeus tiedon kontrollointiin ja välittämiseen yhteisön sisällä. Yleensä tietäjien on katsottu olleen vanhoja ihmisiä ja tähän perustuen heidän arvoaseman onkin oletettu olleen perinteisissä yhteisöissä korkeampi kuin nykyaikaistumisen jälkeen (Holmes ja Holmes 1994, 276; Koskinen 1994b). Mikäli ikäihmisten tiedon ja taidon sekä arvojen ja normien välittämiseen liittynyt asema ja sosiaaliset roolit hävisivät modernisaation myötä, ikäihmisiin liitetyt käsitykset vanhuudesta ja viisaudesta jäivät vallitsemaan ainakin joiltain osin.

Simo Koskisen (1994b, 11) mukaan vanhuskäsityksiin liittyy aina myyttejä, joissa vanhuskäsityksiä ja niihin liittyviä arvoja ja arvostuksia pidetään yhteneväisinä ikäihmisten kohteluun käytännön elämässä. Koskisen mukaan vanhuuteen liitetyt käsitykset ovat kuitenkin eri asia kuin ne käytännöt, jotka ikäihmiset kohtaavat arjessaan. Oletuksilla on kuitenkin merkitystä. Todellisuuden perustumattomat, ikäihmisten asemaa ihannoivat ennakkokäsitykset ovat voineet johtaa ikäihmisten aseman mystifiointiin myös etnisissä yhteisöissä ja esimerkiksi yhteisöllisen omavaraisuuden idealisoimiseen suhteessa ikäihmisten avuntarpeeseen. Ikäihmisiä, heidän arvostustaan ja kohtelua yhteisössään koskevat kaavamaiset käsitykset ja yleistyksen ovat erityisen vahingollisia silloin, kun ne liittyvät osaksi esimerkiksi palvelujen tarvetta tai saatavuutta koskevia käsityksiä, josta ne voivat siirtyä edelleen osaksi palvelujen suunnittelua ja toteutusta.

Perinteisten yhteisöjen tavoin myös etniseksi määriteltyjen yhteisöjen ikäihmistä koskevat ennakkokäsitykset ovat voineet johtaa väärin yleistyksiin ja stereotyyppisiin näkemyksiin gerontologisessa tutkimuksessa (Blakemore 1993, 72–73). Etnisiä yhteisöjä koskevissa käsityksissä on voitu yhdistää esimerkiksi ikäihmisten arvostus ja perheen, sukuyhteisön ja naapuruston antaman epävirallisen avun merkitys. Jay Sokolovsky (1990c, 201) pohtii sitä, missä laajuudessa käsitykset etnisten yhteisöjen epävirallisen avun kattavuudesta ovat johtaneet vanhuspoliittisiin virheisiin. Sokolovskyn mukaan virheellisiin toimintatapoihin ovat johtaneet idealistiset ja romanttiset pyrkimykset säilyttää etnisyyden ominaispiirteet ikäihmisiin liittyvien kysymysten yhteydessä. Toisaalta etnisyyden voi olla aliedustettua siten, että etnisyyttä ei ole otettu huomioon.

Tällöin ei ole kiinnitetty huomioita niihin voimavaroihin, joita etnisyyden edustaa ikäihmisten arkitoimintojen yhteydessä (Sokolovsky 1990c).

Ikäihmisten aseman ihannoiti ei liity pelkästään perinteisten yhteisöjen tarkasteluun historiallisen menneisyyden tai etnisyyden valossa. Myös maaseudulla, kaukana keskuksien ja kaupunkien kiireisestä ja yksilöllisyyttä korostavista elämäntyyleistä eläviä yhteisöjä ja niiden elämäntapaa on romantisoitu omavaraisina, kiireettöminä, läheisinä ja keskinäiseen huolenpitoon ja välittämiseen perustuvina idyllisinä vanhenemisen paikkoina (Krout ja Coward 1998, 5). Näitä myyttejä on purettu erityisesti aluesosiologiaan pohjautuvan sosiaaligerontologian piirissä (Krout ja Coward, 1998; Rowles 1998). Sarah Neal (2009, 5) käyttää englantilaisen maaseudun yhteisöllisyyttä ja etnisyyttä tarkastelevan tutkimuksensa lähtökohtana jakoa idyllisenä tai kurjistuvana tarkasteltavan maaseudun peruspiirteistä. Maaseudulla asuminen ja sinne jääminen palveluiden vähäisyydestä huolimatta voi liittyä myös ikääntyvän ihmisen omaan ennakko käsitykseen hyvästä elämästä, joka edellyttää nimenomaan maaseudulla asumista (Kähkönen 1993, 21–22). Suomalaisessa sosiaaligerontologiassa ikääntymistä tämän päivän maaseudulla on tutkinut erityisesti Leena Vuorinen (2009).

Ikäihmisen on nähty historian valossa ja nähdään edelleen tässä ajassa mielellään ja luonteenomaisesti elämästä kertovina ja muistelevina. Esimerkiksi muistelua tilannesidonnan ja vuorovaikutukseen perustuvana omaelämäkerrallisena prosessina tutkinut Marja Saarenheimo (2003, 51) toteaa, että *”muistelevan vanhuksen stereotyyppi on epäilemättä yksi kulttuurimme itsepintaisimmista vanhuuteen liittyvistä kliseistä”*. Tutkimuksessa käsityksiä mielellään kertovista ja muistelevista vanhuksista on tukenut erityisesti varhainen etnologia ja antropologia, jotka eivät kohdistaneet tutkimusta erityisesti ikääntymisen kysymyksiin ja kokemuksiin, vaan perustivat näkemyksensä tutkijoiden yleensä yhteisöstä tekemiin havaintoihin tai edeltäjiensä tekemiin kenttäpäiväkirjoihin ja raportteihin (Keith ym. 1994 xiii–xiv; myös Siikala 1982, 36–38; Vakimo 2001, 76). Toisaalta viisauden käsitettä ei esimerkiksi Ricca Edmondsonin (2005, 339–340) mukaan ole ylipäättänsäkään avattu kuluvaan vuosituhannen akateemisessa tutkimuksessa. Edmondsonin mukaan tämän päivän etnografisen tutkimuksen voisi lisätä niiden tekijöiden ymmärtämistä, joista viisaus ikäihmisten jokapäiväisen elämän yhteydessä koostuu.

Jo aikaisemmin mainitsin, että ikäihmisten yhteisöllisen roolin ja arvoaseman lasku sekä kohtelun huononeminen länsimaistumiseen ja siitä seuranneen yksilöllistymisen myötä on liitetty nimenomaan nykyaikaistumiseen (Holmes ja Holmes 1995, 257–270). Nykyaikaistumisen myötä yhteisöjen vanhimpien jäsenten on katsottu menettäneen asemansa erityisesti suullisen perinteen siirtäjinä sekä perinteisiin elinkeinoihin ja elämäntapaan liittyvän tiedon ja taidon välittäjinä. Modernisaation näkemystä on kritisoitu ikäihmisten aseman ja yhteisöllisen roolin huononemisen liittämisestä ajallisen, yhteen suuntaan etenemisen kanssa menneisyydestä nykyisyyteen. Ikäihmisten kunnioituksen on katsottu eri aikoina johtuneen pikemminkin varallisuudesta ja ikääntyvän valmiiksi

korkeasta sosiaalisesta asemasta kuin kronologisesta iästä (Achenbaum 1979, Koskinen 1994b).

Ikäihmisen arvoasemaa nykyaikaistumisen yhteydessä erilaisia yhteisöjä vertailemalla on pohdittu paljon 1990-luvulla erityisesti angloamerikkalaisessa antropologisesti suuntautuneessa kulttuurigerontologisessa tutkimuksessa (Holmes ja Holmes 1995; Keith ym. 1994; Sokolovsky 1990). Esimerkiksi ikään-
tymisen kokemuksia eri etnisissä ja länsimaisissa yhteisöissä vertailleet kulttuurigerontologit Holmes ja Holmes (1995, 284) toteavat, että mitä länsimais-
tuneempia ja yksilöllisyyttä korostavampia yhteiskunnat ovat, sitä huonompi
ikäihmisten kohtelu niissä on. Holmesin ja Holmesin mukaan sosiaaliset muu-
tokset vaikuttavat merkittävästi ikäihmisten sosiaaliseen statukseen ja rooli-
tutkiin erityisesti siellä, missä perinteinen kohtaa modernin. Status- ja rooli-
muutosten myötä myös perinteiset käytännöt ikäihmisten hoivassa ja hoidossa
muuttuvat ja katoavat. Lisäksi Holmes ja Holmes korostavat, että muutos on
erityisesti suurta yhteiskunnissa, jotka korostavat yksilöllisiä saavutuksia, riip-
pumattomuutta, yksityistä omistamista kollektiivisen omistamisen sijaan ja
joissa turvallisuus perustuu yksilön omaan aktiivisuuteen.

Toisaalla tutkijat ovat todenneet, että modernisaatiolla ei ole ratkaisevaa
merkitystä suhteessa ikäihmisten arvoasemaan ja kohteluun yhteisössään. Esi-
merkiksi ikääntyvien arvoasemaa ja roolia Pohjois-Amerikassa tutkinut Achen-
baum (1979, 166–167) toteaa modernisaation olevan riittämätön selittämään
muutoksia ikääntyvien asemassa ja arvostuksessa. Vanhojen ihmisen olosuhteet
ovat ajan kuluessa parantuneet joissakin asioissa, joissakin huonontuneet ja
joissakin pysyneet ennallaan. Muutokset eivät näin ollen suinkaan tapahdu sa-
manaikaisesti, ja -suuntaisesti nykyaikaistumisen kanssa. Myöskään Koskisen
mukaan vanhuksia ei voida tarkastella missään historiallisessa kontekstissa
homogeenisena ryhmänä, vaan esimerkiksi yhteiskuntaluokasta johtuvia eroja
on elinoloissa ollut aina. Koskinen toteaa seuraavasti: *“Vanhaa ihmistä ei ole ar-
vostettu sinänsä, vaan hänen valtansa, viisautensa tai varallisuutensa perusteella. Köy-
hiä ja sairaita vanhuksia ei ole koskaan pidetty arvoissa.”* (Koskinen 1994b, 22)

Ylipäätänsäkin modernisaation vaikutusta ikäihmisten elämään on tutkit-
tu puolen vuosisadan ajan. Aluksi tutkimus oli ikääntymiseen liittyvistä ilmi-
öistä tehtyjen havaintojen vertailua erilaisissa etnisissä yhteisöissä. Varsinaisesti
ensimmäinen sosiologi, joka tutki erityisesti ikääntymistä vertailevalla tutki-
musotteella eri kulttuureissa, oli sosiologi Leo Simmons (1970). Hänen tutki-
muksensa, *“The Role of the Age in Primitive Society”* julkaistiin vuonna 1945.
Vuonna 1972 Donald O. Cowgill ja Lowell D. Holmes kirjoittivat tutkimuk-
sen *“Aging and Modernization”*, jolla tutkijat pyrkivät osoittamaan, miten yhteis-
kunnalliset muutokset ja teknologinen kehitys vaikuttavat ikäihmisen statuk-
seen ja ikäihmisen rooleihin. Tutkimus tehtiin vertailemalla kaupungistumisen,
teollistumisen ja länsimaistumisen vaikutuksia yhteiskunnassa (Holmes ja
Holmes 1995, 98–99, ks. myös Vakimo 2001, 75–78).

2.1.2 Tarinankerronta sosiaaligerontologisessa tutkimuksessa

Tarinoiden ja yleensäkin suullista tai kirjallista kerrontaa sisältävien aineistojen tarkastelu liitetään sosiaaligerontologiassa tavallisesti narratiivisen gerontologian piiriin. Klassinen tarinan määritelmän mukaan tarina on juonellinen kokonaisuus, jossa alku, keskikohta tai taite ja loppu seuraavat toisiaan sekä liittyvät toisiinsa kronologisessa suhteessa (Aristoteles 1967, 27–28). Varsinaisesti juonen ajallinen eteneminen ei ole kuitenkaan olennaista, vaan tarinalla tarkoitetaan yleensäkin kokonaisuutta, johon kerronnassa esiin tulleet osat liittyvät (Alasuutari 1995, 71). Narratiivisuus viittaa puolestaan aineistoon, jossa näitä kerronnallisia kokonaisuuksia tuotetaan. Erityisesti kulttuurintutkimuksessa narratiivinen tutkimus tarkoittaa lähentymistä, jossa kirjoitettua tai suullisesti kerrottua aineistoa lähestytään aineiston sisältöjä tai juoni- ja merkitysrakenteita analysoimalla (Alasuutari 1995, 71–84).

Sosiaaligerontologiassa mielenkiinnon kohteena ovat olleet erityisesti ne kontekstit ja prosessit, joissa kerronta-aineistoja tuotetaan. Kerronta-aineiston muotoutumisen yhteydessä lähestymistapa on vaihdellut sellaisenaan olevien passiivisten tekstien tarkastelusta (ks. Hepworth 2000) aineiston tarkasteluun tilannesidonnaisesti ja vuorovaikutteisesti tuotettuina merkityksinä (ks. Saarenheimo 1997). Näkökulma on voinut keskittyä myös tutkimuksen osapuolten aktiiviseen osallistumiseen haastattelutilanteessa erityisesti suhteessa aikaisemmin omaksuttuun tietoon ja sen aktiiviseen työstämiseen haastattelutilanteessa (ks. Holstein ja Gubrium 1999). Narratiivisen tutkimuksen metodologisenä lähtökohdana on voinut olla myös aineistojen yhteistoiminnallinen kirjoittaminen ja kirjoitetun pohtiminen siten, että tutkija edustaa osallistujaa osallistujien joukossa (ks. Ruth E. Ray 2007).

Sosiaaligerontologiassa narratiivisuudella viitataan yleensäkin siihen mistä voidaan kertoa. Osa asioista jää myös kehittelemättä tarinaksi, eikä kaikki kerronta tuota tarinaa. Narratiivisen gerontologian näkökulmasta tärkeää on myös se, mitä ei kerrota. Ruth E. Rayn (2007, 63) mukaan narratiivinen tutkimus auttaa meitä ymmärtämään kuinka, miksi, missä määrin ja minkä olosuhteiden alla ihmiset muovaavat kokemuksensa tarinoiksi kuten myös sitä, missä olosuhteissa näin ei tapahdu. Tällöin kerrontatilanteet, kertojat ja kerronta sekä niiden pohtiminen ja analysointi suhteessa aineistoon ja tutkimukseen yleensäkin muodostavat olennaisen osan narratiivista lähestymistapaa. Sosiaaligerontologian piiriin kuuluvassa, narratiivisessa analyysissä keskitytäänkin usein tarkastelemaan myös kerrontaa vuorovaikutteisena ja kerrontatilanteessa tuotettuna aineistona (Bornat 2002, 201; Saarenheimo 2007). Myös muistelua sosiaalisesti tuotettuna pohtineet Middleton ja Edwards (1990, 11) pitävät yhdessä muistelun ja sosiaalisen muistin tutkimisen keskeisenä tehtävänä tuoda esille yleensäkin muistamisen sosiaaliset perustat sekä muistamisen tilanteet tai kontekstit.

Narratiivisessa gerontologiassa tarkastelun kohteena voivat olla myös tarinat ja kerronta, joka tuotetaan tilannesidonnaisesti yhdessä tutkijan kanssa haastateltavan aikaisemmin omaksuneen tiedon pohjalta. Esimerkiksi Holstei-

nin ja Gubrium (1995, 31–33) aktiivisen haastattelun lähtökohtana on se, kuinka haastateltava saadaan käyttämään ja jäsentämään jo ennalta omaamaansa tietoa eli tietovarantoon tutkimushaastattelun aikana. Tältä pohjalta tutkimusaineisto ymmärretään osaltaan myös tilannesidonnaisesti ja vuorovaikutteisesti tuotettuna. Aineiston tuottamiseen osallistuu myös tutkija. Tutkimuksen kohteena olevia henkilöitä lähestytään tarinankertojina sen sijaan, että heitä lähestyttäisiin passiivisina, annettuihin kysymyksiin vastauksen antavina informantteina. Aktiivisen tutkimuksen näkökulmasta tieto ei ole olemassa sellaisenaan raportoitavissa tutkijan sitä pyytäessä, vaan tieto on asia- ja tilannesidonnaisuuden lisäksi myös refleksiivistä (Holstein ja Gubrium 1995, 30). Osapuolet peilaavat haastattelutilannetta ja omaa rooliaan suhteessa siihen, mitä kysymyksellä haetaan ja miten vastaus ilmaistaan. Myös tutkijaa tarkastellaan aktiivisena osapuolena tutkimusaineiston tuottamisessa. Tällöin tutkija edustaa tutkimuksessa pikemminkin osallistujaa kuin esimerkiksi havaintoja tekevää etnografiaa. (Holstein ja Gubrium 1995, 27–29)

Tämän hetken narratiivisen gerontologian yksi mielenkiintoisimpia juonia liittyy kerronnallisiin prosesseihin, joissa tähdätään esimerkiksi yksilönkehitykseen ja muutokseen tutkijan ja tutkittavien yhteistyön kautta. Näissä kirjoittamis- ja muistelutyöryhmissä sekä gerontologeista koostuvissa prosesseissa kirjoitetaan ja kerrotaan yhdessä sen sijaan, että keskityttäisiin sellaisenaan oleviin, passiivisiin teksteihin ja tarinoihin. Kertojat ja kirjoittajat edustavat tässä kansa-kertojia ja kanssa-kirjoittajia, jotka osallistuvat dialogiseen elämäntarinan kerrontaan, (life storytelling) (Ruth E. Ray 2007, 67–68). Ray toteaa, että hänen omasta feministisestä näkökulmasta katsoen vanhojen naisten kaltaisten marginalisoituneiden ja aliedustettujen ryhmien tutkimisen pitäisi olla narratiivisen gerontologian piirissä nimenomaan toiminta-suuntautunutta. Narratiivisesti suuntautuneilla gerontologeilla on Rayn (2007, 60) mukaan sosiaalinen vastuu toimia, ei vain informantteina, mutta myös muutosta ajavina toimijoina. Heidän tehtävänä on laajentaa ja syventää sekä jo olemassa olevia käsityksiä, mutta myös luoda vaihtoehtoja. Ray (mts.) lisää, että yksilön tai yhteisön kollektiiviset tarinat ovat kietoutuneet toisiinsa. Tällöin yksilön kertomat elämäntarinat ovat samalla myös sosiaalisia ja kulttuurisia sekä päinvastoin. Tällöin kerronnallinen muutos johtaa usein myös sosiaaliseen muutokseen.

Ruth E. Ray (2007, 68–70) kehittää edelleen narratiivisen gerontologian mahdollisuuksia erityisesti toiminnallisena prosessina. Esimerkiksi *kertovan gerontologin* lähestymistavassa, (narrating gerontologist) tutkija kertoo henkilökohtaisia tarinoita itsestään tietyssä iässä yhdessä muiden, omasta elämästään kertovien osallistujien kanssa. Tämän jälkeen tutkija ja tutkittavat tarkastelevat tarinoita yhdessä, ja pyrkivät ymmärtämään sen pohjalta ikääntymistä ja sen kokemista. Ruth E. Rayn ajatus kertovasta gerontologista on erityisen mielenkiintoinen oman tutkimuksen kannalta. Sen yhtymäkohta oman tutkimuksen kanssa piilee siinä, että tutkimuksen yhteydessä olevan dialogin kautta pyritään ymmärtämään ikääntymiseen liittyviä ilmiöitä. Tämä tapahtuu nimenomaan yhteistyössä tapahtuvan tarinankerronnan ja kerronnan pohtimisen kautta. Kertova gerontologi on tutkija, joka sisällyttää tutkimukseen kriittisen, itseään kos-

kevan pohdinnan sekä esittää tai raportoi tämän osana tutkimusprosessissa. (Ruth E. Ray 2007, 68)

Elämästä kertominen ja muistelu

Ikääntymisen yhteydessä tapahtuvaa omasta elämästä kertomista ja muistelua on sosiaaligerontologiassa lähestytty monin eri tavoin. Lähestymistapoja yhdistää se, että ne ovat eri tavoin yhteydessä elettyyn elämään ja historiaan sekä siitä kertomiseen ja kirjoittamiseen (Bornat 2002, 199). Tärkeä yhdistävä tekijä on lisäksi se, että elämästä kertomista tarkastellaan yhteydessä laajempiin yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin tekijöihin, eikä tarkastelua rajata pelkästään kertovaan yksilöön. Joanna Bornatin (2002, 199) mukaan yksilön ensimmäisessä persoonassa kertomat tarinat pitävät sisällään tietoa sukupolveista, kohortista kuten myös sukupuolittuneista, kulttuurisista ja historiallisista tekijöistä. Lisäksi Bornat pitää elämästä kertomisen yleisenä tehtävänä valottaa unohdettuja tai peiteltyjä tekijöitä, jotka liittyvät kokemuksiin menneisyydessä. Kuten Ruth E. Ray (2007, 60), johon aikaisemmin viittasin myös Bornat pitää tarinoiden ja niiden kertomisen tehtävänä sitä, että niiden kautta voidaan tuoda esiin yhteiskunnassa syrjässä olevia ja aliedustettuja yhteisöjä ja ryhmiä.

Muistelua, ikääntymistä ja elämästä kertomista on lähestytty lukuisista näkökulmista, jotka eivät kuitenkaan eroa olennaisesti toisistaan. Suullisesti kerrottujen tarinoiden kautta on tarkasteltu yleensäkin menneisyyttä joko yksilön tai yhteisön näkökulmasta ja pyritty löytämään uusia tapoja nähdä ja tulkita menneisyyden tapahtumat. Tämä lähestymistapa liittyy *suulliseen historiaan* (oral history) ja sen kertomiseen (Bornat 2002, 120–121). Suullista historiaa lähellä on mennyttä elämää tarkasteleva *elämänhistoriallinen* (life history) lähestymistapa. Tutkimuksen kautta pyritään ymmärtämään erilaisia sosiaalisia prosesseja, joita hallitsee esimerkiksi luokka, kulttuuri tai sukupuoli (Boneham 2002). Yleensä elämänhistoriallisessa tutkimuksessa käytetään myös muuta havaintoaineistoa. Elämästä kertovien tarinoiden tutkimus (life story telling) on suuntaus, jossa keskitytään nimenomaan kerrottujen tarinoiden ja niiden kertomisen tarkasteluun. Aineistoista pyritään löytämään samankaltaisuuksia ja eroavuuksia muiden samalla tavalla luotujen tai kerrottujen tarinoiden kanssa. (Bornat 2002, 120–121)

Varsinaisten kerrottujen elämänkertojen tutkiminen liitetään narratiivisessa gerontologiassa *biografiseen* tutkimukseen. Esimerkiksi elämänkertatutkimukseen liitetyn rekonstruktionäkökulman mukaan muistelu nähdään prosessina, jossa ihminen jäsentää elettyä elämäänsä ja rakentaa siitä mielekkään kokonaisuuden (Öberg ja Ruth 1994). Muistelulla on nähty olevan myös vanhuuden tuomiin muutoksiin sopeuttava tehtävä sekä yksilö että yhteisötasolla (Coleman 1993, 104–107). Peter Colemanin (1993, 109) mukaan menneen hyvän ja nykyiseen elämään liittyvän rappion vertaaminen liittyy sopeutumisen prosessiin. Colemanin mukaan sopeutumisen näkökulmasta katsottuna tarinat ja moraalisesti arvottava puhe on ikäihmisen tapa sopeutua nopeasti eteneviin sosiaalisiin muutoksiin ja merkittävästi elämää muuttaviin tapahtumiin siten, että ihmiset kykenevät muutoksista huolimatta säilyttämään tyytyväisyytensä

menneisyyteensä sekä nykyisen elämän mielekkyyden. Toisin sanoen vertaamalla vanhaa, moraalisesti parempaa aikaa nykyiseen huonompaan, ikäihminen sopeuttaa itseään muuttuneeseen ja muuttuvaan maailmaan. Coleman perustelee näkökulmaansa Britanniassa sotaveteraaneihin kohdistuneella tutkimuksella jonka yhteydessä hän nimesi ilmiön kollegansa kanssa ”*moral siege*”:ksi (Coleman 1993, 108–109).

Vanhan hyvän ja uuden huonon vertaaminen ei siis tarkoita sitä, että ikäihminen ei kykenisi sopeutumaan nykyaikaan ja sen uusiin ilmiöihin ja ilmiäisiin. Vertaaminen ei myöskään tarkoita, että kertojat olisivat kertomansa perusteella onnettomia muuttuneessa nykyajassa ja sen ilmiöiden keskellä ja kaipaisivat tosiasiallisesti vanhaan, jo arjesta hävinneeseen elämäntapaan. Coleman ja McCulloch (Coleman 1993, 109) käyttävät käsitettä ”*questioning*” tilanteesta tai ilmiöstä, jossa ikäihminen jää sosiaalisten muutosten hämmentämällä tavallaan ei kenenkään maalle kykenemättä jatkamaan vanhaa tai kykenemättä omaksumaan uutta.

Mielikuvituksen ja muistelun kautta vanhan ihmisen on katsottu pyrkivän valikoimaan, optimoimaan ja kompensoimaan toimintakykyään eri toimintapaikoissa ja tilanteissa ikääntymisen myötä toimintakyvyssä tapahtuvien muutosten yhteydessä (Sarola 1994, 119–20). Marja Saarenheimo (1997) on puolestaan tarkastellut muistelua omaelämäkerrallisena, tilannesidonnaisena prosessina, jossa omaelämäkerrallisia merkityksiä tuotetaan, jäsennetään ja arvioidaan uudelleen vuorovaikutuksessa. Saarenheimo (2003, 50) muistuttaa, että vaikka muistelua tarkastelisikin eheyttämisen näkökulmasta, kerrotun elämäkerran eheys ei ole onnistuneen vanhenemisen edellytys.

Muistelutyössä (reminiscence) on kysymys muistelusta ja siihen rohkaisusta arkielämän yhteydessä. Vanhustyöhön yhdistettynä muistelutyössä ikäihmisiä rohkaistaan muistelemaan ja muistamaan asioita arjen yhteydessä (Bornat 2002, 121–123). Varsinaisessa muistelutyössä muistelulle asetetaan terapeutin tai hoidollisen, yksilön kokomusta eheyttävä päämäärä. Muistelutyötä ammatillisena vanhustyön menetelmänä on pohtinut esimerkiksi Marja Hakonen (2003, 130–137). Muistelutyötä lähellä oleva oman eletyn *elämän tarkastelu* (life review) yhdistetään usein elämäntarinoiden tutkimiseen. Muistelun tavoitteena tässä on palauttaa mieliin menneisyyttä ja muuttaa käsityksiä esimerkiksi itsestä ja omasta elämästä menneisyyden läpikäymisen ja sen uudelleen tulkitsemisen kautta. Elämän tarkasteluun perustuva life-review, perustuu usein kasvokkain tapahtuvaan muistelijan ja ammattilaisen muodostamaan hoidolliseen asetelmaan, jonka tarkoituksena on auttaa muistelijaa ymmärtämään ja pohtimaan elämäänsä kokonaisuutena ja hyväksymään elämässä läpikäytyjä tapahtumia ja kokemuksia (Bornat 2002, 202).

Tarinankerronnallisesti suuntautuneessa elämäkerrallisessa tutkimuksessa osallistujia pyydetään kertomaan vapaasti elämäkertansa. Tämän jälkeen kertojia pyydetään pohtimaan (Clarke ja Warren 2007) tai heitä haastatellaan kerrotun elämäkerran perusteella (Öberg ja Ruth 1994). Tarinankerronnallinen lähestymistapa mahdollistaa sen, että tutkittavat voivat kertoa ja ilmaista itseään vapaasti suhteessa tutkimukselle asetettuihin tavoitteisiin. Tällä tavalla

on pyritty siihen, että kerronnassa tulleet asiat ovat tärkeitä nimenomaan kertojien näkökulmasta kertojien itsensä määrittelemänä (Clarke ja Warren 2007, 468–469; Holstein ja Gubrium 1995, 27; Öberg ja Ruth 1994, 45; ks. myös Reason ja Hawkins 1988, 100).

Esimerkiksi pohjoismaisessa tutkimuksessa ”Elämäntapa, vanheneminen ja hyvinvointi” suomalaisten elämäntapa- ja vanhenemisen aineistonaan käyttäneet Öberg ja Ruth (1994, 60–61) viittaavat kertojaan itseensä oman kehityksensä tarinankertojana. Lähtökohtana Öbergin ja Ruthin tutkimuksessa toimii ihmiselle luonteenomainen kertova ajattelu. Tästä näkökulmasta katsottuna yksilö pyrkii luomaan oikeutuksen elämän tapahtumille jälkikäteen niin sanotusta eheytyksen näkökulmasta. Samalla ihminen pyrkii yhdistämään elämäntapahtumat ja käännekohdat mielekkääksi kokonaisuudeksi rekonstruoimalla elämänsä elämäntapahtumien kertomisen kautta. Kertoessaan ihminen luo myös uusia merkityksiä tapahtuneille asioille. Tämä nähdään edellytyksenä menneen elämän hyväksi kokemiselle, mikä nähdään puolestaan edellytyksenä elämän hyväksi kokemiselle vanhuudessa.

Edellä viittaamani tutkimuksen varsinainen tarkoitus oli selvittää elämäntapa- ja vanhenemisen perusteella sitä, kuinka eletty elämä heijastuu vanhuuteen ja antaa sille merkityksensä (Öberg ja Ruth 1994, 43). Tutkimukseen osallistui Suomessa 37 vuosina 1905 – 1915 syntynyttä leskeä. Tutkimuksen aluksi tutkittavat kertoivat vapaasti elämäntarinansa. Tämän jälkeen elämäntarinat täsmennyivät niihin liittyvillä teemahaastatteluilta. Suomessa kerätyt elämäntarinat ja niihin perustuvat teemahaastattelut muodostivat kuusi erilaista elämäntapaa ja tarinaa: 1) katkera elämä, 2) ihana elämä, 3) elämän sudenkuopat, 4) vaiennettu, uhrautuva elämä, 5) elämä ammattiurana sekä 6) elämän estejuoksu. (Öberg ja Ruth 1994)

Britanniassa Clarke ja Warren (2007) tutkivat aktiivisen ikääntymisen käsitettä ikäihmisten oman arjen yhteydessä. He käyttivät tutkimuksessaan ikäihmisten tarinoita ja pyrkivät niiden kautta saamaan tietoa ikäihmisten peloista ja odotuksista, joita aktiiviseen ikääntymiseen ikäihmisten omien käsitysten mukaan liittyi. Tutkijat aloittivat tutkimuksen avoimella kehotuksella kertoa jotakin elämästään. ”*Can you tell me something about your life? It's up to you what you tell me, when you start*” (Clarke ja Warren 2007, 467). Kerronnan jälkeen tutkimusta täydennettiin kahdella täsmennyksellä haastattelulla. Avoimella kertomiskehotuksella tutkijat pyrkivät mahdollistamaan puhumisen niistä asioista, jotka ovat osallistujille itselleen tärkeitä. Vastaavasti tutkijat eivät halunneet ohjata kerrontaa siten, että se olisi sulkenut asioita kerronnan ulkopuolelle. Tutkimuksen johtopäätös oli se, että uusien aktiivisten toimintojen omaksumisen sijaan ikäihmiset kuluttivat aikaa ja pitivät mielensä virkeinä tavallisten, arkisten toimintojen yhteydessä, kuten lukien, ajaen kuntopyörää, rakenteen palapeliä tai ratkoen sanaristikkoja (Clarke ja Warren 2007, 483).

Se, että tutkimuksen teemat muodostuvat nimenomaan osallistujien elämäntarinoista, toimii tutkimuksen ”validiuden” eli pätevyyden perusteena (Clarke ja Warren 2007, 469). Clarken ja Warrenin metodologiaa koskeva johtopäätös oli mielestäni tärkeä ja mielenkiintoinen. Se vastaa myös oman tutki-

mukseni lähtökohtia. Sen selkeä ymmärtäminen, mitä ihmiset tahtovat tänä päivänä saavutetaan, jos ihmisten nykyisyyttä tarkastellaan nimenomaan menneisyyden yhteydessä. Tässä yhteydessä vanhat ihmiset voivat pitää parempana välittää kokemustaan ja tietoaan nuoremmille sukupolville kertomalla tarinoita. Lisäksi tarinankerronta on toimintaa, joka on merkityksellistä sekä kertojalle että kuuntelijalle (Clarke ja Warren 2007, 483).

Fiktiot

Ikääntymisen yhteydessä tapahtuva kerronta voi olla myös luovan mielikuvituksen tuotetta, jolloin kerrotulta ei odoteta suoraa yhteyttä elettyyn elämään ja sen muisteleamiseen. Mike Hepworth (1993) on käsitellyt ikääntymiseen keskeisesti liittyviä teemoja fiktiivisten rikostarinoiden, dekkareiden kautta. Dekkareiden käyttöä Hepworth (1993, 32) perustelee sillä, että ne edustavat hyvin yhteiskunnassa yleensä vanhuuteen liitettyjä mielikuvia. Dekkareiden päähenkilöiden kautta hän on tarkastellut esimerkiksi jännitettä, joka muodostuu henkilön oman itsenä kokemisen sekä ikääntymisen myötä tapahtuvan ulkoisen muuttumisen välille. Hepworthin mukaan ikääntyminen tuottaa naamion, *mask of ageing*, jonka taakse todellinen, koettu minä piiloutuu. Lisäksi dekkareiden kautta voi lähestyä ikääntymiseen liittyvää toiseutta. Toiseus luodaan ikääntyvän henkilön ja nuorempien henkilöiden välisen suhteen ja välimatkan kautta (Hepworth 1993, 33–35).

Myöhemmin Mike Hepworth (2000) on laajentanut fiktiivisten tarinoiden käyttöä ikääntymisen tutkimisessa myös muihin julkaistuihin novelleihin ja tarinoihin. Hän on käyttänyt fiktiivisiä, kirjoitettuja tarinoita kuvatakseen ja pyrkiäkseen ymmärtämään ikääntymistä sosiaalipsykologisena prosessina symbolisen interaktion näkökulmasta. Tämä perustuu tarinankerronnan yksilölliseen ja sosiaaliseen luonteeseen. (Hepworth 2000, 13) Hepworth pitää tarinoiden käytön lähtökohtana sitä, että ne toimivat kulttuurisesti määrittyneenä ja niiden sisältämät, symboliset merkitykset ovat tärkeitä sosiaalisen ja yksilöllisen elämän ainesosia. Näin fiktiivisten tarinoiden kautta voidaan tarkastella ja ymmärtää ikääntymisen yksilöllisiä eli subjektiivisia ja ihmisten välisiä ilmiöitä. Toisaalta luovan mielikuvituksen tuotteena fiktiot tarjoavat sekä kirjoittajalle että lukijalle materiaalia ikääntymistä koskevia pohdintoja varten yleisemmin. Tämän vuoksi tarinat ovat tärkeitä tiedon lähteitä sekä ikääntymisen ymmärtämisen, mutta myös sen tutkimisen näkökulmasta (Hepworth 2000, 17).

Mike Hepworthin teoksessa *Stories of ageing* (2000) tarkastellut tarinat koostuvat toisaalta ympäröivästä todellisuudesta ja sen kokemisesta päivittäisen elämän yhteydessä sekä henkilökohtaisten kokemusten ja tunteiden pohtimisesta. Teoksessa tarkastelu kohdistuu kirjoitettuihin tarinoihin, jotka Hepworth rajaa kokopituisiksi, julkaistuiksi novelleiksi, joissa ikääntymistä tarkastellaan yhden päähenkilön tai useiden päähenkiöiden muodostaman ryhmän kautta. Mukana on myös tarinoita, joiden aihe ei sinällään koske ikääntymistä, mutta joissa viitataan merkittävässä määrin ikääntymiseen tai vanhoihin ihmisiin. Hepworth (2000, 28) perustelee, että kirjoittajan oma mielikuvitus ja sanat heijastavat kulttuurisidonnaisia, ikääntymiseen ympäröivässä maailmassa liitet-

tyjä ajatuksia ja käsityksiä. Nämä pohdinnat ovat suhteessa sekä kirjoittajan itseilmaisuun että syvimpiin tunteisiin. Hepworthin mukaan tarinat auttavat ihmisiä sekä tuntemaan että ajattelemaan.

Hepworthin (2000, 20–21) teoksessa tarinat edustavat viittä erityyppistä tapaa kuvata ikääntymistä ja sen kokemista. Ensimmäinen ryhmä muodostuu tarinoista, joissa keskeinen henkilö, yleensä kertoja, on ikääntynyt. Keskeisenä teemana tarinoissa toimii ikään liittyvä itse-määrittely, identiteetti tai koettu subjektiivinen ikä. Nämä tarinat sisältävät oman, eletyn elämän kirjoittaessa tapahtuvaa muistelua ja tarkastelua (life review) (ks. myös Boneham 2002, 200–201). Toisena ryhmänä ovat tarinat, joissa kirjoittaja keskittyy pieneen ryhmään vanhoja henkilöitä. Keskeistä näissä ovat ikääntymiseen liittyvä itse-määrittely, jota tarkastellaan vuorovaikutustilanteissa. Kolmannessa ryhmässä kirjoittaja keskittyy tarkastelemaan perheen sisäistä vuorovaikutusta päähenkilöiden kautta. Näissä tarinoissa kirjoittaja kuvaa erityisesti eri sukupolvia edustavien päähenkilöiden välistä, tunnepitoista vuorovaikutusta. Neljännessä ryhmässä kuvataan niin ikään päähenkilöiden välistä vuorovaikutusta, mutta nyt tarkasteltava vuorovaikutus tapahtuu perheen ulkopuolisissa suhteissa. Viidennessä ryhmässä tarkastellaan iältään vanhoja päähenkilöitä tai vanhenemista.

Tarinavariaatioiden kautta Hepworth (2000) on tarkastellut neljää ikääntymiseen liittyvää teemaa. Ensimmäiseksi hän on tarkastellut ikääntymisen ruumiillisuutta, henkilökohtaista suhdetta omaan ruumiiseen sekä edellisten suhdetta ympäröivään maailmaan. Kuten ikänaamio-käsitteessä tässäkin on keskeistä koetun *minän* (self) ja *ruumiin* (body) välille muodostuva jännite. Toiseksi hän on tarkastellut minän ja minän olemisen tavan peilautumista ympäröivissä ihmisissä. Keskeistä tässä on ikään liittyvä itsemäärittely, ikäidentiteetti ja sen tarkastelu vuorovaikutuksen yhteydessä. Jännite muodostuu ikääntyvän *minän* ja *muiden* (others) välille. Keskeisiä ovat myös ne paikat, joissa vuorovaikutus tapahtuu. Kolmas tarkastelu koskee riippuvuutta muista ihmisistä, esineistä, paikoista ja tiloista, joissa ihmiset elävät ja joiden kautta he määrittelevät itsensä. Neljäs tarinoiden aihepiiri liittyy ikääntymiseen ja haavoittuvuuteen sen yhteydessä. Teeman alla tarkastellaan fiktion kautta niitä tekijöitä, jotka edustavat fyysistä ja psyykkistä haavoittuvuutta sekä vaaroja ja uhkia, jotka liittyvät tiettyihin paikkoihin ja tilanteisiin.

Ikääntymiseen liittyviä elementtejä on tutkittu myös taiteen ja yleensäkin kulttuurituotteiden kautta esimerkiksi *representaatioina*, johon myös Featherstone ja Hepworth (2005) viittaavat välittyvien, ikääntymiseen liitettyjen mielikuvien yhteydessä. Representaatioiden tutkiminen muodostaa erityisesti humanistisiin tieteisiin perustuvan, kulttuurigerontologisen tutkimuksen suuntauksen. Tällöin representaatioita lähestytään eri tavoin välittyviä, vuorovaikutuksessa merkityksensä saavina edustuksina (Vakimo 2001, 16). Vanhaa naista koskevia käsityksiä muun muassa kalevalaisten tekstien ja kaskujen kautta tutkineen Sinikka Vakimon mukaan representaatiot juurtuvat nimenomaan sosiaalisiin ja kulttuurisidonnaisiin käsityksiin ikääntymisestä.

Featherstone ja Hepworth (2005) ovat puolestaan käsitelleet ikääntymiseen liitettyjä fiktiivisesti tuotettuja mielikuvia (images of ageing), jotka liittyvät

erityisesti tämän päivän globaaliseen kuluttamiseen perustuvaan elämäntapaan ja sen pohjalta muotoutuvaan kulttuuriin. Keskeistä näkökulmassa on kuvausten ja mielikuvien vaikutus vastaanottajaan sekä niiden toimiminen muiden mielikuvien joukossa. Lähtökohtana toimii se jännite, joka muodostuu julkisuudessa esiintyvien ikääntymisen kuvausten ja ikäihmisten omien, ikääntymistään koskevien kokemusten ja käsitysten välille (Featherstone ja Hepworth 1993, 304).

2.1.3 Tornionlaaksolaisuus, etnisyys ja rakenne

Ruotsin tornionlaaksolaiset määrittelevät itsensä tornionlaaksolaisiksi, jotka polveutuvat Tornionlaakson suomalaisista. He ovat osa pitkään paikallaan elänyttä tornionlaaksolaista yhteisöä (Lähteenmäki 2004, 9–10; myös Bladh ja Kuvaja 2006), jonka elämäntapa on sopeutunut ja muotoutunut perinteisten elinkeinojen harjoittamisen piirissä. Osallistujat puhuvat äidinkielenään Tornionlaakson suomen pohjalta muotoutunutta meänkieltä, joka on kansallinen vähemmistökieli Ruotsissa (Nationella minoriteter i Sverige. Proposition 1998/99:143). He samaistuvat Tornionlaaksoon lisäksi alueena, josta he ovat alun perin lähtöisin. Kansaan ja asuinalueeseen, kieleen ja uskontoon liittyvien erityispiirteiden lisäksi tornionlaaksolaisia yhdistävät omat kansankulttuuriset symbolit (ks. esim. Hautala-Hirvioja 1999), ruokatottumukset, musiikkityylit sekä perheeseen liittyvät perinteet. Tornionlaaksolaisista perheeseen liittyvistä perinteistä ehkä kuuluisin on poikkinainti, jolla tarkoitetaan sellaisia häitä, joissa vihittävästä puolisoista toinen tulee Ruotsin puolelta ja toinen Suomen puolelta.

Tutkimukseen osallistuneiden nuoruudessa Tornionlaaksossa vaikutti lestadiolainen uskontokäytäntö, joka perustui Pohjois-Ruotsista alkaneen ja erityisesti 1800-luvulla levinneeseen herätysliikkeeseen. Sen perustajana pidetään vuonna 1800 Pohjois-Ruotsissa syntyneen ja Kaaresuvannon kirkkoherrana toimineen Lars Levi Laestadiuksen oppeja ja kirkollista toimintaa. (ks. esim. Suolinna ja Sinikara 1986, 16–17; ks. myös Linjakumpu 2003). Tässä uskonto asettuu osaksi tornionlaaksolaista etnisyyttä, jolloin se nähdään nimenomaan arjessa välittyvien ja omaksuttujen arvojen ja normien yhteydessä. Tällöin lestadiolaisuuteen ei viitata henkilökohtaisena uskonnollisena vakaumuksena tai näkökulmina sielullisiin kysymyksiin. Esimerkiksi Aini Linjakumpu (2003, 85) toteaa, että *”uskonnon kautta määrittyvät myös sen ulkopuoliset asiat kuten suhde muihin ihmisiin, suhde sosiaalisiin ilmiöihin ja suhde valtiollisiin tai poliittisiin toimijoihin ja rakenteisiin”*. Lestadiolaisuus on Pohjoiskalotilla Ruotsin ja Norjan puolella nimenomaan yhteydessä saamelaiseen ja tornionlaaksolaiseen etnisyyteen sekä suomalaisen siirtolaisuuteen. Suomessa lestadiolaisuus on levittäytynyt myös yleisemmin suomalaisten liikkeeksi. (Suolinna ja Sinikara (1986, 15; 21–24)

Virallisesti tornionlaaksolaiset määritellään Ruotsissa yhdeksi viidestä kansallisesta vähemmistöstä saamelaisten, ruotsinsuomalaisten, juutalaisten ja romaanien lisäksi. Tornionlaaksolaisia on Ruotsissa arviolta noin 50 000 – 60 000. Virallisen määritelmän mukaan kansallisen vähemmistön muodostaa erotettavissa oleva vähemmistöryhmä, jolla on omat erityiset kulttuuripiirteet-

sä. Lisäksi jäsenet määrittelevät itsenä kuuluvaksi tiettyyn kansalliseen vähemmistöön. Lars Elenius (2001, 28) toteaa, että tornionlaaksolaisia kutsutaan etniseksi ryhmäksi erityisesti Ruotsin kansallisvaltion yhteydessä, jolloin etnisyys perustuu nimenomaan itsemäärittelyyn ja erottautumiseen ruotsalaisuudesta.

Tornionlaaksolaiset käyttävät vähemmistömääritelmästä sanaa *minuriteetti* eli vähemmistö. Yleensä vähemmistömääritelmä viittaa yhteiskunnalliseen asemaan, jossa väestön enemmistöllä on enemmän valtaa suhteessa resursseihin ja itseään koskevaan päätöksentekoon kuin vähemmistöllä. Esimerkiksi Holmesin ja Holmesin (1995, 185) mukaan vähemmistöstatus ei viittaa yhteisön jäsenten lukumäärään vaan vähemmistön kohtaamaan syrjintään ja eriarvoisuuteen. Siinä missä vähemmistö status viittaa valta-asemaan, viittaa etnisyys Holmesin ja Holmesin mukaan perinteisiin kuten myös arvoihin ja normeihin, jotka on sosiaalistumisen kautta omaksuttu perinteisen elämäntavan piirissä.

Ruotsin tornionlaaksolaisen etnisyyden osalla kysymykseen voi tulla myös se, että tornionlaaksolaisina he mahdollisesti määrittelevät itsensä myös ruotsalaisuuden ja suomalaisuuden kautta. Ruotsalaisuus nousee esiin yhteydessä Ruotsin kansalaisuuteen ja yhteiskunnan jäsenyyteen. Suomalaisuus puolestaan nousee esiin, kun tarkastellaan tornionlaaksolaisten historiaa ja esi-isiä, jotka edustivat tornionlaakson suomalaisia. Norjalaisen antropologin, Thomas Hylland Eriksenin (2004, 345–346) mukaan *tilanteinen etnisyys* tarkoittaa sitä, että etninen itsemäärittely voi vaihdella tilannesidonnaisesti osallistujien mukaan. Yksilö voi ikään kuin omaksua valtakulttuurin identiteetin ollessaan tekemisissä valtakulttuurin edustajien kanssa. Vastaavasti yksilö voi omaksua oman vähemmistökulttuurin identiteetin ollessaan tekemisissä omien kanssa. Tilanteellinen etnisyys on tavallista etnisten vähemmistöjen keskuudessa, jotka ovat vähemmistönä tekemisissä myös enemmistökulttuuriin kuuluvien kanssa kuten esimerkiksi saamelaiset Norjassa (Eriksen 2004, 345–346). *Montiosainen etnisyys* (Eriksen 2004, 352–353) tarkoittaa puolestaan sitä, että ihmisellä voi olla useita, päällekkäisiäkin sosiaalisia identiteettejä, joista osaan voi kuulua etnisyyden ulottuvuus. Se, minkä identiteetin kautta ihminen ilmaisee itsensä ja on vuorovaikutuksessa toisten kanssa, vaihtelee tilanteittain.

Tornionlaaksolaisen kuten yleensäkin etnisyyden määrittelyssä korostuu itsemäärittely, jonka kautta osallistujat tekevät eroa erityisesti ruotsalaisiin, mutta myös muihin Ruotsin suomalaisiin sekä Suomen suomalaisiin, joilla tarkoitetaan muita kuin Suomen Tornionlaaksossa syntyneitä ja kasvaneita suomalaisia. Itsemäärittelyn perusteina ovat edellä luetellut äidinkieli, jäsenten jakama käsitys yhteisestä historiasta tai ”kansankohtalosta” ja kansan alkuperästä, yhteisestä alueesta johon he samaistuvat alkuperäisenä alueena, uskonnolliset erityispiirteet sekä muut kulttuuriset erityispiirteet, aineelliset tuotteet ja symbolit sekä muut erityispiirteet kuten pukeutuminen, ruokailutavat sekä käsitykset siitä, ketkä kuuluvat yhteisöön ja ketkä ovat sen ulkopuolella (ks. esim. Blakemore 1993, 70; Sokolovsky: 1990c, 201).

Etnisyys kulttuurigerontologiassa

Tutkimukseni kuuluu sosiaali- ja kulttuurigerontologian kentälle ja tarkastelen tornionlaaksolaisuutta etnisyytenä nimenomaan vanhimmassa paikallissukupolvessa. Tämän perusteella olen rajannut etnisyyttä koskevan kirjallisuuden. Koska tutkimuksen kohteena on pitkään paikallaan pysynyt yhteisö, joka kuuluu etniseen vähemmistöön, olen soveltanut etnisyyden määrittelyssä nimenomaan antropologisesti suuntautuneen kulttuurigerontologian määritelmiä sekä tarkastellut uudempaa sosiaaligerontologista tutkimusta, jossa ikääntymiseen liittyviä asioita tarkastellaan etnisissä yhteisöissä.

Tarkastelen etnisyyttä perinteisen elämäntavan piirissä sosiaalistumisen kautta omaksuttujen arvojen ja normien kokonaisuutena. Näiden pohjalta ihmiset määrittelevät kuuluvansa etniseen yhteisöön sekä määrittelevät yhteisön ulkopuolisuuden. Giddens (1993, 741) määrittelee etnisyyden muodostuvan nimenomaan eri kulttuureihin kuuluville yhteisöille omaleimaisista arvoista ja normeista, jotka ovat tunnusomaisia tietyn ryhmän jäsenille ja jotka erottavat ryhmän muista. Etnisyyden määritelmään kuuluu myös yhteisössä jaetut symbolit, joita pidetään etniselle yhteisölle tunnusomaisina. Kaikissa yhteiskunnissa etniset erot liitetään poliittisiin valtaeroihin sekä eroihin yleisessä hyvinvoinnissa. Siellä missä etniset erityispiirteet ovat myös rodullisia, erottelu voi olla erityisen selvää. (Giddens 1993, 741)

Antropologisesti suuntautuneessa kulttuurigerontologiassa etnisyyttä määritellään tavallisesti yhteydessä tiettyyn ajallis-paikallisesti olemassa olevaan ja omaleimaiseen, eriteltävissä olevaan *kulttuuriin*. Kulttuuri nähdään tässä elämäntavan pohjalta muotoutuneena, ajallis-paikallisesti sijaitsevan yhteisön piirissä muotoutuneena arvojen ja normien sekä symbolien ja niihin liittyvien merkitysjärjestelmien kokonaisuutena. Erityisesti 1990-luvun kulttuurigerontologisessa kirjallisuudessa etninen ja kulttuurinen kulkevat rinnakkain ja niillä tarkoitetaan pitkälle samaa. Blakemore määrittelee etnisyyden edellyttävän yhteyttä tiettyyn, määriteltävissä olevaan ”kulttuuriin” (Blakemore 1993, 70). Myös Sokolovsky (1990c, 201) määrittelee etnisyyden muodostuvan tietyn elämäntavan piirissä eriytyneeksi ja kulttuurisista määritteistä muodostuneeksi kokonaisuudeksi. Näitä määritteitä ovat muun muassa yhteisön jakama historia, yhteinen alue, kieli, pukeutuminen, ruokailutavat sekä arvot, jotka määrittelevät sen ketkä kuuluvat yhteisöön ja ketkä ovat sen ulkopuolella.

Margaret Boneham (2002, 200) sekä Holmes ja Holmes (1994, 184) viittaavat puolestaan kulttuurilla jaettuihin ajatusmalleihin, arvoihin ja käyttäytymistapoihin, jotka kulmineituvat jaettujen symbolien järjestelmässä. Etnisyyden yhteydessä korostuu itse-määrittely, joka perustuu kulttuuriseen, uskonnolliseen, kansalliseen ja kielelliseen taustaan, jonka perusteella yksilö määrittelee itsensä kuuluvaksi tiettyyn etniseen yhteisöön. Etnisyyttä määrittelevät tekijät kulmineituvat yhteisön sisällä jaetussa symbolien järjestelmässä sekä jaetussa etnisessä identiteetissä (Boneham 2002, 200; Holmes ja Holmes 1994, 184).

Yhteisesti jaetun arvo- ja normipohjan perusteella etnisillä yhteisöillä ja sen jäsenillä voi olla omaleimaiset käsitykset, jotka koskevat esimerkiksi työtä, koulutusta ja terveyttä kuten myös käsitykset ja asenteet, jotka kohdistuvat

esimerkiksi lapsiin ja ikääntyneisiin. Myös ongelmaratkaisumallit voivat olla omaleimaisia. Lisäksi etnisyyden on katsottu edellyttävän yhteisön jäsenille yhteisiä juuria sekä yhteistä käsitystä alkuperästään. Edelliset erityispiirteet yhdessä tuottavat kollektiivista identiteettiä, jonka perusteella yhteisön jäsenet muodostavat käsityksensä "meistä" ja ulkopuolisista. (Sokolovsky 1990c, 201; Blakemore 1993, 70–71; Boneham 2002, 200–201).

Etnisyys ei ole syntymässä annettu pysyvä ja periytyvä ominaisuus, vaan etninen identiteetti voi muuttua, muuntua ja valikoitua. Kuten aikaisemmin viittasin etnisiä kuten sosiaalisia identiteettejä yleensäkin voi olla useita. Etninen identiteetti voi olla osittain aktiivinen ja osittain tilannesidonnaisesti peitossa. Yksilöllä voi olla myös useita erilaisia etnisiä identiteettejä, jotka valikoituvat tilanteen mukaan. Sekä sosiaalisena rakenteena että itse-määrittelyn kautta etnisyyden voi tarjota erityisesti voimavaroja, joita ikäihmiset käyttävät sekä arki-toimintojensa pohjana, mutta esimerkiksi myös leskeksi jäämisen kaltaisissa, vaikeissa elämäntilanteissa.

Tutkiessaan etnisen identiteetin roolia ja merkitystä leskeksi jäämisen yhteydessä Luborsky ja Rubinstein (1990, 230–231) totesivat etnisyyden tuottavan itsemäärittelyyn perustuvaa jatkuvuutta sekä rooli- ja toimintamalleja surusta selviytymiseen ja toimimiseen uudessa elämänvaiheessa. Tutkimuksessaan he haastattelivat 45 philadelphialaista miestä, jotka olivat jääneet leskeksi pitkän avioliiton jälkeen. Etniseltä taustaltaan haastateltavat olivat irlantilaisia, juutalaisia sekä italialaisia. Luborsky ja Rubinstein näkivätkin etnisyyden perustuvan moninaisiin, muuntuviin identiteetteihin sekä pysyviin traditioihin, jotka sulautuvat niihin uusiin merkityksiin, joita ikääntyvä ihminen luo uudessa elämäntilanteessa. Edelliset tekijät määrittelevät elämää ja sen kokemista uudessa tilanteessa leskeksi jäämisen jälkeen. Se, missä määrin etniset identiteetit tai osaidentiteetit ovat tietoisesti yksilön valittavissa kussakin tilanteessa ja kuinka paljon niiden valikoituminen tapahtuu ympäröivästä yhteisöstä ja yhteiskunnasta käsin muodostaa mielenkiintoisen asetelman jatkotarkastelulle.

Olen edellä viitannut etnisyyteen kulttuurigerontologisessa kirjallisuudessa. Yleisemmin etnisyydestä käydään varsinaisen etnisyydetutkimuksen piirissä laajaa ja monipuolista keskustelua eikä etnisyyden määritelmästä ole yhteneväistä kantaa (esim. Elenius: 2006, 11). Ajankohtaisinta etnisyyden tarkastelua ja rajauksia edustavat muun muassa arvoihin perustuvan etnisen määrittelyn aiheuttamaa konfliktisuutta Britanniassa tarkasteleva Gargi Bhattacharyyan (2009) toimittama artikkelikokoelma. Tällöin etnisyyden taustalla olevat arvot eivät peilaa mennyttä elämäntapaa ja perinteitä, vaan asettuvat nimenomaan tätä päivää ja tulevaisuutta koskevien etno- ja rotupoliittisten tavoitteiden yhteyteen (Bhattacharyya 2009b, 1–2).

Myös Suomessa etnisyyden tutkiminen on rikasta. Sanna Valkonen (2009) on tarkastellut ja avannut väitöskirjassaan saamelaisuuteen liittyvien itsestään-selvyyksien tuottamista ja ylläpitämistä. Erkki Pääkkönen (2008) tarkastelee puolestaan lappalaisuuden rekonstruoinnista vastamobilisaationa saamelaisuudelle kulttuuri-itsehallintolain voimaantumisen jälkeen. Myös he keskittyvät tarkastelemaan sitä kuinka etnisyyttä tuotetaan ja ylläpidetään tietyn arvope-

rustein ja tietyin tavoittein sen sijaan, että etnisyyttä tarkasteltaisiin osittain sellaisenaan omaksuttujen arvojen ja normien kautta elämällä ja kasvamalla etnisessä yhteisössä. Aikaisemmin viittaamani Lars Elenius on puolestaan sivunnut tornionlaaksolaisuutta etnisyytenä meänkieltä koskevassa kielisosiologisessa (Elenius 2001) sekä saamen ja suomen kielivähemmistöjä Pohjoiskalotilla vertailevassa tutkimuksessaan (Elenius 2006).

Paikallisyhteisöjen vertailusta toimijuuden tarkasteluun

Aikaisemmin tarkastelin etnisyyden määrittelyä, jota on sovellettu Ruotsin tornionlaaksolaisten kaltaisiin, pitkään paikallaan pysyneisiin etnisiin ja kulttuuriin paikallisyhteisöihin erityisesti antropologisesti suuntautuneen kulttuurigerontologian piirissä. Varhaisten kansankuvausten puitteissa tapahtuneen ikääntymisen stereotyyppisen kuvaamiseen sijaan (Keith ym. 1994 xiii - xiv; Siikala 1982, 36 - 38) sen piirissä tavoiteltiin 1980- ja 1990-luvuilla ikääntymisen moninaisuuden huomioon ottamista. Tähän pyrittiin kuvaamalla ja vertaamalla ikääntymisen ilmenemismuotoja, hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä sekä ikääntymisen kokemista erilaisissa yhteisöissä erilaisten elämäntapojen yhteydessä. Tutkimuksissa verrattiin muun muassa pitkään samalla paikalla eläneiden etnisten paikallisyhteisöjen, alkuperäisyhteisöjen ja nykyaikaistuneiden, länsimaisten yhteisöjen ikääntymisen kokemuksia, konteksteja sekä arvostukseen ja hoivaan liittyviä kysymyksiä. Vertailussa pyrittiin maailmanlaajuisuuteen ja tarkastelu tapahtui yleensä suhteessa nykyaikaistumiseen (Holmes ja Holmes 1995; Keith ym. 1994; Sokolovsky 1990).

1990-luvun antropologisesti suuntautuneen vertailevan kulttuurigerontologisen tutkimuksen tarkoituksena oli tuottaa tietoa nimenomaan ikääntymisen moninaisuudesta erilaisissa kulttuureissa ja etnisissä yhteisöissä. Tällä haluttiin välttyä etnisyyden ja kulttuurisuus termien yleistävältä käytöltä ja ikääntymisen moninaisuuden peittymiseltä niiden alle. Keskustelua käytiin toisaalta siitä, kuinka etnisyydellä on viitattu asioihin siten, että ilmiöiden sosiaalinen luonne on jäänyt huomaamatta. Tästä katsottiin olevan vaarana sen, että etnisyydellä selitetään yksipuolisesti myös ikääntymiseen liittyviä sosiaalisia, psykologisia tai biologisia tekijöitä ja ongelmia (Blakemore 1989, 158; ks. myös Wray 2003; 2004).

Vaikka tutkimuksen puitteissa pyrittiin pohtimaan myös hyvinvointiin ja hoivaan liittyviä kysymyksiä eri yhteisöjen omista lähtökohdista, tämä tapahtui edelleen kuvaamalla ja vertailemalla ikääntymistä ja siihen liittyviä ilmiöitä eri yhteisöissä suhteessa nykyaikaistumisen asteeseen. Esimerkiksi Holmesin ja Holmesin (1995, 145-166) kuvaukset inuiitti ja samoalaisyhteisöjen elämäntavoista sekä ikäihmisten asemasta ja ikääntymisen kokemuksista ja edelleen näiden vertaaminen yhdysvaltalaiseen eivät kuitenkaan vastaa tarkemmin kysymykseen siitä, millaisten tekijöiden kautta rakenteistuneena tai muotoutuneena elementtinä etnisyyden vaikutus tämän päivän arkielämään ja tulevaisuuden odotuksiin tutkimuskohteen omasta näkökulmasta. (ks. myös Wray 2003, 512)

Holmes ja Holmes (1995) vertailivat ikääntymistä kolmessa, elinkeinoiltaan, perhesuhteiltaan sekä teknologiselta kehitykseltään toisistaan hyvin erilai-

sessä yhteisössä. Vertailussa inuiitit edustavat pyyntikulttuuria, samoalaiset yksinkertaista maanviljelykulttuuria sekä yhdysvallat teollistunutta länsimaata. Holmesin ja Holmesin (1995, 182) mukaan ikäihmisten arvostus oli kaikista alhaisinta länsimaisissa, teollistuneissa pohjoisamerikkalaisissa yhteisöissä, missä perhesuhteet olivat heikompia ja elämä fyysisesti vähemmän vaativaa kuin pyynti- ja yksinkertaisessa viljelykulttuurissa. Sen sijaan eskimo ja samoalaisyhteisöissä ikäihmisten arvoasema oli korkea. Sen sijaan, että nykyaikaistumisen myötä kasvanut hyvinvointi ja pidentynyt elinikä olisivat nostaneet ikäihmisten arvoasemaa, on se tuottanut sellaisia käsitteitä ja rooleja, jotka estävät ikäihmistä omaksumasta mitään merkittävää ja tuottavaa asemaa esimerkiksi ennen modernisaatiota vallinneen perinteisen tiedon välittäjän ja hallitsemisen sijaan (Holmes ja Holmes 1995, 284).

Toisessa laajassa ikääntymisen, elämäntapojen ja kokemusten globaaliin vertailuun pyrkineessä "Age, Generation and Experience" -tutkimushankkeessa tarkasteltiin ja vertailtiin ikääntymiseen liitettyjä merkityksiä ja käsityksiä ja niiden heijastumista ikäihmisten arkeen eri kulttuurisissa ja etnisissä yhteisöissä (Keith ym. 1994). AGE -projekti käsitti seitsemän antropologin tutkimustyön kymmenen vuoden ajalta seitsemässä yhteisössä. Hankkeessa tarkasteltiin niitä voimavaroja ja seurauksia, joita erilaiset ikääntymiseen liitetyt merkitykset tuottavat erilaisissa sosiokulttuurisissa yhteyksissä (Keith ym. 1994, xi). AGE projektin lopputulos oli se, että ikäihmiset eivät ole nykyaikaistumisen myötä riippuvaisia omista kyvystään selviytyä fyysisissä olosuhteissa. Myös ikäihmisten toimintakykyä ja terveyttä voidaan tukea monin tavoin. Periaatteessa tämä voisi johtaa ikääntymisen tarkasteluun yleensäkin myönteisenä ilmiönä. Näin ei ole kuitenkaan tapahtunut, vaan ikääntyminen mielletään edelleen fyysisenä rappeutumisenä, eikä yhteisöjen tukea ja hoivaa tai etnistä identiteettiä nähdä voimavaroina. (Keith ym. 1994, 320) Mukana tutkimuksessa olivat !Kung ja Hereo yhteisöt Botswanassa, Clifden ja Blessingotnin kaupunkiyhteisöt Irlannissa. Pohjois-Amerikasta mukana olivat Momence Illinoisissa ja Swarthmore Pennsylvaniassa sekä neljä naapurustoa Hong Kongissa. Tutkimusryhmän monimenetelmällinen ote käsitti osallistavaa havainnointia, haastatteluja sekä elämänhistorioiden äänittämistä.

Globalisaatioon liittyvän monikulttuuristumisen myötä on paikallisyhteisöissä tehdyistä havainnoista ja niiden vertailusta siirry tarkastelemaan niitä vaikutuksia, joita kulttuurien kohtaamistilanteet tuottavat ikäihmisille erilaisissa etnisissä yhteisöissä. Yhdistävän piirteen maahanmuuttajien muodostamien ja pitkään paikallaan pysyneiden, nopeasti nykyaikaistuneiden yhteisöjen välillä muodostaa olosuhteet, joissa muuttajan "vanhat", alkuperäiset normi- ja arvojärjestelmät joutuvat kosketuksiin "uuden" kotimaan ja yhteiskunnan järjestelmien kanssa. Samankaltaisuus muodostuu myös siitä, että globalisoituvan ja monikulttuuristuvan maailman muuttuessa yhä *refleksiivisemmäksi* myös pitkään paikallaan pysyneet ja myöhään modernisoituneet yhteisöt ovat arjessaan yhä enemmän kosketuksissa ja vuorovaikutuksessa sekä valtakulttuurin, että muiden maahanmuuttajayhteisöjen kanssa ja omaksuvat etnisyyteensä myös piirteitä näiden kosketuspintojen yhteydessä. Refleksiivisyydellä viitataan ilmi-

öön, jossa globaalit ilmiöt heijastuvat yksilöllisissä kokemuksissa ja paikallisissa elämäntavoissa. Vastaavasti paikallisia ilmiöitä voidaan omaksua maailmanlaajuisesti esimerkiksi erilaisten elämäntyylytekijöiden ja toimintamallien kautta (ks. Giddens 1996a, 11; 1996b).

Etnisen yhteisön elinympäristön nykyaikaistuessa nopeasti tai siirtolaisuuden myötä vanha ja tuttu joutuu kohdakkain uuden ja oudon kanssa. Yleensä uudet normit ja arvot omaksutaan voimakkaamman enemmistökulttuurin piiristä. Tärkeän kysymyksen muodostaa se, kuinka pitkälle vähemmistöryhmien ikääntyneet kykenevät omaksumaan uudet, hyväksyttävät mallit toimia ja elää. Toisaalta kysymys muotoutuu siitä, kuinka pitkälle ikäihmiset voivat pitää yllä omia, enemmistökulttuurille vaihtoehtoisia tapoja elää ja ikääntyä. Kuinka he kykenevät pitämään yllä sosiaalisen toiminnan perustana olevia vanhoja arvoja ja normeja uudessa maailmassa. (Boneham 1993, 74)

Sosiaaligerontologit kuten yleensäkin tutkijat, jotka toimivat monikulttuurisessa kentässä tai tulevat eri kulttuurista kuin tutkimuksen kohde, ovat alttiita toistamaan etnistä yhteisöä koskevia yleistyksiä ja voimistamaan etnisen yhteisön toiseutta suhteessa valtaväestöön (Boneham 2002, 207). Esimerkiksi Blakemore ja Boneham (1993) ovat luokitelleet sosiaaligerontologioiden sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten etnisten vähemmistöjen ikäihmisiin liittämiä ennakkokäsityksiä. Ensimmäisenä Blakemore ja Boneham (1993, 72) jakavat ennakkokäsitykset mielikuviin itseriittoisesta pioneerista, joka kykenee ylläpitämään vanhat roolimallit sen sijaan, että omaksuu uuden yhteisön normit. Tällöin vanhojen ihmisten nähdään toimivan esimerkiksi toisen sukupolven siirtolaisten linkkinä vanhaan kulttuuriinsa vanhassa kotimaassa. Tämä mielikuva voi vaikeuttaa ennestään pääsyä palveluiden piiriin, koska etnisen yhteisön ja esimerkiksi perheen katsotaan vastaavan riittävästi tuesta ja hoivasta.

Toiseksi mielikuvat liittyvät vähitellen sopeutuvaan siirtolaiseen, jolloin ikäihminen näyttää sopeutuvan uuteen rooliinsa uudessa yhteiskunnassa. Keskeinen kysymys nousee siitä, kuinka pitkälle ikäihminen todellisuudessa on sopeutunut ja millä ehdoilla. Kolmanneksi Blakemore ja Boneham (1993, 73) luokittelevat mielikuvat passiivisesta uhrista, joka ei pääse yleensäkään osalliseksi uuden kotimaansa voimavaroista. Tällöin etnisyyden on siirtolaisuuden myötä katsottu yksioikoisesti johtavan huono-osaisuuteen ja marginalisoitumiseen. Tällöin huomiotta ovat jääneet ne yhteisölliset ja yksilölliset selviytymisen ja sopeutumisen mekanismit, joita ihmisillä on käytössään.

Ajankohtaisemmassa sosiaaligerontologiassa pohditaan tekijöitä, joista hyvinvointina tai toimijuutena tarkastellut asiat erilaisissa etnisissä yhteisöissä muodostuvat. Näiden joukkoon kuuluu myös hyvään vanhuuteen liittyvien tekijöiden tarkastelu ja pohtiminen. Tarkastelun kohteena ovat yhteisöt muodostavat usein jäsenistä, jotka tulevat eri etnisistä taustoista tai kuuluvat useisiin etnisiin ryhmiin tai yhteisöihin (Wray 2007; 2003; Boneham 2002). Uudempi etnisyyttä koskeva sosiaaligerontologinen tutkimus on keskittynyt erityisesti maahanmuuttajavähemmistöjen tutkimiseen angloamerikkalaisissa yhteisöissä. (mm. Wray 2007; Boneham 2002). Myös alkuperäiskansojen yhteydessä on tehty jonkin verran tutkimusta. Esimerkiksi Buchignani ja Armstrong-Esther (1999; ks.

myös Kilpeläinen 1998) ovat pohtineet Kanadassa elävien alkuperäiskansojen hyvinvointia sekä informaalisen ja formaalisen avun suhteeseen liittyviä kysymyksiä. Tärkeää ajankohtaista keskustelua sosiaaligerontologian kentällä on kuitenkin käyty nimenomaan niiden jäsenysten ja tekijöiden esille tuomisesta, joiden pohjalta etniset ryhmät itse määrittelevät hyvinvointina ja toimijuutena tarkasteltuja asioita sekä hyväksi koettua elämää ikääntyessä (Wray 2003; 2004).

Se, mitä on hyvä tai onnistunut vaihtelevat Sharon Wrayn (1997, 9) mukaan merkittävästi etnisestä taustasta riippuen. Näin ollen etniseen identiteettiin ja itsemäärittelyyn liittyviä tekijöitä tulee tarkastella kussakin kulttuurissa erikseen. Sharon Wrayn (2003, 511) mukaan konseptit kuten *elämänlaatu*, (quality of life) tai *onnistunut vanheneminen*, (successful ageing) ovat linkittyneet muihin kulttuurisesti ja sosiaalisesti määrittymiin käsitteisiin kuten toimijuus, *itsemäärääminen*, (autonomy), *riippumattomuus*, (independency) ja *voimaantumisen* (empowerment). Se, mitä määritelmät kussakin yhteisössä tarkoittaa ja mistä asioista niiden katsotaan koostuvan, vaihtelee kuitenkin yhteisöittäin.

Erilaisista etnisistä taustoista tulevat ymmärtävät esimerkiksi kodin kaltaiset arjen ympäristöt eri tavalla kuin brittiläiset (Wray 2007, 8–9). Vanhan kotimaan kautta jäsenyvä identiteetti vaikuttaa puolestaan yleensäkin käsityksiin ikääntymisestä. Nämä ennakkokäsitykset siirtyvät ja jatkuvat edelleen ihmisen ikääntyessä. Tämän vuoksi länsimaiset, nuoruutta, toimijuutta ja terveyttä korostavat yleistyksiset hyvästä vanhenemisesta sopivat huonosti etnisiin yhteisöihin. Edellä viittaamassani etnisyyttä ikääntymisen kokemisen yhteydessä tarkastelevassa tutkimuksessa haastateltiin 170 ikääntyvää brittinaista. Britannialaisen yhteiskunnan monikulttuurisuudesta kertoo se, että edellä mainitun Pohjois-Englannissa toteutetun kaksiosaisen tutkimusprosessin toisessa osassa haastateltiin 170 yli 60-vuotiasta naista, jotka määrittelivät kuuluvansa peräti 11 erilaiseen etniseen ryhmään. (Tutkimuksen ensimmäisessä osassa haastateltiin 38 etniseltä taustaltaan eri ryhmiin kuuluvaa alle 60-vuotiasta naista) Naiset määrittelivät itsensä joko afrikkalaiseksi, mustaihoiseksi, afrokaribialaiseksi tai länsi-intialaiseksi, intialaiseksi, pakistaniksi, brittiläiseksi muslimiksi, brittiläis-irlantilaiseksi, hinduksi, brittiläis-puolalaiseksi, bangladeshilaiseksi tai brittiläiseksi valkoihoiseksi (Wray 2007, 5).

Etnisyyden tutkimiseen ikäihmisten arjessa siten, että tutkimus edustaa nimenomaan tutkittavien näkökulmaa eikä tutkijan havaintoja ja tulkintoja, liittyy useita ongelmia. Tutkimuksen yhteydessä on kiinnitetty huomiota esimerkiksi siihen, että tutkimuksen kohde vastustaa tutkimusta jo lähtökohtaisesti. Tämä tilanne on tiedostettava erityisesti silloin, kun tutkimuskohde edustaa vähemmistöä ja tutkimuksen katsotaan edustavan enemmistön arvomaailmaa. Tällöin tutkimuksen lähtökohdaksi on ehdotettu toimintatutkimusta, joka perustuu tutkimusta tekevän tahon, tutkimuksen taustaryhmän ja tutkimuskohteen väliseen vuoropuheluun ja osallisuuteen (Boneham 2002, 207–208). Kuten myös aikaisemmin olen maininnut, osallistavilla, toimintatutkimukseen juurtuvilla menetelmillä on katsottu olevan paljon annettavaa sosiaaligerontologisen tutkimuksen kentällä nimenomaan etnisyyden yhteydessä (Jamieson 2002b, 30; Peace 2002).

Etnisyys ja ikääntyminen rakenneteorioissa

Yleensäkin sosiaaligerontologian kentälle liittyviä ilmiöitä ei etnisissä yhteisöissä voi tarkastella huomioimatta niiden yhteyttä sosiaalisiin rakenteisiin (ks. esim. Wray 2004, 32–33). Merkittävimpinä ja pisimpään sosiaaligerontologiassa vaikuttavina, rakenteellisia tekijöitä ikääntymisen yhteydessä tarkastelevina teorioina on pidetty Cummingin ja Henryn (1961) *irtaantumisteoriaa* (disengagement theory) sekä sen vastapainoksi syntyneitä *aktiivisuus- ja jatkuvuusteoriaa*. (Bond, Briggs ja Coleman 1994, 20). Cummingin ja Henryn irtaantumisteorian mukaan ikääntyessä ihminen irtaantuu sosiaalisista suhteista. Lisäksi nämä vähenevät sosiaaliset suhteet heikentyvät suhteessa aikaisempaan. Myös yhteiskunta on irtaantumisen prosessissa suhteessa ikääntyvään väestöön. Tämä johtuu siitä, että yhteiskunta tavoittelee tasapainon tilaa vanhimman väestöosnan siirtyessä eläkkeelle ja lopuksi täältä ikuisuuteen. Irtantumisteorian vastapainoksi syntyivät näkökulmat puolestaan korostavat sitä, että ikääntyessä ikäihminen pyrkii mielekkään elämän ylläpitämiseksi jatkamaan niitä toimintamalleja ja arvoja, jotka hän on omaksunut aikaisemmin elämässään. (Bond, Briggs ja Coleman 1994, 32–33) Näiden yhteydessä etnisyyttä ei juurikaan pohdittu.

1970-luvulla poliittisen taloustieteen pohjalle muodostunut *ikäntymisen poliittinen taloustiede* (political economy of old age) (Phillipson 2005, 504; ks. myös Bond, Briggs ja Coleman 1994, 34) otti tarkasteluun mukaan sosiaalisen sukupuolen ja sosioekonomisen aseman lisäksi myös rodun ja etnisyyden. Poliittisen taloustieteen näkökulma keskittyy tarkastelemaan niitä poliittisia, taloudellisia ja yleensäkin rakenteellisia tekijöitä, joilla on merkittävä vaikutus tai määräysvalta ikääntyvien elämään. Yhtenä keskeisimmistä näkökulmista on ikääntyvien riippuvuuden kasvu, jota on tarkasteltu *rakenteellisena riippuvuutena*, (structural dependency) (Townsend 1981; Phillipson 2005, 504; 1986). Rakenteellisen riippuvuuden näkökulmasta keskeistä on ikääntymisen mukanaan tuoman arvoaseman, statuksen lasku ja sen vaikutukset. Arvoaseman muutoksen myötä ikäihminen mielletään sosiaalisilta voimavaroiltaan heikoksi ja heikenneväksi. Tämä johtaa kasvavaan rakenteelliseen riippuvuuteen.

Poliittisen taloustieteen näkökulmasta etnisyyden katsottiin erityisesti lisäävän rakenteellista eriarvoisuutta ja kasvattavan marginalisoitumista suhteessa palveluihin ja yhteiskunnallisiin resursseihin ihmisten ikääntyessä. Etnisyyden kohdalla tärkeäksi käsitteeksi nousi *kasautuva eriarvoisuus* (multiply jeopardy). Kasautuvan eriarvoisuuden näkökulmasta keskityttiin tarkastelemaan sitä, kuinka sukupuoleen ja yhteiskunnallis-taloudelliseen asemaan liittyvät kielteiset vaikutukset ovat suuremmat etnisessä vähemmistössä kuin niin kutsutussa valtaväestössä. Nämä negatiiviset vaikutukset voimistuvat ja kasautuvat ihmisen ikääntyessä ja johtavat rakenteelliseen riippuvuuteen ja eriarvoisuuden suhteessa yhteiskunnassa jaettuihin resursseihin. (Markides ja Mindel 1987, 31–35; Blakemore 1989, 162; Sokolovsky 1990, 202–203)

Poliittisen taloustieteen näkökulmaa on sovellettu myös antropologiaan pohjautuvassa kulttuurigerontologiassa. Esimerkiksi aikaisemmin viittaamassani AGE -hankkeessa, eli Age, Generation and Experience (Keith ym. 1995, 254–259), verrattiin yksilöiden elämään vaikuttaneiden valtion poliittisten ja

taloudellisten tekijöiden voimakkuutta seitsemässä erilaisessa yhteisössä. Tarkastelu piti sisällään sekä länsimaisia että perinteisiä, alkuperäiskansojen muodostamia yhteisöjä sekä etnisiä vähemmistöjä. Projektin mukaan valtion vaikutus sen harjoittaman politiikan sekä palvelu- ja hallintorakenteen kautta riippuu ja suodattuu yhteisön omaksumien kulttuuristen arvojen ja käyttäytymistapojen kautta. Poliittisen taloustieteen ajankohtainen keskustelu koskee muun muassa maapalloistumisen ja markkinoiden vaikutusta ikääntymisen ilmiöihin. Tarkastelukohde muodostuu lisäksi väestöllisten muutosten vaikutuksesta eri sukupolvien välisiin suhteisiin. 2000-luvun vaihde on nostanut lisäksi tarkastelun kohteeksi globalisaation moninaiset rakenteelliset vaikutukset ikäihmisten elämään ja asemaan (Phillipson 2005, 505–507). Etniset yhteisöt ovat tässä yhtenä kohteena.

Tutkimuskirjallisuudessa ikääntymistä ja etnisyyttä onkin tarkasteltu rakenteellisesta näkökulmasta kahdella tavalla; joko edellä kuvattua, kasautuvaa eriarvoisuutta korostavasta tai etnisyyttä voimavarana tarkastelevasta näkökulmasta. Kasautuvaa eriarvoisuutta käsittelevä keskustelu jätti huomioimatta etnisyyteen tai yksilöihin liittyvät voimavarat. Rakenteita korostavaa tarkastelutapaa on yleensäkin kritisoitu sen vuoksi, että rakenne on nähty niissä objektiivisena, toimijan ulkopuolelta tulevana pakkona, joka ohjaa ja määrää yksilön toiminnasta yli toimijan oman tahdon ja kontrollin (esim. Musolf 2003,1; Bond, Briggs ja Coleman 1994, 20). Yksilölliset ja yhteisölliset voimavarat sekä toimintamallit ratkaista omaa elämää ja elämäntilannetta koskevia, pakottavia kielteisiä vaikutuksia jäävät toisarvoiseksi seikaksi. Tässä näkökulmassa korostuvat esimerkiksi yhteiskunnallisten instituutioiden, organisaatioiden ja niiden edustaman vallan rooli ja vaikutus ikäihmisen yksilöllisyyden ja henkilökohtaisten ratkaisumallien ja voimavarojen sijaan.

Etnisen kompensaaation näkökulma kiinnitti huomion etnisyyteen liittyviin yhteisöllisiin ja rakenteellisiin voimavaroihin, joita ihmisillä on saatavillaan ikääntymisen yhteydessä. Tällöin etnisyyttä on tarkasteltu toisaalta arjen taustalla olevana voimavarana tai vaikeissa elämäntilanteissa rooli- ja ratkaisumalleja tarjoavana elementtinä (Sokolovsky 1990c, 202–207). Etnisessä kompensaatiossa on kysymys siitä, että etnisuus tuottaa arvojen ja normien määrittelemiä toiminta- ja ratkaisumalleja ikäihmisten arkielämään ja elämäntilanteissa liittyviin muutoksiin. Etnisyyteen liittyvä itsemääritys voi toimia myös jatkuvuutta tuottavana voimavarana ikääntymiseen liittyvien olosuhteiden tai itsessä tapahtuvien muutosten yhteydessä. Etnisen kompensaaation yhteydessä on käyty keskustelua esimerkiksi perheen ja sukuyhteisön tarjoaman tuen ja hoivan kattavuuteen liittyvistä käsityksistä (ks. esim. Sokolovsky 1990c, 210).

Etnisen kompensaaation kysymys on niin ikään kaksisuuntainen. Toisaalla etnisten yhteisöjen omavaraisuutta ikäihmisten hoivan ja tuen suhteen on romantisoitu. Tällöin informaalisen avun merkitystä on voitu etnisessä yhteisössä korostaa. Toisaalla etnisyyteen liittyviä voimavaroja ei ole huomioitu riittävästi. Tämä johtuu siitä, että etniset erityispiirteet ja voimavarat eivät tule esille hyvinvointikyselyissä tai haastatteluissa ja niiden pohjalta tehdyissä vanhuspoliittisissa ratkaisuisa, jotka keskittyvät terveyteen ja hyvinvointiin esimerkiksi

sukulaisuussuhteiden, yhteisöllisten tai rakenteellisten tekijöiden tarkastelun sijaan (Sokolovsky 1990c, 203). Kysymys etnisten erityispiirteiden huomiotta jäämisestä on edelleen ajankohtainen (Wray 2003, 511; 2004, 22–23; ks. myös Boneham 2002).

Rakenne ja toimija

Sosiologeja on aina kiinnostanut kysymys yksilön ja yhteisön, toimijan ja rakenteen välisestä suhteesta, eli Émile Durkheimin (1952) vuonna 1897 ranskaksi julkaistusta *Itsemurha – tutkimuksesta lähtien*. Durkheimin teoksen *Le Suicide* lähtökohta keskustelulle oli johtaa niinkin yksilölliseltä valinnalta vaikuttavan teon kuin itsemurhan syyt yhteiskunnallisiin olosuhteisiin. Sosiologian ja siihen juurtuvan sosiaaligerontologian peruskysymys muodostuu edelleen siitä, minkä verran ja miten yksilö voi vaikuttaa aktiivisesti elämäänsä ja kohtaloonsa vaikuttamalla niihin olosuhteisiin, joiden keskellä hän elää. Ja päinvastoin on pohdittu sitä, minkä verran sosiaalinen rakenne määrittelee ihmisen kohtaloa luomalla ne olosuhteet, joiden keskellä yksilö elää ja jonka keskellä ihminen joutuu tekemään valintoja.

Anne Jamieson (2002b, 21) asettaa sosiaaligerontologian tutkimustehtäväksi kronologisen iän, yksilöiden elämän sekä siihen liittyvien muutosten tarkastelun ja ymmärtämisen yhteiskunnallisten ja rakenteellisten tekijöiden, ja niihin liittyvien muutosten yhteydessä. Niin ikään aikaisemmin viittaamani Jyrki Jyrkämä (1995a, 235) pitää ikääntyvän yksilön elämää puitteistavan sosiaalisen rakenteen, *sosiaalisen arkkitehtuurin* näkyväksi tekemistä yhtenä keskeisenä, sosiaaligerontologisen tutkimuksen tehtävänä. Vastaavasti ikääntyvä yksilö nähdään sosiaalisen toimintansa kautta osana sosiaalisen rakenteen muotoutumista. Sharon Wray (2004, 32–33) täsmentää, että ikääntymistä ja toimijuutta ei ole mahdollista tarkastella etnisissä yhteisöissä tarkastelematta niiden yhteyttä sosiaalisiin rakenteisiin. Britanniassa asuvia, erilaisista etnisistä yhteisöistä lähtöisin olevia, ikääntyviä naisia ja heidän voimavarojaan tutkiessaan Wray havaitsi muun muassa, että toimijuuden määrittely etnisissä yhteisöissä tapahtuu pikemminkin yhteisön jäsenten välisen riippuvuuden kuin yksilön riippumattomuuden kautta (Wray 2004).

Sharon Wray (1994, 514) määrittelee toimijuuden merkityksinä, motivaatioina ja tarkoituksina, joita yksilöt liittävät toimintoihinsa. Giddensin mukaan toimijat tiedostavat toiminnan syyt, motiivit ja tarkoitukset kuitenkin vain osittain, ja syyt ovat näin ollen vain osittain ilmaistavissa. Kyvyttömyys ilmaista toiminnan syytä toiminnan hetkellä eivät tarkoita sitä, ettei toiminnalla ole toimijan kannalta järkeviä syytä ja motiiveja (Giddensin 1979, 72–73). Sosiaalisen toiminnan tiedostamattomat syyt ovatkin usein tiedostamatonta, käytännön toimiin sisään rakentunutta, praktista tietoa. Toiminnan syyt voidaan tiedostaa ja palauttaa arjen toimintojen takana vaikuttavaan sosiaaliseen rakenteeseen diskursiivisena tietona eli käsittein ilmaistavana tietona. Samalla sosiaalinen toiminta on osa sosiaalisen rakenteen uusintamista. Tällöin sosiaalisen toiminnan perustana olevat arkielämän toistuvat rutiinit nähdään yhteydessä toimintaan itseensä sisältyvään praktiseen tietoon.

Sosiaalisen rakenteen uusintaminen ja muotoutuminen perustuu Giddensin (1984, 377) mukaan pikemminkin muistiin ja muistinvaraisuuteen kuin mekaanisiin toimintoihin. Etnisyyttä kuten muitakaan sosiaalisiksi rakenteiksi määriteltyjä elementtejä ei tule näin ollen ymmärtää sellaisenaan omaksuttavina rakenteina, vaan pikemminkin jatkuvana, toiminnan kautta käynnissä olevana rakenteistumisen prosessina (Giddens 1996a, 100–101). Arjen kanssakäymiseen liittyvän sosiaalistumisen kautta omaksutut arvot ja normit luovat pohjan etnisten ryhmien lisäksi myös erilaisten alakulttuurien olemassaololle (Giddens 1993, 31, 38). Valtasuhteet nähdään tässä keskeisenä osana. Rakenteistuneet valtasuhteet määrittelevät muun muassa etnisten vähemmistöjen asemaa suhteessa enemmistöihin sekä pääsyä resursseiden jakoon sekä päätöksentekoon.

Toimijuutta on teoretisoitu sosiologiassa ja sosiaaligerontologiassa paljon. Toimijuuden kautta on pyritty yhdistämään makrotason rakenteellisia tekijöitä ja mikrotason yksilötekijöitä. Tarkastelussa toimija voidaan erottaa rakenteesta ja tarkastella molempia tasoja eli yksilöllisiä ja rakenteellisia tekijöitä erikseen *analyttisena dialogina*. Toisaalla strukturalistit ovat keskittyneet tarkastelemaan teoreettisesti rakenteen ja toimijan vastavuoroisuutta giddensiläisittäin. (Shilling 1997, 739) Derek Layder (1996, 1–2) painottaa, että vaikka sosiaalisen tarkastelutasot eli mikro-, makro- ja mesotaso, sekä niille sijoittuvat sosiaalisen elämän elementit ja tutkimuskohteet ovat tavallaan erillisiä, niiden vaikutuksia tulee tarkastella keskinäisriippuvaisina ja vastavuoroisessa suhteessa. Tällöin esimerkiksi makrotason tekijöitä, kuten hyvinvointiin, sosiaaliseen sukupuoleen ja yleensäkin olosuhteisiin liittyviä eroja ja eriarvoisuuksia on tarkasteltava myös vuorovaikutuksen ja kokemuksen tasolla (Layder 1996, 5–6). Sosiaaligerontologisessa väitöskirjatutkimuksessaan Layderin tutkimustasoa soveltanut Simo Koskinen (1994, 55) korostaa myös tutkimustasojen keskinäisriippuvuutta ja kerrostuneisuutta niiden erillisyyden ja erillään tarkastelemisen sijaan.

Yksilön ja rakenteen välistä suhdetta on tarkastelu yksilölähtöisesti refleksiivisenä suhteena ympäröivään maailmaan tai rakenteen sulautumisena kokemukseen niin sanottuna sisäistettynä rakenteena. Molemmissa sosiaalinen rakenne muodostuu kokemuksen kautta osaksi yksilön sosiaalista maailmaa. Refleksiivisyydellä Giddens (1984, 3) tarkoittaa tietämisen tapaa, joka on yhteydessä arkielämän virrassa tapahtuvaan sosiaalisen toiminnan jatkuvaan *tarkkailuun* (monitoring) johon toimija-tarkkailija itse osallistuu. Keskeisenä tässä on ajatus refleksiivisestä yksilöstä, joka kykenee peilaamaan toimintaansa elämänsä ympäröivään maailmaan. Tällöin myös ympäröivä maailma tunkeutuu tai liukenee yksilöllisiin kokemuksiin ja valintoihin, arvoihin ja normeihin. Tätä pohjalta yksilöä lähestytään kyvykkäänä toimimaan toisin ja tekemään valintoja sekä muuttamaan häneen vaikuttavia olosuhteita myös laajemmassa kuin paikallisessa, konkreettisesti tässä ja nyt läsnäolevassa yhteisössä.

Margaret Archerin (2000, 2–3) mukaan kokemuksemme itsestämme ja toiminnastamme, ja tähän perustuva jatkuvuus sekä kokemuksemme muista on nimenomaan refleksiivisyyden tulosta. Archerin mukaan refleksiivisyys ja kokemuksemme itsestämme on kuitenkin yhteydessä käytännön toimintaan; eikä

niinkään kieleen liittyvä kysymys (Archer 2000, 3). Toimijan on oltava tietoinen ihmisen luomien, sosiaalisten ja kulttuuristen olosuhteiden pakottavasta voimasta. Toisaalta toimija pyrkii säilyttämään kokemuksen vapaudesta toimia, omaksua asioita ja tehdä valintoja. Tätä Archer (1996, xxv–xxvi) kutsuu *morphogeneettiseksi perspektiiviksi*.

Jyrki Jyrkämä (2003a; 2007) tarkastelee toimijuutta positiona, jonka keskiössä on toimiva ja toimintaansa jäsentävä, refleктоiva yksilö. Toimijuuteen vaikuttavat toisaalta sosiaaliset rakenteet ja toisaalta toimintatilanteessa koetut mahdollisuudet ja rajoitteet. Jyrkämä tarkasteleekin toimijuutta modaliteettien kautta, jolloin toimijuus edellyttää tahtomista, kykenemistä, osaamista, haluaamista ja tuntemista. Historiallinen ja maantieteellinen, ajallinen ja paikallinen leikkauspiste vaikuttavat niihin valinnanmahdollisuuksiin ja välineisiin, joita yksilöllä on käytössään toimijuuden perustaksi. Tällöin sosiaalinen rakenne ja siihen rakenteistuneet arvot ja normit vaikuttavat kokemuksiin toiminnan mahdollisuuksista ja rajoitteista. Ikääntyvän ihmisen mennyt elämä sekä käsitykset tulevaisuudesta ovat läsnä Jyrkämän toimijuuden tarkastelussa. Jyrkämä (2003, 99) tähdentää, että toimijuutta tulee myös erilaisissa toimintatilanteissa ikääntymisen yhteydessä tarkastella perinteistä toimintakyvyn tarkastelua laajempina kysymyksenä

Toimijuudessa rakenne ja yksilötason sosiaalinen toiminta sekä kokemukset voidaan katsoa myös liukenevan toisiinsa. Tällöin yksilölliset tekijät yhdistyvät rakenteellisten pakkojen kanssa omakohtaiseksi kokemukseksi, joka ohjaa valintoja ja toimintaa. Sosiaalistumisen kautta omaksuttujen arvojen ja normien pohjalle muotoutuneet sosiaaliset rakenteet tulevat tässä näkökulmassa toimijan henkilökohtaisten valintojen ja toimintojen perusteiksi esimerkiksi aikaisemmin mainitsemani *sisäistettynä rakenteena* (eternal structure) (Stones 2005, 72–73). Hendricks ja Hatch (2006, 306) tarkastelevat rakennetta elämäntyylin yhteydessä siten, että he näkevät sosiaalisen rakenteen muodostuvan vakiintuneista käytännöistä, instituutioista ja organisaatiosta, jotka ovat olemassa yksilöstä erillään. Kuitenkin niiden vaikutus yksilöiden elämään ja toimintaan on niin suuri, että vaikutukset ovat yksilötasolla enemmän tai vähemmän ennustettavissa.

Onnistunut vanheneminen, elämäntyyli ja toimijuus

Erityisesti 2000-luvun sosiologiaan pohjautuvan *kulttuurigerontologian* (Katz 2005; Katz ja Laliberte-Rudman 2004; ks. myös Tulle 2004) piirissä toimijuutta tarkastellaan yksilötasolla tapahtuvien kulutustottumuksiin ja vapaa-aikaan liittyvien valintojen kautta. Sen sijaan, että ikääntyessään ihmisten katsotaan siirtyvän syrjään aktiivisesta toiminnasta, heidän katsotaan pysyvän aktiivisina ja määrittelevän itsensä uudelleen niin sanotussa kolmannessa iässä, joka alkaa yksilön vetäytyttyä työelämästä vanhuuseläkkeelle. Aktiivisuus pysyy yllä pääasiassa lisääntyvän vapaa-ajan ja kuluttamisen sekä niihin liittyvien yksilöllisten valintojen kautta. Samalla huomio on siirretty ikääntymisen raihnaisuudesta ja riippuvuudesta, palvelujen ja hoivan tarpeesta sekä ikääntymisen kokemisen tarkastelusta yksilötason toimijuuden tarkasteluun. Tällöin huomio

kiinnitetään yksilön kykyyn ja subjektiivisiin voimavaroihin tehdä valintoja ja toimia ja näin vaikuttaa omaan elämäänsä (Jamieson 2002, 16). Keskeisen tarkastelukohteen muodostaakin se, kuinka vanhuuseläkeiän ylittäneet toimijat määrittelevät itsensä ja omaksuvat uusia identiteettejä erityisesti kuluttamiseen ja vapaa-aikaan liittyvien tietojen valintojen kautta.

Tähän toimijuuden määrittelyyn liittyy läheisesti edeltävä keskustelu *onnistuneesta vanhenemisestä* (successful aging) (Rowe ja Kahn 1987 ja 1997) sekä myöhempi keskustelu senioreiden *elämäntyylistä* (life style) (Katz 2005, Laliberte-Rudman 2004). Keskeisenä käsitteenä toimii myös Peter Laslettin (1996) ajatus *kolmannesta iästä* (third age). Aktiivisen työelämän jälkeen alkava aktiivinen kolmas ikä perustuu Peter Laslettin (1996) ajatukseen, jonka mukaan työelämästä vetäytyvä, länsimainen sukupolvi elää edeltäjiään pitempään terveempinä ja toimintakykyisempinä sekä omaa elämänkaaren aikana keräytyneitä poliittisia, taloudellisia ja kulttuurisia voimavaroja. Kolmatta ikää seuraa Laslettin mukaan neljäs ikä, jolla hän viittaa elämänvaiheeseen, joka tuo mukanaan ikääntymiseen liittyvät vaikutukset terveyteen ja toimintakykyyn sekä tuen ja hoivan tarpeeseen.

Laslettin (1996) ajatuksessa kolmannesta iästä tämä jakso nähdään mahdollisuutena sen sijaan, että ikääntymistä tarkasteltaisiin jossakin vaiheessa alkavan ja etenevän raihnaisuuden jaksona, joka päättyy kuolemaan. Eläkkeelle siirtyminen muodostaa tarkastelussa eräänlaisen rajapyykin, jonka jälkeen ihmisillä on taloudellisten, poliittisten ja kulttuuristen voimavarojen lisäksi muista velvoitteista vapaata aikaa toteuttaa itseään erityisesti juuri vapaa-aikaan, harrastuksiin, kulutustottumuksiin ja -valintoihin perustuvien, uusien elämäntyylien kautta.

Näkemyistä kolmannesta iästä uutena mahdollisuutena on kritisoitu laajasti esimerkiksi siksi, että se vahvistaa länsimaista nuoruuden ja yksilöllisyyden ihannoitua sekä ylikorostaa ihmisen omaa tahtoa, vastuuta ja mahdollisuutta vaikuttaa elämäänsä. Toisaalta ajatus kolmannesta iästä jättää huomiotta ne määrittelyt, joita esimerkiksi etniset yhteisöt pitävät eri elämänvaiheiden markkeeraajina. Tällöin vanhuuden alkaminen voi perustua isovanhemmuden kaltaisiin *funktionaalisiin* tekijöihin *kronologiseen* ikään perustuvan eläkkeellesiirtymisen sijaan (Holmes ja Holmes 1995, 168–182).

Yksilöllisen vastuun ylikorostamisen lisäksi onnistuneen vanhenemisen käsitettä on kritisoitu siitä, että se tuottaa ja vahvistaa länsimaisia, nuoruutta ihannoivia ja ikääntymisen kieltäviä, normatiivisia käsityksiä hyvästä vanhenemisestä. (Wray, 2003) Onnistuneen vanhenemisen ja siihen liittyvien ennako-odotusten on katsottu tuottavan myös normatiivista pakkoa täyttää onnistuneen vanhenemisen kriteerit elämäntapavalintojen kautta. Tämä liittyy esimerkiksi terveellisiin ja toimintakykyä ylläpitävinä pidettyihin valintoihin. Normatiivisuudesta seuraa ”pakko”, jossa ikäihmiset pyrkivät tekemään tiettyjä valintoja, koska olettavat niiden olevan merkki ”paremmasta”. ”Onnistunut ikääntyminen” onkin tästä näkökulmasta tulosta terveyttä ja hyvinvointia ja niiden osatekijöitä korostavien kriteerien täyttymisestä, ei yksilöiden ja ryhmien omalähtöisistä määrittelyistä.

Kysymyksessä ei ole pelkästään myönteinen näkemys elämäntyyliin liittyvistä valinnanmahdollisuuksista. Emmanuelle Tullen (2004, 175) mukaan myös vastuun taakka raihnaisuuden ja riippuvuuden välttämiseksi on siirtynyt yksilöiden harteille. Samalla toimijuus on yhä enemmän yksilölliseen itsehallintaan ja sen keinoihin liittyvä kysymys. Tullen mukaan *'also the burden of responsibility for the avoidance of decline and dependency has shifted onto individuals. Agency in later life seems to be restricted to techniques of self-governments'* (Tulle 2004, 175).

Jos elämäntyyli-käsite liitetään "onnistuneiden" valintojen ja toimintatapojen kautta *onnistuneeseen ikääntymiseen* tai *hyvään vanhenemiseen*, törmäämme määrittelyn ongelmaan; siihen millä kriteereillä onnistunut ja hyvä määritellään vanhuudessa. Onnistunutta ikääntymistä ovat pohtineet erityisesti Rowe ja Kahn (1998). Heidän vaikutuksestaan onnistuneen ikääntymisen yhteydessä on muotoutunut pitkään vallinnut näkökulma, jossa onnistuneeseen ikääntymiseen johtavat keskeiset tekijät ovat terveys ja terveelliset elämäntavat sekä yleensä yksilön valitsema, aktiivinen osallistuminen.

Holstein ja Minkler (2003, 794) pitävät onnistuneen vanhenemisen normaativisuutta vahingollisena sekä ikäihmisille persoonina, mutta myös heitä koskevalle politiikalle yleisemminkin. Holstein ja Minkler (2003) kritisoivat erityisesti *uuden gerontologian* (new gerontology) piirissä vaikuttavaa näkemystä onnistuneesta ikääntymisestä, joka liitetään onnistuneisiin valintoihin. Uuden gerontologian näkemys perustuu nimenomaan terveyttä ja hyvinvointia korostaviin yksilövalintoihin sekä yksilöiden aktiiviseen osallistumiseen. Vanhenemistä voidaan tästä näkökulmasta tarkastella sellaisena millaiseksi ihminen itse sen koko elämänsä aikana omien valintojensa kautta muodostaa. Lisäksi näkökulma väheksyy sosiaalisen sukupuolen, rodun ja sosiaalisen statuksen sekä perintötekijöiden vaikutusta yleensäkin elämään. Tällöin "onnistunut vanheneminen" voi voimistaa jo valmiiksi marginaalissa olevien ikäihmisten marginalisoitumista. He kiteyttävätkin seuraavasti: *"By suggesting that the great majority of those elder in wheelchairs could indeed have been on cross-country skis had they but made the right choices and practices that right behaviours can burden rather than liberate older people."* (Holstein ja Minkler 2003, 787) [suom. Väittämällä, että suuri osa ikääntyvistä voisi olla rullatuolin sijaan murtomaasuksien päällä, mikäli he olisivat joutuneet tekemään oikeita valintoja ja toimintoja johtaa siihen, että ajatus oikeasta toiminnasta ja käyttäytymisestä pikemminkin raskauttaa kuin vapauttaa ikääntyneitä ihmisiä. (kirjoittajan suomennos)]

Hendricks ja Hatch (2006, 313) ovat mallintaneet elämäntyyli -käsitettä mikro-, meso- ja makrotason tekijöiden keskinäisriippuvuuden kautta. Mallia he kutsuvat nimellä *"A Personal Resource Model"*. Mallissa elämäntyyli saa toki ilmiänsä yksilön tekemien valintojen kautta. Valinnanmahdollisuuksien taustalla olevat henkilökohtaiset voimavarat muodostuvat kuitenkin myös sekä meso- että makrotason tekijöistä. Makrotason tekijöillä Hendricks ja Hatch (2006, 313) viittaavat niihin kulttuurisiin, taloudellisiin ja poliittisiin sekä sosiaalipoliittisiin tekijöihin ja ohjelmiin, jotka muodostavat ne perusvoimavarat, jotka yksilöllä on käytettävissään valintamahdollisuuksiensa taustalla. Mesotasolla

he viittaavat puolestaan yksilön asemaan esimerkiksi sosiaalisessa rakenteessa tai yhteisössään. Asemaa määrittäviä tekijöitä ovat sosiaalinen luokka, ikä, etnisyys, sosiaalinen sukupuoli, seksuaalisuus sekä edellisten leikkauspisteet. Henkilökohtaiset voimavarat rakentuvat näiden tasojen pohjalle muodostuviksi vaihtoehdoiksi ja optioiksi. Valitut vaihtoehdot tuottavat elämäntyylin, jossa on toisaalta subjektiivinen ja toisaalta objektiivinen ulottuvuutensa. Subjektiivinen ulottuvuus pitää sisällään yksilön omaamat arvot, asenteet, suuntautumiset eli orientaatiot sekä itsemäärittelyn ja identiteettiin perustuvat tekijät. Elämäntyylin objektiivinen ulottuvuus pitää sisällään ulkoapäin havainnoitavat ja määriteltävissä olevat ominaisuudet sekä toiminta- ja käyttäytymistavat. (Hendricks ja Hatch 2006, 313)

Hendricks ja Hatch eivät kuitenkaan tarkastele elämäntyyliin johtaneita valintoja joko objektiivisina tai subjektiivisina. Kahtiajaolta vältytään jos elämäntapojen muotoutumisen taustalla vaikuttavat sekä persoonalliset että rakenteelliset tekijät tunnistetaan. He perustelevat elämäntyylien tarkastelun merkitystä sillä, että sen kautta voidaan ymmärtää, kuinka yksilöiden omiksi kokemuksiksi ja valinnoiksi sisäistämät sosiaaliset rakenteet määrittelevät elämää yleensäkin. Elämäntyyli heijastavat sekä rakenteellisia mahdollisuuksia, yksilön toimintaa, suhteellista asemaa sekä kulutustottumuksia. (Hendricks ja Hatch 2006, 316)

Erilaisten sosiaalisten olosuhteiden ja elinympäristöjen on katsottu tuottavan erilaisia elämäntyyliä yhdessä yksilöllisinä koettujen arvopreferenssien, itsemäärittelyjen ja valintojen kanssa. Toisin sanoen elämäntyyliä voi tarkastella ilmenemismuotoina, joissa mikro- ja makrotason tekijät yhdistyvät persoonallisten valintojen kanssa. Hendricks ja Hatchin mukaan elämäntyylien tutkimuksen keskeisyys perustuu siihen, että yleensäkin se kuinka ihmiset elävät elämänsä vaikuttaa merkittävästi siihen kuinka ikääntytään. (Hendricks ja Hatch 2006, 301). Ikäihmisiä ei kuitenkaan tulisi tarkastella vastuullisina elämäntilanteistaan ja kokemuksistaan joissa esimerkiksi etnisyys, elämäntapa ja elämäntyyli sulautuvat yhteen.

2.1.4 Osallistava sosiaaligerontologia

Osallisuutta erityisesti etnisten yhteisöjen sosiaaligerontologisessa tutkimuksessa on perusteltu sillä, että tutkimuksessa yleisesti käytetyt määritelmät ja konseptit sopivat sellaisenaan huonosti tai eivät lainkaan ikääntymisen arkielämän ja sosiaalisen toiminnan tarkasteluun ja sen ymmärtämiseen (ks. esim. Boneham 2002). Aikaisemmin viittasin myös siihen, että jokainen joka tekee tutkimusta, jossa osallistajat kuuluvat taustaltaan eri kulttuuriin tai etnisiin ryhmiin tai yhteisöihin, on altis vahvistamaan stereotyyppisiä käsityksiä, väheksymään etnisten yhteisöjen sisäisiä eroavaisuuksia ja levittämään sekä vahvistamaan etnisten vähemmistöjen toiseutta (Bonehamin 2002, 207; ks. myös Keskitalo 1974). Tämä perustuu pitkälti siihen, että toisesta kulttuurista tulevalle etnisyys on tavallaan näkymättömissä ja etniset erityispiirteet voivat peittyä yleistyksiin ja stereotyyppisen katsantotavan taakse.

Sen sijaan, että tutkimuskohteena olevia ikäihmisiä lähestyttäisiin passiivisina, hyvinvointikyselyihin tai haastatteluihin vastaavina informantteina, on tutkimuksessa yhä enemmän kiinnitetty huomioita siihen, miten heidät saataisiin kokemuksiensa ja tietovarantoineen yleensäkin mukaan tutkimukseen. Ikäihmisten mukaan ottaminen tutkimukseen onkin sosiaaligerontologisessa tutkimuksessa ajankohtainen kysymys (Jamieson 2002b, 30). Ikäihmisten asemaa ja osallisuutta sosiaaligerontologisessa tutkimuksessa pohtineen Sheila Peacen (2002, 226–227) mukaan ikäihmisten osallistuminen tutkimukseen liittyy yleiseen, vallalla olevaan yhteiskunnalliseen demokratisoitumisen ja osallisuuden kasvun ilmiöön, jossa tavalliset ihmiset osallistuvat omaa arkeaan koskevaan päätöksentekoon yhteisöissään. Ikäihmisten asema asettuu osallistavassa tutkimuksessa kaksinaiseksi. Toisaalta ikäihmistet edustavat palveluiden käyttäjiä. Toisaalta heitä taas tarkastellaan heidän arkipäivän ja kokemustensa yhteydessä osallisina sosiaalisissa verkostoissaan, perherakenteissa tai menneeseen liittyvän tiedon tuottamisen tai välittämisen yhteydessä (Peace 2002, 228).

Osallisuuden lähtökohta ei kuitenkaan tarjoa ikäihmisille tiettyä, eri tutkimuksissa samantyyppisesti asettuvaa asemaa tai roolia. Sen sijaan osallisuuden ilmenemismuodot ja asteet vaihtelevat tutkimuksesta riippuen. Osallisuus muodostaakin monitasoisen ja monisyisen lähtökohdan ikääntymisen tutkimiselle ja osallisuuttakin on määritelty eri tavoin. Esimerkiksi Peter Parkin (2001, 81) määritelmän mukaan osallistava tutkimus on yleensäkin toimintaan suuntautunutta tutkimuksen tekemistä käytännön elämän yhteydessä. Siihen osallistuvat tavalliset ihmiset, jotka tutkimuksen yhteydessä muodostavat ja jäsentävät itseään koskevaa tietoa. Osallistava tutkimus erottuu sosiaali- ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa nimenomaan sen perusteella, että tutkimuksessa tutkimuskohde otetaan mukaan tutkimusprosessiin ja siihen sisältyvään toimintaan sekä osallistujien arkielämään ja elämäkokemuksiin juurtuvaan tiedon muodostamiseen ja jäsentämiseen.

Ikäihmisten mukaan ottaminen tutkimukseen voi tapahtua monella eri tavalla. Myös osallisuuden aste tai volyyymi vaihtelee. Tutkija voi pelkästään kuulla ikäihmisiä tutkimusta suunnitellessaan tai he voivat olla mukana niin tutkimusaineiston keräämisessä kuin sen analysoimisessakin kuten omassa tutkimuksessani. Varsinaiseen osallistavaan sosiaaligerontologiseen tutkimukseen on yhdistetty määritelmät osallisuudesta (participatory), tietoistumisen kautta sortavista rakenteista tai olosuhteista vapautumisesta (emancipatory) sekä subjektiivisen tai kollektiivisen muutoskyvykkyyden kasvattamisesta suhteessa itseään koskevissa asioissa tai olosuhteissa (empowering) (Peace 2002, 231; ks. myös Huttunen ja Heikkinen 1999; Heikkinen ja Jyrkämä 1999).

Tällöin tutkimuksen tavoitteena voi pitää sitä, että tutkimukseen osallistunut yhteisö tai ryhmä tulee tutkimuksen yhteydessä tietoiseksi itselleen ja yhteisölleen epäedullisista tai riistävistä rakenteista tai olosuhteista ja pyrkii vapautumaan niistä. Samalla yhteisö voi tehdä itseään näkyväksi ja kuulluksi ympäröivässä yhteiskunnassa tutkimuksen yhteydessä muodostetun tiedon julkipuhumisen kautta. Lisäksi osallistavaan tutkimukseen kuuluu *toimintatutkimus* (action research) (Peace 2002, 232; Hart ja Bond 1995). Jälkimmäistä näkö-

kulmaa on sovellettu erityisesti tutkimuksessa, jota on tehty palvelujen yhteydessä palvelujen käyttäjien, palvelujen kehittämisen ja organisoimisen näkökulmasta. Esimerkiksi Elisabeth Hart ja Meg Bond (1995) ovat kirjoittaneet oppaan toimintatutkimuksen käytöstä sosiaali- ja terveysalalla.

Osallisuuteen liittyy siis se, että tutkimuksen kohde on mukana itseään koskevan tiedon tuottamisessa ja jäsentämisessä. Tähän liittyy myös osallisuus itseään koskevien muutosten suunnittelussa ja muutokseen liittyvässä toiminnassa. Osallisuus voi perustua esimerkiksi toiminnallisiin, taiteellisiin tai vuorovaikutuksellisiin menetelmiin, joiden tarkoituksena on tuottaa pohja tutkimusprosessin edellyttämällä luottamukselle ja sitoutumiselle, mistä kooperatiivisessa tutkimuksessa on kysymys. Tätä puolestaan seuraa menetelmien aikana esiin nostetun tiedon jäsentäminen yhdessä osallistujien kanssa.

Tyypillistä on toiminnallisen, taiteellisen tai vuorovaikutuksellisen toiminnan ja siihen perustuvan reflektoinnin vaihtelu joko toinen toistaan seuraavissa sykleissä tai siten, että toiminta ja tutkimus muodostavat toisistaan erottamattoman osan tutkimusprosessia (Hart ja Bond 1995, 46). Toiseksi toiminnan yhteydessä on tarkoitus tuottaa tietoa osallistujien määrittelemää muutosta tai yleensäkin parempaa elämää varten (Heron 1996, 4) tai muuttaa käytäntöjä suoraan niin sanottuna interventiona (ks. esim. Heikkinen ja Jyrkämä 1999, 44–45). Lisäksi tutkimusprosesseihin voi liittyä arviointia, evaluointia, jossa tarkastellaan projektin tavoitteiden toteutumista (esim. Hart ja Bond 1995, 141–146).

Yleensäkin tutkimuseettisiin lähtökohtiin kuuluu olennaisesti ajatus vapaaehtoisuudesta. Tutkimukseen osallistumisen tulee olla tutkittavan kannalta vapaaehtoista, eikä se saa perustua pakkoihin. Osallistavan tutkimuksen piirissä kysymys vapaaehtoisuudesta muodostuu moniulotteisemmaksi. Vaikka tutkija päättää vilpittömästi ja avoimesti toimia suhteessa tiettyyn kysymykseen osallistavien periaatteiden, metodologian ja etiikan mukaisesti, tämä ei välttämättä tarkoita sitä, että muut tutkimuksessa mukana olevat osallistuvat automaattisesti. Kysymys on nimenomaan tutkimuksen kohteen vapaaehtoisesta osallisuudesta ja sitoutumisesta, ei tutkijan intentioista. Osallistavassa tutkimuksessa nähdäänkin olevan mahdollisuuksia, mutta myös ongelmia.

Myös tutkijan kannalta tutkimusprosessista muodostuu hyvin monitasoinen ja omaa, tutkimuksen kulussa muotoutuvaa juonta tai kehityskaarta seuraava prosessi, jonka päätteeksi tutkija voi huomata olevansa tilanteessa, jota ei alun perin suunnitellut tutkimukseen kuuluvaksi. Tutkija voi esimerkiksi joutua asemaan, jossa hän kokee olevansa vastuussa edustamaan tutkimaansa yhteisöä ja puhumaan sen puolesta myös siellä, missä yhteisön asioista ei olla ylipäänsäkään kiinnostuneita (Bowes ja Meehan 1996, 61). Toisessa ääripäässä tutkimuskohde voi vastustaa tutkimusta ja tutkijan ”hyviä” tarkoituksiperiä, koska katsoo tutkimuksen edustavan itselleen vierasta ja ulkopuolista maailmaa arvoineen (Boneham 2002, 206–207). Tällöin vastustus voi näyttäytyä myös passiivisuutena, vaikka tutkimustilanteissa oltaisiin paikalla.

Osallisuus ja äänen antaminen

Kun käsitteitä käytetään ikääntymisen tutkimisen kentällä yleistetyksi (niiden yleispätemättömyydestä huolimatta), ne viittaavat nimenomaan yhteiskunnassa vallalla oleviin arvoihin ja asenteisiin sekä niiden pohjalta tehtyihin määritelmiin. Tällöin etniset ja kulttuuriset ominaispiirteet peittyvät yleistysten alle. Osallistavien menetelmien käytöllä pyritään saamaan ikääntyvät ihmiset ja heidän edustamansa yhteisöt mukaan tutkimuksen tekemiseen. Tällöin tutkimuksen pohjana on osallistujien oma toiminta yhteisössään ja siitä kumpuavat kokemukset. Tällöin tutkimuksen tekeminen on myös tutkimuskohteen omien määritelmien ja jäsennysten hahmottamista ja kehittämistä. Tutkijan näkökulmasta osallisuuden kautta pyritään pääsemään paremmin sisälle yhteisöön silloin, kun tutkija pyrkii ymmärtämään niitä tekijöitä, jotka liittyvät nimenomaan osallistujien jokapäiväiseen elämään ja sosiaaliseen toimintaan sekä sen taustalla oleviin arvojärjestelmiin ja normistoihin. Toisaalla sosiaaligerontologisen ja narratiivisen tutkimuksen tehtävänä on yleensäkin pidetty äänen antamista nimenomaan aliedustetuille ryhmille kuten ikääntyvät naiset. Tällöin kerronta on nähtävä nimenomaan toimintana (Ruth E. Ray, 2007, 60).

Etnisten yhteisöjen omaan elämään perustuvien käsitysten ja jäsennysten peittymiselle länsimaisten määritelmien taakse on monta syytä. Tutkimusta edustava osapuoli ei esimerkiksi puhu samaa kieltä tutkimuskohteena olevan yhteisön kanssa. Tutkimuksen tekeminen yhteisön omalla kielellä voi olla mahdotonta, jos tutkija tai tutkimuksen taustalla oleva taho puhuvat eri kieltä tutkimuksen kohteen kanssa. Keskeistä tässä on vähemmistö-enemmistö asetelma silloin, kun tutkimusta tekevä taho edustaa yhteiskunnallista enemmistöä ja vastaavasti tutkimuksen kohde vähemmistöä. (ks. myös Keskitalo 1974) Toisaalta osapuolten toistensa ymmärtämisessä voi olla vaikeuksia, vaikka osapuolet puhuisivatkin samaa kieltä. Etniseen vähemmistöön kuuluvat ikäihmiset eivät välttämättä esimerkiksi kykene tai halua kuvata syvimpiä tunteitaan ja tarpeitaan valtakielellä (Boneham 2002, 202).

Toisaalta tutkimusta voidaan tehdä valtakielellä yhteisön oman kielen sijaan. Tällöin tutkimuksen kohteen voidaan olettaa kykenevän ilmaisemaan itseään täydellisesti valtakielellä, vaikka kielitaito olisi näennäinen. Tähän liittyy myös se, että tutkimuksen tekijä ei anna vaihtoehtoja tutkimuskieleksi tai käytettäväksi menetelmäksi. Tällöin käsitys asioiden tilasta muodostuu dominoivan osapuolen näkökulmasta. Lisäksi osapuolet voivat myös edustaa eri arvoaailmoja, ja etniseen vähemmistöön kuuluvat voivat vastustaa tutkimusta, mikäli katsovat sen edustavan enemmistön asettamia tavoitteita (Boneham 2002, 206–207). Vastustaminen näkyy tutkimuksessa siten, että tutkimuksen kohde osallistuu tutkimukseen vain näennäisesti, jolloin tutkimus ei saavuta sille asetettuja tavoitteita.

Itselläni on myös omakohtaisia kokemuksia sellaisten hyvinvointitutkimuksen piirissä käytettyjen, standardoitujen määritelmien käyttämisestä etnisen yhteisön ikääntyneiden elämän ja erityisesti hyvinvoinnin tarkasteluun, johon ne eivät sovi. Toinen omakohtainen kokemus on johdannossa viittaamastani projektista, jossa keräsin standardoitua hyvinvointilomaketta käyttäen tie-

toa kotona, Suomen saamelaistenkotiseutualueella kotonaan asuvien, 65-vuotta täyttäneiden saamelaisten asumisolosta ja elämäntyytyväisyydestä. Esimerkiksi elämäntyytyväisyyttä mittaavissa kysymyksissä kysyttiin kokemusta itsensä tarpeettomaksi tuntemiseksi. Kysymys loukkasi osaa haastateltavia ja minulle esitettiin vastakysymys, joka koski sitä, kuinka ihminen voi ylipäättänsä tuntea itsensä tarpeettomaksi, jos on koko ikänsä tehnyt työtä ja elää nyt vanhuuttaan Taivaan Jumalaan turvaten (Kilpeläinen 1998).

Toinen kokemus perustuu ikääntyvien saamelaisten hyvinvointiin liittyvien projektien parissa työskentelevien, eri saamelaisista yhteisöitä tulevien SámiSoster ry:n työntekijöiden kanssa yhteistyössä tekemääni artikkeliin. SámiSoster ry. on saamelaisten sosiaali- ja terveysalan kysymyksiin perehtynyt yhdistys, jonka tarkoituksena on parantaa ja kiinnittää huomiota erityisesti saamelaisten kulttuureiden ikäihmisten tarpeisiin. Artikkelissa pohditaan muun muassa sitä, kuinka sosiaali- ja terveysalan normittuneet käsitykset esimerkiksi puhtaudesta ja siisteydestä eivät sovi eri saamelaisista yhteisöistä tulevien ikäihmisten arkielämään erityisesti heidän perinteisen elämäntavan taustaansa vasten. Myös ajan ymmärtäminen voi olla erilaista länsimaisessa ja saamelaisissa yhteisöissä. Tärkeä asetelma on erityisesti silloin, kun viranomaisen aikakäsitys perustuu länsimaiseen viranomaisaikaan ja saamelaisen asiakkaan elinkeinojen harjoittamiseen perustuvaan jaksottaisesti etenevään tai sykliseen aikaan. Kun eri tahot puhuvat jopa niin perustavaa laatua olevista asioista kuin ajasta tai puhtaudesta, voivat he puhuvat eri tavoin määrittyneistä asioista. (Tapio 1996; ks. myös Magga 1993)

Feminismiin juurtuvaa, kuulluksi tekemisen empowerment -periaatetta on käytetty etnisten yhteisöjen parissa. Esimerkiksi Bowes ja Meehan (1996) ovat käyttäneet etnisen yhteisön naisiin kohdistuvasta tutkimuksessa Edwin Ardenerin (1979) ajatusta naisten vaiennetusta äänestä (muted groups) ja sen palauttamisesta tutkimusprosessin kautta. Empowerment-tavoitteinen tutkimus tehtiin vuonna 1991 haastatteleamalla Glasgowssa, Skotlannissa asuvia, lasta odottavia pakistanilaisia äitejä, jotka olivat kokeneet jääneensä kuulematta raskauden seurannassa. Tutkimukseen liittyi kuitenkin yllättäviä käänteitä. Pakistanilaiset äidit voimaantuivat puhumaan itseään koskevista tarpeista ja kokemuksista. Tutkijat sen sijaan löysivät itsensä tilanteesta, jossa he kokivat ottaneensa vastuun yhteisön puolesta puhumisesta myös niille tahoille, jotka eivät olleet halukkaita kuuntelemaan (Bowes ja Meehan 1996, 61). Bowes ja Meehan toteavatkin tutkimuksen yhteydessä, että olivatpa tutkimuksen välineet mitkä tahansa, empowerment-tavoite ei etene suoraviivaisesti tavoitteista maaliin, vaan on pikemminkin monitahoinen, kompleksinen kysymys.

Osallistavassa tutkimuksessa on kysymys myös tutkijan ja aineistoon vaikuttavien tekijöiden, tilanteiden ja suhteiden näkyväksi tekemisestä. Esimerkiksi osallistavassa tutkimuksessaan Gillian Proctor (2001) haastatteli neljää dementiaa sairastavaa naista heidän kokemuksistaan saamistaan palveluista. Hän on käyttänyt metodinaan *Voice Relational* -menetelmää, jota on käytetty erityisesti aliedustetussa ja huonossa sosiaalisessa asemassa olevien kuulluksi tekemiseen. Aineiston analyysi perustuu kuunteluun, joka tehdään neljässä vai-

heessa. Ensimmäisen kuuntelun kohteena ovat tarinoiden juonet, toisena se kuinka haastateltava puhuu itsestään, kolmantena kuinka haastateltava puhuu suhteistaan ja neljänneksi se, kuinka hallitsevan ryhmän ääni ja ryhmän vaikutukset näyttäytyvät haastateltavan kertomuksissa. Jokaisen kuuntelun perusteella tekemänsä analyysin tutkija vei takaisin haastateltavalle kysyäkseen tämän näkemystä ja kommentteja. Lisäksi tutkija pyysi jokaisen reflektion yhteydessä haastateltavalta lupaa käyttää analyysiä tutkimusraportissaan (Proctor 2001, 366).

Edellä viitatus tutkimuksen aineisto sisälsi tarinankerrontaa, jossa käytettiin Proctorin (2001, 374) mukaan paljon metaforia. Tämän vuoksi tutkija reflektoi kerrottua tutkittavien kanssa varmistuakseen ymmärtäneensä oikein. Proctor pitää refleksiivisyyteen perustuvaa lähtökohtaa erittäin tärkeänä, koska se mahdollisti sekä tutkijan aseman pohtimisen tutkimuksen aikana että tutkijan ja muiden osallistujien välisen suhteen pohtimisen. Näiden seikkojen pohtiminen ja jäsentäminen toimivat tärkeänä taustana varsinaiselle analyysille ja lisäsivät tutkimuksen luotettavuutta.

Toimintatutkimus ja palvelut

Sen lisäksi, että osapuolet tulevat erityisesti kaupunkiyhteisöissä usein erilaisista kulttuurisista ja etnisistä taustoista jotka edustavat lisäksi erilaisia arvomaailmoja, liittyy osallistavan tutkimuksen tekemiseen myös käytännön kysymyksiä. Etnisen yhteisön ulkopuolelta tulevan tutkijan on esimerkiksi vaikea määrittellä sitä, ketkä kuuluvat etniseen yhteisöön ja ketkä eivät. Etnisyyttä ei voi määrittellä erilaisia väestörekisterejä käytettäessä sukunimen perusteella. Etnisyys ei myöskään rajaudu ainoastaan väestörekistereihin merkityn äidinkielen mukaan. Edelliset esimerkit perustuvat Margaret Bonehamin (2002) kokemuksiin toimintatutkimusprosessissa, johon osallistui viiden vuoden ajan kaksikymmentä Britanniassa asuvaa ikääntynyttä sikhinaista. Tutkimuksessa keskityttiin tarkastelemaan hyvinvointi- ja terveystekijöitä sekä alan toimijoita ja näiden välisiä yhteyksiä ikääntyville sikhinaisille tarkoitetun päiväkeskuksen perustamisen yhteydessä. Tutkimuskokemustensa perusteella Boneham korostaa toimintatutkimuksen ja osallistavien menetelmien tärkeyttä etnisten yhteisöjen ikäihmisten ja yleensäkin ikääntymisen tutkimuksessa.

Boneham korostaa, että erityisesti monikulttuurisissa kaupungeissa, joissa samalla alueella asuu useita etnisiä yhteisöjä, ulkoapäin tapahtuva määrittelyn vaikeus korostuu. Etnisillä yhteisöillä on lisäksi omat portinvartijat, joiden merkitys on suuri silloin kun pyritään luomaan kontakti yhteisöön sekä saamaan yleensäkin tietoa yhteisön elämästä. Lisäksi kieleen ja merkityksiin liittyvät ongelmat ovat suuria, jos tutkimuksessa ei ole mahdollisuutta dialogiin ja reflektointiin. Tärkeän tekijän muodostaa myös enemmistöä ja vähemmistöjä edustavien yhteisöjen väliset valtasuhteet, jotka tulee tutkimuksen yhteydessä tiedostaa (Boneham 2002, 206-207).

Toimintatutkimuksen lähtökohtia on sovellettu monipuolisesti. Esimerkiksi Australiassa Jim Mienczakowski ja Stephen Morgan (2001) ovat kuvanneet etnodraamaprosessia, joka perustuu kvalitatiivisten tutkimushaastattelujen

kautta muotoutuvaan käsikirjoitukseen, sen esittämiseen teatteriesityksenä, sekä esittäjien ja yleisön väliseen vuorovaikutukseen. Tämä vuorovaikutus yleisön ja esittäjien välillä otetaan huomioon uudessa käsikirjoitusversiossa ja siihen perustuvassa vastavuoroisessa teatteriesityksessä. Etnodraamaa on käytetty tällä tavoin prosesseissa, joissa on tutkittu ja kehitetty muun muassa mielen-terveys- ja päihdetyötä erityisesti asiakkaan näkökulmasta (Mienczakowski ja Morgan 2001, 219–220).

Mark Baldwin (2001) puolestaan kuvaa Britanniassa toteutettua co-operatiivista tutkimus- ja oppimisprosessia, jossa käsiteltiin sosiaalityön ammatillisuuden sekä sitä koskevien vakiintuneiden byrokraattisten käytäntöjen ja säädösten välistä jännitettä. Baldwin (2001, 288) käytti tutkimusprosessin lähtökohtana sosiaaliviranomaisten laadullisia, puolistrukturoituun haastattelurunkoon perustuvia haastatteluja. Laadulliset haastattelut toimivat refleksiivisyyteen perustuvan co-operatiivisen tutkimusprosessin lähtökohtana. Siinä kaksi, erityisesti sosiaalityöntekijöistä muodostettua co-operatiivista ryhmää reflektoivat yhdessä heitä koskevaa tietoa. Tarkoituksena oli luoda vastavuoroista, tutkittavista itsestään lähtevää, ja heidän oman työn kannalta käyttökelpoista tietoa sosiaalityön käytäntöä varten (Baldwin 2001, 291).

Ikäihmiset asetetaan toimintatutkimuksessa yleensä asemaan, jossa he edustavat palvelujen käyttäjä. Esimerkiksi Hart ja Bond ovat jäsentäneet sosiaali- ja terveyspalvelujen yhteydessä tehtyä toimintatutkimusta. Heidän mukaan toimintatutkimus on kehittynyt vuosikymmenten kuluessa 1990-luvun puoliväliin tullessa rationaalisesta, sosiaalialan hallinnon työkalusta muutosta ajavaksi, demokraattiseen ja voimaannuttavaan lähestymistapaan (Hart ja Bond 1995, 12). Hart ja Bond (1995, 39–43) jakoivat tarkastelussaan toimintatutkimuksen neljään erilaiseen luokkaan, kokeelliseen, organisaatiolähtöiseen, ammatilliseen sekä konflikti ja muutostavoitteiseen tutkimukseen siten.

Ensimmäinen malli pitää sisällään kokeilulliset prosessit, joiden tarkoituksena oli testata erityisesti yhteiskuntateoreettista lähtökohtaa käytännössä toteutetun toimintatutkimuksen kautta. Keskeisenä ovat yhteiskuntatieteelliset teoriat ja niihin perustuvat lähtökohdat ongelmien ratkaisussa. Toista tyyppiä edustaa organisaatioon keskittyvä toimintatutkimus. Siinä muutosta ajavaa projektia johdetaan organisaation hallinnosta ja ongelmia ratkaistaan johdon näkökulmasta. Tarkoituksena on tuottaa samanmielisyyttä ja konsensusta, ja sitouttaa osallistujat organisaation käytäntöihin. (Hart ja Bond 1995, 39–43) Kolmantena tyyppinä kirjoittajat mainitsevat ammatillisten käytäntöjen parantamiseen kohdistuvan toimintatutkimuksen. Tämä tyyppi perustuu ammatillisuuteen ja sen tutkimusperustaiseen kehittämiseen. Neljättä tyyppiä edustaa empowerment-tavoitteinen tutkimus, jossa projekti organisoituu osallistujien käytännön elämän ja siihen liittyvien ongelmien ja muutostavoitteiden osallistujien perusteella. Tässä prosessin kulkua määrittelee tutkimuksen aikana osallisuuden perusteella tehdyt valinnat esimerkiksi teorian testaamisen, hallinnon tavoitteiden tai ammatillisen oppimisen ja kehittämisen sijaan. (Hart ja Bond 1995, 39–43)

Toimintatutkimusta ei Hardin ja Bondin mukaan ole kuitenkaan tarkoituksenmukaista jaotella joko organisaation tutkimus- ja kehittämistyöksi tai ruohonjuuritason toiminnaksi. Sen sijaan tutkimus voi pitää sisällään useita erilaisten osallistujaryhmien määrittelemiä tavoitteita ja niiden yhteen sovittamista. Esimerkkinä Hart ja Bond (1995, 123–146) kuvaavat ikäihmisten parissa toteutettua, kotipalvelujen parantamiseen tähtäävää toimintatutkimusprosessista. Tutkimuksessa liikuttiin vanhustyön ammatillisesta näkökulmasta käyttäjien muutostavoitteita ajavan empowerment-tavotteisen toimintatutkimuksen välillä. Tutkimus perustuu erilaisten osallistuvien ryhmien väliseen dialogiin, jota käytiin palvelun käyttäjien ja kotipalvelun ammattilaisten välillä. Tutkimuksen tavoitteena oli nimenomaan yhdistää marginalisoituneeseen ja aliedustettuun ryhmään kuuluvia ja auttaa heitä muodostamaan yhdessä kanta saamistaan palveluista ja niiden parantamisesta.

2.2 Tutkimuksen teoreettiset ja metodologiset lähtökohdat

2.2.1 Sosiaalisen maailman tutkimusmaisema

Tutkimuksessani etnisyys asettuu osaksi sosiaalista maailmaa, sosiaalista todellisuutta, jota tutkin tarinankerronnassa välittyvänä rakenteellisena elementtinä. tarinat välittävät tietoa nimenomaan tämän päivän yhteydessä tapahtuvan pohdinnan kautta. Tarkastelen toisin sanoen etnisyyttä erityisesti tornionlaaksolaisen elämäntavan piirissä omaksuttuina ja tämän päivän yhteydessä uusintuvina ja muovautuvina arvoina ja normeina. *Elämäntavalla* tarkoitan puolestaan sitä laajaa kokonaisuutta, jonka puitteissa arkielämän toiminta ja kanssakäyminen yleensäkin tapahtuu ja muotoutuu. Elämäntapaa ja sen piirissä eriytyntä omaleimaista kulttuuria on pidetty etnisyyden määrittelyn lähtökohdana erityisesti aikaisemmin käsittelemäni antropologisesti suuntautuneen kulttuurigerontologian piirissä. Tällöin kulttuuri asettuu osaksi elämäntavan kokonaisuutta (ks. myös Sulkunen 1998, 51–52; Giddens 1993, 741). Elämäntavan ja kulttuurin taustaa vasten tarkasteltuna ikäihmisten arkielämä ja ikääntymisen kokemukset muotoutuvat kussakin ajallis-paikallisessa leikkauspisteessä, paikallissukupolvessa joiltakin osin omintakeiseksi, kun taas joiltain osin niissä on yleispäteviä, kulttuurista riippumattomia piirteitä. (ks. esim. Jyrkämä 1995a; myös Holmes ja Holmes 1995; Keith ym. 1994; Sokolovsky 1990a)

Normeilla viitataan sosiaalisiin sääntöihin, jotka määrittelevät sopivaa käyttäytymistä tietyissä sosiaalisissa tilanteissa tai konteksteissa. Normi kattaa nimenomaan koko yhteisön ja sen jäsenten välisen vuorovaikutuksen ja toiminnan. Normin perustella yhteisön jäsenet käyttäytyvät yhdenmukaisesti (Sulkunen 1998, 81). Toisin sanoen normi edellyttää yhteisön tai ryhmän jäseniltä tietynlaista käyttäytymistä tai vastaavasti kieltää sen. Giddens (1993, 743) tähden-tää, että kaikki ryhmät seuraavat tietyn tyyppisiä normeja, joiden rikkomisesta seuraa muodossa tai toisessa sanktio. Sanktiot vaihtelevat normin rikkojan ylenkatsomisesta aina fyysisiin rangaistuksiin ja telotukseen. Sulkusen (1998, 81)

mukaan osa normeista sisäistetään sosiaalistumisen kautta pienestä pitäen niin tehokkaasti, että niiden noudattamista ei lainkaan valvota sanktion. Tällöin yhteiskunnan jäsenten omat moraaliset vakaumukset estävät niiden rikkomista. Tällaisia ovat erityisesti perhe-elämää ja sukupuolista käyttäytymistä säätelevät normit.

Arvoilla tarkoitan yhteisön jakamia olettamuksia tai ajatuksia siitä, mikä on yleensäkin toivottavaa, asianmukaista ja hyvää, ja vastaavasti mikä ei-toivottavaa, asiatonta ja huonoa. Yhteisöön kuulumisen edellyttää yhteisten arvojen hyväksymistä ja jakamista ainakin jossakin määrin. Myös arvot omaksutaan ja sisäistetään pääasiassa yhteisöllisesti sosiaalisen toiminnan ja vuorovaikutuksen piirissä sosiaalistumisen kautta. Giddensin (1993, 747) mukaan arvoerot edustavat myös kulttuurien välisiä eroja. Vastaavasti siihen millaisia arvoja yksilöillä on, vaikuttaa voimakkaasti se kulttuurin kokonaisuus, jonka piirissä ihmiset elävät.

Yhteisesti jaetun arvo- ja normipohjan perusteella etnisillä yhteisöillä ja sen jäsenillä voi olla omaleimaiset käsitykset, jotka koskevat esimerkiksi työtä, koulutusta ja terveyttä kuten myös käsitykset ja asenteet, jotka kohdistuvat esimerkiksi lapsiin ja ikääntyneisiin. Myös ongelmaratkaisumallit voivat olla omaleimaisia. Lisäksi etnisyyden on katsottu edellyttävän yhteisön jäsenille yhteisiä juuria sekä yhteistä käsitystä alkuperästään. Edelliset erityispiirteet yhdessä tuottavat kollektiivista identiteettiä, jonka perusteella yhteisön jäsenet muodostavat käsityksensä ”meistä” ja ulkopuolisista. (Sokolovsky 1990c, 201; Blakemore 1993, 70–71; Boneham 2002, 200–201). Sosiaalisten muutosten myötä etnisyyks voi vaihdella myös paikallissukupolvittain. Siinä missä tutkimuksen kohteena olevan vanhimman paikallissukupolven etnisyyks perustuu perinteiseen elämäntapaan, voi se nuoremmissa sukupolvissa asettua kysymykseksi etnisestä itsemäärittelyssä suhteessa etäällä sijaitsevaan vanhempien ja isovanhempien kotipaikkaan, Tornionlaaksoon.

2.2.2 Sosiaalisen maailman osallistava tutkiminen

Tutkimukseni kohdistuu sosiaaliseen maailmaan sitä edustavan rakenteen kautta. Tässä tutkimuksessa jouduinkin pohtimaan erityisesti sitä, kuinka osallistavaa tutkimusprosessia kuvataan ja siinä tehtyjä valintoja perusteellaan yhteiskuntatieteellisessä kirjoittamisessa. Kysymys muodostui toisaalta käytännössä toteutuneen tutkimusprosessin ja sitä ohjanneiden co-operatiivisen tutkimuksen metodologisten periaatteiden sekä toisaalta tutkimuksen yhteiskuntatieteellisen, objektiivisuutta edellyttävän esitystavan yhteen tuomisesta. Olen avannut tutkimusprosessin esitystapaa auttaakseni lukijaa seuraamaan tutkimuksen kulkua sekä selventääkseni millaisten tekijöiden taustalta tutkimus rakentunut.

Työn tieteelliseen esitystapaan liittyvien seikkojen avaaminen liittyy myös tutkimuksen luotettavuuteen ja pätevyYTEEN. Lähtökohtana on se, että tutkimuksen on oltava objektiivista. Objektiivisuudella tarkoitan tutkijan kykyä erottaa omat intressit ja intentiot tutkimuskohteelle keskeisistä havainnoista ja johdopäätöksistä. Kärjistetysti ilmaistuna objektiivisuus erottaa tiedon tutkijan mie-

lipiteestä (Kirk ja Miller 1986, 15). Osallistavana tutkimuksena tämän tutkimuksen tieteellinen luotettavuus perustuu siihen, kuinka hyvin kykenen tutkijana avaamaan ja tekemään näkyväksi tutkimuksen aikana tekemäni valinnat ja päätökset sekä perustelemaan ne tutkimuskohteen kannalta. Tämä tapahtuu nimenomaan tieteellisen esitystavan kautta kirjoittamalla (Reason 2004; Kiviniemi 1999, 75). Kirjoittaminen on siis osa tämän tutkimuksen tieteellisen pätevyyden osoittamista. Lisäksi minun on myös kyettävä avaamaan tutkimus väitöskirjatutkimuksena erityisesti co-operatiivisen paradigman ulkopuolelta tulevalle yhteiskuntatieteelliselle arvioinnille ja kyettävät kommunikoidaan tieteen kentällä yleisemminkin.

Yleensä tieteellisen tiedon edellyttämää objektiivisuutta on määritelty sosiaalitieteissä erityisesti positivistisesta näkökulmasta. Positivistisessä näkemyksessä tieteellisellä tiedolla tarkoitetaan Heikkisen ja Jyrkämän (1999, 46 - 47) mukaan ”objektiivista kuvaa todellisuudesta, joka on periaatteessa samanlainen riippumatta siitä, kuka sitä tarkastelee” (ks. myös Kirk ja Miller 1986, 14–16; Silverman 2006, 119–123). Tutkimuksen objektiivisuutta on yleensä määritelty kahden tekijän kautta: *validiteetin* ja *reliabiliteetin* (Kirk ja Miller 1986, 19; Huttunen, Kakori ja Heikkinen 1999, 113). Reliabiliteetilla viitataan lähtökohtaan, jossa tutkimuksen on johdettava aina samaan tulokseen, kun se toistetaan samasta tutkimusasetelmasta. Validiteetilla viitataan siihen, että tutkimustuloksen on vastattava tutkimuskysymykseen siten, että tutkimustulos vastaa todellisuudessa vallitsevia olosuhteita eli *faktoja* (Silverman 2006, 119; Durkheim 1977, 40–41). Tässä esitytetyt määritelmät objektiivisuudesta pätevät sellaisenaan kuitenkin vain kvantitatiivisiin, tietyissä koeasetelmissa toteutettuihin tutkimuksiin. Osallisuuteen perustuvan tutkimuksen siinä missä laadullisenkin, on vastattava objektiivisuuden vaatimukseen omasta näkökulmastaan.

Tiukan positivistisen näkemyksen mukaan tutkimuksen kohteena olevaan sosiaaliseen todellisuuteen, *maailmaan*, suhtaudutaan siten kuin se olisi olemassa sellaisenaan huolimatta siitä, millaisen näkökulman sitä koskeva tutkimus ottaa (Kirk ja Miller 1986, 14; Heikkinen ja Jyrkämä 1999 46–47). Haastatteluai-neisto puolestaan edustaa ympäröivään maailmaan liittyviä tosiasioita, faktoja (Silverman 2006, 119). Metodioppaan mukaan positivistinen tutkimushaastattelu on suoritettava ennakolta laaditun, strukturoidun kysely- tai haastattelulomakkeen pohjalta siten, että tutkimustilanne on mahdollisimman häiriötön ulkopuolisilta vaikutteilta. Haastattelijan on pysyttävä aineistoa kerätessään mahdollisimman neutraalina ja kasvottomana antamalla persoonansa vaikuttaa haastateltavaan tai kerättyyn aineistoon (Silverman 2006, 121). Aineiston analyysi on puolestaan suoritettava siten, että tulos vastaa vallitsevaa tosiasiaa.

Keskustelua perinteisen tieteellisen esitystavan ja co-operatiivisen tutkimuksen osallisuuteen perustuvasta suhteesta on käyty erityisesti tutkimuksen sisällä (Reason 1988b, 38–39; Heron ja Reason 2001, 179; Heron 1996, 9–10). Vastaavaa suhdetta on pohdittu paljon myös suomalaisessa, toimintatutkimusta koskevassa kirjallisuudessa (esim. Jyrkämä 1999, Kuula 1999, 184–190; Heikkinen ja Jyrkämä, 1999, 41–42; Kiviniemi 1999, 78–79), joksi co-operatiivinen tutkimus tietyin yhtäläisyyksin ja eroin lukeutuu (Heron 1996, 7–9). Co-

operatiivisella tutkimuksella on toki omat validiutta koskevat säännöt ja periaatteet, ja niistä on kirjoitettu tieteen sisällä kattavasti (Heron 1996, 131–177; 1988). Tutkimuksen sisällä on puhuttu myös uudesta tieteen paradigmasta (Reason ja Rowan 1981a; Reason 1988a), joka hylkää positivistisen näkemyksen objektiivisuudesta ja näin ollen myös sosiaalisista faktoista (Heron 1996, 158–160). Yleensäkin toimintatutkimuksen orientaatioon liitetään jonkinasteinen kriittinen suhtautuminen positivismiin (Heikkinen ja Jyrkämä 1999, 46).

Aloittaessani väitöskirjan kirjoittamisen jouduin siis pohtimaan sitä, onko tieteellisessä kirjoittamisessa sittenkään kyse pelkästään tieteellisestä esitystavasta. Vai tulisiko kysymykseen syvempi, teoreettis-metodologisen suhteen pohtiminen, joka perustuu siihen, kuinka tietoa yleensäkin lähestytään ja kuinka tieto katsotaan saavutettavan. Teoreettis-metodologisella suhteella tarkoitan nimenomaan sitä tapaa, jolla tutkimuksen teoreettinen ja metodologinen osuus tulevat yhteen tutkimustehtävän yhteydessä. Suhteen jäsentäminen toimii tutkimuksen kivijalkana, jonka varassa soveltamani teoreettiset ja metodologiset lähtökohdat sekä varsinaisesti toteutettu prosessi ja käyttämäni menetelmät sekä analyysi ja siihen perustuva kirjoitettu tutkimus muodostuvat kokonaisuudeksi, tutkimukseksi.

Tutkimuksen teoreettis-metodologisen suhteen taustaksi jäsenän hieman tutkimuksen ontologisia ja epistemologisia lähtökohtia. *Ontologialla* viitataan tutkijan perimmäiseen käsitykseen tai oletukseen maailman olemisen tavasta (Huttunen, Kakkori ja Heikkinen, 1999, 131). *Epistemologialla* viitataan niiden tekijöiden tarkasteluun, joiden varassa tieteellinen tieto on saavutettu (Huttunen, Kakkori ja Heikkinen 1999, 131). Yleisesti ottaen tietoa tavoitellaan tämän tutkimuksen puitteissa osallistumisen ja co-operatiivisen toiminnan yhteydessä kollektiivisesti, yhdessä muiden osallistujien kanssa. Palaan tähän kysymykseen myöhemmin.

Tutkimuksen ontologisena lähtökohtana pidän yksilöiden sosiaaliseen toimintaan ja ajatuksiin tunkeutuvaa ja sitä ympäröivää sosiaalisuutta, sosiaalista todellisuutta. Sosiaalista maailmaa voidaan lähestyä tutkimalla sosiaalisia rakenteita. Sosiaalista rakennetta tarkastelen osana yhteiskuntaan ja yhteisöihin ajallispaiikallisessa leikkauskohdassa ympäröivää tai sisältyvää *sosiaalista todellisuutta*, sosiaalista maailmaa. Lähtökohta perustuu Émile Durkheimin (1977, 33–42) ajatukseen sosiaalisesta faktasta, joka edustaa sosiaalista todellisuutta sellaisenaan. Durkheimilaisittain ajateltuna sosiologinen tutkimus kohdistuu sellaisen sosiaalisten säännönmukaisuuksien tutkimiseen, joita sosiaalisessa elämässä noudatamme ja jotka vaikuttavat toimintaamme ja ajatuksiimme jossakin määrin riippumatta siitä tahdoimme tai emme. Durkheimin (1977, 40) mukaan sosiaalisten faktojen pakottavan voiman voi tuntea esimerkiksi toimiessaan niitä vastaan.

Esimerkiksi 1980-luvun alun pääkaupunkiseudun lähiöön sijoittuvassa tutkimuksessaan elämäntapojen muutoksesta Matti Kortteinen (1982, 288–289) on käyttänyt durkheimilaista kollektiivisen tajunnan käsitettä sosiaalisen elämän säätelijänä. Kortteinen lähestyy kollektiivista tajuntaa toisaalta yksilön ulkopuolisena, pakottavana voimana. Toisaalta kollektiivinen tajunta muotoutuu

ja muovautuu yksilöiden välisessä vuorovaikutuksessa. Kortteisen mukaan kollektiivinen tajunta on tärkeä erityisesti yhteiskunnallisten muutosten yhteydessä, koska se pysyy sekä "samana" muutosten virrassa, mutta myös uusiutuu samaisten muutosten vaikutuksesta eli uusintaa itseään.

Durkheimin (1977) mukaan sosiaaliset faktat ovat piiloutuneet henkilökohtaisiin kokemuksiimme ja tulkintoihin. Tärkeän tutkimuksen tavoitteen esimerkiksi Durkheimin metodisäännöissä muodostaa sosiaalisen maailman erottaminen sen yksilöllisistä heijastumisista. Sosiaalista maailmaa voidaan Durkheimin (1977, 38) mukaan erottaa yksilöllisestä nimenomaan metodologisesti. Tässä Durkheim viittaa tilastotieteellisiin menetelmiin (ks. esim. Durkheim 1952, 104–109) ja kehottaa käsittelemään sosiaalista faktaa esineenä. Esineluonteen vuoksi sosiaalisen faktan tarkastelun yhteydestä voi ja tulee sulkea pois epäolennainen aines. Näitä tarkastelua häiritseviä poistettavia tekijöitä ovat esimerkiksi tutkijan ja tutkimuskohteen henkilökohtaiset mielipiteet ja tunteet.

On muistettava, että Durkheimin metodisäännöt julkaistiin ensimmäisen kerran ranskankielisenä vuonna 1895, jolloin sosiologia tieteenä oli vasta muotoutumassa ja sosiaalisuuden tutkimisen menetelmät eivät olleet vielä kehittyneet. Metodiotoppaan suomennoksen aikaan suomalaisessa sosiologiassa metodologinen kiinnostus oli vasta siirtymässä pitkään vallinneesta kvantitatiivisesta tutkimuksesta laadulliseen tutkimukseen, josta se myöhemmin laajeni toimintatutkimukseen, syvähaastatteluun, osallistuvaan havainnointiin ja elämäntutkimuksen käyttöön (Stolte-Heiskanen 1992, 295).

Osallisuuteen perustuva todellisuus

Co-operatiivinen tutkimus hylkää tiukasti tulkitun, positivistisen objektiivisuuden vaatimuksen, joka perustuu sosiaalisiin faktoihin ja niiden tutkimiseen sellaisenaan tutkijan näkökulmasta riippumatta. Paradigman sisällä puhutaan sen sijaan *osallisuuteen perustuvasta todellisuudesta*, (participative reality) (Heron 162–163). Osallisuuteen perustuva todellisuus ei ole objektiivista, konkreettiseen, havaittavaan maailmaan liittyvää. Se ei ole myöskään subjektiivista, yksilön kokemusten ja niiden tulkitsemiseen ja konstruoimiseen liittyvää. Co-operatiivisessa näkökulmassa todellisuus hahmottuu nimenomaan osallistumisen kautta. Heron (1996, 162) tarkastelee todellisuutta osallistujien ja heitä ympäröivän maailman välillä välittyvänä, ja ne läpäisevänä, transaktionaalisena elementtinä. Kokemukset todellisuudesta artikuloituvat *mielissä* (minds) kahdessa tasossa. Toisena on aistimusten vastaanottamiseen liittyvä mielikuvien ja kokemusten välittämisen taso. Toisena on käsitteellinen, puhutun kielen taso.

Se, miten osallistujat kokevat ja näkevät maailman, liittyy Heronin (1996, 162–163) mukaan niihin konstruktioihin ja tulkintoihin, joita maailmasta mielisämme teemme. Heronin näkemyksessä todellisuudessa ei kuitenkaan ole kysymys konstruktioista eli todellisuuden sosiaalisesta määrittymisestä, vaan nimenomaan todellisuuden välittymisestä. Osallisuuteen perustuvaa tietoa tarkastellaankin erottamattomana osana luovaa, osallistavaa ja sitouttavaa mielen mentaalista toimintaa. Todellisuus ei kuitenkaan rajoitu mielen aktiviteetteihin, vaan pikemminkin läpäisee ne. Näin ollen osallisuuteen perustuva todellisuus

on aina sekä subjektiivista että objektiivista, eli peräisin niin osallistujien mielistä kuin heitä ympäröivästä maailmankaikkeudesta, kosmoksesta (Heron 1996, 163).

Sosiaalisen todellisuuden tarkasteleminen on ongelmallista siihen liitetyn positivistisen tulkinnan vuoksi. Tällä viitataan aikaisemmin esille ottamaani lähtökohtaan, jonka mukaan sosiaalista maailmaa tulisi positivistisen näkemyksen mukaan tarkastella objektiivisesti sellaisenaan annettuna. Objektiivisuuden kriteereinä toimivat tässä reliabiliteetti ja validiteetti. Toisaalta sosiaalisissa ilmiöissä on paljon sosiaalisessa kanssakäymisessä tuotettuja, määriteltyjä ja välittyviä elementtejä. Sosiaalisia ilmiöitä sosiaalisesti määrittäneinä tarkasteleva suuntaus tunnetaan *sosiaalisena konstruktivismina*. Sosiaalisen ongelman näkökulmasta se korostaa niiden kielellistä määrittelyä. Vaikka monet sosiaaliset ilmiöt voivat sinänsä olla ongelmia yksilön kannalta, sosiaalista todellisuutta niistä tulee kuitenkin vasta määrittelyn kautta (Sulkunen 1998, 146). Pekka Sulkusen (1998, 151) mukaan sosiaalisella konstruktivismilla tarkoitetaan myös *”yleisempää sosiologista näkemystä, jonka mukaan koko sosiaalinen todellisuus, ei vain sosiaaliset ongelmat, ovat symbolisten määrittelyprosessien tulosta”* (Sulkunen, 1998, 151; ks. myös Berger ja Luckmann 1994).

Sosiaaligerontologiassa Holstein ja Gubrium (1995) sekä Middelton ja Edwards (toim. 1990) ovat käyttäneet sosiaalisen konstruktivismin näkökulmaa sosiaalista ja yhteisöllistä muistelua koskevassa tutkimuksessa. Sellaisenaan olemassa olevan sosiaalisen maailman sijaan lähtökohta korostaa tutkijan kokemuksia, käsityksiä ja tulkintoja sosiaalisten ilmiöiden tarkastelussa. Sosiaaliset ilmiöt ja kategoriat kuten myös niitä koskevat tutkimusaineistot nähdään usein sosiaalisesti tuotettuina (esim. Holstein ja Gubrium 1995, 3). Sosiaalisen maailman tuottaminen nähdään usein tapahtuvan vuorovaikutteisesti, jolloin erityisesti puheen osuutta korostetaan (Middelton ja Edwards 1990, 11). Sosiaalisesti tuotetuista kategorioista perinteisinä esimerkkeinä käytetään rotua, sukupuolta ja ikää.

Co-operatiivisen metodologian näkemystä osallisuuden kautta välittyvästä todellisuudesta on vaikea soveltaa sellaisenaan perinteisen tutkimuksen käytäntöön ja menetelmiin puhumattakaan paradigman ulkopuolelle suunnattuun tutkimusraportointiin tai tieteelliseen esitystapaan. Esimerkiksi co-operatiiviselle tutkimukselle keskeistä osallisuutta, sen muotoja ja tasoja on vaikea valjastaa tieteelliseen esitystapaan. Näitä ovat esimerkiksi henkilökohmainen kiintyminen osallistujiin sekä vahva tunnetason sitoutuminen prosessiin. Myös tutkimuksessa tuotetun aineiston (inquiry outcomes) (Heron 1996, 104) moninaisuus taiteellisesta ilmaisusta yhteisölliseen toimintaan ja kirjoitettuihin tutkimusraportteihin on vaikea valjastaa perinteiseen tieteelliseen kirjoittamiseen. Myöskään esimerkiksi tässä tutkimuksessa ilmennyt, tarinankerronnan mukaansatempaava ja kaiken muun ulkopuolelle sulkeva virtaaminen (flow) ei välity tutkimustekstistä. Esimerkiksi Peter Reasonin (1988b, 39) mukaan on muistettava, että kirjoitettu teksti ei olekaan co-operatiivisen tutkimuksen ainoa lopputulos.

Co-operatiiviset toimintamenetelmät ja tiedon jäsentämisen tavat riippuvat osallistujista ja heidän tavoitteistaan, ja usein tutkimusprosessit pitävät sisällään myös laadullisia tutkimusmenetelmiä (Reason 1988 b, 36). Osallistavat, co-operatiiviset tutkimusprosessit ovatkin hyvin monimuotoisia vaihdellen jäykkää ja asiakkaita etäännyttävää byrokratiaa purkavasta, moniammatillisesta ja asiakaslähtöisestä projektista (Baldwin 2001) prosessiin, jonka keskeisenä tekijänä on teatteriesitykseen tähtäävä etnokraama (Mienczakowski ja Morgan 2001).

Osallistavan tutkimuksen ja yhteiskuntateorian suhteesta

Kuinka sitten sosiaalisen maailman ja sitä edustavan sosiaalisen rakenteen tutkiminen sopii toimintatutkimukseen juurtuvaan ja osallisuuteen perustuvaan metodologiaan, joka periaatteessa hylkää sosiaalisen todellisuuden tutkimuskohteena, mikäli sitä tarkastellaan tiukkaan positivismiin juurtuvasta näkökulmasta; ja päinvastoin. Tämän tutkimuksen puitteissa yhteiskuntateoreettinen näkökulma ja osallistava metodologia muodostivat vastakkainasettelun sijasta tutkimustehtävää palvelevan kokonaisuuden. Osallisuuteen perustuvan metodologian tuominen yhteiskuntateorian yhteyteen ei ole kuitenkaan uusi ajatus suomalaisessa sosiologiassa. Esimerkiksi Jyrki Jyrkämä (1999) on pohtinut artikkelissaan sosiaalisia toimintakäytäntöjä toimintatutkimuksen kohteena Anthony Giddensin rakenteistumisteorian valossa.

Vaikka toimintatutkijat eivät Jyrkämän (1999, 140–141) mukaan viittaa tai pohdi Giddensin teoreettisia kehittäjiä, eikä Giddens itse käsittele toimintatutkimusta, pitää Jyrkämä lähtökohtaa käyttökelpoisena. Jyrkämä (1999, 138) toteaa artikkelissaan seuraavasti: *”toimintatutkimusta on mahdollista perustella mielekkäällä tavalla sosiologisena, teoreettis-metodologisena lähestymistapana, jonka kohteena ovat sosiaaliset toimintakäytännöt, niiden analysoiminen ja muuttaminen”*. Tämän väitöskirjatutkimuksen puitteissa en tosin tutki suoraan toimintaa ja toimintakäytäntöjä sellaisena kuin ne näyttäytyvät arjen yhteydessä. En myöskään pyri toimintatutkimukselle tyypillisesti siihen, että tutkimusprosessin kuluessa vaikutetaan ja muutetaan ei-toivottuja käytäntöjä niin sanottuna interventiona (Jyrkämä ja Heikkinen 1999, 44–45). Kuitenkin Jyrkämän teoreettis-metodologinen lähtökohta on erinomaisen käyttökelpoinen tukemaan myös vastaavaa suhdetta tässä.

Sosiaalista maailmaa jäsentämään pyrkivän yhteiskuntateoreettisen ja osallistavan metodologian näkökulmasta ajankohtaista ei ole durkheimiläisen faktan yhdistäminen positivismiin tiukkaan tulkintaan ainoastaan oikeasta todellisuuden tilasta ja siitä kertovasta tutkimustuloksesta. Ajankohtaista Durkheimin ajatuksissa on sen sijaan edelleen se, että sosiaalisessa maailmassa on siinä määrin vakiintunutta, yksilöiden ja yhteisöjen elämään tosiasiallisesti vaikuttavaa sekä arjen toiminnassa välittyvää ja muototutuvaa olemusta, että sitä voidaan ylipäättänsäkin tutkia. Tällöin sosiaalisen todellisuuden olemus on olemassa siitä tehdyistä tulkinnoista ja siihen liitetystä merkityksistä huolimatta. Tarkastelun on tapahduttava kuitenkin tietyssä ajallis-paikallisessa leikkauskohdassa, toimijoiden sosiaaliseen toimintaan ja siihen osallistumiseen perustuvana ky-

symyksenä (Giddens 197, 205). Tällöin tutkimuksen metodologinen haaste on yksittäisten ihmisten maailmasta esittämien mielipiteiden ja henkilökohtaisten tulkintojen tai objektiivisen, sellaisenaan olemassa olevan maailman todentamispyrkimysten sijasta yksilöiden toimintaan ja ajatuksiin vaikuttavan, sosiaalisen maailman näkyväksi tekeminen.

Tämän tutkimuksen yleisenä tehtävä sosiologian tieteeseen perustuvana sosiaaligerontologisena tutkimuksena on nimenomaan ikäihmisten arkielämään vaikuttavien *sosiaalisten rakenteiden* (Giddens 1984, 25; 1979, 64) näkyväksi tekeminen. Tutkimukseni teoreettinen näkökulma tunnetaankin Anthony Giddensin strukturaatioteorian, jota sosiaaligerontologisessa tutkimuksessa on soveltanut niin ikään Jyrki Jyrkämä (1995a; 1995b). Jyrkämä (1995a, 235) kuvaa rakenteellisia tekijöitä sosiaaligerontologisena tutkimuskohteena *ikäntymisen sosiaalisiksi arkkitehtuuriksi*. Tämän tutkimuksen puitteissa lähestyn sosiaalisia rakenteita osana sosiaalista todellisuutta; osana sellaista sosiaalista maailmaa, joka on olemassa ja vaikuttaa tosiasiallisesti yksilöiden tekemiin valintoihin ja toimintaan.

Sosiaaliset rakenteet eivät kuitenkaan vaikuta täysin yksilön ulkopuolelta tulevana pakottavana voimana. Sosiaaliset rakenteet eivät ole myöskään ikuisesti pysyviä vaan niitä uusinnetaan ja ne muotoutuvat jatkuvasti sosiaalisessa kanssakäymisessä tapahtuvassa rakenteistumisen prosessissa (1996, 101). Tätä Anthony Giddens (1984, 26-27; 1979, 5) kutsuu rakenteen kaksinaisuudeksi. Strukturalismin näkökulmasta katsottuna keskeistä on rakenteen ja yksilöiden toiminnan tarkasteleminen yhdessä, ei niiden erottaminen. Yhdistävänä tekijänä on refleksiivinen suhde ja sen tuomat mahdollisuudet (Shilling 1997, 738). Refleksiivisessä suhteessa yksilö tarkkailee ympäristöään ja siinä tapahtuvaa sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta sekä peilaa itseään suhteessa siihen. Giddensin (1979, 53-59) mukaan tämä tarkkailu tapahtuu osana arkipäiväisten rutiinien virtaa ja on osittain tiedostamatonta. Toisaalta yksilö voi tulla tietoisiksi toimintansa taustalla olevista syistä ja rationalisoida toimintaansa sekä muuttaa sitä. Yksilöiden valintojen edellyttämän refleksiivisen suhteen kautta sosiaalinen maailma asettuu toisaalta osaksi henkilökohtaisia kokemuksia ja valintoja.

Sosiaalisen toiminnan kautta myös sosiaalisten rakenteiden on mahdollista muuntua. Yksilöiden on lisäksi mahdollista tulla tietoisiksi arkipäivän rutiineja ohjaavista sosiaalisista lainalaisuuksista, ja sosiaalisista pakoista. Rakenteen ja sosiaalisen toimijan vastavuoroinen suhde mahdollistaa periaatteessa myös sen, että yksilöt voivat tiedostaa voimavaransa ja niiden rajoitteet sekä toimia toisin. Näitä, sosiaalisen rakenteen tekijöitä Giddens kutsuu *säännöiksi* (rules) ja voimavaroiksi (resources) (Giddens 1984, 23; 1979, 64). Tutkimuksen puitteissa sosiaalinen rakenne edustaa sitä sosiaalista maailmaa, jossa aapualaisen paikallissukupolven ikäihmiset elävät ja joka vaikuttaa heidän toimintaansa ja valintoihinsa siinä määrin vakiintuneesti ja tosiasiallisesti, että sitä voidaan tutkia ja tehdä tutkimuksella näkyväksi. Sosiaalista rakennetta edustaa tutkimuksessani perinteisen tornionlaaksolaisen elämäntavan piirissä sosiaalistumisen kautta omaksuttujen arvojen ja normien pohjalle rakenteistunut tornion-

laaksolainen etnisyys. Sellaisena etnisyys edustaa voimavaroja mutta myös pakkoja toimia ja ajatella tietyllä tavalla. Rakenne vaikuttaa siihen miten erilaiset elämäntilanteet ja ongelmat paikallissukupolven muodostamassa yhteisössä kohdataan ja kuinka niitä ratkaistaan tai niihin sopeudutaan.

Toimintatutkimus ja osallistava tutkimus yleensäkin pyrkii osallistujien kannalta toivottuun ja tavoiteltuun muutokseen. Vaikka tämän tutkimuksen pyrkimyksenä ei ole muuttaa arkikäytäntöjä tai vallitsevia olosuhteita, on tällä tutkimuksella kuitenkin empowerment-tavoite. Sen mukaan tutkimusprosessi pyrkii tarjoamaan tilan, jossa osallistujat tuottavat itse itseään koskevaa, tornionlaaksolaisuuteen ja ikääntymisen arkeen liittyvä tietoa omasta näkökulmastaan. Tutkimuksen yleisenä tavoitteena onkin tehdä näkyväksi tornionlaaksolaisia ikäihmisiä heidän arkielämänsä yhteydessä heidän omien määritelmänsä perusteella (ks. Jyrämä 1995a, 235). Tarinankerronta myös edustaa tutkimukseen osallistuneelle paikallissukupolvelle ominaista, voimaannuttavaa ja mielekästä toiminnan muotoa. Muistinvaraisia tai fiktiivisiä tarinoita kertomalla sekä kerrottua pohtimalla osallistujat voivat tehdä itseään näkyviksi ja olemassa oleviksi juuri aapualaisina ja tornionlaaksolaisina. He voivat myös välittää ja tulla tietoisiksi tornionlaaksolaisuuteen liittyvistä arvoista ja normeista. Tässä yhteydessä tarinankerronta edustaa Giddensin (1996, 18) tarkoittamaa, arvoja ja normeja välittävää traditiota, joka sitoo menneen nykyisyyteen.

Pyrkimys puhtasoppisuuteen, oli kysymys sitten metodologiasta tai teoriasta, ei voi olla tutkimuksessa itsetarkoitus. Tutkimuksen osallisuuteen perustuva epistemologia ei siis sulje pois ajatusta sosiaalisesta todellisuudesta vaan seuraa nykyaikaan päivitettyä positivismia, hyväksymällä maailman, jossa toimimme osittain sellaisenaan annettuna. Pyrkiessämme kertomaan tai artikuloimaan jotakin sellaisenaan olevasta maailmasta siirrymme välittömästi puhuttujen kielten ja kulttuurisesti määrittyneiden ilmaisuiden maailmaan (Reason ja Bradbury 2001, 7). Tässä suhteessa osallisuuteen perustuvassa tavassa lähestyä ympäröivää maailmaa yhdistyvät positivistinen, mutta myös konstruktivistinen näkemys. Jos tutkimme maailmaa asianmukaisella kriittisyydellä ja järjestelmällisyydellä, voimme jossakin määrin saada näkökulmaa siihen, mikä arvioisamme maailmasta on universaalia ja mikä liittyy tietoa tuottavaan prosessiin tekemämme arvion puitteena (Reason ja Bradbury 2001, 6–7). Reasonin ja Bradburyn mukaan me olemme osallisia maailmassa siten, että kokemamme ”todellisuus” on yhdessä luotu (co-creation) ja se sisältää sekä sellaisenaan annettuun maailmankaikkeuteen (primal givenness of the cosmos), inhimillisiin tunteisiimme sekä maailmasta tekemiimme konstruktioihin liittyvät elementit.

2.2.3 Tutkimisen ongelma ja tarinankerronnan asema

Oma lähtökohtani sosiaalisen maailman ja sitä edustavan sosiaalisen rakenteen tutkimiseen liittyy rakenteen välittymiseen kollektiivisena, yhteisöllisenä tietona. Tieto perustuu yhteisön jakamiin ja ylläpitämiin kokemuksiin kollektiivisena eli yhteisöllisenä muistina. Tarinankerronta ja tarinat välittävät ja muotoilevat paikallissukupolven kollektiivista muistia. Kollektiivinen muisti toimii yhteisön tietovarantona, jonka kautta mennyttä elämää ja sitä osaltaan määritellei-

tä arvoja ja normeja tuodaan tämän päivän yhteyteen. Tietovarannolla tarkoitan sitä tiedollista, muistinvaraista kokonaisuutta, joka yhteisön jäsenillä on jo olemassa, ja jota yhteisön jäsenet käyttävät toimintansa ja sosiaalisen kanssakäymisen perustaksi. Tämä tieto on kuitenkin osittain tai kokonaan tiedostamaton, vaikka se sisältyy arjen toimintoihin.

Lähtökohta muistuttaa Giddensin (1979, 72–73) ajatusta arjen toimintaan sisään rakentuneesta *praktisesta tiedosta*. Lähtökohtana praktisessa tiedossa on se, että toimija kykenee antamaan vain osittain selityksiä sille, miksi toimii arkensa yhteydessä kuten toimii. Yksilö voi lisäksi kertoa toimivansa eri syistä tai eri tavalla kuin hän todellisuudessa toimii. Toiminnan taustalla oleva tieto on kuitenkin olemassa, vaikka toimija ei ole siitä täysin tietoinen toimiessaan. Toiminnan syyt voidaan kuitenkin palauttaa toimintaan jälkikäteen. Tätä Giddens (1979, 56) kutsuu toiminnan rationalisoinniksi. Kaikilla toimijoilla on myös jonkinasteinen käsitys niistä tekijöistä, joiden suhteen hän on alisteisessa asemassa (Giddens 1979, 72). Toimijat voivat tulla tietoisiksi yhteiskunnallista toimintaa ja toimijuutta sekä valtasuhteita määrittävistä tekijöistä reflektion kautta. Cooperatiivisesta näkökulmasta tarinankerronta edustaa kollektiivista muistia välittävää ilmaisullista, eli *presentationaalista tietoa* (Heron 1996, 33; 104 – 105; Heron ja Reason 2001, 183). Kerrottuja tarinoita ja niiden sisältöjä pohtimalla tietoa puretaan ja tuodaan tämän päivän arjen ja tulevaisuusnäkökymien yhteyteen.

Sosiaaligerontologisen tutkimuksen on kyettävä tarkastelemaan sekä yksilöllisiä että rakenteellisia tekijöitä yhdessä (ks. myös esim. Layder 1994, 155–171). Jos tutkimuksessa keskitytään pelkästään sosiaalisiin rakenteisiin, kysymys nousee rakenteen ja sosiaalisten instituutioiden edustaman, ikään kuin yksilöiden ulkopuolelta vaikuttavan sosiaalisen maailman todentamisen pakosta. Tällöin yksilö ja sen voimavarat ja ratkaisukeinot jäävät huomioimatta. Kun taas tarkastellaan yksilötason tekijöitä, ongelmia tuottaa näkökulman tulkinvaraisuus. Tutkittavat toimivat eri tavalla ja eri syistä kuin kertovat toimivansa. Tämä johtuu osittain siitä, että toimijat ovat vain osittain tietoisia arkirutiineidensa taustalla vaikuttavista tekijöistä ja voivat vain osittain antaa niille sanallisia selityksiä (Giddens 1979, 73). Lisäksi tutkija tulkitsee tutkimuskohteen toiminnalleen antamia selityksiä omista näkökulmistaan. Jokainen tutkimus voi muodostaa tällöin oman, sosiaalisen maailmansa omine ”lainalaisuuksineen”. (Roberts 2006, 155; ks. myös Kirk ja Miller 1986, 14–15).

Metodologisesti tarinankerronnalla on tässä tutkimuksessa kahdenlainen asema. Tarinankerronta välittää sosiaalista rakennetta, ja sitä koskevaa *tietoa*, joka perustuu paikallissukupolven kollektiiviseen muistiin tämän päivän toiminnan ja tulevaisuutta koskevien ajatusten yhteydessä. Tarinankerronta edustaa myös ilmaisullista tietoa välittävää *toimintaa*. Presentationaalinen tieto ei selälaisenaan riitä tutkimusaineistoksi, vaan sitä on pohdittava yhdessä kertojien kanssa, kuten tässä tutkimuksessa on tehty. Näin olen pyrkinyt tuomaan etnisyyteen rakenteena, sekä paikallissukupolven jäsenten arkeen liittyviä seikkoja.

Tarinankerronta yhteisöllisenä muistina

Aapualaisen paikallissukupolven jäsenet ovat käyneet läpi samat merkittävät historialliset ja yhteiskunnalliset tapahtumat ja muutokset. Näin paikallissukupolveen kuuluvien keskeiset kokemussisällöt muotoutuvat samankaltaisiksi (ks. Jyrkämä 1995a, 211). Paikallissukupolvi omaksuu sosiaalistumisen kautta myös samansuuntaiset arvot ja normit samassa yhteiskunnallis-historiallisissa olosuhteissa. Tärkeä elementti tutkimuksessani on nimenomaan paikallissukupolven jakama kollektiivinen muisti, joka nähdään tässä tiedollisena perustana yhteisön olemassaololle, yhteisön selkärankana. Kollektiivisen muistia pohtineiden sosiologien (Halbwachs 1992; Connerton 1989; Misztal 2003) mukaan yhteisön tai yhteiskunnan olemassaolo ylipäättänsäkin perustuu kollektiiviseen muistiin. Lisäksi he korostavat, että muistaminen on aina yhteisöllistä ja sidoksissa yhteisöjen ja yhteiskuntien valtarakenteisiin. Se, mitä muistetaan, määrittyy yhteiskunnissa voimakkaamman ehdoilla.

Kollektiivisen muistin merkitys yhteisön olemassaololle on toisaalta siinä, että muistot muotoutuvat tietyille paikallissukupolvelle tyypilliseksi *taustatarinaksi* (background narrative). Connertonin (1989, 3) mukaan nämä eri sukupolvien taustatarinat toimivat tietyn sukupolven aivoina ja ruumiina. Näiden taustatarinoiden kautta eri sukupolvet tulevat olemassa oleviksi ja voivat olla toisilleen läsnä. Connertonin keskeisenä ajatuksena on se, että mielikuvamme menneisyydestä oikeuttavat ja perustelevat nykyistä sosiaalista järjestystä. Tämä edellyttää, että yhteisön jäsenillä on jaettuja muistoja. Tähän on sisään rakentuneena myös ne valta-asetelmat, joilla yhteisöllistä muistia kontrolloidaan ja valikoidaan sekä vallitsevia valtasuhteita perustellaan.

Tarinankerronta voidaan kollektiivisen muistin kautta nähdä osana prosessia, jonka avulla mennyt tuodaan yhteen nykyisyyden kanssa. Tällöin tarinat ja niiden välittämä kollektiivinen muisti muuttuu ja muotoutuu. Myöskään tarinankerronnan välittämät arvottavat ja normatiiviset elementit eivät ole muuttumattomia, sosiaalistumisen kautta valmiina omaksuttuja paketteja, jotka välittyvät sellaisenaan, vaan ihmiset uusintavat ja muovaavat niitä sosiaalisessa toiminnassaan. Tämän päivän sosiologiassa kollektiivista muistia on teoretisoinut erityisesti Barbara Misztal. Misztal (2003, 14–15) pohtii sitä, kuinka menneen ja koetun kertomisen lisäksi yhdessä muistelu on yhteydessä siihen, miten koemme ja näemme tulevaisuuden ja miten tulkitsemme sen, mitä näemme. Misztalin mukaan yhteisöllinen muisti toimii itse-määrittelyn pohjana sekä yksilö- että yhteisötasolla. Menneisyys siis vaikuttaa siihen, miten jäsenämme nykyisyyttä ja identiteettiämme. Toisaalta taas nykyisyys ja identiteettimme vaikuttaa siihen, miten jäsenämme menneisyyttä.

Myös Giddens toteaa, että kollektiivinen muisti ja tietovaranto eivät ole olennaisia vain menneen jäsentämisessä, vaan myös uuden tiedon omaksumisessa. Näin ollen traditiot eivät Giddensin mukaan edusta vain itseään ajan virrassa, mutta ovat myös osa jatkuvaa tulkintatyötä siinä asemassa, jossa menneisyys sidotaan nykyhetkeen. (Giddens 1996a, 16–18) Kollektiivinen muisti ei näin ollen välity sellaisenaan ikään kuin yhteisön ulkopuolelta annettuna, vaan se valikoituu, muotoutuu ja jäsentyy muistelemisen yhteydessä.

Kollektiivista muistia teoretisoineet sosiologit ovat lähestyneet aihetta kahdesta näkökulmasta. Toisaalla tarkastelu on keskittynyt kollektiivisen muistin sosiaaliseen muototututumiseen vuorovaikutuksessa puheen kautta (Middelton ja Edwards 1990, 11). Toiset ovat keskittyneet pohtimaan kollektiivisen muistin välittymiseen liittyviä tekijöitä (Connerton 1989; Wertsch 2002). Tämän tutkimuksen puitteissa kollektiivinen muisti asettuu tarinankerronnassa välittävän, tornionlaaksolaista etnisyyttä koskevan tiedon lähtökohdaksi. Tutkimuksen näkökulmasta kollektiivinen muisti on välittyvää, mutta myös kanssakäymisessä tilannesidonnaisesti valikoituvaa ja muotoutuva. Näkökulmat eivät ole toisensa poissulkevia, vaan ne pikemminkin täydentävät toisiaan. Toisin sanoen, välittyvässä kollektiivisessa muistissa on tilannesidonnaisesti vuorovaikutuksessa muotoutuva ja rakentuva ominaisuus. Vastaavasti sosiaalinen muistaminen ei tapahdu pelkästään tilannesidonnaisesti, vaan muistellessaan muistelijat välittävät kollektiivista muistia, joka on olemassa valmiina muistelu-tilanteesta huolimatta.

Middelton ja Edwards (1990) tarkastelevat toimittamassaan artikkelikoelmassa *kollektiivista muistamista* (collective remembering) erityisesti kontekstisidonnaisena tapahtumana. He pohtivat sitä, kuinka yhteisöt ja ihmiset konstruivat muistoja erilaisissa sosiaalisissa yhteyksissä ja tilanteissa ja he korostavat sitä, että muisteluaineistoa on tulkittava aina muistelijoiden ja muistetun kannalta tilannesidonnaisena ja tavoitehakuksena. Siten ”sellaisenaan” olemassa olevia muistoja ei ole olemassa. Sen sijaan se mitä muistetaan, riippuu muistelemisen tilanteesta sekä muisteleminen osallistuvista osapuolista. Tutkimustilanteesta myös tutkijan katsotaan olevan osallisena muistitiedon tuottamisessa ja muovaamisessa. Middelton ja Edwards (1990, 11) näkevät sosiaalisen muistin ja sosiaalisen muistamisen tutkimisen keskeiseksi tehtäväksi todentaa nämä muistamisen sosiaaliset perustat sekä muistamisen tilanteet tai kontekstit. Heidän mukaansa kollektiivista muistia tuotetaan puheen kautta jatkuvana prosessina.

Tässä tutkimuksessa painotan näkökulmaa, jossa tarinankerronta edustaa tarinoihin ajan kuluessa tietyllä alueella ja tietyn yhteisön elämäntavan piirissä latautunutta tietoa välittävää toimintaa. Tieto on välittyvää ja sitä muovataan myös tilannesidonnaisesti ja tarkoitushakuksisesti. Tarinoita kertoessaan kertojat samalla muovaavat kollektiivista muistia. Tällöin tarinankertojia voi tarkastella myös toimijoina, jotka kykenevät välittämään, määrittelemään ja valikoimaan paikallissukupolven kollektiivista muistia (ks. myös Wertsch 2002, 7).

Tarinankerronta ja kerrotun reflektointi yhteisöllisenä tietona

Tarkastelen tutkimuksessani tarinankerrontaa kollektiiviseen muistiin perustuvana tietona, jota paikallissukupolven jäsenet välittävät kertoessaan tarinoita. Kuitenkaan tutkimuksen kohteena eivät ole itse tarinat tai niiden sisällöt tai juonirakenteet tai itse tarinankerrontaprosessi. Sen sijaan lähestyn tarinankerrontaa kerronnassa ilmiänsä saavana yhteisöllisesti jaetun tiedon ulottuvuutena. Tämän vuoksi tarinankerronta-aineisto ei sellaisenaan riitä tutkimusaineistoksi, vaan tarinankerrontaan sisältyvä tietolataus on tavallaan purettava

käsitteissä ilmaistavissa olevaan sanalliseen muotoon. Linkki yhteisöllisen, tarinankerronnassa ilmiasunsa saavan ilmaisullisen tiedon ja käsitteellisen tiedon välillä on reflektio, jossa osallistujat pohtivat ja jäsentävät tämän päivän elämänsä ja ajatuksiaan tulevaisuudesta tarinankerronta-aineiston pohjalta raajamieni ja kerronnassa täsmentyneiden teemojen kautta.

Reflektiolla viitataan tämän tutkimuksen yhteydessä tietoisesti puheen ja kerronnan kautta tapahtuvaan itseen ja olosuhteisiin kohdistuvaan pohdintaan. Co-operatiivisessa tutkimuksessa yleensäkin yksilöä, ryhmää tai yhteisöä lähestytään kyvykkäänä oppimaan itse itseään koskevien asioiden yhteydessä reflektion kautta (Heron 1996, 4). *Refleksiivisyyttä* (reflexive) (Giddens 1984, 1979; Archer 2003) ja reflektiota (reflection) (Reason ja Bradbury 2001, 2; Heikkinen 2008, 34–35; Heikkinen ja Jyrkämä 1999; Moilanen 1999; Heron 1996) on käytetty sosiologiassa ja toimintatutkimuksessa viittaamalla yleisesti otettuna sosiaalisen maailman, siinä toimimisen ja tutkimuksen olemukseen, jossa yksilö peilaa ympärillä olevaa maailmaa, palauttaa havainnot itseensä ja jäsentää kokemuksiaan ja havaintojaan maailmasta toimintansa ja käsitystensä yhteydessä.

Ymmärrän refleksiivisyyden sosiologiaan pohjautuvana, arkielämän ja sosiaalisen toiminnan yhteydessä alati ja osittain tiedostamatta tapahtuvaksi ympäröivän maailman ja siinä toimimisen tarkkailuksi ja tarkkailun palautumiseksi toimintaan. Tämä tarkkailu tapahtuu arkielämän rutiinien yhteydessä yleensä sitä erikseen tiedostamatta. Tarkkailu palautuu tarkkailijaan itseensä siten, että refleksiivisyys toimii tarpeen tullessa pohjana sosiaalisen toiminnan jatkumiselle tai muuntamiselle (Giddens 1984, 235–236; 1979, 255). Reflektoidessaan ihminen puolestaan tarkastelee tietoisesti itseään, omia ajatuksiaan, kokemuksiaan ja itseään tajuavana sekä kokevana olentona (Heikkinen ja Jyrkämä 1999, 36; ks. myös Heikkinen 2008, 34; Moilanen 1999). Heikkisen ja Jyrkämän (1999, 36) mukaan reflektiossa ajattelija kohdistaa ajattelunsa konkreettisen kohteen sijaan itseensä ja pohtii itseään ajattelevana subjektina. Pohtiessaan osallistujat ikään kuin etäännyvät pohdittavana olevasta käsityksestä tai tiedosta ja tarkastelevat sitä ikään kuin ulkopuolisena. Sanallisen pohdinnan tuloksena käsitys tai tieto muovautuu ja muuttuu. Reflektiivisessä prosessissa liikutaan sanattoman ja sanallisen tiedon välimaastossa siten, että toiminnasta opitaan uutta (Heikkinen 2008, 34). Tässä tutkimuksessa aikaisemmin kerrottua tarinankerrontaa ja siihen latautunutta tietoa puretaan yhdessä muiden kertojien kanssa refleктоimala (ks. Heron 1996, 19). Tämä tapahtuu kerrontana aikaisemmin kerrotun perusteella sekä kerrotun yhdessä tapahtuvana pohdintana.

Ymmärrän siis refleksiivisyyden tarkkailuun perustuvana, refleksiivisenä suhteena itsen ja ympäröivän maailman välillä. Reflektiota lähestyn puolestaan yksilöiden tietoisesti toteuttamana ja yleensä ajattelun ja sanallisen ilmaisun kautta tapahtuvana pohdintana, jossa yksilö jäsentää itseään, toimintaansa ja ajatteluaan suhteessa ympäröivään maailmaan ja siitä omaksumiin käsityksiin. Tarkastelen refleksiivisyytenä yksilön ja maailman välistä suhdetta, joka perustuu niiden vastavuoroiseen toisiinsa peilautumiseen ja toisiinsa palautumiseen. Reflektio puolestaan muodostaa tutkimuksen menetelmällisen ja epistemologisen perustan.

Reflektoidussa tarinankerronnassa on co-operatiivisen tutkimuksen lähtökohdista katsottuna kytkentä presentationaalisen tiedon tuottamiseen. Jo aikaisemmin viittasin John Heronin käsitykseen presentationalisesta tiedosta. Heronin (1996, 33; Heron ja Reason 2001, 183–184) mukaan presentationaalinen tieto on tietoa, joka saa ilmiänsä muussa kuin käsittein ilmaistavassa muodossa esimerkiksi esittävässä taiteessa. Presentationaalisen tiedon ilmiänsä voi olla liikettä, tanssia, ääntä, musiikkia, piirroksia, maalauksia, veistoksia, mutta myös runoutta, draamaa ja tarinankerrontaa (Hawkins ja Reason 1988). Heron kutsuu näitä tutkimusprosessissa tuotettuja ilmaisullisen tiedon ilmiänsä käsitteellä *inquiry outcomes*. (Heron 1996, 19 ja 105–107). Co-operatiivinen tutkimus muotoutuu kokonaisuutena prosessista, joka on toisaalta ilmaisullisen tiedon nostamista esille, ja toisaalta ilmaisullisen tiedon jäsentämistä ja käsitteellistämistä. Keskeistä co-operatiiviselle tutkimukselle on pyrkimys tuoda osallistujien kokemuksellisen, ilmaisullisen, taidollisen ja käsitteellisen tiedon ulottuvuudet osaksi tutkimusta.

Aikaisemmin totesin, että tässä tutkimuksessa reflektio tapahtuu myös siten, että osallistujat kertovat uusia tarinoita, jotka käsittelevät tavalla tai toisella aikaisemmin kerrottua. Co-operatiivisessa tutkimuksessa tarinankerrontaa ilmaisullisena tietona ovat soveltaneet ja mallintaneet Peter Reason ja Peter Hawkins (1988 83–85). He korostavat mallissaan tilaa, joka varataan kerrotun pohtimiseen yhdessä kertojien kanssa. Tarinankerronnan ja tarinankerronnan pohtimisen tilat asettuvat osallistujineen dialogiseen asetelmaan suhteessa toisiinsa. Tiloissa käydään ikään kuin vuoropuhelua siten, että tarinankerronta ja kerrotun pohdinta vuorottelevat. Tässä lähestymistavassa tarinoiden tietosisältöjen avaaminen voi tapahtua myös siten, että osallistujat kertovat lisää tarinoita, kuten tässä tutkimuksessa on nimenomaan edellä viittaamaani Reasonin ja Hawkinsin mallia soveltamalla tehty.

Elisabeth Hart ja Meg Bond (1995, 123–146) ovat kuvanneet toimintatutkimukseen lukeutuvaa dementoituneiden palvelutalossa toteutettua tutkimusprosessia, jossa tutkimus etenee ikääntyneiden palvelujen käyttäjien sekä sosiaalialan työntekijöiden kesken tapahtuvan dialogin kautta. Tutkimusaineisto perustuu kerrontaan, jossa vuorottelevat toisaalta ammatillistavat sekä toisaalta palvelujen käyttäjiä koskevat empowerment-lähtökohdat. Hart ja Bond ovat kuvanneet tutkimusprosessin vaiheittain etenevänä. Tutkimusprosessi muodostuu alustavasta tapaamisesta jossa kuullaan varsinaisten osallistujien lisäksi asiantuntijoita, uuden oppimisesta, uuden tiedon jäsentämisen ja tiettyihin aiheisiin keskittymisen vaiheista. Niitä seuraa tutkimuksen johtopäätöksiin sitoutumisen vaihe, jota seuraa puolestaan tutkimusprosessissa muodostettujen parannusten toteuttamisen ja niihin liittyvään toimintaan osallistumisen vaihe. Tutkimusprosessi päättyy evaluointiin, joka tapahtuu noin vuoden kuluttua tutkimuksesta. (Hart ja Bond 1995)

Olen tarkastellut reflektiivisyys ja refleksiivisyys sanoja tässä yhteydessä myös johdettuina englanninkielisistä verbeistä *reflex* ja *reflect*. Englannin sanakirjassa annetaan käännösvaihtoehdot siten, että verbi *reflex*-verbille annetaan erityisesti brittienglanniksi substantiivina myös muoto *reflection*. Sekä *reflex* että

reflect verbeillä viitataan peilaamiseen, heijastamiseen. Reflect -verbi käännetään sanakirjan mukaan suomeksi kuitenkin myös verbeillä miettiä, harkita, ajatella ja pohtia. Verbeistä reflex näyttää painottavan enemmän peilaamista fysiologisenä ilmiönä ja reflect puolestaan pohtimista ja miettimistä psykologisenä ja sosiaalisena ilmiönä. (Hurme, Pesonen, Syväoja, 1990, 1013–1014)

Heikkinen määrittelee (2008, 34) reflektio -käsitteen juontuvan englannin kielen sanoista *reflection* tai *reflexion*, heijastus tai heijastuksenomainen. Englanninkieliset termit juontuvat Heikkisen mukaan (2008, 34) edelleen latinan kielen sanasta *flektere*, taipua sekä *reflketere*, joka tarkoittaa sekä takaisin taipumista tai heijastumista. Heikkisen mukaan ajattelu ikään kuin heijastuu peilistä takaisin ajattelevalle ihmiselle, jolloin tämä näkee itsensä ajattelijana ja toimijana uusin silmin. Edelleen Heikkinen jatkaa, että reflektiivisessä prosessissa liikutaan sannattoman ja sannallisen tiedon välimaastossa siten, että toiminnasta opitaan uutta. Tällöin reflektiivinen praktikko ajattelee ja pohtii toimintakäytäntöitään sekä toiminnan aikana että sen ulkopuolella. (Heikkinen 2008, 34–35) Ajatus reflektiivisenä praktikkona toimimisesta perustuu toimintatutkimuksen itsereflektiiviseen kehään, jossa toiminta, sen havainnointi, reflektointi ja uudelleen suunnittelu seuraavat toisiaan (Heikkinen 2008, 35; ks myös Lewin 1946).

3 TUTKIMUSKOHDE, TUTKIMUKSEN VAIHEET JA ANALYYSI

3.1 Tutkimuspaikan, osallistujien ja aineiston kuvaus

3.1.1 Aapua tutkimuspaikkana

Metsien ympäröimä meänkielinen Aapuan kylä sijaitsee Napapiirin korkeudella Övertorneån kunnassa, Ruotsin Tornionlaaksossa. Asukkaita Aapuassa on alle 140 ja lähin yli 200 asukkaan kylä on 35 kilometrin päässä Svansteinissa. Övertorneån kuntakeskukseen kylästä on matkaa noin 65 kilometriä. Asukkaita kunnassa oli vuonna 2005 1965. (Kommunfakta 2005: Övertorneå, www-lähde) Kokonaisuudessaan Tornionlaakson muodostaa lähes 35 000 neliökilometrin suuruinen alue, jota halkoo noin 400 kilometrin pituinen Tornio-Muonionjoki. Joki on samalla rajajoki Suomen ja Ruotsin välillä.

Aapuan ensimmäiset varsinaiset uudistilalliset tulivat Ruotsin kruunun harjoittaman uudisasuttamispolitiikan ja sen mahdollistamien verovapauksien edesauttamana 1700-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Vakituinen asutus oli peräisin sekä Aapuan lähistöltä, että muualta Tornionlaaksosta (Henriksson ja Lehto, 1993 10–11). Ennen vakituista asutusta Aapujärven ympäristössä oli Tornionlaaksosta tulleiden kalastajien muodostamaa väliaikaista asutusta. Samuli Paulaharju (1935) vieraili vaimonsa kanssa kenttämatoillaan myös Aapuassa ja on kirjoittanut muistiinsa seuraavan talonisäntä Isak Lanton 26.7.1935 kertoman tarinan Aapua-nimen synnystä. Nimen synty on yleisesti tiedossa Aapuassa.

”Pellolaiset ovat Ahmasta pyytänhet ennen ja tullut tänne myös. Ja tämä on ollut hyvä kalajärvi, vaikka pieni. Ja net on sanonhet, että on siitä apua. Ja siitä on tullut Apujärvi ja sitten Aapua.

Pellolaiset ovat sitten asettuhet tänne asumhan. Talot ovat ennen olhet järven rannalla, Hannu ja Vanhatalo olhet rannalla. Sitten net on muutettu vaaralle, kun tämä oli hyvä leipämaa.

Tämä on luja paikka. Halla viepi muualta joka paikasta, mutta tämä on luja. ” (Paulaharjun merkintä 1935, 2/31992)

Uudisasutuksen myötä pienmaatalous ja kotitarveviljely sekä kylää ympäröivien sankkojen, Ruotsin kruunulle kuuluneiden metsien varaan kehittynyt metsätalous vakiintuivat kylän pääelinkeinoiksi, joita kotitarveviljely, marjastus metsästäys ja kalastus täydensivät (Eriksson ja Lehto 1993). Kylä eli vilkkainta aikaa 1950-luvulla, jolloin metsätalous toi kylään tukinkaatajia myös sodan runtelelta Suomen puolelta. Kylässä oli kertojien muistin mukaan kolme kauppa ja elinvoimainen koulu, jossa osallistujat arvioivat oppilaita olleen parhaimmillaan lähes sata. Yleensä perheissä olikin paljon lapsia; yleensä yli kymmenen. Keskeistä oli kylän yhteisöllisyyteen perustuva omavaraisuus ja riippumattomuus ulkopuolisista.

Tänä päivänä Aapuan ikärakenne vanhenee nopeasti ja kylän asukkaista joka kolmas on yksin asuva eläkeläinen. Osallistujat itse laskivat, että vuonna 2005 Aapuan 139 asukkaasta peräti 54 oli täyttänyt 65-vuotta. Heistä yli 30 asui yksin (aineistokatkelma: 26.4.2005: 340, 4b). Toisen suuren joukon muodostavat ne eläkkeelle siirtyneet, jotka asuivat yhdessä jonkun toisen eläkeläisen kanssa. Yleensäkin Övertorneån kunnassa on paljon ikäihmisiä, joista suuri osa asuu yksin. Yli 65-vuotiaista miehistä joka kolmas (28%) asuu yksin ja naisista joka viides (18%). (Kommunifakta 2008: Övertorneå, www-lähde) Omassa kodissaan asuu joka neljäs kunnan yli 65-vuotias asukas. Vuonna 2007 Övertorneån kunnan 5092 asukkaasta joka neljäs oli yli 65-vuotias. Vastaava luku koko Ruotsissa oli 17%.

Nykyiseen kehitykseen on vaikuttanut perinteisten elinkeinojen ja tornionlaaksolaisen omavaraisuuteen perustuvan talollisen elämäntavan modernisoituminen ja metsätalouden teknologisoituminen. Tämän seurauksena työtä piti etsiä kylän ulkopuolelta. Erityisesti nuoret aikuiset ja nuoret perheet muuttivat koulutuksen ja työn perässä muualle Ruotsiin. Aapuasta muutettiin erityisesti Kiirunaan ja Luulajaan ja Aapuan väkiluku romahti 1950-luvun yli 300 asukkaasta 1970-luvulle tultaessa kolmannekseen (Henriksson ja Lehto 1993, 15). Erityisesti 1970-luvulla Aapuasta poismuuttaneista osa on palannut takaisin eläkkeelle jäätyään. Osallistujien joukossa heitä oli kaksi. STR-T:n toimistolta minulle kerrottiin, että viime vuosien aikana kylään oli palannut 16 työnperässä poismuuttanutta eläkkeelle siirtynyttä ja Aapuassa syntynyttä henkilöä.

Tornionjoen alueella on ollut suomenkielistä asutusta jo keskiajalla (Nationella minoriteter i Sverige 1998, www lähde). Asutus kasvoi voimakkaasti 1600-luvulta lähtien (Lähtenmäki 2004, 9-10). Ruotsin Tornionlaakson meänkielisen vähemmistön katsotaan saaneen alkunsa kuitenkin varsinaisesti vuonna 1809. Ruotsi luovutti Haminan rauhassa itäisen puolen, eli nykyisen Suomen alueen vuosina 1808 - 1809 käydyn suomen sodan seurauksena Venäjälle (Bladh ja Kuvaja 2006; Lähtenmäki 2004). Ruotsin puolelle jääneet tornionlaaksolaiset jäivät ruotsalaisen kulttuurin ja yhteiskunnallisten vaikutusten piiriin. Suomi muodosti puolestaan autonomisen suurruhtinaskunnan Venäjän tsaarin alaisuudessa.

Rajanvedon vaikutukset olivat Tornionlaaksossa dramaattiset, sillä uusi raja vedettiin talojen ja kylien, jopa Tornion kaupungin, sen asukaskunnan ja toimintapiiriin väliin (Lähteenmäki 2004, 33). Bladhin ja Kuvajan (2006, 32) mukaan kylät, joiden talot olivat sijainneet kummallakin puolen Tornionjokea, repesivät kahtia. Ruotsin puolella Tornionlaaksoa asuvat suomalaiset olivat yhtäkkiä hyvin pienenä vähemmistönä Ruotsin valtakunnassa. Suomenkieli säilyi aluksi Ruotsin puolelle jääneessä osassa Tornionlaaksoa. Tornionlaakson suomalaisiin kohdistui 1800-luvun lopulta lähtien kuitenkin kiihkeä ruotsalaistamispolitiikka. Keskeisenä tavoitteena Ruotsissa oli pyrkimys vaihtaa Tornionlaaksossa puhuttu tornionlaakson suomi ruotsiksi erityisesti koulujärjestelmän kautta.

Lars Elenius (2001) kuvaa kansakoulu-uudistusta ja sen vaikutuksia tornionlaaksolaisten kieleen, identiteettiin ja kansallistunteeseen Övertorneån kunnassa vuosina 1890 – 1930. Tuona ajanjaksona Ruotsin Tornionlaaksossa vaikuttivat assimilaatiota ajaneen koulu-uudistuksen lisäksi ruotsalainen nationalismi, ”ryssäviha”, lestadiolainen uskontokäytäntö ja modernisaatio. Eleniuksen mukaan Tornionlaaksossa muotoutuikin kielen, kulttuurin ja kansalaisuuden perusteella kolme etnistä ryhmää. Näitä olivat suomenkieliset, ruotsinkieliset ja suomalaiset, joista Tornionlaakson asukkaat valitsivat erilaisia kielellisiä strategioita etnisen ja kansallisen identiteetin perusteella. Tärkeä kysymys muodostui tornionlaaksolaisten ruotsalaisuuteen sulauttamisen vapaaehtoisuudesta tai pakosta (Elenius 2001, 41–45; myös Elenius 2006).

Tornionlaaksosta muodostui sekä poliittisesti, kielellisesti että kulttuurisesti omintakeinen raja-alue. Ruotsin puolella tornionlaaksolaiset jäivät ruotsalaisten ja erityisesti vuosisatojen vaihteessa voimistuneiden ruotsalaistamispoliittisten toimien ja vaikutusten piiriin. Suomessa puolestaan elettiin 1800-luvulla voimakasta suomalaiskansallista kautta, joka luki sisäänsä myös suomen puolella asuvat tornionlaaksolaiset olennaisena osana Suomen kansaa. Myös Ruotsissa kansalaisvaltio alkoi muotoutua ruotsalaisen nationalismin hengessä, mutta toisin kuin Suomessa, jossa tornionlaaksolaiset olivat osana suomen kansaa, asetettiin heidät Ruotsissa assimilaatiopolitiikan kohteeksi.

Vuoden 1809 raja vedettiin tornionlaakson suomea puhuvan kansan välille myös sillä seurauksella, että alueen kielet alkoivat muuntua. Ruotsin tornionlaaksolaiset katsoivat, että Suomen puolella olevat tornionlaaksolaiset puhuvat *teän*, eli teidän kieltä, ja vastaavasti Ruotsin tornionlaaksolaiset puhuivat *meän kieltä*. Tästä on saanut alkunsa myös meänkielen virallinen nimitys. Tutkimukseen osallistuneiden omat vanhemmat olivat saaneet käydä koulunsa usein joko suomen- tai ruotsinkielellä. Perheet olivatkin täysin suomenkielisiä. Itse he joutuivat täysin ruotsalaiseen kouluun, jossa suomenkielen puhumisesta seurasi usein häpeärangaistus, ruumiillinen kuritus tai kouluruokailun kieltäminen. Näistä jokaisella osallistujalla oli omakohtaisia kokemuksia.

Ruotsin tornionlaaksolaisten kytkökset Suomeen eivät rajan myötä kuitenkaan katkenneet, vaikka osallisuus toiseen maailmansotaan ja sitä seuranneeseen vuoden 1945 Lapin sotaan asetti alueen puolet erilaisiin tilanteisiin. Yleensä tornionlaaksolaiset kuitenkin säilyttivät henkisen ja kulttuurisen kyt-

köksensä Tornionlaakson Suomeen ja suomalaisuuteen. Tornionlaaksolaisten asema Ruotsin ja Suomen välillä onkin muodostanut pohjan etnisille ominaispiirteille, joilla on monenlaisia vaikutuksia tämän päivän elämään Tornionlaakson kylissä. Tutkimukseen osallistuneiden kuvauksissa tulee esille esimerkiksi se, kuinka he tornionlaaksolaisina jäivät tavallaan Suomen ja Ruotsin rajamaastoon olematta enää täysin suomalaisia mutta tulematta kokonaan ruotsalaisiksi. He kuvailevat esimerkiksi sitä, kuinka osa aapualaisista piti kaikkea suomesta tulevaa ruotsalaista parempana. Suomalaista leipää pidettiin oikeana leipänä ja kylässä elettiin ”Suomen aikaa”, sillä koulun kello kuten monet muutkin kellot olivat Aapuassa Suomen ajassa. Voimakkaita muistoja herättivät myös Suomen käymät sodat. Osallistujat kertoivat kuinka he seurasivat Suomen sotatoimia päivittäin radiosta. Vanhimmat osallistujat muistivat olleensa katsomassa vuoden 1945 Lapin Sodan loppunäytöstä, jolloin Tornionjokilaakson asutusta poltettiin Suomen puolella. (aineistokatkkelma 128)

Sotien jälkeen 1940- ja 1950 -luvulla Suomen tornionlaaksolaiset olivat riippuvaisia Ruotsista tuoduista taloustavaroista ja elintarvikkeista. Tornionjoen yli Ruotsista salakuljetettiin eli *jobattiin* kahvia ja käyttötarvikkeita sodan runtelemaan Suomeen. Torsten, yksi osallistujista toteakin, että ”*kyllä väylänvarsilaiset on kaikki jobanheet*” (aineistokatkkelma 133). Myös lehmiä ja hevosia jobattiin. Salakuljettamiseen keskittyvät *jobbaustarinat* ovatkin yksi tärkeä teema tornionlaaksolaisessa suullisessa kertomaperinteessä ja kirjallisuudessa. Esimerkiksi Tornionlaakson teatteri on tehnyt aiheesta Bengt Pohjasen kirjoittaman ja Kaj Chydeniuksen säveltämän kansanomaisen musiikinäytelmän *Joppausoppera* (Jobbausooppera, www-lähde) vuonna 2004. Bengt Pohjanen (ks. esim. 2006) on käsitellyt aiheet myös oman lapsuutensa kautta. Yhteyttä Suomen ja Ruotsin Tornionlaakson välillä lisäsi osallistujien nuoruudessa myös yli rajan ulottuvien sukulais- ja perhesuhteiden lisäksi se, että työvoimaa tuli sotien runtelemasta Suomesta Aapuassa oleviin taloihin muun muassa *piikomaan*. Suomen puolelta työttömyyttä ja köyhyyttä karkuun lähteneitä miehiä oli Aapuassa erityisesti metsätöissä.

3.1.2 Osallistujat

Tutkimukseen osallistui seitsemän meänkieltä äidinkielenään ja kotikielenään puhuvaa aapualaista. Heistä käytän nimiä *Alma, Birgit, Helny, Oskar, Pekka, Torsten* ja *Hugo*. Kaikki osallistujat olivat syntyneet Aapuassa ja eläneet lapsuutensa Tornionlaaksossa tyypillisen talollisen elämäntavan piirissä. Hallitsevina elinkeinoina oli pienmaatalouden ja metsätalouden yhdistelmä. Sen piirissä naiset pitivät huolta karjasta ja kodista ja miehet hankkivat lisäansioita metsätöistä. Kolme osallistujista oli elänyt suurimman osan työiästään muulla Ruotsissa, mutta olivat palanneet Aapuaan jäätyään eläkkeelle. Lisäksi yksi osallistuja oli asunut muualla lähes kaksi vuosikymmentä, mutta oli palannut takaisin Aapuaan jo 1980-luvulla. Muut kolme osallistujaa olivat asuneet pääasiallisesti Aapuassa. Osallistujien lapset ja lapsenlapset asuivat muulla lukuun ottamatta yhtä lasta perheineen, joka asui Aapuassa. Iältään osallistujat olivat 65 – 79 -

vuotiaita ja he asuivat omissa kodeissaan. Kolme osallistujista oli naisia ja neljä oli miestä. Nuorin ja vanhin osallistujista olivat naisia.

Yksi tutkimukseen osallistuneista miehistä asui yksin ja yksi toisen iäkään lähisukulaisensa kanssa. Kaksi miehistä ja kaksi naisista asuivat puolisonsa kanssa. Yksi naisista asui avopuolionsa kanssa. Kaikki osallistujat tunsivat toisensa entuudestaan ja olivat sukulaisia vähintäänkin yhdelle toisista osallistujista. Lisäksi osallistujien joukossa oli yksi aviopari ja kaksi naista olivat sisaruksia. Osallistunut ryhmä pysyi lähes samana koko tutkimusprosessin ajan. Yksi henkilö oli poissa kaksi viimeistä aineistonkeruukertaa terveydentilansa muuttuttua huonommaksi. Yksi osallistuja oli lisäksi poissa neljännessä ja viidennestä tutkimustapaamisesta. Muuten osallistujat osallistuivat kaikkiin tapaamisiin. Poissaolojen suhde laskettuna osallistujien ja osallistumiskertojen perusteella oli näin ollen erittäin alhainen eli 52/56. Poissaolojen vaikutus ei muodostunut merkittäväksi seikaksi tutkimusprosessin kannalta.

Tutkimusprosessin alussa välitin avoimen kutsun osallistua tarinankerontaa sisältävään tutkimukseen kaikille yli 65-vuotiaille meänkielisille aapualaisille. STR-T:n toimistosta kutsu välitettiin kyläkaupan ilmoitustaululle. Kutsu levisi myös suusta suuhun kyläläisten keskuudessa. Tutkimukseen osallistuneita määrittelee kuitenkin neljä tekijää. Tutkimukseen osallistuneet tarinankertojat kuuluvat meänkieliseen paikallissukupolveen, joka on syntynyt Aapuaassa "ennen sotia" eli ennen toista maailmansotaa 1930 ja 1940 luvuilla. Kertojia yhdistää syntyminen ja kasvaminen perinteisen tornionlaaksolaisen talollisen elämäntavan piirissä (ks. myös esim. Suolinna ja Sinikara 1986), jossa elinkeinoina hallitsivat pienmaatalous ja metsätalous. Toimeentuloa täydennettiin kotitarve kalastuksella, metsästyksellä ja marjastuksella.

Toiseksi osallistujat ovat syntyneet ja eläneet nuoruutensa sekä osan tai koko aikuisikänsä pääasiassa 1950–1980 luvuilla modernisoituneessa Aapuaassa. Sosiaalisten ja rakenteellisten muutosten myötä perinteiset elinkeinot niiden perinteisissä muodoissaan lakkasivat lähes kahden vuosikymmenen aikana. Kaikki osallistujat olivat olleet palkkatyössä eripituisia jaksoja eri tehtävissä. Miehet olivat työskennelleet yleensä metsätalouden ja kaivosteollisuuden piirissä, naiset puolestaan julkisten palvelujen piirissä sekä kaivosteollisuudessa. Aikuisikään liittyi myös sosiaalinen ja elämäntavallinen siirtyminen tornionlaaksolaisesta ja aapualaisesta paikallisyhteisöstä kahden yhteiskunnan ja kulttuurin välimaastoon. Toisaalla oli meänkielinen tornionlaaksolaiseen perinteiseen talolliseen elämäntapaan juurtuva elämäntapa ja toisaalla yhä voimakkaammin ruotsalaistuva yhteiskunta.

Kolmas kertojia yhdistävä ja tutkimukseen mukaan tulemistä rajaavat tekijä oli ikääntyminen synnyinseudulla, ikärakenteeltaan vanhenevassa ja palvelujen suhteen marginalisoituvassa, mutta yhteisöltään tiiviissä meänkielisessä pikkukylässä Ruotsin Tornionlaaksossa. Kaikki osallistujathan olivat syntyneet Aapuaassa, mutta neljä osallistujaa oli kuitenkin elänyt suuren osan aikuisikänsä ja ollut työelämässä Aapuan ulkopuolella muualla Tornionlaaksossa. Hekin olivat palanneet Aapuaan viimeistään siirryttyään eläkeikään.

Neljäs erittäin tärkeä tekijä oli se, että mukana olleet osallistujat olivat kerroksellisesti suuntautuneita. Tämä tarkoittaa sitä, että osallistujat ilmaisivat itseään ja välittivät tietoa mielellään tarinamuodossa. Tarinankerronta ja yleensäkin *praati* oli heille myös tuttu ja omaksi koettu ajan vieton ja tiedon välittämisen tapa. Osallistujat olivat myös halukkaita pohtimaan elämäänsä ja tulevaisuuttaan sekä tutkimusteemojen valossa pohtimalla että kertomalla lisää tarinoita. Osallistujien käsitystä omasta halukkuudestaan ja kyvykkyydestään osallistua tiedustelin ja havainnoin yleisesti kahden tutkimusprosessia edeltäneen käyntini aikana Aapuassa. Lisäksi tutkimusprosessin aikana havainnoin ja arvioin osallistujien halua jatkaa. Sen lisäksi, että osallistujat olivat halukkaita tulemaan mukaan ja osallistumaan prosessiin koko sen ajan, he myös kykenivät osallistumaan ja jatkamaan tutkimuksen loppuun saakka terveytensä ja toimintakykynsä perusteella.

3.1.3 Aineistot

Käytän tutkimuksessa useita aineistoja, joista tarinankerrontaan ja kerrotun pohdintaan perustuva aineisto muodostaa tutkimuksen varsinaisen aineiston. Aineisto on nauhoitettu siten, että kaikki osallistujat ovat olleet jokaisella keralalla paikalla yhtä aikaa ryhmänä. Taustatietoina olen lisäksi nauhoittanut jokaisen osallistujan vapaasti kertomaa elämäntarinaa. Tässäkin kaikki osallistujat olivat paikalla yhtä aikaa, ja kukin kertoi elämäntarinaansa vuorollaan. Elämäntarinat käsittelevät lyhyesti keskeisiä elämänvaiheita kuten syntymää, kasvun ja aikuistumisen paikkaa, työuraa sekä tämän päivän elämäntyyliä. Näin koottu elämäntarina on suppeampi ja vapaamuotoisempi kuin perinteinen elämäntarina, eikä se seuraa elämän kulkua kronologisesti, vaan koostuu pikemminkin tärkeimmiksi taitekohdiksi luonnehdittavista poimintoista elämän varrella. Tämä aineisto toimii tutkimuksen tausta-aineistona ja sen tehtävä on tuoda lisävalaisua liittyen osallistujiin. Yhteensä tämä taustoittava aineisto koostuu yhdestä tunnista nauhoitettua osallistujien lyhyttä henkilöhistoriaa, sekä 20 minuuttia käsin muistiinkirjoitettua yhden henkilön henkilöhistoriaa. Litteroituina tausta-aineisto käsittää 10 sivua tiiviisti kirjoitettua liuskaa (10 pistettä, 1 riviväli).

Osallistujaa, joka jäi pois kuudennen tutkimustapaamisen jälkeen, haastattelin puhelimitse joulukuun ensimmäinen päivä 2005. Hänen haastattelunsa merkitsin ylös käsin. Poisjäänyttä henkilöä olin käynyt tervehtimässä tämän kotona tutkimusprosessin ulkopuolella.

TAULUKKO 1 Tutkimuksen aineistot

Varsinainen aineisto	Kesto nauhalla	Litteroitua aineistoa	Osuus litteroidusta aineistosta
1)Tarinankerronta	6 tuntia	n. 81 sivua	1/3
2)Reflektointiaineisto	6 tuntia	n. 162 sivua	2/3
Osallistujia koskeva tausta-aineisto	Kesto nauhalla	Muoto	Määrä
Osallistujien elämäntarina	1 tunti	litteroituna nauhalta	n. 10 sivua
Yhden osallistujan elämäntarina/puhelinhaastattelu	20 min.	käsin kirjoitetut muistiinpanot	n. 3 sivua
Prosessia kuvaava tausta-aineisto		Muoto	Määrä
Autoetnografinen kirjoittaminen		Kirjoitettu osaksi tutkimusta	5 kirjoitettua kuvausta prosessin eri vaiheista
Tutkijan päiväkirja		Kirjoitettu ja nauhasta litteroitu aineisto	23 sivua litteroitua tekstiä tai muistiinpanoja kentältä

Tutkimusprosessin kuvaamisen ja jäsentämisen tukena käytän kahta tausta-aineistoa: autoetnografista kirjoittamista (Sparkes 2002; Ellis ja Bochner 2000) sekä tutkijan päiväkirjaa. Co-operatiivisessa tutkimuksessa on tärkeää se, että tutkijan vaikutus tutkimuksen kulkuun ja aineistoon kuvataan mahdollisimman järjestelmällisesti ja perustellusti. Tämän vuoksi olen myös analysoinut tutkijan osallisuutta, eli omaa osallisuuttani tutkimuksen kulussa kirjoittamani autoetnografisen aineiston kautta sekä käyttämällä tutkijan päiväkirjaa. Tutkijan päiväkirja muodostuu tutkimusta koskevista merkinnöistä koko tutkimusprosessin ajalta. Autoetnografisen aineiston kirjoittamisen tarkoituksena on puolestaan palauttaa tiettyjä, tutkimusprosessin keskeisiä saumakohtia mieleen jälkikäteen mahdollisimman autenttisenä, eli sellaisena kuin ne olen kulloisesakin vaiheessa kokenut. Tutkimusprosessin keskeisissä vaiheissa pitämäni päiväkirja on sekä lähtökohta autoetnografisen aineiston kirjoittamiselle että tutkimuksen kulkua havainnollistavaa aineistoa sellaisenaan. Olen jäsentänyt tutkimuksen aineiston edellä olevassa taulukossa (Taulukko 1).

Varsinaiset aineistot: tarinankerronta- ja refleктоiva aineisto

Tutkimuksen pääasiallinen aineisto koostuu 8 nauhoitetusta tarinankerronta ja reflektointitapaamisesta, joissa kaikki osallistujat olivat paikalla ryhmänä. Aineistoa on yhteensä 12 tuntia, josta puolet on tarinankerrontaa ja puolet reflektointia. Jaottelu on karkea sillä tarinankerrontatapaamisissa myös pohdittiin asioita yleisemmin ja vastaavasti reflektointitapaamisissa käytettiin myös ta-

rinankerrontaa. Jokainen nauhoitettu aineistonkeruutapaaminen oli kestoaltaan noin tunti 30 minuuttia. Kesto oli helppo arvioida, koska nauhoitin aineiston 90 minuutin C-kasetille. Yleensä aineistokeruutapaamiset alkoivat osallistujien oman jaksamisen mukaan kääntä lopulle yli tunnin kestätyään. Yleensä viimeiset minuutit nauhoitetusta aineistosta liittyy siirtymiseen aineiston keruun piiristä kahvipöytään. Yleensä joku osallistujista kertoo tai pohtii edelleen muiden jo siirtyessä kahvittelemaan. Myös nämä siirtymiset on litteroitu. Aineistoa nauhoitettiin talvella 2005 Aapuan Paviljongilla viisi kertaa, keväällä 2005 Aapuan lakkautetulla koululla olevassa tilassa, sekä kaksi kertaa Aapuan kotiseutumuseon tiloissa olevassa hirsirakennuksessa.

Viimeiset nauhoitustilanteet sekä niiden aikana tapahtunut reflektointi olivat luonteeltaan intensiivisimmät. Kolmessa viimeisessä tapaamisessa kerätty aineisto muodostaakin analyysin kannalta vahvimman ja tärkeimmän osan. Tämä johtuu useista tekijöistä. Näistä tärkein on se, että prosessissa ollaan tällöin vaiheessa, jolloin tutkimusteemat ovat tuttuja ja niitä on pohdittu jo aikaisemmin eli edeltävää tietoa oli kertynyt pohdintojen taustaksi. Lisäksi luottamus toisiimme ja luottamus erityisesti minun ja muiden osallistujien välillä on tutkimuksen tässä vaiheessa vahvimmillaan. Myös työskentelytavan tuntemus ja tuttuus vaikuttivat aineiston vahvuuteen ja intensiivisyyteen. Viimeiset nauhoitukset ajoittuivat kesään; elettiin heinäkuuta 2005, jolloin osallistujat voivat hyvin ja olivat tarmokkaita. Kesä oli kauneimmillaan ja kokoontuminen ison hirsitalon seinien sisällä, suuren pöydän ympärillä muodosti rauhalliset ja tunnelmaltaan lämpimät ja intiimit puitteet. Ainoa ulkopuolinen häiriötekijä oli kesäsateen ropina pärekattoa vasten.

Kokonaisuudessaan varsinaista tiiviisti litteroitua (koko 10 pistettä, riviväli 1) ja kerrontajaksojen mukaan jäsennellyä tarinankerrontaa ja ryhmähaastattelua aineistoa on yhteensä 243 sivua sekä elämäntarinoita käsittelevää aineistoa 10 liuskaa. Mielenkiintoinen seikka on se, että litteroitu aineisto pitenee ensimmäisestä aineistonkeruutapaamisen 20 sivusta viimeiseen, 38 sivuiseen litteroituun ryhmähaastattelua aineistoon, vaikka nauhoitusten kesto oli yleensä sama. Tämä johtuu siitä, että pohtimisessa osallistujat käyttävä enemmän sanoja kuin tarinankerronnassa ja yleensäkin puheen intensiivisyys on voimakkaampaa. Myös päällekkäin puhuminen oli pohdintavaiheessa tavallisempaa kuin tarinankerronnassa. Pohdintoihin osallistui tavallisesti useampi henkilö yhtä aikaa kun taas tarinankerronnassa yksi henkilö kertoo ja muut kommentoivat kerrontaa sen lopussa. Karkeasti ottaen litteroidusta aineistosta yksi kolmannes on tarinankerronta-aineistoa ja kaksi kolmannesta reflektiota.

Litteroin aineiston kokonaisuudessaan itse. Litterointi olikin erittäin vaativa tehtävä, koska osallistujat kertovat ja puhuvat meänkielellä. Lisäksi he kommentoivat kerrontaa tai kertoivat ajoittain päällekkäin. Myös nauraminen ja muu taustapuhe tuottivat lisähaasteita. Käytin aineistonkeruussa tarkoitusta varten hankkimaani kongressimikrofonia. Nauhoitus ei ollut kuitenkaan tasalaatuaista johtuen käyttämästäni C-kasetille nauhoittavasta haastatteluihin tarkoitettusta nauhurista. Eteenkin tutkimuksen viimeistelyvaiheessa, jolloin aineistonkeruusta oli kulunut noin viisi vuotta, käyttämäni tekniikka vaikutti aut-

tamattoman vanhanaikaiselta! Aineistossa onkin kaksi pitempää jaksoa, jolloin aineisto on käyttökelpotonta. Pisin on ensimmäisestä tarinankerronnasta ja arviolta 20 minuuttia, ja se on ensimmäisen tapaamisen lopusta. Lyhyempi on kestoltaan noin 10 minuuttia ja sijoittuu seitsemänteen aineistonkeruutapaamiseen. Molemmissa tapauksissa kasetin nauha vioittui nauhoittamisen aikana.

Kaikki aineisto omaa osuuttani lukuun ottamatta on meänkielistä ja se on litteroitu sen mukaan kuinka olen kuullut puhutun kielen. En siis ole käyttänyt litteroinnin tukena meänkielen sanakirjaa tai kielioppia. Litteroinnin yhteydessä merkitsin itselle vieraita ja epäselviä sanoja ja kysyin niitä osallistujilta seuraavassa tapaamisessa. Kävin aineiston läpi kolme kertaa, jonka aikana sekä litteroin että tarkistin jo litteroitua aineistoa. Litterointitekniikasta johtuen nauhat ovatkin venyneet ja vioittuneet litteroinnin aikana. Täydellisenä aineisto on nimenomaan litteroituna tekstinä, jonka olen toimittanut sekä STR-T:n toimistolle (Göta Andersson) että Aapuan kotiseutuyhdistykselle (Elma Uusitalo). Itselläni on sekä alkuperäiset nauhat, että litteroitu aineisto.

Litteroituani aineiston jäsenin sen eripituisiksi *kerrontajaksoiksi*. Kerrontajaksoilla tarkoitan aineistossa kerronnallista kokonaisuutta, joka voidaan erottaa muusta aineistosta omaksi kokonaisuudekseen, ja jonka osat liittyvät kokonaisuuteen siten, että jos jokin osa otettaisiin pois, myös kokonaisuus hajoaisi. Kerrontajaksoa käytän myös ryhmähaastatteluaineiston jäsentämisessä. Tällöin kerrontajakson osat liittyvät pohdintojen kohteena olevaan teemaan tai asiaan siten, että pohdinta muodostaa tähän liittyvän kokonaisuuden. Yhdessä kerrontajaksoissa kertojana voi olla yksi tai useampi kertoja. Kerronta voi olla dialogia tai kerrontaa, johon osallistuvat ainoastaan kaikki miehet tai vastaavasti ainoastaan kaikki naiset. Kerrontaan voi liittyä kertojan rohkaisua, kerrotun kommentointia tai muistelun virittämistä. Tutkimustekstissä käytän yleensä kokonaisia kerrontajaksoja. Silloin kun olen halunnut kiinnittää lukijan huomion nimenomaan tiettyyn yksittäiseen aineistossa esille tulleeseen seikkaan, käytän vain osaa kerrontajaksoista. Tekstissä olevien aineistonäytteiden loppuun olen merkinnyt sen, mihin kerrontajaksoon ne aineistossa kuuluvat. Kunkin aineistokatkelman lopusta käy ilmi lisäksi aineiston nauhoittamispäivämäärä ja C-kasetti, jossa olevaan aineistoon viitataan.

Tarinankerronta-aineisto

Tutkimuksen litteroitu tarinankerronta-aineisto muodostuu eripituisista kerrontajaksoista, joista jokainen sisältää aina tarinan tai jutun. Ensimmäinen tarinankerronta alkoi kehotuksellani kertoa tai muistella jotakin vanhaa aapualaista ihmistä, jonka he olivat tunteneet, nähneet tai josta he olivat kuulleet puhuttavan. Kerronnan etenemistä tutkimusprosessin yhteydessä kuvaan tarkemmin myöhemmin tutkimuksen vaiheiden kuvauksen yhteydessä. Puhuesani tämän tutkimuksen yhteydessä tarinoista tarkoitan nimenomaan näitä tarinankerronnan perusteella muodostettuja kerrontajaksoja. Vaikka kerrontajakso ei aina muodostu kronologisesti etenevästä, osin tiiviistä ja yhtenäisestä juonellisesta tarinasta, liittyvät kunkin kerrontajakson osat toisiinsa muodostaen selkeästi rajattavissa olevan kokonaisuuden. Kaikki osat ovat olennaisia koko-

naisuudessa, eikä se olisi toimiva kokonaisuus, jos siitä poistettaisiin joku kerrottu osa. Usein tarinan sisältävä kerrontajakso sisältää myös kerrontaan rohkaisua ja kerronnan kommentointia. Tyypillistä tarinankerronnassa on myös se, että tapahtumista kerrotaan vapaamuotoisesti totena.

Toistettavissa olevien, muistinvarassa kerrottujen tarinoiden lisäksi kerrontajakso voi sisältää *jutun*. Tarkoitan jutulla suullisessa kansanperinteessä määriteltyä, tarinaa vapaamuotoisempaa, lyhyttä kertomusta tai kerrontaa, jonka aiheena tai lähtökohtana on arkikokemus tai tapahtuma (Virtanen 1982, 198). Myös meänkielessä käytetään juttu -sanaa kuten suomen kielessä. Yleisempää kerrontaa ja kertomista meänkielellä vastaa *praati*. Usein juttu on tarinan tavoin jossakin määrin muodoltaan vakiintunut. Tällöin juttu toistuu juoneltaan pääpiirteittäin samanlaisena, vaikka sen kertoja vaihtuisikin. Tämä tarkoittaa sitä, että useampi osallistujista kykenisi kertomaan mainitun jutun omalla tavallaan sitä pyydettyä. Kertoessaan kertoja pohtii kertomaansa sekä lisää juttuun mielipiteitään, näkemyksiään ja tunteitaan.

Tarinoita ja juttuja siis muunnellaan yksilö- ja tilannekohtaisesti. Samalla yhteisön perinteet, arvot ja kerronnalliset normit puitteistavat ilmaisua ja kerrontaa (Siikala 1982, 42–43). Yhteisö määrittelee tavallaan sen, miten jutut on kerrottava, kuka jutun saa kertoa ja missä tilanteessa, jotta jutut olisivat ”oikeita” esimerkiksi aapualaisina tai tornionlaaksolaisina. Koska kysymyksessä on yhteisölliset tarinat, niiden kertomiseen liittyvä normatiivisuus onkin otettava huomioon. Vaikka tarinoiden kertomiseen olennaisesti liittyvä, edellä kuvattu normatiivisuus ei muodosta tutkimuskohdetta sinällään, olen pyrkinyt ottamaan sen huomioon analyysivaiheessa.

Kerronnan yhteisölliseen säätelyyn, normatiivisuuteen liittyi muun muassa se, mistä asioista pelkästään naiset tai pelkästään miehet kertoivat tai miten aineistonkeruun alkuvaiheessa tarinankerronnan aloittaminen osoitettiin kyläyhteisön vanhimman naisen tehtäväksi. Miehet kertoivat esimerkiksi metsätöistä sekä alkoholiin ja sen hankintaan liittyviä tarinoita sekä jobbaustarinoita. Naiset kuvailivat usein kodin piirissä tapahtuneita asioita. Myös osallistujista nuorimman kerronta poikkesi vanhimpien kertojien kerronnasta sekä aiheeltaan että luonteeltaan. Hänelle ei myöskään tarjottu muistajan roolia, kuten häntä vanhemmille osallistujille ja erityisesti osallistujista vanhimmalle naiselle. Yhteisöllisen tarinankerronnan rakentuminen muodostaakin mielenkiintoisen lisätarkastelun paikan.

Kerrontajakson aikana varsinaisen tarinan tai jutun kertoo yleensä yksi kertoja vuorollaan muiden osallistujien kommentoimissa tai tukeissa kerrontaa kysymyksiin ja rohkaisuun. Usein kertoja esittää juttuihin mahdollisesti sisältyvät dialogit jutussa esiintyvien ihmisten rooleissa. Tämä tapahtuu siten, että kertoja esiintyy hetken aikaa juttuun kuuluvana henkilönä, vaihtaa sitten roolinsa kertojaksi ja siirtyy jälleen jutussa esiintyvän henkilön rooliin. Joitakin tarinoita on myös kerrottu yhdessä siten, että kerrontaan on osallistunut useita kertojia. Prosesseja kansanomaisessa suullisessa kerronnassa on eritellyt Anna-Leena Siikala (1982, 29–43).

Tarinoiden ja juttujen lisäksi kerrontajaksot pitävät sisällään *anekdootteja*. Anekdootit ovat tiettyyn historialliseen, yhteisössä eläneeseen henkilöön ajan kuluessa liitettyjä, huvittavia piirteitä omaavia kertomuksia. Lähinnä niitä vastaa suomalainen sana *henkilökasku* (Knuutila 1982, 118-119). Henkilö voi olla myös kuuluisa sekä yhteisön sisällä että sen ulkopuolella. Lappilaisista anekdooteista kuuluisimpia ovat tarinat savotoilla kiertäneestä ja työskennelleestä Nätti-Jussista. Kuten jutulta anekdootiltakaan ei vaadita todenperäisyyttä, vaikka se kerrotaankin ikään kuin totena. Tutkimusaineiston anekdootit koskevat usein yhteisössä eläneitä kertojien kotitalojen naapureita eli ”*granneja*”, jotka ovat olleet yleensä myös kertojien sukulaisia. Tällaisia ”*grannilaisia*” ovat olleet esimerkiksi Vilikko ja Erkin Pekka. Aineistossa on myös kertojien omista vanhemmista tai isovanhemmista kerrottuja anekdootteja. Näistä ovat esimerkkinä Birgitin vanhemmista, Väinöstä ja Helnystä kerrotut anekdootit.

Tarinankerronta-aineiston kolmas lajityyppi koostuu *muistelmista*. Muistelmat muodostuvat kerrontajaksoista, joissa palautetaan mieleen, konstruoidaan ja kerrotaan joko omaan elämään liittyviä tai yhteisöllisiä, yhdessä jaettuja kokemuksia tai tapahtumia. Muistelmissa menneen elämän rekonstruointi ei ole yhtä tärkeässä asemassa kuin varsinaisessa muistelemisessä. Sen sijaan muistelmissa korostuu niiden suullisesti välittyvä tarinamuoto. Muistelmat voivat olla samalla myös tarinoita, juttuja tai anekdootteja. Muistelmalla onkin usein jutun muodossa, eikä siihenkään liity todistettavan todenperäisyyden vaatimusta. Muistelmat voivat olla myös jonkun muun kuin kertojan itsensä kokemia tapahtumia. Muistelmalla on myös voitu kuulla jossakin toisessa yhteydessä. Muistelmalla kuitenkin toistetaan ja kerrotaan ikään kuin se olisi koettu itse. Myös kuulijat suhtautuvat ja reagoivat muistelmallaan ikään kuin totena tapahtuneeseen (Virtanen 1982, 174-175). Tarinankerronta-aineistoon sisältyy muistelmien lisäksi myös aikaisemmin viittaamani *muistelua*, joka on pohtivampaa, neuvottelevampaa ja vuorovaikutuksellisempaa menneisyyden suullista käsittelyä ja rakentamista kuin muistelmien kertominen. Tämä muistelu on luonteeltaan lähellä Marja Saarenheimon tarkoittamaa *muistelupuhetta* (1997, 67-73), jolla Saarenheimo tarkoittaa ikäihmisen omaelämäkerrallista muistelemista, joka rakentuu kielenkäyttötilanteissa vuorovaikutteisesti.

Olen edellä kuvannut tarinankerronta-aineistoa muun muassa suullisen kansanperinteen näkökulmasta sen perusteella, minkä tyyppisestä tarina-aineesta kerrontajaksoissa on yleensä kysymys. En ole kuitenkaan luokitellut kerrontajaksoja analyysissä sen mukaan, mihin suullisen perinteen tai muistelututkimuksen lajityyppiin se kuuluu; enkä näin ollen palaa tähän luonnehdintaan myöhemminkään tässä tutkimuksessa. Luonnehdinnan tarkoituksena on auttaa lukijaa hahmottamaan millaista tarinankerronta-aineisto yleensäkin tämän tutkimuksen puitteissa on.

Tarinankerronta tapahtui ringissä, *story circle* -asetelmassa, jossa kerrontavuorojen vaihtumista ja kerrontaan käytettyä aikaa yleensä säädellään (Holden 2004). Tämän tutkimuksen yhteydessä tarinankerronta eteni kuitenkin omalla painollaan siten, että aluksi tarinoita kerrottiin vuorotellen istumajärjestyksen mukaisesti, mutta myöhemmin kerrontavuoro vaihtui käsiteltävän aiheen mu-

kaan. Tarinoita kerrottiin myös ristiin siten, että kerrontaan osallistui useita henkilöitä. Myöskään kerronta-aikaa ei rajoitettu, kuten tarinankerrontamene-
telmässä joskus tehdään. Tarinankerrontavuoro vaihtuikin omaa logiikkaa seu-
raten, ja kerrontaan saattoi osallistua yhden kertojan sijaan kaksi tai useampi
kertoja. Tämä teki erityisesti tutkimusaineiston litteroinnista erittäin haasteelli-
sen tehtävän.

Myös itse kerrontatilanteet poikkesivat toisistaan ja niiden kulkua oli
mahdotonta ennakoida. Tämä vaati minulta tutkijana kylmiä hermoja ja luot-
tamusta prosessin etenemiseen. Erityisesti se vaati kykyä olla oma itseni siten,
että en ottanut liian vahvaa roolia määrittelemällä kerrontatilanteet etukäteen ja
pyrkimällä pakottamaan ne tietyn kaavan mukaan eteneviksi. Esimerkiksi
miehet saattoivat kesken kerronnan alkaneen sateen vuoksi pohtia, ovatko
muistaneet sulkea auton ovet ja laittaa polttopuut sateelta turvaan. Tästä mies-
ten praati siirtyy yleisemminkin jokakesäisen polttopuusavotan senhetkisen
vaiheen pohtimiseen. Eräällä kertaa osallistujat olivat kattaneet kahvit takahuo-
neeseen valmiiksi. Tapaamiskerran ja kerronnan lähennellessä loppuaan naiset
poistuivat yllättäen. Pian tämän jälkeen he palasivat ja kantoivat kahvit ja pullat
suurilla tarjottimilla, *prikoilla* miesten ja minun eli vieraan eteen pukeutuneena
pitkiin tornionlaaksolaisiin esiliinoinhin ja huiveihin. Näin he halusivat esittää
edellisellä tapaamiskerralla puheena ollutta perinteistä tornionlaaksolaista kah-
vintarjoilutapaa. Usein kävi myös niin, että osallistujat jäivät selvittämään tari-
noissa esiintyneiden henkilöiden sukulaisuussuhteita ja yhtymäkohtia. Erityi-
sesti toiseen vaiheen tarinankerronnassa, jossa tarkoituksena oli rajata tutki-
muksessa myöhemmin käsiteltäviä asioita tutkimusteemoiksi, puutuinkin joskus
kerrontaan palauttamalla kertojat takaisin teemaan. Joskus kerronta- ja ryhmä-
haastattelu palautui annettuun teemaan vasta seuraavalla tapaamiskerralla toi-
sen teeman yhteydessä. Tämä oli merkki siitä, että kerronnan aikana esille tul-
leita asioita pohdittiin myös aineistonkeruun ulkopuolella.

Tässä tutkimuksessa ei tarkastella sitä, kuinka osallistujat kertovat tarinoi-
ta ja muistelevat vuorovaikutteisesti. Kerronnan tilannesidonnaisuutta ei kui-
tenkaan voi sulkea kokonaan tutkimuksen ulkopuolelle. Toisaalta tarinanker-
ronta tapahtuu keskeisesti muistiin ja muisteluun perustuen. Esimerkiksi aikai-
semmin viittaamani Marja Saarenheimo (1997, 9) erottaa muistelun tarinanker-
rontaluonteen muistelupuheesta. Muistelupuhe nähdään tarinankerrontaa vuo-
rovaikutuksellisempänä ja tilannesidonnaisempänä puheena. Muistelupuhe
toimii myös omaelämäkerrallisten merkitysten tuottamisen, jäsentämisen ja
uudelleenarvioinnin keinona. Tuotettuja merkityksiä Saarenheimo tutkii kie-
lenkäyttötilanteisiin sidottuna ja hän korostaa, että merkitykset syntyvät ja
muuntuvat näissä kielenkäyttötilanteissa vuorovaikutuksellisesti. (Saarenheimo
1997, 58) Omassa tutkimuksessani muistelupuheelle tyypillinen tilannesidon-
naisuus korostuu esimerkiksi silloin, kun kertojat luovat yhteistä muistelupoh-
jaa (ks. Saarenheimo 1997, 121–150). Toisaalta muistelun ja yleensäkin tarinan-
kerronnan tilannesidonnaisuus ja vuorovaikutuksellisuus tulivat tutkimuspro-
sessia esille erityisesti ristiriitatilanteissa.

Aluksi tarinankerronta oli aineistonkeruutilanteissa vapaata, mutta muuttui prosessin edetessä jäsentyneemmäksi, tutkimuksen alustavista teemoista kertomiseksi. Esimerkiksi seuraavassa aineistokatkelmassa, joka kuuluu tutkimuksen toiseen, eli tarinankerrontavaiheeseen, rajataan alustavia tutkimustee- moja. Kehotan osallistujia kertomaan lisää heidän elämänsä aikana tapahtuneis- ta suurista muutoksista, joka jäsenyi prosessin aikana yhdeksi tutkimustee- maksi. Suurista sosiaalisista muutoksista kertovia tarinoita oli kerrottu aikai- semmin. Aineistokatkelmasta käy ilmi se, kuinka itsekin osallistun yhteisön kerrontapohjan luomiseen osoittamalla ymmärtäväni aikaisemmin kerrotun. Varmistan myös, että meänkieliset osallistujat ymmärtävät käyttämäni suo- menkielisen sukupolvi sanan. Itse pyrin käyttämään käsitellyistä asioista aika- semman tapaamiskerran aikana oppimiani meänkielisiä sanoja kuten kotkärry, ratio ja karmofoni.

AINEISTOKATKELMA 1

*TARJA: tuota niin, niin se ko mitä mie kattelin nuita
ja lueskentelin ja oon kuunnellu*

*niin semmonen iso asiahan siinä on tämmönen
tiiättäkö te sukupolvi mikä on*

jenerasuuniko se on

ALMA: joo

BIRGIT: joo

*TARJA: mie hoksasin että vaikka teitäki on eri-ikäsiä
on nuorempaa ja vanhempaa*

niin, niin ootta kuitenkin semmosta sukupolovia

jonka aikana on tapahtunu isoja muutoksia

että teitä aikasempi sukupolvi eli vähän niinkö tasasemmin

*ja tietyt asiat toistu ja mitä sinne tuli oli ratio ja kotkärryt ja, ja kramofonit
ja ne oli ne isot eli ei sähköjä vielä*

mutta teän aikana on tullu näitä isoja muutoksia

ALMA: joo meän aikana on tullu sähköki

BIRGIT: joo se on koko ajan noussu

TORSTEN: joo sähköki on tullu meän aikana

PEKKA: kaikki toimii sähköllä muuten ois ollu mithään

HUGO: ei vain jos ei sähköjä ollu

(26.4.2005: 144, 3b)

Edellisestä aineistonäytteestä kerronta jatkuu ja etenee muihin osallistujien ai- kana tapahtuneisiin suuriin muutoksiin. Aineistokatkelma havainnollistaa sitä, että tarinankerronnan ja sen perusteella tapahtuneiden ryhmäpohdintojen raja ei ole selvä. Tarinankerronta sisältää usein kerrotun ja kerrotussa esiintyvien asioiden pohdintaa. Toisaalta pohdinnat tapahtuvat tarinoiden kautta. Ristirii- toja aiheutui tutkimusprosessin kuluessa esimerkiksi silloin, kun kertojat pyr- kivät sopimaan siitä, kuka kertoo ja mitä kertoo. Jotta tarinankerronnasta ei jäi- sikään lukijalle liian harmonista kuvaa, joka ylikorostaa kertojien yhteisymmär- rystä ja saumatonta, harmonista kerrontaa, olen nostanut esiin seuraavan ai-

neistokatkelman. Tässä tutkimuksen ensimmäiseen tarinankerrontavaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa Pekka alkaa muistella kesken Birgitan kerrontavuoroa Birgitan äitiä, joka oli ollut myllärinä Aapuassa. Tätä ei Birgit eikä hänen miehensä, Torsten tiennyt ja Birgit joutuu hämilleen. Pekka korostaa Birgitan huonomuistisuutta ja Birgit joutuu hämilleen ja loukkaantuukin hieman. Torsten puolustaa Birgittaa sanomalla, että hänkään ei muista. Pekka on itse pintainen ja lopulta Torsten moittii Pekan muisteluintoa toteamalla että Pekalla on niin *villi muisti*, että hän muistaa muidenkin edestä. Birgit saa kuitenkin muistelun päästä kiinni ja jatkaa kerrontaa seuraavan kerrontajakson ajan.

AINEISTOKATKELMA 2

PEKKA: *mutta äitisti oli kuollu, äitistis oli mylläri* [Birgitalle]

BIRGIT: *mie olen ollu niin nuori sillon sitten*

PEKKA: *se varmaan olit nuori*

taikinan jäläki näkkyv vieläki vain sielä katosa

BIRGIT: *se vain saatta olla*

en mie mie en vähhääkään tiä sitä

PEKKA: *näekkö oli poka niin, värthaanki teki*

se ko puttoilee niitä jauhoja sieltä katosta

ja se oli paksusti sielä juuri sielä topissa sielä

BIRGIT: [*mie en vähhääkään tiä sitä*

PEKKA: [liioitellen] *voi voi*

TORSTEN: [enkä miekhään en muista vain sitä

HUGO: *mutta mikä se on ollut vuonna*

BIRGIT: *koskaan ole vain mainonneekhaan koskaan siittä*

PEKKA: *kuule sillonko ko sähkö tuli kuule tänne*

piru se puulaki oli pärehöylä sitten niillä oli se, se

HUGO: [*se mylly*

PEKKA: *kaappari ja*

TORSTEN: [Pekalle pirullisesti] *sullahan on villi muisto*

helevetti muistaa minunki eestä

PEKKA: [*no helvetti ko*

TORSTEN: *en mie mutta [tauko] mylly*

BIRGIT: *emmie vain sitä tiä vähhääkhän*

PEKKA: *joo ainaki*

HUGO: *joo ainaki*

BIRGIT: *sen vain muistan että meitä oli palijon lapsia ja*

[Birgit jatkaa lapsuutensa muistelua]

(8.3.2005: 10, 1a)

Reflektointiaineisto

Tutkimuksen reflektointiin perustuva aineisto koostuu tutkimukseen osallistuneiden pohdinnoista, jotka koskevat tarinankerronnassa esiin tulleita asioita, joista prosessin edetessä muodostin esiteemoja ja edelleen rajasin varsinaiset tutkimusteemat. Käytän erityisesti tästä aineistosta termiä *kerrostunut aineisto*, koska tieto tavallaan kerrostui aineistoon sitä mukaan kun tutkimus eteni tarinankerronnasta syvempiin pohdintoihin. Reflektioon

perustuvaa kerrostunutta aineistoa äänitin kahdessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa reflektointiaineisto sisältää tarinoiden pohdintaa tämän päivän näkökulmasta. Tällöin tarinoiden pohdinta on osa alustavien tutkimusteemojen rajausta. Toisessa vaiheessa reflektointi kohdistui tämän päivän ja tulevaisuuden pohdintaa aikaisempien vaiheiden perusteella rajaamieni varsinaisten tutkimusteemojen perusteella. Pohdintaa sisältyy tutkimuksen kaikkiin vaiheisiin, mutta varsinaista reflektointia perustuvaa ryhmähaastattelua edustavat tutkimuksen kaksi viimeistä vaihetta. Reflektointiaineistoa on pääasiallisesti peräisin pääasiassa neljältä viimeiseltä tapaamiskerralta. Litteroidusta aineistosta tätä edustaa karkeasti ottaen noin kaksi kolmasosaa.

Refleksiivisesti tuotettu aineisto on luonteeltaan tarinankerrontaa pohtivampaa, vuorovaikutuksellisempaa ja tilannesidonnaisempaa. Reflektointiaineisto sisältää myös jonkin verran asioiden pohtimista siten, että osallistujat käsittelevät asioita kertomalla niistä tarinoita. Reflektointi suuntautui tavallisesti tämän päivän arkielämän sekä tulevaisuuden pohtimiseen, kun se esimerkiksi reflektointia edeltävässä tarinankerronnassa suuntautui tavallisesti menneisyyteen, jo tapatuneisiin asioihin. Aineistossa on myös varsinasta reflektointia yleisempää arkipuhetta sekä muistelupuhetta, jotka määrittelin aikaisemmin. Arkipuhe keskittyy yleisesti tähän päivään ja tämän päivän tapahtumien peilaamiseen. Muistelupuheessa suuntaudutaan puolestaan mennyttä koskeviin asioihin yleensä. Arkipuhe ja muistelupuhe eivät ole yhtä tavoitteellisia kuin varsinainen reflektointi, joka keskittyy tietyn teeman jäsentämiseen ja pohtimiseen.

Reflektointi muistuttaa käytännössä toteutettuna muodoltaan paljolti sitä edeltävää tarinankerrontaa siten, että annettuani pohdintojen teeman ohjasin tai rajasin keskustelua mahdollisimman vähän, vaikka osallistujat eivät pysyneetkään aina varsinaisessa teemassa. Reflektointi muistuttaa myös ryhmähaastattelua. Yleensä ryhmähaastattelu edustaa varsin väljästi määriteltä tapaa kerätä aineistoa tietyn ja tiettyä tarkoitusta varten koolle kutsutun ryhmän pohdintojen perusteella. Ryhmähaastattelujen käyttöä sosiologisessa tutkimuksessa pohdineen Riie Heikkilän mukaan (2008, 292) ”ryhmähaastattelulla viitataan yksinkertaisimmillaan epämuodolliseen, mutta puolistrukturoituun ryhmähaastattelutilanteeseen, jossa tarkoitusta varten valikoitu ja rekrytoitu ryhmä keskustelee haastattelijan eli moderaattorin tai fasilitaattorin ohjauksella etukäteen määritellystä aiheesta”.

Tässä tutkimuksessa keskitytään kollektiivisesti jaettuihin asioihin ja kokemuksiin. Siksi tutkimuksessa ei tarkastella niitä merkityksiä, joita tutkimukseen osallistuvat antavat asioille yksilöinä. Vähemmälle huomiolle jäävät tällöin ne merkitykset, joita osallistujat olisivat voineet antaa asioille yksilöinä. Kollektiivisista kokemuksista ja yleensäkin elämästä sekä niiden arvoihin ja normeihin perustuvasta maaperästä kertominen ja ilmaiseminen perustuvat aina yhteisön samanmielisyyden ilmaisemiseen; siihen, että yhteisö pyrkii näyttäytymään ulkopuoliselle harmonisena ja ristiriidattomana. Yleensäkin yhteisöllisen samanmielisyyden, harmonian ja ristiriidattomuuden osoittaminen myös tutkijana prosessiin osallistuvalla ulkopuoliselle täytyy ottaa huomioon. Tällöin ryh-

mähaastatteluun osallistuvat valikoivat ja säätelevät sekä itse tarinankerrontaa ja sitä seurannutta pohdintaa että välittyvää tietoa. Toisaalta tutkimuksen tarkoituksena ei ole paljastaa ulkopuoliselle yhteisössä salattuja asioita tai asioita, joista yhteisö ei ole tietoinen. Tutkimuksessa teen näkyväksi niitä asioita, joita ihmiset itse ovat käsitelleet.

Etnisen yhteisön pyrkimys samanmielisyyden osoittamiseen on piirre, joka tulee ottaa tutkimuksen teossa huomioon (myös Brown-Leonardi 2009). Eri-tyisesti etnisen yhteisön voidaan olettaa osoittavan keskinäistä yhtenäisyyttä ja ristiriidattomuutta silloin, kun tutkija edustaa yhteisön ulkopuolista tiedeyhteisöä, joka edustaa eri arvomaailmaa kuin tutkittavat. Tämä ei tietenkään tarkoita, että yhteisö olisi otettava sellaisenaan yhtenäisenä ja ristiriidattomana. Toisaalta tutkijan tehtävä ei ole tuoda yhteisön tai osallistujien välisiä ristiriitoja esiin ja pyrkiä niitä ymmärtämään, tulkitsemaan ja selittämään. Pyrkimys ristiriidattomuuden osoittamiseen on näin ollen yleinen piirre, joka on vain otettava huomioon. Tämän tutkimuksen aikana ristiriitatilanteet olivatkin harvinaisia myös siksi, että kertojat tunsivat toisensa hyvin. Ryhmä itse hallitsi ja tasoitti nousevia ristiriitatilanteita sovittelemalla ja neuvottelemalla ennen kuin varsinainen ristiriita oli noussut pintaan. Samalla tavalla ryhmän käyttö hallitsi tunteiden nousemista pintaan. Pohdinnat olivat usein neuvotteluja, joiden lopuksi päädyttiin yhteiseen sopimukseen kannasta käsiteltyyn asiaan.

Seuraavalla aineistokatkelmalla olen halunnut havainnollistaa reflektoinnin sopimislunnetta. Tutkijana itse puntaroin pohdittavaksi esittämäni teemaa käyttämällä asian esittämiseen paljon aikaa ja epämääräisiäkin ilmaisuja. Tällä olen halunnut antaa osallistujille aikaa muodostaa oma käsityksensä tulevasta pohdintojen aiheesta. Toisaalta olen halunnut antaa aikaa myös itselleni tunnustellessani, olenko antamassa pohdintojen teemaa ymmärrettävällä ja osallistujien hyväksymällä tavalla ja onko esille ottamani teema yleensäkin olennainen. Aineistokatkelmassa Oskar ehdottaa ensin, että hän voisi aloittaa. Hugo vahvistaa tämän toteamalla, että Oskarin tulisi aloittaa, koska tämä tietää. Tietäminen perustuu siihen, että Osakar oli ollut ja oli edelleen aktiivinen toimija kylän harrastustoiminnan järjestämisessä ja hänellä katsottiin olevan paljon tietoa nimenomaan nuorista ja heidän kylästä muuttamisen syistä. Kyseinen aineistokatkelma kuuluu kerrontajaksoon, jossa pohditaan paikallissukupolven elämän aikana tapahtuvien sosiaalisten muutosten vaikutuksia osallistujien tämän päivän elämään ja ajatuksiin tulevaisuudesta. Aikaisemmissa tutkimuksen vaiheissa on käsitelty nuorten muuttoa kylästä, jossa osallistujien nuoruudessa oli paljon sekä lapsia, että nuoria.

AINEISTOKATKELMA 3

TARJA: niin, niin oisko semmosesa pohtimisen aihetta

että mitä tarkoittaa ko nuoret lähtee kylästä pois

minkälainen on ollut se tämä kylä silloin

ko on ollu nuoria

ja mitä se tarkoittaa nyt tänä päivänä

mitä asioita siitä tulis niinkö mieleen

OSKAR: jos mie alotan

HUGO: alota sie ko sie tiät
(8.6.2005: 405, 6a)

Aineistokatkelmasta voi nähdä, että reflektion tarkoituksena ei ole löytää ja paljastaa mitään yhteisön elämälle uutta elementtiä tai seikkaa, kuten aiemmin tekstissä mainitsin. Pikemminkin pohdinnat koskevat asioita joista jo tiedetään, joita tehdään näkyviksi ja joista prosessin aikana opitaan enemmän. David Silverman (2006, 395) on verrannut metodioppaassaan valaisevasti tutkimuksen tekemistä journalismiin. Silvermanin mukaan tutkimus eroaa journalismista siinä, että tutkimuksen tarkoitus ei ole paljastaa ja välittää sellaisia asioita tai seikkoja laajemmalle yleisölle, jotka ovat mielenkiintoisia nimenomaan yleisön mielestä. Sen sijaan tutkijan on aina paneuduttava asioihin, jotka ovat tutkimuskohteelle olennaisia. Tämän tutkimuksen kautta pyrin tuomaan esiin tutkimuskohteen sosiaalisesta maailmasta sellaisia olennaisia asioita, joita he itse pitivät tärkeinä. Pyrkimyksenä on se, että tornionlaaksolaisuutta voitaisiin ymmärtää paremmin, ja erityisesti se, että myös osallistujat itse voisivat ymmärtää omaa arkielämäänsä paremmin. Oma tutkimukseni perustuu sosiaalisen maailman esiin tuomiseen lähestymällä sosiaalisia rakenteita arvojen ja normien kautta. Vaikka sosiaaliset rakenteet ovatkin peitossa arjen toimintojen taustalla, niiden esiin tuominen tutkimuksen kautta ei ole yhteisön paljastamista. Pikemminkin kysymyksessä on yhteisön näkyväksi ja kuulluksi tekeminen.

Tutkimuksessa tapahtuvalle reflektoinnille on tyypillistä se, että ryhmän jäsenet kertovat asioista toisten saman yhteisön jäsenten ollessa läsnä. Tällöin he eivät pyri kertomaan asioista nimenomaan tutkijalle kuten yksilöhaastattelussa, vaan pikemminkin käyttävät omia, yhteisöstään lähtöisin olevia kulttuurisia ilmaisujaan ja kuvaavat asioita tavallaan yhteisöstä sisältäpäin (Alasuutari 1995, 92). Kuten yksilöhaastatteluissa, myös ryhmähaastatteluissa osallistujat tekevät aina valinnan siitä, mitä kertovat ja mitä jättävät kertomatta. He myös aina pohtivat kysymysten tarkoitusta ja sitä miten niihin tulisi vastata. (Alasuutari 1995, 90) Osallistujat määrittelevät sen, mistä puhutaan ja miten puhutaan. Positiivinen tekijä ryhmän käytössä ryhmähaastattelun näkökulmasta on, että tutkijan vaikutus haastatteluun ja sen kulkuun ei ole niin määräävä kuin se olisi yksilöhaastatteluissa. Toisaalta tässä tutkimuksessa käyttämäni kollektiiviseen muistiin yhteisöllisenä tietovarantona perustuva lähtökohta perustuu jo itsessään yhteisölliseen valikoituvuuteen. Asiat, joita muistetaan ja unohdetaan kuten asiat, joista kerrotaan ja jotka jätetään kertomatta määrittävät yhteisöstä lähtien. Se, mitä muistetaan ja unohdetaan, on aina normitettua sekä yhteisön jakamien arvojen ohjaamaa valintaa.

Tausta-aineistot: tutkijan päiväkirja ja autoetnografinen kirjoittaminen

Olen käyttänyt tutkimuksen kulkua selventävänä tausta-aineistona autoetnografista kirjoittamista ja tutkijan päiväkirjaa. Omien henkilökohtaisten kokemusteni, tuntemusteni ja vaikutelmieni kuvaaminen ja peilaaminen tutkijana suhteessa tutkimuksen etenemiseen ja siinä tehtyihin valintoihin on tärkeää yleensäkin co-operatiivisessa tutkimuksessa. Lukijan on kyettävä seuraamaan

niitä valintoja, joita olen tutkimuksen kuluessa tehnyt sekä arvioimaan yleensäkin osallisuuteni vaikutusta tutkimuksen kulkuun. Kuvaaminen on tapahtunut tässä tutkimuksessa autoetnografisen (Bochner ja Ellis 2000; Sparkes 2002) kirjoittamisen kautta sekä pitämäni tutkijan päiväkirjan pohjalta.

Lisäksi autoetnografisen aineiston kautta voidaan jäsentää tutkijan ja muiden osallistujien välistä suhdetta ja sen kehittymistä. Tämän lisäksi olen pyrkinyt arvioimaan ja määrittelemään tutkimuksen kulkua autoetnografisen kirjoittamisen kautta varsinaista tutkimusta tehdessäni. Aineistonkeruuprosessin aikana olen myös pyrkinyt ennakoimaan tutkimuksen etenemistä. Tällöin autoetnografinen kirjoittaminen toimii sekä tutkijan työvälineenä että perustana oman vaikutukseni ja asemani analysoinnissa tutkimuksen yhteydessä. Tähän tutkimukseen liitetyt autoetnografiset kuvaukset liittyvät erityisesti tutkimuksen aloittamiseen ja lopetukseen sekä taitekohtiin, joissa osallistujien ja minun välinen luottamus syvenee, ja tutkimus siirtyy seuraavaan vaiheeseen.

Autoetnografisella kirjoittamisella tarkoitan tämän tutkimuksen aikana tapahtumista tai tilanteista jälkikäteen kirjoitettua, omiin kokemuksiin, aistimuksiin, tunteisiin ja vaikutelmiin sekä niistä tehtyihin havaintoihin liittyviä, tutkijana itseäni kohdistamiani kuvauksia. Kuvaukset ja niistä kirjoittaminen liittyivät yleensä tilanteisiin varsinaisen aineiston keruun ulkopuolella. Andrews Sparkesin mukaan (2002, 210–211; ks. myös Bochner ja Ellis 2000) autoetnografinen kirjoittaminen voi tapahtua myös esimerkiksi lyhyttarinoiden, runouden, fiktion, novellien, valokuvien, henkilökohtaisten kirjoitelmien, päiväkirjojen ja yleensäkin erilaisen kirjoittamisen kautta, mutta myös sosiaalitieteen pohjautuvan proosan avulla (Sparkes 2002, 211). Autoetnografialle pidetään ominaisena nimenomaan tutkijan omien kokemusten, tunteiden ja vaikutelmien kuvausta osana tutkimuksen kulkua. Kuvaukset voivat koskea niin tunteita kuin ruumiillisia kokemuksia. Autoetnografisen aineiston käytöllä pyritään yleensä siihen, että elävä elämä voidaan tuoda teoreettisten lähtökohtien yhteyteen paremmin kuin ilman kuvausta. Autoetnografiassa yksityinen yhdistyy yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen, ja yksilön kokemukset ja vaikutelmat peilaavat myös yhteisöä ja kulttuuria, jonka keskellä yksilö elää. (Ellis ja Bochner 2000, 739).

Tutkimuksen suunnitteluvaiheessa osallistuin Andrew Sparkesin luennoille johdannossa viittaamani co-operatiivisen tutkimuskongressin yhteydessä vuonna 2006 Stroudissa, Englannissa. Työpajoissa tutustuimme myös autoetnografiseen kirjoittamiseen kirjoittamalla itse kokemuksistamme. Autoetnografisessa aineistossa kuvaan usein myös fyysisiä tuntemuksia. Fyysisiä tuntemuksia olen kuvannut esimerkiksi alkujännityksen tai tarinankerronnan tuottaman *flow*:n yhteydessä. Järjestelmällinen keskittyminen tutkijana omiin kokemuksiini, aistimuksiini ja vaikutelmiini tutkimusprosessin yhteydessä erottaa autoetnografisen aineiston tutkijan päiväkirjasta. Päiväkirjamerkinnot ovat yleisempiä ja koskevat asioita tutkijan välittömän kokemuksen ulkopuolella.

Kirjoitin autoetnografiaa sekä päiväkirjaa pääasiassa tutkimuksen suunnittelu- ja aineistonkeruuvaiheissa vuoden 2005 aikana. Kirjoitin autoetnografiaa lisäksi väitöskirjan ensimmäisen version kirjoittamisen yhteydessä vuosina

2005–2006. Tällöin käytin autoetnografisen kirjoittamisen tukena myös päiväkirjamerkintöjäni. Autoetnografinen kirjoittaminen tapahtui osana tutkimuksen kirjoittamista ja kirjoitusasu kehittyi kirjoitusprosessin aikana siten, että autoetnografinen aineisto uppoaa varsinaiseen tutkimustekstiin. Näin ollen se ei muodosta tutkimuksessa erillistä analysoitavaa aineistoa tai toimi aineistokatkelmien tavoin aineistonäytteinä. Toisin sanoen autoetnografinen kirjoittaminen sulautuu muuhun prosessin kulkua kuvaavaan kirjoittamiseen. Tällöin ei ollut myöskään mahdollista merkitä autoetnografisen aineiston käyttöä samalla tavalla viitaten aineistoon, kuten muun aineiston kohdalla olen tehnyt. Voin todeta, että tutkimuksen aikana käyttämäni kuvaukset perustuvat yleensäkin autoetnografiseen kirjoittamiseen. Osan alkuperäisenä olevista autoetnografisista kuvauksista olen liittänyt osaksi tutkijanpäiväkirjaa. Osa löytyy väitöskirjan käsikirjoituksen varhaisista vedoksista.

Tutkijanpäiväkirja muodostuu puolestaan autoetnografiaa yleisemmistä merkinnöistä, kuten aikaisemmin mainitsin. Merkinnät eivät ole yhtä tavoitteellisesti sidottuja tiettyyn hetkeen tai tutkimuksen vaiheeseen ja niiden kuvaamiseen mielenpalauttamisen kautta kuin autoetnografisen kirjoittaminen on. Pidin päiväkirjaa nauhoittamalla kokemukseni ja vaikutelmani tutkimuksen kuluksi ja sen hetkisestä tilanteesta välittömästi tutkimustapaamisten jälkeen C-kasetille. Tämä tapahtui tavallisesti ajaessani noin 160 kilometrin matkan Aapuaasta kotiin Tornioon. Nämä nauhoitetut muistiinpanot on litteroitu osaksi tutkijan päiväkirjaa. Lisäksi käytän päiväkirjan osana muistiinpanoja, joita olen kirjoittanut tutkimustapaamisten jälkeen kotona, yleensä tutkimustapaamista seuranneiden päivien aikana muulloin kun välittömästi tutkimustapaamisen jälkeen. Päiväkirja on merkittävässä asemassa pohtiessani tutkimuksen kulloistakin tilannetta, osallistujien asemaa ja pyrkiessäni ennakoimaan prosessin kulkua sekä jatkoa.

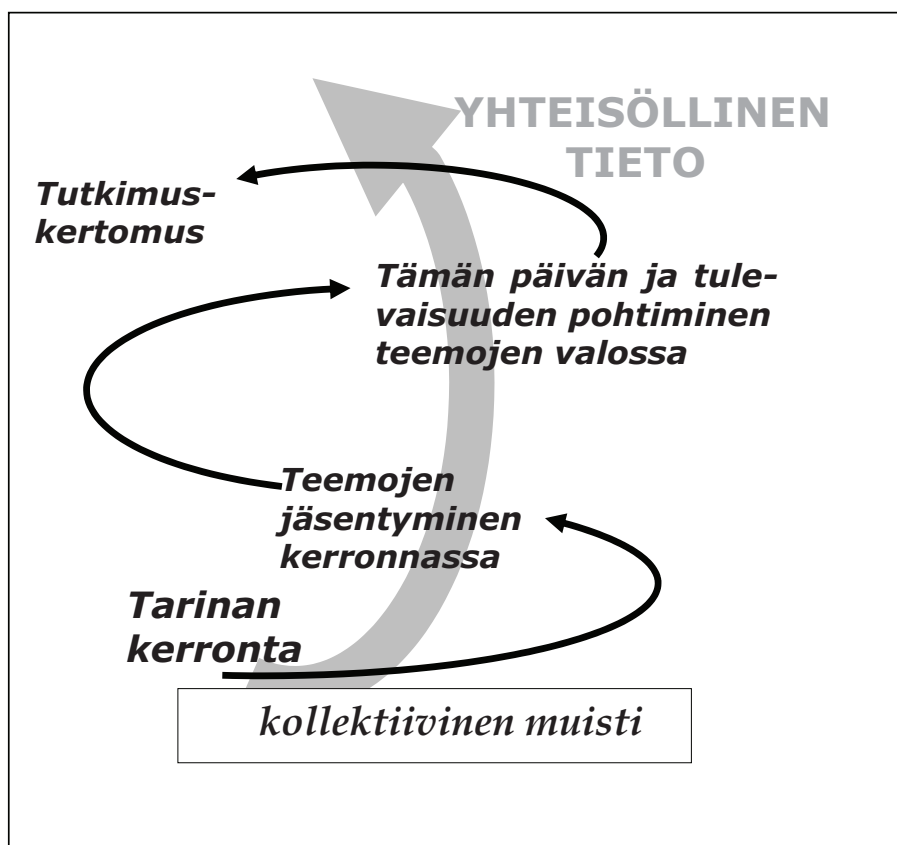
Yhteensä tutkijan päiväkirja koostuu 23 sivusta nauhalta litteroituja ja tai kirjoitettuja päiväkirjamerkintöjä. Noin puolet tästä aineistosta perustuu nauhoittamiini pohdintoihin kokemuksistani ja vaikutelmistani välittömästi aineistonkeruukäynnin jälkeen. Väitöskirjassa sellaisenaan käyttämiäni päiväkirjamerkintöjä nimitän *päiväkirjamerkinnöiksi*. Tutkimusprosessin kulun havainnollistamisessa olen käyttänyt lisäksi sähköpostin välityksellä käymääni kirjeenvaihtoa Aapuaassa.

3.2 Tutkimusprosessi, tutkimuksen vaiheet ja osallisuuden jäsenitys

3.2.1 Tutkimusprosessin mallintaminen

Käytän tutkimusprosessin havainnollistamisessa apunani tutkimuskaaviota (kuvio 1), joka muistuttaa toimintatutkimuksesta tuttua spiraalimaisesti etenevää asetelmaa, jossa tutkimustehtävä muotoutuu ja tarkentuu prosessin aikana

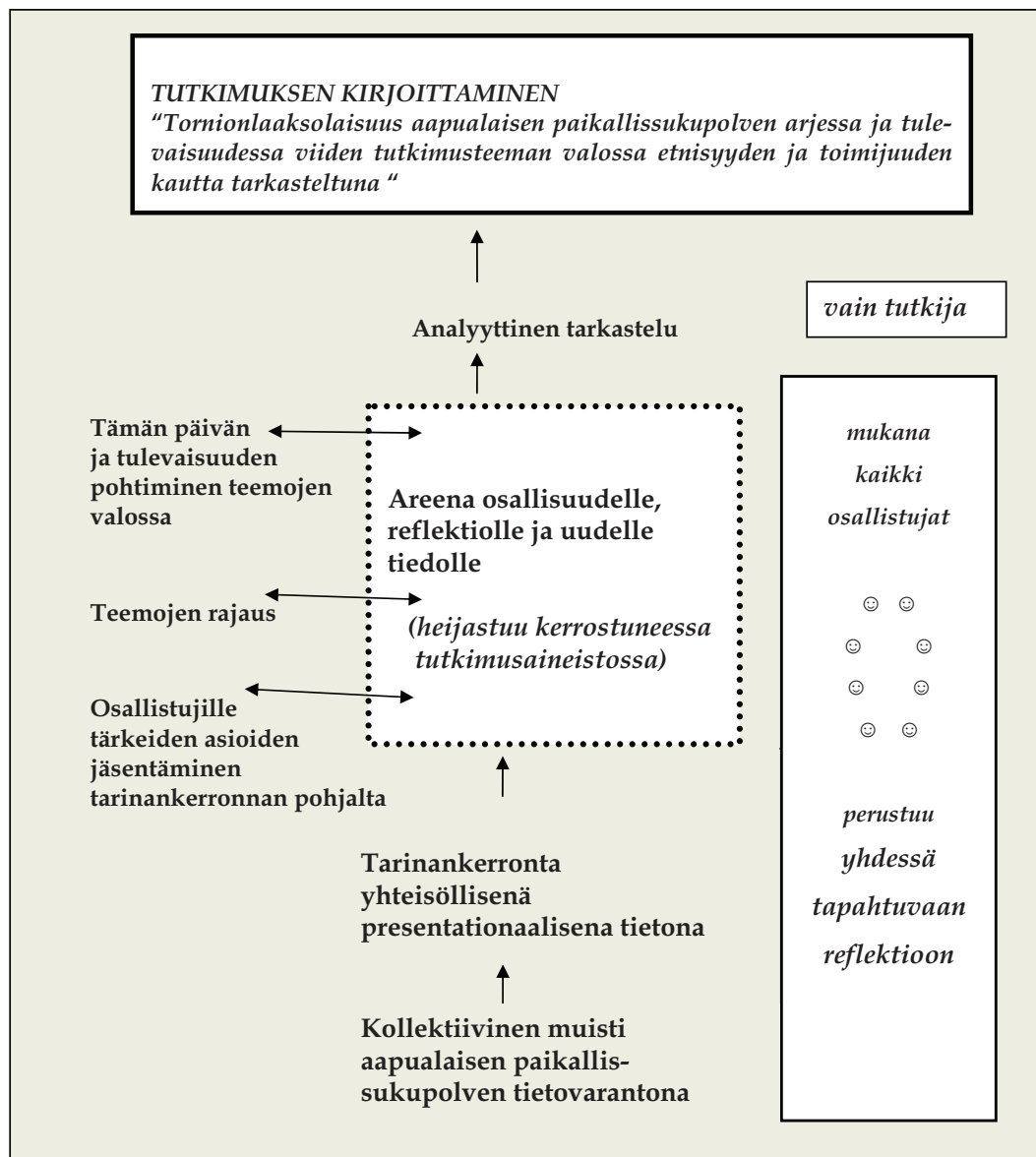
hankitun käytännön elämään ja kokemukseen jalkautuvan tiedon perusteella (Lewin 1946; Kemmis 1986, 162; Hart ja Bond 1995, 42–43; Heikkinen ja Jyrkämä 1999, 37–39; Heikkinen 2008, 35; Heikkinen, Rovio, Kiilakoski 2008, 80–82). Spiraaliksi asettuvaa tutkimusprosessia, jossa tutkimuskysymys tarkentuu uusien, tutkimuskentältä nousseiden virikkeiden yhteydessä on mallinnettu myös etnografisessa sosiaaligerontologisessa tutkimuksessa (ks. esim. Eckert 1988). Siinä keskeistä on tutkijan osallistuva havainnointi tutkimuskohteen arkielämässä. Tyypillisesti etnografi joutuu tarkentamaan tutkimuskysymystään tai esittämään täydentäviä kysymyksiä tekemiensä havaintojen pohjalta. Tällöin myös tutkimuskysymys tarkentuu tutkimusprosessin aikana. Koska tutkimuskysymystä tarkennetaan etnografisen tutkimusprosessin aikana, kysymyksiin joudutaan vastaamaan useissa vaiheissa useita menetelmiä käyttäen. (Eckert 1988, 243.) Seuraavan kaaviokuvan avulla havainnollistan pelkistetysti tutkimusprosessin etenemisestä yhteisön kollektiiviseen muistiin perustuvasta tarinankeronnasta ryhmähaastattelujen kautta kirjoitettuun tutkimukseen. Kuvassa olen soveltanut Jyrkämän ja Heikkisen (1999, 37) toimintatutkimuksen spiraalia. Kaavio on kuitenkin ylimalkainen ja kuvaa tutkimusprosessin etenemistä vain sen olennaisimmilta vaiheiltaan.

KUVIO 1 Tutkimusprosessi spiraalina

Tutkimusprosessi jäsentyy yksityiskohtaisemmin dialogina, eli vuoropuhelun muotoon asettuneena, jolloin tutkimuksen vaiheita voi eritellä tarkemmin. Kaaviokuvassa 2 (kuvio 2) vuoropuhelu ei tapahdu pelkästään tutkijan ja tutkittavien välillä, vaan se tulisi ymmärtää pikemminkin vuoropuheluna kahden tilan välillä. Tätä vuoropuhelua kuvaa kaksipäinen nuoli. Toisen muodostaa osallistujien muodostama, aineiston yhdessä tuottamisen tila. Toinen tila muodostuu aineiston jäsentämisen alueesta. Tutkimusprosessi asettuu osallistujien tuottaman uuden aineiston ja sen jäsentämisen tilojen vuoropuheluksi.

Kaaviossa 2 olen soveltanut Reasonin ja Hawkinsin (1988, 84) tarinankerrontametodiin co-operatiivisen tutkimuksen yhteydessä kehittelemää mallinnusta. Olennaista mallissa on se, että tutkimuksen eri vaiheissa noussutta tietoa viedään yhteisesti jaettuun tilaan, *areenalle*, jolla aineistoa pohditaan ja reflektoidaan yhdessä osallistujien kanssa. Aineiston käsittely etenee prosessissa paikallissukupolven kollektiivista muistia ja etnisyyteen liittyvää tietoa välittävistä tarinoista presentationalisena tietona pohdintojen kautta nykyisyyden ja tulevaisuuden pohtimiseen; ja edelleen analyysin kautta tutkimuksen kirjoittamiseen.

KUVIO 2 Tutkimusprosessi dialogina

Edellä olevassa asetelmassa havainnollistan sitä, kuinka yhdessä tuotettua ja muodostettua tietoa palautetaan tutkijan avustamana vaiheittain yhteisten pohdintojen kohteeksi. Tällöin myös tieto syvenee ja keskittyy tutkimusteemoihin. Tutkimuksen aineistoa olen käyttänyt analyysin lisäksi kuvaamaan myös prosessin etenemistä. Areenalla tapahtuva prosessin eteneminen ja tiedon syveneminen peilautuu tutkimusaineistossa.

3.2.2 Tutkimuksen vaiheet ja menetelmät

Tässä osaluvussa tarkastelen erikseen kuviossa 2 esitettyjä tutkimuksen vaiheita. Aloitin tutkimuksen tarinankerrontamenetelmällä, jonka alussa pyysin osallistujia kertomaan vapaasti heitä ennen eläneistä ihmisistä ja perinteisestä tornionlaaksolaisesta elämäntavasta. tarinat liittyivät yleisesti tornionlaaksolaiseen talolliseen elämäntapaan ja sen pohjalta muotoutuneeseen identiteettiin, meänkieleen sekä aapualaiseen yhteisöön ennen ja nyt sekä yleensä muutoksiin, joita osallistujat olivat elämänsä aikana kohdanneet. Myös uskonnon ja luonnon aihepiireihin liittyviä tarinoita kerrottiin. Tarinankerronnalla oli toimintana myös osallistava päämäärä. Tarinankerrontavaiheessa tutkimuksen osapuolet tutustuivat toisiinsa ja päättivät osallistumisestaan tutkimukseen. Tutustuminen koskee osallistujien tutustumista minuun, ja päivänvastoin, sillä osallistujat olivat keskenään entuudestaan tuttuja. Ennen varsinaisen tarinankerronnan aloittamista tapahtuneet tapaamiset toimivat myös olennaisin tutkimuksen toteuttamisen edellytyksinä.

Seuraavassa vaiheessa jäsensin tarinankerronta-aineistosta yleisiä asiakokonaisuuksia tulevien tutkimusteemojen pohjaksi. Tämän jälkeen pyysin osallistujia kertomaan, mitä aikaisemmin kerrotuissa tarinoissa esiintyneet aiheet aapualaisesta yhteisöllisyydestä, luonnosta ja uskonnosta sekä tornionlaaksolaisuudesta ja meänkielestä tuovat heille mieleen yleensäkin ikäihmisten elämästä Tornionlaaksossa. Tämä toisen vaiheen tarinankerronta toimi osana alustavien tutkimusteemojen hahmottamista. Osallisuuden näkökulmasta tarinankerronta toimi myös toimintana jonka aikana pyrin vahvistamaan erityisesti minun ja muiden osallistujien välistä luottamusta.

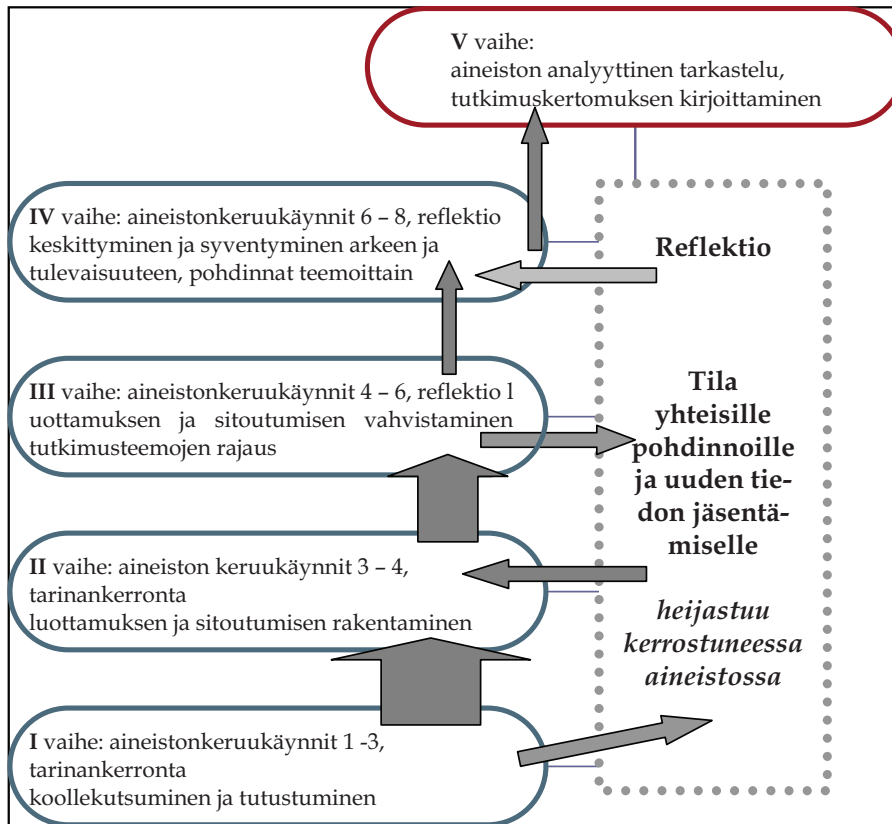
Tutkimuksen yleiset teemat alkoivat kerrostua tutkimuksen varsinaisiksi teemoiksi tarinankerrontaa seuranneessa reflektointivaiheessa. Yhteisten teemojen perusteella rajasin tutkimuksen viisi teema. Tutkimusteemoiksi muodostui: 1) aapualaisen paikallissukupolven tarinankerronta ennen ja nyt, 2) aapualainen yhteisöllisyys tänään tarkasteltuna perinteisen tornionlaaksolaisen elämäntavan taustaa vasten, 3) meänkieli ja tornionlaaksolaisuus, 4) kestävyyttä ja niukkuutta korostavien arvojen kohtaaminen kuluttamista ja yksilöllisiä valintoja korostavien arvojen kanssa, 5) luontoyhteys tämän päivän arjessa. Neljännessä vaiheessa pyysin osallistujia pohtimaan heidän tämän päivän elämäänsä sekä tulevaisuuttaan edellisessä vaiheessa rajaamieni tutkimusteemojen pohjalta. Tässä vaiheessa keskeistä on keskittyminen arkeen ja tulevaisuuteen tutkimusteemojen valossa ja näin ollen yhteisöä ja elämäänsä siinä koskevan uuden tiedon jäsentäminen.

Tutkimusteemat eivät jäsentyneet samanaikaisesti, vaan jotkut teemoista jäsentyivät aikaisemmassa vaiheessa, kun taas osa puolestaan jäsenyi aivan tutkimuksen loppuvaiheessa. Meänkielisyyttä ja tornionlaaksolaisuutta sekä tarinankerrontaa pohdittiin osana arkea ja tulevaisuutta ensimmäisenä, ja siitä pohdittiin tutkimuksen aikana eniten. Uskontoon liittyviä tarinoita kerrottiin tarinankerrontavaiheessa puolestaan paljon, mutta liitin aiheen osaksi aapualaista yhteisöllisyyttä prosessin puolesta välissä. Tämä tapahtui siksi, että osallistujat eivät pohtineet juuri lainkaan tämänpäiväistä arkeaan uskonnon kautta, vaikka uskonto oli erittäin tärkeä osa tornionlaaksolaista elämäntapaa ja arkea osallistujien nuoruudessa.

Luonnon merkitys puolestaan korostui vasta tutkimuksen viimeisessä vaiheessa niin tärkeäksi ja osallistujien elämälle keskeiseksi, että sen perusteella muodostin luontoyhteydestä oman teemansa. Osallistujat pohtivatkin paljon arkielämäänsä ja tulevaisuuttaan yhteydessä luontoon ja erityisesti metsiin Aapuan ympärillä. Kestävyyttä ja niukkuutta korostavat arvot osana tornionlaaksolaista talollista elämäntapaa sisältyivät puolestaan aivan ensimmäisiin tarinoihin, ja tämän päivän kuluttamista ja yksilövalintoja koskevat pohdinnat asetuivat perinteisiä arvoja koskeviin pohdintoihin reflektointivaiheessa.

Tutkimuksen viides vaihe koostuu analyysistä ja tutkimuksen kirjoittamisesta. Viidenteen vaiheeseen liittyy myös minun tutkijana tekemä irtiotto muista osallistujista ja kirjoitin tutkimuksen yksin työhuoneessani ilman yhteyttä osallistujiin. Poikkeuksen yksin tapahtuneesta kirjoittamisesta muodostaa vaiheen alussa tekemä vierailuni Aapuaan syksyllä 2007. Tuolloin kävin kertomassa paikalle tulleille kyläläisille työn alla olevasta tutkimuksesta. Käynti toimi sekä luvan ja oikeutuksen hakemisena tutkimuksen kirjoittamiselle että osallistujien ja heidän yhteisönsä hyvästelemisenä. Paikalle oli saapunut 22 kyläläistä, joista kolme oli ollut mukana varsinaisessa tutkimuksessa.

Kaaviossa kolme (Kuvio 3) olen pelkistänyt tutkimuksen vaiheet viiteen eri osaan. Kuten aikaisemmin totesin, siirtymiset vaiheesta toiseen eivät ole näin selvärajaisia, vaan vaiheiden välillä on päällekkäisyyttä ja liukumista edestakaisin. Tarinankerrontaa seurasi yleensä aiheiden pohtiminen ja kerrotun kommentointi. Vastaavasti reflektointivaiheessa asioita pohdittiin usein kertomalla uusia tarinoita, joko yksin tai yhdessä muiden kanssa. Kaaviokuva auttaa kuitenkin jäsentämään tutkimuksen kulkua. Tämän jälkeen havainnollistan tutkimuksen kulkua vaiheittain käyttämällä aikaisemmin kuvaamiani tausta-aineistoja. Tämä havainnollistaminen tapahtuu, jotta lukija saisi kokonaiskäsityksen prosessista, jossa varsinainen tutkimusaineisto on muodostunut. Lyhyet paksut nuolet kuvastavat prosessin keskittymistä yhä rajatumpaan ja syvenevämpään teeman käsittelyyn. Kapeat nuolet kuvaavat liikkumista uuden aineiston muodostamisen ja sitä koskevien, ryhmässä tapahtuvien pohdintojen välisistä tiloista toiseen.

KUVIO 3 Tutkimuksen vaiheet

Osallistujien koollekutsuminen

Koollekutsuminen ja alkuvaiheen tarinankerronta muodostavat perustan sekä osallisuudelle että varsinaisten tutkimusteemojen rajaamiselle myöhemmin tutkimuksessa. Koska osallistujien koollekutsuminen ja tarinankerronnan aloittaminen ovat avainasemassa koko tutkimuksen onnistumiselle, tarkastelen ensimmäistä jaksoa erityisen huolellisesti. Apuna käytän aineistonkeruujankohdantana pitämäni tutkijan päiväkirjaa sekä käymääni kirjeenvaihtoa Aapuassa. Lisäksi käytän apuna tapahtumien jäsentelyssä autoetnografiaa. Ensimmäinen yhteydenotoni aapualaisiin tapahtui sähköpostitse 8. tammikuuta 2005 STR-T:n (Svenska Tornedalingars Riksförbund - Tornionlaaksolaiset) Aapuassa sijaitsevan toimiston kautta. Yhteystiedot hain STR-T:n www-sivuilta (<http://www.str-t.com/index.htm>), mutta minulla ei ollut tiedossa ketään yksittäistä henkilöä, joka voisi auttaa tutkimuksessa eteenpäin. Kirjoitin toiveikkaana seuraavan, liitteenä olevan sähköpostiviestin ja laitoin sen STR-T:n toimiston osoitteeseen. Lisäksi laitoin kaksi viestiä Övertorneån kunnan virkamiehille. Nämä kaksi viestiä oli myös ohjattu STR-T:n toimistoon.

Liitteenä olevasta sähköpostiviestistä käy ilmi, että tutkimuksen tarkka tavoite tai tutkimuskysymys olivat vielä avoimia. En myöskään puhu tornion-

laaksolaisuudesta etnisyytenä, vaan viittaa torninjokivartisuuteen ajallisena ja alueellisena ikääntymisen kontekstina, koska etnisyys olisi ollut mitä todennäköisimmin vieras käsite. Tässä kontekstissa ajan kuluessa muotoutunut oma-leimainen tornionlaaksolainen elämäntapa ja kulttuuri arvo- ja normiperustoituneen toimivat kuitenkin tutkimuksessa käyttämäni etnisyyismääritelmän lähtökohtana. Kerron yhteydenotossani olevani kiinnostunut ikääntymiseen liitetyistä mielikuvista, koska ennakkokäsitykseni oli se, että tarinankerronnalla ja sitä seuraavilla pohdinnoilla voi vähintäänkin tutkia mielikuvia. Tutkimuksen kuluessa sekä metodologiset ja epistemologiset lähtökohtani kuten myös teoreettiset jäsentelyni kehittyivät, tarkentuivat ja keskittyivät.

Pohdin kuitenkin jo tutkimusprosessin alkuvaiheessa sitä, kuinka osallistavalla menetelmällä voidaan tutkia etnisyyttä osana sosiaalista maailmaa. Sosiaalisen todellisuuden ja tarinankerronnan yhteen tuominen ilmaantuvat luentomuistiinpanoihini vuosi aineistonkeruun jälkeen. Kirjoitin syyskuussa 2006 Stroudissa pidetyn co-operatiivista tutkimusta koskevan kongressin yhteydessä seuraavasti. *”Palaan yhä uudelleen ja uudelleen ajattelemaan sosiologian perusajatus-ta sosiaalisesta todellisuudesta. tarinat väylä, joka johtaa reflektion kautta elementteihin jotka kertovat sosiaalisesta todellisuudesta. Tutkijan palauttaa teoriaa ja metodologiaa käyttäen elementit tulkintoina yhteisölle”* MUISTIINPANO, 15.9. 2006, Stroud U.K.

Tammikuussa 2005 lähestyin aapualaisia lähettämällä STR-T:n toimistoon seuraavalla sivulla olevan sähköpostiviestin. Suureksi ilokseni sain vastauksen Aapuasta STR-T:n toimistossa tuolloin työskentelevältä Göta Anderssonilta jo 14. tammikuuta. Göta pohtii, että hyvinkin Aapuan kylässä voisi saada kokoon muutaman ihmisen tarkoitusta varten. Samalla hän lupautuu yhteyshenkilökseni. Kirjeenvaihdostamme muodostui sangen mielenkiintoinen ilmiö. Meänkielisenä Göta osasi lukea vaivatta suomenkieliset kirjeeni, mutta hän vastasi minulle kirjoittamalla ruotsiksi. Minä puolestani luin hänen lähettämänsä ruotsinkieliset viestit vaivatta, mutta vastasin aina suomeksi.

Olen Tarja Tapio Tornioista ja olen syntyjäni Kemijoki-varresta Saarenkylästä. Haen kontaktia aapualasiin tai muihin tornionlaakso-laisiin seuraavassa asiassa. Valmistelen väitöskirjatyötä Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitokselle sosiaali- ja kulttuurigerontologiaan (ikäntyminen kulttuurisessa ja yhteiskunnallisessa kontekstissa). Tutkimukseni koskee torninjokivartisia, vanhuuteen liitettyjä mielikuvia; mitä ihmiset perinteisesti ovat ajatelleet ja miten ikäihmisiä on arvostettu meänkielissä kyläyhteisössä. Mitä aikuiset (yli 65 -vuotiaat) ihmiset tänä päivänä ajattelevat itsestään ja vanhenemisestaan sekä toimimisestaan osana torninjokivartista kulttuuri- ja yhteiskuntakokonaisuutta.

Olen erityisesti kiinnostunut Aapuan kylästä ja kyläläisistä. Olen Aapuassa käynyt "katselemissa", mutta en ole asiasta vielä puhellut kenenkään aapualaisen kanssa. Tämä onkin ensimmäinen yhteydenotto.

Työni menetelmä kuuluu toimintatutkimukseen ja se on tarkoitus tehdä tarinankerrontana niin sanotuissa "story circle:ssä" mahdollisesti Aapuassa kesän ja syksyn 2005 aikana. Eli tarkoitus olisi koota halukkaita ikäihmisiä porisemaan ja pohtimaan ikäihmisenä olemista ja toimimista hyvin vapaamuotoisessa ja mielenkiintoisessa työpajassa. Porukka kokoontuisi monta, monta kertaa kesän ja syksyn aikana. Se mitä porukalla tarinankerronnoissa ja pohdinnoissa saadaan aikaiseksi, tulisi käyttää siten, että se hyödyttäisi juuri Tornionjoki-vartista kulttuuria. Tämä on tutkimuksessani tärkeä seikka.

Itse olen suomenkielinen ja tulisin toimimaan myös suomenkielellä.

Jään nyt odottamaan, jos joku vastaisi viestiini tai ohjaisi eteenpäin.

Tutustuminen

Yhteydenottoa seuranneessa sähköpostikirjeenvaihdossa sovimme Götan kanssa ensimmäisen suunnittelutapaamisen STR-T:n toimistolle ja 15. helmikuuta ajan Tornioista Aapuaan. Pakkanen kiristyy -20 asteesta -26 asteeseen ajaessani vanhalla Toyota Carina kakkosella jokivartta ylöspäin talvisessa maisemassa. Ajaessani kylälle paksujen lumikinosten reunustamaa tietä minua jännittää tavattomasti; onhan kysymyksessä ratkaiseva tapaaminen. Rohkaisen itseäni ajatteleamalla puoliääneen, että minun on kohdattava ihmiset mahdollisimman paljon omana itsenäni ja piilouduttava mahdollisimman vähän tutkijan roolin taakse. Hoen itselleni, että älä ole ylimielinen ja jännityksestä huolimatta en saa vouhottaa, eli en saa tehdä itsestäni liian tärkeää jännityksen peittämiseksi, vaan minun tulee suhtautua ihmisiin nöyrästi ja kunnioittaen. Lisäksi ajattelin, että ihmisillä on myös oikeus olla kiinnostumatta tutkimuksesta ja minun tulee hyväksyä myös se. Ajattelin, että kyllä nämä ihmiset itse näkevät ja arvioivat, olenko heidän luottamuksensa arvoinen ja onko tutkimus ylipäätänsä mahdollista aloittaa.

Toimistolta tavoittamani Göta ja toinen STR-T:n toimistolla työskentelevä Siw Vanhatalo ovat tavattoman yllättyneitä tulostani. En nimittäin ole varmistanut tuloani enää sen jälkeen kun sovimme sähköpostitse päivämäärästä. Alkuhämmennyksestä selvittyämme alamme kahville. Istun toimistossa lähes kaksi tuntia. Siw ja Göta suhtautuvat kuitenkin alustavan varautuneesti ajatukseeni. Tämä ei ole yllätys, sillä tiedän, että ylipäätänsäkin kyläläisten on kyettävä luottamaan minuun, eli minun on osoitauduttava luottamuksen arvoiseksi, jotta tutkimusprosessi voisi mennä eteenpäin ja tarinankerronta voisi käynnistyä. Kahvistellessamme Siw ja Göta alkavat pohtia ketkä mahdollisesti tulisivat mukaan kiinnostuksensa, terveydentilansa ja jaksamisensa perusteella. Totean myöhemmin, että Siw ja Göta toimivat tärkeinä portinvartijoina aapualaiseen yhteisöön. Mahdollisesti osallistuvista ihmisistä kertyykin kunnioitettavan pitkä lista, sillä kylässä ei ole puutetta eläkeläisistä, jotka kaipaavat vaihtelua ja virkistystä.

Ensimmäinen tapaaminen varsinaisten osallistujien kanssa on toinen tärkeä rajapyykki tutkimuksen käynnistymiselle. Saavuin seuraavan kerran kylään tapaamaan mahdollisia osallistujia jo 1. maaliskuuta, eli kahta viikkoa alkupeleistä suunnitelmaani aikaisemmin. Göta ja Siw olivat järjestäneet tapaamistilat kylän Paviljongille, joka on kyläläisten yhteinen tapaamispaikka kyläkaupan ja lomakylän yhteydessä. Minulla ei ollut mukana nauhuria, vaan tarkoitus oli tutustua paikalle tulleisiin ja antaa heidän tutustua minuun sekä päättää itse, haluavatko tulla mukaan. Jännitin edelleen tapaamista paljon, eikä kylään meneminen ensimmäisestä erittäin hyvästä kokemuksesta huolimatta ollut helpoa.

PÄIVÄKIRJAMERKINTÄ 1:

Merkintöjen aihe: Ensimmäinen käynti ja neuvottelu tutkimuksen käynnistämiseksi Aapuaassa.

Aika ja paikka: 15.2.2005 STR-T:n toimisto, Aapua

”Vaikka molemmat "epäilivät" etteivät saa nimiä kasaan, kertyi heidän luettelemiaan ihmisiä, joilta kysyä halukkuutta osallistua parikymmentä, Göta mukaan lukien. Pidän tätä alkuvaiheen luottamuksenrakentamista erityisen tärkeänä. Juuri luottamus on se, avain jolla saadaan merkittävää tietoa kerättyä. Kyläläisten on rauhassa pohdittava ja puntaroitava osallistumishalukkuutta ja sitä luottavatko vai eivät. Aion satsata näihin ilman nauhuria tehtäviin käynteihin. olen valmis tutustelemaan maalis- ja huhtikuun ajan. Päätimme, että mukaan voisi tulla 65 vuotta täyttäneitä aapualaisia niin paljon kuin on halukkaita”

Paikalle oli saapunut vain yksi nainen ja neljä miestä, jotka kaikki tulivat mukaan varsinaiseen tutkimukseen. Kaksi muuta naista olivat menneet samana aamupäivänä leipomaan Aapuan kotiseututalolle, jonne kylän naiset kokoonoutuivat säännöllisesti leipomaan yhdessä. He kuitenkin välittivät kiinnostuksensa osallistumisesta muiden paikalle tulleiden kautta. Ensimmäisessä osallistujien tapaamisessa minulle ei tarjottu juurikaan mahdollisuutta kertoa tulevasta tutkimuksesta, vaikka olin siihen nimenomaan valmistautunut. Sen sijaan koin vahvasti, että minun motiivejani testataan ja paikalla olijat kuulostelivat syytä sille, miksi olen tullut kylään tutkimusta ylipäätänsä tekemään.

Tapaamisesta muodostuikin jään rikkominen osapuolten välillä, ja se mahdollisti tutustumisen toisiimme. Ensimmäisen tapaamisen aikana sain myös ensimmäisen kosketuksen puhutun meänkielen kanssa. Aluksi minun oli lähes mahdotonta erottaa puheen virrasta yksittäisiä sanoja. Pikkuhiljaa tapaamisen aikana korva oppi kuulemaan puheen rytmin ja ymmärtäminen parani nopeasti. Ymmärtäminen helpottui nopeasi myös siksi, että oivalsin verrata vieraalta kuulostavia yksittäisiä sanoja vanhaan suomenkieleen, lapin murteeseen tai ruotsinkieleen. Tapaamisesta muodostui mielestäni onnistunut ja ensimmäinen varsinainen tarinankerronnan nauhoitus sovittiin jo kahden viikon päähän tapaamisesta. Miehet lupasivat, että tällöin myös poissaolevat *vaimot* eli naiset ovat mukana.

VEM?

Jag heter Tarja Tapio och bor i Björkö (Pirkkiö) i Torneå och håller på att doktorera i kulturgerontologi vid Jyväskyläs universitetets samhällsvetenskapliga och filosofiska institut. Kulturgerontologin undersöker människans uppväxt och åldrande i förhållande till kulturella och samhälleliga faktorer (vid vilken ålder en människa anses gammal varierar till exempel mycket mellan olika kulturer och samhällen).

VAD?

Jag vill studera vad aapuabor, som tornedalingar, anser höra till ett gott liv och en god framtid. Jag undersöker aapuabornas förhoppningar för framtiden och de eventuella hotbilder åldrandet medför. Avsikten är också att fundera över vad som traditionellt ansetts höra till en god ålderdom, dvs. vad som var bra med de egna föräldrarnas och mor- och farföräldrarnas ålderdom.

VARFÖR?

Syftet är att tillsammans med aapuabor samla ihop kunskap om åldrandet, kunskap som människorna själva, inte forskaren, äger. Tanken bakom detta är, att det är människorna själva som bäst vet vad som är bra eller dåligt för dem. Forskarens uppgift är att hjälpa till att gräva fram kunskapen, formulera och analysera den.

Genom att få till stånd en gemenskap uppbytt av aapuabornas möten och berättande, hoppas jag kunna förstärka den kulturella identiteten och ge människorna en möjlighet att bli hörda.

För närvarande handlar diskussionen om äldre huvudsakligen om de som bor i städer och det behov av service dessa har. De äldre ses ofta som en grå massa och betraktas utifrån deras behov av allt dyrare vård och omsorg. Människor boende långt ifrån centralorten hamnar utanför denna diskussion, samtidigt som de kulturella och individuella särdragen glöms bort. Syftet med arbetet är att som motvikt skapa en definition av åldersbegreppet som bottnar i den tornedalska kulturen, ett begrepp som även kan fungera som underlag för de beslut som tas i ärenden som gäller äldre.

HUR?

En del av forskningen är att spela in aapuabors berättelser om gången tid eller framtidshopp. Berättelserna ska inte vara genomtänkta eller planerade i förväg, utan får växa fram under samtalet. Berättelserna och deras betydelse analyseras sedan i gruppintervjuer. De som intervjuas funderar tillsammans på de saker, som berättelserna anknyter till. Detta i syfte att fördjupa den kunskap som berättelserna och berättandet bär på.

VAR?

Allt det här tar tid. Om aapuaborna själva efter den första introduktionen känner sig villiga att delta i detta forskningsarbete, kommer jag att samla in berättelser på band i Aapua under april och maj månad. Gruppintervjuerna skulle sedan ske under juni-juli, möjligen ännu längre fram emot hösten. Hur berättelserna i övrigt kan användas får aapuaborna själva ta ställning till.

NÄR?

Första mötet är planerat till **den 1. mars klockan 11** i tornedalingarnas kansli. Det kommer då att handla om att knyta bekantskap och prata lite allmänt, och ta reda på om det finns vilja och intresse hos människor att delta i arbetet. Träffen kommer **INTE** att bandas in.

Efter det här besöket har jag tänkt besöka Aapua varannan vecka under våren, sommaren och eventuellt hösten, sammanlagt minst 10-12 gånger. Mitt mål är att färdigställa min avhandling under år 2007.

Med vänliga hälsningar
Tarja Tapio
Pirkkiö 16.2.2005

(käännös suomen kielestä: Hannele Huuva)

Tutkimuksen aloittaminen

Ensimmäinen tarinankerronta alkaa siten, että asetumme yhteen isoon rinkiin kasvokkain. Asetan pienen C-kasettinauhurin ja aineiston nauhoittamista varten hankkimani kongressimikrofonin lattialle ringin keskelle. Osallistujista kuusi on tullut paikalle. Seitsemäs osallistuja Oskar tulee mukaan hieman myöhässä ulkoilutettuaan metsästyskoiriaan hieman liian pitkään. Aluksi pyydän paikalle tulleita muistelemaan ja kertomaan jostakin vanhasta ihmisestä, *”joka voi olla teän oma vanhempi tai teän oma isovanhempi tai joku muu ihminen jonka ootta tunteneet tai josta oletta kuulleet tai jonka ootta joskus ehkä nähny mutta semmonen tarina ihmisestä joka on jotenki jäänyt teän mielen päälle”*. Täydennän vielä johdantoani sanomalla, että *”sitä ei tarvi sillä lailla miettiä että se olis joku hyvä tarina, vaan se voi olla hyöinkin semmonen arkinen tai tavallinen asia. Sen ei tarvi olla mikkään pitkä kertomus tai, tai sillä lailla pitkä tarina vaan semmonen mikä on jääny niinkö mieleen.”* (8.3.2005: 1, 1a).

Antamani johdattelu tarinankerronnan alussa on tarkoituksella pitkä, koska halusin sen aikana antaa osallistujille aikaa tottua uuteen tilanteeseen ja minuun sekä päättää, millä mielellä he aloittavat tarinankerronnan. Käytän puheessani yleensäkin käyttämäni puhekieltä, joka on sekoitus Lapin ja Peräpohjan murteista. Myös itse tarvitsin aikaa ja otan sitä puhuessani. Koska kertomiselle tai muisteleemiselle ei aseteta esimerkiksi muistelutyön tai elämän tarkastelun, eli life reviewn terapeuttisia tai eheyttäviä tavoitteita, tärkeää ei ole se missä määrin tarinat ovat muistinvarassa kerrottuja, tositapahtumiin ja omiin kokemuksiin pohjautuva tai missä määrin ne sisältävät fiktiivisiä aineksia.

Tähän ensimmäiseen kuten myös seuraavienkin tapaamisten aloittamiseen liittyy pieni rituaali, joka säikäyttää minut ensimmäisellä kerralla pahanpäiväisesti. Ennen kuin tarinankerronta ehtii alkaa, alkavat miehet yhdessä tuumin vähätellä kertojantaitojaan ja muistiaan, ja ilmoittavat, että he eivät muista mitään *tähellistä* ja kertomisen arvoista. Miehet päättävät tämän jälkeen yhdessä ääneen todeten, että *vaimot* ovat parempia kertomaan ja pärjäävät ilman heitäkin. Samalla he muistuttavat, että vaimot ovat päättäneet ylipäättänsäkin osallistumisesta, vaikka nimenomaan he itse olivat paikalla ensimmäisessä tapaamisessa kahden naisen kolmesta ollessa leipomassa. Tämän jälkeen miehet nosteleivat housunpunteja ja nousevat ylös lähteäkseen pois kuin yhtenä miehenä ennen kuin tarinankerronta on edes alkanut.

Tilanne on tukala ja hikoilen kauhusta, sillä en voi mitenkään pakottaa tai houkutella poislähteviä miehiä palaamaan, sillä tutkimukseen osallistumisen on oltava täysin vapaaehtoista. Samalla pikakelaan mielessäni, kuinka koko kahden vuoden suunnittelutyö ja koko tuleva tutkimukseni kariutuu juuri siihen paikkaan. Mielessäni käy myös ne lukuista pitkät ja aikaavievät linja-auto ja junamatkat Tornioista Jyväskylän yliopiston jatkokoulutusseminaareissa; kaikki turhaan! Olen koonnut voimavarani nimenomaan tätä tapaamista varten, tunnistan ne ja tiedän, että en kykene kokoamaan voimiani ja aloittamaan uutta tapaamisen suunnittelua tai jatkamaan pelkkien naisten kanssa, vaikka he kaikki olisivatkin jääneet tarinankerrontaan ja vaikka muita kertojia olisi tullut myöhemmin mukaan. Pysin estämään tutkimukseni kannalta väistämättömältä näyttävän katastrofin pysymällä päällisin puolin rauhallisena. Nojaudun tuolis-

sani taaksepäin ja kerron, että tarinoiden ei tarvitse olla mitään valmiita hienoja tarinoita, vaan kertoa voi ihan mitä tulee mieleen. Ja sitten siinä samassa, kun läsnäololista kiertää ensimmäisen miehen kohdalle, miehet istuvat alas toteamalla kuin yhdestä suusta, että *sama se on vaikka jääkin*.

Jokaisella tapaamisellamme osallistujat allekirjoittavat läsnäololistan. Ensimmäisellä kerralla pyydän osallistujilta vielä allekirjoituksen sopimukseen, jossa sovitaan nauhoitetun materiaalin käytöstä ainoastaan tähän tutkimukseen ja siihen liittyvään tieteelliseen kirjoittamiseen. Lisäksi sovitaan kirjallisesti, että osallistujat voivat käyttää aineistoa omaan tarkoitukseen kaikkien osallistujien suostumuksella. Nauhojen kopiot sekä litteroidun aineiston kopio sovitaan säilytettävän niin ikään STR-T:n toimistossa Aapuaassa. Myöhemmin toimitan litteroidun aineiston myös Aapuan kotiseutuyhdistykselle. Seuraava päiväkirjamerkintä kuvaa tarinankerronnan käynnistymistä ja itse tarinankerronnasta tekemiäni havaintoja. Päiväkirjamerkinnässä on samoja elementtejä kuin aikaisemmassa kuvauksessa.

PÄIVÄKIRJAMERKINTÄ 2:

Merkintöjen aihe: Ensimmäinen nauhoitettu tarinankerronta
Aika ja paikka: 8.3.2005, Paviljonki, Aapua

”Helny aloittaa, koska on muiden osallistujien mielestä vanhin ja hänellä on Hugon mukaan ammattimuisti. Alma on toisena kertojana ja Birgit kolmantena. Sitten miehet pääsevät vauhtiin. Oskar, Torsten, Pekka ja Hugo toimivat tarinan rakentajina sivusta, silloinkin kun heillä itsellään ei ole kerrontavuoroa. He muistuttavat kertojaa ihmisistä ja tapahtumista. Lyövät vettä myllyyn. Itse kertojana he vähättelevät kertojankykyjään. Esimerkiksi Pekka toistaa, ettei kyllä varmasti muista eikä osaa kertoa. Muut ovat paremmat. Mutta koko tarinankerronnan ajan hän joko kertoo itse, tai osallistuu tarinankerrontaan kerrontaa rakentaen. Tarinankerronnan formaatti karkaa heti käsistä, ja annan sen karata.”

Ensimmäinen käyntini Aapuassa STR-T:n toimistossa sekä kaksi ensimmäistä varsinaisten osallistujien tapaamista olivat avainasema tutkimuksen käyntiin pääsemiselle ja toteutumiselle. Niiden aikana rakennettiin osapuolten eli minun, tutkijan ja muiden osallistujien välinen perusta keskinäiselle kiinnostukselle sekä luottamukselle. Nämä olivat alustavat edellytykset tutkimukseen sitoutumiselle. Keskeistä oli erityisesti tutkijan ja muiden osallistujien välisen luottamuksen rakentaminen, sillä muut osallistujat tunsivat toisensa hyvin entuudestaan minun edustaessa ulkopuolista ja ulkopuolelta tulevaa entuudestaan tuntematonta vierasta. Ensimmäisen tapaamisen aikana selvitin paikalle tulleille tutkimuksen periaatteet ja tunnustelin sitä, hyväksyvätkö paikalle tulleet ylipäättänsä minut ja ajatukseni tutkimuksen periaatteista. Oma puheosuuteni oli kuitenkin vähäinen, sillä muut paikalle tulleet olivat enemmäksään äänessä näennäisesti niitä näitä praatiin. Tämä oli kuitenkin tärkeä osa osapuolten tutustumisessa toisiinsa.

Toisella osallistujien tapaamiskerralla nauhoitin ensimmäisen kerran varsinaista aineistoa. Tämänkin tapaamisen tarkoitus oli tarinankerronnan nauhoittamisen lisäksi luoda ja vahvistaa alustavaa luottamusta tutkijan ja osallistujien välillä sekä luoda maaperää tutkimukseen sitoutumiselle. Pyytämällä kertomaan *jotakin* jostakin vanhasta ihmisestä halusin ohjata alkavaa tarinankerrontaa nimenomaan tarinoiden kertomiseen ja halusin tämän kerronnan olevan mahdollisimman vapaata. Jos olisin kysynyt millaista vanhojen ihmisten elämä oli Tornionlaaksossa ennen, olisin mitä todennäköisimmin saanut tarinoiden ja kertomusten sijaan tähän kysymykseen vastaamaan pyrkiviä selityksiä ja kuvauksia, kuin nyt kerrottuja tarinoita ja juttuja, jotka ovat selityksiä ilmaisevampia (ks. Hawkins ja Reason 1988, 100). Tarinankerronnan asema perustuu tulevaa prosessia silmällä pitäen nimenomaan siihen, että tarinat ovat mitä suuremmassa määrin juuri tarinankertojien tarinoita (ks. myös Clarke and Warren 2007, 468–469).

Ensimmäisten tapaamisten aikana oli myös tärkeää vahvistaa antamaani ennakkokäsitystä, jonka mukaan Lapissa syntyneenä ja Torniossa asuvana minun oletettiin ymmärtävän tornionlaaksolaista elämää ja ajattelutapaa. Oli myös tärkeää, että osoitin ymmärtäväni ja hyväksyväni tornionlaaksolaisten tähän päivään vähemmistönä liittyviä asioita. Vaikka osallistujat puhuivat meänkieltä, jonka ymmärtäminen oli ensimmäisten tapaamisten aikana ajoittain vaikeaa, mahdollisti suomenkielisyuteni yleensäkin tutkimuksen tekemisen. Pystyin myös tarkentamaan, olenko ymmärtänyt jonkun asian osallistujien näkökulman mukaisesti. Minun oli helppo kysyä, jos en ymmärtänyt, ja usein pohdimme yhdessä, miten joku asia ilmaistaan Suomessa suomenkielellä ja miten vastavasti Tornionlaaksossa meänkielellä. Tutkimuksen teemoihin liittyvät tärkeät asiat tulivat esille tutkimuksen aikana monta kertaa. Edellinen seikka lisäsi oleellisesti asioiden ymmärtämistä.

Lapin ja peräpohjolan murteiden käyttö sekä yleensäkin suomenkielisyys oli avainasemassa tutkimuksen kannalta. Vaikka osallistujat puhuivat myös ruotsia, he ilmaisivat ajattelun ja tunteiden ilmaisemisen olevan heille ruotsiksi vaikeaa. He kertoivat myös, että ruotsinkieli ei välitä merkityksiä yhtä hyvin

kuin suomenkieli ja että ruotsinkielen käyttö ei ole kaikissa tilanteissa mielekäs-
tä eikä luontevaa. Sekin, että asuin tutkimusaikana ja asun edelleen kotonani
Torniossa, ja että meänkieli oli minulle tuttu kieli, vaikka en sitä itse puhunut,
vaikutti tutkimuksen käynnistymiseen ja sen aikana vahvistuneeseen sitoutu-
miseen ja luottamukseen.

I vaihe: tarinankerronta

Ensimmäinen tarinankerronta pääsee alkuun osallistujista vanhimman Helnyn,
kysyessä voisiko hän aloittaa. Helny kysyy, että sopiiko hänen kertoa tarina,
jonka hän kertoi aivan ensimmäisessä tapaamisessamme, jolloin tarkoituksena
ei ollut vielä nauhoittaa aineistoa. Muut osallistujat rohkaisevat Helnyn alkuun.
Tämän jälkeen kerronta jatkuu seuraavat puolitoistatuntia katkeamattomana
virtana. Välillä nauramme kaikki yhdessä vedet silmissä. Välillä hiljennymme.
Erityisesti ensimmäisellä kerralla tarinankerronnan intensiivisyys ja mukaansa-
tempaavuus yllättää minut täydellisesti. Osa tarinoista on valmiita juonellisia
kokonaisuuksia, jotka kerrotaan sellaisenaan joko yhden tai useamman kertojan
kertomana. Osa tarinoista kerrotaan yhdessä siten, että pääkertojaa ja juonen-
kuljettajaa rohkaistaan kertomaan kommentoimalla ja kysymällä sekä kehotta-
malla jatkamaan.

Seuraava aineistokatkelma on Helnyn kertoma ensimmäinen tarina Erkin
Pekan juustonteosta. Vaikka Helny kertoo tarinaa yksin, kerronnan yhteisölli-
syyks näkyy erityisesti aineistokatkelman lopussa. Muistelma lopuksi Pekka ja
Hugo vahvistavat Helnyn tarinan. Pekka jatkaa kerrontajaksoa muistelemalla ja
vihjaamalla syyhyn, miksi Erkin Pekan juustot olivat niin imelän makuisia; tällä
oli tapana käyttää sahtia samassa astiassa mihin lypsi maidon ja valmisti juus-
ton. Jakso loppuu kerrotun kommentointiin. Helny toteaa Pekan vahvistamana,
että tarinan kohteena ollut Erkin Pekka oli kaikin puolin hauska ja sopiva naa-
purin isäntä; yhtä hauskoja ihmisiä ei nykypäivänä ole enää olemassa. Kerron-
nan yhteisöllinen säätely tulee myös hyvin esille aineistokatkelmassa siten, että
Helnyllä viitataan olevan ammattimuisto, eli hän on muistamisen ammattilai-
nen edustaessaan sekä kylän vanhinta ihmistä, joka tunnetaan sekä hyvästä
muistista, että hyvästä tarinankerrontataidostaan. Tämän vuoksikin häntä roh-
kaistaan kertomaan ensimmäisenä. Lisäksi kerronnan yhteisöllinen säätely tu-
lee esiin myös siten, että vaikka minä olen pyytänyt aloittamaan, muut osallis-
tuvavat aloittavat tarinankerronnan käytännössä kehottamalla Helnyä aloitta-
maan.

Se, että kerronta jatkui keskeytyksettä jutun loppuun ja esitetyt kommentit
seurasivat vasta lopuksi, oli tarinankerronnalle tyypillistä. Yleensä seuraavaa
tarinaa edelsi myös alustus, jossa kertojaa kehoitettiin tai rohkaistiin kerronnan
alkuun kuten myös seuraavassa aineistokatkelmassa. Näyte on kohtalaisen
pitkä, koska olen halunnut pitää kerrontajakson kokonaisena, jotta siitä käy ilmi
kerronnalle tyypillinen jaksotus ja rytmitys sekä kerronnan alustaminen ja sen
kommentointi.

AINEISTOKATKELMA 4

HELNY: soppiko minun kertua se jota mie kerroin viimiseksi

TARJA: saat, joo

PEKKA: jo vain

TORSTEN: joo anna mennä

TARJA: joo saat ja voit alottaa joo

HUGO: ko on ammattimuisto

HELNY: mm no niin mie olin pikku tyttö tyär jä asun kotona

ja meän granni jonka kanssa josta mie tykkäsin oikein paljon

se oli Petter- Erik Uusitalo

ja mie pruukasin paljon sen tykönä käyä sitten joo

ja se yhen kerran sattui niin että tuota iltapäivä oli

ja sille Pekalle tulit lehmät sitten kotia

ja mie sanoin äitile että Pe Pekkon aika humalasa

että annappa mie lähen klasin taa kuuntelmaan

ette mitä sielä tapahtuu joo

ja mie menin klasin taa

ja Pekala olit lehmät sisälä

ja se istu lypsään sitten joo

ja se alko laulamhan sitten

ja se lypsi tuota vaahten se lypsi

vaahti tuli hyvin tuumista ko se lypsi

ja vaahti tippu suusta

[naurua]

ja se tuli kyllä maittoon se oli siihen lain joo

ja se laulo sen laulun että juokse sie humma ko taivas on niin tumma joo

koko laulun se laulo ja lypsi joo

no se päätty se lypsy ja mie lähin laukhoon kotia

ettei Pekka vain näe sitten mitä

ette mie olen ollut klasin takana

no se huusi aamula sitten mulle

ette tuleppa sieki tyär hän on tehny juuston

ja mie tykkäsin juustosta siihen aikkhaan tietenki

ja Pekka paineli niin lujhaan mulle kaffikuppiin sen juuston

ette tuota mie saan rohkki syä sitä joo

ja mie söin sitä joo

eikä se meni niin hyvin ko hän joo

PEKKA: hyä se oli (Erkin) Pekan tekemää juustoa mutta vähän vain imelää
maion päähänhän se pani

TORSTEN: joo että maiot teki

PEKKA: maiot ko vähän [nauraa]

HUGO : joo

[tauko]

HELNY: ja se oli kyllä hauska krannin isäntä

PEKKA: joo

HELNY: se oli kyllä sopiva kaikin puolin ja ilonen

HUGO: niitä olekhaan niin hauskoja äijiä ennää olemassakaan
TORSTEN: ei net on menhet niin synkkämielisiksi nykyäijät
 (8.3.2005: 2, 1a)

Tärkeää tutkimuksen alkuvaiheessa oli edelleen luottamuksen lisääminen ja vahvistaminen osallistujien välillä. Tarinankerronnassa pyysin kertomaan ennen eläneiden ihmisten arjesta, iloista ja kamppailuista. Tarinat koskivat ennen eläneitä ihmisiä sekä omia muistoja heistä ja elämästä vanhaan aikaan yleensäkin. Tarinoiden aiheet liikkuivat myöhemmin tutkimusteemoiksi rajautuneissa aihekokonaisuuksissa: talollisessa elämäntavassa ja kyläyhteisöön liittyvissä asioissa, teknologian tulossa ja muissa suurissa sosiaalisissa ja fyysisissä muutoksissa, lestadiolaisessa uskontokäytännössä sekä luontoon liittyvissä asioissa. Lisäksi osallistujat kertoivat kummitusjuttuja ja kummitusjutuista sekä jobbaustarinoita.

Seuraavassa aineistokatkelmassa havainnollistan luottamuksen rakentamista. Toisen tarinankerrontatapaamisen alussa Oskar toteaa kysyen, että nauhoja on hauska kuunnella. Kerron, että olen kuunnellut edellisen tarinankerrontanauhoituksen jo kolme kertaa. Oskar kysyy mitä aviomieheni on sanonut nauhoista. Vastaan, että en ole antanut kenenkään muun vielä kuunnella nauhaa. Oskar vastaa nauramalla iloisesti kovaan ääneen. Tämän jälkeen Helny herättelee kiinnostustani sanomalla, että hänellä on tallella nauhat, joita kylässä minua ennen työskennellyt tutkija on nauhoittanut. Nauhat on otettu vanha-aikaisella kelanauhurilla. Osoitan avoimesti mielenkiintoni ja sen, että ymmärrän mistä Helny puhuu varmistamalla, että kelanauhurissa nauhat pyörivät rinnakkain vaakatasossa.

Tilanne jatkuu osallistujien alkaessa kertoa tarinoita siitä, miten vanhat ihmiset suhtautuivat Helnyllä olevaan nauhuriin. Oskar kertoo henkilöstä, joka ihmetteli sitä, kuinka ääni jää kiinni nauhaan: *”Joo sehän mainotti, että on se kumma ko ääni juuri tarttuu kiini tuone panttaan”*. Tässä vaiheessa keskeytän tilanteen näpperreltyäni aikani oman nauhurini säätöjen kanssa ja siirryn alustamaan tulevaa kerrontaa. Tutkimus on alkuvaiheessa, eikä minulla ole vielä sen loppupuolelle mentäessä kehittynyttä herkkyyttä kuunnella ihmisiä ja tilanteita. Jännitän myös sitä, teenkö hyvän vaikutuksen ihmisenä ja sitä, kuinka hyvin saan toisen tarinankerronnan alulle. Heitä, osallistujia on seitsemän ja he tuntevat toisensa. Minä olen yksin, enkä tunne vielä ketään. Tämän vuoksi olen hieman liian kiireinen siirtymään varsinaisen kerronnan aiheeseen ja keskeytän spontaanisti alkaneen tarinankerronnan teknologian ihmeistä.

Aineistokatkelma havainnollistaa osapuolien, eli tutkijan ja muiden osallistujien vierautta ja etäisyydestä toisiinsa. Osapuolilla, niin minulla kuin heilläkin on vilpittönsä halu tutustua ja tehdä vaikutus puolin ja toisin. Kummatkin osapuolet tekevät tilanteessa itsestään tärkeitä, minä nauhurini säätöjen kanssa, he muistelemalla ensimmäistä kelanauhuria kylässä. Alun etäisyydestä huolimatta uteliaisuus ja osapuolten halu tehdä vaikutus toisiinsa on erinomainen lähtökohta tulevalle keskinäiselle luottamuksen ja sitoutumiselle.

AINEISTOKATKELMA 5

OSKAR: *se on hauska kuunnela*

TARJA: *mie olen kuunnellu kolome kertaa tämän tuota niin*

OSKAR: *mitä äijä sannoo*

TARJA: *mitä*

OSKAR: *mitä mies sannoo, onko se kuunnellu*

TARJA: *ei Juhani ole kuullu*

ei ole kuullu muutko minä

joo kyllähän sillä kiinnostaa kovasti

mutten mie ole antanu sen kuunnella vielä

OSKAR: *[nauraa]*

TARJA: *tuota niin niin*

HELNY: *mulla on isopanttheella*

ne ko on enssiin tullu ulos

TARJA: *joo*

HELNY: *se on iso kuule*

TARJA: *joo*

HELNY: *siinä on siinä pyörivät net pandit*

TARJA: *ai jaa se on semmonen nauhuri*

HELNY: *joo*

TARJA: *ne on niinkö näin vaakatasosa*

HELNY: *joo sillä lailla*

OSKAR: *jahah joo sehän mainotti*

ette on se kumma ko ääni juuri tarttuu kiini tuone panttaan

[** tutkija ei oikein hoksaa, että ihmiset haluavat puhua Helnyn ensimmäisestä nauhurista, joka on ollut suuri ihme kylällä]

TARJA: *siitä ei sitten kannata välittää mie vaihan sen nauhan tuosta tuon*

[säklää oman nauhurinsa kanssa]

HUGO: *X mainotti ette Helnyllä se on semmonen kone*

että siitä kuuluu pitkään meän äänet

HELNY: *Jussan kävi hakemasa*

ensin porisi siihen

ja sitten pitkin kyllää hakemasa että joku tulis poriseen

että paina

OSKAR: *joo oo*

PEKKA: *joo ainaki*

HELNY: *voi, voi*

(5.4.2005:37-38, 1b)

Seuraavassa, tutkimuksen ensimmäisen vaiheen tarinankerrontaan kuuluvassa aineistokatkelmassa pyydän kertojia kertomaan heidän tuntemien tai tietämien vanhojen aapualaisten elämästä. Alustan pyyntöäni palauttamalla mieliin, kuinka edeltävällä kerralla kerrottiin tarinoita vanhoista ihmisistä, jotka olivat

perheenjäseniä, sukulaisia tai naapureita. Tämän jälkeen pyydän kertomaan, mikä näiden ihmisten elämässä oli omaleimaista aapualaista. Edelleen pyydän kertojia olemaan keskittymättä ”hyvän tarinan” kertomiseen, vaan kertomaan mikä tulee ensimmäisenä mieleen. Samalla ohjaan tarinankerronnan alkuun siten, että kerrontavuoro vaihtuu istumajärjestyksen mukaisesti myötöpäivään. Yleensä kerrontavuoro vaihtui näin muutaman kertojan ajan ja tämän jälkeen kerronta jatkui omalla logiikallaan. Annoin tämän tapahtua.

Ennen varsinaisen tarinankerronnan alkua miehet alkavat jälleen vähätellä tyypilliseen tapaan taitojaan ja muistiaan ja Torsten kommentoi, että minun olisi parempi kutsua koolle uusi ryhmä, ”*kyllä sie saat panna uuvven sakin*”. Sitten rohkaistaan jälleen kerran kylän vanhin Helny aloittamaan kerronta, koska hänellä on *ammattimuisti*, kuten aikaisemmin todettiin. Seuraava aineistokatkelma on tarkoituksella pitkä, jotta siitä näkyisi myös oma osallisuuteni tutkijana. Aineistonäytteestä käy jälleen ilmi, että puhuessani käytän omaa murretta ja etsiskelen tarkoituksella sanoja ja sanontatapoja, jotta voin antaa osallistujille tarpeeksi aikaa ymmärtää ja hyväksyä kehotukseni. On muistettava, että osallistujat saattoivat myös hylätä kehotukseni ja kertoa mitä halusivat. Aiheen antaminen onkin ymmärrettävä pikemminkin neuvottelun tuloksena kuin etukäteen tekemäni suunnitelman ja kerronta-aikataulun seuraamisena. Toisen tarinankerrontatapaamisen ensimmäinen kertomus liittyy kertojia aikaisemmin eläneen paikallissukupolven kiirettömään, vaikkakin työntäyteiseen, yhteisölliseen ja normatiiviseen elämään. Aineistokatkelman lopussa Hugo kommentoi Helny kertomusta toteamalla painavasti, että ”*sieltä se tulikin*”. Tällä Hugo tahoo korostaa lopussa esiin tulleen kiirettömän elämäntavan tärkeyttä, joka arvotetaan nykyistä kiireistä elämäntapaa paremmaksi.

AINEISTOKATKELMA 6

TARJA: *tuota viime kerralla puhuttiin*

te kerroit tarinoita jostakin vanhasta ihmisestä

HELNY: *no niin*

TARJA: *omasta vanhemmasta tai jostaki naapurista krannista näin pois päin*

ja nyt mie haluaisin kuulla tarinoita tai että te kertositte

siitä elämästä mikä liitty näihin vanhoihin ihmisiin

mikä siinä oli semmosta erikoista ja semmosta aapualaista ja omaleimasta

ja taas sitä ei tarvi sitä tarinaa miettiä että mitä kerrotta että etukätteen

vaan antaa vaan saa niinkö pohtia miettiä ääneen

ja tehään taas sillalaila että lähetään tällälaila näin

[*näyttää rinkiä myötöpäivään*]

ja jos ei tule mithään mieleen ja seuraava mennee

ja jos joku haluaa auttaa toista kertomaan niin

eli semmosta mikä oli semmosta tyypillistä

TORSTEN: *kyllä sie saat panna uuvven sakin*

[*Tarja remahtaa nauramaan*]

HUGO: *ko aattelet piruja*

TORSTEN: *niin niin kyllä se on semmosta*

TARJA: mikä tuli, mikä oli siinä mielenpäässä niinkö ehkä ensimmäisenä tai semmonen mikä siinä jos aatteletta omia vanhempianne tai heän vanhempia mitä oletta nähäny kuullu tai joku joka muuten vain tulee mieleen

[hiljaisuus]

OSKAR: Helny se on hyvä panheen alakhuun

PEKKA: joo on hyvä muisto

HUGO: mie en vain muista

TORSTEN: [nauraa] ei ole tietoa

HELVNY: mie alan siitä

että ko nyt puhuima viimiseksi siitä

että kuinka oliko niillä hauska niillä vanhemmilla koskhaan

TARJA: joo

HELVNY: joo

ja mie olen hunteerannu ja tutkinu

että ittelleni että kyllä niillä oli hauskaaki

ja aikaa paljon mitä meillä ei ollu sitten

meillä ei ole enää sitä aikaa kaikilla on hoppu

HUGO: sieltä se tuliki

HELVNY: joo

(5.4.2005: 40–41, 1b)

Usein varsinainen tarinankerronta eteni yleisemmäksi kerronnaksi ja praatiksi. Kerronnassa pääkertojaa usein rohkaistiin kommentein, kysymyksin ja kehoituksin jatkamaan kerrontaa tai muuttamaan kerronnan suuntaa tai tarkentamaan kerrottua.

II vaihe: luottamuksen rakentaminen ja kerronta aiheista

Tutkimuksen toisessa vaiheessa tutkimuksen yleiset teemat alkoivat hahmottua. Aiheet olivat kuitenkin vielä liian yleisiä ja laajoja, jotta ne olisivat voineet toimia tutkimuksen varsinaisina teemoina. Tämän vuoksi toisessa vaiheessa kerrottiin lisää tarinoita. Tämä kerronta käsittää pääasiassa aineistonkeruukerrat 3–4. Toisessa vaiheessa lisäsin omaa osallisuuttani tutkijana ja pyysin osallistujia kertomaan lisää aikaisemmin esille tulleista aiheista. Yleensä kertomaan kehottaminen oli itsellenikin eräänlaista etsimistä, joka käy ilmi myöhemmästä aineistokatkelmasta. Tällä osallisuuteen perustuvalla teemojen alustavalla hahmottamisella pyrin tutkimuksessa löytämään sellaisia yleisiä asioita, jotka ovat tärkeitä aapualaisen paikallissukupolven elämässä heidän omasta mielestään. Jo tässä vaiheessa yleisten teemojen joukosta karsiutui pois sellaiset aiheet, joita osallistujien mielestä ei kannattanut nostaa esille. Näin osallistujat itse määrittelivät alusta lähtien ne asiat, joita tutkimuksen kuluessa tulitisiin pohdittamaan ja jotka sisältyvät lopulliseen kirjoitettuun tutkimukseen.

Tarinankerronnan edetessä kerronta alkoi jäsentyä yhä selkeämmin koskemaan ensimmäiseksi tornionlaaksolaisuutta ja meänkieltä sekä seuraavaksi aapualaista yhteisöllisyyttä osallistujien nuoruudessa ja tämän päivän Aapuas-

sa. Kolmas yleinen teema muodostui osallistujien elämän aikana tapahtuneista muutoksista. Luonto arvo- ja normiperustana sekä perinteisen tornionlaaksolaisen kestävyyttä ja niukkuutta korostaneen elämäntavan sekä nykyisen kulutukseen perustuvan elämäntavan kohtaaminen eriytyivät ja rajautuivat omiksi teemoikseen tutkimuksen seuraavassa vaiheessa. Sen sijaan uskonnon pohdinta hiipuu tutkimuksen edetessä pois ja sisällytin aiheen perinteisen aapualaisen elämäntavan taustalla olviin arvo- ja normijärjestelmiin.

Seuraavassa, tutkimuksen toiseen vaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa olen havainnollistanut omaa osallisuuttani tarinankerronnan etenemisessä vapaasta kerronnasta yleisiin teemoihin. Esimerkissä pyydän osallistujia kertomaan heidän kohtaamistaan sosiaalisista muutoksista. Sosiaalisten muutosten teema ilmeni aikaisemmassa kerronnassa erityisesti siten, että osallistujat asettuivat tarinoissa perinteisen elämäntavan ja nykyajan väliseen maastoon. Tämä sosiaalisten muutosten yleinen teema toistui aikaisemmassa tarinankerronnassa. Esimerkissä näkyy myös "käänteinen operationalisointi" eli se, että tutkijana pyrin esittämään tarinankerronnan aiheen osallistujille siten, että ilmaisuni olisi mahdollisimman lähellä kertojien kokemuspiiriä ja arkea, ja mahdollisimman "tavallinen". Pitkä johdattelu on myös minun tutkijana tekemää tunneilmaston ja ilmapiirin tutkimista ja pyrkimystä parantaa luottamusta ja sitoutumista. Toisaalta pyrin itsekin hahmottamaan puhuessani, mistä aikaisemmin kerrotuissa tarinoissa oli kysymys ja kuinka ne liittyisivät osaltaan tutkimuksella lähestytäväksi asiakokonaisuudeksi.

AINEISTOKATKELMA 7

*TARJA: mie hoksasin että vaikka teitäkin on eri-ikäisiä
on nuorempaa ja vanhempaa*

*niin, niin ootta kuitenkin semmosta sukupolvia
josa, jonka aikana on tapahtunu isoja muutoksia
että teitä aikasempi sukupolvi eli vähän niinkö tasasemmin ja
tietyt asiat toistu ja mitä sinne tuli oli ratio ja kotkärryt ja, ja
kramofonit ja ne oli ne isot eli ei sähköjä vielä
mutta teän aikana on tullu näitä isoja muutoksia*

ALMA: joo meän aikana on tullu sähköki

BIRGIT: joo se on koko ajan noussu

TORSTEN: joo sähköki on tullu meän aikana

PEKKA: kaikki toimii sähköllä muuten ois ollu mithään

HUGO: ei vain jos ei sähköjä ollu

*TARJA: Ja sitten niinkö teän teistä seuraava sukupolovihan on
niinkö semmosta joka on taas tottunu niihin muutoksiin ja ne
assuu muualla ja kieli on toinen ja on totuttu kaupunkeihin ja
on erilaista*

*niin niin mie haluaisin nyt sillalaila jos jos tuota voitais puhua
vielä tämän kerran niistä muutoksista jos jokkainen kertois jos-
taki semmosesta isommasta muutoksesta mikä on niinkö tullee
mieleen*

*HELNY: annetaan muitten vuoro
 TORSTEN: Helny kyllä,
 se on niinko vanhin häätyy muistaa
 ja nuoremmat ei tiä maailmasta mittään
 (26.4.2005: 144, 3b)*

Keskeistä toisessa vaiheessa oli luottamuksen ja sitoutumisen vahvistaminen nimenomaan mielekästä ja voimaannuttavaa toimintaa edustavan tarinankerronnan muodossa. Luottamuksen ja sitoutumisen vahvistaminen sekä yleisten teemojen hahmottaminen yhdessä toimivat välivaiheena tutkimuksen kolmannen vaiheeseen, jonka aikana siirrytään tarinankerrontavaiheesta reflektointiin.

III vaihe: sitoutuminen, reflektointi ja tutkimusteemojen rajaus

Tutkimuksen kolmannessa vaiheessa siirryttiin luottamusta ja sitoutumista vahvistavasta toiminnassa tiedon ja uuden, elämäkokemukseen ja kollektiiviseen muistiin perustuvan presentationalisen tiedon jäsentämisen, sekä sen perusteella uuden tiedon tuottamisen ja oppimisen alueelle. Keskeiseksi tekijäksi muodostui yhdessä ryhmänä tapahtunut reflektointi. Osallistujat pohtivat tutkimusteemoja tämän päivän näkökulmasta. Samalla he ovat osana teemojen rajaamisessa seuraavaa eli neljättä vaihetta varten. Siinä osallistujat pohtivat tämän päivän elämää ja tulevaisuutta kunkin teeman valossa. Tässä vaiheessa tutkimusteemat jäsenyivät ja kuhunkin teemaan tulee mukaan uusia seikkoja toisten seikkojen rajautuessa vastaavasti teeman ulkopuolelle.

Seuraavassa aineistokatkelmassa valaisen tapaa, jolla kehotan osallistujia pohtimaan meänkielisyyden teemaa. Tarkoitukseni on ohjata osallistujia pohtimaan meänkielisyyttä osana tämänhetkistä elämäänsä. Aineistokatkelmassa viittaan myös tutkimuksen aikaisemmissa vaiheissa esille tulleet asioihin pyrkiessäni osoittamaan kyvykkyyttäni ymmärtää käsiteltävää teemaa sekä yleensäkin kyvykkyyttäni myötäelää ja ymmärtää osallistujia. Kysyn osallistujilta millä kielellä he ajattelevat, kun ovat yksin. Alma, Torsten ja Birgit vastasivat että suomeksi tietenkin. Alma vahvistaa vielä, että suomi on heidän äidinkieltensä. Birgit jatkaa, että sillä, että ajattelee suomeksi ja puhuu paljon suomea, on myös huonoja puolia, koska samalla he tottuvat pois ruotsin käyttämisestä puhuttuna kielenä. Birgitin mukaan on hyvä, jos joutuu tekemisiin sellaisten ruotsalaisten kanssa, jotka eivät puhu suomea, sillä silloin on puhuttava ruotsia, eikä kieli unohdu. Hugo vahvistaa tämän toteamalla, että jos on useamman vuoden puhumatta ruotsia, se unohtuu kokonaan pois.

Jatkan ehdottamalla osallistujille, että heistä seuraava sukupolvi ajattelee ruotsiksi. Osallistujat vahvistavat tämän. Alma ja Birgit toteavat, että kylässä nuoremmat sukupolvet puhuvat ruotsia. Tämän jälkeen varmistan vielä, että osallistujia aikaisempi sukupolvi sekä ajatteli että puhui suomea. Osallistujat vahvistavat tämän. Ehdotan osallistujille asemaa, jossa he ovat kahden kielen ja kahden elämäntavan välissä. Tarkoitukseni on varmistaa ja osoittaa muille osallistujille, että olen ymmärtänyt oikein osallistujien näkökulman meänkielisyteen. On huomattava, että kysymykseni ja kommenttini pitävät sisällään

aikaisemmin tarinankerronnassa esille tulleet seikat, jotka koskevat osallistujia aikaisemmin eläneen sukupolven suomenkielisyyttä sekä osallistujia nuoremman sukupolven ruotsinkielisyyttä.

AINEISTOKATKELMA 8

TARJA: millä kielellä te ajatteletta ko ootta yksin

ALMA: suomia meän äidinkieli meän äidinkielihän soon

TORSTEN: [suomia tietenki

TORSTEN: suomi ainaki

BIRGIT: se tulleeiki varsin vähän [ruottia]

mitä enämpi sie puhut suomia

ko taas jout puhhuun ruottia niin se tullee niin hankala sen ruottinkansa

HUGO: [joo äkkiä

niin siinä se on hyä ko tullee näitä ruottalaisia ummikoita

son pakko sulla sitten puhua sitä ruottia

että sie sulla pyssyy se sitten

ALMA: se säilyy

BIRGIT: joo se säilyy vähän paremmin

HUGO: joo se vieraintuu äkkiä

monta vuotta niin ei tahjo tulla mittään praatia

BIRGIT: se mitä vieraantuu kätevästi pois

TORSTEN: joo ei

TARJA: no teistä seuraava polovi ajattelee jo varmasti ruottiksi

BIRGIT: joo vain

ALMA: joo ainaki

TORSTEN: kyllä ne niin on kyllä se nyt niin on

ALMA: ruottia täälä puhuvat nuot

BIRGIT: nuoremmat puhuva kaikki ruottia

TARJA: te ootte siinä

ja teän vanhemmat sitten ne ajatteli täysin suomeksi

BIRGIT: suomeksi

TORSTEN: joo

HUGO: joo

TARJA: te ootta siinä justiinsa että siinä kahen kielen kanssa

BIRGIT: joo

(27.4. 2005: 34–348, 5a)

Kolmannessa vaiheessa käytin haastattelumenetelmänä pääasiassa aikaisemmin kerrottujen asiakokonaisuuksien muodostamien esiteemojen pohtimista tämän päivän näkökulmasta. Tässäkin aineistossa on mukana myös tarinankerrontaa, mutta pääpaino on pohdinnoissa. Ajoittain osallistujille oli kuitenkin luontevampaa pohtia jotakin seikkaa kertomalla siitä tarina kuin selittämällä asiaa.

Kolmas vaihe oli tärkeä, jotta tutkimuksen keskeiset teemat saatiin rajattua kerrosta sellaisiksi, että ne vastaisivat osallistujien näkemyksiä ja kokemuksia. Tämän pohjalta osallistujat tulisivat seuraavassa vaiheessa pohtimaan tämän päivän arkielämäänsä ja tulevaisuuttaan.

Kolmannessa vaiheessa tarkoituksena oli myös edellisissä vaiheissa alkanut osallistujien ja tutkijan välisen luottamuksen ja sitoutumisen vahvistaminen. Tämä edustaa myös keskeistä, osallisuuteen perustuvan tiedon tuottamisen epistemologista periaatetta (Heron 1996, 20–22). Kolmannen vaiheen aikana tutkimuksen varsinaiset teemat rajautuivat edelleen koskemaan tornionlaaksoista identiteettiä ja meänkieltä, aapualaista yhteisöllisyyttä, joka perustuu perinteiseen elämäntapaan juurtuviin arvo- ja normijärjestelmiin, kestävyyttä ja kuluttamista sekä luontoyhteyttä koskeviksi. Viides teema muodostui itse tarinankerronnan ja sen aseman pohtimisesta osallistujien arjessa ennen ja nyt. Teemat alkoivat muodostua yhdessä osaksi paikallissukupolven tornionlaaksoista etnisyyttä.

IV vaihe: keskittyminen ja syventyminen tutkimusteemoihin

Neljäs vaihe muodostaa tutkimuksen tärkeimmän ja intensiivisimmän jakson, johon siirtyminen edellytti aikaisempia vaiheita. Se pitää sisällään pääasiassa kolme viimeistä nauhoitettua tapaamista, joissa käytettiin menetelmänä reflektointia ryhmänä. Neljännen vaiheen aineisto on kerrostunutta aineistoa, eikä tämän vaiheen aikana tule täysin uusia asioita mukaan, vaan pohdittavat asiat juontuvat aikaisemmasta tarinankerronnasta ja pohdinnoista. Neljännessä vaiheessa keskityttiin pohtimaan ja ymmärtämään niitä asioita, joita aapualaisen paikallissukupolven tämän päivän toimintaan ja ajatuksiin tulevaisuudesta liittyi. Pohdinta tapahtui tarinankerronnassa ja pohdinnoissa jäsentyneiden teemojen valossa. Reflektioon liittyen osallistujat pohtivat sen lisäksi miksi toimivat kuten toimivat myös sitä, miksi ajattelevat kuten ajattelevat, ja miksi tulevaisuus näyttääytyy, kuten se näyttääytyy.

Vaikka pyysin osallistujia pohtimaan esimerkiksi luonnon merkitystä tai meänkielisen yhteisön olemassaolon merkitystä, osallistujat saattoivat kolmannen vaiheen tavoin kertoa aiheesta tarinan; ja he kertoivat niitä edelleen mielellään. Tässä vaiheessa tarinankerronta edustaa yhtä reflektoinnin tapaa tai muotoa sillä tarinankerronnan kautta osallistujat pohtivat, jäsentävät tai lisävalaisivat kulloinkin kyseessä olevaa teemaa. Tärkeän seikan neljännessä vaiheessa muodostaa lisäksi se, että reflektio toimii sekä uuden tiedon tuottamisena, mutta myös tiedon jäsentämisenä. Tämä edellytti tutkimuksen perustumista edellisiin vaiheisiin ja niissä synnytettyyn luottamukseen, sitoutumiseen ja tietoon.

Seuraavassa aineistokatkelmassa osallistujat pohtivat kylän elinehtoja. Torsten kertoo, kuinka heitä ennen elänyt sukupolvi kehotti omia lapsiaan siirtymään pois kylästä ja hakemaan palkkatyötä raskaiden maa- ja metsätalousteiden sijaan. Hugo kommentoi, että ne, jotka ovat Aapuassa yrittäneet, ovatkin olleet muita kuin aapualaisia, koska työikäiset ovat muuttaneet pois. Oskar tahtoo puolestaan nähdä asiat positiivisesti ja välttää pessimismiiä. Hän kuvailee kylän yhtä alkuperäistä ja elinvoimaista tilaa ja viittaa siihen. Hugo kommentoi,

että toimeentulo ei kuitenkaan kylän ehdoilla ole riittävä, vaan toimeentuloa on haettava myös työskentelemällä kylän ulkopuolella. Alma muistuttaa, että kylä on alun perin aapualaisten rakentama. Hugo kommentoi sanomalla, että kylän perustajat ja rakentajat olivat heitä edeltävä aapualainen sukupolvi. Alma hakee yhteistä näkemystä kehottamalla miettimään sitä, että ei saa ajatella pessimistisesti ja hokea sitä, että asiat ovat kylässä huonosti suhteessa kylän jatkumiseen. Torsten lopettaa kerrontajakson viittaamalla Oskarin positiiviseen näkökulmaan aapualaisten aktiivisesta roolista kylän ylläpitäjänä ”oikeana”.

Kerrontajakso vaikuttaa päättyvän sopimukseen yhteisestä kannasta, jonka mukaan kylässä on aapualaisten elinkeinoin perustuvaa, elävää toimintaa vielä tulevaisuudessakin. Torsten muistuttaa vielä, että heitä aikaisempi sukupolvi ajatteli niin, että toimeentulon hankkiminen kylässä ei kannata ja tämä toimi perustana sille, että kylästä yleensäkin muutettiin pois. Hieman myöhemmin Hugo viittaa, että nuoret ovat kadonneet kylästä. Oskar ehdottaa, että pitäisi alkaa itse toimimaan, johon Hugo toteaa, että ei vanhojen kannata. Birgit kiteyttää, että kyllä heidän kannattaisi, mutta että he eivät enää ikääntyvinä jaksaisi.

AINEISTOKATKELMA 9

*TORSTEN: mutta sitten näe
ne jotka oli kokeneet tämän asian
mitä täällä on hommattu
ja on näitä tehty
niin niin ne sanot ne vanhat
että ei sunkhan täällä kannatte mithään
se on eri*

*menkää pois täältä ja siirtykää pois
ja sielä on ko te käynte kaheksan tiimaa töissä
ja teilä on illat vaphaat teilä on valmis työ
mutta täällä ei ole koskhaan valmis
vaikka teksisit pyyhää arkiä ja vyötä päivää*

ALMA: [joo se sai

HUGO: kyllä ne on muualta tulleet jotka on yrittäneet

OSKAR: kyllä ne on aapualaisia

kuinka X:t on aapualaisia

HUGO: ne on niin vähän

ALMA: älä huoli

aapualaiset ne vain on meänkylän rakentaneet

OSKAR: se vanha kansa

kyllä meilä on Torsten hyvä merkki tuosa x ja y

kyllä sielä on poka paljon touhuja

sielä on kaikkia mitä saattaa talossa olla

monet hevoset ja lamphaat ja sielä

ALMA: se pittää kylän auki

OSKAR: auki joo hunteeraa elikkä niitä oon

HUGO: mutta niissä on niin huono tulo ettei niillä pärjää

OSKAR: pärjäävät ne vain

HUGO: no joo niillä on muusta tulo

ALMA: [niin se saatta vaimen että

TORSTEN: kyllä sie olet aivan oikeissa

ALMA: [ei saa selittää että se on niin ja niin huonosti ei saa selittää

TORSTEN: mutta niin ne sano ne vanhat että täällä ei kannatte

(12.7.2005: 454, 7b)

HUGO: katto ne on menhee ne nuoret täältä on menny ne nuoret

OSKAR: se häättyy alkaa myötä

HUGO: ei vanhoitten ennää kannatte

BIRGIT: vanhoitten kyllä kannattis

muttei ennää jaksa

(12. 7. 2005: 457, 7b)

Yleensä neljännen vaiheen pohdinnoissa korostuivat ne yhteisölliset ja rakenteelliset voimavarat, joita tornionlaaksolaisuuteen liittyy. Jokaisen teeman yhteydessä pohdittiin myös niitä epäkohtia tai puutteita, joita kuhunkin teemaan sisältyi. Esimerkiksi tornionlaaksolaisen identiteetin ja meänkielen yhteydessä pohdittiin vähemmistöasemaan liittyviä kielteisiä kokemuksia ja luontoyhteyden yhteydessä luonnon muuttumista teknologisoituneen metsätalouden myötä. Kuten aikaisemmin mainitsin, pohdinnoissa ei keskitytty yksilöllisiin tai esimerkiksi sukupuolisidonnaisiin merkityksiin, joita tutkimukseen osallistujat teemojen sisällä asioille olisivat erilaisina yksilöinä antaneet, vaikka myös henkilökohtaisia kokemuksia sivuttiin liittyen esimerkiksi läheisten sairauten tai poismenoon tai omaan terveydentilaan tai perhesuhteisiin. Tutkimuksessa oli kysymyksessä nimenomaan yhteisölle yhteisesti olemassa olevien ja heidän elämänsä yhteisönä vaikuttavien tekijöiden hahmottaminen ja yksilöiminen.

Yksilöllisten merkitysten tutkiminen olisi edellyttänyt kokonaan uutta tutkimusvaihetta, jossa esiin tulleita asioita olisi pohdittu erikseen yksilöllisten teema- tai syvähaastattelujen aikana. Oletan, että pelkillä teemahaastatteluilta ei olisi kuitenkaan ylletty yhtä syvälle etnisyyteen arjen toiminnan ja tulevaisuuden taustana kuin mitä täyssä käyttämäni co-operatiivisen prosessin aikana tehtiin. Se, että tutkimuksessa pohdittiin asioita nimenomaan paikallissukupolven näkökulmasta yksilönäkökulman sijaan, ei myöskään sulje pois haastattelujen yhteyttä yksilöiden henkilökohtaisiin kokemuksiin ja tunteisiin. Tyypillistä näille pohdinnoille oli se, että vaikka ne koskivat henkilökohtaisesti koettuja asioita, osallistujat olivat kokeneet ja käyneet samantyyppisiä kokemuksia.

Seuraavassa aineistokatkelmassa käy ilmi kuinka henkilökohtaisistakin kokemuksista ja tunteista puhutaan etenkin viimeisillä haastattelukerroilla. Pyrin luottamuksen ja läheisyyden lisäksi havainnollistamaan myös tutkimustilanteiden vapautuneisuutta sekä pohdintojen yhteisöllistä säätelyä. Aineistokatkelmaa edeltää ruumiin, alastomuuden ja niihin liittyvän häveliäisyyden ja ujouden pohtiminen ja se kuinka tänä päivänä ihmiset ovat kovempia kuin ennen. Birgit haluaa kertoa sairaalasta kotiin tulevasta äidistään ja tämän auttamisesta peseytymisessä, mutta ei saa suunvuoroa. Tässä tutkimustilanteessa Aa-

puassa alkaa rajusti sataa. Sade ropisee vanhan hirsitalon pärekattoa vasten. Miehet alkavat puhella puitten laitosta suojaan ja varmistavat onko auton ikkunat kiinni. Birgit alkaa kertoa miesten puhelun päälle aikaisemmin alottamistaan kokemuksistaan, jotka liittyvä tilanteeseen, jossa hänen äitinsä tulee terveyskeskuksen vuodeosastolta kotiin, ja Birgit on luvannut auttaa häntä peseytymisessä. Miehet puhelevat sateesta ja sen vaikutuksesta ulkotöihin. Birgit jatkaa kertomalla kokemuksistaan. Tilanne jatkuu siihen asti, kun Alma muistuttaa miehiä tutkimustilanteesta keskeyttämällä miehet, ja sanomalla, että nyt on Birgitta puhumassa. Miehet lopettavat kiltisti ”puiden kantamisen” ja palaavat tutkimustilanteeseen. Tilanteessa tulee erittäin hyvin esille kerronnan yhteisöllinen säätely, jossa vaimot puhuvat vaimoitten asioista ja miehet miesten. Alman huomautus Birgitin puhevuorosta korostaa, että tutkimustilanne sääteli myös kerrontaa. Kuitenkin tutkimustilanteet olivat ilmapiiriltään vapautuneita, mistä kertoo miesten luonteva reagoiminen ulkona alkaneeseen sateeseen.

AINEISTOKATKELMA 10

TORSTI: *kattos se oli olikos se ihmisten vähhyys vai mikä se oli tuo ujjous se oli niin kauhia että sitä niinkö ujothiin ihmisiä, toisia ihmisiä*

MARGIT: *vierastethiin*

TORSTI: *se oli vierastuthiin niin sanotta että kläpille ussein sanottiin kläpit että se vierastuu*

HUGO: *joo ettei ne tykkä vieraista*

TORSTI: *joo*

ALMA: *joo mutta justiin se vaatetuski mie tiän isäki sano näin nykkö oli lyhyet housut shortsit mie vain tohtinu kotia mennä isähän oli vihassa*

BIRGIT: *[mie tykkäsin mammaaki ko mie*

ALMA: *[sen verran rahhaa että saapi pitkät housut koloki laukkoa*

[ove puhuu jotakin ujoudesta taustalla]

ALMA: *niitten oman niinkö kroppia hävetä*

OSKAR: *jääpi etheen istumhaan ja kattovat näin pelkäävät tulla etheen tulla istumhaan*

HUGO: *on tietenki ujjous*

TARJA: *onko sitä eihän sitä ujostelua ole ujostelua pietetty pahana jos on ollu oikein ujo ja hiljaa eikös se ole että on*

HUGO: *[emmie tiää*

vähän ujompi ko aivan

BIRGIT: *joo ko oikein semmonen röhänen*

TORSTI: *joo että se ole ennää nykyaikhaan*

se on siinä käsin muuttunu

ette nykyaikhaan sanothaan että se on tyffi

semmonen joka ei niinkö orjaile toista ihmistä

joo ja se ei tartte olla ujokhaan mutta semmonen orjallinen

BIRGIT: *joo joo se kansa*

[ulkona alkaa sataa rajusti]

OSKAR: *ovakko klasit kiini piilistä*

HUGO: on ainaki kiini klasit

TORSTI: katto kuinka hyä sae tuli tämmönen se oli tuola mataringissä aamula

HUGO: saiksie ne puut pois puu kaikki

*BIRGIT:[muistan ko se (äiti) tuli kotia tuolta Pellosta
(sairaalasta)*

ja minun piti sitten

mie aattelin että kyllä mie hjälppaan sinua tussasa mutta

*TORSTEN: [ja Alvari laitto pani loput lathoon näekkö siinä oli siinä törmän la-
assa mie meinaakhaan niitä*

ALMA: [nyt Birgitta on puhumassa

ALMA: Torsti hoi

BIRGIT: se mie hunteeraan

että no milhän laila mie mamman nyt pesen että kunkhan

on se vain hankala

mutta mie lossasin että mie en niinkö mithään

ja joo ja se meni hyvin sitten

(13.7.2005: 543-544, 8b)

Neljännessä vaiheessa ilmapiiri oli avoin, luottamuksellinen ja käsiteltävistä asioista puhuttiin sängen suoraan. Tutkijana koin olevani yksi muiden joukossa ja olin päässyt osallistujia niin lähelle kuin vain voin tutkijana päästä. Samalla osallistujien asema muuttuu entistä haavoittuvaisemmaksi suhteessa minun mahdollisiin virhearviointeihini tai mahdolliseen epäeettiseen tapaan kirjoittaa varsinaisessa julkaistavassa tutkimuksessa jotakin, joka voi loukata osallistujia tai heidän läheisiään. Tutkijana olen tehnyt lopulliset käsitteelliset valinnat kirjoittaessani tutkimusta ja erityisesti neljännessä vaiheessa pohdin paljon edessä olevaa tutkimuksen kirjoittamista. Olen vastuussa kaikista niistä valinnoista, jotka liittyvä yleensäkin siihen, mitkä asiat tulevat kirjoitetussa muodossa julkaistuksi. Tämä oli tutkimuksen yksi suurimpia eettisiä kysymyksiä.

3.2.3 Tutkijan osallisuuden jäsenitys

Co-operatiivisen tutkimuksen periaatteiden mukaan yksilöllä on perusoikeus osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon myös tutkimuksessa (Heron 1996, 21). Osallistujat eivät myöskään jätä käsitteiden valintaa ja tutkimuksen kulkua koskevia päätöksiä pelkästään tutkijan tehtäviksi. He myös osallistuvat itseään koskevan tiedon tuottamiseen ja jäsentämisen prosessiin. Tutkijan kannalta tärkeän lähtökohdan muodostaa puolestaan se, että tutkija ei etäännytä itseään osallistujista tutkittavasta ilmiöstä ja neutralisoi vaikutustaan tutkimuksen kulkuun, vaan osallistuu kokemuksineen koko prosessiin. (Heron 1996, 22-23) Koska tutkimuksen pätevyyttä ei voi arvioida perinteisin kriteerein on tutkimusprosessi tehtävä mahdollisimman läpinäkyväksi, jotta lukija voi seurata millaisten tekijöiden perusteella päätöksiä ja valintoja on tutkimuksen yhteydessä tehty.

Aikaisemmin olen jo todennut, että co-operatiivisen tutkimuksen objektiivisuutta ja tieteellisyyttä perusteltaessa erityisesti paradigman ulkopuolelta tulevalle tiedeyhteisölle, tärkeän tekijän muodostaa tutkijan kyky tehdä näkyväksi ja perustella tutkimuksen kulkuun ja käsitteiden valintaan vaikuttaneet tekijät (Reason 2004). Tämän osaluvun tarkoituksena on auttaa lukijaa tarkastelemaan ja arvioimaan tutkijan, eli minun osuutta ja roolia tutkimuksessa. Tämä tapahtuu siten, että tarkastelen ja jäsenän oman osallisuuteni pääpiirteitä prosessin eri vaiheissa. Pysin myös jäsentämään tutkijan ja muiden osallistujien välistä suhdetta osallisuuden näkökulmasta.

Olen pyrkinyt tekemään tutkimusprosessia läpinäkyväksi tarkastelemalla tutkijan osallisuutta soveltamalla John Heronin (1996, 22–24) jäsenystä co-operatiivisista prosesseista. Jäsenyksessään Heron jakaa co-operatiiviset prosessit joko kaikkien osapuolten täyteen osallisuuteen perustuviksi tai osittaiseen osallisuuteen perustuviksi. Osittaiseen osallisuuteen perustuva prosessi tulee Heronin mukaan kysymykseen silloin, kun yksi tai osa osallistujista tulee muun ryhmän ulkopuolelta esimerkiksi edustamalla eri alojen asiantuntijoita. Tässä tutkimuksessa minä olen tutkija ja tulen aapualaisen paikallisyhteisön kuten myös Ruotsin tornionlaaksolaisten ulkopuolelta enkä määrittele muiden osallistujien tavoin itseäni tornionlaaksolaiseksi. Lisäksi edustan eri sukupolvea kuin muut osallistajat. Heronin (1996, 22–24) jäsenystä käyttäen kysymyksessä on näin ollen osittainen co-operatiivinen tutkimusprosessi.

Jäsentäminen tapahtuu kahdesta co-operatiivisen tutkimuksen ulottuvuudesta. Tällöin tarkastelen osallisuutta ensinnä *tiedollisena ulottuvuutena* (epistemic participation) ja toiseksi osallistujien yhteistyöhön perustuvana *toiminnallisena ulottuvuutena* (political participation) (Heron 1996, 20–22). Heronin ”epistemic” viittaa osallisuuteen epistemologisena ulottuvuutena tiedon yhteistyöhön perustuvassa tavoittelemisessa, tuottamisessa ja jäsentämisessä sekä oppimisessa. Keskeistä tässä on se, että osallistujiin suhtaudutaan tietäjinä suhteessa itseään koskevissa asioissa. ”Political” viittaa sekä muutosta tuottavaan toimintaan osana tutkimusta, sekä osallisuuteen yhteistyössä, yhteisessä toiminnassa, sekä tutkimusta koskevassa päätöksenteossa ja valinnoissa, jotka vievät tutkimusprosessi eteenpäin tai ylläpitävät sitä.

Tarkastelen tässä tutkijan osallisuutta kahdessa ulottuvuudessa: *tiedon ja toiminnan* (Heron 1996, 23). Tässä yhteydessä tarkastelen sitä, onko osallisuuden pääpaino tiedon tuottamisessa vai prosessia eteenpäin vievässä tai ylläpitävässä toiminnassa. Tämän jälkeen tarkastelen osallisuutta sen perusteella, kuinka voimakasta se on kussakin tutkimuksen vaiheessa. Tällöin arvioin osallisuuden vahvuutta tai latausta sen perusteella, onko osallisuus täysipainoista, osittaista vai heikkoa. Täysipainoisella tarkoitan sitä, että osallisuuden pääpaino on nimenomaan mainitussa osallisuuden ulottuvuudessa kyseessä olevan tutkimusvaiheen kohdalla. Tällöin käytän termiä tutkija tai toimija, riippuen kumpaa osallisuuden ulottuvuutta tarkastellaan. Osittainen osallisuus tarkoittaa sitä, että myös tämä osallisuuden ulottuvuus on tärkeää kyseessä olevassa vaiheessa, mutta pääpaino ei ole siinä. Tällöin arvioin osallisuutta kanssa-tutkijana tai kanssa-toimijana.

Osallisuuden jäsenyksessä *tutkija – kanssa-tutkija* viittaa osallistumisen tiedolliseen ulottuvuuteen, jolla viitataan uuden tiedon tuottamiseen ja uuden oppimiseen tutkimusprosessin puitteissa. Viitataan siihen osallisuuden asteeseen tai lataukseen, jolla osallistujat ovat mukana itseään koskevan tiedon tuottamisessa, jäsentämisessä ja itsestään oppimisen prosessissa. Tutkijana osallistuja on keskeisessä asemassa uuden tiedon tuottamisessa ja jäsentämisessä. Kanssatutkijan osallisuus tarkoittaa sitä, että osallistujalla ei ole yhtä suurta osallisuutta suhteessa uuden tiedon tuottamiseen ja jäsentämiseen. On tärkeä huomata, että kanssatutkija hyväksyy käsiteltävät asiat osallistumalla. Osallistumattomuus tarkoittaa tässä tutkimuksessa sitä, että jokin esille tullut asia ei ole osoittautunut tutkittavien kannalta olennaiseksi tai tärkeäksi ja on karsiutunut tutkimusprosessista, koska sitä ei ole käsitelty.

Toimija – kanssa-toimija viittaa tutkimuksessa puolestaan toiminnalliseen ulottuvuuteen. Sillä tarkoitetaan sitä toimintaan osallistumisen astetta, joka osallistujilla on tutkimuksen eri vaiheissa. Tarkastelen osallisuutta erityisesti suhteessa tutkimuksen etenemiseen ja vaiheesta toiseen siirtymiseen. Tässä tarkastelussa toiminta ei ole mitä tahansa tutkimusprosessin aikana tapahtuvaa toimintaa, vaan toimintaa, joka liittyy oleellisesti tutkimusprosessin ylläpitoon ja etenemiseen, ja mahdollistaa kaikkien mukana olevien omalähtöisen osallistumisen.

Käytän osallisuuden jäsentelyssä myös luokittelua *heikko*, jolloin kyseessä olevassa vaiheessa korostuu toinen osallistumisen ulottuvuus voimakkaasti toisen jäädessä heikoksi. Jos osallisuus on heikkoa, se ei tarkoita osallistumattomuutta, vaan sitä, että kyseisessä tutkimusvaiheessa ei keskitytä tähän osallisuuden ulottuvuuteen. Esimerkiksi tutkimuksen aloittamisessa ja koollekutsumisessa tutkijan toiminnallinen osallisuus on vahva ja tiedollinen heikko, koska kysymyksessä on nimenomaan tutkimuksen aloittaminen käytännössä. Varsinaisen tutkijan edustaa toimijaa ja muut osallistujat kanssa-toimijoita. Tutkimuskertomuksen kirjoittaminen perustuu puolestaan ainoastaan tutkijan tiedolliseen osallisuuteen tutkijana. Kirjoittamisvaiheessa olen astunut ulos kooperatiivisuuden periaatteista ja kirjoittanut tutkimuksen irrallaan muista osallistujista erillisenä vaiheena. Osallisuutta tutkimuksen eri vaiheissa olen jäsentänyt seuraavalla sivulla taulukossa.

Koska pääpaino tutkimuksen aluksi on tutkimusprosessin käynnistämisessä ja tutustumisessa osallistujiin, olen arvioinut oman lataukseni vahvaksi ja edustan toimijaa. Myös muiden osallistujien toiminnallisen osallisuuden aste on vahva, vaikka heikompi kuin tutkijan, sillä he ovat tulleet tutustumaan minuun ja toimintatapaan, eivätkä ole vielä varmoja osallistumisestaan. Muut osallistujat edustavat kanssa-toimijaa, sillä heidän kannaltaan tutkimuksen ensimmäisen vaiheen aikana keskitytään tutkimusperiaatteisiin ja toimintatapoihin tutustumiseen. Tutkimuksen aloitusvaiheessa ei ole tarkoituksena muodostaa uutta tietoa tutkimuksen keinoin, vaan tutustuttaa osapuolet toisiinsa ja määritelle toimintatavat. Tällöin oma tietoon liittyvän osallisuuden aste jää heikoksi. Myös muiden osallistujien lataus suhteessa uuden tiedon tuottamiseen jää heikoksi.

Varsinaisen aineistonkeruun ensimmäisessä vaiheessa minun lataukseni suhteessa uuteen tietoon edustaa kanssa-tutkijuutta, sillä tarkoituksena on auttaa muita osallistujia kertomaan tarinoita, ei niinkään muodostaa uutta tietoa tai jäsenellä sitä. Vaikka opin jokaisesta tarinankerronnasta uutta, niin kerrotut tarinat eivät sellaisenaan edusta uutta tietoa prosessin kannalta. Ne edustavat presentationaalista tietoa, joka on purettava auki ja käsitteellistettävä. Tällöin myös muiden osallistujien lataus suhteessa tietoon edustaa kanssa-tutkijuutta. Minun asema toimijana on keskeinen aineistonkeruun aloitusvaiheessa, sillä ajoin voimakkaasti pyrkimyksiäni käynnistää tutkimusprosessi. Myös ensimmäisessä vaiheessa edustan toimijaa. Minun tehtävänäni on käynnistää varsinaisen aineiston keruu, avustaa ja helpottaa osallistumista sekä selventää toimintatapoja.

Myös muut osallistajat edustavat ensimmäisessä aineistonkeruuvaiheessa toimijoita osallistumalla aktiivisesti tutkimuksen käynnistämiseen tulemalla paikalle ja päättämällä alustavasti sitoutumisestaan ja näin ollen prosessin jatkumisesta. Tutkimuksen osapuolet tutustuvat ensimmäisten tarinankerrontajaksojen aikana toisiinsa ja samalla luovat lähtökohdat tutkimuksen mahdollistavalle sitoutumiselle ja luottamukselle. Arvioin, että muilla osallistujilla on erittäin tärkeä osa prosessin aloittamisessa ja jatkumisessa. Koska ensimmäisessä vaiheessa keskitytään presentationaalisen tiedon tuottamiseen tarinankerronnassa, mutta ei sen jäsentämiseen, arvioin sekä tutkijan että muiden osallistujien tiedollisen latauksen kanssa-tutkijuudeksi.

Toisessa tutkimusvaiheessa tarinankerronta toimintana syventää keskinäistä luottamusta ja sitoutumista prosessiin. Tutkijan rooli ei ole enää yhtä vahva toimijana kuin ensimmäisessä vaiheessa. Pikemminkin hän edustaa kanssatoimijaa antaen muille osallistujille tilaa osallistua, sitoutua ja rakentaa luottamustaan omaehtoisesti erityisesti tutkijaan. Tutkija auttaa tarinankerronnassa antamalla alustavia teemoja kerronnan pohjaksi. Osallistajat päättävät toisessa vaiheessa sen, missä määrin ja miten osallistuvat, ja miten he haluavat edetä tutkimuksessa. Osallistajat myös määrittelevät miten kertovat ja miten pohtivat tutkijan heille antamia aiheita. Tämä tapahtuu osallistumisen, kerronnan ja pohtimisen toteutumisessa käytännössä. Näin osallistajat edustavat toimijoita.

Toisessa vaiheessa osallistujien tiedollinen osallisuus on kohtalaisen vahva, sillä kerronnassaan he rajaavat tietyt teemat itselleen tärkeiksi ja tulevien pohdintojen kohteeksi. Näin he edustavat kanssatutkijoita. Tutkimuksen toisessa vaiheessa etsin tarinankerronnasta tutkimuksen alustavia teemoja ja pyysin osallistujia kertomaan niistä lisää, ja näin ollen hahmottelin tulevia tutkimusteemoja. Tässä vaiheessa en kuitenkaan vielä kykene jäsentämään uutta tietoa. Osallistajat puolestaan kertoivat lisää sellaisista asioista, joista heillä on omasta mielestään jotakin sanottavaa. Heille vähemmän tärkeät aiheet sulkeutuivat tutkimuksen ulkopuolelle.

TAULUKKO 3 Osallisuus tiedon ja toiminnan ulottuvuuksissa

TUTKIMUKSEN VAIHE	tiedollisen ja toiminnallisen osallisuuden ulottuvuudet	tutkijan lataus		osallistujan lataus	
		tieto	toiminta	tieto	toiminta
koollekutsuminen ja tutustuminen kaksi alustavaa käyntiä Aapuassa		heikko	toimija	heikko	kanssa- toimija
1. vaihe toiminta: tarinankerronta, tutustuminen ja luottamuksen perustan rakentaminen työskentelytapaan tutustuminen tieto: ilmaisullisen tiedon nostaminen yhteisöllisestä muistista tarinanker- ronnessa aineiston keruukäynnit 1- 3		kanssa- tutkija	toimija	kanssa- tutkija	toimija
2. vaihe toiminta: tarinankerronta työskentelytavan omaksuminen luottaminen ja sitoutuminen tieto: tutkimuksen alustavien teemojen muodostaminen aineistonkeruukäynnit 3 - 4		kanssa- tutkija	kanssa- toimija	kanssa- tutkija	toimija
3. vaihe toiminta: luottamuksen ja sitoutumisen vahvis- taminen tieto: reflektointi, teemojen rajaus aineistonkeruukäynnit 4 - 6		tutkija	kanssa- toimija	tutkija	kanssa- toimija
4. vaihe tieto: tämänpäivän ja tulevaisuuden reflektointi tutkimusteemojen valossa aineistonkeruukäynnit 6 - 8		kanssa- tutkija	heikko	tutkija	heikko
5. vaihe toiminta: tutkimuskertomuksen kir- joittaminen tieto: analyysin viimeistely ja tulkin- nat		tutkija	heikko	heikko	heikko

Toisessa vaiheessa tiedon hahmottaminen on vielä alustavaa ja perustuu osapuolten vuoropuheluun. Sekä tutkija että osallistuja edustavat tässä suhteessa kanssa-tutkijoita.

Tutkimuksen kolmannessa vaiheessa keskitytään ryhmänä kerrotun reflektointiin. Tämä tapahtuu siten, että ehdotan edeltävän tarinankerronnan pohjalta hahmottamiani alustavia teemoja edelleen osallistujien pohdittavaksi. Osallistajat ottavat alustaviin teemoihin olennaisesti kuuluvia asioita pohdinnan kautta mukaan. Vastaavasti osallistujien näkökulmasta epäolennaiset asiat karsiutuvat pois tai rajautuvat pohdintojen ulkopuolelle. Tässä vaiheessa sekä tutkija että osallistajat oppivat uutta ja jäsentävät uutta tietoa jo olemassa olevan tiedon pohjalta. Kolmannessa vaiheessa tutkija myös määrittelee reflektointien perusteella tutkimuksen varsinaiset teemat. Teemojen määrittely perustuu tässä vaiheessa siihen, miten alustavat teemat näyttäytyvät osallistujien tässä päivässä. Muiden osallistujien asema on tässä vaiheessa merkittävä, koska nimenomaan heidän jäsenysten avulla tutkimuksen teemat rajautuvat. Sekä tutkija että muut osallistajat edustavatkin kolmannessa vaiheessa tutkijoita, koska heidän yhteistoimintaan perustuva osallisuus on ratkaisevaa tutkimuksen teemojen rajaamiseksi. Tässä vaiheessa keskitytään nimenomaan uuden tiedon omaksumiseen ja sen jäsentämiseen jo olemassa olevan tiedon pohjalta. Olen arvioinut sekä tutkijan että muiden osallistujien toimintaulottuvuutta kolmannessa vaiheessa kanssa-toimijuudeksi.

Neljännessä vaiheessa keskitytään ja syvennyttään tämän päivän ja tulevaisuuden pohtimiseen tutkimusteemojen valossa. Keskeistä tässä vaiheessa ovat ne jäsenykset ja pohdinnat, joissa osallistajat tuovat yhteen olemassa olevaa tietoa tämän päivän toimintaa ja tulevaisuutta koskevien käsitysten kanssa. Osallistujien tiedollinen osallisuus on voimakasta ja he edustavat tutkijoita. Oma roolini tutkijana on tässä vaiheessa avustaa muita osallistujia pohtimaan tämän päivän toimintaansa ja tulevaisuuttaan teemoittain. Tutkijan osallisuus uuden tiedon tuottamiseen ja jäsentämiseen ei ole yhtä voimakas kuin muiden osallistujien. Sen vuoksi arvioin tutkijan tiedollista latausta kanssa-tutkijuudeksi. Neljännessä vaiheessa paino on kolmatta vaihetta voimakkaammin tiedollisessa ulottuvuudessa. Sitoutuminen ja luottamus ovat nyt niin voimakkaita kuin ne ovat vain voineet prosessin aikana kehittyä. Tämän vuoksi arvioin sekä tutkijan että muiden osallistujien toiminnallisen ulottuvuuden heikoksi. Viides vaihe käsittää analyysin ja tutkimuksen kirjoittamisen. Tutkijan tiedollisen latauksen olen arvioinut viimeisessä vaiheessa vahvaksi ja hän edustaa tutkijaa. Toiminnalliset lataukset kuten myös muiden osallistujien tiedollinen lataus jäävät heikoiksi.

3.3 Analyysi ja tutkimuksen kirjoittaminen

3.3.1 Analyysi

Analysoin aineiston systemaattisesti ja kriittisesti aineiston lukemiseen perustuvan jäsentelyn kautta. Tätä kutsun *analyyttiseksi tarkasteluksi*. Termi analyyttinen tarkastelu kuvaa analyysiprosessiani hyvin, sillä tutkimuksen analyysi ei perustu varsinaiseen laadullisen aineiston analyysiin, kuten esimerkiksi sisältö-analyysiin (ks. esim. Silverman 2005, 159–164) tai aineiston luokittelun kautta tapahtuvaan (ks. esim. Öberg ja Ruth 1994), esimerkiksi kvantifioimista sisältävään analyysiin (ks. esim. Alasuutari 1995, 116–132). Laadullista ja erityisesti narratiivista aineistoa on analysoitu myös esimerkiksi keskittymällä tarinoiden juonirakenteisiin (Silverman 2005, 164–168; Alasuutari 1995, 73–78). Narratiivista, tutkimusprosessin yhteydessä muotoutuvaa aineistoa voi myös analysoida esimerkiksi tarkastelemalla tarinoiden välittämien merkitysten tilannesidonnaista ja vuorovaikutukseen perustuvaa konstruointia (Alasuutari 1995, 85–115; Saarenheimo 1997). Tällöin tutkimukseen liittyviä pohdintoja olisi voinut tarkastella vuorovaikutuksessa tapahtuvana arkipuheena (Silverman 2005, 201–203), jota analysoidaan erityisesti keskustelu- tai diskurssiivianalyysin avulla (ks. esim. Silverman 2005, 201–240; Alasuutari 1995, 101–115).

Tässä tutkimuksessa kysymys ei ole tarinankerronnan ja sitä seuranneiden pohdintojen tai tutkimusaineiston tuottamisen prosessit. Kysymys ei myöskään ole sen analysoimisesta kuinka tuotamme todellisuutta ja sitä koskevia käsityksiä puheen ja kerronnan kautta. En ole keskittynyt tarinoiden sisältämiin merkityksiin tai niiden välittämisen prosesseihin, enkä ole myöskään ryhtynyt pelkistämään tai tiivistämään aineistosta tyypillisiä elementtejä tai tyypillisiä ytimiä. Edellisten lisäksi en ole käyttänyt esimerkiksi strukturoimattoman narratiivisen aineiston analyysiin tarkoitettuja tietokoneohjelmia kuten esimerkiksi ATLAS:ta. Osaa aineistosta tosin käytin kokeiluluontoisesti ATLAS:in ohjelmassa, mutta havaitsin, että se ei muodostunut kerrostuneisuuden näkökulmasta sellaiseksi käyttökelpoiseksi työkaluksi, jonka soveltaminen olisi vienyt analyysiäni oleellisesti eteenpäin.

En ole käyttänyt mitään edellä luettelemistani analyysitavoista, koska tutkimuksen aineisto muodostuu tutkimusprosessin aikana kerrostuneesta aineistosta. Tämän vuoksi aineistoa ei voi analysoida lineaarisesti samassa ajallisessa tasossa huomioimatta sen kronolgista ja vaiheittaista muototumista ja kehittymistä. Toisin sanoen kysymyksessä on vaiheittain etenevän ja kerrostuneen aineiston analyysi, jossa aineisto kerrostuu myös kronologisesti vaiheittain tutkimuksen edetessä. Tällöin analyysitavan on oltava sellainen, että se ottaa huomioon sekä sisällöllisen että ajassa etenevän kerrostumisen ja kehittymisen. Tämän vuoksi päädyin analyyttiseen luentaan, aineiston analyyttiseen tarkasteluun. Analyysia ei ole myöskään ohjannut tiukka analyyttinen tai tulkinnallinen kehikko tai teoria eikä erillinen menetelmä. Analyyttisen väljyyden ja tutkijan tulkinnallisuuden vähyyden vastapainona voin saattaa lukijalle osan sitä rikasta

ja omaleimaista sosiaalista todellisuutta, jonka keskellä tutkimuksen kohteena elävä aapualainen paikallissukupolvi elää arkeaan tornionlaaksolaisina.

Analyyttisen tarkastelun aluksi muodostin kerrontajaksoiksi jaotellusta litteroidusta aineistosta tutkimusteemoittain jäsenyviä aineistopolkua. Aineistopolut asettuivat ja etenivät kronologisesti viimeisen vaiheen reflektointi aineistosta tarinankerrontaan eli päinvastoin kuin missä järjestyksessä aineisto kerättiin. Aineiston tarkastelu alkoi siis viimeiseen vaiheeseen kerrostuneesta aineistosta ja päättyi tarinankerronta-aineistoon. Tyypillisimmillään kerrostunut aineisto on erityisesti kolmannen ja neljännen vaiheen pohdinnoissa. Viimeisen vaiheen kerrostunut aineisto pitää toisin sanoen sisällään tutkimuksen aikaisemmissa vaiheissa käsitellyn tiedon. Myös analyysi tapahtui päinvastaisessa järjestyksessä kuin aineiston kerääminen. En kuitenkaan toteuttanut analyttistä tarkastelua kronologisesti pelkästään yhteen suuntaan ryhmähaastatteluista kohti tarinankerrontaa etenevänä lukemisena. Sen sijaan tarkasteluni liikkui usein edestakaisin tutkimuksen eri vaiheissa muodostuneiden aineistojen välillä.

Toteutin analyttisen tarkastelun kriittisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että tarkastelun yhteydessä olen kyseenalaistanut järjestelmällisesti jokaisen aineiston perusteella tehdyn ja tutkimustekstiin päätyneen aineistokatkelman. Tämä tapahtui siten, että olen pohtinut tekstiin päätyviä aineistonäytteitä ja varmistunut aineistoa analyttisesti läpikäymällä siitä, että ilmaisut perustuvat tutkimusprosessin aikana kerrostuneeseen aineistoon, ei pelkästään omaan käsitykseeni tai tulkintaani tutkijana. Analyttisessä tarkastelussa tuon yhteistyössä osallistujien kanssa tuotetun aineiston kautta yhteen tornionlaaksolaiseen etnisyyteen sosiaalisena rakenteena liittyviä seikkoja aapualaisen paikallissukupolven tämän päivän toimintaa ja tulevaisuutta koskevien pohdintojen kanssa. Tarkastelussa aapualainen paikallissukupolvi edustaa toimijaa ja tornionlaaksolainen etnisuus rakennetta.

Käytännössä analyttinen tarkastelu tapahtui systemaattisesti vaiheittain seuraavalla tavalla. Kun kaikki aineisto oli litteroitu ja tarkistettu, jäsensin aineiston siten, että ensimmäisenä merkitsin litteroidusta aineistosta aineiston tyyppin. Merkitsin tarinankerronta-aineiston punaisella fontilla ja ryhmähaastatteluaineiston lilalla fontilla. Lisäksi merkitsin aineistoon sinisellä fontilla taustapuheen, joka oli puhetta, joka ei kuulunut varsinaiseen tutkimukseen. Taustapuhetta edustaa esimerkiksi sään kommentointi tai kahvin tiedustelu kerronan ja pohdinnan taustalla. Vihreällä fontilla merkitsin omat puheteot, joiden tarkoituksena oli ohjata ja ohjeistaa tutkimusprosessin kulkua käytännössä. Tässä tarkoitettut puheteot ovat käsiteltävään aiheeseen liittyvien pohdintojen tai kysymysten sijaan usein tutkimustilanteeseen liittyviä konkreettisia neuvoja tai kehotuksia. Niitä ovat esimerkiksi ilmoitus siitä, että nauhuri on päällä ja kehoitus aloittaa kerronta sekä ohjeistus esimerkiksi jokaisen aineistonkeruukäynnin aikana pidetyn läsnäololistan täyttämiseksi.

Seuraavaksi merkitsin aineiston sen mukaan mihin varsinaisesta viidestä tutkimusteemasta aineisto kuuluu. Tutkimusteemat muotoutuivat ja ne rajattiin varsinaisen tutkimusprosessin aikana eikä teemoittelu perustunut erilliseen,

aineistonkeruun jälkeen tehtyyn luokitteluun tai kvantifioimiseen. Teemojen mukaan koodatun aineiston järjestin tutkimusprosessin etenemistä vastaavaan käänteiseen järjestykseen viideksi eri aineistopoluksi. Käänteinen järjestys tarkoittaa aikaisemmin viittaamaani tapaa lähteä tarkastelussa liikkeelle viimeisen vaiheen kerrostuneesta aineistosta ja päätyä ensimmäisen vaiheen tarinankerronta-aineistoon. Aineistopolut tallensin omiksi tiedostoiksi analyyttistä tarkastelua varten. Analyyttisen tarkastelun lähtökohta oli viimeisen vaiheen reflektiiviset ryhmähaastatteluaineistot, ja tarkastelu eteni kahden muun vaiheen kautta tarinankerrontaan. Teemat edustavat tornionlaaksolaista etnisyyttä ja sellaisena arvojen ja normien varaan jäsenyneitä sosiaalisia rakenteita. Sisäistettynä rakenteena ne ovat olemassa osallistuneen paikallissukupolven arjessa ja tulevaisuutta koskevissa ajatuksissa.

Analyyttisen tarkastelun perusteella olen kirjoittanut tutkimuksen toimijuuden näkökulmasta. Toimijuus on tutkimuksessani analyyttinen termi, jolla viittaa tutkijan tarkasteluasemaan, positioon. Tästä tarkasteluasemasta etnisyyteen sosiaalisena rakenteena liittyvät asiat nähdään tutkimukseen osallistuneen aapualaisen paikallissukupolven omaa arkielämää ja tulevaisuutta koskevien jäsenysten yhteydessä. Tutkijan tarkasteluasema liikkuu toimijan eli aapualaisen paikallissukupolven ja rakenteellisten tekijöiden eli tornionlaaksolaiseen etnisyyteen liittyvien tekijöiden välillä edestakaisin koko tarkastelun ajan (Roberts 2006, 157). Tällöin aineisto asettuu tarkastelussa janalle, jonka kahden pään välille sijoittuva asiat liittyvät joko sosiaaliseen rakenteeseen (tornionlaaksolaiseen etnisyyteen) tai toimijaan (aapualaiseen paikallissukupolveen). Analyyttinen tarkastelu ei kuitenkaan perustu luokitteluun rakenteellisten ja toimijaan liittyvien asioiden perusteella. Sen sijaan tarkasteluasema liikkuu edestakaisin rakenteen ja toimijan välisellä janalla kuten aikaisemmin mainitsin.

Aikaisemmin jo viittasin, että analyyttinen tarkastelu ei perustu aineiston luokitteluun sen perusteella liittykö tarkasteltava asia joko rakenteeseen tai toimijaan. Analyysiä ei ole tällöin tehty esimerkiksi erottamalla mikro- meso- ja makrotaso toisistaan esimerkiksi siten, että aineistoa on sijoitettu joko toimijuus tai rakennetematikkaan sen mukaan, mistä tasosta kulloinkin on kyse. Tarkastelussani olen kuitenkin koko ajan pohtinut miten tarkastelemani asia suhteutuu rakenteeseen ja toimijaan (ks. Roberts 2006, 155). Lähtökohtaa voisi kuvata myös refleksiiviseksi, sillä analyttisessä tarkastelussa peilaan rakenteellisia, eli tornionlaaksolaiseen etnisyyteen liittyviä seikkoja ja toimijaan eli aapualaiseen paikallissukupolven liittyviä seikkoja toisiinsa.

Edellä viittaamani analyttinen lähtökohta perustuu siihen, että pyrin tuomaan tarkastelussa yhteen sekä rakenteen että toimijan. Näin ollen en tarkastele rakennetta sellaisena objektiivisena tekijänä, jonka olemassaoloa pyrin tutkimusaineistolla todentamaan, enkä ole lähtenyt todentamaan aineiston kautta niitä tekijöitä, jotka muodostavat sosiaalisen rakenteen. Toisaalta en analysoi tutkimusaineistoa tutkimustilanteessa tuotettuna konstruktiona, jolloin ongelmana on aineiston tulkinnanvaraisuus. Tällä viittaa niihin tulkintoihin, joita toimijoiden katsotaan toiminnalleen antavan ja niiden yhteydestä todellisiin toiminnan syihin. Ongelmallista tässä on se, miten tutkija lähestyy näitä

tulkintoja ja tulkitsee niitä edelleen. Aineisto edustaa tässä tutkijalle tietoa, joka välittää ja jäsentää sekä paikallissukupolven kollektiiviseen muistiin perustuvaa yhteisöllistä tietoa, mutta myös arvoja ja normeja, joita tarkastellaan osana sääntöjen ja voimavarojen kautta rakenteistunutta sosiaalista rakennetta arkitoiminnan yhteydessä (ks. Giddens 1984, 14).

3.3.2 Kirjoittamisen lähtökohtia

Aloitin tutkimuksen kirjoittamisen havainnollistamalla perinteistä elämäntapaa ja siirryin sitten kohti tätä päivää ja tulevaisuutta koskevia pohdintoja. Tällöin kirjoittaminen on tapahtunut samassa ajallisessa järjestyksessä kuin aineiston keruu, mutta päinvastaisessa järjestyksessä kuin analyttinen tarkastelu. Olen kirjoittanut näin siksi, että lukijan olisi helpompi seurata kunkin tutkimustee- man kehittymistä ja sitä, kuinka perinteinen elämäntapa ja etnisuus asettuvat osaksi tämän päivän elämää ja tulevaisuutta koskevia pohdintoja. Kirjoittamis- ta koskeva ratkaisu on pitkälle tekninen kysymys ja sitä ohjaa tutkimuksen luet- tavuus ja selkeys.

Kirjoittamisen eettisiin kysymyksiin kuuluu erityisesti kuin kuinka pitää mielessä se, että kirjoittamani seikat ovat julkisen tarkastelun ja arvioinnin koh- teena, vaikka ne perustuvat samalla myös osallistujien omiin yhteisölähtöisiin pohdintoihin. Tutkimuksessa on mukana myös sellaisia aineistonäytteitä, joi- den mukaan ottamisesta jouduin pohtimaan enemmän kuin toisten. Ajattelin näiden katkelmien sisältävän sellaisia asioita, joiden julkisuuteen tuleminen voi mahdollisesti loukata kertojaa tai tämän läheisiä. Tutkijana olen kuitenkin jou- tunut tekemään valinnan aineistokatkelmien mukaan ottamisesta myös sen pe- rusteella, että mukaan otetut katkelmat ovat olennaisia asiakokonaisuuden ymmärtämisen kannalta.

Tutkimustekstin kirjoittamisessa tärkeimmän lähtökohdan muodostaa se, että analyttiseen tarkasteluun perustuvat tutkijan johtopäätökset ja niitä ilmai- sevat käsitteet ovat yhteydessä osallistujien arkielämään ja sen rakennusaineena toimivaan sosiaaliseen rakenteeseen ja edelleen sosiaaliseen maailmaan. Tutki- muksen eteneminen vaiheittain edellisen vaiheen aineistoa peilaavana ja jäsen- tävänä, reflektointiin perustuvana prosessina varmistaa sen, että myös tutki- mukseen osallistuneet voivat hyväksyä tutkimuskertomuksen itseään koske- vaksi. Tutkimuskertomuksen pitää myös kuvata aapualaisen paikallissukupol- ven elämää yhteisön ulkopuolisille riittäväällä, asianmukaisella ja eettisellä ta- valla; osallistuvathan aapualaiset tutkimukseen omilla nimillään.

Pyysin jokaiselta osallistujalta useaan kertaan lupaa kirjoittaa ja kertoa tutkimusprosessin aikana esille tulleista asioista. Osallistujat myös allekirjoitti- vat kirjallisen sopimuksen aineiston käytöstä. En kuitenkaan voinut mitenkään varmistaa sitä, ymmärtävätkö osallistujat kaikki ne seuraukset, joita asioiden julkaisemisesta voi seurata. En myöskään voinut mitenkään varmistua siitä, ymmärtävätkö he mihin asti heidän lupansa käyttää aineistoa yltää ja mitä ai- neiston käyttö tutkimustarkoituksessa pitää sisällään. En voi itsekään etukä- teen varautua siihen, mitä tarinoiden ja pohdintojen julkaisemisesta osana tut- kimusta voi seurata. Aivan tutkimuksen viimeistelyvaiheessa päätinkin suojata

osallistujien henkilöisyyttä käyttämällä heistä keksittyä nimeä oman nimen sijaan. En myöskään käyttänyt tarinoissa tai pohdinnoissa esiintyvien ihmisten oikeita nimiä joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta. Tällainen poikkeus muodostuu anekdooteista, jotka ovat yleisesti tiedossa Aapuaassa tai Tornionlaaksoissa.

Kirjoittamiseen liittyvien pohdintojen ohjaamana vierailin Aapuaassa syksyllä 2007, kuten aikaisemmin mainitsin. Esitin paikalle tulleille kyläläisille tutkimuksen teemat sekä niihin liittyviä alustavia ajatuksia ja kyselin hieman heidän mielipiteitään. Tilaisuus ei kuitenkaan riittänyt varmistamaan sitä, hyväksyvätkö paikalle tulleet osallistujat sen muodon, jossa tutkimus tulevaisuudessa julkaistaan. Kyläläisten ja osallistujien tapaaminen kasvokkain vahvisti kuitenkin itseluottamustani kirjoittaa tutkimus myös sen julkaisemista ajatellen.

Tutkimus ei sinällään edusta varsinaista etnografiaa, vaikka tutkimuksen perusteella kirjoittamani artikkelin pohjalta sitä luonnehdittiin brittiläisen sosiaaligerontologian näkökulmasta etnografiaksi (Tapio 2010). Tutkimuksen kirjoittamisessa on kuitenkin yhteisiä periaatteita etnografian kanssa joita käyn tässä vielä läpi. Vaikka etnografian juuret ovat kulttuureja ja yhteisöjä tutkivassa kulttuuriantropologiassa, etnografisella tutkimuksella viitataan usein yleisesti tutkimukseen, joka käyttää erilaisia havaintoaineistoja pyrkiessään kuvaamaan tiettyä yhteisöä tai ryhmää (Silverman 2006, 401) heidän omassa elinpiirissään, heidän arkielämänsä yhteydessä (McNeill ja Chapman 2005, 104; Giddens 1984, 284 – 286). Tässä tutkimusprosessissa on yhteneväisyyksiä myös sellaisen etnografisen tutkimusprosessin kanssa, jossa kentällä kerätty havaintoaineisto liittyy aikaisempien havaintojen pohjalta asetettuihin kysymyksiin. Tämä puolestaan johtaa uuteen olettamukseen ja tarkentavaan kysymykseen (McNeill ja Chapman 2005; Eckert 1988, 242–244).

Ensimmäinen yhteinen piirre etnografian kanssa on se, että tämä tutkimus on tehty ”kentällä” pyrkimyksenä ylläpitää tutkimuksen yhteyttä tutkimuskohteen arkielämään. Antropologi Clifford Geertzin mukaan (1973, 22) antropologien tehtävänä ei ole tutkia kyliä, vaan heidän tehtävä on tutkia kylissä, *in villages*. Tällä tarkoitetaan tutkimusprosessin ja aineiston keräämisen tapahtumista tutkittavan yhteisön sisällä ja havaintojen tekemistä siten, että tutkija osallistuu yhteisön arkielämään. Erona etnografiaan tutkimusotteessani on se, että tutkimus ei tapahdu osallistumalla ja havainnoimalla tutkittavien arkielämää sellaisenaan, vaikka tutkimuskohteena on nimenomaan osallistujien arki ja siitä määrittävä sosiaalisuus. Tutkimusprosessi on tutkijana minun suunnittelema ja suunnitelman mukaan alkuun panema ja ylläpitämä prosessi, jota ei olisi ilmennyt ilman minua sellaisenaan tutkittavien arkielämässä ja päivittäisessä toiminnassa. Huolimatta siitä, että itse tutkimusprosessi oli toimintana tavallaan synnytettyä todellisuutta, pätee aineiston analyysissä samat keskeiset kysymykset kuin etnografiassa. Tutkimusaineistoa on analysoitava nimenomaan yhteydessä tutkimuskohteen elämään ja arkeen. Tällä tarkoitan sitä, että aineistoa on analysoitava tutkittavien omien, tutkimusprosessissa nousseiden todellisuuskäsitysten yhteydessä. Tähän päämäärään pyrittiin myös tutkimusprosessin aikana erityisesti reflektointiin perustuvalla tutkimusotteella.

Etnografista tutkimusta pyritään tekemään tutkimuksen kohteena olevassa yhteisössä sen omia jäsenyyksiä, käsityksiä ja käsitteitä käyttäen. Tällöin kysymys muodostuu tutkittavien käyttämien ilmaisujen ”kääntämisestä” sosiaaligerontologisen ja sosiologisen tieteen kielelle. Tutkittavien käyttämät ilmaisut on toisin sanoen ilmaistava tutkimustekstissä siten, että tieteen kieli pitää sisällään ja välittää mahdollisimman paljon tutkittavan kohteen sosiaalista todellisuutta (Geertz 1973, 20; Sokolovsky 1990a, 7). Tällä tarkoitan kysymystä aapulaisten paikallissukupolven sosiaalisen todellisuuden ja todellisuutta koskevan tiedon välittämisestä sisällöltään mahdollisimman lähellä sitä, miten asiat osallistujien arjen yhteydessä näyttäytyvät heille itselleen. Kysymys on tärkeä myös siksi, että osallistujat puhuvat meänkieltä ja itse puhun suomea. Vaikka puhumme lähes samaa kieltä, voi käsitteiden käytössä olla suuriakin eroja. Pelkkään sanalliseen ilmaisuun keskittyminen ei siis ole riittävä. Asioiden on juurruttava tutkittavien arkeen. Esimerkiksi Margaret Boneham (2002, 202) pohtii artikkelissaan niitä metodologisia haasteita, joita tutkimustyö alzheimerin tautia sairastavien, eri etnisiä taustoja edustavien ikääntyvien parissa vaatii. Erityisen kysymyksen muodostaa juuri se, kuinka esimerkiksi tunteita koskevat ilmaisut, kuten ”*my heart is heavy*” eli sydämeni on raskas voidaan kääntää siten, että virheellisiltä tulkinnoilta vältyttäisiin ja ilmaisun merkitysisältö välittyisi. Ilmaisuihin voi viitata masennukseen, ”normaaliin” surumielisyyden tunteisiin tai ruumiilliseen kokemukseen ja jopa sairauteen.

Tutkittava ilmiö tulisikin etnografisesti ajatellen kuvata niin monesta näkökulmasta ja niin monitasoisesti, että ilmiön merkitys kontekstissaan paljastuu. Tällöin havainto ei pelkisty vain tutkijan havaitseman kuvaamiseksi. Esimerkiksi Geertz puhuu tiheästä kuvauksesta, *thick description* (1973, 7-8). Geertzin mukaan, tutkimusaineisto on kuitenkin aina konstruktio muiden konstruktioista. Tällöin analyysi on Geertzin (1973, 9) mukaan merkitysrakenteiden uudelleenjärjestämistä ei uuden luomista. Tällainen lähtökohta on myös omassa työssäni. Tutkimus on tarinankerrontaan latautuneen tiedon uudelleen jäsentämistä uudessa, käsitteellisessä ulottuvuudessa. Tämän vuoksi tutkimusprosessiin kuuluu välianalysointia suoritettiin yhdessä tutkittavien kanssa erityisesti refleksiivisten ryhmähaastattelujen muodossa.

Kolmas etnografinen piirre tutkimuksen kirjoittamisessa on edellä viitatuksi tutkimuksen asettuminen vaiheittain eteneväksi prosessiksi, jolloin alustava tutkimuskysymys tai tutkimustehtävä tarkentuu kentällä saatujen havaintojen ja välianalyysin kautta. Tutkimusanalyysia voi mieltää tapahtuneeksi koko tutkimusaineiston keräämisen eli kenttätöväiheen aikana asteittain, jolloin aikaisempi tieto toimii myöhemmän, tarkentuneemman ja jäsentyneemmän tiedon pohjana. Tutkimusprosessin voi mieltää myös spiraalina, jossa aikaisempi tieto toimii niin ikään uusien kysymysten tiedollisena ja tulkinnallisena perustana. Myös tällöin tutkimusanalyysia sisältyy tutkimusprosessiin. Kysymyksessä on pikemminkin perättäisiä kehiä, jossa aikaisemmin hankitun aineiston pohjalta muodostetaan reflektoiduilla uutta tietoa. (McNeill ja Chapman 2005; Eckert 1988, 242 - 244).

Tutkimuksen analyttinen tarkastelu kohdistuu aineistoon, jota tarkastellaan emitistisenä aineistona (Holmes ja Holmes 1995, 9–19; Alasuutari 1995, 67–69; Silverman 2005, 123) eli aineistona, josta tehtävät jäsentelyt ja käsitteelliset valinnat ovat pääasiallisesti lähtöisin tutkimuskohteesta ja itse aineistosta. Tässä yhteydessä täytyy todeta, että tutkija ei voi täyttää tutkimustehtäväänsä käyttämättä myös koulukuntansa tutkijalähtöisiä, etitistisiä käsitteitä (Alasuutari 1995, 68). Alun perin kulttuuriantropologisen emic - etic jaottelun lähtökohtana toimi se, perustuuko tarkastelu mahdollisimman paljon tutkittavien omiin jäsennyksiin ja luokitteluihin eli emic lähtökohtaan. Toisaalta tutkija tuo tutkimusprosessiin omat, ennalta valitut luokittelut ja tarkastelee asioita etic lähtökohdasta. (Geertz 1973; Sokolovsky 1990a, 7; Holmes ja Holmes 1995, 9, 54) Emic-etice suhteen pohtiminen on yleensäkin tutkimuksen yhteydessä paikallaan ja perusteltua (Alasuutari 1995, 67–68). Tällä tarkoitan yleensäkin sen pohittamista minkä verran tutkimuksessa käytetään tutkijan etukäteen valitsemia käsitteitä ja jäsennyksiä ja minkä verran niiden annetaan muotoutua tutkimuksen yhteydessä. Tutkimuksessa toimijuus ja etnisuus käsitteet edustajat tutkijan valintoja ja toimivat analyttisen tarkastelun kehyksenä. Sen kautta tarkastelen ja jäsenän aineistoa käyttämällä osallistujien sosiaalisesta todellisuudesta kertovaa aineistoa.

Valittavien käsitteiden käytön yhteydessä kysyinkin itseltäni alati sitä, onko valittu käsitteistö sellaista, jonka avulla ulkopuoliset voivat ymmärtää tutkittavan kohteen sosiaalista maailmaa. Entä voinko kuvata sitä sellaisella tavalla, jonka osallistujat hyväksyvät itseään ja elämäänsä koskeviksi kuvauksiksi. Kysymys muodostui siitä, kuinka osallistujat itse kuvasivat elämäänsä liittyviä asioita ja siitä kuinka voisin kääntää nämä kuvaukset laajemmalle yhteisölle. Esimerkiksi Silverman (2005, 153) kehottaa aina ennen analyysin aloittamista miettimään sitä, käyttäkö tutkija todellakin niitä käsitteitä tai kategorioita, joita tutkittavat ihmiset itse käyttävät. Silvermanin mukaan tämä on pakostakin tutkijasta riippuvainen päättelykysymys (an issue of definition) siihen asti, kunnes tutkija tuntee sen kontekstin ja ne olosuhteet, joihin tutkittavien käyttämät käsitteet juurtuvat. Silverman kehottaa välttämään miksi kysymyksiä ja keskittymään aluksi kysymyksiin kuinka ja mitä. (Silverman 2005, 153)

Tässä tutkimuksessa olennaista on se, että tarinankerrontaa ja pohdintoja on palautettu osallistujien edelleenpohdittavaksi riittävästi. David Silverman rohkaisee myös yleisemmin laadullisen tutkimuksen piirissä tutkijaa viemään tutkimustuloksia takaisin tutkittavien pohdittavaksi erityisesti silloin kun aineisto on luonteeltaan sellaista, että sen avulla kerätään käsityksiä kokemuksista. Silvermanin (2005, 292–293) mukaan aineiston reflektointi tutkittavien kanssa edesauttaa sitä, että tutkija keskittyy omien, kokemuspohjaisten tulkittojensa sijaan tutkittavien kannalta olennaiseen. Tällöin tutkimustulosten pohittaminen yhdessä tutkittavien kanssa on Silvermanin (2005, 292–293) mukaan osa aineiston validioimista. Esimerkiksi Molly Andrews (1991) tutki ikääntyvien brittien poliittista osallistumista ja palautti tutkimushaastattelut sekä niiden perusteella tekemänsä päätelmät kunkin haastateltavan pohdittavaksi.

Tarinankerronnan ja sen pohtimisen avulla olen pyrkinyt nostamaan esiin niitä asioita, jotka ovat tutkittavan arjessa oleellisia. Tarinankerronnassa esiin tulevat seikat liittyvät Silvermanin (2005, 153) viittaamaan kuinka- tai mitä-elementtiin. Reflektoimalla olen puolestaan pyrkinyt jäsentämään tietoa osallistujien omasta näkökulmastaan. Nämä seikat liittyvät Silvermanin (2005, 153) tarkoittamiin miksi-kysymyksiin. On kuitenkin todettava, että tutkimustekstissäni käytetty kieli ja ilmaukset ovat loppujen lopuksi omia tutkijan valintojani. Tässä vaiheessa tutkimus tavallaan astuu ulos co-operatiivisen tutkimuksen asetelmasta. Varsinaisessa co-operatiivisessa tutkimuksessa myös tutkimuskerhomus olisi kirjoitettu yhdessä osallistujien kanssa. Syy sille, miksi näin ei tapahtunut liittyy tutkimuksen resursseihin kuten omaan tutkimukseen käytettävissä olleeseen aikaan ja taloudelliseen tilanteeseen, sekä osallistujien aikaan ja voimiin sekä sitoutumisen keston. Katsoin, että tutkimus oli jossakin vaiheessa irrotettava kentältä. Se tapahtui vaiheessa, jossa eteneminen edellytti joko irtautumista tai uutta yhteistyön muotoa jatkona tutkimusprosessille. Tällöin tutkimusaineistoa olisi esimerkiksi prosessoitu yhdessä eri muodoissa.

3.3.3 Tutkimuksen luotettavuus

Kaiken tieteellisen tiedon on oltava objektiivista ollakseen luotettavaa, kuten olen aikaisemmin todennut. Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa objektiivisuus ei voi kuitenkaan perustua pelkästään positivistisen näkökulman tiukasti tulkittuihin validiuden ja reliabiliteetin kriteereihin. Objektiivisuuden kriteereitä onkin muun muassa laadullisessa tutkimuksessa sovellettu orientaation omasta näkökulmasta (Kirk ja Miller 1986; Silverman 2006, 282 – 303). Sellaiseen objektiivisuus ja esimerkiksi sen edellyttämä tutkijan ja tutkimustilanteen vaikutusten eliminoiminen tutkimusprosessista ei sovi myöskään toimintatutkimukseen (Huttunen, Kakkori ja Heikkinen 1999, 113; Heron 1996, 158 – 159). Heikkisen ja Jyrkämän (1999, 46) mukaan toimintatutkimuksessa *”tutkija ei tarkastele kohdettaan matkan päästä, vaan tulee mukaan toimintaan, tekee aloitteita ja osallistuu keskusteluun aktiivisena toimijana”*.

Toimintatutkimuksen prosessiluonnetta työtään kehittävän yhteisön näkökulmasta pohtineen Kari Kiviniemen (1999, 78–79) mukaan tutkijan näkemykset ja tulkinnat kehittyvät tutkimusprosessin myötä. Myös tutkittavassa ilmiössä esiintyy muutoksia, jotka vaikuttavat tutkimusprosessiin. Tällöin aineistonkeruuseen liittyy positivistisen näkökulman objektiivisuusvaatimuksen pois sulkemaa vaihtelua. Kiviniemen (1999, 79) mukaan tämä vaihtelu on kuitenkin toimintatutkimukseen luontaisesti kuuluva elementti. Molemmat edellä esitetyistä tutkijan osallisuuteen liittyvistä ominaisuuksista ovat tyypillisiä myös co-operatiiviselle tutkimukselle.

Tämän tutkimuksen luotettavuus muodostuu minun, tutkijan henkilökohtaisten intressien sekä intentioiden tiedostamisesta ja jäsentämisestä tutkimusprosessin aikana, sekä tarvittaessa niiden poissulkemisesta. Olen pyrkinyt toteuttamaan tutkimuksen siten, että se edustaa nimenomaan osallistujien näkökulmaa tornionlaaksolaisina aapualaisen paikallissukupolven jäsenenä. Omaa

vaikutusta tutkimukseen en ole siis pyrkinyt sulkemaan pois, vaan otan tutkijan osallisuuden tutkimuksessa huomioon. Lisäksi tämän tutkimuksen tieteellinen luotettavuus ja objektiivisuus perustuvat siihen, kuinka hyvin kykenen tutkijana avaamaan ja tekemään näkyväksi tutkimuksen aikana tekemäni valinnat ja päätökset, sekä perustelemaan ne tutkimuskohteen kannalta.

Luotettavuuden perustana olevien omien intentioiden huomioon ottamiseen ja tutkimusprosessin avaamiseen olen pyrkinyt neljän aikaisemmin käsitellyn tekijän kautta, jotka kokoan tähän. Ensimmäisenä tekijänä on *osallisuuden periaate*, joka perustuu siihen, että tutkimusmenetelmät ja tutkimusprosessi ovat kaikkien osallistujien tavoitettavissa ja niihin osallistuminen on mielekästä ja perusteltua osallistujien omasta näkökulmasta. Toisena tekijänä on *tutkimuskysymyksen muotoutuminen*. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimuskysymys määritellään ja jäsennellään tutkimusprosessin aikana yhdessä muiden osallistujien kanssa. Näin tutkimusprosessi toteuttaa jo lähtökohdiltaan osallistuvien näkökulmaa. Olen pyrkinyt objektiivisuuteen ja luotettavuuteen *osallisuuden havainnollistamisen* kautta. Tämä on tapahtunut jäsentämällä tutkijan ja muiden osallistujien osallisuutta tutkimuksen eri vaiheissa.

Neljättä tekijää kutsun *analyttisen kyseenalaistamisen periaatteeksi*. Tarkoitin sillä kerrostuneen aineiston analyttistä tarkastelua, joka on tapahtunut siten, että olen tutkijana pyrkinyt tiedostamaan tekemistäni päätelmistä henkilökohtaiset intentiot ja intressit sekä sulkemaan nämä tarvittaessa pois tai kirjoittanut ne näkyville. Tässä yhteydessä olen lisäksi pohtinut käsittelemieni asioiden ja niistä tekemieni päätelmien olennaisuutta osallistujien elämälle sekä tekemieni päätelmien suhdetta lopulliseen tutkimuskertomukseen. Tämän näkökulman mukaan olen kyseenalaistanut järjestelmällisesti jokaisen päätelmän, jonka olen tutkimusprosessin aikana tehnyt. Ne päätelmät, jotka ovat vaikuttaneet tutkimuskohteen kannalta olennaisilta, olen palauttanut osallistujien jatkopohdintoja varten.

Vaikka olen tutkimusprosessissa pyrkinyt kaikkien mukana olevien osallisuuteen ja objektiivisuuteen erityisesti siten, että tutkimuskertomus edustaa tutkittavien maailmaa, on tutkimuskertomus loppujen lopuksi minun tutkijana tekemieni valintojen pohjalta kirjoittama kokonaisuus. Tehdyt, lopulliset käsitteelliset valinnat ja ilmaisut on tässäkin yhteydessä nähtävä nimenomaan minun, tutkijan valintoina ja vastuu lopputuloksesta on minulla.

4 TORNIONLAAKSOLAINEN ETNISYYS AAPUALAISEN PAIKALLISSUKUPOLVEN ARJESSA JA TULEVAISUUDESSA

4.1 Aapualaisen paikallissukupolven tarinankerronta ennen ja nyt

Aapuassa tarinankerronta on aina ollut tärkeä osa kanssakäymistä ja tiedon välittämistä. Aluksi havainnollistankin sitä, kuinka tarinankerronta välittää sosiaalista rakennetta välittämällä kollektiiviseen muistiin juurtuvia arvoja ja normeja. Havainnollistaminen tapahtuu kahdessa ajallisessa tasossa. Ensin tarkastelen tarinankerrontaa osallistujien lapsuudessa perinteisen tornionlaaksolaisen elämäntavan piirissä. Tällöin tarinankerronta on ollut osa sekä tiedon, arvojen ja normien välittämistä paikallisyhteisön sisällä. Toisaalta kerrotut tarinat ja praati kuten myös tämän tutkimuksen tarinankerronta-aineisto, sisältävät usein menneisyyttä koskevaa arvottamista ja kerrotun arvottavaa kommentointia. Tällöin elämää vanhaan aikaan kuvataan yleensäkin parempana kuin tämän päivän elämää. Tämä ei ole kuitenkaan osoitus siitä, että aapualaisten elämä oli yleensäkin perinteisen elämäntavan piirissä parempaa kuin nykyään.

Tarinankertojen tapa verrata mennyttä hyvää aikaa ja vanhojen ihmisten arvostusta vanhassa elämäntavassa nykyiseen moraaliltaan huonompaan aikaan voi tarkastella yleensäkin muutoksiin sopeutumisen näkökulmasta. Aapualaisten tähän päivään ajoittuva tarinankerronta näyttäytyy tällöin toimintana, jonka avulla pyritään helpottamaan uusien, yhteisön ulkopuolelta tulevien arvojen ja normien omaksumista arkielämän tueksi. Arvottavia tarinoita kertomalla aapualainen paikallisyhteisö helpottaa sopeutumistaan toisaalta ympäröivän maailman tuomiin muutoksiin ja toisaalta ikääntymisen tuomiin, itseään koskeviin muutoksiin sekä muutoksiin suhteessa ympäröivään yhteisöön. Esimerkiksi aikaisemmin viittaamani Peter Coleman (1993) on tarkastellut ikäihmisten tapaa verrata muistelemisen yhteydessä yleensäkin mennyttä nykypäivään siten, että mennyt elämä arvotetaan nykyistä elämää paremmaksi. Tällöin

arvottava muistelu on osa ikäihmisen sopeutumista muutoksiin. Myöskään tässä tutkimuksessa arvottava kerronta ei merkitse sitä, että purnatessaan ihmiset ilmaisivat kykenemättömyyttään ymmärtää nykyaikaan liittyviä ilmiöitä tai omaksua uusia arvoja ja normeja toimintansa taustaksi. Päinvastoin; arvottava kerronta nähdään tässä nimenomaan osana niiden omaksumista.

4.1.1 ”voi tavaton ette oli se luja”

Osallistujien lapsuudessa tarinankerronta edusti ajanvietettä, johon yleensä osallistui jäseniä useasta sukupolvesta. Lasten osana oli kuunnella kun vanhemmat kertoivat, sillä lasten ei sopinut *tukkia aikuisten praateihin*. Lapsuudessa tarinankerrontaa sisältävää praatia kuunneltiin työn lomassa tai illalla kun päivän työt oli tehty. Iltaisin paikalla saattoi olla paljon perheenjäseniä, sukulaisia ja naapureita, jotka olivat usein myös sukulaisia. Osallistujat kertoivat kuinka he pääsivät lapsina kuuntelemaan erityisesti kotona töitä tekevien *vaimoihmisten praateja*. *Vaimot* eli naiset kertoivat juttuja, muistelivat ja praativat yleensäkin tehdessään kotitalouteen liittyviä töitä. Pienemmät lapset kuuntelivat äitiensä helmoissa. Isommilla lapsilla oli omat työtehtävänsä ensin ennen kouluun menoa ja sitten koulupäivän jälkeen.

Seuraava aineistokatkkelma kuuluu tutkimuksen ensimmäisen vaiheen tarinankerrontaan. Siinä Alma muistelee miten *vaimoilla* oli ennen paljon työtä. Kuitenkin he ehtivät muistelemaan ja *praatimaan* töiden lomassa. Naapurien emännät tulivat kylästelemään ja samalla tekemään kutomisen kaltaisia pieniä, mukana kulkevia kotitöitä. Liikkeellä olivat nimenomaan naiset, sillä aapualaiset miehet olivat yleensä arkiviikot metsätöissä. Alma jatkaa, että vanhempien naisten jutustelua oli hauska kuunnella. Totean kysymällä, että ennen kylästeltiin paljon. Helny vahvistaa tämän ja jatkaa, että kyläpaikkoihin kuljettiin yleensä jalkaisin. Alma jatkaa kuvaamalla, että yleensä kyläpaikassa keitettiin kahvit.

AINEISTOKATKELMA 11

ALMA: joo muutenhan niillä oli työtä, työtä aina
äitit olit

äitilä se oli se iso työ

TARJA: lapsia oli paljon ja

ALMA: joo

TARJA: joo

ALMA: ja navetta ja

mutta sen tähnenki niillä oli aikaa

tulit kylästäkin vaimot kainalossa kuelma

ja istuit ja praatit ja muistelit

niitä oli hauska kuunela

TARJA: niin sitä kylästeltiin paljon

ALMA: kylästeltiin joo

HELNY: joo ja jalkasin

*ALMA: kaffit keitethin ja
(5.4.2005: 43, 1b)*

Seuraava aineistokatkkelma kuuluu tutkimuksen toisen vaiheen tarinankerrontaan. Torsten muistelee puolestaan miten hän pienenä poikana, *poikasena* ollessaan katseli ja kuunteli vanhempien naisten praatia töiden lomassa. Torsten kuvailee kuinka hänestä oli hauskaa seurata kun vanhemmat naiset praativat esimerkiksi jauhaessaan kahvia vanhanajan kahvimyllyllä. Praatiessaan naiset puhuivat paljon ja nauroivat Torstenin mukaan paljon. Torstenin puheen lomassa Hugo jää muistelman, että vanhoja kahvimyllyjä ei ole enää olemassa ja kertoo, että on viskannut omansa pois.

AINEISTOKATKELMA 12

*TORSTEN: ja praatit kuule
niitä oli niin hauskoja ämmiä
kuuleko jalkainvälissä tuo mylly ja
HUGO: [mutta onko niitä myllyjäkhään ennää
nykyjhään, mie olen tainnu viskata menheen
TORSTEN: [nauroit ja selitit niin palijon
(27.4.2005: 207, 4a)*

Tarinankerronta olikin suosittu ajanviette erityisesti illan pimetessä varhain syksyllä ja talvella. Seuraavassa ensimmäiseen tarinankerrontavaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa tulee esiin tarinankerrontaa sisältävän praatin yhteisöllinen luonne. Katkelmassa Alma kertoo, miten perheissä oli ennen paljon lapsia. Hänen kodissaan asui yli kymmenen lapsen lisäksi vanhemmat ja isoisä eli *äijäfaari*. Iltaisin ennen nukkumaan menoa paikalle kokoontui myös muita sukulaisia ja *granneja* eli naapureita, joiden yhteistä tarinointia lapset saivat kuunnella ennen nukkumaan menoa sängyksi levitetyissä siskonpedeissä. Siskonpedillä tarkoitetaan petiä, jossa nukkuu monta henkilöä vierekkäin. Alma kertoo, kuinka hammastenpesu, *hammastenporstaus* ei ollut niin tärkeää eikä hänen sisaruksillaan ollut hammasharjaa olemassakaan. Sänkyyn otettiin voileipä mukaan ja kuunneltiin aikuisten praateja. Katkelmassa esiintyvä ja paljon laulava ja tarinoita kertova Jussa on myös itse yksi anekdoottien aihe aineistossa. Katkelmassa käy myös ilmi kuinka tarinankerronta ja muistelu sekä kerrotun kommentointi yhdistyvät tarinankerronnassa. Aineistonkatkelman lopussa Helny täydentää Alman kertomusta toteamalla, että tarinassa esiintynyt Jussa asui tien toisella puolella.

AINEISTOKATKELMA 13

*ALMA: ja ko mie synnyin mie olin kaheksas lapsi
tämä Helny oli vanhin
soli se ei ollu täyttänny kymmentä vuotta
sillon niin tuli taajhaan ne lapset
ja aattele sitä kunka, kunka silloin asuttiin ahtaassa
ja oli samalla hauskat*

sänkyjä oli ympäri pirttiä
 ja siellä nukutthin kaks ja kaks
 ja eikä se ollu nuuka niistä hamphaan porstauksista
 meillä ollu porstaakhan keellään
 illalla otettiin voileipä sänkhyyn jä
 ja vieraita tuli illalla krannilaisia
 meitä oli Jussa istu ussein
 oli niin hauska
 ja meän Pekka josta Helny selitti
 [naurua: tauko]
 ALMA: niin siinä olthiin
 siinä sitten sovinnossa kaikki äijäfaaria myöten
 mutta meän Jussa sitten oli niin hauska
 niin nämä kranninmies että
 HELNY: se asu toisella puolela
 ALMA: joo Jussa ajeli hevosta ja lauleli
 soli vanhaapoika
 että niin on poika eläny ei kenellekään kelpaa
 pirtupullo taskussa ja hutelliin on velkaa
 (5.4.2005: 4, 1a)

Seuraavassa tutkimuksen ensimmäiseen tarinankerrontavaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa Birgit, osallistujista nuorin, puolestaan muistelee miten hauskaa hänestä oli lapsena silloin kun vanhoja ihmisiä tuli käymään. Lapset istuivat Birgitin mukaan rivissä ja kuuntelivat, kun vanhat ihmiset kertoivat vanhoista ajoista.

AINEISTOKATKELMA 14

BIRGIT: mutta se oli niin mukava ennen
 ko tulit niitä vanhoita ihmisiä käymään
 istuthin niin rivissä ja kuuuneltiin
 ko net selitit vanhoista ajoista
 hauskaa
 (26.4.2005: 102, 2b)

Tarinankerronnalla on ollut ajanvietteen ohessa myös normatiivinen ja arvoja välittävä tehtävä yhteisössä. Lasten kasvatuksen ja ohjaamisen lisäksi tarinoiden avulla normitettiin myös aikuisten elämää ja kanssakäymistä sekä ohjattiin ajattelemaan tietyllä tavalla. Tällöin tarinankerronta on ollut sekä tiedonvälittämistä, mutta myös aapualaisen elämäntavan uusintamista ja muotoutumista. Seuraava tutkimuksen toiseen tarinankerrontavaiheeseen kuuluva aineistokatkelma käsittää Helnyn kertoman tarinan, jota voi tarkastella tyypillisenä normittavana tarinana. Se kertoo, miten yhteisön normeja rikkovalle on käynyt.

Helny aloittaa tarinan kertomalla, kuinka lapsen saaminen ennen avioliittoa oli yleensäkin Tornionlaaksossa asia, jota ei hyväksytty. Tämän jälkeen hän siirtyy aineistokatkelmassa olevaan tarinaan naisesta, joka oli saanut lapsen

avioliiton ulkopuolella. Kotona nuoren äidin isä on erittäin vihainen ja puhuttelee tätä kovin sanoin. Illalla nuori äiti sitoo lapsensa ja itsensä kelkkaan, laittaa sukset jalkaan ja ohjaa kelkan Tornionjoen törmää alas ja kohti Tornionjokea, jossa oli siihen vuodenaikaan heikot jäät. Äiti päättää, että hän ei mene surman suuhun yksin, vaan vie pienen poikansa mukanaan. Jää kuitenkin kestää ja nuori äiti päätyy Ruotsin puolelle Väylää.

Helny kertoo tarinan totena ja todellisuudessa Suomen puolella tapahtuneena. Birgit kommentoi kertomusta kuin se olisi todellisuudessa tapahtunut. Joskus normittavien tarinoiden tapahtumat kerrottiin tapahtuneen Suomen puolella Väylää kuten tässä tarinassa. Näin totena kerrottuihin tapahtumiin tuli mielestäni etäisyyttä. Tarinan kesken Helny kommentoi sitä kuinka *lujaa* eli tiukan normatiivista elämä oli kertomuksen naisen kotona ja yleensäkin Tornionlaaksossa. Birgit vahvistamalla, että ennen elämä oli lujaa tarkoittaen tiukkoja normeja ja niiden noudattamisen pakkoa.

AINEISTOKATKELMA 15

HELVNY: *niin soli saanu pikkusen*

ulkopuolela tuota avioliittoa

hän tuli kotia

ja isänsä oli niin vihasa

ette ko sie jalkalapsen kansa tulet kotia

ja tiät pahoin puhutteli muutenkin sen

tietenki hänen sanoilansa

se hän päätti illala

että hän lähtee Väylän poikki pojan kansa

nyt on heiko jää

että he menevät nyt pojan kansa molemmat

se oli kotona niin lujjaa

hän pani pojan kelkkaan köytti

ja kelkkan köytti itteen kiinni

ja sivakat otti ja hän päätti että ny menemä he

ettei hän mene yksin

se mennee poika matkassa

BIRGIT: *[oi, hui herrajestas*

HELVNY: *ja että jää kesti kuule*

ja se oli heiko jää

se tuli tälle puolen sitten meän puolele

BIRGIT: *[jaa se oli Suomenpuolelta*

HELVNY: *joo voi tavaton että oli se luja*

BIRGIT: *[se on ennen ollu*

HELVNY: *ja hän päätti että menevä molmmat*

poika on kiinni

(26.4.2005: 169, 3b)

Tarinat ovat siis välittäneet tietoa yhteisössä hyväksytystä asioista sekä niistä asioista, jotka olivat kiellettyjä ja joita piti välttää. Lisäksi ne kuvasivat, kuinka

yhteisössä oli toimittu ja miten tulisi toimia myös tulevaisuudessa. Normit säätelivät kanssakäymistä ja tarinat vahvistivat käsitystä siitä, mikä oli keneltäkin toivottavaa ja odotettua toimintaa, mikä taas ei toivottua, vältettävää ja jopa kiellettyä. Osa tarinoista toimi myös varoituksena siitä, mitä normin rikkojalle voi tapahtua.

Tornionlaaksossa on yleensäkin rikas kummitusjuttujen kertomisen perinne. Kummitusjutut ja lasten pelottelu olivat sekä erityisesti aikuisten ajanvietettä, mutta niillä myös ohjailtiin lasta valitsemaan konkreettisesti oikean ja väärän välillä. Lapset eivät saaneet esimerkiksi valvoa tai viipyä kylässä liian myöhään eteenkään iltapimeällä. Osallistujien mukaan lapsia kiirehdyttiin hiljennemään iltasella, ja muualla asuvia lapsia joudutettiin koteihinsa kummitusjuttujen avulla. Seuraavassa tutkimuksen ensimmäiseen tarinankerrontavaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa Hugo vertaa lasten pelottelua aikuisten pitämään esitykseen. Sanomalla, että *mie piän esityksen*, Hugo korostaa kuinka aikuisten kertomilla kummitusjutuilla oli viihteellinen tarkoitus ja ne edustivat kerronnallista esitystä. Alma jatkaa, että ennen sähköä ja televisiota pelottelu oli ajanvietettä, mutta lapset myös oppivat asioita pelottelun keinoin. Birgit jatkaa, että lasten haluttiin pysyvän kotona tai lähtevän kyläpaikasta kotiin ennen pimeää. Pekka ja Alma lisäävät tarinoiden aiheiksi vesissä asuvan näkin, jolla peloteltiin lasta menemästä liian lähelle syvää vettä tai kaivoa. Birgit vahvistaa, että lasten toivottiin pysyvän kotona eikä menevän vaarallisiin paikkoihin.

AINEISTOKATKELMA 16

HUGO: *niin kläpit kläppinä ne pelätit*

mie piän esityksen

ALMA: *ei ollu theeveetä eikä mithän*

TARJA: *niin se oli ajanvietettä*

ALMA: *joo se vain oli sitä*

TORSTEN: *joo ainaki*

PEKKA: *ja kaivossa oli näkit ja*

BIRGIT: *sen vuoksi että pysyvät kotona joo*

ALMA: *ko ei ollu sähköjä*

sillon lapset opit

(26.4.2005: 47, 1b)

Seuraavassa tutkimuksen ensimmäiseen tarinankerrontavaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa Torsten kertoo puolestaan, miten lapset ajettiin illan tullen koteihinsa ennen pimeän tuloa pelottelemalla heitä puhumalla *pöröäijistä* ja *piruista*. Pelottelu olikin tehokasta, sillä Hugon mukaan piruja, joilla heitä lapsena erityisesti oli peloteltu, *pölkäsit* eli pelkäsivät myös aikuiset. Pirujen ja pöröäijien lisäksi myös *manalaiset* (sekä *rouvvot*) saattoivat näyttäytyä ja tulla kummittelemaan elävien pariin. Pekka jatkaa todeten, että nykyään ei edes enää tiedetä, mikä piru on. Hugo jatkaa, että myöskään manalaisista eli eläville kuoleman jälkeen näyttäytyvistä vainajista, ei nykyään tiedetä mitään eikä niitä enää hänen mukaansa edes näe. Torsten muistuttaa, että näillä tuon puolesta tulevilla henkiolennoilla oli monta nimeä muun muassa piru, manalainen ja

pöröäijä. Hugo jatkaa, että piruja oli ennen vanhaan liikkeellä paljon, johon Torsten jatkaa, että myös pöröäijä oli paljon. Varmistan, että olen kuullut oikein pöröäijä- nimen ja Hugo vahvistaa tämän todeten vielä, että niillä lapsia peloteltiin.

AINEISTOKATKELMA 17

TORSTEN: joo ne iltakauen sitä tehit
että ko kläpit oli hiljasseen kylässä
ne näit että on hiljanen

sillon se vasiten praati niistä pöröäijistä ja piruista
että näit ette kläpit ei tohi olla kyläsä kauan

HUGO: ette he lähet päivävaloa
mutta kyllä ne pirut pölökäsit ittekin
näitä piruja pölökäsit

[tauko]

PEKKA: ne ei tiä ennää mikä piru on

HUGO: ei ne tiä nuoret ennää manalaisista mittään

TARJA: manalaisista

BIRGIT: nykyään ei puhuta mittään
ei niitä ole manalaisia olemassakhaan

HUGO: ei niitä näekhään

ALMA: ei

TORSTEN: näes sillä oli monta nimiäkin
näes siinä oli manalainen ja piru ja

HUGO: joo ja piruja oli paljon

TORSTEN: ja pöröäijä ja pöröäijä

TARJA: pöröäijä [kysyen]

TORSTEN: joo

TARJA: pöröäijä

HUGO: joo veikkoset

niillä ne pölätit kläppiä

(26.4.2005: 48,1b)

Normatiivisuutta aapualaisessa yhteisössä edustivat myös *juurut*. Juoruilla oli oma normatiivinen asemansa erityisesti rajanvedossa sen välillä, miten esimerkiksi lestadiolaisten uskontokäytäntöjen mukaisesti tuli toimia ja miten ei. Myös perinteentutkimus korostaa juorun normatiivista luonnetta. Esimerkiksi kansantieteilijä Leea Virtasen (1982, 194) mukaan juoruilu on keino pitää yksilöt sosiaalisessa järjestyksessä. Myös kansanlauluissa viitataan Virtasen mukaan juoruiluun sosiaalisen kontrollin välineenä.

Seuraavassa tutkimuksen viimeiseen vaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa osallistujat pohtivat sitä, kuinka Aapuassa juorujen ja huhujen normatiivinen merkitys on nykyään vähäisempää kuin heidän lapsuudessaan ja nuoruudessaan. Tuolloin juorujen nähtiin kontrolloivan erityisesti lestadiolaisen uskonnon mukaisten normien toteuttamista. Osallistujat näkivät juorujen edustaneen erityisesti uskovaisten kontrollia niistä ei-uskovaisista, jotka toimivat

normeja vastaan. Seuraavassa aineistokatkelmassa kertojat pohtivat yhdessä erityisesti uskovan yhteisön juoruilua ja normatiivisuutta vanhassa elämäntavassa.

Aineistokatkelman aluksi Oskar, Hugo ja Helny pohtivat, että nykyään ei enää juoruja ole kuten ennen oli. Hugo pohtii oliko juoruaminen ajankulua, johon Alma toteaa, että takana oli uskonto. Alman mukaan uskovaiset pitivät juorujen avulla huolen erityisesti niistä, jotka olivat uskossa, että nämä eivät tee mitään *ilman aikaista* eli tyhjämpäivästä, jolla ei ollut arvoa tai joka oli jopa kiellettyä uskovien normien mukaan. Toisaalta uskonto oli tärkeä kaikkien osallistujien lapsuuden kodeissa. Juoruilla säädeltiin ja sanktioitiin lestadiolaisen uskontokäytännön vastaisia tekoja ja toimintaa kuten tanssia, maallisia lauluja ja alkoholin käyttöä. Nykyisin juorujen olemassaolo lähes kielletään.

AINEISTOKATKELMA 18

OSKAR: *ei täällä ole enää niitä juoruja*

HUGO: *ei se niin paljon ole enää*

HELNY: *[ennen on ollu*

OSKAR: *[vähän on enää nykyisin*

HUGO: *mutta tietten ennen on ollu*

tehikkö ne aijan kuluksi vai mitä piruja ne on

ALMA: *se oli mie uskon tuo usko*

niikko ne piit niinkö huolen niistä jola oli usko

vain ettei se mithään tee justinsa ilman aikaista

HUGO: *niin se saatto paljon uskontohoito*

TORSTEN: *[joo ja ne*

ALMA: *[voi voi seki uskossa on*

ja meni ottaan ryypyn

HUGO: *joo*

TORSTEN: *joo*

ALMA: *semmonenki ei sitä ole enää nyt*

HUGO: *joo ne juorusit kyllä toisele*

TORSTEN: *joo ne sen vielä uskovaiset kuule niin ne*

ALMA: *ja tanssissa*

TORSTEN: *täh*

ALMA: *tanssia saanu aatellakhaan että uskovainen*

HUGO: *[eei veikkoset*

TORSTEN: *ei*

ALMA: *kuunnella musiikkiakhaan*

(13.7.2005: 527, 8b)

Tarinankerronta menetti sijaansa erityisesti ajanvietteenä television tullessa Aapuaan 1960-luvulla. Vanha yhteisöllinen elämäntapa alkoi yleensäkin modernisaation myötä muuttua. Samaan aikaan suomen ja meänkielen asema sukupolvien välisenä kanssakäymisen kielenä heikkeni. Meänkielinen tarinankerronta muuntui yhteisöllisestä toiminnasta yhden paikallissukupolven sisäiseksi ajanvietteeksi, tiedon välittämisen tavaksi ja kanssakäymisen muodoksi. Tätä tee-

maa käsittelen myöhemmin omana alalukunaan. Seuraavassa tutkimuksen neljänteen, ryhmähaastatteluvaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa pyydän kertojia pohtimaan vanhaan aapualaiseen elämäntapaan kuulunutta tiivistä yhteisöllisyyttä tämän päivän näkökulmasta ja kysyn onko yhteisöllisyys hajonnut. Viitataan tällä aikaisemmin esille tulleetseen yhteisöllisyyteen, jossa eri sukupolviin kuuluvat elivät ja toimivat yhdessä. Hugo toteaa, että television tulolla oli ratkaiseva merkitys vanhalle elämäntavalle ja ominaiselle yhdessä kertomiselle ja yleensäkin yhteisöpohjaiselle ajanvietolle. Oskar lisää, että tänä päivänä on myös paljon nuorisoa, jotka eivät enää puhu suomea eivätkä meänkieltä.

AINEISTOKATKELMA 19

TARJA: *oliko se semmonen vanha yhteisyys
missä on sukupolvet elänyt yhdessä*

se on niinkö hajonnu

BIRGIT: *joo se on hajonnu*

TORSTEN: *joo o*

BIRGIT: *sitä ei ole paljon enää*

HUGO: *[teevee piru teki sen vielä lopun siitä*

sitä vahathan

TORSTEN: *joo*

OSKAR: *paljon näe paljon tuota nuorisoa*

jokka ei ossaa suomea enää puhua

BIRGIT: *joo o*

(12.7.2005: 501. 8a)

4.1.2 ”ei nytten ole mithään tekemistä kläpeiläkhän”

Tarinankerronta ei kuitenkaan ole menettänyt kokonaan sijaansa menneeseen elämäntapaan perustuvan sosiaalisen rakenteen välittymisessä, vaikka sen rooli on muuttunut. Tässä kappaleessa havainnollistan sitä, kuinka menneisyydessä omaksutut arvot ja normit asettuvat tämän päivän toiminnan ja sitä koskevien pohdintojen ja arvoitusten taustaksi. Tällöin paikallissukupolvi välittää menneitä osaksi tätä päivää ja tulevaisuutta. Seuraavassa tutkimuksen ensimmäiseen, tarinankerrontavaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa Pekka, Torsten ja Hugo kertovat vanhasta hyvästä ja työntäyteisestä elämästä. He kuvaavat kuinka lumen sulattaminen vedeksi oli ennen lapsille kuuluvaa työtä, ja se tehtiin ennen kouluun lähtöä. Aapuassa ei ollut puhtaan juomaveden lähdeä lähellä. Kertojat vertaavat lapsuutensa työntekoa nykyisten lasten joutilaisuuteen, jossa ei ole enää ”oikeaa tekemistä”. Oman aikansa oikean työn sijaan nykyajan lapset tuijottavat televisiota ”vahathan sitä theeveetä”.

AINEISTOKATKELMA 20

PEKKA: *ei nytten ole mithään tekemistäkhän kläpeiläkhän
nykyisissäkhän kodeissa ei mithään tekemistä*

BIRGIT: *[ei, ei*

PEKKA: (ennen) pikkukläpiläki oli itteläkullaki vaikka minkälaisia hommia
 HUGO: oli puun tekoa ja kaikenlaista
 TORSTEN: joo, joo
 PEKKA: eihän nyt ole mithään (taloissa)
 sähkölämpimät ovat ja saunat ovat sisälämpimät
 TORSTEN: jaa puut hääty kantaa ennen ko kouhluun lähit
 HUGO: joo ainaki ja viejä jo valmhiiksi
 TORSTEN: ja lunta kantaa niilä korila navetan taakse että on vettä sitten
 HUGO: ja kläpitten hommaa se
 TORSTEN: kläpitten homma se oli
 PEKKA: joo ainaki
 HUGO: nykkö
 PEKKA: sieltä ämpärinki nouti
 sielä ollu paljon ämpärin pohjala vettä
 HUGO: ei niitä ole mithän töitä olemassakhaan
 vahathan sitä teeveetä
 PEKKA: ei niitä ole
 (6.4.2005: 96. 2b)

Helny puolestaan kuvaa seuraavassa ensimmäisen vaiheen tarinankerrontaan kuuluvassa aineistokatkelmassa sitä, kuinka hieno sivistys ennen oli nykyiseen verrattuna. Tämän vuoksi elämä oli paljon vapaampaa sekä lapsille että vanhemmille. Alma kommentoi, että lasten kasvatuksen on täytynyt olla mielekästä vanhemmille, sillä lapset eivät hyppineet silmille eikä tehneet ilkeyttä kuten tänä päivänä. Tämän päivän lapsia kuvataan kurittomina suhteessa ennen vanhaa eläneisiin lapsiin. Osallistujat kertovat, kuinka nykyään kouluissa opettajakaan ei saa mennä kurittomien oppilaiden väliin, vaan koululaiset saavat tehdä mitä haluavat.

AINEISTOKATKELMA 21

HELNY: se on ollu vappaampi vanhimmila ja lapsila
 kummaltaki puolelta
 sen vuoksi ette hääyit kuunela
 se oli niin kauhian fini sivistys
 BIRGIT: oli ainaki joo tähellinen
 ALMA: ei sielä hypitty silimile
 eikä semmosta ilkeyttä ko nyttien
 se oli vanhemila varmasti hauska kasvattaa semmosta
 sait niin hyvän kasvatin lapselle
 TORSTEN: mutta kyllä se on nyt olis
 koiounvitta kuule tuossa pellinvarressa
 ALMA: [se sais olla vieläkin
 HUGO: ei ole vielä puhettakaan pieksävät ne opettajanki
 TORSTEN: joo o
 HUGO: ne isommat kohta
 se on ainoa virka missä ei saa itteänsä puolustaa

ne kläpät saavat mitä halvaa
(6.4.2005: 100, 2b)

Seuraavassa tutkimuksen kolmanteen vaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa havainnollistan tarinankerrontaa osana uusiin arvoihin ja normeihin sopeutumista. Torsten aloittaa kerrontajakson muita osallistujia haastaen kuvaamalla sitä, miten miehet kulkevat nykyään housut nilkoissa. Torsten *laittaa Hugon eholle* kysymällä tältä, eikö tämä ole nähnyt samaa ilmiötä. Eholle laittaminen on eräänlainen kiusoittelun ja keskusteluun haastamisen tapa, johon liittyy leikillistä, toisen osapuolen käsitysten ja asioiden ymmärtämisen kyseenalaistamista. Tässä esimerkissä Torsten kyseenalaistaa hyväntahtoisesti Hugon kyvyn käsittää ja ymmärtää nykyajan elämäntyylisiin liittyviä ilmiöitä, tässä tapauksessa lumilautailua ja siihen liittyvää pukeutumista. Kuten Alma aikaisemmassa esimerkissä myös Torsten esittää muiden tarinaan kuuluvien puheosuudet ikään kuin vuorosanoina.

Torsten aloittaa toteamalla, että nykyään nuoret kulkevat housut nilkoissa. Hugo tarttuu haasteeseen ja jää kummeksumaan, että hän ei ole kyllä kyseessä olevaa ilmiötä havainnut ja varmistaa, että kyseessä ei ole hame vaan nimenomaan housut, jotka roikkuvat. Alma lisää tätä ennen, että ennen vanhaa paita housujen päällä kulkeminen tarkoitti, että ihminen oli humalassa. Näin hän muistuttaa, miten ilmiötä tulkitaan perinteisten elämäntavan piirissä. Torsten jatkaa kuvaamalla kuinka housut ovat nilkoissa erityisesti silloin, kun henkilö hyppii ja keikkuu ilmassa yhdellä suksella, *sivakalla*. Pekka ja Hugo pohtivat, että eiväthän housut edes pysy jalassa, jos ne roikkuvat alhaalla. Birgit ottaa myös Torstenin esittämän haasteen vastaan ja selittää, että kyseessä on lumilautailuun liittyvä nuorten muoti-ilmiö.

Torsten jatkaa aiheesta kertomalla sukulaispojastaan, jonka housut roikkuvat alhaalla, kuten lumilautailuharrastukseen ja sen hetkiseen muotiin kuuluu. Torsten kertoo olleensa aikeissa huomauttaa poikaa siitä, että tämä kulkee housut nilkoissa, mutta pojan äiti oli kieltänyt Torstenia, koska ajatteli poikansa loukkaantuvan. Tässäkin ei ole kysymys siitä, etteikö Torsten olisi perillä uudesta ilmiöstä. Pikemminkin hän haastaa muita paikallaolijoita pohtimaan ja arvioimaan tämän päivän muoti-ilmiötä. Hugo toteaa lopussa, että ei ole moista tapaa nähnyt, vaikka televisiota usein katsookin, koska ei katsele ihmisiä niin alas. Pekka jatkaa, että tilanne olisi ollut toinen, jos lumilautailijat olisivat olleet naisia. Hugo myöntää, että silloin hänkin olisi voinut katsoa.

AINEISTOKATKELMA 22

TORSTEN: ja tuo on nytkaikhaan

kuule ko marsivat housut nilkoissa

HUGO: mitä housut nilkoissa

[nauravat]

TORSTEN: joo

HUGO: mikä helvetin housu

ALMA: jos paita oli housun päällä niin se oli päishään

HUGO: mie en ole sitä havainnu tietenkään

TORSTEN: eksie sitä ole huomannu
 HUGO: housut nilkoissa
 TORSTEN: mie sanoin X:n pojalle
 BIRGIT: ne on tähän saakka ne housut
 ALMA: se hängi
 PEKKA: joo
 HUGO: hame
 ALMA: ei housut näin heiluivat täällä
 PEKKA: niin mutta näes se on se ko sulla vatta nousee
 ei sullakhaan ole jalat ole niin
 HUGO: niin jahah mie aattelin että se on nilkoissa
 PEKKA: ei ne pysy
 kyllä mullaki putoavat vain
 BIRGIT: ne on mallissa ne snouboordia ja skeitboordia
 HUGO: joo ne se pysy
 TORSTEN: hypit lyhyelä sivakala niin näe
 niilä on housut nilkoissa se että täällä alla
 PEKKA: joo ainaki
 BIRGIT: joo alla
 TORSTEN: mie sanoin X:leikki
 poika sitten laukko kuule
 ja sanoin että ekkö saa housuja jalkhaan ko
 niin älä vain puhu
 että [poika] pittää eri pahana
 jos sie menet sanomaan tuosta
 eihän tuo housut nilkoissa
 mie en ymmärrä millä ne saattavat liikkuakhan
 eksie ole poka sitä havainnu
 HUGO: emmie ole havainnu mithään
 ja mieki teeveetä ahneesti vahtaan mutta
 TORSTEN: mutta kyllä sie vain olet huono kans
 kattokko ne hyppivät sillä yhellä sivakalla
 niin sillon niilä on
 HUGO: emmie ole hoksannu sitä kattoa
 nilkoissa housut
 HUGO: niin se poikittain sivakka
 TORSTEN: joo sillonko näkkee lentämässä
 sielä keikkuamassa
 HUGO: niilä housut nilkoissa
 mie sitä vain ole hoksannu kattoakhan
 mie katto niin alaspäin
 mie katon vain päälle
 PEKKA: nääkkö ne on miesihmisiä mutta jos ois vaimoja
 HUGO: olipa vaimo
 kyllä sitä olis kattonu
 [nauravat]
 (26.4.2005: 198, 4a)

Edellisessä aineistokatkelmassa havainnollistin sitä, kuinka osallistujat ikään kuin kyseenalaistavat nykyajan muoti-ilmiöitä tarkastelemalla niitä vanhan tornionlaaksolaisen elämäntavan näkökulmasta. Osallistujat ihmettelevät ilmiötä, jossa mies hyppii yhdellä suksella housut roikkuen nilkoissa. Tällöin he tarkastelevat televisiosta nähtyä lumilautailua ikään kuin menneisyyden silmälasien kautta, jolloin ilmiö näyttäytyy järjettömänä. Aineistokatkelmassa ei ole kyse siitä, että osallistujat eivät ymmärrä tarkastelun alla olevaa ilmiötä tai eivät hyväksy sitä. Kerronta ja pohdinta, jossa ilmiötä tarkastellaan menneisyydestä käsin, on osa sopeutumista uuden ja tämän päivän maailman arvoihin ja normeihin pohjautuviin ilmiöihin ja toimintaan.

4.2 Perinteinen tornionlaaksolaisuus nykyisyydessä: aapualaisen yhteisöllisyyden kivijalka

Tarkastelen seuraavaksi sitä, kuinka perinteisen tornionlaaksolaisen elämäntavan piirissä omaksutut normit ja arvot asettuvat aapualaisen yhteisöllisyyden perustaksi tänä päivänä paikallissukupolven näkökulmasta. Tarkastelen sitä, kuinka ne vaikuttavat yhteisöllisyyden näkökulmasta paikallissukupolven arjessa tänä päivänä sekä kuinka ne näkyvät tulevaisuutta koskevissa pohdinoissa.

4.2.1 "se oli tuo ujjous niin kauhia"

Arkielämä ja kanssakäyminen yleensäkin näyttäytyvät perinteisen elämäntavan piirissä tiukan normatiivisesti säädeltyinä. Muun muassa vanhempia ihmisiä ja hierarkiassa ylempänä olevia kuten pappia ja opettajaa kunnioitettiin. Kunnioitusta tuli osoittaa muodollisesti teittelemällä ja kuuntelemalla keskeyttämättä. Huonosta käyttäytymisestä seurasi usein ruumiillinen rangaistus. Seuraavassa tutkimuksen kolmanteen vaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa Birgit pohtii sitä, kuinka vanhempien ihmisten ja hierarkiassa ylempänä olevien henkilöiden kunnioittamista vaadittiin lapsilta ja nuorilta joskus liiankin ankarasti. Birgit kertoo, kuinka ennen oli niin kova kunnioitus, "*niin koa respäkti*", ja kunnioituksen muodollista osoittamista vaadittiin tiukasti. Birgit pohtii, kuinka opettajan tai papin läsnä ollessa ei "*tohtinut*" puhua mitään, koska nämä olivat yhteisön hierarkiassa kaikista korkeimmassa arvoasemassa. Birgitin mielestä ei ollut oikein, että kunnioitusta vaadittiin niin ankarasti.

Birgit jatkaa kuvailemalla kuinka erityisesti lapsilta edellytettiin tiukkaa ja kurinalaista käytöstä erityisesti silloin, kun kotiin tuli vieraita. Kunnioituksen muodollista osoittamista tapakäyttäytymisen kautta vaadittiin erityisesti silloin, kun taloon tuli sosiaalisessa hierarkiassa korkea-arvoisia vieraita kuten pappi tai opettaja. Heidän asemaa yhteisössä Birgit kuvaa sanomalla heidän olleen korkeassa asemassa, "*niin korkealla itteänsä*", ja kunnioituksen osoittamista pide-

tiin itsestään selvyytensä. Korkeassa asemassa oleville henkilöille ei Birgitin mukaan myöskään *tohtinut* puhua mitään, koska heitä kunnioitettiin niin paljon.

Birgit kuvaa aineistokatkelmassa kuinka lasten ja nuorten piti istua rivissä hiljaa paikallaan puhumatta tai tekemättä mitään. Kahvipöytään lapsilla ei ollut asiaa vieraiden ollessa läsnä. Pulla ja kakku olivat harvinaisia herkkua, joita tarjottiin erityistilaisuuksissa. Lapsille olikin varmasti piinallista seurata hiljaa syrjästä, kuinka vieraille tarjottiin näitä herkkuja. Birgit toteaa, että ”*se piti rohki istua rauhasa soffalla eikä koskia*”, eli vain istua rauhassa sohvalla koskematta pulla- ja kakkulautaseen. Lapset saivat kakkua kahvipöydästä vasta kun vieraat olivat menneet ja Torsten kertoo kuinka pullatarjotin tyhjenikin tällöin nopeasti.

AINEISTOKATKELMA 23

BIRGIT: mutta se oli liika koa

ennen oli niin koa respäkti

solli niin koa respäkti

jos siinä opettajaki jotaki piit

tohtinu paljon puhua mithään

ja pappi

ei niile tohinu puhua mithään

ne oli niinko niin korkeala itteänsä

seki oli

ei se ollu sekhään oikein

TORSTEN: [ei, se oli niinko

BIRGIT: ja kotona piti olla vaiti

ko viehraitä kävi

se piti istua niinko soffalla oikein oorninki

eikä puhua mithään

ja mie muistan meilä kotonaki

ko sitten ko panthiin kahvi pöythään

ja niilä oli niitä kakkojaki jotaki

niin ei saanu sillon koskia

ko piti rohki istua rauhasa soffalla eikä koskia

annakko viehraat meni

niin tuli se hoppu että saa

TORSTEN: nisufati tyhjeni aika viereästi

(8.6.2005: 438, 6b)

Liian kovaksi kuvattua auktoriteetin pelkoa lähentelevää kunnioitusta lisäsi vielä vallalla ollut yleinen, meänkielisten lasten ruumiillinen kurittaminen ruot-salaisissa kouluissa. Seuraavassa, tutkimuksen kolmanteen, reflektointivaiheeseen kuuluvan aineistokatkelman aluksi Birgit toteaa edelleen, että heidän aikana oli kova kunnioitus. Alma muistelee kuinka suomen puhumisesta joutui koulussa *loukhood* eli nurkkaan häpeämään. Tämän jälkeen Hugo muistelee Torstenin aikaisemmin kertomaa tarinaa siitä, kuinka Torsten sai opettajalta selkäsaunan. Tarinan mukaan opettaja oli luullut Torstenin puhuneen oppitun-nilla suomea. Torsten muistelee saaneensa kovan tukkapöllyn ja opettaja oli

myös lyönyt häntä lujaa. Tämän jälkeen Torsten muistelee Uuvea, joka oli saanut opettajalta niin usein ja kovaa korville, että tämä oli kuvannut koko päänsä paisuneen. Helny vahvistaa toteamalla, että ”*se oli luja opettaja*” tarkoittamalla, että opettajat pitivät yleensäkin koulussa ankaraa kuria.

AINEISTOKATKELMA 24

BIRGIT: meilä vain oli kova respäkti

respäkti on ollu koa

ALMA: suomeaki puhu niin mennä loukioon häpiämhään

HUGO: mihin se, se kova opettaja

Torstenin otti sieltä pöyästä

ottiko se korvista vai mistä se otti

TORSTEN: tukusta ja löi kuule korvale että

HUGO: että pauke kävi

TORSTEN: ja Uuvea kans teän Uuvea

sano että se on paisunu koko pää

hän sano

on saanu niin paljon korville

HELNY: se oli luja opettaja

(8.6.2005: 441, 6b)

Tiukasta kurista huolimatta; tai sen vastapainona osallistujat tekivät lapsuudessa ajankulukseen paljon *ilkeyttä ja pirruutta*. Seuraavassa tutkimuksen kolmannen vaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa Torsten kertoo, kuinka heillä oli lapsena poikaporukka, *saki*, joka oli yhdessä erityisen pahankurinen ja yritti tehdä kaikin tavoin *pirruutta*. Pirruuden tekemiseen osallistuivat myös tytöt. Alma muistelee, kuinka he lapsina muun muassa etsivät ja rikkoivat löytämänsä linnunpesät. Hugo kertoo tämän jälkeen, kuinka lapsena saattoi saada selkäsaunan aivan vain sen vuoksi, että lasten oletettiin olevan kohta pahanteossa, vaikka he eivät sitä juuri sillä hetkellä olleetkaan. Hugo muistelee liskoa, joka oli sanonut, että *pojannulikat* pitääkin pieksää kerran päivässä. Tätä perusteltiin juuri sillä, että jos lapset eivät ole parhaillaan pahanteossa, he kuitenkin suunnittelevat sitä. Oskar puolestaan perustelee pirruuden tekemistä sillä, että ennen lapsilla ei ollut harrastuksia kuten tänä päivänä. Hänen mukaansa tietokone, *taatta* ja Internet pitävät lapset osaltaan poissa pahanteosta. Hugo vahvistaa, että nykyään lapsilla ja nuorilla on paljon enemmän tekemistä. Hänen aikana ei ollut esimerkiksi urheiluharrastustakaan, *iitrottia*.

AINEISTOKATKELMA 25

TORSTEN: meitä oli sitten semmonen porukka niitä poikasia

jokka oli ne pahankuriset oli yhesä

ALMA: Uuve on ollu niin liikkuvainen, meän Uuve

TORSTEN: joo, se saki oli sitten aina yhesä

ja pirruutta tekkee kaikella lailla

BIRGIT: [joo

kaikkia mitä löyethiin

niin kyllä se reistathiin kyllä pirruilla
 ja häijyyttä tehä ja särkiä
 ALMA: linnun pesät käytiin läpi
 TORSTEN: kaikki särjettiin linnunpesästä saakka niin
 TARJA: sitähan on pitäny oikein mieltä että mitä seuraavaksi
 TORSTEN: joo se tutkittiin ette mitä met alkasima nyt
 HUGO: pojannulikoita häätyy kerran päivässä pieksää
 vaikka nole tehneekkään mithään
 ne on aatelheet tehjä kuitenkin
 se on lisko sanonu
 niitä kerran häätyy päivässä pojannulikoita pieksää
 ne on aatelleet tehjä pahhaa jos ei net tehe
 TARJA: eivät ees ala tekemään pahhaa
 OSKAR: sen kautta ko niilä on ollu paha tehjä
 ei nykyaiikhaan ole
 niilä taatat ja niilä on kaikki internetit kaikki nyt
 HUGO: joo nyt on paljon enämpi
 eikä niitä ollkuhaan niitä iitrottia
 OSKAR: ei ollu sitäkhän tietenkhan
 (8.6.2005: 441, 6b)

Edellisessä aineistokatkelmassa näkyy myös se, kuinka tämän päivän lapsia ja nuoria kuvataan siten, että he näyttäytyvät edistyksellisinä ja kehittyneinä. Aineistokatkelmassa näitä elementtejä edustaa tietokone ja urheilu. Ilmiön, jossa menneisyyttä hahmotetaan löytämällä nykyajan lapsuudesta edistyksen merkkejä, on nostanut esiin myös Pirjo Korkiakangas (1996, 332) ikäihmisten muistelu tarkastelevassa, kansantieteellisessä väitöskirjatutkimuksessaan. Korkiakankaan mukaan edistymisen ja kehityksen liittäminen nykyajan lapsiin on myös tapa korostaa eräänlaisena selviytymistarinaan sitä, kuinka kertojat itse ovat selvinneet lapsuuden ja nuoruuden vaikeista elinoloista huolimatta ja ilman nykyaikaisia, elämää helpottavia mukavuuksia. Myös tässä tutkimuksessa kertojat tarkastelevat menneitä tapahtumia nykyisyyden yhteydessä sekä päinvastoin; tarkastelevat nykyisyyttä ja tulevaisuutta perinteisen elämäntavan taustalta.

Perinteisen elämäntavan piirissä omaksuttuihin arvoihin ja normeihin liittyy myös se, että erityisesti miehen tuli osoittaa olevansa vahva selviytyjä ja ahkera työmies. Miesten ei annettu osoittaa pelkoa tai epävarmuutta, koska yleensäkin tunteiden avointa osoittamista pidettiin heikkoutena. Seuraavassa, tutkimuksen neljänteen vaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa se, että aikuinen mies saa tänä päivänä näyttää tunteita enemmän kuin ennen, on Torstenin mielestä eteenpäin mennyttä kehitystä. Tutkimuksen neljänteen vaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa Torsten vertaa kasvua Tornionlaaksossa kasvuun Etelä-Ruotsissa, jossa miehet eivät olleet yhtä ankarasti kasvatettuja ja koviksi kasvaneita, *krouvin sorttisia*, kuin Tornionlaaksossa. Torsten kertoo, miten mies ei saanut näyttää tunteita eikä missään nimessä vähäisintäkään pelkoa. Hän jatkaa, että tämä haittasi myöhemmin työelämässä kaivoksessa. Työtä

malmikaivoksella Torsten kuvaa vaarallisen tuntuiseksi muun muassa siksi, että kaivoskuiluissa eroteltiin malmia räjäyttämällä. Pelkoa ei saanut kuitenkaan räjäytysten melussa näyttää.

Alma jatkaa pohdintoja kertomalla, että on ollut väärin, että ennen ei saanut itkeä eikä näyttää omia tunteita. Pysin tarkentamaan oliko tunteiden näyttö naisille sallitumpaa kuin miehille, johon Alma vastaa, että naiset saivat näyttää enemmän tunteita, mutta aikuisten miesten ei sallittu itkeä. Torsten jatkaa ja kuvaa kuinka aikuisen miehen itkemistä kirottiin ja sille naurettiin.

AINEISTOKATKELMA 26

TORSTEN: kehitys se mennee eteenkäsin
katto kyllä nuo Etelä-Ruottissaki on
se on erilainen kasuaminen ollu ko täällä
täällä oli vähän se oli nuo jär(eät)
miehet oli vähän niin krouvin sorttisia ennen aikaan
TORSTEN: näe se ja se haittasi vielä sillonki
ko mie kruuhaanki
niin sitä ei saanu näyttää ette vähhäähkään pölkäsi
HUGO: ette sielä alko pölkäämään
TORSTEN: näekkö sielä näekkö
se tuntu niin vaaralliselta
ko se jymisi ja ammutethiin kovia
ALMA: mikä oli väärin kans oli ettei saanu itkeä
BIRGIT: seki on ollu
ALMA: niin näyttää omia tuntheita
BIRGIT: jaa
TORSTEN: ei sitä
TARJA: naiset sai
ALMA: naiset enämpiki mutta miehet täyet miehet itke
TORSTEN: voi saattana oli
itkemmään täysi mies tursuamhaan alko
jo ne nauro
(13.7.2005: 8b, 547–548)

Seuraavassa aineistokatkelmassa, joka kuuluu tutkimuksen viimeiseen, reflektointivaiheeseen, pohditaan edelleen tunteiden osoittamisen vaikeutta tänä päivänä. Otan esille osallistujien kanssa aikaisemmin käsitellyn normin, jonka mukaan miehen ei tule näyttää tunteita. Kysyn osallistujilta, miten miesten oli sallittua osoittaa surua ja murhetta. Alma vastaa, että miehet ovat kironneet. Torsten lisää, että miehen oli komeampi kirotta kuin itkeä. Birgit jatkaa, että miehet eivät ole missään nimessä halunneet näyttää sitä, että olisivat itkeneet. Birgit jatkaa pohtimalla sitä, kuinka tunteiden näyttämistä säätelevät normit ovat haitanneet myös hänen elämänsä ja haittaavat vielä tänä päivänäkin. Birgit kertoo, että vaikka hän itse on enemmän tunneihminen, hän ei ole itse halunnut näyttää tunteitaan omille pojilleen. Tämä johtuu Birgitin mukaan siitä, että hän ei ole halunnut, että omista pojista tulee aikuisina miehinä liian tunteellisia.

AINEISTOKATKELMA 27

TARJA: *mitä ne on ne miehet sitten teheny
ko ne ei oo saanu itkiä
niin miten ne on sitten
onko sitä sitten hakattu halakoja
vai mitä sitä on tehty*
ALMA: *kirohneet tietenki*
TORSTEN: *se oli komeampi että kirotta ko itkeä*
ALMA: *joo*
TORSTEN: *joo se oli se oli ette kirosi*
HUGO: *[kiro[ta]*
BIRGIT: *ei ne vain ole näyttäneet
että ne on itkenheet kyllä ei*
HUGO: *ei*
TORSTEN: *ei*
BIRGIT: *ei*
TORSTEN: *ja vieläki tuntuu samalle että se niinku*
HUGO: *niin*
BIRGIT: *joo mutta nyt onki se
se on vieläki
haittaa vielä se ettei ne saata oikein
se on tietenki seki
ko itte, itte on kansa
mie kuitenkin olen vähän enämpi tsänslu
sitä ei viitti näyttää niittä niinkö omile poikasilekhan
niistäki tulee enämpi tsänslu
elikkä miksikkä sitä sanothaan*

TORSTEN: *mikä homma siinäki on*
HUGO: *kirkko se on vai mikä*
TORSTEN: *joo o*
TARJA: *joo oh*
ALMA: *olkamankin teko*
HUGO: *olkamankin tekoa*
(13.7.2005: 550, 8b)

Aineistokatkelman lopussa Torsten jää pohtimaan, että mikähän siinä on ollut, että tunteiden osoittamisesta kieltäytymistä vaadittiin niin ankarasi. Osallistujat ryhtyvät pohtimaan sitä, että oliko normeihin syynä kirkon opit. Alma toteaa, että asia oli olkamankin tekoa, jonka Hugo vahvistaa. Tämän jälkeen tilanne katkeaa Torstenin tiedustellessa ovatko osallistujat saaneet kokoon tarpeeksi materiaalia tutkimusta varten. Hän kysyy, emmekö pohdi tulevaisuutta: *”Sai-mako me tuota taltheen. Ei me saatu kokhoon juuri mithään. Eksie hunteeraa tuota tulevaisuutta”* (551). Tutkimuksen puitteissa kerättyä ja litteroitua tutkimusaineistoa on tämän jälkeen enää viisi aineistokatkelmaa.

Olen halunnut jättää edellisen aineistokatkelman kaksi viimeistä toteamusta mukaan. Haluan havainnollistaa sitä, kuinka tutkimusprosessi nosti myös uusia teemoihin liittyviä kysymyksiä; ei vain tutkijan pohdittavaksi, mutta myös osallistujien itsensä pohdittaviksi. Osallistavalle tutkimukselle on myös tyypillistä se, että prosessin aikana esiin nousee uusia seikkoja ja näkökulmia. Kaikkia mukaan tulevia seikkoja ei ole lähtökohtaisestikaan mahdollista pohdintojen kautta avata ja tyhjentävästi selittää, sillä uusien asioiden ja näkökulmien mukaan tulo liittyy tutkimusprosessin luonteeseen. Kohta havainnollistaa myös sitä, kuinka eri teemoihin liittyvien asioiden käsittely ei ole selvärajaisista. Osallistujille tärkeitä asioita otettiin esiin useiden eri teemojen yhteydessä.

4.2.2 ”raamattu oli sivistystä”

Edellisen kappaleen lopussa uskonnon normittava vaikutus tulee hyvin esille. Se myös määrittelee osaltaan esimerkiksi sitä, miten tunteita osoitetaan ja käsitellään yhteisössä tänään. Uskontoa ei tarkastella tässä osallistujien uskonnollisena vakaumuksena, vaan osana aapualaisen yhteisöllisyyden arvo- ja normiperustaa, jonka paikallissukupolvi on omaksunut tornionlaaksolaisen elämäntavan yhteydessä osaksi etnisyyttä. Tällöin muun muassa lestadiolaisuudella on osaltaan vaikutusta siihen, kuinka ihmiset toimivat tänä päivänä, mitä he tavoittelevat ja pitävät elämälleen tärkeinä asioina, vaikka he eivät olisikaan varsinaisesti henkilökohtaisessa uskossa. Aikaisemmin viittasin siihen, kuinka paljon Raamattu ja lestadiolainen uskontokäytäntö normittivat arkielämää perinteisessä tornionlaaksolaisessa elämäntavassa. Tämä vaikuttaa edelleen arkielämään tänä päivänä.

Seuraavassa tutkimuksen ensimmäiseen tarinankerrontavaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa osallistujat kertovat ja kuvaavat *rukkuuksien* eli seurojen asemaa yhteisön arkirutiinien yhteydessä. Pyhäpäivän vietto oli erittäin tärkeää ja sunnuntaisin kylässä pidettiin seurat. Talosta taloon kiertävien seurojen pito on kuitenkin kylässä lakannut. Osallistujat arvioivat, että seuroja ei ole enää järjestetty kymmenestä kahteenkymmeneen vuoteen. Alma kertoo, kuinka kirkkoa ei ollut, joten kylässä pidettiin joka pyhä rukkuukset. Helny kommentoi, että pyhänäkään ei ollut tämän vuoksi lomaa, *pyhälehtiä*, vaan sunnuntai oli heille täysi työpäivä. Alma jatkaa, että rukkuuksia pidettiin taloissa vuorollaan. Oskar kysyy tämän jälkeen, koska rukkuuksienpitokäytäntö loppui, mutta arvelee itse, että ne loppuivat, koska saarnamiehetkin loppuivat. Torsten muistelee, että viimeisistä oli aikaa parikymmentä vuotta. Kysyn tarkoittaako rukkuukset samaa kuin suomen sana seurat. Alma selittää, että rukkuuksissa luettiin Raamatusta päivän teksti, rukoiltiin ja veisattiin virsiä.

AINEISTOKATKELMA 28

ALMA: *näe kirkkoa ei ollu kylässä
se piethiin rukkuukset pyhänä
HUGO: joo pyhänä piti mennä
niin meilä se oli se oli täysi päivä
ei ollu pyhälehtiä olemassakaan*

ALMA: joo talo talolta
 OSKAR: heitehin pois net rukkuukset
 ko loppu ne miehet
 on siitä joku kymmenkunta vuotta
 TORSTEN: on siitä ainaki parikymmentä vuotta
 TARJA: onko rukkuuset sama ko seurat
 ALMA: se oli luethiin päivän teksti mikä raamatussa oli
 ja rukoukset luethiin ja veisathin
 (5.4.2005: 80, 2a)

Seuraavassa tutkimuksen ensimmäiseen vaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa Torsten ja Pekka kertovat, kuinka varsinaiset lestadiolaiset saarnamiehet tulivat Aapuan ulkopuolelta. Hugo vahvistaa, että nämä miehet olivat ammattipelureita eli saarnamiehinä alansa ammattiesiintyjä. Lapsina pojat jäivätkin seuroissa aina eteen istumaan ja seurasivat, kuinka ihmiset tulivat saarnan aikana liikutuksiin ja tekivät poikien mielestä hauskoja ilmeitä. Oskar jää miettimään, mikä aiheutti liikutukset. Torsten kertoo, että saarnamiehet puhuivat kovia ja kirosivatkin ihmisiä välillä helvettiin. Hugo kuvaa, että silloin oli kyseessä ”kovemmat luvut”. Tällä he viittaavat saarnoihin, joissa oli tavallista saarnaa kovempi voima ja näin ollen myös voimakas vaikutus ihmisiin.

AINEISTOKATKELMA 29
 TORSTEN: ja ne oikiat sitten
 net oikiat saarnamiehet tulit muista kylistä
 HUGO: joo net olit ammattipelurit net
 TORSTEN: joo net
 ja me olimme Pekan kanssa ja Allartin
 istumhan ethen ja ootima ko alko illmettä tekhen
 ilmettä tekheen
 PEKKA: koska liikutukset tulee
 ootima koska ne liikutukset tulevat
 sai kyllä nauraa
 [Torsten nauraa]
 TORSTEN: nauraa, nauraa
 ja ilkeyttä tekheen
 HUGO: pojanxxx
 OSKAR: mikä se, mikä se oli
 mikä net liikutukset teki
 mikä se teki
 TORSTEN: no ko ne saarnamiehet puhu kuule kovia sitten
 ja sitten se oli se kohta kirosikin välistä
 HUGO: [joo se oli kovemmat luvut
 ette näet pani helvethin muita ihmisiä
 HUGO: joo tietenki
 sehän oli kova voima

TORSTEN: joo
(5.4.2005: 81, 2a)

Uskonto oli erityisen tärkeä tekijä tutkimukseen osallistuneita edeltävien sukupolvien elämässä. Seuraavassa, tutkimuksen ensimmäiseen tarinankerrontavaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa kysyn osallistujilta, kuinka tärkeä uskonto oli heidän omille vanhemmille ja isovanhemmille. Torsten aloittaa vahvistamalla oletukseni uskonnon tärkeydestä heitä edeltäville sukupolville. Hugo toteaa kesken Torstenin aloittaman lauseen, että uskonto oli erittäin tärkeä. Koska ihmiset olivat köyhiä, he tyytyivät elämäänsä paremmin, koska tiesivät, että parempi aika tulee kuoleman jälkeen. Tämän vuoksi Raamattua yleensä Hugon mukaan luettiin, jotta ihmiset pysyisivät tyytyväisinä elämäänsä köyhyyden keskellä. Tällöin ihmiset eivät Hugon mielestä vaatineetkaan elämänsä aikana enempää kuin mitä heillä oli.

AINEISTOKATKELMA 30

TARJA: oliko se tuota uskonto
tuota oliko se tärkeä teän vanhemmille ja isovanhemmille
TORSTEN: se oli kuule
HUGO: oli, oli ainaki uskonto
ko köyhät olit
näät sillä se luethiinki
ette he tyytyvät siihen köyhyyteen
että he saavat jälkkin hyä, hyvän sitten
sitähän ne luit
jälkkin kuoleman tuli hyä
että se ei elläissä vaai sitten
(5.4.2005: 82, 2a)

Seuraavassa tarinakerrontavaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa havainnollistan sitä, kuinka Raamattu ja uskonto toimivat yleensäkin arjen toiminnan ja kanssakäymisen taustalla. Torsten kertoo kuinka vanhemmille ihmisille ja myös omille vanhemmille, oli osoitettava muodollista kunnioitusta teitittelmällä. Oskar pohtii hetken, mikä teitittelyn taustalla oli. Tämän jälkeen Oskar ja Torsten pohtivat yleensäkin monikon käytön merkitystä teitittelyn yhteydessä. Torsten pohtii, että teitittely oli *kehittymätön* tapa, sillä *tet* viittaa siihen, että kohdetta on yhden sijasta useita. Ove vertaa *tet*-muotoa ruotsin *ni*-muotoon. Alma perustelee, että teitittely johtui siitä, että kymmeneen käskyyn on kirjoitettu, että isää ja äitiä tulee kunnioittaa. Torsten lisää, että myöskään kirota ei saanut. Tämäkin on kymmenessä käskyssä. Aineistokatkelman lopuksi Pekka toteaa vielä, että vanhempia ihmisiä tuli teititellä heidän kuolemaansa saakka.

AINEISTOKATKELMA 31

TORSTEN: eikä sitä saanu sanoa vanhemmille koskaan sie
se häyty sanoa että tet
OSKAR: mikä siinäkin oli sitten

TORSTEN: *ei se oli kehittymätön homma se
näekkö tethän on niinko useampi*
OSKAR: *se oli nykyhjän ni*
HUGO: *se oli niin tähellinen*
TARJA: *se on niinko arvostuksen merkki*
PEKKA: *joo, joo*
joo vanhemmille ihmisile hääty tet
ALMA: *häätyy kunnioittaa issää ja äitiä*
nethän oli käskyt kymmenestä käskystä
TORSTEN: *ja kirotta ei*
PEKKA: *joo käytit sitten viimiseen saakka*
sitä ette teiksi sanothan
niin vanhempia ihmisiä
(5.4.2005: 83, 2a)

Esimerkki siitä, kuinka uskonto normitti ja arvotti arkielämää perinteisen tornionlaaksolaisen elämäntavan piirissä oli pyhäpäivän vietto. Seuraavassa tutkimuksen kolmanteen, reflektointiin kuuluvassa aineistokatkelmassa Oskar pohtii, kuinka ennen oli hyvä, kun ihmisillä oli usko, koska se rajoitti muun muassa ruumiillisesti raskaan työn tekoa. Alma lisää, että uskonto oli sivistystä, mutta se myös opetti lapsille, mikä on hyvä ja mikä paha. Se, että pyhäpäivän vietto ei ole tänä päivänä yhtä normatiivisesti määräytynyt kuin ennen, on Oskarin mielestä huono asia. Pyhästä ei enää välitetä ja se on menettänyt myös erityisen merkityksensä ihmisille. Oskar muistelee sitä, kuinka aikaisempien sukupolvien aikoina oltiin erittäin tarkkoja siitä, että pyhäpäivä vietetään ja että töistä tehdään vain välttämättömmät.

AINEISTOKATKELMA 32

OSKAR: *kyllä se hyä oli tuo usko, usko*
että oli uskoa enämpi
katto se kuitenkin piti vähäsen piti vähäsen rajjaa, rajjaa että pyhät
ALMA: *[usko oli sivistystä*
TORSTEN: *[oli ainaki*
ALMA: *niin ja muutaki*
opetetit lapsille mikä on paha
oli pyhät ja pyhänä ei saanu tehjä työtä
OSKAR: *se oli, se kanta katosi pois*
se on tullukki nyt niin helppoa nyt
ettei nämä välittääkään
mie muistan Torsteninki pappaki oli kauhian luja
urho oli kauhian luja
ettei pyhänä saanu tehä mithään ei mithään työtä se oli
TORSTEN: *[eei*
OSKAR: *rukkuukset piethiin*
ja se oli poka niin tähellistä
se kuule se pyhä että se oli lepopäivä

se oli pyhä
(8.6.2005: 434, 6b)

Osallistujat kertovat, että Raamatussa on paljon tietoa ja sivistystä, vaikka he eivät sitä enää lukisikaan eivätkä aktiivisesti ja tietoisesti hakisi neuvoja elämäntilanteisiin. Jäsenystä Raamatusta on haettu myös sille, kuinka suhtautua muuttuvaan maailmaan. Seuraavassa viimeisen vaiheen reflektointiin kuuluvassa aineistokatkelmassa Helny muistuttaa Birgittaa siitä, että tämän äiti luki Raamattua ja jäseni yhteiskunnallisia muutoksia sen kautta. Helny toteaa, että paljon on myös tapahtunut mitä Raamatun pohjalta ennustettiin tapahtuvaksi eli *"paljon on tullut ilmi"*, mitä Birgitan äiti on Raamatun perusteella sanonut. Helny jatkaa, että Birgitan äiti oli sanonut Raamatun perusteella, että heistä seuraava sukupolvi tulee kuolemaan, koska se sukupolvi ei osaa tehdä työtä. Tämän jälkeen tulee kuitenkin sukupolvi, joka saa elantonsa jälleen maasta ja maataloudesta, *maapruukista*. Näin osallistujat hakevat itsekkin jossakin määrin jäsenystä tulevaisuuden odotuksille Raamatun ja sen lukemisen perustella tehdyistä tulkinnoista.

AINEISTOKATKELMA 33

*HELNY: mutta sinun mammasti
tuota sehän luki raamattua
ja se on niin paljon ilmi mitä hän on sanonu
BIRGIT: joo mmm
TORSTEN: ja se on kuule
HELNY: hän sanoo niin
että tämä polvi joka tulee
se tuollee kuohleen
net ei ossaa tehjä töitä mutta sen jälkhiin
tullee maapruuki
(8.6.2005: 419, 6a)*

Edellinen aineistokatkelma havainnollistaa sitä, että vaikka osallistujat eivät pohdi asioita varsinaisesti uskovaisina, eivätkä määrittele itseään uskovaisiksi, he jäsentävät arkeaan ja tulevaisuuttaan osaltaan Raamatun ja osaltaan perinteisessä elämäntavassa omaksutun uskonnon käytännön elämää ohjaavan ominaisuuden kautta. Seuraavassa tutkimuksen kolmanteen vaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa Pekka pohtii, mikä on erottanut kielet eri maissa erilaisiksi maailmanlaajuisesti. Birgit ja Pekka pohtivat, että asia on tapahtunut hyvin kauan aikaa sitten, eivätkä löydä vastausta. Tällöin Hugo muistelee, että kielten erottamisesta kerrotaan myös Raamatussa ja muistelee *Paapelin* tornille sijoittuvaa Raamatun kertomusta. Näin Raamattu antaa tänä päivänä yhden selityksen ja tavan hahmottaa maailmassa tapahtuvia ilmiöitä muiden selitysten ja hahmottamistapojen joukossa.

AINEISTOKATKELMA 34

PEKKA: mikä ne kielet sitten erotti

kaikki ne kielet eriksi Suomessa, Norjassa ja Ruotsissa

HUGO: niin koko maailman

BIRGIT: no se on niin vanhaa että

PEKKA: se on niin vanhaa

HUGO: kyllä se siitä Raamatussa

eikö se ollu se Paapelin torni

(27.4.2005: 360, 5b)

4.2.3 "mutta aina parempi jos on oma tyvär"

Sukupuolten välistä kanssakäymistä, työn tekoa sekä yhteisöllisiä rooleja säädeltiin perinteisen tornionlaaksolaisen elämäntavan piirissä tiukasti. Seuraavassa tutkimuksen toiseen vaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa Torsten ja Pekka toteavat, että naiset pidettiin samalla tavalla kurissa kuin lapsia. Naiset eivät saaneet keskeyttää miesten puhetta tai yleensäkkään ottaa osaa miesten keskusteluun eli *"tukkia miesten praatiin"*. Jotta kuvaus säilyisi aineistokatkelmassa kokonaisuena, olen liittännyt siihen myös Pekan edeltävän kuvauksen siitä, kuinka nuorten piti teititellä vanhempia ihmisiä. Tämän jälkeen hän kuvaa, kuinka nykyään nuoret ja lapset voivat kutsua vanhaa ihmistä *räkä-äijäksi* ja voivat käskä tätä pitämään *turpa kiinni*, jos vanha ihminen menee puhuttelemaan nuoria. Kuvaus jatkuu Pekan toteamuksella, että ennen vanhat ihmiset myös itse vaativat teitittelyä nuoremmilta. Lisäksi kunnioitusta osoitettiin siten, että nuorempien oli annettava paikka vanhemmille, eikä itseään vanhempien puhetta saanut keskeyttää.

Tämän jälkeen Torsten kertoo, kuinka lasten lisäksi myös naisille osoitettiin, että heidän ei sopinut avata suutaan miesten tai muiden yhteisön yleisessä arvoasemassa olevien ollessa läsnä. Torsten kertoo, että naisille saatettiin osoittaa sormella, että heidän tuli pitää suu kiinni silloin, kuin miehet puhuvat. Pekka vahvistaa, että myös *vaimot* ovat olleet kurissa ja heitä on pidetty kurissa. Torsten jatkaa kuvaamalla, kuinka tänä päivänä naiset ovat ottaneet miehiltä vallan, *ottaneet yli*. Hän kuvaa kuinka tämän päivän naiset eivät ole heikkoja kuten ennen vaan pyörittävät miehiä mielensä mukaan. Oskar kiusoittelee Torstenia huomauttamalla, että tällä ei ole iän myötä enää miehistä voimaa pitää vaimoan kurissa. Torsten myöntää yhtyen leikkimieliseen sanailuun. Liityn puheeseen toteamalla aikaisemmin esille tulleen seikan, joka koskee sitä, että nykyään naiset myös laittavat miehet naisten töihin. Tämän sekä Torsten että Hugo vahvistavat. Pekka jatkaa toteamalla, että silloin, kun miehen kyky loppuu, ei hänellä ole enää mitään sanomista vaimolle. Torsten täydentää, että tällöin on miehen parasta vain *pitää naamari kiinni*, eli vaiettava ja annettava naisten puhua ja toimittaa asioita. Tällä miehet viittaavat leikillisesti seksuaaliseen kyvykkyyteen ja ikään.

Tämän aineistokatkelman yhteydessä on huomattava, että se kuuluu tutkimuksen toisen vaiheen alkuun, jolloin vasta hahmottelen teemoja tutkimuksen jatkoa silmällä pitäen. Miesten ja naisten yhteisöllisen aseman ja roolien

pohtiminen muuttuu prosessin kuluessa jäsentyneemmäksi. Myöskään pohdintojen sävy ei ole tutkimuksen jatkuessa yhtä haastava tai provosoiva. Oletankin, että tämä alkuvaiheessa esiintynyt haastaminen kohdistui nimenomaan minuun yhteisön ulkopuolisena ja minun huumorintajuni ja sietokykyni testaamiseen. Haastaminen vähenee ja häviää kuitenkin tutkimuksen edetessä.

AINEISTOKATKELMA 35

PEKKA: ja ennen sanot tet
piä räkä-äijä turpa kiinni
jos sie menet sanomaan lapsille
ne kuttuvat nyt vanhempia ihmisiä lapset
ei minun lapset sentään
nämä on jo sen ikäsiäki ettei ne ennä
mutta nyt sanovat vain sillä lailla
TARJA: joo
PEKKA: ja ne ennen huomauttivatki vanhukset
jos ei sanonu teiksi
TORSTEN: joo
HUGO: joo ainaki ei sitä sieksi sanonu
ALMA: annoit istuimen vanhale ihmisele ko se tuli
PEKKA: joo ainaki
ALMA: joo
PEKKA: joo eikä saanu sekkaintua vanhoitten praatiin
TORSTEN: mutta se oli vaimokki silloin kuule
PEKKA: [joo vaimokki on olheet
TORSTEN: sormella vain viisasit
ette turpa kiinni vaimo
miesten praattiin tuki
ja nyt on ottanhet vaimot kuule ylikki kokonahan
ei ole heikot vaimot
miehet olheet nykyaikhaan
ko vaimot on ottaneet ylitte
ne määrivät ja pyörittävät sitä miestä vaikka mihin
OSKAR: Torsten tunnustaa ettei ole enää voimaa hällä
TORSTEN: ei ole voimaa ennä
TARJA: panevat miehet naisten töihin ja
TORSTEN: joo o
HUGO: joo vaimoitten töihin tietenki
PEKKA: joo näekkö ko kyky loppuu
näet se ole ennä mithään puhumista
TORSTEN: joo ei ole ennä mithään puhumista
pittää naamarin kiinni
(5.4.2005: 93–94: 2b)

Seuraava tutkimuksen viimeiseen reflektointivaiheeseen kuuluva aineistokatkelma alkaa Alman toteamuksella, että ennen taloissa *passathin* eli palveltiin

paljon nimenomaan poikia ja miehiä. Tämä tarkoitti esimerkiksi sitä, että äidit ja siskot pitivät huolta siitä, että pojat ja miehet saivat lämpimän ruuan eteensä lautaselle ja puhtaat vaatteet käteensä saunan jälkeen. Naiset ja tytöt myös siivosivat poikien ja miesten jäljet kuten pesivät astiat ja pyykit. Torsten kommentoi Alman toteamuksen jälkeen poikien passaamisesta, että pojat ovat arvokkaita. Tämän jälkeen etenkin Torsten ja Hugo alkavat nauramaan.

Alma jatkaa muistelemalla, kuinka hänen tätinsä kehotti Alman lasten kinnastellessa, että poika löisi tyttöä lujaa. Alma selittää, että tyttäätä ei pidetty minkään arvoisena. Itse kommentoin Alman kertomusta päivittelemällä keskusteluun kuuluvasti, että *voi hyvänen aika*. Alma jatkaa toteamalla uudelleen, että poikia passattiin. Torsten haastaa kommentoimalla, että poikien passaaminen oli oikein. Alma jatkaa havainnollistamalla, että pojille haettiin puhtaat vaatteet valmiiksi saunan jälkeen. Itse toistan Torstenin viimeiset sanat, että *oikein on*. Tämä on keskusteluun liittyvä tapa, jossa osallistujat toistavat tavaltaan puhujan viimeiset sanat osoituksena siitä, että kuuntelee kertojaa ja että käsiteltävä aihe on tuttu. Kysymyksessä ei siis ole oma henkilökohtainen kannanotto käsiteltävään aiheeseen eikä toteamuksen painottaminen.

Alma kieltää jyrkästi Torstenin kannanoton ja sanoo kahteen kertaan, että poikien passaaminen ei ollut oikein. Birgit jatkaa kertomalla, kuinka tytöt jäivät usein kotiin palvelemaan erityisesti miespuolisia sisaruksia ja tekemään kotitöitä, sillä perheissä oli yleensä toistakymmentä lasta. Birgitan perheessä lapsia oli neljätoista sekä Helnyn ja Alman perheessä kolmetoista. Alma jatkaa, että se, että pojat saivat mahdollisuuden mennä töihin kodin ulkopuolella ja tienata rahaa, jolla he voivat hankkia esimerkiksi auton oli väärin. Samaan aikaan tytöt jäivät kotiin passaamaan, eivätkä voineet hankkia omaa rahaa, ja sen tuomaa vapautta ja valinnanmahdollisuuksia. Tämän jälkeen Alma vielä korostaa, että tämä ei ollut koskaan oikein. Myös Birgit kommentoi, että tyttöjen kotiin jäänti passaamaan muita perheenjäseniä ei ollut oikein.

AINEISTOKATKELMA 36

ALMA: ennen passattiin poikia paljon

BIRGIT: joo

TORSTEN: ja pojat on arvokkaat

[naurun remakka, etenkin Torsten ja Hugo nauravat]

ALMA: minun tätiki oli vanhapiika

ja se oli semmonen

mie muistan ko meilä minun poika ja tyär kiisteli

niinko lapset pruukaavat

se sano lyö tuota hyvin Annasofieta

että lyö hyvin

ei tyär ollu mikhään

TARJA: voi hyvänen aika

ALMA: niitä poikia passattiin

TORSTEN: joo kyllä se oikein on

TARJA: [oikein on

TORSTEN: kyllä se oikein

ALMA: [vaatheet ko saunasta tultiin
 ALMA: ei ole
 eikä ole
 BIRGIT: ei oo
 useasti jäikki ko oli tuota poikia
 jos oli poikia ja tyttäriä
 niin useasti jätettiin sitten tyär kotia
 HUGO: [joo tietenki
 ette tyär saapi auttaa äitiä ja issää
 sitten ette ko poikia oli kotona
 niile häätty pestä pyykiä ja laittaa ruokaa ja
 ALMA: joo, joo
 kaikki se tyär hommasi ja passasi sitten
 ja sittenkö tyär katosi
 niin se oli tuli kohta hätä sitten että ko
 ALMA: sitten se oli niin väärinki
 näekkö pojat sai mennä tienestiin
 ja saavva ommaa rahhaa
 ostaa piilin
 mitä halusit
 se tyär passasi siinä
 ei sillä ollu tiliä
 BIRGIT: [tyär passasi
 HUGO: joo ainaki
 TORSTEN: joo
 ALMA: ei se ollu oikein
 BIRGIT: ei se koskhaan ollu oikein se
 (13.7. 2005: 536, 8a)

Seuraavassa tutkimuksen viimeiseen reflektointivaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa käy ilmi, että poikien ja miesten passaamista jatkettiin myöhemmin elämässä, koska siitä tuli tapa. Birgit kuvaa omaa asemaansa neljätoistalapsisen perheen vanhimpana tyttönä. Birgit kertoo, kuinka tytöt vanhimmas-
 ta päästä auttoivat kotona kotitöissä. Erityisesti kodin sisätyöt olivat tyttöjen vastuulla, kun taas pojat tekivät ulkotöitä. Tästä seurasi Birgitin mukaan asetelma, jossa tyttöjen tehtävänä oli *passata* poikia ja miehiä. Hän jatkaa, että jos kotona on tyttöjä ja poikia, niin tänä päivänäkin tyttöjen tavaksi ja tehtäväksi on jäänyt poikien passaaminen. Birgit korostaa lopussa vielä että, "se on se tapa", josta on vaikea luopua.

AINEISTOKATKELMA 37

BIRGIT: mutta niin se on ollu
 meitäki on paljon
 meitä on seittemän tyärtä ja seittemän poikaa
 ja ko mie olen sitten vanhimmassa päästä niinkö tyttäriä
 ja tyttäret oli vanhimmassa päästä paljon sitten tuota

*no niin no kotona sitten niin
 sillan se tyttäret hoit sisähommia
 ja pojat teit tietenki ulkona hommia tehtiin
 mutta tyttäret
 se jäi aina että tyttäret passasi
 ja vielä tänä päivänäki niinko pojat on kotona
 ja tyttäriä on kotona, tyttäret passaavat
 se on aivan, se on se tapa
 (13.7.2005: 537, 8b)*

Seuraavassa tutkimuksen viimeiseen vaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa Torsten kertoo, kuinka edellä esille otettu asia vaikuttaa heidänkin perheessä, ja että hänen on vaikea ymmärtää yleensäkin tämän päivän naisia tai pokiensa vaimoja miehille kuuluvien töiden yhteydessä. Hän kertoo nauraneensa paljon, kun naiset kysyivät häneltä rautakankea. Torsten kertookin puhjenneensa nauramaan. Myös naiset olivat nauraneet Torstenille tämän kertoessa heille, että hän ei kykene ajattelemaankaan, että naisella on rautakanki. Osallistun keskusteluun jälleen toistamalla tavallaan Torstenin viimeisen ajatuksen sanomalla, että ”mitä ne tekee sillä”.

Birgit jatkaa edellisessä aineistokatkelmassa aloittamaansa pohdintaa poikien passaamisesta ja toteaa, että aikuisena ja vanhemmalla iällä on vaikea päästä pois tavasta passata poikia, ja viittaa vanhempaan poikaansa. Hugo toteaa, että koska naisella on lapset, on passaaminen sitä kautta luontaista äidille ja naisille. Tämän jälkeen pohdin aikaisemmin esille tullutta työnjako miesten ulkotöistä ja naisten sisätöistä. Torsten vahvistaa, että hänen vaikeutensa ymmärtää naista lapion tai rautakangen kaltainen työkalu kädessään liittyy tähän. Hugo vielä vahvistaa tarinaa sanomalla, että rautakanki on miesten työkalu. Birgit toteaa aineistokatkelman lopuksi, että ”semmonen se on”, viitaten olemassa olevaan, muuttumattomaan eroon naisten ja miesten töissä ja tavoissa.

AINEISTOKATKELMA 38

*TORSTEN: mutta ko se onki jääny niinku perheenki
 niin mukava ko että sitä ei niinkö oikein käsitä niitä vaimoja
 kyllä mie nauroinki palijon
 ko ne vaimot ne tulit tuota
 niin olima sielä x
 se kysyit että olekko sie nähny rautakankia täälä
 ja mulla pääsi niin makea nauru
 mie aattelin että vaimo ihmiset kysyöt rautakankia
 [nauraa]
 jo ne nauro
 mie sanoin että ko mie en saata niinkö aatella
 niinkö sillälaila että vaimoila on rautakanki
 TARJA: mitä se tekkee sillä
 BIRGIT: joo, joo
 ei se on huono päästä oletekki tällä iällä*

niinkö mieki
 tämä vanhempi
 huono päästä pois siitä millhään
 ettei passata poikia
 HUGO: on tietenkä ko kläpit sitä on
 se häätyy passata
 TORSTEN: joo
 BIRGIT: se vain on
 TARJA: niin että se pittää kumpaaki passata
 sieltä se varmaan juontaa juurensa
 ko on ollu eri työt tehty ja miehet on tehny
 BIRGIT: [joo
 TORSTEN: [joo o
 TARJA: ulkona sitä raskasta työtä, se vielä ellää
 TORSTEN: joo se ellää
 sen siitä jäljellä
 tuntuu että niinkö lapio
 BIRGIT: [vaikka kyllä sitä joutu ittekki
 olheen paljon heinäteossa ja
 TORSTEN: [ja rautakanki ne sovi vaimoitten kätteen
 HUGO: ei
 [nauravat]
 TORSTEN: joo mulla pääsi nauru
 ja ne nauroit ittekki
 sen tähän mie aattelin
 ette kuuluttaa niin mukavalta
 ko vaimoihmiset tulevat kyseleen rautakankia
 HUGO: hakemaan rautakankea
 se on niinkö miesten työkalu
 BIRGIT: semmonen se on
 (13.7. 2005: 538, 8b)

Työnjaosta miesten ja naisten töihin ollaan edelleen tietoisia, vaikka nykyään molempien sallitaan tehdä myös vastakkaiselle sukupuolelle kuuluvaksi katsottuja töitä. Erityisesti miehiltä on edelleen periaatteessa kiellettyä tehdä naisille kuuluvaa työtä, vaikka miehet myöntävät pilailleen tekevänsä naisten töitä salaa. Naiset sen sijaan saavat edelleen tehdä enemmän miesten töitä kuin päinvastoin. Seuraavassa tutkimuksen viimeiseen vaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa Torsten kertoo miten hän oli ehdottanut yli 90-vuotiaalle äidilleen voivansa tiskata tämän avuksi. Torsten esittää kerronnan aikana, kuinka hänen äitinsä oli tönäissyt häntä ja käskenyt menemään pois. Äiti oli vielä sanonut Torstenille, että joutuu häpeämään tätä, ja että hän on aina hoitanut tiskit korostaen näin myös itsenäisyyttään ja pärjäämistään.

Birgit täydentää kertomusta sanomalla, että Torstenin ei miehenä tarvitse tämän äidin mielestä mennä sotkemaan tämän töihin. Miesten ei siis edes oleteta osaavan naisten töitä eivätkä naiset ennen välttämättä edes halunneet mies-

ten niihin osallistuvan. Hugo kommentoi sanomalla, että miehet eivät ennen kyllä tiskanneet. Torsten ja Alma vahvistavat Hugon kommentin. Hugo vielä viittaa vahvaan, sukupuolten työnjakoa määrittelevään normiin sanomalla kyllä se, eli tiskaaminen oli miehiltä kielletty.

AINEISTOKATKELMA 39

TORSTEN: *muoriska oli yli yheksänkymmenen*

mie sanoin että mie tiskaan teile

mene pois siitä

hävetä saapi

HUGO: *ko hän ei saa tiskata*

TORSTEN: *että mie olen aina itte hoitanu tiskit*

BIRGIT: *tartte miehen tulla siihen sotkemaan*

HUGO: *joo ei ne ennen kyllä tiskanheet*

TORSTEN: *ei*

ALMA: *ei*

[tauko]

HUGO: *kyllä se oli kielletty*

(13.7.2005: 546, 8b)

Seuraavassa edelleen tutkimuksen viimeiseen reflektointivaiheeseen kuuluvasa aineistokatkelmassa Birgit muistelee veljeään, joka työskenteli Aapuassa kotiaivustajana, *hemsamariittina*. Birgit kertoo, että vanhat ihmiset eivät pitäneet siitä, että kotiaivustaja oli mies. Helny vahvistaa tämän toistamalla, että *miesihminen*. Myös Hugo vahvistaa, että vanhat ihmiset eivät tykänneet, että kotiaivustaja oli mies. Birgit jatkaa pohtimalla, kuinka hänenkin hoiva-alan työpaikallaan miehet ovat toivoneet tyttöä. Vastaavasti miehet eivät ole pitäneet siitä, että hoivatyöntekijä oli poika tai mies. Hugo kertoo puolestaan pojasta, joka luki puusepäksi, mutta koska töitä ei ollut, hän joutui, eli oli pakotettu tekemään työtä kotiaivustajana.

Torsten toteaa aineistokatkelman lopuksi, että hänen mielestään tuntuu sopivalta, että lääkäri on nainen. Tätä edeltää Torstenin toteamus, että *itte kukin ko lääkäriissä*. Tällä Torsten ei tarkoita, että kaikki, jotka käyvät tai ovat käyneet lääkäriissä, olisivat hänen kanssaan samaa mieltä siitä, että lääkärin on oltava mieluummin nainen kuin mies. Sen sijaan Torsten haluaa osoittaa, että vaikka puhuu lääkäriissä käymisestä, hän ei ole mitenkään erityisen sairas tai tarvitse lääkäriä tavallista useammin. Mutta lääkäriissä käydessään voi jokainen Torstenin mielestä todeta, että nainen lääkärinä tuntuu luontevalta.

AINEISTOKATKELMA 40

BIRGIT: *kyllä mie muistan*

ko minun velimies alako täälä töihin

ko se oli hemsamariittina vähän aikaa

kyllä ne vanhat tykkäsit

ei ne tykänheet

HELNY: miesihminen
 HUGO: eei miesihmisen
 BIRGIT: ja mitäkö toissäki on ollu
 kyllä ko on miehet
 poika tullu
 niin ennen on haluhneet että olis tyttö ollu
 ettei se ole niin hauska
 HUGO: poika on sielä se
 ALMA: [joo ette oikein se on että on poika
 HUGO: nikkariksi luki mutta
 sitten se alko (kotiavustajaksi)
 sieltä sai työhommaa
 TORSTEN: itte kukin ko lääkäriissä
 kyllä se on jos on vaimo lääkäri
 tuntuu niin sopivalta
 (13.7.2005: 539, 8b)

Seuraavassa tutkimuksen viimeiseen vaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa kertojat pohtivat sitä, kuka heitä hoitaa tulevaisuudessa, kun he tulevat oikein vanhoiksi ja jäävät ulkopuolisen avun varaan. Alma ajattelee, että jos on olemassa jokukaan omainen, hän tulee ja hakee apua tai auttaa muuten. Alma sanoo, että hän ei usko, että omainen vain jättäisi ihmisen makaamaan vanhana, avuttomana ja sairaana, vaan hakee avun. Helny toteaa tähän, että aina olisi parempi jos olisi olemassa oma tyttö. Tämä olisi Helnyn mielestä kaikista paras avun antaja vanhalle ihmiselle. Myös Hugo vahvistaa tämän. Torsten on myös samaa mieltä ja täydentää, että pojille vanhan ihmisen hoitaminen on vaikeampaa, eivätkä he pidä sitä yhtä tärkeänä tehtävänä kuin tyttö. Asetelmaa vahvistaa kertojien mukaan se, että poikia on aina passattu ja passaaajina ovat olleet tytöt ja äidit.

Helny pohtii tämän jälkeen, että pojat ottavat oman vaimon, jonka kanssa eläminen on tärkeämpää kuin omien vanhempien hoitaminen. Helny kuvailee tämän jälkeen, kuinka oma tyttö jaksaa kuunnella ja hoitaa vaikealuonteistakin vanhusta kärsivällisesti. Birgit jatkaa, että oma tyttö tuntee vanhan ihmisen ja osaa suhtautua vanhempiinsa ja heidän oikkuihinsa. Birgit vertaa omaa tyttöä esimerkiksi miniään, joka ei osaa suhtautua vanhaan ihmiseen samalla tavalla kuin vanhan ihmisen oma tyttö.

AINEISTOKATKELMA 41

ALMA: kyllä se niin on mie uskon vielä meän vanhuus
 ette kyllä se jolla lapsia on eli joku oikein omhainen
 niin kyllä se kuitenkin jonkulaisen avun hakkee mulle
 ko mie vanha olen ja sairas
 ettei se aivan niin anna ette mie makkaan siinä
 BIRGIT: ei ainakhan
 kyllä se avun varmaan hakkee jos on omhaisia

ALMA: niin ja vaikka viehraampiki niin
 HELNY: niin mutta aina parempi ko on oma tyär
 HUGO: on tietenki
 HELNY: jolla on oma tyär
 TORSTEN: joo ei poika
 pojat on siinä kohasa vähän
 HELNY: mutta poika pojilla tulevat ne miniäkki ja minkälaisia
 TORSTEN: ja niitä vaimoja ei niitä ei
 pojat sitten
 jää net vanhukseki jäävä niinku syrjhään vähän
 HUGO: kyllä ne jäävä syrjhään
 ALMA: niin no näe ne pojat on niin passattuja
 TORSTEN: [vaimot ottavat yli
 ALMA: joo vaimot
 pojat on ennen niin passattu
 HELNY: [xxx voi ko se on se tyär ja hoitaa
 kyllä se sie kuulet vaikka mitä
 vanhin saattaa sanua manata ja kirotta
 se jaksaa kärsiä kaikki
 muuta ko nielee menheen net
 BIRGIT: [joo, joo
 BIRGIT: näe sitä tuntee oman vanhimman
 tyär ihminen tuntee oman vanhimman niin hyvin
 mutta miniä ko on
 jos miniä tulee siihen ja sannoo
 ei tartte paljon sanuakhaan klinkhuun
 niin sillon se tulee heti
 ei se, se kyllä kestä se
 kyllä osata ottaa mieliksi
 (13.7.2005: 535, 8b)

4.2.4 "se on niin mukavasti vanhanaikaishuus tarttunu kiinni"

Perinteisen elämäntavan piirissä häveliäs ja sovelias käytös oli osoitus sivistyksestä ja hyvästä kasvatuksesta. Tätä edellyttänyt tiukka normatiivisuus aiheutti myös ujoutta ja arkuutta, joka liittyi yleensäkin muiden seurassa olemiseen. Seuraavassa aineistokatkelmassa, joka kuuluu tutkimuksen viimeiseen reflektointivaiheeseen, tarkastelen, kuinka osallistujat liittävät erityisesti lapsuuteensa ja nuoruuteensa toisten ihmisten ujustelun. Torsten aloittaa itse ujuden pohtimisen. Hän kertoo, että ihmiset ujustelivat toisia, yhteisön ulkopuolisia ihmisiä ja hierarkiassa ylempänä olevia. Torsten toteaa, että "se oli tuo ujjous niin kauhia". Torsten arvelee syyksi sitä, että pienessä kyläyhteisössä oli yleensäkin vähän ihmisiä ja erityisesti yhteisön ulkopuolelta tulleita ihmisiä oli vähän. Birgit vahvistaa tämän sanomalla, että erityisesti vieraita ihmisiä vierastettiin. Torsten selventää, että vierastaminen "kun vierastuthin", tarkoittaa sitä, että esimerkiksi lapsi ei pidä itselleen vieraista ihmisistä. Lapsi vierastaa.

Alma jatkaa kertomalla, että häveliäisyys näkyi muun muassa vaatetuksessa. Siitä huolimatta, että lyhyet housut ja shortsit ovat tavallinen asuste, hän ei kehdannut aikuisenakaan mennä isänsä näkönsälle lyhyet housut jalassa, koska tiesi, että tämä ei pidä lyhyitä housuja naiselle soveliaana pukeutumisenä. Alman isä oli yleensäkin vihainen tälle muoti-ilmioille. Alma jatkaa pohtimalla, että tähän liittyi myös omaan ruumiiseen ja sen näyttämiseen liittyvä häveliäisyys. Tämä liittyy yleensäkin ruumiillisuuteen ja seksuaalisuuteen liitettyyn häpeään. Alma lisää, että vähäinen vaatetus oli toisaalta myös osoitus vanhoille ihmisille siitä, että henkilöllä ei ollut tarpeeksi varallisuutta hankkia tarpeeksi vaatteita. Lisäksi vähissä vaatteissa oletettiin olevan yleensäkin ikävä ja epä-mukava kulkea, *kolo laukkoa*. Oskar jatkaa, että ujous oli myös sitä, että ihmiset jäivät tilaisuuksissa istumaan taakse, koska eivät uskaltaneet tulla muiden ihmisten joukkoon. Myös Hugo vahvistaa ujouden ja ujostelemisen olleen yleistä. Aineistokatkelman taustalla Birgit alkaa kertoa omaa tarinaansa, mutta tulee keskeytetyksi. Birgitin vuoro kertoa seuraa aineistokatkelman jälkeen.

AINEISTOKATKELMA 42

TORSTEN: *kattos se oli
olikos se ihmisten vähhyys vai mikä
se oli tuo ujous se oli niin kauhia
että sitä niinkö ujothiin ihmisiä
toisia ihmisiä*
BIRGIT: *vierastethiin*
TORSTEN: *se oli vierastuthiin
niin sanot ette kläpille ussein sanottiin
kläpit, että se vierastuu*
HUGO: *joo ettei ne tykkää vieraista*
TORSTEN: *joo*
ALMA: *joo, mutta justiin se vaatetuski
mie tiän isäki sano näin nykkö oli lyhyet housut shortsit
mie vain tohtinu kotia mennä isähän oli vihassa*
BIRGIT: *[mie tykkäsin mammaaki ko mie*
ALMA: *[sen verran rahhaa että saapi pitkät housut
koloki laukkoa*
ALMA: *niitten oman niinkö kroppia hävetä*
OSKAR: *jääpi etheen istumhaan ja kattovat näin
pelkäävät tulla etheen tulla istumhaan*
HUGO: *on tietenki ujous*
(13.7.2005: 543, 8b)

Seuraavassa aineistokatkelmassa Birgit jatkaa edellisessä aineistokatkelmassa kesken jäänyttä kertomusta siitä, kuinka hänen äitinsä tulee kotiin sairaalasta ja hän lupaa auttaa äitiään peseytymisessä, vaikka ajatus tuntuu hänestä vaikealta. Birgit aloittaa toteamalla: "*mie tykkäsin mammaaki ko mie*", mutta tulee keskeytetyksi, koska Alma ja Oskar puhuvat yhtä aikaa ruumiin häpeämisestä ja ujoudesta. Birgit kertoo muistavansa, kun hänen äitinsä tuli kotiin sairaalasta ja hän

oli ajatellut auttaa äitiään myös käymään suihkussa, *tussassa*. Hän jatkaa kertomalla kuinka hänen piti miettiä, että miten hän äitinsä pesee. Vaikka Birgit oli tehnyt töitä aikaisemmin vanhojen ihmisten parissa sairaalassa, *lasareetillä* ja auttanut heitä myös peseytymisessä, hän kertoo miettineensä, kuinka tulisi toimia oman äitinsä kohdalla. Vieraiden ihmisten peseminen tuntui Birgitasta paljon helpommalta kuin oman äidin.

Birgit kertoo kuitenkin päättäneensä *lossata* eli pyrkiä olemaan päällisin puolin niin kuin mitään kummempaa ei olisikaan tekeillä, ja peseytymisessä auttaminen menee loppujen lopuksi hyvin. Katkelman lopussa kysyn Birgitalta, johtuiko hänen kokemansa vaikeus siitä, että hän halusi osoittaa äidilleen kunnioitusta ottamalla huomioon tämän häveliäisyyden. Birgit jäi pohtimaan asiaa ja vastasi sanomalla, että *"niin se vissin on"*. Tässä kohdassa Birgit jää itsekin pohtimaan asiaa edelleen.

Ennen Birgitan vuoroa Torsti on ollut pohtimassa sitä, kuinka tänä päivänä ihmiset eivät ole entisajan tapaan ujoja, joka oli myös hyve, vaan ihmisen pitää olla kova ja itsekäs, *tuffi*, pärjätäkseen. Samalla ulkona alkaa sataa rajusti vettä. Miehet reagoivat vesisateen alkamiseen ja alkavat varmistella ovatko autojen lasit kiinni ja puhua polttopuiden laitosta suojaan. Birgit haluaa sen sijaan pysyä tutkimustilanteessa ja pyrkii jatkamaan jo edellisessä aineistokatkelmassa esiin ottamaansa aihetta äidistään. Miesten puheen aikana hän alkaa kertomaan äitinsä kotiin tulosta. Miehet jatkavat omaa puhettaan vesisateen aiheuttamista toimista, mutta he eivät millään tavoin pyri puhumaan Birgitan päälle tai pyri osoittamaan, että hänen esille ottamansa asia on vähäpätöinen.

Sen sijaan he pyrkivät olemaan häiritsemättä Birgitan aloittamaa kerrontaa *vaimoitten* asioista eli asioista, jotka kuuluvat luontaisena pidetyksi naisten kokemuspiiriin ja jatkavat aloittamaansa puhelemistaan sateesta ja sen vaikutuksista esimerkiksi polttopuiden suojaan laitolle. Tämä on osoitus tutkimustilanteen epävirallisuudesta ja läheisyydestä. Jos tilanne olisi tutkimustilanteena vahvasti normatiivinen, miehet eivät olisi todennäköisesti reagoineet sateeseen. Tilanne on myös siinä mielessä mielenkiintoinen, että kun Alma kommentaa miehet hiljenemään, koska he häiritsevät Birgitan kertomusta, joka liittyy tutkimukseen, miehet hiljenevät kiltisti ja palaavat tutkimustilanteeseen ja kuuntelemaan Birgitan kerrontaa. Olenkin käyttänyt seuraavaa aineistokatkelmaa aikaisemmin pääluvussa kolme selvittäessäni tutkimuksen vaiheita osoituksena viimeisten ryhmähaastattelujen intiimiydestä, mutta toisaalta myös osallistujien vapautuneisuudesta erityisesti viimeisten tutkimustapaamisten aikana, jolloin pohdittiin erittäin tärkeitä asioita osallistujien arjen kannalta ja näin ollen myös tutkimuksen kannalta.

AINEISTOKATKELMA 43

TAGE: joo ette se ole ennää nykyaikhaan

se on siinä käsin muuttunu

ette nykyaikhaan sanothaan että se on tyffi

semmonen joka ei niinkö orjaile toista ihmistä joo

ja se ei tartte olla ujokhaan mutta semmonen orjallinen

MARGIT: joo joo se kansa

[Aapuassa alkaa rajusti sataa]

OVE: ovakko klasit kiini piilistä

HUGO: on ainaki kiini klasit

TORSTI: katto kuinka hyä sae tuli tämmönen se oli tuola Mataringissä aamula

HUGO: saiksie ne puut pois puut kaikki

BIRGIT: [muistan ko se (äiti) tuli kotia tuolta

TORSTI: joo se nousi poies on joitaki laphuita mie panin lahtoon

BIRGIT: Pellosta (sairaalasta) ja minun piti sitten

mie aattelin että kyllä mie hjälppaan sinua tussasa mutta

TORSTEN: [ja Alvari laitto pani loput lathoon näekkö siinä oli siinä törmän la-
assa mie meinaakhaan niitä

ALMA: [nyt Birkitta on puhumassa

ALMA: Toorsti hoi

BIRGIT: se mie hunteeraan

että no milhän laila mie mamman nyt pesen

että kuinkhan, on se vain hankala

mutta mie lossasin, että mie en niinkö mithään

ja joo ja se meni hyvin sitten

mutta se tuntu mulla ittellä

ette kuinka tylyä alkaa pesemään omaa ommaa äitä

vaikka oli pessy vaikka kuinka paljon vanhoitta tuola lasareetilä

niin se oli niinkö paljon helpompi

mutta sitten oma

TARJA: onko siinä se että sen haluaa jättää

toisele sen kunnioituksen että

BIRGIT: niin se vissin on

TARJA: niin, niin

BIRGIT: ettei se jää niinkö kaikki, joo

(13.7.2005: 543-544, 8b)

Seuraava aineistokatkkelma, jossa Birgit ja Alma pohtivat häveliäisyyttä, toimii tavallaan alustuksena sitä seuraavalle katkkelmalle. Edellisessä katkkelmassa Birgit jäi pohtimaan, miksi äidin auttaminen pesemisessä oli erilaista ja vaikeampaa kuin tuntemattomien ihmisten auttaminen sairaalassa. Alma pohtii sitä, kun naiset kävivät yhdessä saunassa, äidiltä sai pestä selän. Oman vanhemman auttaminen peseytymisessä ei ole mikään yllättäen eteen tullut asia. Birgit jatkaa, että ennen käytiin kyllä yhdessä saunassa, mutta alastomuus on eri asia silloin, kun täytyy pestä toista ihmistä.

AINEISTOKATKELMA 44

BIRGIT: se on kumma

ALMA: joo ennen sai sölän pestä äitiltä kuitenkin saunassa

BIRGIT: joo selän sai pestä saunassa ja sitä kuljettiin

ALMA: [vaimot saunot erikseen ko miehet

BIRGIT: sitähän saunottiin aina yhesä sen tähän

mutta sitten ko se että sie aattelet

*että sie alat peselmään toista ihmistä
alapää ja kaikki semmoset
(13.7.2005: 545, 8b)*

Torsten yhtyy puheeseen seuraavan aineistokatkelman aikana. Hän pohtii, että ikään kuin ihminen ei olisi jotenkin täydellinen, kun tämän pitää peittää alastomuutensa. Torsten pohtii, että vaikka ihminen olisikin luontaisesti täydellinen alastomana, ja että alaston ruumis on luonnollinen, olipa kyseessä sitten mies tai nainen, alastomuus tulee peittää. Torsten pohtii edelleen, että tämän vuoksi ihmisellä on häpypaikka, koska Raamatussa sanotaan, että synti ja häpeä tulevat ruumiin kautta. Myös Hugo vahvistaa ajatuksen siitä, että ruumiillisuuden ja alastomuuden häpeäminen juontavat siihen, että Raamatussa sanotaan, että synti tulee ruumiin kautta ja ruumis on tämän vuoksi häpeällinen.

AINEISTOKATKELMA 45

*TORSTEN: ja näekkö siinä on monta kertaa
ihminen niinkö se ei olis oikein täydellinen
siinä että ko se kattoo tuota
näekkö me tiämä että vaimo ja mies on*

ALMA: niin

*TORSTEN: ette kaikila on luonnollinen
se on luonnollinen vaikka se on alastikki aina
mutta miksi se pittää sen tähän niinkö suojua sen ette
ja ennen alipäätäki sanothiin*

*HUGO: [raamatussa
häpypaikaksi näe se niinkö tuli siitä että se oli häpypaikka sen*

*HUGO: [se on raamattuun pantu niin
vuoksi ko se oli sen se synti tuli sen kautta
(13.7.2005: 545, 8b)*

Seuraavassa aineistokatkelmassa, joka kuuluu edelleen tutkimuksen viimeiseen vaiheeseen, tarkastelen osallistujien ajatuksia avun pyytämisestä ja avun vastaanottamisesta. Seuraavassa aineistokatkelmassa Torsten toteaa, että kun on syntynyt ja kasvanut pienessä metsäkylässä, avun hakeminen ulkopuoliselta tai viralliselta taholta on yleensäkin vaikeaa. Sen sijaan ihmiset mieluummin lainaavat esimerkiksi rahaa kavereiltaan kuin hakevat apua ulkopuolelta esimerkiksi toimeentulotukea. Torstenin tapa jättää vaikeutta kuvaava ilmaus sanomatta on osallistujien pohdinnoissa tyypillistä. Lause jää tavallaan kesken ja kuulijan ymmärryksen varaan.

AINEISTOKATKELMA 46

*TORSTEN: joo mutta näekkö kattokko se on näissä mettäkylissä kasuannu
vähän se avunhakeminen
niin, niin ne lainaava ennemmin tuolta kaverilta
(13.7.2005: 552, 8b)*

Torsten havainnollistaa seuraavassa aineistokatkelmassa olevaa toteamustaan avun ja tuentatarpeen ilmaisemisen vaikeudesta tarinalla metsäkylästä kotoisin olevasta miehestä, joka joutuu turvautumaan toimeentulotukeen. Mies käy sosiaalitoimiston ovelta kolme kertaa, ennen kuin uskaltaa sisälle ja hakemaan hänelle kuuluvaa tukea. Torsten päättää tarinansa selittämällä, että kun on *harjaantunut* pienessä metsäkylässä, niin ihmiset mieluummin *piinaavat* itseänsä kuin hakevat apua. Tämä johtuu siitä, että myös Torstenin tarinassa esiintynyt ihminen haluaa vanhanaikaiseen tapaan säilyttää *kunniallisuutensa*. Hugo täydentää, että ihmiset pyytävät vain sen mitä tarvitsevat, kuten Torstenin tarinassa. Torsten lisää vielä lopuksi, että se, että vanhanaikainen kunniallisuus on *tarttunu kiinni*, on jotenkin mukava asia. Hugo vahvistaa Torstenin kommentin.

AINEISTOKATKELMA 47

TORSTEN: *mutta näekkö se oli täällä harjaantunu
tämmösissä kylissä harjaantunu
näe se olis piinannu itteänsä
ko se oli aivan vähhään
ette ko hän oli niin kunniallinen ja harjaantunut*

HUGO: *[että justiinnsa vain mitä tarttee*

TORSTEN: *että se on ihminen on niin mukavasti
kuule ko se on jollaki laila
vanhanaikaishuus tarttunu kiinni*

HUGO: *joo tietenki
(13.7.2005: 553, 8b)*

Ymmärrän Torstenin tarkoittaman vanhanaikaisuuden tarttumisen kiinni nimenomaan perinteisen elämäntavan piirissä omaksuttujen, arvoihin ja normeihin perustuvien toimintatapojen ja ajatusmallien sisäistämisenä niin, että ne vaikuttavat elämään edelleen tänä päivänä, huolimatta sosiaalisista muutoksista ja ympäröivän yhteiskunnan muuttuneista normeista ja arvoista. Kunniallisuuden säilyttäminen tarpeesta huolimatta turvautuminen ensisijassa oman yhteisön jäseniin on edelleen erittäin tärkeää. Seuraavassa aineistokatkelmassa Hugo pohtii tätä aikaa tuntemansa, ikääntyvän kotipalvelua tarvitsevansa vanhuksen silmin. Hugo kuvailee toisen silmin sitä, kuinka on menossa kumma aika, kun vieras ihminen tulee taloon, siirtää vanhaa ihmistä paikasta toiseen ja kysyy, että mitä me laitetaan ruuaksi. Hugo jatkaa, että kyseessä oleva vanha ihminen ei ollut koskaan kuullutkaan, että vieras tulee taloon ja kysyy ensimmäisenä, että mitä keitetään. Tilannetta ei muuta se, että kyseessä olisi kotisairaanhoidaja. Henkilö on vanhalle ihmiselle vieras, joka tulee tämän kotiin, mutta ottaa isännän tai emännän paikan jo ovelta.

Hugo kertoo edelleen kuinka taas erään Hiltan tykö oli tullut tuttu, miespuolinen kotiaivustaja. Hugo ei ole varma, oliko kysymyksessä ollut nimenomaan ruuanlaitto, mutta Hilda oli sanonut, ettei ole hänen poikansaakaan koskaan tehnyt niitä naisten töitä, joita kotiapulainen teki ja joita tämän kuului tehdä. Kaiken lisäksi vieras tulee taloon ja alkaa paistamaan lättyjä, *plättyjä*.

AINEISTOKATKELMA 48

*HUGO: on se kumma aikakausi
viehreat tulee talhoon
nostaa vanhaata ja sanoo että mitä me keitämä
hän ole koskaan kuullukhaan ko mennään kylhään
näe samariittiki tullee sano nostaa paikaltaan
ja sannoo mitä me keitämä
hän ole kuulluukhaan
että vieras alkaa kyssyyn
Hiltallehan se oli tuo mikäs se oli Vikkekö se oli
oliko se paistamhaan vai mitä piruja se oli alkanu tekheen
Hilta ettei ole koshkaan ole Vilkkokhaan
vieras tullee paistaan plättyä
(13.7.2005: 522, 8b)*

4.2.5 "sitä pietethään sitä huolta sillä laila"

Seuraavassa, tutkimuksen kolmanteen vaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa Pekka kuvaa Aapuaa *tyyriiksi*, kalliiksi kyläksi. Kalleutta Pekka perustelee sillä, että kylässä asuu niin paljon yksinäisiä, vanhoja ihmisiä, jotka kaikki asuvat yleensä omissa, isoissa taloissaan. Yksinasuvia eläkeläisiä Pekka kertoo olevan neljättäkymmenettä eli yli kolmekymmentä. Lasken, että kylän alle 140 asukkaasta yli 65-vuotiaita täytyy olla lähes kolmasosa. Lisäksi Pekka kertoo, että kylässä on saman verran eläkeläisiä, jotka asuvat toisen eläkeläisen kanssa. Ikäihmisten koteja Pekka kommentoi isoiksi pirteiksi. Kommentoin että määrä on suuri. Pekka lisää, että kylässä on tämän lisäksi paljon sellaisia eläkeläisiä, jotka asuvat toisen eläkeläisen kanssa kahdestaan. Birgit kommentoi, että heillä on kaikilla puhelin, jolla voi pitää yhteyttä kylän ulkopuolella asuviin perheenjäseniin, sukulaisiin ja tuttaviiin. Tämän jälkeen Pekka toteaa, että kaikki muut osallistujat asuvat jonkun toisen kanssa paitsi hän, joka asuu yksin. Hugo toteaa, että hän asuu veljensä kanssa.

AINEISTOKATKELMA 49

*PEKKA: tyyris kylä
kattokko
ko pääle neljättäkymmenettä yksinäistä jotka yksinasuva
ja kaikila isot pirtit sitten
kelhään ole tavalliset pirtit isoja helevetin
TARJA: jos väkiä on se sata kolome neljäkymmentä siitä se kolomasosa
PEKKA: joo jo ainaki
TARJA: se on palijon se
PEKKA: ja palijon
sitten semmosia kaksinaisia jotka kaksi asuvat
niinkö tässäki ovat kaikki kaksinaisia paitsi
BIRGIT: [meilä on kaikila puhelin mikäki
ALMA: [meitä on te oletta yksin*

PEKKA: *teillä kohta kaikilla on kaksi paitsi mie asun yksin
mie asun yksin*
 HUGO: *ei*
 PEKKA: *ei Hugoa ko Hugola on kaksi*
 HUGO: *mie asun velimiehen kans*
 (26.4. 2005: 340, 4b)

Vaikka kylässä on paljon yksinasuvia eläkeläisiä ja paljon niitä, jotka asuvat toisen eläkeläisen kanssa on Aapua silti osallistujien mielestä hyvä paikka asua ja elää nimenomaan vanhana. Tämä johtuu siitä, että ihmiset tuntevat toisensa, ja he asuvat lähellä toisiansa tiiviissä kylämiljöössä. Seuraavassa tutkimuksen viimeiseen vaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa Alma toteaa, että Aapussa on vanhana hauskaa, koska ihmisellä on tutut ihmiset ympärillä. Birgit vahvistaa Alman toteamuksen ja lisää, että kylästä ei tarvitse lähteä muualle, kun tulee vanhaksi, koska saa avun muilta yhteisön jäseniltä.

AINEISTOKATKELMA 50
 ALMA: *näe täällä on vanhana hauskaa
sullon kaikki tutut ympärillä*
 BIRGIT: *joo sitähan se sehän se onki
eikä tartte lähteä*
 (12.7.2005: 480, 7b)

Vaikka Aapuan ikärakenne on muuttunut, on osallistuneen paikallissukupolven yhteisöllisyys säilynyt. Hugo pohtii seuraavassa tutkimuksen viimeiseen haastatteluun kuuluvassa aineistokatkelmassa, että se, että ihmiset tuntevat toisensa tekee elämästä turvallisempaa. Myös kielitaidon merkitys nousee esiin. Hugo lisää myös sen, että *ja kielessä pärjää* eli kokemus siitä, että hallitsee kielen hyvin, lisää turvallisuuden tunnetta. Tässä Hugo viittaa lääkärissä käyntiin pohtimalla sitä, että jos menee lääkäriin, eikä ymmärrä kieltä, on tilanne hankala. Birgit pohtii niin ikään kielitaidottomuuden tuomaa hankaluutta ja toteaa, että *ei siitä tule mithään*, jos ei osaa kunnolla kieltä. Kieleen liittyvät asiat nousevat tutkimuksessa hyvin usein esiin. Tätä teemaa käsittelem varsinaisesti seuraavassa osaluvussa.

AINEISTOKATKELMA 51
 HUGO: *joo kyllä se turvallisempi on tietenki ko tuntee
ja kielessä pärjää
kyllä se aina paranee
jos vanhaaki on ja sinne mennee (lääkäriin) eikä ymmärrä kieltä niin se on*
 BIRGIT: *joo se on hankala*
 HUGO: *se on hankala varsin*
 BIRGIT: *joo ei siitä tule mithään*
 (13.7. 2005: 532, 8b)

Tiivis yhteisöllisyys lisää osallistujien turvallisuutta ja jatkuvuutta, mutta sillä on myös haittansa. Erityisesti se, että kaikki tuntevat toistensa asiat ei ole aina mielekästä. Toisaalta osallistujat eivät lähde pohtimaan ja yksilöimään kielteisiä seikkoja, joita tiiviissä kyläyhteisössä asumisesta seuraa. Viittasin aikaisemmin osallistujien pyrkimykseen osoittaa yhteisöllistä samanmielisyyttä. Seuraavassa aineistokatkelmassa, joka kuuluu tutkimuksen viimeiseen vaiheeseen, pyydän osallistujia pohtimaan, että onko se, että kylässä kaikki tuntevat toisensa, turvallisuutta lisäävä asia osallistujille. Torsten ja Alma vahvistavat, että on.

Jatkan ohjaamalla osallistujien pohdintaa tulevaisuuteen. Alma jatkaa kertomalla, että jos tietää, että joku sairastaa, hän käy katsomassa. Birgit lisää, että siinä, että kaikki tuntevat toisensa on myös huonoja asioita. Alma vahvistaa tämän. Torsten kertoo, että kylässä on edelleen tapana, että ihmiset kyselevät toisiltaan, onko tietyn yksin asuvien ihmisten luona käyty, jos henkilöä ei ole nähty pitkään aikaan. Tämä tehdään, vaikka ei olisi etukäteen esimerkiksi naapureiden kautta tiedossakaan, onko henkilö mahdollisesti sairas tai tarvitsisi muuten apua. Birgit korostaa, että näin toimittiin erityisesti ennen. Alman mielestä kysymyksessä on yhteys kyläläisten välillä. Tätä Birgit pitää toisista huolen pitämisenä.

AINEISTOKATKELMA 52

TARJA: *no onko on se semmonen turvallisuus asia kans
ko tietää toisten asiat*

TORSTEN: *joo*

ALMA: *oon ainaki*

TORSTEN: *ainaki*

TARJA: *ko aattelee teän vanhoja päiviäki vielä niin*

ALMA: *joo aattele että se sairastaa*

niin aina mie käyn kattomassa

ja kaikkia semmosta se on

TORSTEN: *katto net olit tuot*

BIRGIT: *[mie piän siinä saattaa kyllä siinä*

saatta olla kumpaaki

saattaa olla huonoa puolta ja saatta että

ALMA: *[saattaa olla huonoaki*

BIRGIT: *hyvä se on kumpaaki*

kumpaaki siinä on

TORSTEN: *[kyllä net*

että kaikki tietää toisista

TORSTEN: *se ku usein tehään sillain kylässäsäki*

sillain vaikka net ei puhukhaan toisile krannilekhaan

ette jos sielä on joku joka assuu yksin

niin se sanothaan ette oleksie käyny sielä

ettei vain ole näkyny sitä miestä

BIRGIT: *joo, joo ennen vain oli*

ALMA: *niinkö se yhteys*

*BIRGIT: sitä pietethään sitä huolta sillä laila
(13.7.2005: 517, 8a)*

Aika ilmiöineen on kuitenkin muuttunut ja muuttuu edelleen. Seuraavassa aineistokatkelmassa, joka kuuluu tutkimuksen toiseen tarinankerrontavaiheeseen, osallistujat kertovat, kuinka he pitävät luutaa oven päällä merkinä siitä, että talossa ei olla kotona. Tätä aikaisemmin osallistujat kertoivat, kuinka viranomaiset olivat kieltäneet asukkaita käyttämästä vanhaa tapaa, koska se on myös merkinä ulkopuolisille siitä, että kotona ei ole ketään, ovi ei ole lukossa ja talo on tyhjä ja vartioimaton. Birgit, Hugo ja Alma kertovat laittavansa luudan oven päälle, kun ovat kotoa poissa vain lyhyen ajan ja käyvät esimerkiksi naapurissa. Pekan keskeneräinen toteamus tarkoittaa sitä, että hän ei pane ovea koskeen lukkoon vaan käyttää aina luutaa. Hugo pohtii, että luuta kyllä tavallisesti *piittää tavallisen* eli tavallisilla asioilla olevat naapurit näkevät, että talossa ei ole ketään, eivätkä näin ollen mene sisään. Sen sijaan sellaista liikkujaa, jolla on paha mielessä ei pidätä osallistujien mielestä luudat eivätkä lukot, ei pirut, eivätkä mitkään muutkaan.

AINEISTOKATKELMA 53:

*HUGO: joo luuta täällä on ollu lukkona
panhaan lukuksi vain että*

ALMA: [se on meän lukko

HELNY: sanothaan thornedhaalsloosiksi

HUGO: joo se on aina

HELNY: mie en tiiä mikä se on suomeksi

ALMA: tornionlaakson lukku

TARJA: tornionlaakson lukku

TORSTEN: sanovat että nykyaikhaan ei enää kelpaa sentähen luutaakhaan

PEKKA: mie en pane koskhaan ko luuan vaikka muutenki xxxx xxxx

TORSTEN: mutta nyt ne sanovat ettei enää saa häättyy heittää poies

ALMA: poliisit on kieltänheet

poliisit on kieltänheet sitä monessa paikkaa

*pahantekijä tietää että no ei tuola ole kethään kotona
ne menevät sisäle*

*HUGO: mutta ei se niitä pahantekijöitä pietä lukku
se särkevät lukku*

se ole ko isompi särkeä

se on helpompi viä väin jos vievät vain

BIRGIT: (luuta) on vieläki joo panhaan

HELNY:[mie vain pistän luuan oven päälle aina

BIRGIT: joo ko lähtee näin kranniin

mutta ko mekki ny lähemä eemmäksi

PEKKA: [mie en pane koskaan

me panema lukkhuun eemmäksi

*sen vuoksi ko nyt on niin paljon muita kulkijoita jotka kulkevat
ei niistä ei koskaan tiedä*

ALMA: *mutta ko näin lyhyemmän reissun käväsee
se ole ko luuta*
BIRGIT: *joo luuta son aina*
HUGO: *joo kyllä sen tavallisen piättää
ei tietenkän joka pahanteossa on*
HELNY: *joo ei se sitten*
PEKKA: *niitä ei piätä pirukhan*
HUGO: *niitä ei piätä mikhään pahantekijää*
(6.4.2005:155 - 156, 3b)

Tärkeää edellisessä aineistokatkelmassa on se, kuinka turvalliseksi osallistujat kokevat oman kyläyhteisönsä. Yhteisöllisyys perustuu nimenomaan asumiseen ja toimintaan samalla paikalla, muiden samalla paikalla asuneiden kanssa. Kodin turvallisuutta uhkaavien tekijöiden mielletään tulevan nimenomaan kyläyhteisön ulkopuolelta, ei yhteisön sisältä. Birgit viittaa tähän sanomalla, että *"nyt on niin paljon muita kulkijoita"*, jolla hän viittaa kyläyhteisön ulkopuolelta tuleviin vieraisiin ihmisiin.

Osallistujat suuntautuivat tulevaisuuteensa siten, että he toivovat voivansa jatkaa elämistä kiinteässä kyläyhteisössään elämänsä loppuun asti. Torsten aloittaa seuraavassa viimeiseen ryhmähaastatteluun kuuluvassa aineistokatkelmassa kertomalla, kuinka ihmiset tulivat ennen vanhaan automaattisesti autamaan esimerkiksi pärekaton naulaamisessa, kun saivat tietää, että jossakin oli tällainen työmaa. Torsten kuvaa, että miehet tulivat paikalle työkalujen kanssa ilman, että kukaan heitä erikseen pyysi tai erikseen ilmoitti, *"ei sitä käsketty eikä puhuttu mihään"*. Apuun tulleet miehet vain kiikkuivat katolla muiden joukkoon naulaamaan tai tekemään muita asiaan kuuluvia töitä.

AINEISTOKATKELMA 54

TORSTEN: *joo ja jos se alako rakentamhaan
niin sillan se
jos tämmönen hirsikämpäki oli
jossa oli niin ne ajethiin ne siihen
ja sitten ko kattoa alethiin lyömhään
se kaikki krannit marsi
kiini nahkavyösä oli vasara
ja sillan ne menit kiikuit katoitten pääle
ja alethiin
näe se oli pärekatto sillan ennen*
TARJA: *joo*
HUGO: *joo se*
TORSTEN: *ja alethiin lyömhään pärekattoa*
TORSTEN: *ne tuli kylästä
ne tuli vain nahkavyössä oli vasara
ja sillan ne kiikuit katon pääle
ja jokku kannoit pärheitä
ja toiset sille naulasit sakila*

TARJA: *iliman sen kummempaa sitä ei tarttenu*
 TORSTEN: *ei sitä käsketty eikä puhuttu mithään*
siittä että häätyy auttamhaan alakaa
se alethiin vain auttamhaan
 HUGO: *joo, joo*
 (13.7.2005: 492,8a)

Seuraavassa aineistokatkelmassa Helny kertoo, kuinka kylän vanhimmilta asukkailta oli tiedusteltu puhelimitse, mitä ikääntyvät ihmiset haluavat tulevaisuudessa. Hugo pohtii, että vain harvaa haluaa paikan vanhainkodista tai palvelutalosta, jotka sijaitsevat kylän ulkopuolella. Hän kuitenkin lisää, että jos kylässä ei ole hoitajia, mutta keskeyttää lauseensa. Helny jatkaa, että häneltä oli tiedusteltu myös sitä, haluaako asua omassa kylässään myös jatkossa. Tähän Helny kertoo vastanneensa, että tietysti haluaa asua omassa kylässään, jossa kaikki tuntevat toisensa. Helny ehdotti, että kyläläiset voisivat yhdessä laittaa *sörvishyysin*, palvelutalon, jossa aapualaiset ikäihmiset voisivat asua kuten kylässä tähän saakka. Tällöin Helnyn mukaan ketään ei tarvitsisi lähteä liikuttelemaan kylän ulkopuolelle ja pois kotikylästä. Helny vielä lisää, että kylässä oleva lakkautettu koulu on tutkittu ja arvioitu, ja palvelutalon voisi sijoittaa sinne.

Oskar sanoo Helnyn puheen päälle, että myös hän oli sanonut kysyttäessä samaa. Oskar jatkaa Helnyn jälkeen, että Aapuan lakkautetussa koulussa on paljon huoneita ja hissi. Hugo pohtii myös, että koululla olisi riittävästi huoneita kaikille kyläläisille, kun nämä tulevat tilanteeseen, jossa alkavat tarvita apua päivittäin. Hugo ja Birgit muistelevat, että aikaisemmin Aapuaan oli suunnitteilla ikääntyville tarkoitettu palvelutalo, mutta se oli perustettu Aapuan sijasta Pelloon (Ruotsin). Hugo kertoo tämän jälkeen tuttavastaan, joka oli moittinut Hugoa, koska tämä asuu edelleen kotona. Hugo kertoo, miten tuttava ei olisi aluksi halunnut lähteä kotoaan millään. Kuitenkin tämä tuli Hugon mukaan vanhaksi ja joutui muuttamaan muualle. Nyt Hugon tuttava ei muuttaisi enää takaisin kotiin. Birgit kommentoi, että pakko on lähteä, kun tulee vanhaksi. Myös Hugo toteaa, että on pakko lähteä kotoa, kun tulee liian vanhaksi. Silloin on muutettava sinne missä hoitoa on saatavilla.

AINEISTOKATKELMA 55

HELNY: *siitä on ollu tutkinto nyt*
näe nehän on tutkinheet kyllää nyt ja soittanheet pitkin kyllää nyt
ja soittanheet meilekki ja kysyneet
 HUGO: *[niin*
että kunka halvaisit tulevaisuuen
 HUGO: *joo sehän on harva*
että se halvaa paikan
mutta jos ei hoitajia ole niin
 HELNY: *että halvaisko olla omassa kylässä*
ja sillä lailla
ja mie vastasin siihen että no tietenki omassa kylässä

kaikki tuntee
 että laittas semmosen sörvishyysin
 yhteisen köökin ja huohneen kullekin
 ne saisit olla aivan niinku kylässä muutenki niitä
 OSKAR: [mie olen sanonu saman
 ne on tutkinheet kouhluun se pannaan
 OSKAR: koulu sielä on poka huohneita
 sielä on hissiki että pääsee päälekki vielä
 HUGO: kaikile kyläläisile
 tarvi lähteä xxx se on siihen
 HELNY: [se olis sillä laila että kunka
 ko lähteä niitä liikutteleen vähän mihinkäki
 HUGO: mutta sehän pruuuattiin
 eikös se menny pelhoon sitten sitten ko net täälähän ne hait
 BIRGIT: jo täältä hait täälä ne mutta näe ne ko vanhaki on
 ALMA: [otti
 HUGO: x soitti että hulluko kotona
 hänhän ei liiku mihinkään hän on kotona
 mutta ko vanhaksi tuli se
 BIRGIT: [mutta näekkö vanhaki
 HELNY: joutu menheen sinne
 se oli pakko mennä sinne missä hoito on
 (12.7.2005: 476, 7b)

Seuraava tutkimukseen viimeiseen vaiheeseen kuuluva, lähes viimeinen aineis-
 tokatkelma alkaa Torstenin kysymyksellä, olemmeko saaneet kokoon riittävästi
 tutkimusmateriaalia. Tähän liittyy tyypillisesti se, että aikaansaannosta näen-
 näisesti vähätellään. Torsten toteaa, että "ei me saatu kokhoon juuri mithään". Tä-
 män jälkeen Torsten kysyy, enkö minä mieti tulevaisuutta tarkoittaen pikem-
 minkin kaikkia osallistujia kuin pelkästään minua. Hugo ilmaisee, että ei ole
 niin motivoitunut pohtimaan tulevaisuutta. Myös Birgit toteaa, että tulevaisuut-
 ta on *huono hunteerata* eli vaikea pohtia etukäteen. Myös Alma on sitä mieltä,
 että tulevaisuutta on vaikea miettiä. Hugo sanoo, että tulevaisuuden pohtimi-
 nen on pikemminkin nuorten kuin heidän, vanhojen asia. Tällä osallistujat tar-
 koittavat sitä, että he edustavat vanhoja ihmisiä, jotka eivät tiedä tulevien elin-
 vuosiensa määrää eivätkä halua pohtia myöskään terveydentilaansa tai toimin-
 takykyään tulevaisuudessa. Tulevaisuuden pohtiminen on nimenomaan nuor-
 ten tehtävä.

Tämän jälkeen pyydän pohtimaan niitä voimavaroja, joita yhteisöllisyys
 tuo osallistujille mukanaan. Resurssi sanan käyttö on tässä luontevaa, sillä se
 muistuttaa ruotsinkielen vastaavaa sanaa. Torsten ja Alma vahvistavat, että
 toisten tunteminen on voimavara. Jatkan edelleen pyytämällä osallistujia ver-
 taamaan heidän tilannetta kaupunkiin, jonne asukkaat ovat muuttaneet eri pai-
 koista. Torsten ryhtyy selittämään kuinka sellaisessa paikassa on vaikea pyytää
 apua omasta kotikylästäänkään. Omassa kylässä Torstenin mukaan ei tarvitse
 muuta kuin mennä naapuriin pyytämään kaveria. Hugo vahvistaa tämän sa-

nomalla, että pikkupaikoissa avunpyytäminen on helpompaa kuin kaupungissa. Birgit jatkaa, että pikkupaikoissa ihmiset tuntevat toisensa. Torsten jatkaa, että oudoissa ja tuntemattomissa paikoissa ei edes osaa ajatella sitä keneltä voisi pyytää apua. Oskar toteaa, että sellaisissa paikoissa kysytään heti mitä on valmis maksamaan avusta. Hugo vahvistaa tämän toteamalla, että avusta pitää sellaisessa paikassa pystyä maksamaan. Myös Torsten toteaa, että ennen kuin autetaan, kysytään, mitä avunpyytjä on valmis maksamaan.

AINESTOKATKELMA 56

TORSTEN: *saimako me tuota taltheen
ei me saatu kokhoon juuri mithään
eksie hunteeraa tuota tulevaisuutta*
HUGO: *siittä tulevaisuudesta
oikein ennää niin*
BIRGIT: *joo ei se on huono*
HUGO: *ei se vain huono*
BIRGIT: *huono hunteerata kaikkia*
ALMA: *meän tulevaisuus*
HUGO: *nuoret jotka vaativat vielä tulevaisuutta
ennää oo noh tulevaisuudesta mithään*
TARJA: *semmosta resurssia
siinä että ko tuntee toisensa*
TORSTEN: *on tietenki*
ALMA: *on ainaki*
TARJA: *sen oman sukupoloven sisälä
ko miettii että joku kaupunki jonne ihmiset muuttanu muualta*
TORSTEN: *joo sieltä on niin huono tahtoa apun täältä
jos sie tarttet jotaki kaverinki
sie saatat mennä krannile
sanot että lähtisiksie auttmahaan
mie tarttisin sen tehjä
mutta ko siinä häätyy olla kaksi*
ALMA: *joo, joo*
HUGO: *joo se on kyllä helpompi näissä pikkupaikoissa ko kaupungissa*
BIRGIT: *on ainaki ko tuntee ihmiset
ko tuntee ihmiset*
TORSTEN: *et sie ouvoisa paikoisa saata miettivä
että kenhen työ lähteä kysymään että läheksie auttaan*
OSKAR: *kysythään va petalar de*
HUGO: *joo nää sie hääyt maksua pystyä*
TORSTEN: *se kysythän mitä se maksaa*
(13.7. 2005: 551, 8b)

Edellinen aineistokatkelma havainnollistaa kuinka yhteisöllisyys on aapualaisen voimavara. Yhteisö takaa avun, mutta tuottaa myös kokemusta kyvykkyy-

destä arjen toimintojen ja tulevaisuuden yhteydessä. Kyvykkyys näyttäytyy tässä myös mahdollisuutena pyytää ja saada apua sieltä, mistä sitä on luontevinta pyytää ja saada. Suhteessa apuun osallistujat eivät tällöin näyttäydä olosuhteiden armoilla olevina, vaan kyvykkäinä pyytämään ja vastaanottamaan apua mistä he kokevat sen pyytämisen olevan luontevinta. Tällöin osallistujat ovat kuitenkin riippuvaisia yhteisöstään halutessaan pyytää mielekkääksi kokemaansa apua. Kyvykkyuden näkökulmasta yhteisö edustaa voimavaroja, mutta voimavarat edellyttävät sitoutumista yhteisöön, elämistä osana yhteisöä. Tällöin toimijuutta ymmärrettynä kyvykkyytensä käyttää voimavaroja ja sääntöjä arjen taustalla ei voi tarkastella kysymyksenä yksilön autonomiasta eli itsemääräämisestä tai riippumattomuudesta muista päätösten tekemisen ja toimimisen yhteydessä.

Kun aapualaisen paikallissukupolven arkea ja tulevaisuutta tarkastellaan edellä viittaamani kyvykkyuden ja sen edellyttämän rakenteellisen riippuvuuden näkökulmasta, on erittäin tärkeää myös se, tiedetäänkö aapualaisen paikallissukupolven sisällä, että apua voidaan saada sitä tarvittaessa nimenomaan oman yhteisön sisällä ja sisälle eikä avun saanti edellytä siirtymistä yhteisön ulkopuolelle. Myös Sharon Wray (2004; ks myös 2007 ja 2003) on pohtinut sitä, kuinka toimijuus määrittyy etnisissä yhteisöissä pikemminkin keskinäisestä riippuvuudesta yhteisön jäsenten, perheen ja sukulaisten kesken, kuin länsimaisesti määritellystä yksilön riippumattomuudesta ja itsemääräämisestä. Tämä on erittäin tärkeä näkökulma kun tarkastellaan ikääntyvää, etnistä yhteisöä, sen arkea yleensäkin, mutta erityisesti avun tarpeeseen ja hoivaan liittyvien kysymysten yhteydessä.

4.3 Meänkielillä kahden maailman välissä

Osallistujat syntyivät täysin suomenkieliseen kyläyhteisöön. Aapuassa kuten Tornionlaaksossa yleensäkin puhuttu kieli oli alun perin Tornionlaakson suomea, jonka pohjalta nykyinen, Ruotsin puolella Tornionjokea puhuttu meänkieli alkoi muotoutua. Kylä oli vahvasti suomenkielinen muun muassa siksi, että osallistujien omat vanhemmat saivat mahdollisuuden käydä koulunsa joko ruotsin- tai suomenkielillä. Meänkielen osallistujat oppivat kotona omilta vanhemmiltaan ja yleensäkin meänkielisessä yhteisössä. Toisin kuin vanhempansa, osallistujat ovat käyneet ruotsinkielisen koulun. Koska osallistujat eivät ruotsalaisen koulujärjestelmän vuoksi koskaan oppineet lukemaan tai kirjoittamaan äidinkieltään, edustaa meänkieli äidinkielenä pelkästään puhuttua kieltä.

Seuraavaksi havainnollistan meänkielen asemaa osallistuneen aapualaisen paikallissukupolven arkielämässä ja ajatuksissa tulevaisuudesta. Tärkeän lähtökohdan muodostaa se, että meänkieli edustaa osallistujille heitä edeltävältä sukupolvelta kodin arjessa opittua äidinkieltä, jota he eivät kuitenkaan osaa kirjoittaa tai lukea, ja jolla ei voi kommunikoida Tornionlaakson ulkopuolelta tulevien kanssa eikä yleensä nuorempiin sukupolviin kuuluvien kanssa. Toisaalta osallistuneet paikallissukupolven jäsenet eivät koskaan oppineet ruotsin-

kieltä riittävästi kokeakseen kykenevänsä toimimaan täysipainoisina, ruotsinkielisinä Ruotsin kansalaisina. Lisäksi meänkieli on tähän päivään tultaessa eriytynyt suomen yleiskielestä niin paljon, että osallistujat eivät aina ymmärrä Tornionlaakson ulkopuolella puhuttua *Suomen suomea*.

4.3.1 "met tärväsima koko meänkielen"

Seuraavassa tutkimuksen toiseen tarinankerrontavaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa osallistujat kertovat, kuinka he joutuivat täysin suomenkielisinä ruotsalaiseen kouluun. Aluksi Helny päivittelee sitä, kuinka kova työ opettajilla on ollut yleensäkin opettaa täysin suomenkielisille ja ruotsia taitamattomille tornionlaaksolaisille lapsille ruotsiksi. Helny kertoo, että Aapuassa lapset eivät heidän aikanaan puhuneet sanaakaan ruotsia. Lapsille oli ensin opetettava ruotsia sen verran, että he pystyivät seuraamaan opetusta. Myös tutkimukseen osallistuneista nuorin, Birgit vahvistaa Helnyn toteamuksen koskeneen myös omaa kouluaikaansa. Osallistujat vertaavat heitä edeltävän sukupolven asemaa suhteessa meänkieleen omaansa. Hugo kertoo *hunteeranneensa* eli pohtineensa, kuinka hänen sukupolvensa on pilannut aikoinaan kylässä ja yleensäkin Ruotsin Tornionlaaksossa puhutun kielen. Heidän omat vanhemmat eivät Hugon mukaan voineet pilata kieltä, koska he osasivat vain suomenkieltä eivätkä soveltaneet puhuttuun kieleen yhtä paljon ruotsinkielisiä lainasanoja kuin tämän päivän meänkieleen on tehty. Alma vahvistaa, että heitä edeltävällä sukupolvella oli selvä suomi. Selvällä suomenkielellä he tarkoittavat nimenomaan sitä, että kieleen ei vielä ollut sekoittunut yhtä paljon ruotsalaisia vaikutteita kuin meänkieleen päivänä.

Koska ruotsi sopi huonosti tornionlaaksolaisen, suomenkieltä puhumaan tottuneen suuhun, ruotsinkielen sanat alkoivatkin saada puhekieleessä meänkielisiä muotoja. Aineistokatkelmassa Hugo ja Torsten kuvaavat, kuinka tornionlaaksolaiset alkoivat käyttää ruotsalaisten sanojen perässä ii-äännettä. Esimerkiksi ruotsinkielestä lainattu autoa tarkoittava sana *bil* taipuu meänkielessä sanaksi *piili*. Hugo toteaa lopuksi omaan tornionlaaksolaiseen sukupolveensa viitaten, kuinka he ovat *tärvänneet* eli pilanneet meänkielen, koska kävivät ruotsinkielisen koulun ja sekoittivat suomenkieleen ruotsalaisia vaikutteita. Toisaalta kieli muovautui, koska tornionlaaksolaiset lausuivat ruotsinkieliset lainasanat sanat suomalaisittain.

AINEISTOKATKELMA 57

HELNY: *mikä homma takoa* (opettajalla)

ko ei ruottia osannu kukkaan

TORSTEN: *kato*

HUGO: *ei sannaakaan*

BIRGIT: *ei, ei*

HELNY: *oppia sitten hääty se kieliki*

HUGO: *mie olen hunteerannu*

että kyllä se met pilasima tämän kielen

ei ne vain faari ja muut ko nämä ei yhtään sanna ruottia

ALMA: *[meän vanhimmilla oli selvää suomi
kyllä se selvää suomia
mutta me se olema tolkuttanneet sen ruottin puoliksi sanna
[tauko]
HUGO: joo iitä ja peetä siihen perhään vain
sookko me olemma pilanneet
varmaan eivät saattaneet (omat vanhemmat) ko suomea vain
eivät saattaneet pilata milhään kieltä
mutta met se olema pilaneet
ko alotima käymään koulua
TORSTEN: joo ii ja siihen ii:n panheet joka paikkaan
HUGO: joo ii piiliä ja vaikka mitä
[naurua]
ette met olema pilanheet
tärvänneet meänkielen
(5.4. 2005:66, 2a)*

Tornionlaaksolaiseen suuhun eivät ruotsalaiset lainasanat eivätkä varsinkaan erisnimet istuneet sellaisenaan. Seuraavassa tutkimusprosessin viimeiseen vaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa osallistujat kertovat tarinaa siitä, kuinka ruotsalaisperäisten nimien Styre ja Tyre lausuminen oli meänkielellä vaikeaa. Styre lausuttiinkin *äs-tyyre* ja Tyre *thee-tyyre*. Kertominen taukoaa seuraavan näytteen aikana useasti naurun remakkaan. Tässäkin aineistokatkelmassa näkyy kuinka asioita ilmaistaan ja pohditaan nimenomaan tarinan avulla. Aineistokatkelman aluksi Birgit kuvaa kuinka s-kirjain äännettiin sanojen yhteydessä erikseen "ässänä". Hugo ja Torsten selittävät, että s-kirjainta ei äännetä kuitenkaan siten, että äänteen edessä olisi ä-kirjain eli äs.

Alma jatkaa kertomalla kuinka Aapuan lähikylässä, Olkamangissa oli nimenomaan *tee-tyyre* ja *äs-tyyre* -nimiset henkilöt. Tässä vaiheessa koko joukkio purskahtaa hillittömään nauruun. Alma muistelee naurun lomassa missä Tee-tyyre ja Äs-tyyre -nimiset henkilöt asuivat. Helny muistelee sanaa ästinki, ja selittää edelleen kuinka s-kirjaimella alkavat sanat lausuttiin siten, että s-kirjain, eli ässä lausuttiin erikseen. Torsten kertoo, että ei ole kuullut nimenomaan tätä juttua. Hugo ja Birgit jatkavat kertomalla, kuinka Hilja oli kysynyt, että "kumipkos soon" kysymyksessä, *äs-tyyre* vai *tee-tyyre*, Styre vai Tyre.

AINEISTOKATKELMA 58

BIRGIT: *äs ei se ole äs ei se ole ässi*
HUGO: *ei siinä äätä ole eessä*
TORSTEN: *siinä ole mithään äätä eessä*
ALMA: *Olkamangissahan oli tee-tyyre ja äs-tyyre
Styyre ja Thyyre
Thyyre oli tee tyyre
[naurun remakka]
ALMA: ja sitten Heikissä oli äs tyyre Styyre
HELNY: ja ästinki*

ALMA: ja ästinki joo
 HELNY: ässä sanothiin erikseen
 HUGO: niin se oli täällä niin se
 TORSTEN: jaa äs tyyre
 [nauraa]
 BIRGIT: joo äs tyyre se oli
 TORSTEN: mie ole sitäkhän kuullu
 HELNY: eksie ole kuulu
 BIRGIT: kyllä mie olen kuullu
 TORSTEN: äs tyyre
 ALMA: näe nyt eikö tuo Aatolffihan se sano
 HUGO: Hilja vai mikä se oli joka sano
 kysy että onko se äs tyyre vai tee tyyre että
 BIRGIT: [niin joo
 HUGO: että kumpikos soon
 BIRGIT: Styyre vai Thyre, joo
 (13.7. 2005: 515, 8a)

Seuraavassa tutkimuksen kolmanteen vaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa Alma kertoo, että meänkieli ei ole ollut koskaan kirjakieli, vaan nimenomaan puhekieli. Kysyn osallistujilta, osaavatko he kirjoittaa. Torsten kertoo, että vaikka tekisi paljon töitä kirjoittamisen kanssa, varsinaista kirjoitusta ei meinaa syntyä. Alma kertoo, että suomen kirjoittaminen on hankalaa ja kirjoittamisen aikana pitää miettiä todella paljon, miten kirjoittaa. Samoin Birgit pitää suomenkielen kirjoittamista erittäin hankalana. Pekka kertoo puolestaan yrittäneensä kirjoittaa, muttei kirjoittaessaan erottanut esimerkiksi sitä, milloin tulee pitkä ja milloin lyhyt vokaali. Aineistokatkelman lopussa alma lisää, että he eivät lue kunnolla suomea.

AINEISTOKATKELMA 59

ALMA: ei meänkieli ole koskhaan ollu tuota kirjakieli
 seole ko näin puhuttu
 sitä ole kirjoitettu
 TARJA: ossaattako te muuten kirjottaa suomea
 TORSTEN: en
 HUGO: [suomea
 ALMA: se on hankala kyllä se on hankala
 [BIRGIT: kyllä se on hankala
 ALMA: häätyy oikein hunteerata hunteerata
 TORSTEN: joo tekkee paljon
 aikaa saa mithään
 ALMA: joo aikaa se vie
 PEKKA: kyllä se mie täsä kirjoitin jotaki jotaki suomen sanna
 mutta mikäs se olikhan mie en muista mutta
 ALMA: [jos mie niin
 PEKKA: Stefa niitä luki ja sano että siitä puustaavit siihen

*että tuohon on tullu kaks iitä
niin se sano että helvetti eikö se pysty päättämhään
montako iitä siihen panhaan
kyllä mullaki on vähänä kirjoitukset
ALMA:[me emmä oikein lue suomea
ALMA: niin pittää lukia toisheen kerthaan
että varmhaan käsittää
(27.4.2005: 400 – 401, 5b)*

Meänkieli edustaa osallistujille kirjallisessa muodossa vakiintumatonta ja arjen puheessa alati muuntuva kielä, jota äidinkieleltään meänkieliset eivät osaa kirjoittaa eivätkä lukea. Tänäpäivänä omaleimaista on nimenomaan ruotsalaisten lainasanojen yleistymisen osana puhuttua kielä. Seuraavassa aineistokatkelmassa Hugo toteaa, että meänkieli on puoliksi ruotsia ja puoliksi suomea. Torsten toteaa, että tämä on sitä meänkielä. Alma kommentoi, että kieliä ei saa sekoittaa muihin kieliin, sillä meänkieli on tänä päivänä oma kielensä. Tämän jälkeen Torsten ja Oskar havainnollistavat, miten esimerkiksi meänkielinen sana *diskuteerata* tulee ruotsinkielisestä keskustelua tarkoittavasta sanasta *att diskutera*.

Ruotsinkielinen koulu vaikutti myös siihen, että lukusanat, päivämäärät, kuukaudet ja esimerkiksi ruumiinosat on opeteltu Aapuassa ruotsiksi. Osallistajat käyttivät myös tutkimuksen kuluessa näistä ruotsinkielisiä vastineita. Seuraavassa aineistokatkelmassa Alma kertoo, että ei tiedä kaikkia ruumiinosia suomeksi, vaikka muuten puhuu meänkielä. Tämä johtuu nimenomaan siitä, että ruumiinosat opeteltiin koulussa ruotsiksi. Se, että ruotsinkielisiä lainasanoja mukautetaan arkipuheessa meänkielen, helpottaa osallistujien puhumista ja ilmaisua yleensäkin. Toisaalta se lisää kieleen liittyvää kokemusta vakiintumatomuudesta ja muuntuvuudesta. Aineistokatkelman lopussa Hugo sanoo, että näin puhuminen on heille helpompaa.

AINEISTOKATKELMA 60

HUGO: ruottin kieli puoliksi ruottia niin

*TORSTEN: joo näe mie sanon diskuteeraan
se on keskustela*

ALMA:[jutela

*ALMA: mie vain en tiä minun sisustasta suomeksi kaikkia
syämme tiän mikä se on ja maksa*

joo näe me olema lukehnee koulussa ruottiksi

*TORSTEN: jutela elikkä keskustella sitä keskustelhaan näin niistä vanhoista
että net vanhat tehät se vanha teki sillä laila niinkö että*

OSKAR: [niinkö diskussion

TORSTEN: ja met sanoma diskutera

BIRGIT: joo meilä on ruottissa se

*TORSTEN: näe se on met panema sen
se on se meänkieli*

ALMA: ei saa sekottaa

[tauko]

HUGO: *se on niinkö helpompi meile*

TORSTEN: *joo*

(13.7.2005: 510 ja 516, 8a)

4.3.2 "meihin jäi se vika; met olema ruottalaiset, emmekä me ossaa itte oikein hyvin ruottiakhaan"

Käsittelen osallistujien kouluaikaa hieman lisää, koska sen merkitys on suuri meänkielisyiden taustalla. Seuraavassa tutkimuksen viimeiseen vaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa Oskar pohtii, kuinka koulu pilasi yleensäkin heidän kielitaitonsa, kun he menivät kouluun täysin suomenkielisinä, mutta eivät sitä saaneet kuitenkaan puhua. Ruotsia he eivät puolestaan osanneet. Hugo korostaa, että koulussa ei saanut puhua suomea edes *rastila* eli välitunnilla. Suomea puhumasta tavattuja lapsia rangaistiin ruumiillisesti kieltämällä kouluruokailu tai häpeärangaistuksin seisottamalla nurkassa. Vaikka koulutus ruotsinkieliseksi ja jopa ruotsalaisiksi oli ankaraa, osallistujat eivät kuitenkaan oppineet ruotsia meänkielisessä yhteisössä tai lyhyeksi jääneessä koulussa niin hyvin, että kokisivat tänä päivänä kykenevänsä ilmaisemaan itseään ruotsiksi.

Tämän jälkeen Torsten kertoo tarinan, johon tutkimusprosessin aikana viitattiin usein, mutta jonka myös Torsten itse kertoi toistamiseen. Torsten kertoo, miten hän kuiskaa koulussa kesken oppituntia suomeksi jotakin koulukaverilleen. Samalla Torsten vilkuilee täysin ruotsinkieliseen opettajaan pitäen varansa, että opettaja ei huomaa hänen puhuvan suomea. Kuitenkin opettaja huomaa ja Torsten pohtii, että opettaja luuli hänen puhuvan suomeksi jotakin opettajasta itsestään. Opettaja käy Torsteniin väkivaltaisesti käsiksi kurittamismielessä. Opettaja tukistaa ja lyö poikaa lujasti korville, kunnes Torstenin neljä vuotta vanhempi veli puuttuu tilanteeseen. Veli pakottaa opettajan lopettamaan sanomalla, että jos ei opettaja lopeta tämä lyö kanssa. Kysyn Torstenilta lopuksi, minkä ikäinen hän oli. Torsten kertoo olleensa ensimmäisellä luokalla ja arvelee iäkseen kuudesta seitsemään vuotta.

AINEISTOKATKELMA 61

OSKAR: *koulu pilasit*

katto ei ko praatithiin suomia rastilaki kouluissa no

HUGO: *ei saanu poka praatia rastila*

TORSTEN: *mie olen poika saanu niin*

x ko mie menin ja praatin suomea

HUGO: *ei sielä menny panna suomia sannaakhaan*

se oli niin lujjaa hommaa tietenki

aatella suomeksi sai mutta puhua sitä ei saa

TORSTEN: *me Lassen kanssa istuima rinnakkain ruokapöyässä*

ja tuola Oskarissa oli koulu

me Lassen kanssa istuima rinnakkain

ja mie suomia Lasselle

ja silmäsin välilä ettei opettaja vain kuule

*ette mie suomia
 se oli niin hullu se Kaarin Haakvoist
 se oli joku ruottalainen
 ja ummikko itte
 no se karsi kuule tukhaan
 ja se löi kuule korvale ja tukusti ko kauhia
 ja velipoika oli neljä vuotta vanhempi
 se hyppäsi ruokapöyystä
 ja sano ette lyöppä kerran vielä
 niin hän antaa kansa nyrkistä
 TARJA: minkä ikänen sie olit
 TORSTEN: mie olin ensiluokkaa
 ollukko kuuven seittemän vuoen
 (13.7.2005: 505, 8a)*

Seuraavassa, tutkimuksen viimeiseen vaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa Alma puolestaan muistelee kouluajoja, jolloin ei osannut ärrä-vian vuoksi ääntää kunnolla ruotsin ärrää. Opettaja oli laittanut Alman häpeämään toistuvasti ja perustellut, että norlantilaisen pitää osata lausua selvä r-kirjain.

AINEISTOKATKELMA 62

*ALMA: miekhän ole oppinu ärrää sanhoon oikein koskhaan
 TARJA: ekkö sie sano
 ELMA: prr ja
 OVE: mikä siinäki oli sitten
 ALMA: ja meän opettaja Haakmanni sano
 että menkää kartanolle häpeämhään
 se sano meile ussein
 mie jähyin kujalaki
 menkää häpeämhään
 norlantilainen häätyy sanoa selvän ärrän
 treenaa klara är
 (13.7.2005: 515,8a)*

Aikaisemmin kerroin, kuinka Aapua oli kertojen lapsuudessa meänkielinen kylä. Kuitenkin opetusta annettiin kouluissa ainoastaan ruotsinkielellä, vaikka osallistujat eivät osanneet sanaakaan ruotsia. Vaikka koulutus ruotsinkieliseksi ja jopa ruotsalaisiksi oli ankaraa, osallistujat eivät kuitenkaan oppineet ruotsia meänkielisessä yhteisössä tai lyhyeksi jääneessä koulussa niin hyvin, että koki-sivat tänä päivänä kykenevänsä ilmaisemaan itseään ruotsiksi. Osallistujat eivät koe ymmärtävänsä vielääkään ruotsia niin paljon, että kaikki merkitykset välittyisivät. Kertojat jäivätkin paikallisen meänkielen varaan halutessaan ilmaista kokemuksiaan.

Seuraavassa tutkimuksen viimeiseen vaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa Torsten kuvailee sitä, kuinka huono kielitaito on heihin eli hänen edustamaansa paikallissukupolveen *jäänyt vika*. Torsten toteaa, että vaikka he

ovat Ruotsin kansalaisia, he eivät osaa oikein hyvin ruotsiakaan. Toisaalta edellisen sukupolven puhuma Tornionlaakson suomi on puheessa muuntuvaa ja vakiintumatonta meänkieltä. Birgit kertoo puolestaan katkelman lopuksi, että ruotsinkielen opettelu aikuisena oli hänelle hankalaa.

AINEISTOKATKELMA 63

TORSTEN: meilä jäi

meistä jäi se vika

ette ko met olema ruottalaiset

emmekä me ossaa itte oikein hyvin ruottiakhaan

ja se suomiki on

BIRGIT: [se (ruotsi) oli itteläki

se oli itteläki niin hankalaa

(15.7.2005: 502 – 503, 8a)

Edellisessä aineistokatkelmassa havainnollistan myös sitä, kuinka Torsten ja muut osallistujat liittyvät käsitykseen itsestään ja toimimisestaan viallisuuden elementin. Näin ollen kokemus vaillinaisesta kielitaidosta ei rajaudu pelkästään kielten puhumiseen eri tilanteissa. Viallisuuden elementti pitää sisällään sen, että kertojien paikallissukupolvi ei voi muotoilla ja ilmaista kokemuksiaan tai välittää tietoa puhumalla siten, että he kokisivat olevansa kokonaisia, vaan heissä on tämä vika.

Seuraavassa tutkimuksen viimeiseen vaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa Torsten pohtii kielen merkitystä omassa elämässään. Vaikka meänkielen asema on tänä päivänä arvostukseltaan nousemassa, ja se on Ruotsissa virallinen vähemmistökieli ja sitä opetetaan kouluissa, se ei auta Torstenin sukupolvea. Torsten toivoo, että hänelle olisi annettu koulussa mahdollisuus oppia edes ruotsin kieli kunnolla, vaikka suomea ei opetettukaan, jotta hän osaisi puhua edes yhtä kieltä kunnolla. Torsten toivoo, ”*ette ossais jonkunkhan kielen oorninkiin puhua*”.

AINEISTOKATKELMA 64

TORSTEN: no mulle on kuitenkin merkinny sen

näekkö tätä meän kieltäki alettiin

niin se mie kuitenkin kohaltani itte sanon

ette olisit opettaneet oorninki ruottinkhan

ette ossais ruottinkhan

ette ossais jonkunkhan kielen oorninkiin puhua

(15.7.2005: 506 – 507, 8a)

Seuraavassa aineistokatkelmassa, joka kuuluu myös tutkimuksen viimeiseen vaiheeseen, Oskar vertaa oman paikallissukupolvensa ruotsinkielen taitoa lapsen kielitaitoon ja paskakielen puhumiseen. Osallistujat selittävät, että paskakielellä tarkoitetaan kertojien lapsuudessa lapsille opetettua erityistä lastenkieltä. Paskakieltä opetettiin lapsille ennen kuin nämä olivat oppineet ääntämään esi-

merkiksi ärrät ja ässät. Puhuessaan ruotsia esimerkiksi ruotsalaisille viranomaisille, kertojat kokevat olevansa ilmaisussaan osaltaan lapsen asemassa.

Aloitin seuraavan aineistokatkelman toteamalla, kuinka osallistujien sukupolvi puhuu Aapuassa suomea. Katkelma on jatkoa aikaisemmin aloitetulle pohdinnalle. Kysyn, onko paskakieli sellainen kieli, jolla ei pysty kaikkea ilmaisemaan. Torsten ja Alma viittaavat paskakielellä lapsen kieleen, silloin kun tämä ei ole vielä oppinut kaikkia sanoja ja äännteitä. Hugo lisää, että *”joka jääpi keskitekoseksi se puhuu paskakieltä”*. Tämän jälkeen Torsten, Birgit ja Alma kertovat kuinka paskakieltä puhuttiin ennen nimenomaan lapsille. Tietyt sanat sanottiin lapsille ikään kuin omalla kielellä. Birgit kertoo kuinka sokeri oli *kokkaa* ja maito *ummaa*. Tarkastelen aineistokatkelmaa siten, että osallistujien näkökulmasta ne, jotka eivät ole oppineet kunnolla ruotsia ja joiden suomenkieli on muuntunut meänkieleksi, ovat jääneet heidän itsensä mielestä kielenkehityksessään ikään kuin keskeneräisiksi.

AINEISTOKATKELMA 65

TARJA: *mutta teän sukupolvi puhuu aapuassa suomea*

TORSTEN: *joo*

OSKAR: *se on kyllä ruotti on meile paskakieli*

ELMA: *lapsi se puhuu paskakielen*

aina sanothiin ko se puhu lapsen kielelä

se puhuu vielä paskakielelä ässää ei ollu ja

TARJA: *onko se paskakieli se ettei sillä ei pysty ihan kaikki ilmasemaan*

HUGO: *niin*

TORSTEN: *se ei sano ässäkhään ei*

ALMA: *niin lapsi ko se puhuu*

niinkö vähän sekasin enneko on kehittyne puhe

TORSTEN: *täh*

ALMA: *puhuu paskakieltä*

HUGO: *joka jääpi keskitekoseksi se puhuu paskakieltä*

TORSTEN: *ennen kuule niinku opetethiin kläpit paskakieleksi*

ja net sanoit ussein kuule

net ei sanonheet selvää sanna

ne sanoit niinkö jollaki laila paskakielelä ittekki

BIRGIT: *joo niinkö lapsen kielelä*

ALMA: *annettiin kokkaa ja ummaa lapselle*

BIRGIT: *sehän opetethiin sitten*

kokka oli sokkeria ja umma oli maitoa

(15.7.2005: 513, 8a)

Kieleen liittyvä pohdinta jatkuu myös seuraavassa aineistokatkelmassa, joka kuuluu tutkimuksen viimeiseen vaiheeseen. Aineistokatkelmassa Torsten pohtii, kuinka hän on nähnyt televisiosta, että esimerkiksi Keski-Euroopasta tai Iranista tulleet maahanmuuttajat eivät puhu ruotsia lainkaan murtaen, *pryyttää*, kuten he Torstenin mielestä tornionlaaksolaisina tekevät. Lisäksi Torsten korostaa, että Ruotsin ulkopuolelta Ruotsiin tulevat maahanmuuttajat oppivat kielen no-

peasti, jopa kuukaudessa. Hugo myös korostaa, että maahanmuuttajat ovat tämän suhteen taitavia, ”*joo se on hyä*”. Torsten vielä korostaa aineistokatkelman lopussa sitä, kuinka *fiiniä*, hienoa ruotsia maahanmuuttajat puhuvat. Tarkastele aineistokatkelmää siten, että kertojat kokevat osaavansa ruotsia liian vähän ollakseen oikeita ruotsalaisia. Tämä johtuu osittain siitä, että he kokevat puhuvansa ruotsia voimakkaasti murtaen eli, *pryyttaavat*, vaikka ovat asuneet Ruotsissa koko elämänsä. Kertojat vertaavat omaa murtaen puhumista siihen, kuinka nopeasti maahanmuuttajat oppivat *fiinin*, hienon ruotsinkielen ääntämisen nopeasti.

AINEISTOKATKELMA 66

TORSTEN: *mutta mie olen kattonu nuot keskieuruuppalaiset*

ko no iranilaiset ja irakkilaiset tulevat tänne

mie olen kuunellu, teeveestä kattonu

niin jonku kuukauen on ruottissa kuule

niin se ei vähääkkään pryyttää niinkö met tehemä

TARJA: *niin*

HUGO: *joo se on hyä*

TORSTEN: *se puhuu niin fiinin ruottin*

TARJA: *mitä se pryyttaminen on*

TORSTEN: *se on sitä ette se*

BIRGIT: *[murre*

TORSTEN: *murre*

(15.7.2005: 506 – 507, 8a)

Aikaisemmin totesin, että kertojien vanhemmat saivat aikanaan käydä suomalaista koulua Ruotsin Tornionlaaksossa. Samassa esimerkissä pohdin kertojien kanssa heidän kokemustaan tornionlaaksolaisuuden ja ruotsalaisuuden välimuotona. Toisaalta haluan osoittaa kertojille ymmärtäväni ja hyväksyväni sen mitä minulle kipeistä, kollektiivista kokemuksista kerrotaan. Seuraavassa viimeiseen vaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa pyydän osallistujia pohtimaan asemaansa ruotsalaisen yhteiskunnan valtakielen eli ruotsin ja osallistujien vanhempien äidinkielen, eli suomen välimaastossa. Aloitan toteamalla, että ”*te ootta semmonen niinkö välimuoto*”, viitaten aikaisemmin esille ottamaani meänkielen asemaan suomen ja ruotsin välillä. Birgit vahvistaa tämän toistamalla viimeisen sanan. Myös Torsten vahvistaa.

Tämän jälkeen Torsten alkaa pohtia sitä, kuinka meänkieli on suomen- ja ruotsinkielen välille muodostunut *pilakieli*. Hugo perustelee tätä sillä, että kieleen on sekoitettu paljon ruotsin lainasanoja. Alma jatkaa pohdintaa toteamalla, että hänen isä ja äitinsä eivät osanneet ruotsia lainkaan ja kävivät suomenkielisen koulun. Tämän Hugo vahvistaa toteamalla saman asian, jonka hän toi esille tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa. Hugon mukaan heitä edeltävä sukupolvi kävi suomalaisen koulun, eivätkä he voineet pilata meänkieltä. Tämän jälkeen Hugo toteaa, että hänen edustamansa sukupolvi on pilannut meänkielen, koska on alkanut sekoittaa siihen ruotsia.

AINEISTOKATKELMA 67

TARJA: *te ootta semmonen niinkö välimuoto*

BIRGIT: *väli joo*

TORSTEN: *joo*

TARJA: *välimuoto että teän vanhemilla oli se vahava suomen kieli ja teän*

TORSTEN: *joo*

BIRGIT: *joo*

TARJA: *lapsilla vahava ruottin kieli te ootta täsä asia niinkö*

TORSTEN: *[joo*

BIRGIT: *[joo*

TARJA: *välilä*

BIRGIT: *niinkö keskelle*

TORSTEN: *se on semmonen semmoseksi pila, pilakieli*

HUGO: *paljon sekottanheet olema tietenki*

ALMA: *ja minun ja Helnyn äiti ja isä osahneekkaan ruottia*

BIRGIT: *joo ei ainakhaan*

ALMA: *isä ja äiti osahneekkaan ruottia se suomen koulun kävit*

HUGO: *he kävit suomalaisen koulun*

ei het ole pilahneet tätä torn[ionlaakoson suomea]

mutta me olema nuoremmat alkahneet käyttämhään ruottia

ja siinä se on

(13.7.2005: 502 - 503, 8a)

Edellä olen havainnollistanut sitä, kuinka meänkieli näyttäytyy paikallissukupolvelle "välitilana", joka on opittu ja omaksuttu perinteisen, tornionlaaksolaisen elämäntavan puitteissa. Modernisaation myötä elämäntapa on muuttunut, samoin kieleen on omaksuttu yhä enemmän vaikutteita ruotsin kielestä nimen omaan arjessa puhumisen yhteydessä. Kieli on muuttunut tähän päivän tultaessa niin paljon, että osallistujat mieltävät sen *pilakieleksi* tai lasten puhumaksi *pas-kakieleksi*, joka ei ole oikeaa kieltä. Ruotsinkieltä aapualaiset eivät myöskään oppineet mielestään tarpeeksi. Kertojat liittävätkin kokonaiskäsitykseen itsestään tornionlaaksolaisina ja toimimisestaan tornionlaaksolaisina viallisuuden elementin. Viallisuuden elementti pitää sisällään sen, että osallistujien paikallissukupolvi ei voi muotoilla ja ilmaista kokemuksiaan tai välittää tietoa puhumalla siten, että he kokisivat olevansa täydellisiä.

4.3.3 "nuoret mennee huonneisiinsa, ne välitä näistä meän jutuista"

Tässä osaluvussa havainnollistan meänkielen asemaa aapualaisen paikallissukupolven kielenä. Tällä tarkoitan sitä, että meänkieltä puhuu meänkielisissä kylissä kotikielenään tavallisimmin enää vanhimmat tornionlaaksolaiset sukupolvet. Myös Aapuassa nimenomaan kylän vanhimmat puhuvat keskenään meänkieltä. Seuraavassa ensimmäiseen tarinankerrontavaiheeseen liittyvässä aineistokatkelmassa Alma kommentoi tarinankerrontaa toteamalla, että nykyään, kun lapsille puhutaan vain ruotsia, he eivät voi seurata vanhempien ihmisten tarinankerrontaa ja praatia. Alma jatkaa, että lapset menettävät tässä suh-

teessa paljon, koska eivät voi ymmärtää vanhempiensa kieltä. Alma tarkoittaa, että nuorempi sukupolvi menettää samalla myös mahdollisuuden oppia ja tietää perinteiseen elämäntapaan ja ennen eläneisiin ihmisiin liittyvistä asioista.

AINEISTOKATKELMA 68

*ALMA: niin nykkö puhuthan vain ruottia lapsille
ei ne seuraa myötäkhän vanhempitten praatia
jos suomea puhuthan, ei ne seuraa myötä, ei
menettävät paljon justhiin sen kielen vuoksi
(5.4.2005: 102, 2b)*

Aapuassa meänkieltä puhutaan tavallisimmin osallistujien paikallissukupolven sisällä. Nuoremmille puhutaan joko osittain meänkieltä tai pelkästään ruotsia. Näin saman perheen sisällä puhutaan eri kieliä eri tilanteissa ja eri ihmisille. Seuraavassa tutkimuksen kolmanteen vaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa Alma kertoo, että he puhuvat omille lapsilleen suomea, mutta lapsenlapselle ruotsia. Lapsenlapsi myös vastaa ruotsiksi.

AINEISTOKATKELMA 69

*ALMA: ja meilä on niitten vanhemmilla on suomi
ja Kristiinan nuorin sille ruottia
BIRGIT:[joo, joo näe se
ALMA: hän vastaa ruottiksi
(26.4.2005: 346, 4b)*

Seuraavassa aineistokatkelmassa, joka kuuluu tutkimuksen kolmanteen vaiheeseen Torsten ja Birgit, jotka ovat aviopari, kertovat, että muuttaessaan Aapuasta Kiirunaan töihin he pyrkivät puhumaan Kiirunassa syntyneille lapsilleen ruotsia. Torsten ja Birgit tekivät tämän valinnan, vaikka ruotsin puhuminen oli heille itselleenkin erittäin vaikeaa, koska he eivät olleet koskaan oppineet sitä meänkielisessä kotikylässään riittävästi. He ajattelivat Birgitin mukaan kuitenkin, että meänkielisyydestä olisi ollut lapsille haittaa heidän opiskellessaan Ruotsissa ja sopeutuessaan muutenkin ruotsalaiseen elämäntapaan. Vastaavasti he ajattelivat, että ruotsinkielen taito voisi auttaa lapsia eteenpäin elämässä. Torsten ja Birgit puhuvat lapsilleen edelleen automaattisesti aina ruotsia, vaikka keskenään puhuvatkin suomea. Esimerkiksi Marjut Aikio (1988; 1991, 101 - 103) on kuvannut kielisosiologisessa tutkimuksessaan tilannetta, jossa vanhemmat pyrkivät tietoisesti hylkäämään etnisyyttään esimerkiksi luopumalla vapaaehtoisesti äidinkielestään *etnisenä dilemmana*. Aikion tutkimus keskittyy saamelaiseen kielenvaihtoon saamenkielestä suomeksi saamelaisten kotiseutualueella Suomen Vuotsossa.

AINEISTOKATKELMA 70

*BIRGIT: mie sitten sillon ko met menimä täältä
meilä oli niin kauhian hankala se ruotti*

*joo ja tykkäsimä että puhuvat
 kansa ruottia että niillä on helpompi
 TORSTEN: no mie
 TARJA: sen että pärjäävät paremmin
 BIRGIT: net pärjäävät paremmin
 ko me ko meillä on niin hankala ollu sen ruottin kansa
 niin sillä se on tullu stten se
 että sitä aina puhuttiin sitten sitä ruottia
 ja me puhuma vieläkin se automaattisesti tulee
 että sitä puhuu ruottia poikasileki
 me keskenäme puhuma aina suomea
 mutta ko pojat tulevat
 se Torstenki, eikö ruottia vain
 (26.4.2005: 346, 4b)*

Huonoksi koettu kielitaito ja meänkielen puhumiseen liittyvät kokemukset vaikuttavat yleensäkin kokemusten ja tarpeiden ilmaisuun. Se, että osallistujat eivät tämän lisäksi ymmärrä aivan täydellisesti puhuttua ruotsinkieltä, joka eroaa Tornionlaaksossa puhutusta ruotsista, lisää kertojien huolta siitä, miten he tai heidän omat läheisensä tulevat ymmärretyiksi tulevaisuudessa erityisesti, kun joutuvat vanhuuden ja heikentyvän toimintakyvyn myötä ulkopuolisen avun varaan. Kielikysymys yhdistyy huoleen omasta ja läheisten terveydestä sekä huoleen arjesta selviämisestä, sekä yhteisön ulkopuolisen ei-meänkielisen avun varaan joutumisesta. Seuraavassa aineistokatkelmassa, joka kuuluu tutkimuksen viimeiseen vaiheeseen, Hugo pohtii sitä, miten kokee turvallisempaan sen, että tuntee ihmiset ja kokee *pärjäävänsä* kielessä. Pärjäämisellä tarkoitetaan lähinnä kykyä toimia tietystä tilanteesta päämäärätietoisesti siten, että kokee myös hallitsevansa tilannetta ja omaa toimintaansa.

Erityisesti Hugo pohtii sitä, miten vaikeaa olisi, jos joutuisi vanhainkotiin ymmärtämättä kieltä. Hän jatkaa, että on vaikea noudattaa lääkärin ohjeita, jos menee lääkäriinkin, jos ei ymmärrä mitä lääkäri sanoo. Ruotsalainen yhteiskunta kansainvälistyy ja ymmärtämisen vaikeutta lisää esimerkiksi se, että lääkäri voi olla maahanmuuttaja ja puhuu ruotsia murtaen. Aineistokatkelmassa Birgit kertoo, miten meänkielisille on vaikeaa ymmärtää esimerkiksi tanskalaisen lääkärin puhetta. On kuunneltava erittäin tarkasti, eikä sittenkään voi olla varma, ymmärsikö oikein. Hugo vahvistaa toteamalla, että tällöin ei pääse oikein käsitykselle asiasta. Birgit vielä korostaa, että vaikka kuinka pyrki kuuntelemaan, ei välttämättä siltikään ymmärrä kaikkea.

AINEISTOKATKELMA 71

*HUGO: kyllä se turvallisempi on tiettenki ko tuntee
 ja kielessä pärjää
 kyllä se aina paranee jos vanhaki ja sinne mennee (vanhainkotiin)
 eikä ymmärrä kieltä niin se on
 BIRGIT: joo se on hankala
 HUGO: se on hankala varsin*

BIRGIT: *joo ei siitä tule mitään*
 HUGO: *vaikka mennee toktohrüinki*
jos et sie kieltä oikein nouata niin se on hankala
 BIRGIT: *se on nykkö mennee toktoriin*
ja se on tanskalainenki lääkäri
se on kauhian hankala meiläki
 HUGO: *se on hankala ei pääse oikein käsityksele*
 BIRGIT: *se joutuu kuuntelheen niin kauhian tarkoin*
ette sie saat siitä
ekkä sie sen tähenkään käsitä ettei se ole kyllä
 TARJA: *[niin*
(13.7.2005 :532, 8b)

Meänkieltä voi pitää paikallissukupolven kielenä kahdesta syystä. Ensinnäkin meänkieli on Aapuassa kieli, jota paikallissukupolven sisällä käytetään päivittäin. Sen sijaan nuoremmat sukupolvet käyttävät yhä enemmän ruotsia. Nuorin sukupolvi eli he, jotka ovat iältään kertojien lastenlasten ikäisiä, ovat yleensä täysin ruotsinkielisiä. Meänkielen puhuminen toisaalta rajoittuu tornionlaakso-laisiin yhteisöihin. Yhteisöjen ulkopuolisten kanssa pyritään puhumaan ruotsia. Meänkieli edustaa aapualaisille epävirallista, paikallista ja jossakin määrin alueellista kotikieltä, jota kykenee puhumaan ja ymmärtämään yleensä vain vanhimmat sukupolvet.

4.3.4 ”ruottissa ole voimaa, sillä voi koiraakaan komentaa”

Tässä osaluvussa tarkastelen meänkieltä paikallissukupolven voimavarana. Seuraavassa tutkimuksen kolmanteen vaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa Alma pohtii, kuinka meänkielellä puhuminen antaa enemmän kuin ruotsinkielen puhuminen. Alma jatkaa, että tämän vuoksi meänkielellä voi kertoa yhteisön sisällä enemmän asioita kuin ruotsiksi. Ruotsiksi kerrottuna tarinat eivät Alman mukaan kuuluta mitään, eli ne eivät välitä yhtä paljon kokemuksiä, tietoa ja merkityksiä.

Hugo jatkaa kuvaamalla, että ruotsiksi ei kannata koiraakaan kouluttaa, koska koira ei ymmärrä mitään. Mutta kun *murjaisee* suomeksi, koirakin tietää. Elman kuvaus kertoo, kuinka paljon enemmän meänkielellä voi ilmaista asioita yhteisössä. Hugon kuvaus taas kertoo, kuinka paljon parempaa toiminnan kieltä suomenkieli hänelle edustaa. Hugo kuvaa kuinka ruotsinkielellä ei voi sanoa yhtä vaikuttavasti kuin suomenkielellä. Koira ei ymmärrä kieltä, jossa ei ole samaa voimaa kuin meänkielessä. Hugo jatkaa kuvaamalla ruotsinkieltä ilmaisultaan liian pehmeäksi kieleksi, koska siinä ei ole samaa voimaa kuin suomenkielessä. Torsten vahvistaa Hugon kuvauksen. Torsten, Pekka ja Hugo kuvaavat tämän jälkeen kuinka eteenkin suomenkielisissä kirosanoissa on voimaa. Vastaavasti ruotsin kielessä ei ole heidän tarvitsemiaan voimasanoja.

AINEISTOKATKELMA 72

ALMA: *se niinkö antaa enämpi jos sie sanot meänkielelä*

BIRGIT:[joo

ALMA: ja kaikki nämä jutut
 TORSTEN: [mutta kuule ko

ALMA: mitä on hauskat jutut kylässä
 ei ne kuuluta mithään jos ne ruottiksi sanotaan
 PEKKA: [ei helevetti nole

HUGO: kouluttaa koiraaki
 ko ne ruottiksi
 no piru sunkhan se käsitä mithään
 ko suomeksi murjasee kyllä se tietää
 ei sitä saata ruottiksi niin vihasesti sanuakkaan

PEKKA: häättyy huutaa että perkele
 HUGO: joo ruottia kläpätethään
 se sunkhan käsitä niinkö mishään mithään

TORSTEN: ei koira riepu käsitä ollenkhaan
 HUGO: joo ruottiksi sole mithään
 PEKKA: joo
 TORSTEN: se käsittää kirrouksen koira
 HUGO: kyllä se käsittää
 PEKKA: se kuulee niinko sen nuotin siinä

HUGO: joo se tietää sen minkälainen on tahti sillä
 että se nysson vihanen
 PEKKA: koko kylä parkuu että perkele
 HUGO: joo ruottiksi sole mithään
 fji faania vaan
 (27.4.2005: 372, 5b)

Seuraavassa tutkimuksen viimeiseen vaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmas-
 sa Birgit pohtii, kuinka meänkielen asema on nykyaikana muuttunut ja kielen
 arvoasema noussut. Birgit toteaa, että suomenkieltä saa puhua ja kieli on nyky-
 ään yleensäkin hyväksytympi, *akseteerattu* kuin aikaisemmin. Oskar vahvistaa
 tämän. Tämän jälkeen Torsten kertoo, miten hänen sukulaispoikansa oli Kiiru-
 nassa kieltäytynyt vastaamasta hänen suomalaisen kysymykseen suomeksi.
 Sen sijaan poika oli vain puistanut päätään. Torsten oli kysynyt asiasta pojan
 äidiltä. Myöhemmin poika oli kertonut äidilleen, että ei ollut halunnut vastata
 suomeksi, sillä jos muut kuulevat, niin he haukkuvat häntä *finpajjariksi*. Birgit
 jää pohtimaan, miten nykyään on kuitenkin hyvä asia, että osaa useita kieliä.
 Torsten jää vielä muistelemaan poikaa ja kertoo, että koska poika oli opetellut
 ruotsinkieltä lapsesta asti, tämä osaa ruotsia paremmin kuin he.

AINEISTOKATKELMA 73

BIRGIT: mutta nykyaikana on muuttunu
 tämäki nyt on tuota sillälaila
 ette ny saapi puhua suomea
 ja se on niinku enämpi akseteerattu nyt ko sillon ennen
 OSKAR: on ainaki

TORSTEN: *yhen aikaa se joo niin se kattottiin ylös
kuule mie muistan ko sisaren tykönä Kirunasa
toinen (sisaren) poika niistä ja se mie mie kysyn ette onkos äiti kotona
ei se ko puisti päätä eikä sitten
mie menin sisäle sitten ja X oli kotona
ja mie sanoin x:lle ette mikäs (pojalla) on
ette ko se ei sei vastannu ko mie kysyin
se vastas että jälkhiin sannoo mulle sano
ette ko se tuli ja kysy suomeksi
ja hän niin silloin hän ei vastannu
ko ne sanovat ette finpajjari
että silloin jos hän suomeksi
BIRGIT: *joo, joo*
TORSTEN: *joo, silloin jos hän suomeksi*
BIRGIT: *ja nythän se on hyä
ette sitä ossaa kaikki kieltä*
TORSTEN: *mutta näe nykyvään se ossaaki taasen
se ossaa ruottin paremmin ko me itte ossaama*
MARGTI: *joo*
HUGO: *joo tietenki*
TORSTEN: *näekkö hän on oppinu sen ruottin kläpistä saakka
(13.7.2005: 509, 8a)**

Seuraavassa tutkimuksen kolmanteen vaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa Alma toteaa, että kun kuulee asioista kerrottavan suomen kielellä, se antaa hänelle enemmän. Myös jutut ovat hausempia Alman mukaan silloin, kun ne kuulee kerrottavan suomenkielellä. Hugo toteaa myös, että jutut ovat hausempia suomenkielellä. Hän jatkaa, että ruotsiksi jutut kuulostavat kummallisilta, eivätkä ne naurata ketään. Alma jatkaa, että hänen mieleen tulee esimerkiksi sana äiti, joka merkitsee enemmän äitiä kuin ruotsin vastaava sana *mamma*. Birgit toteaa, että merkitys riippuu siitä kuinka on *harjaantunut* eli tottunut puhumaan. Alma ja Helny vastaavat, että heidän kotona on sanottu aina äiti ja isä. Tähän Helny toteaa, että niitä myös arvottaa enemmän.

AINEISTOKATKELMA 74

ALMA: *mutta kaikki jutut ja kaikki niinkö kuulee suomeksi
niin se antaa enämpi ko ruottin kieli
kaikki hauskat jutut*
HUGO: *paljon hauskemmaxi se tuntuu
kummalle tietenki
kethään naurata ko se ruottiksi*
ALMA: *mulla tuli mieleen tämä sana äiti
se on enämpi niinku äiti se on äiti
se niinku semmonen enämpi ko että mamma*
TARJA: *joo niin se on se joo*
BIRGIT: *se on tietenki se kunka sitä harjaantunu puhumaan*

ALMA: no met olema sanohneet ja meilä on äiti ja isä
HELNY: sitä arvottaa enämpi äitiä ja isää
 (27.4.2005: 372, 5b)

Seuraavassa aineistokatkelmassa Alma jatkaa pohtimalla, sitä kuinka kaikki jutut merkitsevät enemmän ja ovat hausempia silloin, kun ne kerrotaan ja kuullaan suomeksi. Samalla hän toteaa, että lapset, jotka eivät osaa meänkieltä, eivät voi myöskään jakaa meänkielisiä juttuja ja menettävät tämän vuoksi paljon. Tämän jälkeen Hugo toteaa, että hän ei kykene sanomaankaan mitään hauskaa ruotsiksi. Birgit pohtii, että tilanne johtuu siitä, että he ovat tottuneet puhumaan suomea. Vastaavasti tilanne olisi sama ruotsinkielisillä. Torsten kertoo, kuinka hän katsoo ruotsinkielistä ohjelmaa, jossa selitetään, puhutaan ja nauretaan paljon, mutta häntä sketsit eivät naurata. Torsten kommentoi sano-neensa, että ruotsalaiset nauravatkin tyhjää. Alma jatkaa, että niille, jotka puhuvat ruotsia, jutut ovat hyviä, mutta heille ne eivät merkitse mitään. Hugo vahvistaa toteamalla, että *seku nauravat* eli nauravat ilman mitään syytä. Torsten jatkaa, että se, että jutut eivät naurata, johtuu siitä, että ne eivät merkitse heille mitään. Pohdin kerrottua seikkaa ääneen toteamalla, että vaikka tarinat ymmärtää, ne eivät merkitse mitään. Torsten vahvistaa tämän.

AINEISTOKATKELMA 75

ALMA: se on hauska nämä jutukki
mutta kato nuo lapset jotka ei osaa meänkieltä
ei niilä ole näitä hauskoja
TORSTEN: ei
BIRGIT: ei
ALMA: ne menettävä niin paljon kielessä
HUGO: ja ruottiksi saata niinkö mithään hauskaa sanoakhaan
BIRGIT: se olema met jotka olema harjaantunu puhumaan suomea
niin mutta ne jotka aina puhuva ruottia
niin kyllä niilä on hauska
TORSTEN: kyllä mie olen kattonu theeveessä
ne puhuva ruottia ja naurava ja selittävät
ALMA: [ainaki se on heile mutta meile se ei kuuluta mithään
BIRGIT: ei
TORSTEN: se ole niinkö mikhään
mie olen sanonu että ko ne nauravat tyhjään
HUGO: seku nauravat
ALMA: tyhjännaurajasta tule ihmistä
HUGO: näkevät se on hauskaa
TORSTEN: joo että ko se ei niinkö merkitte heän praati
ja ne pitävät sitä niin hauskana ja nauravat
TARJA: niin vaikka ymmärtää mitä ne sanno se ei merkitte mithään
TORSTEN: joo ei se niinkö merkitte mittään
HUGO: joo ei niin
 (27.4.2005: 380, 5b)

Meänkieli asettuu aapualaisen paikallissukupolven arjen yhteyteen siten, että se toimii paikallisesti voimavarana, koska sillä voi ilmaista tunteita ja kokemuksia sekä se edustaa toiminnan kieltä. Osallistujat tulevat myös ymmärretyiksi yhteisössään meänkielisen kanssakäymisen kautta. Kuitenkin laajemman ruotsalaisen yhteiskunnan yhteydessä tornionlaaksolaisuus ja meänkielisyys tuottaa kokemuksen vaillinaisuudesta ja siitä, että osallistujat ovat lapsen asemassa ruotsalaisessa yhteiskunnassa. Tällöin meänkieli tornionlaaksolaiseen etnisyyteen liittyvänä voimavarana edellyttää riippuvuutta paikallisyhteisöstä ja paikallissukupolvesta.

4.4 Tornionlaaksolaisuus ja uudet arvot kohtaavat: kestävyys ja kulutus

Tässä alaluvussa tarkastelen sitä kuinka perinteisen tornionlaaksolaisen elämäntavan piirissä omaksutut kestävyttä, niukkuutta ja jatkuvuutta korostavat arvot yhdistyvät tämänpäivän elämää helpottavien ja arjen mukavuutta lisäävien kulutustottumusten ja niihin liittyvien valintojen kanssa. Osallistujat syntyivät aikana, jolloin teknologiset uudistukset tulivat yksitellen kylään. Muun muassa uskonto hidasti muoti-ilmiöiden leviämistä. Tänä päivänä paikallissukupolvi elää samassa kylässä jatkuvien uudistusten ja muoti-ilmiöiden virrassa. Aineistonkeruun aikana kylään rakennettiin uutta, nopeaa laajakaista yhteyttä ja tuulivoimalapuiston toimintaa käynnisteltiin läheiseen vaaraan. Alaluvussa tarkastelen erityisesti sitä kuinka osallistujat kohtaavat tämän päivän kuluttamiseen ja siihen perustuvat valinnanmahdollisuudet yhdessä perinteisen elämäntavan ja siihen perustuvan etnisyyden pohjalta.

4.4.1 ”soon Jumalan kuu, ei sinne mennä”

Osallistujia edeltävää sukupolvea teknologian tulo hämmensi, mutta myös pelotti, ja sai aikaan suuttumusta. Suuttumusta herätti erityisesti se, että innovaatiot sotivat uskontoon ja Raamattuun perustuvaa maailmankatsomusta vastaan; kuuluihan uuden luominen yleensäkin pelkästään Jumalalle, ei ihmiselle. Ensimmäistä kuussakäyntiä seurattiin kylässä televisiosta ja se aiheutti erityisesti kylän vanhimmissa ihmisissä suuttumusta ja epäuskoa. Seuraavassa tutkimuksen toiseen vaiheen tarinankerrontaan kuuluvassa aineistokatkelmassa Alma kertoo, miten Torstenin äiti oli vihainen kun näki televisiosta, että ihminen oli käynyt kuussa. Äidin mielestä kuu on Jumalan, eikä sinne voi ihminen mennä. Torsten jatkaa, että hänen äitinsä mukaan oli aivan eri asia piirtää asioita paperille kuin mennä kuuhun tosiasiallisesti.

Hugon isä oli puolestaan sitä mieltä, että televisiosta näytetty kuuhun meno ei ollut ollenkaan totta. Sen sijaan ihmiset olivat Hugon isän mielestä menneet *kontti* selässä hyppimään tietylle tyhjälle paikalle. Hugo kertoo miten oli itsekin pohtinut, että jospa kuuhun meno on todellakin vain valetta ja heitä vain huiputetaan, *plyhvataan*. Aineistokatelma loppuu kertojien pohtiessa

kuinka suuri tapahtuma kuuhun meno aikanaan oli. Ihmisen kuuhun meno nimenomaan kyseenalaisti Jumalan kaikkivoipaisuutta ja yksinomaista oikeutta luomistekoihin.

AINEISTOKATKELMA 76

ALMA: oli se vihasa meile sillonko kuuhun menttiin
niin vahathiin theeveetä

HUGO: joo ei ainakhan jumalan kuuhun

ALMA: mitä helvettiä aapualaiset kuussa tekevät
sinne ei mennä

HUGO: joo jumalan kuu

ei sinne mene

ALMA: sinne ei mennä

[nauravat]

TORSTEN: sano että niitä saattaa papehrin riitata

että sinne on menosa

mutta millä sie sinne menet

se on niin kaukana

ALMA: hän oli vanha

kaheksantoistasaan luvun ihmisiä hän

BIRGIT: joo

TORSTEN: joo

HUGO: että millä me sinne

ole menny ainakhan

ei vanha sitä usko

faariki sano että se ole ko jossaki sielä Höökkenissä

ne hyppivät kontti sölässä

nääkkö se hyppi sielä kuussa

se sano että niillä on kontti sölässä

sielä Höökkenissä ko ei sielä mithään

ei ainakhan ne kuussa ole

mie attelin jo vain jos se plyhvaa vaan

helppo meitä plyhvata

hyppivät kontti sölässä vain mutta se oli

HELNY: [mutta se oli iso

BIRGIT: [on ainaki joo

ALMA: ainaki iso tapahtuma ko kuuhun menttiin

joo

(26.4.2005: 176, 4a)

Osallistujien lapsuudessa ilmaantuneita, uusia teknologisia keksintöjä käytiin usein myös katsomassa Aapuan ulkopuolella ennen kuin ne saapuivat varsinaisesti kylään. Joskus keksintöjä pyrittiin rakentamaan itse. Seuraavassa ensimmäisen vaiheen tarinankerrontaan kuuluvassa aineistokatkelmassa Pekka kertoo isänsä nuoruuteen liittyvän tarinan. Yksi sen ajan kylän pojista, Salomo, oli

nähty ensimmäisen polkupyörän Matarengissä eli nykyisessä Ruotsin Ylitoriossa. Polkupyörässä oli erikoista se, että renkaat olivat peräkkäin eivätkä rinnakkain kuten kottikärryissä, *kotkärryissä*. Pekan isä ja muut pojat päättivät rakentaa kuvauksen perusteella oman polkupyörän kuten olivat aikaisemmin rakentaneet itse työnnettäviä kärryjä. Kun Pekan isä työntää Kalla-nimistä poikaa omatekoisella pyörällä, pyörä kaatuu kivikkoon ja Kalla loukkaantuu pahana näköisesti.

Tapahtumaa todistanut poika toteaa, ettei ollut ihme, että pyörä kaatui. Hän oli sitä mieltä, että pyörä kaatui, koska se oli alun perinkin väärin rakennettu. Pyörän renkaat oli laitettu peräkkäin eikä rinnakkain kuten kottikärryissä. Koska siitä, oliko pyörä rakennettu väärin vai oikein oltiin erimieltä, päättivät pojat lähteä kysymään asiaa Roopelta. Hän oli Pekan tarinan mukaan Raamatua lukenut mies ja häneltä yleensä kysyttiin kaikki asiat, koska häntä pidettiin kylän viisaimpana miehenä. Roope tutki pyörän ja sanoi, että kyllä pyörä on väärin rakennettu. Roopen mukaan pyörien pitää olla rinnakkain, jotta sillä pysyy pystyssä. Roope pysyi kannassaan, vaikka Salomo väitti itse nähneensä, että myös Matarengissä olleessa polkupyörässä olivat pyörät olleet peräkkäin eikä rinnakkain. Roope perustelee, että yksinäinen rengaskaan ei pysy pystyssä itsestään, miten sitten kaksi perättäistä pyörää joiden välissä istuu ihminen ja joka vielä liikkuu kovalla vauhdilla eteenpäin. Tarinan lopuksi miehet kommentoivat, että vaikka keksinnöt eivät olleet vielä koviin korkealla, kehitystä tapahtui kuitenkin. Polkupyöräkään ei voinut pysyä pystyssä, koska se oli niin uusi ilmiö.

AINEISTOKATKELMA 77

PEKKA: *näe pappa sano että helykkäsit Kallaa sillä [pyörällä]*

ja se Kalla lankesi sinne kivikkoon

niin verissäki

ja ne otti Roopen siiten sinne kattomhan sitä pyörää

sehän soli niinko kaikkein viisainkylästä

jolta kysythän kaikki asiat

että onko se mahdollista että se pyssyy pystyssä

ko rattaat on pantu peräkkäin

TORSTEN: *joo joo*

PEKKA: *ja se Roope sano*

se oli tutkinu ette se on väärin tehty se pyörä

muttakko se Salomo mainoaa

että peräkkäin ne oli Matarengissäkin ne rattaath

Roope oli sanonu että te ko itteki näettä

että ko rattaat pannaan ettei ittenänsäkhän

eivät ne pysy pystyssä

niin siihen vielä mies istuu pääle

ette vauhti mennee se on aivan mahoton

TORSTEN: *että rinnakkain ne häättyvät olla*

PER: *joo ainaki rinnakkain ne panhaan*

HUGO: *[panhaan rinnakkain*

PEKKA: *se soppii siihen ko keskele oikein siinä istuu
ettekö peräkkäin
ittenänsäkhän pysy pystyssä
vielä siinä päälä istuu*
TORSTEN: *joo*
HUGO: *se kaatuu kaajuit tietenki outo oli
keksintö ollu niin korkiala sillon*
TORSTEN: *ei ei se ollu
kyllä se oli aika matalala*
HUGO: *joo
kuiten kehitystä oli*
(8.3.2005: 25, 1a)

Osallistujille itselleen teknologian tulo oli kuitenkin kiehtovaa. Sitä, mitä ei vielä odotettu Aapuaan tai mitä ei pystytty itse kuvauksen perusteella rakentamaan, mentiin kuitenkin katsomaan. Seuraavassa aineistokatkelmassa, joka kuuluu tutkimuksen ensimmäiseen vaiheeseen, Hugo muistelee Pekan kanssa, miten he lähtivät kesken kalanpyynnin katsomaan Hullua Jussaa. He olivat kuulleet Hullusta Jussasta, joka kaivaa metsäojaa kuin hullu ottaen suuria kuormallisia maata aina kerralla. Pojat halusivat nähdä niin vahvan Jussan, sillä he tiesivät kokemuksesta, että metsäojan kaivaminen lapiovoimin oli erittäin raskasta työtä. Pojat kävelivät lähes kaksi *pelikuormaa*. Pelikuorma on erityisesti Aapuassa käytetty mitta, joka vastaa peninkulmaa ja on noin kymmenen kilometriä.

AINEISTOKATKELMA 78:
HUGO: *kyllä se oli meiläki Pekka
ko me lähettiin sitä Hullua Jussaa muistatko
herranpäivä me ei oltu koskaan nähneet eikä kuulleet
että Hullu Jussa kaivaa sielä maantietielä
sielä me olima Xjärvessä kalanpyynnissä
marssima toista*
PEKKA: *[maantietä*
HUGO: *pelikuormaa kattomhaan sitä Hullua Jussaa
no sollukko krävmaskin (kaivinkone) siinä
kyllä vain oli kauhia hullu jussa
luopi tiikin kuormia ainaki
ne ei muuta puhunhet mutta Hulluksi Jussaksi ne kuttu
met attelima että se on isompi jussa
ja sielä kuokkii
että kyllä me se hääymä käyä kattomassa
näe niitä ollu nähty mitthään konheita*
(8.3.2005: 26, 1a)

Kuten edellisestä aineistokatkelmasta käy ilmi, Hullu Jussa osoittautui kaivinkoneeksi, mutta koska pojat eivät olleet koskaan nähneet koneita, he eivät voi-

neet etukäteen tietää tätä. Tässä kertojat ikään kuin kyseenalaistavat tämän päivän näkökulmasta omaa, lapsuuden aikaista kykyään ennakoida teknologian tuomia mahdollisuuksia perinteisen tornionlaaksolaisen elämäntavan piirissä.

Lestadiolainen uskonto vaikutti ja määritteli erityisesti nuorten naisten elämään liittyvien muoti-ilmiöiden leviämistä osallistujien nuoruudessa. Huulipunahan käyttö ja hiusten kihartaminen olivat syntiä, mutta nuoret naiset kaunistautuivat salaa ja vanhemmiltaan piilossa. Seuraavassa toisen vaiheen tarinankerrontaan kuuluvassa katkelmassa Alma, Birgit ja Helny muistelevat, miten he kaunistautuivat salaa vanhemmiltaan tansseihin lähtiessään. Alma aloittaa kertomalla, kuinka ennen ei saanut *maalata*, ehostaa, koska se oli syntiä. Birgit muistaa, kuinka hän otti permanentin kuusitoistavuotiaana ja kiharoiden laittamista pidettiin kylässä suurena syntinä. Alma jatkaa muistelemalla nuoruuden ystävää, jonka kanssa heillä oli yhteinen huulipuna. Sitä he *pyyhkäisivät* ennen tansseihin menoa muiden tyttöjen kanssa vanhemmiltaan salaa. Helny muistelee, kuinka kylästä lähdettiin tansseihin isolla joukolla kuorma-auton lavalla matkustaen. Helny vielä kuvaa lopuksi kuinka he levittivät sanomalehtiä kuorma-auton lavalle, jotta voivat istua siellä tanssimatkan ajan. Torsten muistelee lopuksi, kuinka hän oli nähnyt tyttöjen kähertävän hiuksiaan kuumalla hellan koukulla.

AINEISTOKATKELMA 79

ALMA: eikä maalata saanu

BIRGIT: ei [ainakhan

ALMA: se oli synti

BIRGIT: eikä phermanenttia

mie muistan ko mie olen pannu ensimmäisen phermanentin

mie olen ollu sekston

se oli kauhia synti oli kiharat

ALMA: meilä oli yhteinen läpstik

Petti tohti pittää kotona

piili oli täynä meitä nuoria

Juoksenkhiin menthiin tanssiin

niin lainasima kaikki pimiässä piilissä

pyhimä sitä petyn läpsmaalina

petty tohti viiä kotia ei Töyrässä ollu niin

TORSTEN: ei Töyrässä ollu

HUGO: se ollu niin nuuka

ALMA: ei kukhaan muu tohtinu ei

TARJA: mitä jos vanhemmat ihmiset näki

että jollaki tytölä oli huulipunnaa

niin mitä sitten

ALMA: ei sitä maalattu ko silloin ko tanssiin menttiin

pestiin pois ko kotia tultiin

PEKKA: joo

HUGO: eipä tietenkään

TORSTEN: ei sitä sopinu silloin kotona käyttää

ALMA: ei ei
 HELNY: lastipiilin lavala me menimä tansseihin
 TORSTEN: mutta kyllä mie muistan että Helny ja Helny ja Lilli
 pruukasit sillä rauala tukkaa käprentää sillä
 ALMA: voi voi tuola hellänkoukula
 HELNY: [lehet pantiin ympäri tuola lastipiilisä
 lavala ja sielä me istuima
 (6.4.2005: 159, 3b)

Osallistujien lapsuudessa ainoa työstä vapaa päivä oli sunnuntai ja sekin kului seuroissa. Osallistujien aikuistuesssa ja siirtyessä maa- ja metsätaloudesta palkkatyöhön, työstä vapaa aika ja vuosilomat asettuivat osaksi elämäntapaa. Seuraavassa aineistokatkelmassa Alma, Torsten ja Hugo kertovat, kuinka kaikki yhteisössä, myös vanhat tekivät aina töitä pyhää lukuun ottamatta. Alma kertoo, että vanhat ihmiset eli heitä itseään edeltävät sukupolvet tekivät töitä niin kauan kuin jakoivat. Hugo jatkaa kertomalla, että vanhat tekivät niitä töitä, mitä pystyivät niin kauan kuin jakoivat. Työstä ei ollut vapaata ja eläkkeelle jääminen ei kuulunut elämään.

AINEISTONKATKELMA 80

ALMA: ne tehit niin kauan ko jakoivat
 TORSTEN: niin kauan ko jakoivat joo ne töitä tehit niin kauan ko
 HUGO: niin kauan ko pystyit mutta
 jakoivat ja mihinkä pystyivät tehit niitä töitä kansa siinä talosa
 (5.4.2005:108,2b)

Osallistajat tulivat tekemisiin loman kanssa vasta palkkatyön myötä. Muuten arki ja koulujen loma-ajat olivat työtä. Kesälomat menivät heinänteossa ja metsäojien kaivussa. Seuraavassa, tutkimuksen viimeiseen vaiheeseen kuuluvassa ryhmähaastatteluaineiston katkelmassa Torsten kertoo, kuinka aikaisempaan sukupolveen kuuluvat miehet pohtivat lomarahoja ja niiden tarkoitusta. Toinen miehistä kertoo, että lomarahat ovat sellaiset, että ne pitää myös lomalla käyttää eikä säästää muuta tarkoitusta varten. Birgit lisää, että aikaisemmin eivät ihmiset voineet mitenkään ymmärtää lomaa. Torsten lisää, että he eivät voineet myöskään käsittää, että työstä vapaalta ajalta maksettaisiin vielä rahaa. Hugo toteaa lopuksi, etteivät vanhemmat ihmiset halunneetkaan lomaa eikä lomarahaa. Alma jatkaa, että kaikki tekivät työtä ja myös lapset oppivat töihin.

AINEISTOKATKELMA 81

TORSTEN: näe ko nääs semstihotit tuli sillon ko ne tulit
 ko olit jossaki töissä
 nääs kruunun taksvärkissä
 niin se vanha äijä saattanu niin paljon sitä ruottiakhaan
 niin se sanoit ette joko sulla on ne semstirahat tulossa
 ja sitten ne praatit keskenänsä
 net on vissin semmoset rahat

*ette ne häätys reistata menheen
 ei niitä saa koota kokoon
 BIRGIT: ei net käsittäneet sitä semesteriä
 TORSTEN: ei net käsittäneet että niinku
 vapaa-ajalle työn teolle palkka
 BIRGIT: se on siitä hommasta missä sie ole
 sie saat sitten jotaki muuta tehjä sen semestin ajan
 HUGO: ei vanhat haluhneetkaan
 BIRGIT: ei puhunetkaan
 ALMA: ja lapset opit töihin kansa
 kaikki oli töisiä
 (12.7.2005: 463, 7a)*

Tutkimukseen osallistuneiden paikallissukupolvi sijoittuu hämmennyksellä ja uteliaisuudella teknologisiin uutuuksiin suhtautuneen, Raamatusta elämänsäennystä hakevan sukupolven ja jatkuvien innovaatioiden virrassa syntyneiden ja kasvaneiden lastensa edustaman sukupolven välille. Teknologisten innovaatioiden tulon ja kuluttamisen arkipäiväistymisen lisäksi tarinankertojat kuuluvat välimaastoon, jonka toisella puolella on omien vanhempien uskonnolliset normit, jotka hillitsivät muoti-ilmiöiden leviämistä ja toisella puolella nuoret sukupolvet, joille muotiin liittyvät kulutustottumukset ovat jokapäiväistä elämää. Lisäksi osallistujia edeltäneen sukupolven päivittäinen elämä oli fyysisen työn täyttämää arkea, jonka katkaisi ainoastaan pyhä. Toisella puolella on kertojien lasten sukupolvi, joka on tottunut vapaa-aikaan, lomiin ja harrastuksiin.

4.4.2 "aivan semmosta turhata hömpötystä vaan"

Vaikka osallistujat elävät nykyaikaisessa maailmassa ja jakavat osittain vapaa-ajan muoti-ilmiöt ja teknologisoitumisen sekä modernisoitumisen myötä tulleen arjen helpouden, he katsovat maailmaa merkityksetöntä toimintaa, valinnanmahdollisuuksia ja hyödykkeitä täynnä olevana. Myös kuluttamiseen perustuva elämäntapa näyttäytyy heille järjettömänä tuhlauksena. Seuraavassa tutkimuksen kolmanteen vaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa tarkastelen sitä, kuinka osallistujat tuovat menneen maailman puitteissa rakenteistuneita arvoja ja normeja tämän päivän yhteyteen. Mennyt näyttäytyy hyvänä ja arvokkaana elämänä ja nykyinen vanhaa moraalisesti huonompana. Olen tarkoituksella jättänyt katkelman pitkäksi, koska lyhempänä se ei välittäisi kokonaisuutta.

Aineistokatkelman aluksi Birgit pohtii sitä kuinka ihmiset voivat aloittaa uuden elämän kun nykyinen kulutukseen perustuva elämäntapa katoaa, ja ihmiset eivät ole tottuneet raskaaseen, *krouviin* ruumiilliseen työhön. Torsten toteaa, että ihmiset eivät ole laiskoja, vaan eivät ole oppineet hänen sukupolven edustajien lailla. Birgitin mukaan ihmisille tulee vaikeuksia selvittää arjestaan, koska he eivät osaa enää tehdä töitä. Pekka toteaa, että kyllä ihmiset oppivat televisiota katsomalla. Tällä hän viittaa nuoremman sukupolven järjettömältä

tuntuvaan, jatkuvaan television katseluun. Tämän jälkeen Hugo pohtii nykyisen, työssäkäyvän sukupolven vapaa-ajanviettoa erityisesti häntä edeltäneen sukupolven näkökulmasta. Ennen pitkähköä aineistokatkelmaa on pohdittu nuorten vapaa-ajan käyttöä ja sitä, että kertojista nuorempi sukupolvi ei ole oppinut ja tottunut tekemään ruumiillista työtä. Pohdinnoissa nuoret näyttäytyvät laiskoina, koska heidän työnsä on ansiotyötä lomineen ja vapaa-aika on leppäämistä ja harrastamista, ei työntekoa.

Tämän jälkeen Hugo pohtii, miten hän itse ei voinut aavistaakaan, että tulee tällainen aika, että moottorikelkalla tehdään latuja ja mennään paistamaan nuotiolle makkaraa. Tällä hän viittaa moottorikelkkaileviin talvilomalaisiin. Hän lisää, että vanhat ihmiset eivät olisi puolestaan käsittäneet alkuunkaan, jos olisivat näkemässä kyseistä ilmiötä. Alma jatkaa kuvaamalla, että nykyisin kotona laitetaan hienot keittiöt, ja sitten lähdetään metsään syömään ajan kuluksi, kun ei ole enää oikeita kotitöitä. Torsten lisää, että lehdestä katsotaan mallia millainen keittiö halutaan. Kun se keittiö on toimitettu ja asennettu, lähdetään ulos käristämään makkaraa ja läskiä, *fläskiä kepinokassa*. Hugo kokoaa kerrotun yhteen toteamalla, että kaikki edellä esille tuotu on turhanpäiväistä *hömpötystä*.

AINEISTOKATKELMA 82

*BIRGIT: niillä tulleeki sitten hankalaa sitten millä laila alkavat
ko ne ei ole harjaantunu niinkö krouviin töihin*

TORSTEN: eikö se kuule ihan laiskuuttakhaan ko ne ei ala mihinkhään

HUGO: [ei tiethenkhan

TORSTEN: ne ossaakhaan semmosia krouvia töitä

PEKKA: [kyllä ne teeveestä ne oppii

HUGO: että emmä me osanneet aavistaakhaan tämmöstä että

TORSTEN: [näe ko oli tuota valo tuola vaaran päälä

*HELNY: tehjään kuutterin jälkiä ja makkaratikkuja
ei olis kukhaan käsittänyt vanhaat että tämmönen aika*

että seku makkaratikkua ja kuutterin jälkiä

jääkaappia mikkä piru

ja jäitä viihän franskaan saakka [nauraa]

ALMA: kotona laitethaan finit köökit sisälä

ja sitten lähethään mettään syömhään aijan kuluksi

HUGO: joo

PEKKA: joo

TORSTEN: joo

ALMA: joo vain

HUGO: joo niin se vain häätyy

TORSTEN: joo

ALMA: ja pyhänä tulee

selitethään että mithään sitä laittas pruaksi

TORSTEN: [aviisi auki kuule että katto tässä fiini kööki

TORSTEN: tillaama semmosen

ja sitten ko saahjaan se seinään sitten

sitten puotethaan methään

lähethään sinne krillaamaan makkara elikkä läski kepinnokassa

ALMA: [joo

BIRGIT:[joo

TORSTEN: joo o

HUGO: aivan semmosta turhata hömpötystä vaan

(27.4.2005: 189, 4b)

Seuraavassa tutkimuksen kolmanteen vaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa osallistujat vertaavat nykyistä elämäntapaa ja muotia vanhan elämäntavan arvojen ja normien pohjalta. Aineistokatkelmassa kertojat päivittelevät erityisesti nykyisen vaatemuodin ja sen taustalla vaikuttavan elämäntyylin muuttumista käsittämättömäksi. Kertojien omassa lapsuudessa vaatteet käytettiin loppuun ja kuluneet paikkauskelvolliset pyrittiin korjaamaan niin, ettei paikkaa huomattu. Nykyään muodinmukaiset vaatteet näyttävät vanhan ihmisen silmään paikatuilta. Kyseessä on edellisen esimerkin tapaan sopeuttava kerronta, jossa kertojat kuvaavat nykyisen elämäntyylin ja muodin korostetusti käsittämättömänä kaiken vanhan ja hyväksi koetun vastaisena. Tätä he korostavat kertomalla asioista heitä edeltävän sukupolven näkökulmasta. Alma kertoo, miten hänen vanha tätinsä luuli Alman uusia vapaa-ajan housuja paikatuiksi. Tämän jälkeen kertojat alkavat pohtimaan kuinka pukeutumistyyli on muuttunut siten, että nykyään nuoret jopa repivät vaatteita tahallaan, jotta ne saadaan kuluneen näköisiksi. Alma esittää tätinsä osuuden ikään kuin tädin vuorosanoina ja kommentoi sitten itse sitä mitä tätinsä sanoi.

AINEISTOKATKELMA 83

ALMA: joo mie menin minun tädin tykö kylhään

ko mie oli ostanu tuomoset träninki tränspyksat semmoset

ja niissä oli monta färiä sitten näin laitettu

mie ymmärrä ko sie olet noin paikatuissa se sano

joo mie sanoin että ekkös sieki ole paikannu vaatheita

paikannu vissin mutta paikan pittää olla samanfärinen ko vaate

[naurua]

joo usko että se on paikka

HUGO: joo tietenki että se sama färi häätyy olla

että nyt panhaan vain seku mikä vaikka se on tervekki

ALMA: joo

HUGO: joku mallissa vissin

BIRGIT: joo

ALMA: ja asuja housuja ostethaanki polvet halki

HUGO: ja polvet näkösillä

PEKKA: nehän on saatava kappaleiksi housut

HUGO: ne repivät se häätyy olla kulunu ko ei muuten kulu

TORSTEN: joo

PEKKA: joo

ALMA: kaarina sano että äitinsä tahto hänet kamariin

Eeva tuli yhen fillen kanssa stokholmista

*ja sillä oli semmoset jotka oli halki polvesta
ja helli tietenki piti että se oli kova köyhyys siellä
eikös sulla ole akseli housuja antaa sille
ko poika oli traasuissa
HUGO: joo tietenki traasuissa
ko ne repivät vasiten, ette se pittää olla traasu
mikä malli se, se on
(6.4.2005. 197. 4a)*

4.4.3 ”meän jenerasuuni on kaikki slöösannu”

Kuluttamiseen perustuvat elämäntyyli valinnanmahdollisuuksineen ovat tuoneet tullessaan tyytymättömyyttä. Asiat saadaan helposti valmiina sen sijaan, että niiden eteen jouduttaisiin kamppailemaan ja ne ansaittaisiin kovalla työllä ja kieltämyksillä. Seuraavassa tutkimuksen kolmanteen vaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa osallistujista vanhin, Helny pohtii, että vanha aika oli nykyä parempi. Hugo jatkaa, että aika oli parempi myös siksi, ettei ihmisillä ollut nykyajalle tyypillisesti kiire. Helny jatkaa, että ennen opittiin arvostamaan yleensäkin elämää enemmän. Alma jatkaa pohtimalla sitä, kuinka kiire ennen oli avaamaan pakettia, kun sai jotakin uutta. Nyt ei hänen mukaansa edes viitsitä kokeilla saatuja vaatteita tai ottaa edes pehmeää pakettia vastaan. Birgit toteaa kuinka ennen yleensäkin arvosti kaikkea uutta, ja kaikki uusi mitä sai, oli arvokasta, *väärtefylli*. Alma jatkaa, että uutta sai ennen harvoin.

AINEISTOKATKELMA 84:

*HELNY: ko me hunteerama
niin kyllä se parempi aika oli ko tämä
HUGO: oli se kuitenkin se ollu niin hoppu kuitenkinhan ihmisilä
HELNY: mie tykkään ette sie opit arvothaan elämää enämpi
ALMA: jotaki vaatetta sai oli se hoppu pruuvaamhan sitten
ALMA: nyt ostaa jotaki sitä kehtaa niinkö pruuvatakhan
ottaa pakethiakhaan vastaan
BIRGIT: ennen arvotti kaikki mitä sai uutta
HELNY: niin tietenki
ALMA: harvoin sai
BIRGIT: kaikki niin värtefylli
ja nyt ei tuota
ALMA: joo
(26.4.2005:304, 4a)*

Seuraavassa tutkimuksen neljänteen vaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa Alma pohtii sitä, kuinka kulutustuotteet ovat menettäneet merkitystään tänä päivänä, koska ne ovat niin helposti saatavilla. Alma kertoo, kuinka nykyään ei ole kiirettä edes avata tilamaansa pakettia, vaikka paketin saaminen oli ennen suuri asia. Hän muistelee kuinka suuri asia oli ennen kun sai uuden leningin ja

kuinka suuri asia oli kun kylään tuli kiertäviä kauppiaita myytävät tuotteet re-
puissaan. Birgit lisää sanomalla, että uusista tavaroista ei enää välitä samalla
tavalla kuin ennen. Hänen mielestään tunne ei ole enää sama.

AINEISTOKATKELMA 85

*ALMA: me tillaama jotaki
ei se ole hoppu aukassa sen pakettia
niinkö ennen ko se oli
että oivoi ko saima jotaki
ko sai uuen kläningin
ja sitten tuli nämä kauppiaat
joila oli kapsäkissä kampheita ja niiltä ostit
BIRGIT: joo ja se mennee sillä laila
ettei sitä välitä ennää
se ole sama känslä ennää ko
(8.6.2005: 443, 6a)*

Aapuan kylämiljöön nykyaikaistuminen ja luonnon teollistunut käyttö ovat
voimistuessaan muuttaneet Aapuaa asuin- ja elinympäristönä. Tässä kehityk-
sessä paikallissukupolven jäsenet näkevät olevansa itse myös osallisina. Aapu-
alaiset näkevätkin kuuluvansa siihen sukupolveen, joka on järjettömällä kulut-
tamisella tuhlannut, *slöösannut* kaiken, mikä heidän lapsuudessa ja nuoruudes-
sa rakennettiin edellisten sukupolvien voimin. Tämä koskee niin luontoa kuin
ihmisen rakentamaa ympäristöä, ja sitä kautta myös kestävyyyteen ja omavarai-
suuteen perustuvia arvoja ja normeja.

Seuraavassa tutkimuksen kolmanteen vaiheeseen kuuluvassa aineistokat-
kelmassa Hugo toteaa, kuinka hänen sukupolvensa on menettänyt maat ja met-
sät, koska ne on rakennettu. Tällä hän tarkoittaa ylipäättänsäkin ihmisen jäljen
näkymistä ympäristössä esimerkiksi metsien hakkuun myötä. Birgit jatkaa, että
heidän aikanaan ihmisillä on ollut hyvä aina lapsuudesta tähän päivään saakka.
Hugo jatkaa kertomalla kuinka ainoat hakkaamattomat metsät ovat jäljellä enää
Aapuan koulun lähistöllä. Hän kertoo, kuinka hänen sukupolvensa aikana
kaikki metsät alettiin kaataa, mutta heitä ennen sukupolvet eivät olleet kulutta-
neet mitään. Oskar vahvistaa Hugon käsityksen ja jatkaa, että nykyaikaiset met-
säkoneet ottavat metsästä yhtä paljon puuta päivässä kuin mitä ennen kymme-
net metsurit ehtivät kaataa koko talven aikana. Torsten vahvistaa Oskarin käsi-
tyksen. Birgit jatkaa toteamalla, kuinka hänen edustamansa sukupolvi, *jene-
rasuuni* on tuhlannut, *slöösannut* niin paljon, että määrän kertominen on mahdo-
tonta. Hugo toteaa leikillisesti, että heidän sukupolvensa on tuhlannut kaiken,
eikä rahaa ei ole silti kenelläkään. Birgit vahvistaa tämän.

AINEISTOKATKELMA 86

*HUGO: meilä on menheet maat ja mettät rakentanheet
BIRGIT: joo meän aikana meilä on ollu niin hyä koko ajan kläpistä tähän
HUGO:[mitä jäljellä*

*se on kaikki hakkaamatonta mitä tuola koulula on
 me aloima hakkaamhaan kaikki
 siihen saakka ollu kulutettu mithään
 ne kuluthaneet meitä ennen
 OSKAR: ei
 tietää tuomosen
 tulevat ottavat yhesä päiväsä sen savotan
 mitä ennen mettämiehet hakkasi talavella
 HUGO: kymmeniä miehiä siinä
 OSKAR: yks kone otti pois teki tunnissa
 teki päiväsä pois sen
 TORSTEN: joo
 BIRGIT: se on tämä meän jenerasuuni on niin paljon slöösannu
 että se on aivan mahoton
 HUGO: kaikki se on slöösannu eikä kelhään rahhaa
 BIRGIT: ei
 (8.6.2005: 417, 6b)*

Osallistujat eivät koe edustavansa sukupolvea, joka on vastuussa pelkästään itseään ja omaa perhettä koskevasta kuluttamisesta ja tuhlaamisesta. He näkevät itsensä osallisina laajempaan tuhlaamiseen, joka liittyy myös metsän kaltaisten luonnon varojen tehokäyttöön ja luonnonvaraisten alueiden häviämiseen.

4.4.4 "ei se saata yhtäälle pyöriä"

Seuraavassa tutkimuksen kolmanteen vaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa Torsten pohtii yleensäkin kyläyhteisön tulevaisuutta Aapuassa. Hän ei näe nykymuotoisella, perinteiseen elämäntapaan juurtuvalla elämällä tulevaisuutta, vaan toteaa, että nyt se alkaa loppua tehdä. Vaikka aineistokatkelmassa tulevaisuutta pohditaan ennen kaikkea metsätöiden kautta, tarkastelen kysymystä laajemmin, elämäntavallisena seikkana. Hugo kommentoi, että metsätyöt ovat loppuneet kylästä kokonaan sellaisessa muodossa kuin ne ovat olleet aikaisemmin. Birgit pohtii puolestaan taustalla, että metsän vuoksi kylä on pysynyt elävänä tähän päivään asti. Alma vahvistaa tämän. Hugo pohtii, että menee yksi miehen ikä, jolloin kylässä ei ole mitään elinkeinoa. Tämä on hänen mielestään kauan.

Toisena vaihtoehtona Hugo näkee sen, että kylään tulee uudet asukkaat, *uuvvet miehet*. Toisaalta uudet miehet työskentelevät teknologisoituneen metsäteollisuuden piirissä, eivätkä he Hugon mukaan kuitenkaan jää kylään vakituisesti asumaan. Tämän jälkeen Hugo miettii, että kylään ei enää tule ketään varsinaisesti asumaan. Tähän Torsten puolestaan toteaa, että kyllä he ovat viimeiset tornionlaaksolaiset. Alma toteaa aineistokatkelman lopuksi, että aika muuttuu ja siirtyy takaisin. Tällä hän tarkoittaa, että kylään heidän jälkeensä tulevat asukkaat aloittavat kaiken taas alusta, kuten heidän esivanhempansa aikoinaan.

AINEISTOKATKELMA 87

TORSTEN: *muuta nysse alkaa niinkö loppua tehdä*

HUGO: *nysse loput sitten mettähommat*

BIRGIT: *[on pysynyt näin kauan aikaa tämä kylä*

ALMA: *joo*

HUGO: *ja mennee yksi miehen ikä*

ettei ole mittään mitä tehdä

kyllä siinä sitten kauvan

taikka tullee uuet miehet

mutta nääs sekö käväsevät tietenki konheila

ja ne noutavat puut pois

TORSTEN: *joo*

HUGO: *ei sunkhan ne tänne ennää*

kukhan kethään panna asuhmaan

ei taija asua kethään

TORSTEN: *ei kyllä met olema viimiset*

ALMA: *aika muuttuu ja siirtyy ja takasin*

(26.4.2005:328, 4b)

Elma lopettaa edellisen aineistokatkelman toteamalla, että aika kääntyy takaisin. Myöhemmin elämän hahmottaminen toinen toistaan seuraaviksi kehiksi toistuu. Kun yksi elämänmuoto lakkaa, tilalle tulee uusi. Alma aloittaakin seuraavan, tutkimuksen kolmanteen vaiheeseen kuuluvan aineistokatkelman toteamalla, että hän näkee tulevaisuuden seuraavasti. Etelässä loppuvat työt ja tehtaot lopettavat toimintansa. Alman mukaan ruoka on aina kiinni maassa, joten ihmisten on aloitettava maatalous, *maapruuki* uudelleen muiden ansioiden lakatessa. Torsten toteaa, että Aapuaan tulee vielä paljon ihmisiä. Alma pohtii, että lehmät tulevat myös takaisin tiloille.

Hugo pohtii puolestaan, että niin kauan kuin maailma on yleensäkin ollut, ei voida edetä vain yhteen suuntaan. Kun kehä täyttyy, lähtee kulku etenemään toiseen suuntaan. Tähän Alma toteaa, että kyllä elämä pyörii kehää. Leikkimielisesti hän kertoo, kuinka näkee itsensä vanhana tuudittamassa jonkun lapsia, kun lasten äiti on navetassa lypsällä. Vaikka osallistujat kokevat olevansa viimeinen sukupolvi Aapuassa, he suhtautuvat edustamansa elämäntavan jälkeiseen tulevaisuuteen siten, että joku uusi elämäntavan muoto saa alkunsa heidän jälkeensä. Tuleva elämäntapa voi tulla kuitenkin muualta muuttavien, uusien ihmisten mukana, eikä välttämättä aapualaisista polveutuvien kautta. Yleensäkin osallistujat suuntautuvat elämään ja tulevaisuuteen osana kehää tai sykliä, jossa elämänmuodot seuraavat toisiaan, ei yhteen suuntaan etenevänä kehityksenä, joka loppuu jossakin vaiheessa tai etenee määrittelemättömään tulevaisuuteen. Hugo pohtii vielä aineistokatkelman lopussa kuinka maailma on täynnä tavaraa. Hän miettii mihin tämä kaikki laitetaan. Alma vastaa, että tehtaot menevät kiinni ja tämä johtaa työttömyyteen koko Ruotsissa. Hugo vahvistaa, että näin tulee tapahtumaan koko Euroopan alueella. Nämä mietteet olivat mielenkiintoisia senkin vuoksi, että ne esitettiin ennen maailmanlaajuista lamaa ja suurten tehtaiden ja yritysten saneerauksia ja sulkemisia.

AINEISTOKATKELMA 88

ALMA: *minun kuva on näin
 etelässä loppuvat työt ja fabriikkia lyyhään kiinni
 no maassa ruoka on ollu aina
 niin se alethaan maapruukia*
 HUGO: *[no sitä mieki olen*
 TORSTEN: *väki tulee vain*
 ALMA: *lehmät tulee*
 HUGO: *kyllä se niin kauan ko maailma seisoo
 kyllä täytyy pyöriä takaisinki*
 ALMA: *se pyörii joo
 mie vain uskon että se sitten tulee
 että sitten alethaan maapruukin kanssa
 ja hankittaan lehmiä
 mieki vanhana muorina keikuttelen jonku lapsia
 että äiti pääsee navethaan*
 HUGO: *mutta maailma on täynä tavaraa
 mihinkäs sitä panhaan sitten ko ne xxx tekevät*
 ALMA: *niin mutta ko tehtaita mennee niin paljon kiinni
 ja työttömyys on kova koko ruottissa*
 TORSTEN: *[nooh*
 HUGO: *niin se tulee
 niin se on koko euruupassa
 (8.6.2005: 409, 6a)*

Seuraavassa aineistokatkelmassa Alma toteaa, että maatalous tulee uudelleen Aapuaan. Birgit vahvistaa tämän ja täydentää, että maatalous ei tule kuitenkaan vielä heidän edustaman sukupolven aikana, eikä heidän lastensa sukupolven aikana. Torsten pyrkii saamaan puheenvuoron onnistumatta. Birgit jatkaa, että heidän lapsensa eli heistä seuraava sukupolvi ei tule enää Aapuaan, koska heidän juurensa ovat katkenneet, *menheet*. Birgit jatkaa, että uudet tulijat ovat uusia ihmisiä, joiden on pakko tulla elannon perässä Aapuaan, aivan kuten heitä edeltävät sukupolvet ovat tulleet ja asettuneet Aapuaan. Birgit kuvaa kuinka uudet tulevat vastaavalla tavalla kuin Aapuan ensimmäiset asukkaat tulivat. He tulivat aluksi kalastamaan ja asettuivat sitten asumaan ja rakentamaan, *pykkaahmaan* elämäänsä. Hugo kuvaa puolestaan, että mylly alkaa pyörimään uudelleen, koska maailman meno on iäti ollut sellainen, että se pyörii. Kun joku loppuu, alkaa jokin uusi.

Torsten täydentää, että nyt ollaan kehityksessä paljon edempänä kuin se sukupolvi, joka asettui Aapuaan vakituisesti ja aloitti elämänsä ja yhteisönsä rakentamisen aikoinaan. Torsten jatkaa, että sen aikaiset pienet talot eivät nykyään menesty. Birgit on eri mieltä. Hän näkee, että tulevaisuudessa uudet tulijat aloittavat pienestä. Aineistokatkelmien perusteella näyttää siltä, että osallistujat eivät suhtaudu tulevaisuuteensa täydellisenä loppuna, vaikka heidän edustamansa elämäntapa katoaisikin. Pikemminkin he ajattelevat yhden ympyrän sulkeutumista. Tätä he taas pitävät edellytyksenä uuden elämäntavan syn-

tymiselle ja jatkumiselle. Ajattelutapa muistuttaa luonnon kiertokulkua, jossa kuolema ja maatumisen ovat uuden elämän edellytyksiä.

AINEISTOKATKELMA 89

ALMA: tulee maanpruuki tänne tulee

BIRGIT: joo tulee se tulee se maapruuki
ei meän aikana ei meän aikana eikä meän lapset ei tule

TORSTEN: [ei kuulkaa

BIRGIT: olehmaan täällä ennää

eikä meän juuret on menheet

mutta sieltä tulee uusi

niilä on pakko niinkö enneki on ollu

ennen vanhaa sitten ko niilä on pakko tullu

tulheet tänne järven ranthaan

ja sitten alkahneet kallaa sitten pyytämähän

sitten alkahneet pykkaahmaan sitä elämää

HUGO: [se alkaa uuesti mylly pyörimhään

se tulee uusi

se on aina maailman meno on ollu

semmonen aina se on ollu

TORSTEN: että se on nyt kehitys korkiassa ja silloin se

HUGO: [joo se on

TORSTEN: ei tuomonen pikkunen liike ei mene sitten

BIRGIT: [ei se, sonki pienet liikheet

(8.6.2005: 414, 6a)

Kahdella edellisellä aineistokatkelmalla olen pyrkinyt havainnollistamaan sitä, kuinka osallistujat suuntautuvat tulevaisuuteen. Kuluttamiseen perustuva elämäntapa tulee heidän mukaan loppumaan ja tehtaita suljetaan. Toimeentulo tullaan saamaan uudelleen maasta ja metsästä kuten heidän aikanaan. Sen sijaan missään tutkimusprosessin aikana ei käy ilmi, että osallistujat olisivat pitäneet kuluttamiseen perustuvia valinnanmahdollisuuksia omalle arkielämälleen tärkeinä asioina saatikka sitten uuden elämän alkuna. Myöskään yksilölliset tekijät eivät tule esiin. Esimerkiksi yksilöllisten valinnanmahdollisuuksien kasvu ja sen hyvinvointia lisäävä vaikutus ei kuulu osallistujien tulevaisuuden kuvissa. Sen sijaan osallistujat ajattelevat elämää laajojen syklien kautta. Uuden elämäntavan alkuna ja perustana nähdään edelleen metsä ja maa. Itse he mieltävät olevansa viimeinen tornionlaaksolainen sukupolvi, jonka juuret ovat tornionlaaksolaisessa elämäntavassa, ja jotka puhuvat kotonaan meänkieltä.

4.5 Tornionlaaksolaisuus arvona ja normeina tässä ja tulevassa: luonto ja vapaus

Tässä alaluvussa tarkastelen sitä, kuinka luontoyhteys vaikuttaa aapualaisen paikallissukupolven arjen ja tulevaisuusodotusten taustalla. Lähtökohdan muodostaa se, että luontoyhteys juurtuu perinteisten elinkeinojen ja elämäntavan maaperään. Luontoyhteys muodostuu perinteisen, tornionlaaksolaisen elämäntavan ja elinkeinojen harjoittamisen piirissä omaksutuista ja tämän päivän arjen yhteydessä muotoutuvista arvoista ja normeista, ja se asettuu osaksi vanhimman sukupolven omaleimasita tornionlaaksolaista etnisyyttä. Käytän nimenomaan käsitettä luontoyhteys luontosuhteen sijaan. Ymmärrän luontoyhteyden luontosuhdetta eriytymättömämpänä ja kokonaisvaltaisempana tapana hahmottaa maailmaa ja toimimia siinä. Erilaisista lähtökohdista olevien tahojen suhtautumista luontoon Suomen Lapissa on käsitellyt muun muassa Leena Suopajarvi (2003, 1999).

4.5.1 "Aapuassa oli hyvä, keskellä kruunun mettiä"

Osallistujien lapsuudessa ja nuoruudessa Aapua eli vahvan metsätalouden aikaa. Aapua sijaitsi sankkojen metsien ympäröimänä. Tämän lisäksi talojen omavaraisuutta lisännyt pienmaatalous vaikutti siihen, että Aapuasta ei tarvinnut lähteä toimeentulon etsintään kylän ulkopuolelle. Siinä missä nuoret miehet saivat töitä metsätyömailta, tarvittiin tyttöjä pienmaatalouden hoitoon, kotitöihin ja lastenhoitoon. Lisäksi toimeentuloa täydennettiin kotitarvekalastuksella, marjastuksella ja metsästyksellä. Maa ja metsä pitivät aapualaisen paikallissukupolven jäsenet paikoillaan.

Seuraavassa tarinankerrontavaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa Birgit kertoo, kuinka hänen aikanaan Aapuassa on ollut metsätöitä, jotka ovat tarjonneet miehille töitä. Pekka lisää, että metsätöihin ei tarvinnut käydä kouluja. Tämä tarkoittaa sitä, että Aapuasta ei muutettu työn perässä, mutta ei myöskään koulutuksen perässä muualle. Birgitin mukaan naiset olivat pääasiassa kotitöissä ja tekivät vain kaikkein välttämättömimmät työt kodin ulkopuolella. Birgitin mukaan kodin ulkopuolista ansiotyötä oli tarjolla naisille esimerkiksi koulun piirissä. Hugo vahvistaa Birgitin kertomuksen ja sanoo, että "*vaimot saivat jokkaroida sielä kotona*" eli tehdä omia töitään kodin piirissä. Alma kommentoi sanomalla, että naisilla oli turva kotona lasten ja omien kotitöidensä ääressä. Tällä Alma ei tarkoita pelkästään sitä, että arkielämä oli aineellisesti turvattu, vaan viittaa jatkuvuuteen ja sen tuomaan turvallisuuteen. Hugo jatkaa pohtimalla, että eivät naiset mihinkään voineet lähteäkään, koska oli hoidettava pienet lapset ja koti.

AINEISTOKATKELMA 90

*BIRGIT: meän aikana on ollu tämä mettätyö
miehet ovat mettässä töissä*

PEKKA: [ja siihen ei tartte koulua käyä
 BIRGIT: ja vaimot on hoitanheet koulut
 ja niilä oli navetat ja niilä oli lehmät sielä ja ne eläimiä
 ja ei ole ko joku enstarpheen vaan ollu muisa töissä vaimoistakhan
 jokka teit eniten olit kotona
 jokku oli jokka oli opettaja
 ja sitten mikä oli kokkina koulula ja
 emmie usko että muita oli mitä hommia vaimoila oli

ALMA: [ei

HUGO:[ei

PEKKA: ei, ne sai jokkaroida sielä kotona

HUGO: joo tietenki

ALMA:[niilä oli turva

kotona lapsitten kansa

HUGO: ei siitä tienny mihinkhän lähteäkhään

mihinkäs siitä meet

ei ollu aikaa mennä mihinkhän

(5.4.2005: 97, 2b)

Seuraavassa tutkimuksen ensimmäiseen vaiheen kuuluvassa aineistoesimerkissä osallistajat kertovat, kuinka elintärkeä metsä oli Aapuan kylälle yleensäkin. Birgit toteaa, että alueen kylät olisivat loppuneet jo aikoja sitten ilman metsätöitä. Keskellä valtion maita, *kruunun metsiä* Aapua oli vilkas ja elinvoimainen kylä. Hugon mukaan Aapua oli tunnettu metsistään ja elinvoimaisuudestaan myös muualla. Koska osallistujien sukupolvi ei ollut pakotettu lähtemään toimeentulon perässä kylän ulkopuolelle, he eivät myöskään oppineet tai tottuneet elämään oman kylän ulkopuolella. Torstenin ja Hugon mukaan se, että maa ja metsä pitivät ihmiset paikoillaan oli juuri sen vuoksi huono asia, koska ihmiset eivät *harjaanutneet* lähtemään yleensäkiään Aapuan ulkopuolelle. Koska ihmiset eivät oppineet lähtemään, vaan pysyivät paikallaan, kyläyhteisö pysyi tiiviinä. Myös Alma ja Hugo toteavat, että kylästä ei tarvinnut lähteä ulkopuolelle. Tämä viittaa siihen, että kylästä lähdettiin pois vasta, kun oli pakko lähteä. Kylään jäämiseen suhtauduttiinkin mielekkäänä mahdollisuutena, vaikka tällöin ei harjaannuttu muihin elämäntapoihin.

Birgit jatkaa, että kun koulu loppui, miehet pääsivät metsään töihin. Oskar lisää, että metsäteollisuus tuotti myös kesätyöpaikkoja pojille kuten tukkien lajittelua ja metsäojien kaivuuta. Oskar kuitenkin lisää, että nämä työt olivat *vanhaan aikaasia*, ja niitä tehtiin heidän nuoruudessa, ei enää tänä päivänä. Pekka kiroaa työn raskautta muistellessaan, miten metsäojia kaivettiin käsivoimin lapiolla kilometrikaupalla.

AINEISTOKATKELMA 91

BIRGIT: nämäki kylät olis loppunu jo aikaa
 jos tuota mettäliikettä ei olis ollu

HUGO: kaikki mainotit että aapualla on hyvät
 ko sielä se on keskelä kruunun mettiä niin

TORSTEN: *mutta se oli kaikkhiin huonoinki siitä kohasta
ette ihmiset ei harjaantuneet lähtemään muuale*
HUGO: *joo ei ne harjaantuneet mihinkhään lähteen*
ALMA: *ei ne tarvinneet*
HUGO: *ei ne tarvinneet*
BIRGIT: *ko koulutki loppu pääsit mettään töihin*
OSKAR: *siinä oli keäsläki työtä
plantteriin pojat pääsi*
PEKKA: *ja tiikin kaivoja niitä oli kans*
OSKAR: *mutta se oli vanhaan aikasta se*
PEKKA: *niin joo saatana
ko pelikuormittain sen tiikinkin
mettätiikin*
(5.4.2005: 89. 2a)

Paikallissukupolvesta muodostuikin kiinteä, paikallisuuteen kiinnittyvä yhteisö. Paikallisuus pysyi voimakkaana, vaikka osa tarinankertojista on asunut osan työssäoloajastaan muualla. Paikallissukupolven asemaa korostaa vielä se, että tarinakertojista seuraavan sukupolven nuoret lähtivät kouluihin ja töihin Pohjois-Ruotsin kaupunkeihin, mutta vanhemmat sukupolvet pysyivät paikallaan. Vaikka Almaa ja Helnyä lukuun ottamatta osallistujat ovat olleet myös Aapuan ulkopuolella töissä, he kaikki ovat palanneet Aapuaan. Pekka ja Hugo viettivät Aapuan ulkopuolella vain joitakin vuosia. Oskar, Birgit ja Torsten palasivat vasta lähempänä eläkeikää.

4.5.2 ”ei net päässeet pruutaamaan”

Seuraavilla aineistokatkelmilla pyrin havainnollistamaan paikallissukupolven suhdetta luontoon ja metsään erityisesti heidän aikuisiällään. Tutkimuksen kolmanteen vaiheeseen kuluva aineistokatkelman aluksi muistutan osallistujia siitä, että aikaisemmin olimme puhuneet vuonna 1980 tosiasiallisesti tapahtuneesta kansanliikkeestä, jolloin Aapuan kyläläiset estivät vesakkomyrkytykset alueen metsissä. Tämä johti osallistujien mukaan myrkytykset kieltävään lainsäädäntöön koko Ruotsissa ja myöhemmin myös Suomessa. Vaikka tapahtumat ovat tosiasiallisia ja ovat vaikuttaneet osaltaan myös lainsäädäntöön, pidättäydyn tapahtumien kuvaamisen osalta pelkästään tutkimusaineistossa. En käytä esimerkiksi sanomalehtiartikkeleita tai virallisia dokumentteja tapahtumien kulusta.

Aluksi kehotan osallistujia muistelemaan tapahtumia aikaisemmin tutkimuksen yhteydessä esille tulleita tapahtumia. Perustelen kehotustani sillä, että tapahtumat kertovat sekä aapualaisesta yhteisöllisyydestä ja yhteistyöstä että metsän ja luonnon merkityksestä heille. Pekka aloittaa tapahtumien kuvaamisen kertomalla, että liike sai alkunsa kylästä. Alma muistelee, että Paavo, aikanaan kylän vanhin ja kylän keulahahmo, kutsui muut koolle. Aluksi aapualaiset leiriytyivät metsään vuorollaan, keittelivät kahvia ja poimivat marjoja, jotta lentokoneet eivät voineet levittää myrkyä ilmasta. Alma viittaa seinällä olevaan

tauluun, joka kuvaa aapualaisia metsässä. Myrkytystä tehtiin myös käsiruiskuilla. Torsten muistelee, kuinka eräs kyläläisistä estää myrkkynuuskujen täyttämisen polttamalla tupakkaa räjähdysherkkää nestettä sisältävän säiliön lähellä. Myrkyttäjät väistyvät. Alma kommentoi Torstenin kuvausta sanomalla, että "muuten me vain istuima siellä siivosti".

AINEISTOKATKELMA 92

TARJA: eilenko puhuttiin siitä

niin olis mukava saaha ylös se vesakonmyrkytys

ko te teitte täällä semmosen

kansannousun

että loppu ne vesakkomyrkytykset

ALMA: myrkyjä vastaan

TARJA: voisittako te muistella sitä vaikka

vai mitä mieltä te oletta

se ois kuitenkin

kyllähän se kertoo tästä kylästä ja teistä aika paljonki

ALMA: kylästä vain

PEKKA: no täältäähän se tietenkä sai alkunsa se

ALMA: täällä ainaki

BIRGIT: täällä ainaki se alako ja kukka ne alotti ne sitten

ALMA: no Paavo se kuttu kokhoon

BIRGIT: jahaa

PEKKA: joo

ALMA: menime enssin isthuun tuone

PEKKA: joo Salvattiin

ELMA: Salvattiin joo

sieläkö muutako istuthiin siivosti

BIRGIT: Salvatissa tuota Kaunisvaaran tietä

ALMA: joo

PEKKA: joo

BIRGIT: me emmä olheet sillon täällä kyllä

TORSTEN: olima kyllä mie olin täällä

ALMA: niin Laurissa oli teltoja ja siitä se on tuo tauluki maalattu

PEKKA: joo

TORSTEN: ja tuo Ookke meni

kyllä sie tiät Aunen Ookke meni ja istu siihen myrkkyy[xxx

ja pani sikaretin palhaan

ja ne sano ne jotka ajo sitä tankkipiiliä

että alkaa palahmaan

ALMA: [että alkaa palamaan

TORSTEN: että siirry pois

ei se muuta ko röökaili vain kuule niin sielä

sano että meän on paras lähteä pois

ALMA: muuten me vain istuima siivosti siinä

PEKKA: joo ainaki

TORSTEN: ja sitten me kulima toisela puolen syjäjärven

sielä ja matinlaossa mettässä vain keittelimä kaffia
 HELNY: *ja sielä koota marjoja joka halusi*
niin mieki kokosin mustikoita ja
 TARJA: *xxx sinne alueele että nei päässy laskeutumaan*
 ALMA: *me olimä tielä ei ne tohi laskeutua sillon*
 BIRGIT: *ei*
 TARJA: *koska se alako se myrkytys*
 ALMA: *kaheksankymmentä, kaheksankymmentä se on ollu*
sillon isäki oli vielä hengissä ko isä sano että ei
 PEKKA: *mie en tohi olla varma mitenkä se oli*
 (26.4.2005: 316, 4b)

Seuraavan tutkimuksen kolmanteen vaiheeseen kuuluvan aineistokatkelman alussa kysyn osallistujilta, eikö heitä pelottanut olla metsässä, kun myrkytystä suorittavat koneet kaartelivat yläpuolella. Helny kertoo, että ne eivät voineet alkaa ruiskuttaa, *pruutaamaan* vesakkomyrkyä alapuolella olleiden ihmisten vuoksi. Alma jatkaa tapahtumien kuvaamista kertomalla, kuinka he istuivat metsässä vuoroittain. Helny muistelee, kuinka kunkin vuoro kesti vuorokauden kerrallaan. Alma kuvailee, kuinka kylällä kuultiin, kun myrkkykoneet lensivät ilmassa jylisten, mutta koneet eivät kuitenkaan laskeneet myrkkyyä. Kysyn, oliko syksy viimeinen, jolloin Aapuan ympärillä olevia metsiä myrkytettiin ja minulle vastattiin kyllä. Alma ja Pekka kertovat, että myrkyttäminen loppui koko Ruotsissa. Torsten toteaa tämän jälkeen ylpeänä kuinka *"aapualainen tuli tunnetuksi"* tapahtumien johdosta.

AINEISTOKATKELMA 93

TARJA: *eikö sielä pelottanu*
myrkkikonheet kuitenkin
niin eikö se pelottanu että se kuitenkin laskee
 TORSTEN: *ei*
 PEKKA: *ei*
 HELNY: *ei alkaneet pruutaamhaan*
 HUGO: *ei ne päässy*
 TORSTEN: *ei ne tohtineet laskea ko net*
 ALMA: *ei ne tohtineet ko sielä oli*
 TORSTEN: *ei ne tohtineet laskeutua net*
 HUGO: *ei ainakhan*
 PEKKA: *ei ne sunkhaan pääse puothaan*
 TARJA: *niin niin*
 ALMA: *vuorotellen istuthiin*
 PEKKA: *joo ainaki*
 HELNY: *xxx vuorokausi se oli aina*
 ALMA: *täälä kyläläkö kuuli jonku jyryn*
että hui nyt ne tulevat
ei ne tohtineet laskea
 PEKKA: *joo*

TARJA: *oliko se sitten viiminen syksy se
vai tuliko ne vielä sitten sen*
PEKKA: *ei ole jälkhiin myrkytetty*
ALMA: *ei*
TORSTEN: *ei ole jälkhiin näkyne*
ALMA: *se panthiin koko ruottissa*
PEKKA: *se tuli toppi koko maahan*
TARJA: *se tuli laki sitten*
TORSTEN: *ja aapualainen tuli tunnetuksi*
(26.4.2005: 322, 4b)

Seuraavassa aineistokatkelmassa kysyn osallistujilta, miksi kansanliike lähti Aapuassa, eikä muualla. Alma kertoo, että *meän mettät* olivat Aapuan ympärillä. Alma puhuu metsästä Aapuan ympärillä *meän mettänä*. Toinen tapa kuvata metsiä Aapuan ympärillä oli nimittää niitä *Aapuan mettiksi*. Ilmaisut eivät liity omistussuhteeseen, sillä metsät kuuluvat *kruunulle*, eli Ruotsin valtiolle. Meän metsissä on kysymys erityisestä suhteesta metsään ja luontoon, ei omistussuhteesta. Metsät Aapuan ympärillä mielletään niin läheisiksi ja tärkeiksi, että niitä lähestytään omina metsinä. Alma vielä lisää, että ne sankat metsät *sattuivat* olemaan Aapuan ympärillä, joissa kasvavaa vesakkoa pyrittiin poistamaan myrkyttämällä. Ilmaisulla ei kuitenkaan viitata varsinaisesti sattumana tarkasteltua ilmiöön. Kysymyksessä on pikemminkin kerronnallisen ilmaisun tapa, jolla kuvataan olosuhteita ja suuria tapahtumia, ja joilla viitataan asioiden kohdalonomaisuuteen. Birgit muistelee aineistokatkelman loppuksi sitä, kuinka kylässä oli tapahtumien aikana *kova touhu*, eli kylässä oli paljon, asiaan liittyvää toimintaa.

AINEISTOKATKELMA 94

TARJA: *mitenhän ne aapualaiset miten te aloitta siihen eikä joku muut*
ALMA: *no meän mettät täällä ympärillä
meän mettiä ne aloit*
PEKKA: *joo, ne sattu kruunun mettät olemassa*
HUGO: *joo, me olema kruunun kaikki*
ALMA: *sattu Aapuan ympräile ne mettät*
PEKKA: *joo ainaki*
HUGO: *tietenki ne olit aivan*
PEKKA: *joo*
BIRGIT: *joo, se oli kova touhu täällä kyläsä sillon*
(27.4. 2005: 326, 4b)

Edellinen aineistokatkelma havainnollistaa myös sitä, että vaikka tehometsätalous on verottanut luonnon metsää raskaalla kädellä myös Aapuan ympäriltä, osallistujille metsä ja luonto ovat kuitenkin edelleen olemassa. Metsien olemassaolo edustaa eräänlaista sisäistettyä, luonnossa toimimiseen ja siihen liittyviin kokemuksiin perustuvaa tilaa. Tällöin metsä ja luonto eivät viittaa suoraan sellaisenaan olemassa olevaan tilaan tai paikkaan. Luontoa arkielämän kokemuk-

sen ja kollektiiviseen muistiin perustuvana olemisen tilana sekä osallistujien yhteyttä siihen arkielämässään havainnollistan edelleen seuraavassa osaluvussa.

4.5.3 ”meilä on täälä vaphaus”

Vaikka työ oli perinteisten elinkeinojen parissa ruumiillisesti raskasta, ja se tapahtui vuodenaikojen vaihtelun ja säiden armoilla tehtiin työtä vapaana luonnossa. Seuraavassa, tutkimuksen viimeiseen vaiheeseen kuuluvassa aineistokatkelmassa Torsten kertoo, kuinka Kainuujoen (Kalixjoki) alueella asuneet suomalaiset sanoivat, että vapaus maksaa. Torsten selittää vielä, että kainulaiset tarkoittivat, että metsätöissä oli vapaus. Hugo jatkaa toteamalla, että siihen aikaan metsät olivat toisin kuin nyt vapaat ja siellä oli vapaus kulkea. Tällä Hugo viittaa siihen, että metsiä ei oltu käsitelty yhtä raskaasti kuin tänä päivänä, koska metsätöitä ei oltu koneellistettu ja työtä tehtiin käsipelillä. Metsätöistä maksettiin huonoa palkkaa, työ oli ruumiillisesti raskasta ja työtä tehtiin säiden ja vuodenaikojen vaihtelun armoilla. Hugo kommentoi, että vapaus maksoi tässä mielessä paljon. Hugo valaisee, että toisin kuin nyt ennen oli vapaus olla metsässä ja siellä ollessa sai mennä mihin halusi. Tämän jälkeen Hugo pohtii, että enää ei ole vapautta, koska palkkatyö on vienyt metsätyölle tyypillisen vapauden. Töissä on oltava, satoi tai paistoi.

AINEISTOKATKELMA 95

TORSTEN: kyllä se vaphauski maksaa rahaa

meinasi sitä että mettätöissä oli vaphaus

HUGO: näe siihen aikaan oli vapaa mettä se friihet

HELNY:[se maksaa paljon se vappaus

HUGO: mutta nyt ei ole

TORSTEN: joo ette ne kainulaiset sano että friihet kostar pengar

HUGO: joo tietenki

näe silloin oli vaphaus

sai lähteä ja mennä mihinkä tykkäs

ei nyt ole vaphaus mettämiehilä

ko niilä on kuukausi palkka tuli

ne hääty olla koko ajan

sato eli paistakhon

(12.7.2005: 471, 7a)

Edellinen aineistokatkelmä havainnollisti sitä, että vaikka metsätyömiehen työ oli raskasta ja huonopalkkaista, yhdistävät osallistujat siihen vapauden elementin, joka tarkoittaa vapautta mennä ja tulla ilman tarkkoja aikatauluja ja tarkoin määriteltyjä työpisteitä. Tästä vapaudesta metsätöissä olleet miehet *maksoivat* saamalla huonoksi katsottua palkkaa korvauksena työstä. Tänä päivänä luonnossa toimiminen ja liikkuminen pitää sisällään marjastusta, kalastusta ja metsästystä, mutta myös perunoiden ja vihannesten kotitarveviljelyä. Edelliset tukevat talollisessa elämäntavassa rakentuneita omavaraisuutta ja itsenäisyyttä korostavia normeja ja arvoja. Alma korostaa seuraavassa, tutkimuksen viimeiseen vaiheeseen

seen kuuluvasa aineistokatkelmassa Hugon ja Torstenin tukemana, että tietenkin marjat kootaan. Tämä todetaan ikään kuin itsestään selvyytensä. Alma painottaa, että ei ole koskaan ostanut valmista hilloa, *ostosylttiä*. Hugo muistuttaa, että nykyään ei marjoja koota yhtä paljon kuin aikaisemmin. Torstenin täydentämänä hän toteaa, että nykyään marjoja kootaan vain sen verran, että niitä riittää omiin tarpeisiin.

AINEISTOKATKELMA 96

ALMA: *marjat tietenki koothaan*

BIRGIT: *[marjat koothaan*

HUGO: *no joo hilloja*

ALMA: *en ole koskaan ostosylttiä ostanu*

HUGO: *ei niin paljon ko seittemänkymmentälwoulla*

nyt sen verran koothaan

TORSTEN: *ette ittelle on justiinsa*

(12.7.2005: 465, 7a)

Seuraavassa aineistokatkelmassa Alma toteaa, että heillä on Aapuassa vapaus olla missä vain. Hugo vahvistaa, että se vapaus heillä onkin. Birgit kommentoi taustalla, että vapaus *marsia*, käveleskellä ja kulkea. Alma jatkaa, että kaikilla Aapuassa on omat perunat. Tähän Birgit lisää, että myös vihanneksia saattavat ihmiset viljellä omasta takaa. Tämän jälkeen Helny ja Torsten pohtivat, miten ihminen voisi vanhoilla päivillään elää luonnon varassa. Helny pohtii, että jos ihminen on hyvä, hän pärjäisi luonnossa, jos keräisi luonnosta elannon. Torsten kommentoi, että luonnossa pärjäisi, jos keräisi kaiken luonnosta talteen. Helny, toteaa, että kaikki *maallinen* tavara kuten hieno auto, on vain lainassa. Ne saatavat samalle hetkellä kadota. Luonto näyttäytyy tämän aineistokatkelmassa olevan toteamuksen pohjalta pysyvyyttä ja jatkuvuutta edustavana elementtinä. Toteamus on myös esimerkki siitä kuinka uskonnollisuus ja raamatun opit vaikuttavat Helnyn tapaan jäsentää elämää.

AINEISTOKATKELMA 97

ALMA: *meilä on vapaus olla missä vain*

HUGO: *joo täälä on se vaphaus se täälä onkin*

BIRGIT: *marsia*

HUGO: *[mutta kyllä ommaa työtä hauskenpi tehjä on*

ALMA: *näe meilä on omat potut ja*

TORSTEN: *[se vain on kaikila se vain kaikila*

BIRGIT: *ja saattaa grönsaakkeria*

HUGO: *kyllä täälä se vaphaus on*

BIRGIT: *on, on*

HUGO: *joo se, se vain on*

HELNY: *kyllä mie vain uskon*

ette vanhemmiten sitä pärjäis

ko ihminen on hyä

alkasit luonnon mukhaan

sillä laila mie olen hunteerannu
 BIRGIT: *joo o*
 TORSTEN: *kaikki ottas talheen mitä luonnosta saa*
 HELNY: *ei se vaikuta mithään koota tänne*
ei meilä ole mithään
jos mie aattelen mulla on iso talo ja piiliki ei ne oleko lainasa
ne saattavat samale tiimale kaota
ei se ole ko lainatavaraa
 (12.7.2005: 466 – 465, 7a)

Pyydän osallistujia pohtimaan, mitä he kaipaisivat eniten Aapuassa, jos he siirtyisivät asumaan muualle esimerkiksi Luulajan kokoiseen kaupunkiin. Kertajat vastaavat, että eniten he kaipaivat vapautta ja luontoa. Torsten toteaa, että heille on tärkeä vapaus. Hugo lisää, että ”*ja luonto tieteenki*”. Myös Oskar vahvistaa luonnon olevan tekijän, jota he kaipaivat eniten. Hugo selittää, että luonnossa on tilaa ja väljyyttä elää. Kaupungissa tila ja vapaus puolestaan puuttuivat, kuten myös rauha, ”*ei saa olla mishään rauhassa*”. Rauhassa eläminen tarkoittaa nimenomaan elämistä Aapuassa, missä luontoyhteys on olemassa.

AINEISTOKATKELMA 98

TARJA: *mitenkäs jos tämä porukka siirrettäs nytten asumaan tuonne Luulajaan*
ja siellä olis semmonen paikka ko Uusaapua
ja se olis sielä keskelä kaupunkia
niin mitä teilä tulis kaikkein enniten ikävö Aapuassa
mikä se oli ensimmäinen asia mikä on teile tärkeä
 TORSTEN: *no se vaphaus*
 HUGO: *ja luonto tieteenki*
 OSKAR: *[ja luonto tieteenki*
 HUGO: *ja näe se on välejä*
kaupungissa ahtaassa ihmisjoukossa
se ei se on hankala olla
ko joka paikassa
ei saa olla mishään rauhassa
 (12.7. 2005: 468, 7a)

Osallistujat yhdistävät toistuvasti vapauden ja luonnon, vaikka ovatkin hyvin tietoisia iän ja terveydentilan tuomista muutoksista, jotka vaikuttavat luonnossa liikkumiseen fyysisenä toimintana sitä rajoittavasti. Seuraavassa aineistokatkelmassa, joka kuuluu tutkimuksen viimeiseen vaiheeseen, varmistan osallistujilta, että vapaus ja luonto kulkevat yhdessä. Birgit vastaa, että niin se tekee. Myös Hugo vahvistaa tämän toteamalla, että luonto on vapautta, koska se on myös väljyyttä elää. Hugo kuvaa, että kaupungissa ahtaassa ihmisjoukossa on hankala olla, koska ei saa missään olla rauhassa. Birgit on kuitenkin myös sitä mieltä, että vaikka yleensä sanotaan pikkukylissä, *mailla* olevan hauska asua, koska ihmiset käyvät niin paljon kylässä. Hugo keskeyttää, että kaupungissa ei käy kylässäkään ketään. Birgit jatkaa, että vaikka hän asui perheineen kaupun-

gissa, siellä pidettiin naapurista huolta. Hugo toteaa, että ihminen istuu osakkeessa eikä hänellä ole kiire edes eläkkeelle, koska eläkkeellä olo on istumista yhdessä huoneessa. Birgit kommentoi, että silloin kun on työelämässä, tilanne on toinen. Alma täydentää Hugon toteamusta yksin huoneessa istumisesta, ”istua ja odottaa kuolemaansa siellä”.

AINEISTOKATKELMA 99

TARJA: jotenki kulukee yhesä se vapaus ja luonto

BIRGIT: joo niin se tekkee

HUGO: joo näe se on niin välejä

HUGO: kaupungissa ahtaassa ihmisjoukossa se ei

se on hankala olla ko joka paikassa

ei saa olla mishään rauhassa

BIRGIT: aina sanothiin että on sielä mukava asua

kyllä maila on niin hauska asua

ko sielä ihmiset käyvät kyläsä niin paljon

HUGO: [kyläsä käy kukhaan

BIRGIT: sielä vain piethiin huolta krannista

sielä missä mekki asuima

HUGO: istut siinä lägenheetissäki

niin ei siinä hoppu ole siinäkhän jos pansuunile

pansuunila istua siinä yhesä pirtissä

BIRGIT: [ei sillen ko töitä tehjään

ELMA: istua ja ootta kuolemaansa sielä

(12.7. 2005:468, 7a)

Luonto edustaa aapualaiselle paikallissukupolvelle ennen kaikkea suhdetta tilaan ja aikaan. Tilan ja ajan näkökulmasta luonto mahdollistaa kokemuksen vapaudesta toimia ilman ulkopuolisia pakkoja, sääntöjä, aikatauluja tai ohjeita. Luonto edustaa yleensäkin vapautta olla. Käytännössä luonnossa toimiminen tarkoittaa osallistujien arkielämässä tänä päivänä lähinnä vihannesten ja perunan kotitarveviljelyä, marjastusta, metsästyksen osallistumista sekä yleensä kulkemista metsässä ja metsien keskellä olevalla kylän raitilla. Toisaalta metsän fyysinen muuttuminen estää luonnossa liikkumista. Metsää ei enää ole sellaisena kuin se oli osallistujien lapsuudessa. Metsähakkuut, ojitukset ja istutukset ovat keskeisiä fyysisiä muutoksia, jotka rajoittavat sekä luonnossa toimimista ja liikkumista että metsään lähtemisen mielekkyyttä.

Metsä edustaakin fyysisen tilan sijaan sisäistettyä tilaa toimia. Metsä ja luonto edustavat suhdetta tilaan ja aikaan, kuten aikasemmin mainitsin. Rajoitusten todellisen, toimintaa estävän vaikutuksen sijaan tärkeää on se, että luontoyhteys sisäistettynä rakenteena tuottaa kokemuksen siitä, että metsään voidaan mennä omia voimia kuunnellen ja toiminnan rajoitteet huomioon ottaen. Ja vastaavasti metsään ja luontoon voidaan olla menemättä tilanteen ja voimien mukaan.

Aikaisemmin olen käsitellyt luonnossa liikkumisen ja kyvykkyyden kokemisen tematiikkaa pro gradu -tutkielmassani. Pohdin Utsjoella toimineen

Saamelaisen palvelukeskuksen tutkimusprojektin puitteissa keräämäni haastatteluaineiston kautta ikääntyvien saamelaisten omaa arviointia kyvyistään liikkua vapaasti luonnossa osana koetun toimintakyvyn arviointia (Kilpeläinen 1998). Ikääntyneet saamelaiset kokivat kykenevänsä liikkumaan vapaasti luonnossa kalastaen ja marjastaen useammin ilman vaikeuksia kuin kävelemään 5 kilometrin matkaa maantietä. On huomattava, että saamelaisten kotiseutualueella marjastus- ja kalastusmatkat ovat usein moninkertaiset verrattuna maantiellä kävelemiselle annettuun matkaan. Kulkeminen luonnon maastoissa on lisäksi paljon raskaampaa kuin käveleminen maantiellä. Saamelaisten elämäntapojen taustaa vasten kykyä liikkua luonnossa arvostetaan paljon. Tällöin myös oma kyky liikkua luonnossa arvioitiin ehkä todellista kykyä paremmaksi. Ikääntyville saamelaisille luonnon läheisyys tuotti toisaalta kokemuksen kyvykkyydestä ja näin ollen oma kyky toimia luonnossa arvioitiin paremmaksi kuin kyky muuhun toimintaan.

Osallistujille luonnon mahdollistama vapaus toimia ja tehdä päätöksiä on mahdollista ainoastaan Aapuaassa. Kertajat vertasivat omaa vapauttaan mahdolliseen tilanteeseen esimerkiksi kaupunkiasunnossa ja kuvasivat elämänsä mahdollisessa kaupunkiasunnossa yksinäiseksi ja yksitoikkoiseksi. Vapautta ei olisi, kun ei ole mitä tehdä eikä ketään kenen kanssa eikä Aapuaa ympäröineen metsän kaltaista tilaa, jonne voi vapaasti mennä. Kaupunkiasuminen olisi Aapuan verrattuna osallistujien omin sanoin *”kuoleman odottamista neljän seinän sisällä”*.

Katson, että aapualainen paikallissukupolvi on suhteessa kokemukseen itsemääräämisestä ja riippumattomuudesta riippuvainen kotikylästään. Siellä arkielämän voimavaraa edustava luontoyhteys mahdollistuu ja tuottaa tunteen kyvykkyydestä. Luontoyhteys ei kuitenkaan muodostu välittömistä, luonnossa liikkumisen tuottamista elämyksistä tässä ja nyt. Pikemminkin luontoyhteys on sosiaalisen rakenteen kaltainen. Arkielämän yhteydessä omaksuttujen arvojen ja normien kautta se on rakenteistunut arkielämän ja tulevaisuuden voimavaraksi ja resurssiksi, kuten myös osaksi sosiaalista elämää pakottavia ja määritteleviä sisäistettyjä sääntöjä.

5 TUTKIMUKSEN JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI

5.1 Johtopäätökset

Tässä väitöskirjatutkimuksessa olen selvittänyt niitä tekijöitä, joiden kautta perinteisen elämäntavan piirissä rakentunut ja tämän päivän toiminnassa muotoutuva tornionlaaksolaisuus tulee esille vanhimman aapualaisen paikallissukupolven arkielämässä ja ajatuksissa tulevaisuudestaan. Tutkimukseen osallistuneet seitsemän Aapuassa syntynyttä ja siellä tutkimushetkellä elänyttä henkilöä ovat osa Aapuassa asuvaa tornionlaaksolaista paikallissukupolvea (ks. Jyrkämä 1995a, 211). He ovat syntyneet ja kasvaneet Aapuassa ennen perinteisten elinkeinojen teknologisoitumista ja elämäntavan modernisoitumista. Tänä päivänä he ikääntyvät samassa kylässä samoihin aikoihin. Näin ollen heidän kokemusmaailmansa suhteessa tämän päivän arkielämään sekä ajatuksiin tulevaisuudestaan jäsentyy samojen alueellis-historiallisten ja ajallis-paikallisten tekijöiden vaikutuksesta. Omaksumansa arvo- ja normipohjan perusteella he myös määrittelevät kuulumisensa Ruotsin tornionlaaksolaisiin tehden näin eroa muihin yhteisöihin ja ryhmiin.

Lähestyn tornionlaaksolaisuutta perinteisen, tornionlaaksolaisen elämäntavan piirissä muotoutuneena etnisyytenä, joka edustaa sosiaalista rakennetta. Rakenne muodostuu aapualaisen paikallissukupolven elämää määrittävistä voimavaroista ja säännöistä. Niihin kuuluvat myös yhteisöille omaleimaiset arvo- ja normijärjestelmät, jotka on omaksuttu sosiaalistumisen kautta elämällä yhteisössä. Näiden pohjalta tornionlaaksolainen etnisyys erityispiirteineen muotoutuu, ja se määrittelee ikääntyvien arkielämää ja ajatuksia tulevaisuudesta. Sääntöjä ja voimavaroja, kuten niihin kuuluvia arvo- ja normijärjestelmiä, paikallissukupolven jäsenet käyttävät ja muovaavat jokapäiväisen arkielämänsä virrassa. Tutkimusteemojen valossa pohdin myös paikallissukupolven kyvykkyyttä käyttää tornionlaaksolaisuuteen liittyviä voimavaroja arkielämässään sekä paikallisesti tornionlaaksolaisessa Aapuan kylässä Pohjois-Ruotsissa että aapualaisen paikallisyhteisön ulkopuolella.

Paikallissukupolvi muodostaa tutkimuksen keskeisimmän käsitteen. Olen tarkastellut tornionlaaksolaisuutta paikallissukupolven arjessa ja tulevaisuudenodotuksissa toimijuuspositiosta. Tällöin tarkastelen sitä, kuinka tornionlaaksolaiset etniset, rakenteelliset seikat tulevat yhteen paikallissukupolven arkitoiminnan ja tulevaisuudenodotusten kanssa. Tutkimuksessa havainnollistan teemojen alussa sitä, kuinka osallistujat ovat omaksuneet yhtenäisen arvo- ja normiperustan. Lisäksi olen havainnollistanut sitä, kuinka tornionlaaksolaiseen etnisyyteen liittyvät asiat toimivat aapualaisen paikallissukupolven arjen voimavaroina. Tarkastelen miten ne asettuvat toimijuuteen liitetyn kyvykkyyden yhteyteen tässä ja tulevaisuudessa sekä paikallisesti että paikallisyhteisön ulkopuolella.

Ikäihmisten elämään vaikuttavien rakenteellisten tekijöiden ymmärtämistä ja näkyväksi tekemistä pidän sosiologiaan pohjautuvan sosiaaligerontologian tutkimuksen perustehtävänä (ks. myös Jyrkämä 1995a, 235). Tästä näkökulmasta ikääntymisen tutkimusalueelle kuuluvat olennaisesti myös muut kuin suoraan ikäihmisten hyvinvointiin, terveyteen ja toimintakykyyn keskittyvät kysymykset. Tarkoituksena onkin tuoda oma näkökulmani muiden sosiaaligerontologian kentälle kuuluvien kysymysten joukkoon ja rikastuttaa keskustelua kiinnittämällä huomio yksilötekijöiden sijasta rakenteellisiin seikkoihin. Tahdon kiinnittää huomion ikääntymisen moninaisiin yhteisöllisiin ilmenemismuotoihin; erityisesti etnisyyteen.

Tutkimukseni tärkeä tehtävä on lisäksi osallisuuteen perustuvan metodologian kehittäminen eri yhteisöjen sosiaalisen maailman tutkimisessa ja näkyväksi tekemisessä. Tutkimuksen lähtökohtana oli myös sellaisen metodologian soveltaminen, jonka yhteydessä osallistujat voisivat sekä käyttää omaa äidinkieltään, mutta myös muodostaa omaa ikääntymistään, tornionlaaksolaisuutta ja arkielämää sekä sen rakenteellisia taustoja yhdistävää tietoa.

Tutkimuksessa on viisi teemaa. Aluksi tarkastelin aapualaista tarinankerrontaa paikallissukupolven kollektiiviseen muistiin perustuvana tietona ja etnisyyttä sosiaalisena rakennetta välittävänä toimintana. Tämän jälkeen tarkastelin tutkimuksen varsinaisia teemoja: apualaisen yhteisön ja yhteisöllisyyden perustekijöitä paikallissukupolven näkökulmasta, meänkielen asettumista osaksi tornionlaaksolaista etnisyyttä ja arkea, jatkuvuuteen perustuneen elämäntavan piirissä muotoutuneiden arvojen ja normien sekä tämän päivän kuluttamiseen perustuvien elämäntyylitekijöiden kohtaamista osallistujien arjessa ja ajatuksissa tulevaisuudesta. Lopuksi tarkastelin luontoyhteyttä osana tämän päivän arkea ja tulevaisuutta. Teemat muotoutuivat co-operatiivisessa ja osallistavassa prosessissa, jossa edettiin vaiheittain tarinankerronnan ja kerrotun pohdinnan kautta tutkimusteemojen muodostamiseen ja edelleen tämän päivän ja tulevaisuuden pohtimiseen kunkin teeman valossa.

Osallisuus asettui tutkimuksessa toiminnalliseksi ja tiedolliseksi ulottuvuudeksi. Toiminnallisessa ulottuvuudessa osallistujat olivat itse vaikuttamassa tutkimuksen käytännön toteuttamiseen kuten paikkaan, aikaan, kokoontumiskertojen määrään ja tiheyteen. Osallistujat myös määrittivät sitä, kuinka kerrotaan ja mitä kerrotaan. Tähän liittyi luonnollisesti kerronnan säätelyä ja vali-

kointia kertovan ryhmän ja sitä ympäröivän yhteisön taholta. Tärkein toiminnallisen osallisuuden tekijä oli kuitenkin osallistumisen vapaaehtoisuus ja mielekkyys. Osallistujat kertoivat tarinoita ja kokivat kokoontumiset mielekkäinä ja voimaannuttavina tilanteina pienessä meänkielisessä kylässä, jossa järjestettyä vapaa-ajan toimintaa on vähän. Lisäksi he kokivat edustavansa viimeistä vanhaa tornionlaaksolaista, meänkieltä äidinkielenään kotona puhuvaa sukupolvea ja tornionlaaksolaisuuden ulospuhuminen oli myös tästä näkökulmasta voimaannuttavaa ja tärkeää. On todennäköistä, että kertomalla tarinoita osallistujat halusivat myös jättää tuleville sukupolville jotakin itsestään ja tornionlaaksolaisuudestaan. Tässä mielessä tutkimukseni edustaa äänen antamista vaiennetulle etniselle yhteisölle erityisesti sen näkymättömissä olleelle vanhimmalle sukupolvelle.

Tiedollisen ulottuvuuden puitteissa osallistujat itse ilmaisivat ja jäsensivät arkeaan koskevaa tietoa ja olivat näin mukana sosiaalisen todellisuutensa ilmaisemisessa, kuvaamisessa ja jäsentämisessä. Toimintatutkimuksen kentälle kuuluva co-operatiivinen tutkimus hylkää periaatteessa tiukan positivistisen käsityksen todellisuudesta ja sen tutkimisesta sellaisenaan. Tutkimukseni kuitenkin kohdistuu nimenomaan sosiaaliseen todellisuuteen. Tutkimukseni tuokin yhteen yhteiskuntatutkimuksen teoreettisia lähtökohtia osallistavan tutkimuksen metodologian kanssa. Näiden soveltamisella yhdessä voidaan tuottaa tärkeää tietoa erilaisten yhteisöjen; niin etnisten kuin paikallistenkin, tutkimiseen osallistamisen ja voimaannuttamisen kautta siten, että tutkimus edustaa kohteelle tärkeitä ja tutkimisen arvoisia asioita nimenomaan tutkimuskohteen näkökulmasta. Osallisuuden näkökulma on tärkeä erityisesti silloin, kun tutkimus edustaa vähemmistön näkökulman sijasta vahvemman arvomaailmaa. Tällöin tutkimukseen osallistujat voivat vastustaa tutkimusta jo lähtökohtaisesti. Tämä väitöskirjatutkimus toimii myös kuvauksena siitä, kuinka tutkimus on toteutettu käytännössä mahdollisimman pitkälle osallistujien arvomaailmasta.

Tutkimuksen yhteydessä olen tuonut esiin myös niitä ongelmia, joita osallistavan tutkimuksen eettisyyteen liittyy. Suurimpana eettisenä kysymyksenä on tutkimukseen osallistuvien osapuolten välinen ja prosessin aikana voimistuva luottamus, joka sallii tutkijan nähdä syvemmälle yhteisöön kuin mitä esimerkiksi kertaluontoisen tutkimushaastattelun aikana olisi mahdollista. Tätä luottamusta voi käyttää myös väärin. Tutkimus asettuu spiraaliksi, jossa tieto perustuu edelliseen vaiheeseen. Tällaisen tutkimusmallin soveltamisella tahaton asioiden väärinymmärtäminen tai tutkimuskohteen loukkaaminen esimerkiksi tutkijan loukkaavien tulkintojen kautta muodostuu käytännössä pienemmäksi kuin silloin, jos tutkimusaineistoa ei käsitellä yhdessä tutkittavien kanssa.

Esille tulleita asioita käsitellään tutkimuksen aikana useaan kertaan. Lisäksi refleksiivinen tutkimusote mahdollistaa sen, että tutkija voi pohtia asioita yhdessä muiden osallistujien kanssa sekä esittää niistä kysymyksiä. Vastavuoroisuuden vahvistaman läheisyyden ja luottamuksen lisääntyessä minun oli mahdotonta säilyttää etäisyys tutkittavaiin. Toisaalta en tähän pyrkinytkään, vaan tietoisesti osallistuin ja vaikutin tutkimuksen kulkuun. Minä myös kiinnyn osallistujiin sekä henkilökohtaisesti yksilönä että yhteisönä. Uskon, että

kiintymys oli molemminpuolista myös viimeisellä tapaamiskerralla lahjaksi saamani meänkielisen kirjan, kiitoskortin ja lämpimien halausten perusteella. Tutkijan henkilökotainen kiintyminen osallistujiin tai aktiivinen vaikuttaminen prosessiin kulkuun eivät kuitenkaan sulje pois tutkimuksen pätevyyttä silloin, jos tutkija kykenee yksilöimään ja perustelemaan ne valinnat ja vaikutukset joita hänellä on tutkimuksen kulkuun, kuten olen tässä tehnyt jäsentämällä omaa osuuttani ja osallisuuttani tutkimusprosessin eri vaiheissa.

5.1.1 Tornionlaaksolaisuus aapualaisen paikallissukupolven arjessa ja tulevaisuudessa

Tutkimuksen aluksi tarkastelin aapualaisen paikallissukupolven tarinankerrontaa sen kollektiivista muistia ja siihen pohjautuvaa tietoa välittävänä ilmaisullisena tietona. Osallistujien lapsuudessa tarinankerronnalla oli ajanvietteeksi naamioituneena normeja ja arvoja välittävä tehtävä ja tarinoita kertoivat nimienomaan vanhemmat ihmiset lasten tyytyessä kuuntelijan osaan. Tarinoita kertomalla ihmiset eivät vain kertoneet siitä, miten toimittiin vaan miten tuli toimia ja mikä ei puolestaan ollut hyväksyttyä. Tarinat välittivät tietoa, joka liittyi perinteisen elämäntavan arvomaailmaan ja normeihin. Esimerkiksi Helny kertoo tarinan jossa nuori nainen saa lapsen avioliiton ulkopuolella. Naisen kottona tämä tuomitaan ankarasti ja nainen päättää ratkaista tilanteen hukuttamalla itsensä ja lapsensa Tornionjokeen (aineistokatkelma 15).

Tarinankerronta on säilyttänyt merkityksensä paikallissukupolven sisällä. Tarinankerronta ja sitä yleisempi praati, jonka yhteydessä kerrotaan myös tarinoita ja muistellaan, toimii voimavarana, kun suhtaudutaan ja sopeudutaan sekä muuttuvaan maailmaan että omaan ikääntymiseen ja sen tuomiin uusiin tilanteisiin ja asioihin. Erityisesti arvottava praati, jossa mennyttä kuvataan yleensäkin parempana kuin nykyä, toimii uutta ja vanhaa yhdistävänä, jatkuvuutta tuottavana sopeutumisen keinona ja voimavarana. Se poikkeaa muutosten yhteydessä koettujen kokemusten suorasta kuvauksesta ja valittamisesta, ja on yhteisöllisesti sallitumpaa kuin suora kokemusten ja tarpeiden ilmaisu. Esimerkiksi Torsten haastaa Hugon praatiin kysymällä onko tämä havainnut sellaista ilmiötä, jossa ihmiset keikkuvat yhdellä suksella housut nilkoissa roikuen (aineistokatkelma 22). Aineistokatkelmassa osallistujat tarkastelivat lumilautailua heitä edeltäneen sukupolven silmin ja toivat esille järjettömiltä näyttäytyviä seikkoja. Tässä kerronta toimii sopeutumisen voimavarana siten, että osallistujat yhdistävät uutta ilmiötä ja vanhaa, perinteiseen tornionlaaksolaiseen elämäntapaan liittyvää katsantokantaa.

Tarinankerronta on muuttunut koko yhteisön kaikki sukupolvet mukaan lukevasta kanssakäymisen, tiedon välittämisen ja toiminnan muodosta ikäihmisten toiminnaksi. Tämä johtuu Aapuan kyläyhteisön sosiaalisista muutoksista ja siitä, että yhä useampi kylän asukas on iäkäs. Kylässä on enää vähän nuoria ihmisiä ja sitäkin vähemmän meänkieltä puhuvia aikuisia tai nuoria. Muualle muuttaneet lapset ja lapsenlapset eivät yleensä osaa puhua meänkieltä kuten vanhempansa. Alma toteaaakin, että nuoret menettävät paljon, koska eivät ole oppineet meänkieltä, eivätkä voi seurata vanhempien ihmisten praattia eivätkä

ymmärrä Tornionlaaksoon liittyviä tarinoita (aineistokatkelma 75). Tällöin he eivät myöskään kuule tornionlaaksolaisuudesta eivätkä he voi vastaanottaa tornionlaaksolaisuutta välittävää tietoa.

Suullinen, meänkielinen tarinankerronta on tärkeä erityisesti paikalliskupolvelle, joka katsoo edustavansa viimeisiä tornionlaaksolaisia joiden elämäntapa ja arvomaailma juurtuu perinteiseen tornionlaaksolaiseen arkeen ja elämäntapaan. Tarinankerronnan ja tarinoita sisältävän meänkielisen praatin kadotessa arkielämän käytännöistä katoaa myös perinteiseen elämäntapaan perustuvaa, tornionlaaksolaista etnisyyttä välittävä traditio sekä muutoksiin sopeuttava ja uuteen suhteuttava perinteinen yhteisöllinen toimintamuoto. Tällöin myös mielekkääksi koettu, sukupolvia yhdistävä, arkinen ajan vieton tapa on katoamassa.

Toisena teemana tarkastelin aapualaisen yhteisöllisyyden perustekijöitä tarkastelemalla perinteisen tornionlaaksolaisen elämäntavan piirissä omaksuttuja arvoja ja normeja. Tämän jälkeen havainnollistin sitä, kuinka ne näyttäytyvät tämän päivän toiminnan ja tulevaisuutta koskevien ajatusten yhteydessä. Tarkastelin perinteiseen elämäntapaan liittyneen tiukan normatiivisuuden näyttäytymistä ujoutena ja arkuutena ulkopuolisia kohtaan erityisesti tunteiden ja avuntarpeen ilmaisemisessa, raamatun ja uskonnon vaikutusta arjen jäsentäjänä, sukupuolten välisen kanssakäymisen säätelyä sekä normatiivisuudesta johtuvaa häveliäisyyttä ja pyrkimystä kunniallisuuden säilyttämiseen. Lisäksi tarkastelin yhteisöllisyyden merkitystä osallistujien ennakoissa avun ja hoi-
vantarvetta tulevaisuudessa.

Perinteiseen tornionlaaksolaiseen elämäntapaan liittyi olennaisena se, että korkeammassa yhteiskunnallisessa asemassa olevia kunnioitettiin ja kunnioituksen muodollista osoittamista vaadittiin tiukasti. Myös vanhempien ihmisten muodollista kunnioittamista vaadittiin ja tämä tuli esille esimerkiksi teitittelynormissa. Lasten, naisten ja miesten välistä kanssakäymistä säädeltiin niin ikään ja naiset jäivät yleensä lasten tavoin miesten taustalle. Lasten, naisten ja miesten välistä kanssakäymistä säädeltiin niin ikään. Naiset jäivät yleensä lasten tavoin taustalle sekä miesten että sosiaaliselta tai ammattiasemaltaan arvokkaammiksi katsottujen ihmisten läsnä ollessa. Erityisesti opettajaa ja pappia kunnioitettiin ja jopa pelättiin. Birgit kertoo kuinka lapset istuivat hiljaa puhumatta ja uskaltamatta liikahtaa silloin, kun kodissa oli arvostettuja vieraita (aineistokatkelma 23).

Osallistujat kuvaavat muodollisen kunnioittamisen vaatimusta perinteisen tornionlaaksolaisen elämäntavan piirissä liiankin kovaksi. *Se oli liika koa respäkti*, kuten Birgit toteaa (aineistokatkelma 23). Vieraita ja arvoasemassa ylemmäksi katsottuja ihmisiä ujusteltiin aikuisenakin. Erityisesti miesten ei sallittu osoittaa tunteitaan. Torsten kuvaa kuinka miehet olivatkin entiseen aikaan kovan sorttisia ja tästä oli haittaa myöhemmin elämässä (aineistokatkelma 26). Yleensäkin itsensä ilmaisemisen hillitsemisestä ja kurinalaisuudesta oli sellaista haittaa, joka vaikeuttaa osallistujien elämää edelleen tänä päivänä. Tunteiden ja tarpeiden ilmaiseminen ei ole edelleenkaan helppoa erityisesti miehille ja avun pyytäminen yhteisön ulkopuolelta on vaikeaa. Birgit toteaa, että vaikka hän on

enemmän tunneihminen, tunteiden näyttäminen omille pojille on ollut vaikeaa (aineistokatkkelma 27). Avun tarvetta ei mielellään ilmaista vieraille ja osallistujat eivät pyydä tai hae apua luontevasti tai mielellään oman yhteisönsä ulkopuolelta, jos apua on saatavilla omasta kylästä. Torsten kertoo, että ihmiset ovat ja pyrkivät olemaan *kunniallisia* ja avun pyytäminen ulkopuolisilta on tämänkin vuoksi vaikeaa. Edelliset seikat vahvistavat aapualaisen yhteisöllisyyden merkitystä voimavarana, joskin myös lisää riippuvuutta siitä.

Vaikka osallistujat eivät pitäneet itseään uskovaisina, heidän lapsuudessaan ja nuoruudessaan vaikuttanut lestadiolainen uskontokäytäntö ja Raamattu vaikuttavat osallistujien elämään edelleen. Osallistujien vanhemmille uskonto oli erittäin tärkeä, koska se muun muassa auttoi sopeutumaan ankaraan, työntäyteiseen arkeen ja niukkuutta korostavaan elämäntapaan. Maallisen vaelluksen päätyttyä uskonto edusti lupausta paremmasta. Raamatun lukeneita ja sen kautta erilaisia ilmiöitä tulkitsemaan kykeneviä ihmisiä pidettiin arvossa luke-neisuuden vuoksi. Helny muistuttaa esimerkiksi Birgittaa siitä, kuinka viisas tämän äiti oli luettuaan raamatun kannesta kanteen. Helnyn mielestä monet asiat mitä Birgitan äiti oli raamatun perusteella ennakoanut, olivatkin myöhemmin tapahtuneet (aineistokatkkelma 33).

Raamattu tuli osallistujille tutuksi koulussa ja seuroissa ja uskonnollisuus rajoitti erilaisten muoti-ilmiöiden leviämistä heidän nuoruudessaan. Raamattu takasi sivistyksen antamalla käyttäytymisohjeita esimerkiksi kymmenen käskyn kautta ja osallistujat pitivätkin uskontoa loppujen lopuksi hyvänä asiana, vaikka se vahvisti normatiivisuutta. Pohtiessaan asioita osallistujat edelleen hakevat joissakin asioissa jäsenystä elämälle ja tulevaisuudelle myös raamatun ja uskonnon kautta muiden jäsenysten joukossa. Esimerkiksi Pekka pohtii meänkielen aseman yhteydessä sitä, kuinka Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa puhutut kielet ovat eriytyneet, vaikka alueen ihmiset olisivatkin sukua toisilleen. Hugo toteaa, että raamatussa on myös selitys tähän ja alun perin kielet ovat eriytyneet Paapelin tornille sijoittuvissa tapahtumissa (aineistokatkkelma 34).

Perinteisten sukupuoliroolien ja niiden määrittämien yhteisöllisten tehtävien normatiivinen säätely vaikuttaa siihen, että osallistujat mieltävät edelleen naisen luontaiseksi hoivaajaksi. Helny esimerkiksi korostaa Hugon tukemana, kuinka oma tytär olisi ihanteellisin raihnaisen vanhempansa hoitajana kärsivällisyytensä ja avuliaisuutensa vuoksi. Birgit täydentää, että oma tytär tuntee vanhempansa paremmin kuin kukaan ja jaksaa sietää kaikki tämän oikut (aineistokatkkelma 41). Kylässä on toiminut myös miespuolinen kotivavastaja, johon vanhoilla kyläläisillä oli osallistujien mukaan aluksi vaikea tottua. Myös lääkärin toivotaan olevan mieluummin nainen. Torsten kertoo, kuinka nainen lääkärinä tuntuu sopivalta ja tehtävässään luontaisemmalta kuin mies.

Perinteiseen elämäntapaan liittyvät arvot ja normit, jotka liittyvä ruumiillisuuteen ja säätelivät kanssakäymistä ja käyttäytymistä, vaikuttavat aapualaisen paikallissukupolven elämään tänä päivänä muun muassa häveliäisyytenä ja ujoutena. Torsten kertoo kuinka raamatussa sukupuolielimiä kuvataan häpypaikaksi, koska synty tulee ruumiiseen niiden kautta (aineistokatkkelma 45). Kysymys ikäihmisen häveliäisyydestä ja kunniallisuudesta ovat erityisen tärkeä

seikka erityisesti silloin kun vanha ihminen tarvitsee apua päivittäisissä toiminnoissaan ja auttaja on vieras ihminen.

Normatiivisesti omaksuttu häveliäisyys ei katoa, vaikka ihminen tulisi vanhaksi. Päinvastoin, ihminen voi tulla jopa herkemmäksi oivaltaessaan oman haavoittuvuutensa ulkopuolisen avuntarpeen lisääntyessä ja riippuvuuden kasvaessa. Birgit kuvaa omaa suhtautumistaan äitinsä auttamiseen pesussa, kun tämä tulee sairaalasta kotiin (aineistokatkelma 43). Tärkeän taustakysymyksen ja pohdinnan paikan muodostaa se, kuinka tämän päivän tehostetun hoivan ja hoidon yhteiskunnassa osataan ja ehditään ottamaan huomioon ikäihmisten normatiivinen, osittain myös uskonnon vahvistama ja siihen pohjautuva häveliäisyys. Entä kuinka median ja seksin kyllästävässä yhteiskunnassa ylipäättänsäkin pidetään tärkeänä ja tahdotaan huomioida ikääntyvän ihmisen tarve kunniallisuuden ja häveliäisyyden säilyttämiseen.

Osallistujille on tärkeää kyläyhteisössään se, että ihmiset tuntevat toisensa, vaikka toisaalta tästä koetaan olevan myös haittaa. Tunteminen liittyy osaltaan myös samojen arvojen ja normien omaksumiseen, samantyyppisten elämänkokemusten ja tietyyppisten ajanjaksojen läpi elämiseen. Näin ihmiset kokevat tuntevansa toistensa taustat, ymmärtävänsä toisiansa ja tulevansa itse ymmärretyiksi ja hyväksytyiksi. Toisaalta edelliset seikat koetaan myös rajoittavina, kuten Birgit ja Alma toteavat (aineistokatkelma 52). Osallistujat kokevat kuitenkin oman kylänsä turvalliseksi asuinympäristöksi ja turvallisuutta uhkaavien tekijöiden katsotaan tulevan kyläyhteisön ulkopuolelta. Edelleen osa aapualaisista käyttää poikittain oven eteen asetettua luutaa merkinä siitä, että talon asukkaat eivät ole kotona. Käytännöstä oli poliisiviranomaisten taholta varoitettu, sillä se kertoo myös ulkopuolisille, että talo on tyhjä.

Oma yhteisö koetaan turvalliseksi ja tutuksi myös silloin, kun tarvitaan yleensäkin apua. Omassa yhteisössä osallistujat kokevat tulevansa ymmärretyiksi ja hyväksytyiksi. Vieraille ja ulkopuolisille avun tarpeen näyttäminen on vaikeampaa. Yhteisöllisyyden ajatus onkin vahvana myös silloin, kun osallistujat pohtivat mahdollista vanhuuteen liittyvää raihnaisuutta ja päivittäistä avuntarvettaan. Osallistujat haluavatkin jäädä kotikyläänsä loppuelämäkseen ja tutkimusajankohtana he suunnittelivat aktiivisesti lakkautetun kyläkoulun remontoimista palvelutaloksi ikääntyville kyläläisille. Näin he halusivat varmistaa, että vanhojen ihmisten ei tarvitse muuttaa pois yhteisöstään tullessaan vanhoiksi ja joutuessaan jokapäiväisessä elämässään ulkopuolisen avun varaan. Alma toteaa, että vanheneminen on kyläyhteisössä hauskaa, koska ympärillä on kaikki tutut (aineistokatkelma 50). Osallistujat pohtivat tulevaisuutta yhteisönä paljonkin, mutta omaa tulevaisuuttaan osallistujat eivät kuitenkaan halunneet pohtia. Birgit toteaa, että on *huono hunteerata kaikkia*. Tällä hän viittaa erityisesti kaikkiin niihin mahdollisiin, terveyteen ja toimintakykyyn liittyviin tekijöihin, joita vanhana joutuu kohtaamaan. Hugo täydentää sanomalla, että nuoret vaativat tulevaisuutta eikä heillä ole tulevaisuudessa mitään sellaista, mitä kannattaisi erikseen pohtia (aineistokatkelma 56).

Yhteisöllisyys toimii voimavarana. Samalla se lisää riippuvuutta, sillä kyvykyys käyttää yhteisöllisyyttä voimavarana on mahdollista vain Aapuaassa.

Yhteisöllisyys ja siihen liittyvät voimavarat eivät ole kuljetettavissa yhteisön ulkopuolelle, vaan paikallissukupolvi on riippuvainen asuinpaikastaan. Näin yhteisöllisyys myös tuottaa ja ylläpitää riippuvuutta itsestään. Kysymystä yhteisöllisyydestä ei voikaan tarkastella joko voimavaroja rajoittavana tai niitä luovana kysymyksenä. Sen sijaan kysymys pitää sisällään molemmat ulottuvuudet. Tällöin yhteisöllisyys toimii voimavarana ja mahdollistaa yleensäkin kyvykkyyden käyttää hyväkseen sosiaalisesti rakenteeksi asettuvia voimavaroja ja sääntöjä kussakin ajallis-paikallisessa tilanteessa. Normatiivisuus tuottaa myös roolimalleja ja toiminta- ja käyttäytymissääntöjen kautta jatkuvuutta ja voi näin auttaa vaikeiden elämäntilanteiden yli sekä helpottaa ikääntymisen muutoksiin sopeutumisessa.

Yhteisöllisyyteen liittyviä voimavaroja ja sen tuomia rajoitteita ja sääntöjä tulee aina tarkastella yhteisöstä käsin. Esimerkiksi perinteinen sukupuolirooli määrittelee ihanteeksi sen, että iäkkään ihmisen hoivaajana toimii nainen ja oma tytär. Perinteinen roolimalli, joka voi yhteisön ulkopuolisen silmin katsottuna näyttytyä rajoittavana ja ahdasmielisenä, toimii yhteisön sisältä tarkasteltuna voimavarana tarjoten aikaisemmin viittaamiani yhteisöllisesti määrittyneitä roolimalleja ja toimintastrategioita arkielämän jatkuvuudelle ja ylläpidolle, joihin myös uusia toimintatapoja ja malleja suhteutetaan ja sopeutetaan.

Tutkimuksen kolmas teema liittyy meänkielen. Meänkieli edustaa aapu-alaiselle paikallissukupolvelle puhuttua äidinkieltä, jolla he voivat pukea parhaiten sanoiksi kokemuksensa ja tunteensa, mutta jota he eivät osaa kunnolla lukea eivätkä kirjoittaa. Tämä johtuu siitä, että paikallissukupolven jäsenet ovat syntyneet Tornionlaakson suomalaisiin yhteisöihin, joissa kotikielenä oli suomenkieli. Heitä edeltävä sukupolvi kävi myös koulunsa suomenkielellä. Paikallissukupolvi joutui käymään ruotsalaisen koulun, jossa suomenkielen puhuminen oli ankarasti kielletty johtuen vallinneesta, virallisesta ruotsalaistamispolitiikasta. Kuitenkin meänkieli säilyi vahvana ajatusten ja kokemusten ilmaisemiseen ja toimintaan liittyvänä kotona puhuttuna kielenä. Osallistujat eivät osaa kuitenkaan kirjoittaa tai lukea meänkieltä. Myös lukusanat, kuukaudet, viikonpäivät ja esimerkiksi ruumiinosat on opittu koulussa ruotsiksi ja niistä käytetään edelleen ruotsinkielistä sanaa. Myös meänkieli itsessään sisältää runsaasti ruotsalaisia lainasanoja, jotka ovat arkielämän puheessa muotoutuneet meänkieliseen asuun. Hugo kuvaa kuinka he ovat tärvanneet, eli pilanneet yleensäkin kielen ottamalla puheeseen ruotsinkielisiä lainasanoja ja muuntamalla ne suomenkielen tottuneessa suussa omaksi versiokseen. Hän jatkaa, että heitä edeltävä sukupolvi ei voinut kieltä pilata, vaan he puhuivat selvää suomea (aineistokatkelma 57). Kieli edustaakin paikallissukupolvelle vakiintumatonta kieltä, joka muuttuu ja muuntuu puheessa ja siihen sekoittuu yhä enemmän ruotsinkielen vaikutteita. Paikallisesti osallistujat ovat siten arjen puheessa muuntuvan, vakiintumattoman puhekielen varassa.

Meänkielisyys on yhteisöllinen voimavara, jonka käyttö rajoittuu Tornionlaaksoon. Kielen käyttö arjen yhteydessä rajoittuu edelleen paikallissukupolveen, sillä sitä puhuvat ihmiset ovat yleensä ikäihmisiä. Nuoremmat sukupolvet puhuvat yleensä ruotsia ja erityisesti lapsenlapset ovat täysin ruotsinkielisiä.

Paikallissukupolven näkökulmasta meänkielen asema näyttäytyy voimavarana kaksijakoisesti. Aapualaiset ymmärtävät toisiansa ja kokevat voivansa tehdä itsensä ymmärretyiksi äidinkielellään. Osallistujille meänkieli on toisin sanoen paikallinen ja yhteisöllinen voimavara. Meänkieli on myös vahvasti yhteydessä itsemäärittelyyn; se on sekä kielellinen väline että tärkeä tornionlaaksolaisuutta määrittävä tekijä. Meänkieli on myös toiminnan ja tunteiden ilmaisemisen kieli, jolla osallistujat kokevat olevan enemmän vaikutusta toiminnan yhteydessä kuin ruotsinkielellä. Hugo toteaa, että ruotsilla ei voi kommentaa edes koiraa, mutta kun suomeksi *murjaisee*, se tietää koirakin, että isäntä on tosissaan. Alma taas kertoo kuinka asioiden ilmaiseminen ruotsiksi ei *kuuluta* mitään (aineistokatkelma 72), eli ruotsiksi asioiden ilmaisemisella ei ole vaikutusta.

Kun kielen asemaa tarkastellaan laajemmassa yhteydessä, kertojat määrittelevät kuuluvansa välimuotoon, jonka toisella puolella on perinteisen tornionlaaksolaisen elämäntavan piirissä rakenteistunut etnisyys meänkieliseen ja toisella puolella nykyaikainen ruotsalainen ja ruotsinkielinen yhteiskunta. Osallistujat eivät ole omaksuneet täysin ruotsalaista elämäntapaa eivätkä oppineet ruotsin kieltä kunnolla. He kuvaavatkin olevansa ruotsalaisia, jotka eivät kuitenkaan osaa ruotsia. Näin he kyseenalaistavat myös perinteisenä elämäntapana hiipuvaksi koetun tornionlaaksolaisuuden lisäksi myös ruotsalaisuuttaan. Suhteessa ruotsinkieleen he kuvaavat olevansa kielellisesti lapsen asemassa ja myös puhuvan lasten kieltä, *paskakieltä*, jota lapsille puhuttiin ennen kuin heidän oma puhetautensa oli kehittynyt (aineistokatkelma 65), kuten Oskar kertoo. Hän vertaa meänkieltä pilakieleen, joka ei ole oikeaa kieltä. Torsti puolestaan toteaa painavasti toivoneensa, että heille olisi opetettu edes joku kieli riittävän hyvin, eikä heidän tarvitsisi olla kielellisesti välimaastossa (aineistokatkelma 64).

Ruotsin Tornionlaaksossa meänkieltä kotonaan puhuu yleensä vanhimmat ihmiset. Nuoremmat ovat oppineet ja omaksuneet äidinkielekseen ruotsin. Torsti ja Birgit käyttivät lasten kanssa kotikielenä ruotsia, vaikka keskenään puhuivatkin meänkieltä. Tällä haluttiin varmistaa, että lasten olisi helpompi tulla toimeen ja menestyä ruotsalaisessa yhteiskunnassa kuin heillä itsellään (aineistokatkelma 79), vaikka he kokivat, että eivät osaa ruotsia kunnolla. Kun osallistujat puhuvat paljon suomea ja meänkieltä, myös ruotsinkielen puhumisen sujuvuus kärsii. Vahvasti meänkielisillä isovanhemmilla ja lastenlapsilla ei olekaan usein sellaista yhteistä kieltä, jonka molemmat osapuolet hallitsisivat yhtä hyvin. Tämä johtaa Alman mukaan myös siihen, että nuorempi polvi ei myöskään opi perinteisestä tornionlaaksolaisesta elämäntavasta tai suullisesta historiasta, ja näin he menettävä Alman mukaan paljon (aineistokatkelma 68).

Meänkielisyyttä näyttäytyykin paikallisuuteen ja Tornionlaaksoon liittyvänä voimavarana, joka on myös sidoksissa sukupolveen. Toisaalta se tuottaa riippuvuutta paikallisesta ja alueellisesta yhteisöstä ja eriyttää tornionlaaksolaisia sukupolvia toisistaan. Oman haasteensa luo myös monikulttuuristuva yhteiskunta, jolloin ikäihmisten kysymysten kanssa työtä tekevät ovat peräisin monista etnisistä ja kansallisista taustoista, kuten myös ikääntyvät itsekin ovat. Tämä tuo myös ruotsinkielen ymmärtämiseen oman lisähaasteensa. Koska osal-

listujat kokivat, että eivät ole oppineet hyvin ruotsia, heidän on vaikea ymmärtää ruotsinkieltä, jossa kuuluu ”ulkomaalainen” korostus (aineistokatkelma 71).

Neljäntenä teemana tarkastelin perinteisen elämäntavan piirissä omaksuttujen jatkuvuutta, kestävyyttä ja niukkuutta korostavien arvojen, ja tämän päivän kuluttamiseen ja yksilövalintoihin liittyvien arvojen kohtaamista osallistujien arjessa. Osallistujien nuoruudessa teknologiset uudistukset tulivat kylään. Uudet, kyläyhteisön ulkopuolelta tulleet keksinnöt löivät syvän loven jatkuu-moon, jossa tiedot ja taidot siirtyivät vanhimmalta sukupolvelta nuoremmalle ja uuden luominen oli Jumalan tehtävä ja etuoikeus. Uudet innovaatiot pelottivat ja aiheuttivatkin aluksi turhautumista. Osallistujia edeltävä sukupolvi piti esimerkiksi kuuta Jumalan luomana kuuna, jonne ihmisjalan ei ollut tarkoitus edes astua (aineistokatkelma 76). Myös elinkeinoihin ja elämäntapaan liittyviä tekijöitä alettiin omaksua yhä enemmän kyläyhteisön ulkopuolelta.

Paikallissukupolven jäsenet omaksuivat nopeasti uudet, elämää helpottavat ja mukavuutta tuovat vempaimet, vaikka uusia innovaatioita oltiin aluksi ihmetelty tai jopa pelätty. Innovaatioista myös usein kuultiin ennen kuin ne saapuivat kylään ja niitä käytiin joskus katsomassa muissa kylissä. Esimerkiksi näkemän pohjalta rakennetun polkupyörän ei oletettu edes pysyvän pystyssä, koska renkaat oli asetettu peräkkäin eikä vierekkäin kuten kottikärryissä (aineistokatkelma 77). Hugo muistelee puolestaan Pekan kanssa tekemää matkaa katsomaan Hullu Jussa -nimistä työmiestä, joka kaivoi kuuleman mukaan metsäojaa hetkessä metritolkulla ottaen valtavia maa-aineslasteja yhdellä kertaa (aineistokatkelma 78). Hullu Jussa paljastuu kuitenkin kaivinkoneeksi, jollaista pojat eivät olleet koskaan aikaisemmin edes nähneet. Tärkein uudistus, joka mahdollisti muiden, teknologisten keksintöjen tulon kotitalouksiin oli sähkö.

Paikallissukupolven tämän päivän arkielämälle on ominaista teknologisten, elämää helpottavien uudistusten, muoti-ilmiöiden ja kuluttamiseen liittyvien valinnanmahdollisuuksien virta. Toiseksi palkkatyön tuoma rahatalous ja aineellinen vaurastuminen mahdollistivat heille työstä vapaan ajan, jota edeltävä sukupolvi ei ollut kokenut, sekä ansiotyöstä eläkkeelle siirtymisen jälkeisen eläkeläisyyden. Tänäpäivänä vapaa-aikaa ja uusia kuluttamiseen ja valintoihin perustuvia valinnanmahdollisuuksia ja hankintoja punnitaan perinteisen arvomaailman ja normiston kautta. Tällöin osallistujat tarkastelevat ja arvottavat tämän päivän arkeen liittyviä ilmiöitä edelleen perinteisestä, kestävyteen, jatkuvuuteen, niukkuuteen ja omavaraisuuteen perustuvasta tornionlaaksolaisesta elämäntavasta käsin.

Toisinaan osallistujat punnitsevat kuluttamista edellyttäviin elämäntyy-leihin liittyviä seikkoja tämän päivän ja tulevaisuuden yhteydessä ikään kuin heitä aikaisemman sukupolven silmin nähtynä. Tällöin tämän päivän kuluttaminen näyttäytyy järjettömänä tuhlaamisena ja mukavuuksien hankkiminen itselle tuottaa ristiriitoja. Alma kertoo, että nykyään ei postin kautta tilattuja paketteja ole kiire edes avata tai kokeilla paketin sisältöä, vaikka aikaisemmin kaikki uusi mitä sai, oli arvokasta ja tärkeää (aineistokatkelma 84 ja 85). Menneeseen elämään liittyviä, jatkuvuutta korostavia tekijöitä arvotetaan nyky-aikaista elämää helpottaviin valinnanmahdollisuuksiin perustuvia tekijöitä ja

mahdollisuuksia paremmiksi. Toisaalta näiden arvojen ohjaamien käytäntöjen katsotaan kadonneen tämän päivän elämäntavan yhteydestä. Naiset esimerkiksi puhuvat, kuinka vaatteiden korjaaminen tai niiden tekeminen itse ei ole enää mielekästä, koska valmiita vaatteita saa ostettua ja tilattua halvalla. Miehet pohjiva puolestaan koneellistunutta metsätaloutta, jonka vuoksi yhden päivän aikana metsää kaatuu enemmän kuin yksi mies voi elämänsä aikana sahata.

Vaikka kulutusvalinnat tuottavat mielihyvää ja helpottavat elämää, osallistujat mieltävät nämä hankinnat pohjimmiltaan arvottomiksi. Valinnanvapaus ja elämän mukavuuden ja helppouden lisääntyminen kuluttamisen kautta ei ole muuttanut osallistujien arvomaailmaa, jossa edelleen korostuvat jatkuvuus, kestävyys ja niukkuus, jotka ovat perinteisen elämäntavan piirissä omaksuttuja arvoja. Osallistujat tarkastelevatkin kuluttamista järjettömänä tuhlausena, jonka seurauksena nykyinen elämänmuoto tulee kulumaan kestävämmän loppuun. Itsensä osallistujat näkivät osana suurta sukupolvea, joka on toiminnallaan ja kuluttamisellaan tuhlanut kaiken, mitä heitä aikaisempi sukupolvi on rakentanut. Tuhlaaminen koskee myös metsiä ja järviä sekä luontoa yleensäkin. Birgit ja Hugo toteavat, että heidän sukupolvensa on tuhlanut kaiken, mitä entisajan ihmiset rakensivat ja mikä muodosti heidän arkielämän perustan kuten metsät ja järvet. *Tämä meän jenerasuuni on niin paljon slöösannu, ette se on aivan mahoton*, toteaa Birgitta (aineistokatkkelma 86).

Kuluttamista edellyttävään elämäntapaan liittyvät ilmiöt eivät ole muuttaneet myöskään osallistujien perimmäisiä ajatuksia maailman menosta. He mieltävät edelleen elämän ja maailman pyörivän kehää, jossa kerran alkaneet asiat kehittyvät, kukoistavat ja päättyvät, jotta joku uusi elämäntavan muoto voi alkaa. Itsensä osallistujat näkevät viimeisenä sukupolvena, joka on syntynyt ja elänyt tornionlaaksolaisen elämäntavan piirissä ja joka puhuu meänkieltä. Uudet elämisen muodot tulevat olemaan osallistujien näkemyksen mukaan myös sellaisia, jotka aloittavat maasta ja maataloudesta, ja rakentavat pienestä ja niukasta elämänsä kuten heitä edeltävät sukupolvet ovat tehneet. Kylän he näkevät pysyvän, mutta asukkaat tulevat olemaan muita kuin heidän jälkeläisiään tai yleensäkin tornionlaaksolaisia. Oman elämäntapansa päättymisessäkin osallistujat näkevät jatkumon, joka ei kuitenkaan etene yhteen suuntaan lineaarisesti ja jossakin vaiheessa kokonaan lakkaavana jaksena.

Sosiaaligerontologiassa ja gerontologiassa yleensäkin edelleen ajankohtaisen teeman muodostaa kolmas ikä, joka muodostuu ajasta työelämästä vetäytymisen jälkeen. Tuolloin yksilöt voivat määritellä itsensä uudelleen esimerkiksi kuluttamisvalintoihin perustuvien elämäntyylikelijöiden kautta. Aapuaan käsite kolmannesta iästä sopii huonosti. Osallistujista viisi oli siirtynyt eläkkeelle ennen varsinaista eläkeikää muun muassa teknologisoituvaa metsätalouteen tai kylän väestörakenteeseen liittyvien muutosten, ei eläkeiän täyttymisen myötä. Toisaalta kaikki osallistujat jatkoivat tai olivat jatkaneet perinteisiä, toimeentuloa täydentäviä töitä kuten marjastusta, metsästystä, kalastusta sekä vihannesten ja juuresten kasvattamista eläkkeelläkin. Tärkeää tässä on se, että kasvi- ja perunamaan pito, marjastus, metsästys ja kalastus eivät edusta harrastusta, vaan toimivat jatkeena kotitarpeen täydentämiselle. *Onnistuneeseen vanhenemi-*

seen kohdistettua kritiikkiä, joka koskee yksilöiden oman vastuun korostamista omaa hyvinvointiaan ja terveyttään koskevissa kysymyksissä on niin ikään helppo soveltaa Aapuaan missä seniorinaisille tarkoitettuja kuntosalivuoroja ei tunneta ja jossa kasvisruokaa ei pidetä "työtätekevän miehen" ruokana. Tästä huolimatta ikääntyvät voivat kokea elävänsä hyvää vanhuutta, mikäli he saavat määritellä tilanteensa omia etnisyyteen, sukupuoleen ja sosiaaliseen asemaan liittyviä tekijöitä käyttäen.

Monikulttuurisella Pohjoiskalotilla kuten myös Suomen Peräpohjolassa ja Lapissa se, mitä pidetään hyvään vanhenemiseen liittyvänä, voi vaihdella kylittäin ja kylissä paikallissukupolvittain. Elämäntyylin tarkastelu pohjoisissa paikallisyhteisöissä ja -sukupolvissa vaatiikin taustakseen kokonaisvaltaista toimijuuden tarkastelua, jossa erityisesti pohditaan yhteyttä etnisyyteen ja perinteisiin elämäntapoihin. Ilman tämän arvo- ja normipohjan sekä esimerkiksi tässä tornionlaaksolaisen etnisyyden pohtimista ja esille tuomista "kevyempiä" ja "suppeampia", enemmän tässä ja nyt näyttäytyviä ilmiöitä, ei ole mahdollista ymmärtää. Vaarana olisi, että ilman syvemmälle rakenteisiin menevää edeltävää tutkimusta, elämäntyytlejä tarkasteltaisiin muualta tuotujen ennakkokäsitysten kautta.

Viidennen teeman puitteissa tarkastelin, sitä kuinka luontoyhteys toimii paikallissukupolven arjen voimavarana. Tätä teemaa lähdin havainnollistamaan tuomalla ensin esille ne tekijät, joiden kautta paikallissukupolven luontoyhteys on rakenteistunut perinteisten elinkeinojen ja elämäntavan yhteydessä. Aapua sijaitsee ennen sankkojen, nyt metsätalouden harventamien ja monimuotoisuudessaan köyhtyneiden metsien ympäröimänä. Metsätalous yhdistettynä pienmaatalouteen ja kotitarvemarjastukseen, -metsästyksen ja -kalastukseen loi pohjan yleensäkin tornionlaaksolaiselle talolliselle elämäntavalle, jossa omaisuus ja itsenäisyys korostuivat. Talot elivät vuodenaikojen mukaan ja kullekin jaksolle kuuluvia toimia tehtiin säiden mukaan, ei erikseen, yhteisön ulkopuolelta annettujen aikataulujen mukaan. Koska toimeentulo saatiin samalta alueelta, paikallissukupolvesta muodostui kiinteä, paikallisuuteen kiinnittyvä yhteisö. Nuorukaiset saivat ensimmäiset työpaikkansa metsästä tyttöjen auttaessa kotitöissä.

Paikallisuus pysyi voimakkaana myös silloin, kun kylästä jouduttiin muuttamaan toimeentulon perässä muualle. Edelleen osallistujat kokevat Aapuaa ympäröivät metsät läheisiksi ja omiksi. He olivat myös puolustamassa metsiään kansalaisliikkeessä, joka johti vesakkomyrkytysten lopettamiseen kokonaan Ruotsissa. Osallistujat kuvaavat kuinka hyvä metsien ympäröimässä Aapuassa oli elää ja olla, ja on edelleen. Hugo esimerkiksi vertaa Aapuassa olevaa luontoa ja vapautta kaupungin ahtauteen. Hän kertoo, että ahtaudessa on hankala olla, koska ei saa olla missään rauhassa (aineistokatkelma 99). Aapuassa olevaa vapautta ja luontoa hän pitää tärkeimpinä asioina omalle elämälleen.

Osallistujat yhdistivät järjestelmällisesti ajatuksen luonnosta ja vapaudesta. Näin tehtiin, vaikka osallistujat olivat tietoisia siitä, että eivät enää kykene toimimaan luonnossa metsästäen, marjastaen tai kalastaen siten kuin olivat tehneet aikaisemmin elämässään. Tällöin luontoyhteys edustaa vapautta tuotta-

malla kokemuksen vapaudesta lähteä, tulla, mennä ja toimia ilman ulkopuolisia pakkoja ja rajoituksia sen sijaan, että luonto muodostaisi sellaisenaan fyysisen toiminnan ja olemisen paikan. Luonto edustaa vapautta suhteessa kokemukseen tilasta, ajasta ja toiminnasta.

Luontoyhteys toimii voimavarana, ja kyvykkyys sen hyväksikäyttöön on sidottu paikallisuuteen ja nimenomaan Aapuaan. Jos osallistujat muuttaisivat Aapuan kyläyhteisön ulkopuolelle esimerkiksi lähimpiin kaupunkeihin, he menettäisivät myös kyvykkyytensä. Tässä mielessä osallistujat ovat riippuvaisia paikallisuudestaan suhteessa kyvykkyyteensä toimia arjessaan. Hugo kuvaa, kuinka eläkeläisyys, eli *pansuunilla olo* kaupungissa on istumista yhdessä pienessä huoneessa. Alma jatkaa Hugon kuvausta pitämällä elämää kaupungissa istumisena ja kuoleman odottamisena. (aineistokatkkelma 99)

Kun tämän päivän gerontologiassa pohditaan toimijuutta, korostetaan yksilön näkökulmasta tämän autonomiaa ja riippumattomuutta sekä yksilön kokemaa ja mitattavissa olevaa hyvinvointia ja toimintakykyä ja rakenteelliset tekijät jäävät vähälle huomiolle. Myöskään luontoa pienten pohjoisten kylien ja yleensäkin maaseudun asukkaiden elämälle tärkeänä elementtinä yleistävät toteamukset eivät kerro tai anna selitystä sille, miksi luonto on tärkeä. Entä mitä tekemistä luonnolla on edelleen arjen toiminnan kanssa, vaikka metsään ei enää todellisuudessa mentäisikään. Entä mitä kautta yhteys kyvykkyiden ja luontoyhteyden välillä syntyy. Tämän teeman puitteissa analysoin ja havainnollistin sitä, kuinka luontoyhteys on kehittynyt perinteisen elämäntavan taustalta osaksi aapualaisen paikallissukupolven arvoina ja normeina jäsentyvää omaleimaista etnisyyttä ja sitä kautta osaksi arjen voimavaroja. Edelleen selvitin sitä, kuinka luonto toimii voimavarana ja luontoyhteys edustaa kyvykkyyttä käyttäen hyväkseen luontoyhteyttä ja sen tuottamaa itsemääräämisen ja riippumattomuuden tunnetta.

5.2 Tutkimuksen arviointi

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on antaa ääni aapualaiselle paikallissukupolvelle tutkimalla ja tuomalla esiin osallistujien kertomana ja pohtimana niitä, perinteisestä tornionlaaksolaisesta elämäntavasta lähtöisin olevia sosiaalisia rakenteita, joilla on tärkeä asema tämän päivän arjessa ja ajatuksissa tulevaisuudesta. Tällöin olen pyrkinyt kehittämään ja soveltamaan John Heronin (1996) co-operatiivista tutkimusta etnisten tai paikallisten yhteisöjen tutkimisen tavaksi. Myös muut, eritavoin itsensä määrittelevät ryhmät ja yhteisöt tulevat kysymykseen. Keskeistä tässä on se, että osallistujien sallitaan määritellä keskeisesti ne asiat ja teemat, joita tutkimuksen kuluessa tullaan lähestymään. Toiseksi tutkimuksen aikana osallistujat ovat itse reflektoineet ja pohtineet yhdessä esille tarinankerronnassa esiin tulleita ja ryhmähaastatteluiden aikana jäsentyneitä tutkimusteemoja. Tällöin osallistujat ovat sekä oppineet että jäsentäneet oppimaansa. Myös minä tutkijana opin koko ajan sekä tutkimuksen teosta että niistä

tekijöistä, joiden kautta aapualaisen paikallissukupolven elämä ja toiminta tänään muotoutuvat.

Tutkimuksen epistemologinen lähtökohta perustuu tutkimuksessa mukana olleiden yhteistyöhön ja osallisuuteen. Tieto on saavutettavissa vain siten, että tutkimuksen kohde ei ole pelkästään kertomassa elämästään ja kokemuksestaan, vaan myös jäsentämässä itseään koskevaa tietoa. Tutkimus kohdistuu sosiaaliseen maailmaan, sosiaaliseen todellisuuteen, jota etnisyyssosiaalisen rakenteena edustaa. Sosiaalista maailmaa, sosiaalisuutta voidaan tutkia tiettyssä ajallis-paikallisessa leikkauspisteessä ainoastaan pieni osa kerrallaan. Tämän vuoksi tämäkään tutkimus ei vastaa tyhjentävästi siihen, kuinka moninaisin tavoin tornionlaaksolainen etnisyyssosiaalisesta näkökulmasta tulee esiin aapualaisten paikallissukupolven edustajien arkielämässä. Osallistamalla reflektoinnin kautta tutkimusprosessiin he ovat kuitenkin saaneet mahdollisuuden jäsentää tarinankerronnassa välittyvää ilmaisullista tietoa ja välittää tietoa siitä sosiaalisesta rakenteesta, joka vaikuttaa heidän arkielämässään tänään ja joka ohjaa heidän ajatuksiaan tulevaisuudesta. Tämän päivän ja tulevaisuuden pohdinta tapahtui tutkimuksessa tarinankerronnan ja kerrotun pohdinnan kautta muodostettujen teemojen kautta. Teemoja olivat: aapualainen tarinankerronta ennen ja nyt, aapualaisen paikallissukupolven yhteisöllisyyden perustekijät, meänkielisyys, jatkuvuutta korostavien arvojen ja kuluttamisen kohtaaminen sekä luontoyhteys.

Tässä tutkimuksessa keskityin paikallissukupolvessa yhteisöllisesti jaettuun asioihin, enkä ole pohtinut niitä merkityksiä, joita osallistujat yksilöinä asioille mahdollisesti antavat. Esimerkiksi se, mitä merkityksiä miehet ja naiset tai eri-ikäiset osallistujat tässä esiin tulleille asioille eri tilanteissa antaisivat jääkin tutkimuksen ulkopuolelle. Edellisen näkökulman huomioonottaminen olisikin vaatinut uuden reflektoitavan syklin tähän tutkimukseen, jossa aineistoa olisi täydennetty vielä yksilöhaastatteluin. Toisaalta tutkimuksen tarkoituksena oli nimenomaan kollektiivisesti jaettujen, rakenteellisten seikkojen esille tuominen mahdollisimman paljon aapualaisten omalla äänellä, vaikkakin minun tutkijana välittämänä ja siivilöimänä.

Tahtoisin ajatella, että osallistuminen tähän tutkimukseen on ollut täydellisen vapaaehtoista ja että se on tapahtunut jokaisessa tutkimukseen liittyvässä tapahtumassa co-operatiivisen tutkimuksen periaatteiden mukaisesti osallistujien sydämen vapaasta tahdosta. Tahtoisin myös ajatella, että osallistuminen, niin oma kuin muiden osallistujienkin, on tapahtunut vapaasta tahdosta tiedostaa ja oppia sosiaalisuudesta, sekä siihen pyrkimykseen, että tietoisuuden kautta voidaan muuttaa vallitsevia epäsuotuisia olosuhteita tai asioita paremmiksi. En voi kuitenkaan välttyä pakkoa koskevilta pohdinnoilta. Kysymys koskee tässä yhteydessä sitä, kuinka paljon käytin tässä tutkimuksessa pakkoja ja valtaa suhteessa muihin osallistujiin käynnistäessäni ja viedessäni tutkimusta eteenpäin.

Tutkimukseen osallistuttiin aktiivisesti ja mielellään. Vain sairastapauksissa oltiin pois ja niitäkin oli vähän. Miksi osallistujat sitten osallistuivat kuten osallistuivat. Oma havaintoni oli se, että tarinankerronta oli pohdintoineen

kaikille osallistujille mielekästä ja ajoittain ratkiriemukasta toimintaa, joka varmaankin edusti ajanvietettä eläkkeelle jääneille ihmisille kylässä, jossa ei ole paljon järjestettyä ajanviettoa. Toisaalta tarinankerronta ja pohdinnat olivat pitkiä istumisineen ja läsnäoloinen raskaita sekä fyysisesti että myös henkisesti. Esille saattoi nousta jo unohtuneita asioita ja vaikeita kokemuksia, joiden nousemista kuitenkin ryhmän käyttö kontrolloi ja organisoi. Ulkopuolisena en voinut myöskään nähdä kaikkea niitä osallistumiseen vaikuttavia houkuttelevia tai toisaalta pakottavia tekijöitä.

Pohdin jälkikäteen myös sitä, osallistuivatko ensimmäiseen tarinankerrontaan paikalle tulleet henkilöt koko prosessin ajan vain sen vuoksi, että olivat aluksi lupautuneet olemaan mukana ja halusivat tämän lupauksen myös pitää loppuun saakka. Jälkikäteen tarkasteluna en katso, että osallistumiseen liittyi kuitenkaan näin voimakasta normatiivista pakkoa minun taholtani. Osallistumisen taustalta takaa löytyy kuitenkin eräs erityisen tärkeä seikka, jonka tahdon tuoda esille. Osallistunut paikallissukupolvi edustaa ja katsoo itse edustavansa viimeistä perinteiseen tornionlaaksolaiseen elämäntapaan syntyntä ja siinä kasvanutta sukupolvea, joka lisäksi puhuu meänkieltä äidinkielenään. On todennäköistä, että aapualaiset osallistuivat sekä halutakseen jättää jälkeensä muiston itsestään, mutta myös jotakin, joka liittyy laajemmin tornionlaaksolaisen ja aapualaisen yhteisön elämään, tarinoihin ja perinteeseen. Kaikkea tätä he toivovat jättävänsä jälkipolville, jotka eivät enää välttämättä puhu meänkieltä eivätkä tunne tornionlaaksolaista elämäntapaa, mutta joiden juuret ovat Tornionlaaksossa. Tarinankerronta on myös tässä tutkimuksessa ollut toimintaa, joka on merkityksellistä sekä kertojalle, että minulle tutkijalle. En alun perinkään mennyt Aapuaan tutkimaan, vaan löytämään ja oppimaan sanan laajassa merkityksessä. Erityisesti Tornionlaaksossa, missä meänkieli on tunteen ja kokemuksen ilmaisemisen sekä toiminnan kieli, asioiden ilmaiseminen meänkielissä tarinankerronnassa voi olla mukavampaa ja antoisampaa kuin vastaaminen kysymyksiin ja haastatteluihin.

Tutkimuksessa on vielä eräs tärkeä seikka, jota haluan korostaa. Tämän päivän arkea, sen puitteissa toimimista ja sen yhteydessä olevia toiveita ja tarpeita on tutkittava aina yhteydessä menneisyyteen. Tämä siksi, että voisimme selkeästi nähdä mitä ihmiset pitävät oman elämänsä jatkuvuuden kannalta toivottuna ja tavoiteltavana ja mitä vältettävänä ja pahana. Tämä tapahtuu esimerkiksi pyrkimällä tekemään näkyväksi niitä rakenteita, joiden puitteissa ihmiset ovat eläneet ja joiden puitteissa he ovat omaksuneet arvo- ja normijärjestelmät. Tarkastelun alla on se, mistä elementeistä heidän elämää määrittelevät ja elämän piirissä muotoutuvat rakenteet, voimavarat ja säännöt muodostuvat. Tämän tutkimuksen keskeinen rakenteellinen elementti on etnisyyden, jonka kautta olen tuonut esiin aapualaisten arkielämää tutkimusteemojen valossa.

Muistelua ja elämästä kertomista ei ole yleensä sosiaaligerontologiassa kohdistettu koskemaan pelkästään ja erityisesti ikääntyviä. Tämä tutkimus nostaa kuitenkin esille perinteisen, kaavamaisesti arvostellun käsityksen yhteisön vanhemmille ihmisille asetetusta tarinankertojan ja muistelijan roolista. Tähän liittyy olennaisena osana myös käsitys elämäkokemuksen tuomasta viisaudesta

ta, joka pohjautuu arjen elämään. Esimerkiksi perinteisen elämäntavan piirissä omaksuttuja tietoja ja taitoja tulisikin tämän tutkimuksen näkökulmasta lähes tyä arkielämän toiminnasta ja kokemuksista kumpuavana yhteisöllisyyteen perustuvana viisautena.

Tämä tutkimusprosessi jäi kesken kuten jokainen toimintatutkimuksen laajaan sukuun kuuluva prosessi jää. Jos minulla olisi ollut käytettävissäni resursseja eli aikaa ja rahaa, ja osallistujilla olisi ollut terveyttä, voimia ja kiinnostusta, olisin ilman muuta pyrkinyt myös kirjoittamaan tutkimuksen yhdessä osallistujien kanssa. Seuraavassa tutkimusprosessissa pyrinkin siihen, että co-operatiivista tutkimusprosessia viedään pidemmälle joko kirjoittamalla tai käyttämällä muita tutkimuksen tiedon välittämisen tapoja, ehkä kirjoittamalla käsi-kirjoitus esitettävää yhteisöteatteriesitystä varten.

Toimintatutkimuksen laajaan perheeseen kuuluvan co-operatiivisen tutkimusprosessin alkuun laittaminen ja toteuttaminen vaatii paljon rohkeutta, ihanteita ja uskoa tutkimuksen emansipatorisiin ja valtauttaviin mahdollisuuksiin. Lisäksi se vaatii aitoa uteliaisuutta yhteisöä kohtaan ja kykyä kiintyä sekä yhteisöön että yksilöihin, jotka yhteisön tai ryhmän muodostavat. Lisäksi se vaatii luottamusta ja uskallusta antaa tämän molemmiin puolisiin kiintymyssuhteen muodostua ja vahvistua. Tämän seikan korostaminen on tärkeää, sillä toimintatutkimusta ei todellakaan tehdä pelkästään tutkijan asiantuntijuuden tai eksperttisuuden määrittelemien intentioiden ohjaamana. Mukaan tarvitaan paljon sydäntä, uskallusta olla tyhmä ja asettaa itsensä alttiiksi sekä aitoa vastuuta tutkimuksen epistemologisten sitoumusten täyttämistä ja viemisestä loppuun asti parhaaksi katsotulla ja mahdollisella tavalla.

Kuten Peter Reason totesi luennollaan Stroudissa vuonna 2004, kaikkea co-operatiivisessa tutkimusprosessissa esiin tulevaa materiaalia tai aineistoa ei voi, eikä tarvitsekaan valjastaa kirjoitettuihin tutkimusraportteihin. Tässäkin tutkimuksessa tuli esiin paljon ilmaisullisia, toiminnallisia ja kokemuksellisia tekijöitä, joita ei voi määritellä suoraan käsitteiden kautta kirjoittamalla ne paperille. Se, että myöskään elävä ja rikas tutkimusaineisto ei koskaan kokonaan tyhjene analyttisen tarkastelun kautta, tulee sekä minun tutkijana että muiden tutkimuksen lukijoiden ottaa huomioon ja hyväksyä co-operatiiviselle tutkimukselle tyypillisenä ominaisuutena.

Kaikki, jotka tekevät tutkimusta kulttuurien välillä, ovat alttiita levittämään stereotyyppisiä käsityksiä tai yleistämään vääriä, yleensä voimakkaammasta, valtaapitävästä yhteisöstä peräisin olevia käsityksiä myös etnisiin yhteisöihin. Ajankohtaisen haasteen etnisyyden ja ikääntymisen tutkimisen kohdalla muodostaa edelleen se, miten yhteisöt itse määrittelevät itselleen ja yhteisölleen tärkeitä asiat. Mitä yhteisössä pidetään ikääntyvien ihmisten kannalta tärkeänä ja mistä nämä tärkeät asiat muodostuvat. Keskeistä on myös se, millä menetelmillä tutkija pääsee sisälle yhteisön käyttämiin jäsenyyksiin ja määritelmiin. Tarkastelu ei tulisi tapahtua käyttämällä ensisijaisesti esimerkiksi ikääntymistä, toimijuutta tai hyvinvointia koskevia länsimaisia määritelmiä. Osallistavilla metodeilla on nähty suuret mahdollisuudet muodostaa tietoa, joka on lähtöisin yhteisön omista määritelmistä ja jäsenyksistä, jotka ovat yhteydessä heidän

omiin kokemuksiin ja arkielämään yhteydessä muodostuneisiin käsityksiin. Tutkimuksen kirjoittaminen tapahtuu kuitenkin loppujen lopuksi tutkijan tekemien valintojen pohjalta. Tutkimuksesta lopullisessa kirjoitusasussaan vastaankin itse.

SUMMARY

In this study, I have examined the ways in which Torne Valley-ness, rooted in a traditional way of life, appears in the everyday lives and future prospects of elderly residents of Torne Valley. The study takes place in the small Meänkieli-speaking village of Aapua, population under 140, located in the Swedish Torne Valley near the Arctic Circle. The seven participants, over 65 years of age, who were born and were living in Aapua at the time the study was conducted, are part of a local generation of Torne Valley residents (see Jyrkämä 1995a, 211). In this study, the term "local generation" forms a central concept through which the participants, three women and four men, born and raised in Aapua prior to the technologization of traditional livelihoods and modernization of quotidian life, were examined. Today, they are growing old in the same village, at the same time as each other. Thus, their experience with regard to today's everyday life and thoughts about the future is structured on the basis of the same regional-historic and temporal-local factors. As members of the local generation, they have also developed a mutual set of values and norms.

I examine Torne Valley-ness as an ethnicity formed within the traditional way of life, a notion that has been discussed particularly within anthropologically oriented cultural gerontology (Holmes and Holmes 1995, Sokolovsky 1990a; Keith, Glascock, Ikels et al. 1994). The structure is formed from characteristic resources and rules that organize the life of the Aapua local generation (see Giddens 1984, 25; 1979, 64). Among them are the collective value and norm systems that have been adopted through socialization by living in the Torne Valley community. These elements form the distinctive Torne Valley ethnicity, which the participants define as their own, thus distinguishing themselves from the members of other communities and groups (Giddens 1993, 741; see also Boneham 2002, 200; Holmes and Holmes 1994, 184; Blakemore 1993, 70; Sokolovsky 1990c, 201). The members of the Aapua local generation use and shape the rules and resources within the pace of everyday life. In light of the chosen research themes, I also discuss the local generation's capability to utilize those resources and rules in their everyday lives both within and outside of the local community.

For this study, I conducted eight data collecting meetings in Aapua in 2005. Participants began by telling stories about Torne Valley and its elderly people in a so-called story circle. Next, we discussed the matters that had come up during the storytelling, and these matters came to form the actual themes of this study. From here, the participants discussed, in light of the newly-developed research themes, their current everyday life and future prospects. In this study, I apply the principles of John Heron's (1996) co-operative inquiry, and the study is loosely set on the field of action research.

The study has five themes: 1) Aapuan storytelling is examined as the knowledge based on the collective memory of the local generation, and ethnicity as an activity conveying social structure; 2) the core features of the Aapua community and communality from the viewpoint of the local generation; 3) the

role of Meänkieli in the ethnicity and everyday life of Torne Valley; 4) the relationship between the values and norms formed within the traditional lifestyle based on continuity and the elements of the modern consumer lifestyle; and finally, 5) the connection with nature of the local generation as a part of today's everyday life and future. One important objective of this study is to develop participatory methodology in studying the social surroundings of various communities as well as in revealing insight into such communities. In addition, the study applies a co-operative methodology in which participants can not only use their native language, but are also able to generate information on their aging, Torne Valley-ness, as well as on the structure of everyday life.

In this study, participation is seen through two dimensions: action-based and knowledge-based. In the action-based dimension, the participants contributed to the practical arrangements concerning the study, e.g., the place, time, and the number of and time between meetings. In addition, the participants took part in defining what they wanted to tell and how. Naturally, the participating group and the community surrounding it regulated and screened the information revealed in the storytelling process. The most important factors in action-based participation were, however, the voluntariness and meaningfulness of participation. The participants told stories and considered the meetings as meaningful and empowering events in the small Meänkieli-speaking village, where organized free-time activities are few. Furthermore, they felt that they represented the last traditional Torne Valley generation that speaks Meänkieli at home as their native language, and thus communicating their ethnicity was empowering and important from this perspective. It is probable that by telling stories, the participants also wanted to leave something of themselves and their Torne Valley-ness for future generations. In this regard, my study gives voice to stifled ethnic communities and particularly to their oldest, heretofore ignored generations.

With regard to the knowledge-based dimension, the participants expressed and structured their knowledge of their everyday lives and in this way participated in expressing, describing and structuring their social reality. Co-operative inquiry, a subfield of action study, abandons, in principle, the strict positivist conception of reality and its study as such. However, my study concentrates specifically on social reality and connects theoretical foundations of social sciences with the methodology of participatory research. By combining the two, new information can be produced in order to study various communities, both ethnic and local, by applying methods of participation and empowerment so that a study represents important matters worth studying for the subject. A participatory viewpoint is particularly important when a study is generally expected to represent the values of the stronger party, instead of a minority point of view. In such cases, the subjects of the study may oppose the study from the start. This work is also a description of the practicalities through which the study was conducted, based on the values and viewpoint of the participants when possible.

In addition, I have highlighted the problems related to the ethics of participatory research. The most significant ethical dilemma is that of trust between the parties, which grows during a research process, thus providing the researcher with a closer look into the community compared to a single interview, for instance. However, this trust can also be misused. The study appears as a spiral, in which knowledge is based on the previous phase. Applying this type of research model helps to prevent unintended misunderstandings and hurting of the subject's feelings resulting from, e.g., offensive interpretations or misunderstandings on behalf of the researcher, compared to methods that exclude the subjects from discussing the collected data. Emerging concerns are discussed several times during a study and the participants contribute to structuring the data for the basis of the analysis. Furthermore, the reflexive approach enables the researcher to discuss matters with and ask questions from other participants. As the closeness and trust—strengthened by reciprocity—deepened, it was impossible for me to keep a distance from the participants. On the other hand, that was never my intention, and, instead I knowingly participated and contributed to the progress of the study. The above notions do not, however, affect the validity of a study if the researcher can specify and justify the choices and impacts that he or she has had on the research process, as I have done with regard to this study.

First, I examined the storytelling of the Aapua local generation as a form of interplay and activity communicating the collective memory and knowledge embedded within it. In the participants' childhood, storytelling, disguised as entertainment, carried the task of communicating norms and values, and in this process, the children's only role was to listen to elderly people telling stories. By telling stories, people not only told what had happened, but also how people were and were not supposed to act. Stories transmitted information in relation to the past and advised how to act in the present and in the future. Thus, storytelling has also conveyed solutions and role models as well as information on the required procedures in certain situations and changes in life.

Storytelling has maintained its significance within the local generation. As the world changes, evaluative storytelling and the so-called *praati*, in which the past is fondly considered better than the present, function as an adaptive strategy connecting old with new, thus generating continuity. Continuity is, indeed, generated by combining new and old with regard to aging-related changes in oneself and one's personal life, as well as with regard to social changes in general. Storytelling has had, and continues to have, an important role in locations in which the Old World meets the New because of social changes. However, storytelling has evolved from a universal method of interaction, information spreading and joint activity—covering entire communities and generations—into an activity attributed to the elderly. The reasons for this are the social changes within the local community as well as the aging of the population of the village. Only a few young people and even fewer Meänkieli-speaking adults and adolescents reside in the village. The young people who move out of the village usually cannot speak Meänkieli as well as their parents can.

Second, I discussed the core factors of Aapua communality as a Torne Valley community. I began by illustrating how values and norms are adopted within a traditional way of life. Next, I showed how they are manifested in today's activities and thoughts about the future. I examined the ways in which normativity, closely related to a traditional way of life, appeared as shyness and timidity toward outsiders particularly in expressing a need for help; the impact of the Bible and religion on the structure of everyday life; the regulation of relations between opposite sexes; and prudishness and pursuit of guarding one's decency due to normative constraints. In addition, I discussed the participants' strive toward collective self-sufficiency in anticipating their future need for help and care.

The members of the local generation feel it is easy to ask for help within their community. They feel that they know each others' backgrounds, understand each other, and are understood and accepted by other members. Showing the need for help to outsiders is more difficult. Thus, the notion of communality is strong also when the participants consider feebleness and the daily need for assistance that may follow from aging. The participants wish to stay in their home village for life, and were, at the time the study was conducted, actively planning to renovate the closed down village school into sheltered accommodation for the elderly residents of the village. This way, they wanted to ensure that elderly people do not have to move away from their community as they grow old and need to rely on help from others. It is important for the participants that people know each other in their village community, although they also consider it a weakness.

Communality is a resource, but at the same time it generates dependency, because the ability to utilize the resources provided by communality is possible only in Aapua. Thus, the notion of communality cannot be merely discussed as either a restriction or resource. Instead, the notion includes both dimensions. Therefore, communality functions as a resource enabling people to utilize resources and rules that form a social structure of a community in varying temporal-local situations. It generates role models and, through a set of social rules, continuity. Hence, it may help one get through difficult situations in life, as well as assisting in adapting to changes following from growing old. On the other hand, communality and the resources it provides cannot be transferred to outside the community, making the local generation dependent on their place of residence. Communality, as both a social object and collective concept, is, in its very nature, both a producer and perpetuator of itself: it is reflexively dependent.

Third, this study discusses the Meänkieli language. To the Aapua local generation, Meänkieli represents spoken native language through which they can best articulate their experiences and feelings, but in which they cannot properly read or write. In addition, Meänkieli is closely related to identity, i.e., the ways in which people see and perceive themselves as well as the factors through which they define themselves and their experiences. Meänkieli is also the language of action, and the participants consider it to have more impact

with regard to activities than Swedish does. However, they cannot write or read it. Thus, for the local generation, Meänkieli represents an unestablished language that undergoes changes and transformations while it is being spoken and that receives progressively more influence from the Swedish language. Locally the participants are thus dependent on an unestablished language that undergoes transformations in everyday discourse. However, Meänkieli is a collective resource whose usage is restricted in Torne Valley. The use of Meänkieli in everyday life is still exclusive to the local generation because the speakers are usually elderly people. Younger generations typically speak Swedish, and the youngest generation, in particular, is completely Swedish-speaking.

From the viewpoint of the local generation, the role of Meänkieli is two-fold. The members of the local generation understand each other and feel that they can make themselves understood in their native language. In other words, Meänkieli is a local and collective resource to its speakers. When the position of the language is discussed in a wider context, the participants form a transitional group between the Meänkieli-speaking ethnicity formed within the traditional Torne Valley way of life and modern Swedish-speaking Swedish society. The participants have not fully adapted to the Swedish way of life or comprehensively learned the Swedish language. They say that they are Swedes who cannot speak Swedish. Hence, they question not only their Torne Valley-ness, the traditional, dying way of life, but also their Swedishness. They consider being, in linguistic terms, in the position of a child, and feel that they speak the language of children. On the one hand, the usage of Meänkieli appears as a skill, related to the locality and region, which is also connected to the generation speaking it. On the other hand, it generates dependency on both the local and regional communities and separates Torne Valley generations from each other.

Fourth, I examined the ways in which the traditional values, adopted within the traditional way of life and emphasizing continuity, longevity, and frugality, meet with modern values, placing emphasis on consumerism and individualistic choices, in the everyday lives of the participants. Although consuming and purchasing comfort-generating commodities produce pleasure and make life easier, the participants consider such purchases worthless. Freedom of choice and the increase in convenience and ease of living resulting from consumerism have not altered the values of the participants: continuity, longevity, and frugality, adopted within the traditional way of life, continue to be highly valued. The participants consider consumerism as foolish, unsustainable spending resulting in the end of the present way of life. They saw themselves as part of a large generation whose actions and consumption have destroyed everything that the previous generation had built. Here, consumerism also refers to consumption of forests, lakes, and natural resources in general.

The phenomena related to the consumerism lifestyle have not changed the participants' fundamental thoughts about life. They continue to perceive life and the world to go round in circles, a cyclical process in which things that have once begun evolve and end in order for a new form of life to begin. The participants see themselves as the last generation born and living in the traditional

way of Torne Valley life, and who also speak Meänkieli. The participants believe that the new ways of life will be based on land and agriculture, building life from the small and scant in the same way generations have done before. They believe that the village will remain, but its residents will not be of local descent, or from Torne Valley altogether. Even with regard to the end of their way of life, the participants see a continuum in which forms of life are born, develop, flourish, and die. However, they did not consider their life as linear, moving in one direction and coming to a final end at some point.

Finally, I examined the ways in which the connection with nature functions as a resource with regard to everyday activities and thoughts about the future. The connection with nature represents the ability to utilize the nature-produced image of freedom in relation to space and time. I illustrated this theme by bringing out the factors through which the human-nature relationship has been constructed. Aapua was previously surrounded by dense forests that have become open and whose diversity has been decreased because of forestry. The participants considered, and continue to consider, themselves close to the surrounding forests which they feel are their own. A civic movement that had been launched in order to stop the use of herbicides is one example of the measures taken to protect the forests. Together, forestry and small farming formed the basis for the farm-owner lifestyle, in which self-sufficiency and autonomy were pronounced. Farm life was guided by the seasons and weather, instead of schedules, guidelines, or rules given from outside the community. Since livelihood was obtained from the surrounding area, the local generation became a close local community. The sense of locality remained strong also when people had to move away from the village in search of their livelihood.

The participants systematically connected nature with freedom regardless of the fact that they could no longer hunt, pick berries, or fish the way they used to. Although the participants were aware that the changes following from their aging affected their ability to move within nature, they felt that nature still represented freedom. In this case, the connection with nature represents freedom by producing the experience of leaving, coming, going, and acting without outside obligations or restrictions, instead of being directly connected to physical activities. The connection with nature acts as a resource, and the ability to utilize it is restricted to the locality, Aapua in particular. If the participants moved outside the village community of Aapua, e.g., to a nearby town, they would lose this ability. In this regard, the participants are dependent on their sense of locality in relation to their ability to function in their everyday life.

LÄHTEET

- Achenbaum Andrew W., 1979. Old age in the new land. The American experience since 1790. The John Hopkins University Press. Baltimore, London.
- Aikio Marjut, 1991. Att kväva samiska -eller?. Samesymposium, s. 101-113. Toim. Aikio M. ja Korpijaakko K.. Lapin yliopiston hallintoviraston julkaisuja 15. Rovaniemi.
- Aikio Marjut, 1988. Saamelaiset kielenvaihdon kierteessä: Kielisosiologinen tutkimus viiden saamelaiskylän kielenvaihdosta 1910 - 1980. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 479. SKS. Helsinki.
- Alanen Leena, 2001. Polvesta polveen: Sukupolvi sosiologisena käsitteenä ja tutkimuskohteena. Kirjassa: Lapsuudesta vanhuuteen: iän sosiologiaa, s. 97-115. Vastapaino. Tampere.
- Alasuutari Pertti, 1998. Laadullinen tutkimus. Vastapaino. Tampere.
- Alasuutari Pertti, 1996. Erinomaista rakas Watson: Johdatus yhteiskuntatutkimukseen. Tammer Paino. Tampere.
- Alasuutari Pertti, 1995. Researching culture: Qualitative method and cultural studies. Sage Publications. London, Thousand Oaks, New Delhi.
- Allardt Erik, 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. WSOY. Porvoo.
- Andrews Molly, 1999. The seductiveness of agelessness. *Aging & Society*, vol. 19 issue 3, s. 301-318. Cambridge University Press.
- Andrews Molly, 1991. Lifetimes of commitment. *Aging, politics, psychology*. Cambridge University Press. Cambridge, New York, Melbourne, Port Chester, Sydney.
- Atchley Robert C., 1993. Continuity theory and the evolution of activity in later adulthood. Kirjassa: *Activity and aging: Staying involved in later life*, s. 5-16. Toim. Kelly J.R.. A sage focus edition. Sage publications. Newbury Park, London, New Delhi.
- Archer Margaret S., 2003. *Structure, Agency and the Internal Conversation*. Cambridge University Press. Cambridge.
- Ardener Edwin, 1975a. Belief and the problem of women. Kirjassa: *Perceiving women*, s. 1-17. Toim. Ardener S.. J.M. Dent & Sons Ltd, London, Toronto, Melbourne. A Halsted Press Book. New York.
- Ardener Edwin, 1975b. The 'problem' revised. Kirjassa: *Perceiving women*, s. 19-27. Toim. Ardener S.. J.M. Dent & Sons Ltd, London, Toronto, Melbourne. A Halsted Press Book. New York.
- Aristoteles, (suom. Pentti Saarikoski), 1967. *Runousoppi*. Kustannusosakeyhtiö Otava. Helsinki.
- Baldwin Mark, 2001. Working together, learning together: Co-operative inquiry in the development of complex practice by teams of social workers. Kirjassa: *Handbook of action research: Participative inquiry & practise*, s. 287-293. Toim. Reason P., Bradbury H.. Sage Publications. London, Thousand Oaks, New Delhi.

- Bhattacharyya Gargi (toim), 2009a. Ethnicities and values in a changing world. Ashgate Publishing Ltd. Surrey.
- Bhattacharyya Gargi, 2009b. Introduction: Ethnicities, values and old-fashioned racism. Kirjassa: Ethnicities and values in a changing world, s. 1-34. Toim. Bhattacharyya G.. Ashgate Publishing Ltd. Surrey.
- Bauman Zygmunt, 2002. Notkea moderni. Vastapaino. Tampere.
- Bauman Zygmunt, 1997. Sosiologinen ajattelu. Vastapaino. Tampere.
- Beck Ulrich, 1996. Poliittikan uudelleen keksiminen: kohti reflektiivisen modernisaation teoriaa. Kirjassa: Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio, s. 11-82. Toim. Beck U., Giddens A., Lash S.. Vastapaino. Tampere.
- Berger Peter L. ja Luckmann Thomas, 1994/(1966). Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: Tiedonsosiologinen tutkielma. Toim. Raskila V.. Gaudeamus. Helsinki.
- Bladh Gabriel ja Kuvaja Christer, 2006. Yhdestä valtakunnasta kahdeksi kansallisvaltioksi. Kirjassa: Kahden puolen pohjanlahtea I: Ihmisiä, yhteisöjä ja aatteita Ruotsissa ja Suomessa 1500-luvulta 1900-luvulle, s. 12-50. Toim. Bladh G. ja Kuvaja C.. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Boal Augusto, 1983. Theatre of the oppressed. Theatre Communications Group (TCG). New York.
- Blaikie Andrew, 2002. Using documentary material: researching the past. Kirjassa: Researching ageing and later life, s. 35-50. Toim. Jamieson A., Victor C.. Open University Press. Buckingham, Philadelphia.
- Blakemore Ken, 1993. Ageing and ethnicity. Kirjassa: Ageing and later life, s. 68-75. Toim. Johnson J., Slater R.. Sage Publications. London, Thousand Oaks, New Delhi.
- Blakemore Ken, 1989. Does age matter? The case of old age in minority ethnic groups. Kirjassa: Becoming and being old: Sociological approaches to later life, s. 158-172. Toim. Bytheway, B.. Sage Publications. London, Thousand Oaks, New Delhi.
- Blakemore Ken ja Boneham Margaret, 1994. Age race and ethnicity: A comparative approach. Open University Press. Buckingham.
- Bochner Arthur P. ja Ellis Carolyn, 2003. Art as inquiry: continuing the conversation. Kirjassa: Kohtaamisia taiteen ja tutkimisen maastoissa. Toim. Varto J., Saarnivaara M. ja Tervahattu H.. Artefakta 13. Akatiimi Oy. Hamina.
- Bochner Arthur P. ja Ellis Carolyn, 2000. Autoethnography, personal narrative, reflexivity. Researcher as subject. Kirjassa: Handbook of Qualitative research. Toim. Densin N. K. ja Lincoln Y.S.. Sage Publications. Thousand Oaks.
- Bond John, Briggs Roger ja Coleman Peter, 1994. The study of ageing. Kirjassa: Ageing in society. An introduction to social gerontology, s. 19-52. Toim. Bond J., Coleman P., ja Peace S. Sage Publications. London, Thousand Oaks, New Delhi.

- Boneham Margaret, 2002. Researching ageing in different cultures: Kirjassa: Researching ageing and later life, s. 199–210. Toim. Jamieson A. ja Victor C.R.. Open University Press. Buckingham, Philadelphia.
- Bornat Joanna, 2006. Listening to the past: Reminiscence and oral history. Kirjassa: Age and ageing, s. 316–322. Toim. Johnson M. L.. Cambridge University Press. Cambridge.
- Bornat Joanna, 2002. Doing life history research. Kirjassa: Researching ageing and later life, s. 117–134. Toim. Jamieson A. ja Victor C. R.. Open University Press. Buckingham, Philadelphia.
- Bowes A.M. ja Domokos Meehan T., 1996. Pakistani women and maternity care: raising muted voices. *Sociology of health & illness. A journal of medical sociology*, Vol. 18, 1/1996: 45–65.
- Bruner Jerome, 1986. *Actual Minds, Possible Worlds*. Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts, London.
- Bytheway Bill, 2006. Ageism. Kirjassa: Age and ageing, s. 338–345. Toim. Johnson Malcolm L.. Cambridge University Press. Cambridge.
- Bytheway Bill, 1993. The ageing of Mary Berenson. Kirjassa: Ageing and later life, s. 12–17. Toim. Johnson J. ja Slater R.. Sage Publications in association with the Open University. London, Thousand Oaks, New Delhi.
- Bytheway Bill ja Johnson Julia, 2002. Doing diary-based research. Kirjassa: Researching ageing and later life, s. 155–174. Toim. Jamieson A., Victor C.R.. Open University Press. Buckingham. Philadelphia.
- Carr W. ja Kemmis S, 1986. *Becoming critical: Education, knowledge and action research*. Falmer. London.
- Christiansson Toini, 1994. Elintasosta elämänlaatuun – hyvinvoinnin ulottuvuudet vanhustutkimuksen näkökulmasta. Kirjassa: Muuttuva vanhuus, s.102–115. Toim. Uutela A., ja Ruth J.- E.. Gaudeamus. Tampere.
- Clarke Amanda ja Warren Lorna, 2007. Hopes fears and expectations about the future: What do older people's stories tell us about active ageing? *Ageing & Society*, 27/2007: 465–488.
- Coleman Peter G., 2005. Reminiscence: Developmental, Social and clinical perspectives. Kirjassa: *The Cambridge handbook of Age and ageing*, s. 301–309. Toim. Johnson M. L. Cambridge University Press. Cambridge.
- Coleman Peter, 1993. Adjustment in later life: Kirjassa: *Aging in society*, s. 97–132. Toim. Bond J., Coleman P. ja Pearce S.. Sage Publications. London, Thousand Oaks, New Delhi.
- Connerton Paul, 1989. *How societies remember*. Cambridge University Press. Cambridge.
- Clause John A. 1998. Life reviews and life stories: Kirjassa: *Methods of life course research. Qualitative and quantitative approaches*, s. 189–212. Toim. Giele J. Z., Glen E.H. Jr. Sage Publications. Thousand Oaks.
- Cumming, E. ja Henry, W.E., 1961. *Growing old: The process of disengagement*. Basic Books. New York.

- Cutler Stephen J., 2006. Technological change and aging, Kirjassa: Handbook of aging and the social sciences, s.265–276. Tom. Binstock R.H. ja George L.K.. Academic Press.
- Durkheim Émile, 1977/1895. Sosiologian metodisäännöt. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Durkheim Emile, 1972. Selected Writings. Toim. Giddens A.. Cambridge University Press. Cambridge, London, New York, New Rochelle, Melbourne, Sydney.
- Durkheim Emile, 1952 /1897. Suicide: A study in sociology. Routledge & Kegan Paul. London, Henley.
- Durkheim Emile, 1933/1893. The division of labor in society. The free Press. A Division of Macmillan Publishing Co, New York, Collier Macmillan Publishers, London.
- Eckert Kevin J., 1988. Ethnographic research on aging. Kirjassa Qualitative Gerontology, s. 241–255. Toim. Reinharz S. ja Rowles G.D.. Springer Publishing Company. New York.
- Elder Glen H. Jr., 1982. Historical experience in the later years. Kirjassa: Ageing & life course transitions: An interdisciplinary perspective, s .75 - 107. Toim. Hareven T.K. ja Adams K.J.. Tavistock Publications. London, New York.
- Edmondson Ricca, 2005. Wisdom in later life: ethnographic approaches. Ageing & Society, s. 339 – 356. Vol. 25. 3/2005.
- Elenius Lars, 2006. Nationalstat och minoritetspolitik: samer och finskspråkiga minoriteter i ett jämförande nordisk perspektiv. Studentlitteratur. Lund.
- Elenius Lars, 2001. Både finsk och svens. Modernisering, nationalism och språkförändring i Tornedalen 1850 - 1939. Kulturens frontlinjer: Skrifter från forskningsprogrammet Kulturgräns norr 34. Umeå.
- Ellis Carolyn ja Bochner Arthur P., 2000. Autoethnography personal narrative, reflexivity: Researcher as Subject. Kirjassa: Handbook of Qualitative Research, s. 733–769. Toim. Densin N. ja Lincoln Y.. Sage Publications. Thousand Oaks.
- Eriksen Thomas Hylland, 2001. Small Places, Large Issues: An introduction to Social and Cultural Anthropology. Pluto Press. London, Sterling, Virginia.
- Eskola Jari, 2001. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Kirjassa: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin, s. 133–157. Toim. Aaltola J. ja Valli R.. Chydenius-Instituutin julkaisuja 3. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Eskola Jari ja Suoranta Juha, 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Tampere.
- Featherstone Mike ja Hepworth Mike, 2005. Images of ageing: cultural representation of later life. Kirjassa: Age and ageing, s. 354–362. Toim. Johnson M. L. .Cambridge University Press. Cambridge.

- Featherstone Mike ja Hepworth Mike, 1986. Images of ageing. Kirjassa: Ageing in society, s. 304-322. Toim. Bond J., Coleman P. ja Peace S.. Sage Publications. London, Thousand Oaks, New Delhi.
- Freire Paolo, 2001. Pedagogy of the oppressed. Continuum. New York.
- Fry Christine L., 1994. The Aging Experience: Diversity and Commonality Across Cultures. Sage Publications. Thousand Oaks, London, New Delhi.
- Geertz Clifford, 1973. The interpretation of cultures: Selected essays. Basic Books. New York.
- Giddens Anthony, 1996a. In defence of sociology. Essays, Interpretations & Rejoinders. Polity Press. Cambridge.
- Giddens Anthony, 1996b. Elämää jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa. Kirjassa: Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio, s. 83-152. Toim. Beck U., Giddens A., Lash S.. Vastapaino. Tampere.
- Giddens Anthony, 1993. Sociology. Polity Press. Cambridge, Oxford.
- Giddens Anthony, 1984. The constitution of society. Polity Press. Cambridge.
- Giddens Anthony, 1979. Central problems in social theory: Action, Structure and contradiction in social analysis. The Macmillan Press. Hampshire, London.
- Gilhooly Mary, 2002. Ethical issues in researching later life. Kirjassa: Researching ageing and later life, s. 211 - 225. Toim. Jamieson A. ja Victor C.. Open University Press. Buckingham.
- Ginn Jay ja Arber Sara, 1993. Ageing and cultural stereotypes of older women. Kirjassa: Aging and later life, s. 60-67. Toim. Johnson J., Slater R.. Sage Publications. London, Thousand Oaks, New Delhi.
- Glascock Anthony P., 1994. The Aging Experience: Diversity and Commonality Across Cultures. Sage Publications. Thousand Oaks, London, New Delhi.
- Glascock Anthony P., 1990. By any other name, it is still killing: a comparison of the treatment of the elderly in America and other societies. Kirjassa: The cultural context of aging: worldwide perspective, s. 43-56. Toim. Sokolovsky J.. Bergin & Garvey Publishers. New York.
- Goffman Erving, 1990 [1956]. The presentation of self in everyday life. Penguin books. London.
- Hacking Ian, 2008. Mitä sosiaalinen konstruktionismi on? Vastapaino. Tampere.
- Hakonen Sinikka, 2003. Muistelutyö. Kirjassa: Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa, s. 130-137. Toim. Marin M. ja Hakonen S.. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Halbwachs Maurice, 1992. On Collective Memory. Toim. Coser L.A.. The University of Chicago Press. Chicago, London.
- Hammersley Martyn, 1990. Reading ethnographic research: A Critical Guide. Aspects of modern sociology. Longman. London, New York.
- Hareven Tamara K., 1982. The life course and aging in historical perspective. Kirjassa: Ageing & Life course: Transitions and interdisciplinary perspective, s. 1-26. Toim. Hareven T.K. ja Adams J.K.. Tavistoc Publications. London.

- Harper Sarah, 2000. Ageing update: Ageing 2000 - Questions for the 21st Century. *Ageing & society*, 20/2000:111-122.
- Hart Elizabeth ja Bond Meg, 1995. Action research for health and social care: A guide to practise. Open University Press. Buckingham, Philadelphia.
- Hautala-Hirvioja Tuija, 1999. "Minun tyär laitto toohliin parpin vaatheita!" Kirjassa: *Tunturista tupaan: Pohjoiset identiteetit ja mentaliteetit*, osa 2, s. 145-158. Toim. Tuominen M., Tuulentie S., Lehtola V.-P. ja Autti M.. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Katsauksia ja puheenvuoroja 33. Kustannus-Puntsi. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Heikkilä Riie, 2008. Puvuva ryhmä: Esimerkkitapaus ryhmähaastattelun käytöstä sosiaalitieteellisessä tutkimusasetelmassa. *Sosiologia* 4/2008: 292-305.
- Heikkinen Hannu L.T., 2008. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Kirjassa: *Toiminnasta tietoon: toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat*, s. 16-38. Toim: Heikkinen H.L.T., Rovio E. ja Syrjälä L.. Kansanvalistusseura. Helsinki.
- Heikkinen Hannu L. T. ja Jyrkämä Jyrki, 1999. Mitä on toimintatutkimus? Kirjassa: *Siinä tutkija missä tekijä, toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja*, s. 25-62. Toim. Heikkinen H.L.T., Huttunen R. ja Moilanen P.. Atena kustannus. Juva.
- Heikkinen Hannu L.T., Rovio Esa ja Kiilakoski Tomi, 2008. Toimintatutkimus prosessina. Kirjassa: *Toiminnasta tietoon: toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat*, s. 78-113. Toim: Heikkinen H.L.T., Rovio E. ja Syrjälä L.. Kansanvalistusseura. Helsinki.
- Hendricks Jon ja Hatch Laurie Russell, 2006. Lifestyle and ageing. Kirjassa: *Handbook of aging and the social sciences*, s. 303-319 Toim. Binstock R.H., George L.K.. Academic Press. Burlington, San Diego, London.
- Henriksson Ingela ja Lehto Inger, 1993. Aapua. Opinnäytetyö. Grundskolläroarbildningen. Höskula I Luleå.
- Hepworth Mike, 2004. Embodied Agency, Decline and the Masks of Aging. Kirjassa: *Old age and Agency*, s. 125-136. Toim. Tulle E.. Nova Science Publishers, Inc.
- Hepworth Mike, 2002. Using 'cultural products' in researching images of ageing. Kirjassa: *Researching ageing and later life*, s. 80-95. Toim. Jamieson A. ja Victor C.R.. Open University Press. Buckingham.
- Hepworth Mike, 2000. Stories of ageing: Rethinking ageing. Open University Press. Buckingham.
- Hepworth Mike, 1993. Old age in crime fiction. Kirjassa: *Ageing and later life*, s. 32-37. Toim. Johnson J. ja Slater R.. In association with The Open University. Sage publications. London, Thousand Oaks, New Delhi.
- Heron John, 2001. Transpersonal Co-operative inquiry. Kirjassa: *Handbook of Action Research: Participative Inquiry & Practise*, s. 333-339. Toim. Reason P. ja Bradbury H.. Sage Publications. London, Thousand Oaks, New Delhi.

- Heron John, 1996. Co-operative inquiry. Research into the Human Condition. Sage Publications. London, Thousand Oaks, New Delhi.
- Heron John, 1988. Validity in co-operative inquiry. Kirjassa: Human inquiry in action: Developments in New Paradigm Research, 40–59. Toim. Reason P.. Sage Publications. London, Thousand Oaks, New Delhi.
- Heron John, 1981. Philosophical basis for a new paradigm. Kirjassa: Human Inquiry: A sourcebook of new paradigm research, s. 19–35. Toim. Reason P. ja Rowan J.. John Wiley & Sons. Chichester, New York, Brisbane, Toronto.
- Heron John ja Reason Peter, 2001. The practice of co-operative inquiry: research "with" rather than "on" people". Kirjassa: Handbook of Action Research: Participative Inquiry & Practise, s. 179–188. Toim. Reason P. ja Bradbury H.. Sage Publications. London, Thousand Oaks, New Delhi.
- Holstein Martha B. ja Minkler Meredith, 2003. Self, Society and the "New Gerontology". The Gerontologist, Vol. 43, 6/2003: 787–796.
- Holstein James A. ja Gubrium Jaber F., 1995. The active interview. Qualitative research methods, vol. 37. Sage Publications. Thousand Oaks, London, New Delhi.
- Hohenthal-Antin Leonie, 2009. Muistot näkyviksi: Muistelutyön menetelmiä ja merkityksiä. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Hohenthal-Antin Leonie, 2001. Luvan ottaminen: Ikäihmiset teatterin tekijöinä. Jyväskylä studies in education, psychology and social research. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Holmes Ellen Rhoads ja Holmes Lowell D., 1995. Other cultures, elder years. Sage publications. Thousand Oaks, London, New Delhi.
- Hurme Raija, Pesonen Maritta ja Syväoja Olli, 1990. Englanti - suomi suursanakirja. Werner Söderström Osakeyhtiö. Porvoo, Helsinki, Juva.
- Huttunen Rauno ja Heikkinen Hannu L.T., Kriittinen teoria ja toimintatutkimus. Kirjassa: Siinä tutkija missä tekijä: Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja, s. 155–186. Toim. Heikkinen H.L.T., Huttunen R. ja Moilanen P.. Atena kustannus. Juva.
- Huttunen Rauno, Kakkori Leena ja Heikkinen Hannu L.T., 1999. Toiminta, tutkimus ja totuus. Kirjassa: Siinä tutkija missä tekijä: Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja, s. 111–133. Toim. Heikkinen H.L.T., Huttunen R. ja Moilanen P.. Atena kustannus. Juva.
- Irwin Sarah, 2008. Subjectivity and social structure. International journal of sociology and social policy, vol. 28, 7/2008:273–284.
- Jamieson Anne, 2002a. Theory and practice in social gerontology. Kirjassa: Researching ageing and later life, s. 7–20. Toim. Jamieson A. ja Victor C.. Open University Press. Buckingham Philadelphia.
- Jamieson Anne, 2002b. Strategies and methods in researching ageing and later life. Kirjassa: Researching ageing and later life, s. 21–32. Toim. Jamieson A. ja Victor C.. Open University Press. Buckingham. Philadelphia.
- Jylhä Marja, 1993. Vanhuusikä muutoksessa. Kohorttitutkimus eläkeikäisten tamperelaisten terveydestä ja elämäntilanteesta vuosina 1979 ja 1989. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, Helsinki.

- Jyrkämä Jyrki, 2007. Toimijuus ja toimintatilanteet – aineksia ikääntyvien arjen tutkimiseen. Kirjassa: Vanhuus ja sosiaalityö: Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä, s. 195–217. Toim. Seppänen M., Karisto A. ja Kröger T.. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Jyrkämä Jyrki, 2003a. Ikääntyminen, toimintakyky ja toimintatilanteet. Kirjassa: Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa, s. 94–105. Toim. Marjatta M. ja Hakonen S.. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Jyrkämä Jyrki, 2003b. Keskustelua kulttuurista, ikääntyvästä yhteiskunnasta ja kulttuurigerontologiasta. Gerontologia 4/2003: 202 - 206.
- Jyrkämä Jyrki, 2001a. Aika tutkimuksessa ja elämäkulussa. Kirjassa: Lapsuudesta vanhuuteen: iän sosiologiaa, s. 117–157. Toim. Sankari A. ja Jyrkämä J.. Vastapaino. Tampere.
- Jyrkämä Jyrki, 2001b. Vanheneminen ja vanhuus. Kirjassa: Lapsuudesta vanhuuteen: iän sosiologiaa, s. 267–323. Toim. Sankari A. ja Jyrkämä J.. Vastapaino. Tampere.
- Jyrkämä Jyrki, 1999. Toimintatutkimus ja sosiaaliset toimintakäytännöt: - giddensiläisiä näkökulmia toimintatutkimukseen. Kirjassa: Siinä tutkija missä tekijä, s. 137–153. Toim. Heikkinen H.L.T., Huttunen R. ja Moilanen P.. Atena Kustannus. Juva.
- Jyrkämä Jyrki, 1995a. "Rauhaisesti alas illan lepoon"? Tutkimus vanhenemisen sosiaalisuudesta neljässä paikallisyhteisössä. Acta Universitatis Tampensis ser A vol. 449. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Jyrkämä Jyrki, 1995b. Sosiaalinen vanheneminen, Anthony Giddens ja toimintakäytännöt. Gerontologia 4/1995: 241–251.
- Jyrkämä Jyrki, 1994. Vanhuus liikkeessä: Näkymiä vanhenemiseen ja sen tutkimiseen. Kirjassa: Muuttuva vanhuus, 64–80. Toim. Uutela A. ja Ruth J. - E.. Gaudeamus. Tampere.
- Kalish Richard, 1986. The meanings of ethnicity. Kirjassa: European-American elderly: A guide for practice, s. 16–34. Toim. Hayes, Kalish, Gutmann. Springer Publishing Company. New York.
- Kaskiharju Eija, 2010. Koteja ja kodinomaisuutta. Tutkimus vanhenemisen paikoista valtiopäiväpuheissa 1050-2005. Julkaisematon väitöskirjan käsikirjoitus. Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylä.
- Katz Stephen, 2005. Cultural aging. Life course, lifestyle and senior worlds. Broadview press. Toronto.
- Katz Stephen ja Laliberte-Rudman Debbie, 2004. Exemplars of Retirement: Identity and Agency between Lifestyle and Social Movement. Kirjassa: Old Age and Agency, s.141–159. Toim. Tulle E.. Nova Science Publishers, Inc. New York.
- Kaufman Sharon R., 1993. Values as sources of the ageless self. Kirjassa: Activity and aging: Staying involved in later life, s. 17–24. Toim. Kelly J.R.. A sage focus edition. Sage publications. Newbury Park, London, New Delhi.

- Kaufman Sharon R., 1986. *The ageless self*. The University of Wisconsin Press. Wisconsin, London.
- Keith Jennie, 1994. *The Aging Experience: Diversity and Commonality Across Cultures*. Sage Publications. Thousand Oaks, London, New Delhi.
- Keskitalo Alf Isak, 1994/1974. *Research as an Inter-Ethnic Relation*. Sámi Instituuttia Dieđut 7/1994. Guovdageaidnu. Arktisen keskuksen tiedotteita 11. Lapin yliopisto Rovaniemi.
- Keith Jennie, Fry Christine L., Glascock Anthony P., Ikels Charlotte, Dickerson-Putman Jeanette, Harpending Henry C., Draper Patricia, 1994. *The Aging Experience: Diversity and Commonality Across Cultures*. Sage Publications. Thousand Oaks, London, New Delhi.
- Kilpeläinen Arja ja Pohjola Anneli, 2007. *Kyläläiset keskiössä: Tutkimus kylien hyvinvointipalveluista B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä*, 55. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. Rovaniemi.
- Kilpeläinen Tarja, 1999: *Vanhuus Lapin kulttuurisessa marginaalissa*. *Vanhustyö* 4/1999.
- Kilpeläinen Tarja, 1998a. *Saamelainen vanhuus ikäkokemuksista yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen orientaatioon*. Sosiologian pro gradu - tutkielma. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Kilpeläinen Tarja 1998b. *Omaishoito, vapaaehtoistyö ja kotiapu yhdistämällä vastaus saamelaisten vanhusten erityistarpeisiin muuttuneessa ympäristössä*. *Vanhustyö* 3/1998.
- Kiviniemi Kari, 1996. *Toimintatutkimus yhteisöllisenä prosessina*. Kirjassa: *Siinä tutkija missä tekijä: Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja*, s. 63-85. Toim. Heikkinen H. L. T., Huttunen R. ja Moilanen P.. Atena kustannus. Juva.
- Kirk Jerome ja Miller Marc L., 1986. *Reliability and validity in qualitative research*. *Qualitative research methods series 1*. A Sage university paper. Sage Publications. The Publishers of Professional Social Science. Beverly Hills, London, New Delhi.
- Knuutila Seppo, 1982. *Kaskut ja vitsit*. Kirjassa: *Kertomusperinne: Kirjoituksia proosaperinteen lajeista ja tutkimuksesta*. Toim. Järvinen I. - R. ja Knuutila S.. tietolipas 90. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Koivula Riitta, 2006. *Ikääntyvän toimijuus pitkäaikaisosastolla lounasruokailun aikana*. Pro gradu-tutkielma, sosiologia, sosiaaligerontologia. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Korkiakangas Pirjo, 2005. *Muistoista tulkintaan, muisti ja muisteluaineistot etnologian tutkimuksessa*. Kirjassa: *Polkuja etnologian menetelmiin*. Toim. Korkiakangas P., Olsson P., Ruotsala H.. Ethnos ry.. Helsinki.
- Korkiakangas Pirjo, 1999. *Muisti, muistelu, perinne*. Kirjassa: *Kulttuurin muuttuvat kasvot. Johdatusta etnologiatieteisiin*. Toim. Lönnqvist B., Kiuru E., Uusitalo E.. Tietolipas 155. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

- Korkiakangas Pirjo, 1996. Muistoista rakennettu lapsuus: Agraarinen perintö lapsuuden työnteon ja leikkien muistelussa. Suomen Muinaismuistoyhdistys. Helsinki
- Kortteinen Matti, 1982. Lähiö: tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Otava. Helsinki.
- Koskinen Simo, 2005. Ikääntymisen voimavarat gerontologisen sosiaalityön taustalla. Gerontologia 4/2005.
- Koskinen Simo, 1994a. Gerontologinen sosiaalityö vanhuspolitiikan mikrorakenteena. Lapin yliopisto. Acta Universitatis Lapponiensis 3. Rovaniemi.
- Koskinen Simo, 1994b. Ketkä kulloinkin ovat olleet vanhuksia: Vanhuskäsitykset sosiaali- ja kulttuurihistoriallisina ilmentyminä. Teoksessa: 55+: Katsaus ikääntyvien elinoloihin. Toim. Sailas R. ja Mikkonen S.. SVT, Elinolot /1994:1. Tilastokeskus. Helsinki
- Krout John A. ja Coward Raymond T., 1998. Aging in rural environments. Kirjassa: Aging in Rural Settings: Life Circumstances & Distinctive Features, s. 1-14. Toim: Coward R.T. ja Krout J.A.. Springer Publishing Company. New York.
- Kuula Arja, 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino. Tampere.
- Kuula Arja, 1999. Toimintatutkimus. Kenttätyötä ja muutospyrkimyksiä. Vastapaino. Tampere.
- Kähkönen Pirkko, 1993. Vanhusten asema maaseudulla vanhustenhuollon näkökulmasta. Sosiologian lisensiaatintutkimus. Turun yliopisto. Poliittikan tutkimuksen ja sosiologian laitos.
- Lahtonen Maarit, 1999. Keskustellen parempaan työyhteisöön. Kirjassa: Siinä tutkija missä tekijä, s. 202-220. Toim. Heikkinen H.L.T., Huttunen R. ja Moilanen P.. Atena kustannus. Juva.
- Laslett Peter, 1989. A fresh map of life. The Emergence of the Third Age. Harvard university press. Cambridge, Massachusetts.
- Layder Derek, 1994. Understanding social theory. Sage Publications. London, Thousand Oaks, New Delhi.
- Lehtonen Heikki, 1990. Yhteisö. Vastapaino. Tampere.
- Lewin Kurt, 1946. Action research and minority problems. Kirjassa: Resolving social conflicts: Selected papers on group dynamics. Toim. Lewin G.W.. Harper and Brothers. New York.
- Lévi-Strauss Claude, 2004. Rotu, historia ja kulttuuri. Gaudeamus. Tampere.
- Lévi-Strauss Claude, 1989 /1978. Myth and meaning. Routledge. London.
- Lincoln Yvonna S, 2001. Engaging Sympathies: relationship between action research and social constructivism. Kirjassa: Handbook of action research. Participative inquiry & practise s. 229-240. Toim. Reason P. ja Bradbury H.. Sage Publications. London, Thousand Oaks, New Delhi
- Lindgren Anna-Riitta, 1999. Pohjoiskalotin vähemmistökielet. Assimilaatiosta emansipaatioon? Kirjassa: Outamaalta tunturiin: Pohjoiset identiteetit ja mentaliteetit, s. 159-174. Toim. Tuominen M., Tuulentie S., Lehtola V.-P.

- ja Autti M.. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Katsauksia ja puheenvuoroja 32. Kustannus-Puntsi. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Linjakumpu Aini, 2003. Lestadiolaisuuden poliittinen merkitys Pohjois-Suomessa. Kirjassa: Sellainen seutu ja sellainen maa: Erot, vastarinta ja uuden politiikan vaatimus Lapissa, s. 85–110. Toim. Linjakumpu A. ja Suopajarvi L.. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja, B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 44. Rovaniemi.
- Luborsky, Mark R. ja Rubinstein Robert L., 1990. Ethnic identity and bereavement in later life: the case of older widowers. Kirjassa: The cultural context of aging: Worldwide perspectives, s. 229–240. Toim. Sokolovsky J.. Bergin & Garvey Publishers. Westport Connecticut, London.
- Lähteenmäki Maria, 2004. Kalotin Kansaa: Rajankäynnit ja vuorovaikutus Pohjoiskalotilla 1808-1889. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Markides Kyriakos S. ja Mindel Charles. H., 1987. Aging & Ethnicity. Sage library of social research, vol. 163. Sage publications. Newbury Park, Beverly Hills, London, New Delhi.
- Mcneill Patrick ja Chapman Steve, 2005. Research methods. Taylor & Francis Group. London.
- Mienczakowski Jim ja Morgan Stephen, 2001. Ethnodrama: Constructing Participatory, Experiential and Compelling Action Research through Performance. Kirjassa: Handbook of action research: Participative Inquiry & Practise, s. 219–227. Toim. Reason P. ja Bradbury H.. Sage Publications. London, Thousand Oaks, New Delhi.
- Middelton David ja Edwards Derek, 1990 (toim). Collective remembering. Sage Publications. London, Newbury Park, New Delhi.
- Mills C. Wright, 1990. Sosiologinen mielikuvitus. Yliopistopaino. Helsinki.
- Misztal Barbara, 2003. Theories of social remembering. Open University Press. Maidenhead, Philadelphia.
- Moilanen Pentti, 2001. Piilevä tieto ja reflektio. Kirjassa: Siinä tutkija missä tekijä: Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja, s. 85–110. Toim. Heikkinen H.L.T., Huttunen R. ja Moilanen P.. Atena Kustannus. Juva.
- Musolf Gil Richard, 2003. Social structure, human agency and social policy. International journal of sociology and social policy vol. 23. s. 1–12.
- Neal Sarah, 2009. Rural identities: Ethnicity and communities in the contemporary English countryside. Ashgate Publishing Company. Surrey U.K., Burlington USA.
- Nolan Mike ja Cooke Jo, 2002. The use of gerontological research in policy and practice. Kirjassa: Researching ageing and later life, s. 245 -259. Toim. Jamieson A. ja Victor C.. Open University Press. Buckingham.
- Nykysuomen sanakirja 4. Sivistyssanat, vierasperäiset sanat, 1982. Toim. Nykysuomen laitos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Werner Söderström Osakeyhtiö. Porvoo, Helsinki, Juva.

- Okely Judith, 1975. Gypsy women: models in conflict. Kirjassa: Perceiving women, s. 55–86. Toim. Ardener S. J.M. J.M. Dent & Sons Ltd, London, Toronto, Melbourne. A Halsted Press Book. New York.
- Park Peter, 2001. Knowledge and participatory research. Kirjassa: Handbook of Action Research: Participative Inquiry & Practise, s. 81–90. Toim. Reason P. ja Bradbury H.. Sage Publications. London, Thousand Oaks, New Delhi.
- Phillipson Chris, 2005. The political economy of old age. Kirjassa: The Cambridge Handbook of Age and ageing, s. 502–509. Toim. Johnson M.L.. Cambridge University Press. Cambridge.
- Phillipson Chris, 1998. Reconstructing old age: New agendas in social theory and practice. Sage Publications. London, Thousand Oaks, New Delhi.
- Phillipson Chris, 1993. The sociology of retirement. Kirjassa Ageing in society: an introduction to social gerontology. Sage Publications. London, Thousand Oaks, New Delhi.
- Phillipson Chris ja Walker Alan, (toim.) 1986. Ageing and social policy, a critical assessment. Gower, Aldershot.
- Peace Sheila, 2002. The role of older people in social research. Kirjassa: Researching ageing and later life, s. 226–244. Toim. Jamieson A. ja Victor C.. Open University Press. Buckingham, Philadelphia.
- Pohjanen Bengt, 2006. Jopparikuninkaan poika. Kaunokirja. Minerva Kustannus Oy. Helsinki.
- Polanyi Michael, 1967. The tacit dimension. Anchor Books. New York.
- Proctor Gillian, 2001. Listening to older women with dementia: relationships, voices and power. Disability & Society, vol. 16, 3/2001: 361–376.
- Pyrch Timothy ja Castillo Teresa, 2001. The Sights and sounds of indigenous knowledge. Kirjassa: Handbook of action research. Participative inquiry & practise, s. 378–385. Toim. Reason P. ja Bradbury H.. Sage Publications. London, Thousand Oaks, New Delhi.
- Pääkkönen Erkki, 2008. Saamelainen etnisyys ja pohjoinen paikallisuus. Saamelaisten etninen mobilisaatio ja paikallisperustainen vastaliike. Acta Universitatis Lapponiensis 153. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi.
- Pääkkönen Erkki, 2003. Kun etnisyys kohtaa paikallisuuden. "Lappalaisuus" saamelaisuuden paikallisperustaisena vastamobilisaationa. Kirjassa: Sellainen seutu ja sellainen maa: Erot, vastarinta ja uuden politiikan vaatimus Lapissa, s. 56–84. Toim. Linjakumpu A. ja Suopajarvi L.. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja, B Tutkimusraportteja ja selvityksiä 44. Rovaniemi.
- Ray Mo, 2007. Redressing the balance? Participation of older people in research. Kirjassa: Critical perspectives on ageing societies, s. 73–87. Sarja: Ageing and the lifecourse. Toim. Bernard M. ja Scharf T.. The Polity Press. Cambridge.
- Ray Ruth E., 2007. Narratives as agents of social change: a new direction for narrative gerontologists. Kirjassa: Critical perspectives on ageing societies, s. 59–72, Sarja: Ageing an the lifecourse. Toim. Bernard M. ja Scharf T.. The Polity Press. Cambridge.

- Reason Peter, 2003. Pragmatist philosophy and action research: Readings and conversation with Richard Rorty. *Action Research*, Vol.1. 1/2003:103-123. Sage Publications. London, Thousand Oaks CA, New Delhi.
- Reason Peter, 1988a (toim). *Human Inquiry in Action: Developments in New Paradigm Research*. Sage Publications. London, Newbury Park, Beverly Hills, New Delhi.
- Reason Peter, 1988b. The co-operative inquiry group. *Kirjassa: Human Inquiry in Action: Developments in New Paradigm Research*, 18-39. Toim. Reason P.. Sage Publications. London, Newbury Park, Beverly Hills, New Delhi.
- Reason Peter, 1988c. Introduction. *Kirjassa: Human Inquiry in Action: Developments in New Paradigm Research*, s. 1-17. Toim. Reason P.. Sage Publications. London, Newbury Park, Beverly Hills, New Delhi.
- Reason Peter, 1988d (toim). *Human Inquiry in Action: Developments in New Paradigm Research*, Sage Publications. London, Newbury Park, Beverly Hills, New Delhi.
- Reason Peter ja Bradbury Hilary, 2001. Introduction: Inquiry and Participation in Search of a World Worthy of Human Aspiration. *Kirjassa: Handbook of action research. Participative inquiry & practise*, s. 1-14. Toim. Reason P. ja Bradbury H.. Sage Publications. London, Thousand Oaks, New Delhi.
- Reason Peter ja Hawkins Peter, 1988. Storytelling as inquiry. *Kirjassa: Human Inquiry in Action. Developments in new paradigm research*, s. 79-101. Toim. Reason P. .Sage Publications. London, Newbury Park, Beverly Hills, New Delhi.
- Reason Peter ja Rowan John, 1981a (toim). *Human inquiry: A sourcebook of new paradigm research*. John Wiley & Sons. Chichester, New York, Brisbane, Toronto.
- Reason Peter ja Rowan John, 1981b. On making sense. *Kirjassa: Human inquiry: A sourcebook of new paradigm research*, s. 113-137. Toim. Reason P. ja Rowan J.. John Wiley & Sons. Chichester, New York, Brisbane, Toronto.
- Reinharz Shulmit ja Rowles Graham D. ,1988. *Qualitative gerontology: Themes and challenges*. *Kirjassa: Qualitative gerontology*, s. 3-33. Springer Publishing Company. New York.
- Roberts Brian, 2006. *Micro social theory*. Palgrave. Macmillan. New York.
- Ronkainen Suvi, 1999. *Ajan ja paikan merkitsemät: subjektiviteetti, tieto ja toimijuus*. Gaudeamus. Helsinki.
- Ronkainen Suvi, 1995. *Ikä ja seksi - katveesta seksuaalitutkimuksen kohteeksi*. *Kirjassa: Muuttuva Vanhuus*, s. 184-200. Gaudeamus. Tampere.
- Rowe John Wallis ja Kahn Robert L., 1998. *Successful aging*. Dell Publishing. New York.
- Rowe John Wallis ja Kahn Robert L., 1997. *Successful aging*. *The Gerontologist* 37/1997: 433-440.
- Rowan John, 2001. The humanistic approach to action research. *Kirjassa: Handbook of action research. Participative inquiry & practise*, s. 114-123.

- Toim. Reason P. ja Bradbury H.. Sage Publications. London, Thousand Oaks, New Delhi.
- Rowles Graham D., 1998. Community and the local environment. Kirjassa: *Aging in rural settings: life circumstance & distinctive features*, s. 105–125. Toim. Coward R. T, Krout J. A.. Springer Publishing Company. New York.
- Rubinstein Robert L., 1988. Stories told: In-Depth Interviewing and the Structure of Its Insights. Kirjassa: *Qualitative Gerontology*, s. 128–146. Toim. Reinharz S. ja Rowles G.D.. Springer Publishing Company. New York.
- Saarenheimo Marja, 2003. Merkityksellinen elämä. Kirjassa: *Seniורי- ja vanhustyö arjen kulttuurissa*, s. 44–56. Toim. Marin M. ja Hakonen S.. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Saarenheimo Marja, 1997. Jos etsit kadonnutta aikaa: Vanhuus ja oman elämän muisteleminen. Vastapaino. Tampere.
- Saarenheimo Marja, 1994. Theories of reminiscence – Do we need them?. Kirjassa: *Experiencing ageing, Kokemuksellinen vanheneminen, Att uppleva Äldrandet*, s. 57–73. Toim Öberg P., Pohjolainen P., Ruoppila, I.. Yliopistopaino. Helsinki.
- Sarola J.P., 1994. Asuinympäristön ja paikan merkitys vanhalle ihmiselle. Kirjassa: *Muuttuva vanhuus*, s. 116–131. Toim. Uutela A. ja Ruth J.E.. Gaudeamus. Tampere.
- Sarvimäki Anneli, 2003. Etnisyys ja kulttuurigerontologia -etnisyys elämänmuotona ja peilinä. *Gerontologia* 4/2003: 207–209.
- Settersten Richard A., 2006. Aging and the Life Course. Kirassa: *Handbook of aging and the social sciences*, s. 3–19. Toim. Binstock R.H. ja George L.K.. Elsevier. Academic Press. Burlington, San Diego, London.
- Siikala Anna-Leena, 1982. Kertoja tutkimuskohteena. Kirjassa: *Kertomusperinne: Kirjoituksia proosaperinteen lajeista ja tutkimuksesta*, s. 29–43. Toim. Järvinen I.-R. ja Knuutila S.. tietolipas 90. SKS. Helsinki.
- Silverman David, 2006. *Interpreting qualitative data: Methods for Analyzing Talk, Text and Interaction*. Sage. London, Thousand Oaks, New Delhi.
- Silverman David, 2005. *Doing qualitative research: a practical handbook*. Sage Publications. London, Thousand Oaks, New Delhi.
- Simmons Leo, 1970/1945. *The role of the aged in primitive society*. Archon Books. Hamden.
- Skotnabb-Kangas Tove, 1988. *Vähemmistö, kieli ja rasismi*. Gaudeamus. Helsinki.
- Snellman Hanna, 2003. *Sallan suurin kylä –Göteborg: tutkimus Ruotsin lappilaisista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki
- Sokolovsky Jay, 1990a (toim). *The cultural context of aging: Worldwide perspectives*. Bergin & Garvey Publishers. Westport Connecticut, London.
- Sokolovsky Jay, 1990b. *Culture, aging and context*. Kirjassa: *The cultural context of aging: Worldwide perspectives*, s. 13–18. Toim. Sokolovsky J.. Bergin & Garvey Publishers. Westport Connecticut, London.

- Sokolovsky Jay, 1990c. Bringing culture back home: aging, ethnicity and family support. Kirjassa: The cultural context of aging: Worldwide perspectives, s. 201-211. Toim. Sokolovsky J.. Bergin & Garvey Publishers. Westport Connecticut, London.
- Sokolovsky Jay, 1990d. Aging, modernisation, and societal transformation. Kirjassa: The cultural context of aging: Worldwide perspectives, s. 139-142. Toim. Sokolovsky J.. Bergin & Garvey Publishers. Westport Connecticut, London.
- Sparkes Andrew C., 2003. From performance to impairment: A patchwork of embodied memories. Kirjassa: Body knowledge and control, s. 157-172. Routledge. London.
- Sparkes Andrew C, 2002. Autoethnography: Self-indulgence or something more? Kirjassa: Ethnographically Speaking: Autoethnography, Literature and Aesthetics, s. 209-232. Toim. Bochner A. ja Ellis C.. AltaMira Press. New York.
- Stolte-Heiskanen Veronica, 1990. Sosiologia vakiintuneena tieteenä. Kirjassa: Suomalaisen sosiologian historia, s. 287-329. Toim. Alapuro R., Alestalo M. ja Haavio-Mannila E.. Werner Söderströmin Osakeyhtiö. Porvoo, Helsinki, Juva.
- Stones Rob, 2005. Structuration theory. Sarjassa: traditions in social theory. palgrave macmillan. New York.
- Sulkunen Pekka, 1998. Johdatus sosiologiaan: käsitteitä ja näkökulmia. Werner Söderström Osakeyhtiö. Helsinki.
- Sulkunen Pekka, 1990. Ryhmähaastatteluiden analyysi. Kirjassa: Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta, s. 264-285. Toim. Mäkelä K.. Gaudeamus. Helsinki.
- Suolinna, Kirsti, 1975. Uskonnollisten liikkeitten asema sosiaalisessa muutoksessa. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia, No. 203/1975. Helsinki.
- Suolinna Kirsti ja Sinikara Kaisa, 1986. Juhonkylä: Tutkimus pohjoissuomalaisesta lestadiolaiskylästä. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Suopajarvi Leena, 2003. Lapin luonnon modernisoituminen toisen maailmansodan jälkeen. Traditionaalisesta yhteiskunnasta refleksiiviseen moderniin. Kirjassa: Sellainen seutu ja sellainen maa: Erot, vastarinta ja uuden politiikan vaatimus Lapissa, s. 137-155. Toim. Linjakumpu A. ja Suopajarvi L.. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 44. Rovaniemi.
- Suopajarvi Leena, 1999. Lappi etelän peilissä: Lappilaisuuden rakentuminen Vuotos- ja Ounasjokikamppailussa.. Kirjassa: Tunturista tupaan: Pohjoiset identiteetit ja mentaliteetit. Osa 2, s.15-22. Toim. Tuominen M., Tuulentie S., Lehtola V.-P. ja Autti M.. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Katsauksia ja puheenvuoroja 32. Kustannus-Puntsi. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

- Söderholm Eira, 1999. Kieli, murre, varieteetti vai oma kieli? Pohjoiskalotin kielet ja kielimuodot. Kirjassa: Outamaalta tunturiin: Pohjoiset identiteetit ja mentaliteetit, s. 139–158. Toim. Tuominen M., Tuulentie S., Lehtola V.-P. ja Autti M.. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Katsauksia ja puheenvuoroja 32. Kustannus-Puntsi. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Tapio Tarja, 2008. Meilä on vaphaus olla missä vain: Luontoyhteys, kokemus ja toimijuus pienessä, tornionlaaksolaisessa kylässä. Kokemus ja kokemuksellisuus ikääntyessä. Seminaariesityksiä 26. – 27. 11.2007. Oraita 1/2008: 29–35. Toim. Heimonen S. ja Syrén I. Ikäinstituutti. Helsinki.
- Tapio Tarja, 2007. Tornionlaaksolainen tarinankerronta toimijuuden ja etnisyyden tutkimisessa – normatiivisesta elämäntavasta toimijuuteen ikäihmisten yhteisössä. Ikääntyminen ja sukupuoli. Oraita 1/2007: 56–61. Toim. Tiihonen A. ja Syrén I.. Ikäinstituutti. Helsinki.
- Tapio Tarja, 2006a . Saamelaisvanhukselle luonnonrytmi on arjenrytmi. Vanhustyön uudet tuulet 1/ 2006. Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto. Helsinki.
- Tapio Tarja, 2006b. Tornionlaaksolaiset ikäihmiset kolmen kulttuurin, kolmen identiteetin valikossa. Vanhustyön uudet tuulet 2/ 2006. Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto. Helsinki.
- Townsend Peter, 1984. The structural dependency of the elderly: creation of social policy in the twentieth century. *Ageing and society*, 1/1984: 5–28.
- Tulle Emmanuelle (toim), 2004. Rethinking Agency in Later Life. Kirjassa: Age and Agency, s.17–189. Toim. Tulle E.. Nova Science Publishers, Inc. New York.
- Tuominen Marja, Tuulentie Seija, Lehtola Veli-Pekka, Autti Mervi, 1999. Lukijalle. Kirjassa: Outamaalta tunturiin: Pohjoiset identiteetit ja mentaliteetit. Osa 1, s. 9–11. Toim. Tuominen M., Tuulentie S., Lehtola V.-P. ja Autti M.. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Katsauksia ja puheenvuoroja 32. Kustannus-Puntsi. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Uutela Antti , Hannele Palosuo ja Ari Haukkala, 1994. Vanhenemiseen liittyvät mielikuvat. Kirjassa: Muuttuva vanhuus, s. 7–26. Toim. Uutela A. ja Ruth J.-E.. Gaudeamus. Tampere.
- Vakimo Sinikka, 2001. Paljon kokeva, vähän näkyvä: Tutkimus vanhaa naista koskevista kulttuurisista käsityksistä ja vanhan naisen elämäkäytännöistä. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 818. Helsinki.
- Vakimo Sinikka, 1994. Naiset eläkeläistanssien näyttämöllä. Kirjassa: Muuttuva vanhuus, s. 164–183. Toim. Uutela A. ja Ruth J.- E..Gaudeamus. Tampere.
- Valkonen Sanna, 2009. Poliittinen Saamelaisuus. Vastapaino. Tampere.
- Walter Alan, 2005. Aging and politics: an international perspective. Kirjassa: Handbook of aging and the social Sciences, s. 339–359. Toim. Binstock R. H. ja George L.K.. Academic Press. Elsevier. Burlington, Sand Diego, London.

- Virtanen Leea, 1982. Henkilökohtainen kerronta. Kirjassa: Kertomusperinne. Kirjoituksia proosasaperinteen lajeista ja tutkimuksesta, s. 171-205. Toim. Järvinen I.-R. ja Knuuttila S.. tietolipas 90. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Vuorinen Leena, 2009. Ikääntyminen maalaiskylässä. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, yhteisuntapolitiikan laitos. Luettavissa osoitteessa: <https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/43705/ikaantym.pdf?sequence=1>
- Wertsch James V., 2002. Voices of collective remembering. Cambridge University Press. Cambridge, New York.
- Wray Sharon, 2007. To what extent do ethnicity & cultural diversity influence women's experiences of growing older. Ikääntyminen ja sukupuoli, s. 1-13. Toim. Tiuhonen A. ja Syrén I.. Oraita 1/2007.
- Wray Sharon, 2004. What constitutes agency and empowerment for women in later life?. The sociological review. Vol. 52, 1/2004:22-38.
- Wray Sharon, 2003. Women growing older: Agency, ethnicity and culture. Sociology, Vol. 37, 3/2003:511-527.
- Öberg Peter ja Jan-Erik Ruth, 1994. Hyvä vanhuus - kaikesta huolimatta. Kirjassa: Muuttuva vanhuus, s. 45-63. Toim. Uutela A. ja Ruth J. - E. Gaudeamus. Tampere.

Viitattut www-sivustot

- BOREAS-konferenssi, Arktinen keskus: luettu 29.10.2009 sivulla: <http://www.arcticcentre.org/?Deptid=29068>
- Holden Theresa, 2004a. Story circle guidelines -luentomoniste. Emerging Approaches to Inquiry 10: Making a difference through action research - konferenssi, 15.-18.9. 2004. University of Bath, School of Management, CARPP. Stroud. Luettu 29.10.2009 sivulla: <http://www.bath.ac.uk/carpp/lowcarbon/wp-content/uploads/2008/04/story-circle-guidelines.doc>
- Joppausoppera. Luettu 10.3. 2009 sivulla: <http://www.smugglaroperan.overtornea.se/finsk/joppausoppera.html>
- Kommunfakta 2005: Luettu 20.3.2006 sivulla: http://www.h.scb.se/kommunfakta/k_frame.html
- Kommunfakta 2008: Övertorneå. Luettu 10.3.2009 sivulla: <http://www.h.scb.se/kommunfakta/html>
- Kuoppa Harriet, 2008. Situationen för minoritetsspråket meänkieli i Sverige. Institutet för språk och folkminnen, dialekt-, ortnamns- och folkminnes arkivet, Umeå. Luettu 23.3. 2009 sivulla: www.sofi.se/2607
- Nationella minoriteter i Sverige. Proposition 1998/99:143.. Regeringskansliet, Stockholm, Sverige. Luettu 29.10.2009 sivulla: <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/2218..>
- STR-T:n kotisivut: Luettu 8.10.2009 sivulla: http://www.str-t.com/ny_sida_1.htm.

Julkaisemattomat viitteet:

- Brown-Leonardi, Carol, 2009. Luentomuistiinpano: "Exploring traditional hunting rituals and cultural language of the Deh Cho Dene in Northern Canada". 12.5.2009, Arktis tutkijakoulu, Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Holden Theresa, 2004b. Julkaisematon havainto. Luento- ja työryhmämuistiinpanot: Story Circle. Emerging Approaches to Inquiry 10: Making a difference through action research -konferenssi, 15.-18.9. 2004. University of Bath, School of Management, CARPP. Stroud.
- Magga Ristenrauna, 1993. Asiakkaani on saamelaisvanhus. Mitkä ovat hänen odotuksensa, tarpeensa, toiveensa? Ymmärrämmekö me toisiamme? Onnistunko työssäni? Julkaisematon raportti sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön koulutustarpeista saamelasikulttuurin alalta. Enontekiö.
- Marshall Judy, Mead Geoff ja Reason Peter, 2004. Opetusmoniste. "Emerging Approaches to Inquiry 10. Making a difference through action research" -konferenssi 15.-18.9. 2004. University of Bath.
- Paulaharju Samuli, 1935. Anteckningars från Samuli och Jenny Paulaharjus resa till Aapua Sommaren 1935. Suomen Kansanrunous Arkisto. Helsinki.
- Reason Peter, 2004. Julkaisematon havainto. Luentomuistiinpano. Emerging Approaches to Inquiry 10: Making a difference through action research -konferenssi, 15.-18.9. 2004. University of Bath, School of Management, CARPP.
- Tapio Tarja, 2010. Julkaisematon artikkelin käsikirjoitus. "Our forest" Ageing, ethnicity, agency and connection with nature in the rural Tornedalen, North Sweden.

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN EDUCATION, PSYCHOLOGY AND SOCIAL RESEARCH

- 1 KYÖSTIÖ, O. K., Oppilaiden terveydentilan riippuvuus koulutyypistä. - Health status of pupils according to type of school. 78 p. Summary 6 p. 1962.
- 2 HEINONEN, VEIKKO, Differentiation of primary mental abilities. 136 p. 1963.
- 3 ELONEN, ANNA S., TAKALA, MARTTI & RUOPPILA ISTO, A study of intellectual functions in children by means of the KTK performance scales. 181 p. 1963.
- 4 JUURMAA, JYRKI, On the ability structure of the deaf. 114 p. 1963.
- 5 HEINONEN, VEIKKO, Lyhennetty faktori-analyysi. - A short method for factor analysis. 76 p. Summary 5 p. 1963.
- 6 PITKÄNEN, PENTTI, Fyysisen kunnon rakenne ja kehittyminen. - The structure and development of physical fitness. 163 p. Summary 10 p. 1964.
- 7 NURMI, VELI, Maamme seminaarien varsinaisen opettajakoulutuksen synty ja kehittyminen viime vuosisadalla I. - Die Entehung und Entwicklung der praktischen Lehrer-bildung unserer Lehrerseminare im vorigen Jahrhundert I. 270 p. Zusammenfassung 15 p. 1964.
- 8 NURMI, VELI, Maamme seminaarien varsinaisen opettajakoulutuksen synty ja kehittyminen viime vuosisadalla II. - Die Entstehung und Entwicklung der praktischen Lehrer-bildung unserer Lehrerseminare im vorigen Jahrhundert II. 123 p. Zusammenfassung 10 p. 1964.
- 9 NUMMENMAA, TAPIO, The language of the face. 66 p. 1964.
- 10 ISOSAARI, JUSSI, Bruno Boxström ja Sortavalan seminaarin kasvatusaineiden opetus 1882-1917. - Bruno Boxström und der Unterricht in den pädagogischen Fächern am Seminar von Sortavala 1882-1917. 167 p. Zusammenfassung II p. 1964.
- 11 NUMMENMAA, TAPIO & TAKALA, MARTTI, Parental behavior and sources of information in different social groups. 53 p. 1965.
- 12 WECKROTH, JOHAN, Studies in brain pathology and human performance I. - On the relationship between severity of brain injury and the level and structure of intellectual performance. 105 p. 1965.
- 13 PITKÄNEN, PENTTI, Ärsyke- ja reaktioanalyttisten faktorointitulosten vastaavuudesta. - On the congruence and coincidence between stimulus analytical and response analytical factor results. 223 p. Summary 14 p. 1967.
- 14 TENKKU, JUSSI, Are single moral rules absolute in Kant's ethics? 31 p. 1967.
- 15 RUOPPILA, ISTO, Nuorten ja varttuneiden opiskelijoiden väliset asenne-erot eräissä ylioppilaspohjaisissa oppilaitoksissa. - Attitude differences between young and advanced university and college students. 182 p. Summary 14 p. 1967.
- 16 KARVONEN, JUHANI, The structure, arousal and change of the attitudes of teacher education students. 118 p. 1967.
- 17 ELONEN, ANNA S., Performance scale patterns in various diagnostic groups. 53 p. 1968.
- 18 TUOMOLA, UUNO, Kansakouluntarkastajaan kohdistuvista rooliodotuksista. - On role-expectations applied to school inspectors. 173 p. Summary 8 p. 1968.
- 19 PITKÄNEN, LEA, A descriptive model of aggression and nonaggression with applications to childrens behaviour. 208 p. 1969.
- 20 KOSKIAHO, BRIITTA, Level of living and industrialisation. 102 p. 1970.
- 21 KUUSINEN, JORMA, The meaning of another person's personality. 28 p. 1970.
- 22 VIJANEN, ERKKI, Pohjakoulutustaso ja kansakoulunopettajan kehitysympäristöjen muodostuminen. - The level of basic education in relation to the formation of the development milieus of primary school teachers. 280 s. Summary 13 p. 1970.
- 23 HAGFORS, CARL, The galvanic skin response and its application to the group registration of psychophysiological processes. 128 p. 1970.
- 24 KARVONEN, JUHANI, The enrichment of vocabulary and the basic skills of verbal communication. 47 p. 1971.
- 25 SEPPO, SIMO, Abiturienttien asenteet uskonnon-opetukseen. - The attitudes of students toward religious education in secondary school. 137 p. Summary 5 p. 1971.
- 26 RENKO MANU, Opettajan tehokkuus oppilaiden koulusaavutusten ja persoonallisuuden kehittämisesä. - Teacher's effectiveness in improving pupils' school achievements and developing their personality. 144 p. Summary 4 p. 1971.
- 27 VAHERVA, TAPIO, Koulutustulokset peruskoulun ala-asteella yhteisömuuttujien selittäminä. - Educational outcomes at the lower level of the comprehensive school in the light of ecological variables. 158 p. Summary 3 p. 1974.
- 28 OLKINUORA, ERKKI, Norm socialization. The formation of personal norms. 186 p. Tiivistelmä 4 p. 1974.
- 29 LIIKANEN, PIIRKKO, Increasing creativity through art education among pre-school children. 44 p. Tiivistelmä 4 p. 1975.
- 30 ELONEN, ANNA S., & GUYER, MELVIN, Comparison of qualitative characteristics of human figure drawings of Finnish children in various diagnostic categories. 46 p. Tiivistelmä 3 p. 1975.
- 31 KÄÄRIÄINEN, RISTO, Physical, intellectual, and personal characteristics of Down's syndrome. 114 p. Tiivistelmä 4 p. 1975.
- 32 MÄÄTTÄ, PAULA, Images of a young drug user. 112 p. Tiivistelmä 11 p. 1976.
- 33 ALANEN, PENTTI, Tieto ja demokratia. - Epistemology and democracy. 140 p. Summary 4 p. 1976.
- 34 NUPPONEN, RIITTA, Vahvistajaroolit aikuisten ja lapsen vuorovaikutuksessa. - The experimental roles of reinforcing agent in adult-child interaction. 209 p. Summary 11 p. 1977.

- 35 TEIKARI, VEIKKO, Vigilanssi-ilmiön mittaamisesta ja selitysmahdollisuuksista. – On measuring and explanation of vigilance. 163 p. Summary 2 p. 1977.
- 36 VOLANEN, RISTO, On conditions of decision making. A study of the conceptual foundations of administration. – Päätöksenteon edellytyksistä. Tutkimus hallinnon käsitteellisistä perusteista. 171 p. Tiivistelmä 7 p. 1977.
- 37 LYYTINEN, PAULA, The acquisition of Finnish morphology in early childhood. – Suomen kielen morfologisten säännönmukaisuuksien omaksuminen varhaislapsuudessa. 143 p. Tiivistelmä 6 p. 1978.
- 38 HAKAMÄKI, SIMO, Maaseudulle muutto muutto liikkeen osana. – Migration on rural areas as one element of migration as a whole. 175 p. Summary 5 p. 1978.
- 39 MOBERG, SAKARI, Leimautuminen erityispedagogiikassa. Nimikkeisiin apukoululainen ja tarkkailuluokkalainen liittyvät käsitykset ja niiden vaikutus hypoteettista oppilasta koskeviin havaintoihin. – Labelling in special education. 177 p. Summary 10 p. 1979.
- 40 AHVENAINEN, OSSI, Lukemis- ja kirjoittamishäiriöinen erityisopetuksessa. – The child with reading and writing disabilities in special education. 246 p. Summary 14 p. 1980.
- 41 HURME, HELENA, Life changes during childhood. – Lasten elämänmuutokset. 229 p. Tiivistelmä 3 p. 1981.
- 42 TUTKIMUS YHTEISKUNTAPOLITIIKAN VIITOITAJANA. Professori Leo Paukkuselle omistettu juhla kirja. 175 p. 1981.
- 43 HIRSJÄRVI, SIRKKA, Aspects of consciousness in child rearing. – Tietoisuuden ongelma kotikasvatuksessa. 259 p. 1981.
- 44 LASONEN, KARI, Siirtolaisoppilas Ruotsin kouluyhteisössä. Sosiometrinen tutkimus. – A socio-metric study of immigrant pupils in the Swedish comprehensive school. 269 p. Summary 7 p. 1981.
- 45 AJATUKSEN JA TOIMINNAN TIET. Matti Juntusen muistokirja. 274 p. 1982.
- 46 MÄKINEN, RAIMO, Teachers' work, wellbeing, and health. – Opettajan työ, hyvinvointi ja terveys. 232 p. Tiivistelmä 2 p. 1982.
- 47 KANKAINEN, MIKKO, Suomalaisen peruskoulun eriyttämisratkaisun yhteiskunnallisen taustan ja siirtymävaiheen toteutuksen arviointi. 257 p. Summary 11 p. 1982.
- 48 WALLS, GEORG, Health care and social welfare in, cooperation. 99 p. Tiivistelmä 9 p. 1982.
- 49 KOIVUKARI, MIRJAMI, Rote learning comprehension and participation by the learners in Zairian classrooms. – Mekaaninen oppiminen, ymmärtäminen ja oppilaiden osallistumisen opetukseen zairelaisissa koululuokissa. 286 p. Tiivistelmä 11 p. 1982.
- 50 KOPONEN, RITVA, An item analysis of tests in mathematics applying logistic test models. – Matematiikan kokeiden osioanalyysi logistisia testimalleja käyttäen. 187 p. Tiivistelmä 2 p. 1983.
- 51 PEKONEN, KYÖSTI, Byrokrania politiikan näkökulmasta. Poliitiikan ja byrokranian keskinäinen yhteys valtio- ja yhteiskuntaprosessin kehityksen valossa. – Bureaucracy from the viewpoint of politics. 253 p. 1983.
- 52 LYYTINEN, HEIKKI, Psychophysiology of anticipation and arousal. – Antisipaation ja viriämisen psykofysiologia. 190 p. Tiivistelmä 4 p. 1984.
- 53 KORAKIANGAS, MIKKO, Lastenneuvolan terveydenhoitajan arvioinnit viisivuotiaiden lasten psyykkisestä kehityksestä. – The psychological assessment of five-year-old children by public health centres. 227 p. Summary 14 p. 1984.
- 54 HUMAN ACTION AND PERSONALITY. Essays in honour of Martti Takala. 272 p. 1984.
- 55 MATILAINEN, JOUKO, Maanpuolustus ja eduskunta. Eduskuntaryhmien kannanotot ja koheesio maanpuolustuskysymyksissä Paasikiven-Kekkonen kaudella 1945-1978. – Defence and Parliament. 264 p. Summary 7 p. 1984.
- 56 PUOLUE, VALTIO JA EDUSTUKSELLINEN DEMOKRATIA. Pekka Nyholmille omistettu juhla kirja. – Party, state and representational democracy. 145 p. Summary 2 p. 1986.
- 57 SIISIÄINEN, MARTTI, Intressit, yhdistyslaitos ja poliittisen järjestelmän vakaisuus. – Interests, voluntary associations and the stability of the political system. 367 p. Summary 6 p. 1986.
- 58 MATTLAR, CARL-ERIK, Finnish Rorschach responses in cross-cultural context: A normative study. 166 p. Tiivistelmä 2 p. 1986.
- 59 ÄYSTÖ, SEIJA, Neuropsychological aspects of simultaneous and successive cognitive processes. – Rinnakkaisen ja peräkkäisen informaation prosessoinnin neuropsykologiasta. 205 p. Tiivistelmä 10 p. 1987.
- 60 LINDH, RAIMO, Suggestiiviset mielikuvamallit käyttäytymisen muokkaajina tarkkailuluokkalaisilla. – Suggestive covert modeling as a method with disturbed pupils. 194 p. Summary 8 p. 1987.
- 61 KORHONEN, TAPANI, Behavioral and neural short-latency and long-latency conditioned responses in the cat. – Välittömät ja viivästetyt hermostolliset ja käyttäytymisvasteet klassisen ehdollistamisen aikana kissalla. 198 p. Tiivistelmä 4 p. 1987.
- 62 PAHKINEN, TUULA, Psykoterapian vaikutus minäkäsitykseen. Psykoterapian käynnistämisen muutosprosessin vaikutus korkeakouluopiskelijoiden minäkäsitykseen. – Change in self-concept as a result of psychotherapy. 172 p. Summary 6 p. 1987.
- 63 KANGAS, ANITA, Keski-Suomen kulttuuri-toimintakokeilu tutkimuksena ja politiikkana. – The action research on cultural-activities in the Province of Central Finland. 301 p. Summary 8 p. 1988.
- 64 HURME, HELENA, Child, mother and grandmother. Intergenerational interaction in

- 65 Finnish families. 187 p. 1988.
 RASKU-PUTTONEN, HELENA, Communication between parents and children in experimental situations. - Vanhempien ja lasten kommunikointi strukturoiduissa tilanteissa. 71 p. Tiivistelmä 5 p. 1988.
- 66 TOSKALA, ANTERO, Kahvikuppineurootikkojen ja paniikkiagorafobikkojen minäkuvat minäsystemin rakenteina ja kognitiivisen oppimis-terapian perustana. - The self-images of coffee cup neurotics and panic agoraphobics as structures of a selfsystem and a basis for learning therapy. 261 p. Summary 6 p. 1988.
- 67 HAKKARAINEN, LIISA, Kuurojen yläasteen oppilaiden kirjoitetun kielen hallinta. - Mastery of written language by deaf pupils at the upper level of Comprehensive school. 281 p. Summary 11 p. 1988.
- 68 NÄTTI, JOUKO, Työmarkkinoiden lohkoutuminen. Segmentaatioteoriat, Suomen työmarkkinat ja yritysten työvoimastrategiat. - Segmentation theories, Finnish labour markets and the use of labour in retail trade. 189 p. Summary 10 p. 1989.
- 69 AALTOLA, JUHANI, Merkitys opettamisen ja oppimisen näkökulmasta Wittgensteinin myöhäisfilosofian ja pragmatismen valossa. - Meaning from the point of view of teaching and learning in the light of Wittgenstein's later philosophy and pragmatism. 249 p. Summary 6 p. 1989.
- 70 KINNUNEN, ULLA, Teacher stress over a school year. - Opettajan työstressi lukuvuoden aikana. 61 p. Tiivistelmä 3 p. 1989.
- 71 BREUER, HELMUT & RUOHO, KARI (Hrsg.), Pädagogisch-psychologische Prophylaxe bei 4-8-jährigen Kindern. - Pedagogis-psykologinen ennaltaehkäisy neljästä kahdeksaan vuoden iässä. 185 S. Tiivistelmä 1 S. 1989.
- 72 LUMMELAHTI, LEENA, Kuusivuotiaiden sopeutuminen päiväkotiin. Yksilöllistetty malliohjelma päiväkotiin heikosti sopeutuvien kuusivuotiaiden ohjauksessa sekä vanhempien kasvatuskäytännön yhteydet lapsen sopeutumiseen ja minäkäsitykseen. - The adjustment of six-year-old children to day-care-centres. 224 p. Summary 9 p. 1990.
- 73 SALOVIITA, TIMO, Adaptive behaviour of institutionalized mentally retarded persons. - Laitoksessa asuvien kehitysvammaisten adaptiivinen käyttäytyminen. 167 p. Tiivistelmä 4 p. 1990.
- 74 PALONEN, KARI et SUBRA, LEENA (Eds.), Jean-Paul Sartre - un philosophe du politique. - Jean-Paul Sartre - poliittisuuden filosofi. 107 p. Tiivistelmä 2 p. 1990.
- 75 SINIVUO, JUHANI, Kuormitus ja voimavarat upseerin uralla. - Work load and resources in the career of officers. 373 p. Summary 4 p. 1990.
- 76 PÖLKKI, PIRJO, Self-concept and social skills of school beginners. Summary and discussion. - Koulutulokkaiden minäkäsitys ja sosiaaliset taidot. 100 p. Tiivistelmä 6 p. 1990.
- 77 HUTTUNEN, JOUKO, Isän merkitys pojan sosiaaliselle sukupuolelle. - Father's impact on son's gender role identity. 246 p. Summary 9 p. 1990.
- 78 AHONEN, TIMO, Lasten motoriset koordinaatiohäiriöt. Kehitysneuro psykologinen seuranta-tutkimus. - Developmental coordination disorders in children. A developmental neuropsychological follow-up study. 188 p. Summary 9 p. 1990.
- 79 MURTO, KARI, Towards the well functioning community. The development of Anton Makarenko and Maxwell Jones' communities. - Kohti toimivaa yhteisöä. Anton Makarenkon ja Maxwell Jonesin yhteisöjen kehitys. 270 p. Tiivistelmä 5 p. Cp2`<, 5 c. 1991.
- 80 SEIKKULA, JAAKKO, Perheen ja sairaalan rajasynteesi potilaan sosiaalisessa verkostossa. - The family-hospital boundary system in the social network. 285 p. Summary 6 p. 1991.
- 81 ALANEN, ILKKA, Miten teoretisoida maa-talouden pientuotantoa. - On the conceptualization of petty production in agriculture. 360 p. Summary 9 p. 1991.
- 82 NIEMELÄ, EINO, Harjaantumisoppilas peruskoulun liikuntakasvatuksessa. - The trainable mentally retarded pupil in comprehensive school physical education. 210 p. Summary 7 p. 1991.
- 83 KARILA, IRMA, Lapsivuodeajan psyykkisten vaikeuksien ennakointi. Kognitiivinen malli. - Prediction of mental distress during puerperium. A cognitive model. 248 p. Summary 8 p. 1991.
- 84 HAAPASALO, JAANA, Psychopathy as a descriptive construct of personality among offenders. - Psykopatia rikoksentekijöiden persoonallisuutta kuvaavana konstruktiona. 73 p. Tiivistelmä 3 p. 1992.
- 85 ARNKIL, ERIK, Sosiaalityön rajasynteemit ja kehitysvyöhyke. - The systems of boundary and the developmental zone of social work. 65 p. Summary 4 p. 1992.
- 86 NIKKI, MAIJA-LIISA, Suomalaisen koulutusjärjestelmän kielikoulutus ja sen relevanssi. Osa II. - Foreign language education in the Finnish educational system and its relevance. Part 2. 204 p. Summary 5 p. 1992.
- 87 NIKKI, MAIJA-LIISA, The implementation of the Finnish national plan for foreign language teaching. - Valtakunnallisen kielenopetuksen yleissuunnitelman toimeenpano. 52 p. Yhteenveto 2 p. 1992.
- 88 VASKILAMPI, TUULA, Vaihtoehtoinen terveydenhuolto hyvinvointivaltion terveystaloudella. - Alternative medicine on the health market of welfare state. 120 p. Summary 8 p. 1992.
- 89 LAAKSO, KIRSTI, Kouluvaikeuksien ennustaminen. Käyttäytymishäiriöt ja kielelliset vaikeudet peruskoulun alku- ja päättövaiheissa. -

- Prediction of difficulties in school. 145 p. Summary 4 p. 1992.
- 90 SUUTARINEN, SAKARI, Herbartilainen pedagoginen uudistus Suomen kansakoulussa vuosisadan alussa (1900-1935). - Die Herbart'sche pädagogische Reform in den finnischen Volksschulen zu Beginn dieses Jahrhunderts (1900-1935). 273 p. Zusammenfassung 5 S. 1992.
- 91 AITTOLA, TAPIO, Uuden opiskelijatyypin synty. Opiskelijoiden elämänvaiheet ja tieteenalaspesifien habitusten muovautuminen 1980-luvun yliopistossa. - Origins of the new student type. 162 p. Summary 4 p. 1992
- 92 KORHONEN, PEKKA, The origin of the idea of the Pacific free trade area. - Tyynenmeren vapaa-kauppa-alueen idean muotoutuminen. - Taiheiyo jiyuu boeeki chi-iki koosoo no seisei. 220 p. Yhteenveto 3 p. Yooyaku 2 p. 1992.
- 93 KERÄNEN, JYRKI, Avohoitoon ja sairaalahoitoon valikoituminen perhekeskeisessä psykiatrisessa hoitojärjestelmässä. - The choice between outpatient and inpatient treatment in a family centred psychiatric treatment system. 194 p. Summary 6 p. 1992.
- 94 WAHLSTRÖM, JARL, Merkitysten muodostuminen ja muuttuminen perheterapeuttisessa keskustelussa. Diskurssianalyttinen tutkimus. - Semantic change in family therapy. 195 p. Summary 5 p. 1992.
- 95 RAHEEM, KOLAWOLE, Problems of social security and development in a developing country. A study of the indigenous systems and the colonial influence on the conventional schemes in Nigeria. - Sosiaaliturvan ja kehityksen ongelmia kehitysmaassa. 272 p. Yhteenveto 3 p. 1993.
- 96 LAINE, TIMO, Aistisuus, kehollisuus ja dialogisuus. Ludwig Feuerbachin filosofian lähtökohtia ja niiden kehitysnäkymiä 1900-luvun antropologisesti suuntautuneessa fenomenologiassa. - Sensuousness, bodilyness and dialogue. Basic principles in Ludwig Feuerbach's philosophy and their development in the anthropologically oriented phenomenology of the 1900's. 151 p. Zusammenfassung 5 S. 1993.
- 97 PENTTONEN, MARKKU, Classically conditioned lateralized head movements and bilaterally recorded cingulate cortex responses in cats. - Klassisesti ehdollistetut sivuttaiset päänliikkeet ja molemminpuoliset aivojen pihtipoimun vasteet kissalla. 74 p. Yhteenveto 3 p. 1993.
- 98 KORO, JUKKA, Aikuinen oman oppimisensa ohjaajana. Itseohjautuvuus, sen kehittyminen ja yhteys opetustuloksiin kasvatustieteen avoimen korkeakouluopetuksen monimuotokokeilussa. - Adults as managers of their own learning. Self-directiveness, its development and connection with the cognitive learning results of an experiment on distance education for the teaching of educational science. 238 p. Summary 7 p. 1993.
- 99 LAIHIALA-KANKAINEN, SIRKKA, Formaalin ja funktionaalinen traditio kieltenopetuksessa. Kieltenopetuksen oppihistoriallinen tausta antiikista valistukseen. - Formal and functional traditions in language teaching. The theory-historical background of language teaching from the classical period to the age of reason. 288 p. Summary 6 p. 1993.
- 100 MÄKINEN, TERTTU, Yksilön varhaiskehitys koulunkäynnin perustana. - Early development as a foundation for school achievement. 273 p. Summary 16 p. 1993.
- 101 KOTKAVIRTA, JUSSI, Practical philosophy and modernity. A study on the formation of Hegel's thought. - Käytännöllinen filosofia ja modernisuus. Tutkielma Hegelin ajattelun muotoutumisesta. 238 p. Zusammenfassung 3 S. Yhteenveto 3 p. 1993.
- 102 EISENHARDT, PETER L., PALONEN, KARI, SUBRA, LEENA, ZIMMERMANN RAINER E. (Eds.), Modern concepts of existentialism. Essays on Sartrean problems in philosophy, political theory and aesthetics. 168 p. Tiivistelmä 2 p. 1993.
- 103 KERÄNEN, MARJA, Modern political science and gender. A debate between the deaf and the mute. - Moderni valtio-oppi ja nainen. Mykkien ja kuuvojen välinen keskustelu. 252 p. Tiivistelmä 4 p. 1993.
- 104 MATIKAINEN, TUULA, Työtaitojen kehittyminen erityisammattikouluvaiheen aikana. - Development of working skills in special vocational school. 205 p. Summary 4 p. 1994.
- 105 PIHLAJARINNE, MARJA-LEENA, Nuoren sairastuminen skitsofreeniseen häiriöön. Perheterapeuttinen tarkastelutapa. - The onset of schizophrenic disorder at young age. Family therapeutic study. 174 p. Summary 5 p. 1994.
- 106 KUUSINEN, KIRSTI-LIISA, Psykkinen itsesäätely itsehoidon perustana. Itsehoito I-tyypin diabetesta sairastavilla aikuisilla. - Self-care based on self-regulation. Self-care in adult type I diabetics. 260 p. Summary 17 p. 1994.
- 107 MENGISTU, LEGESSE GEBRESELLASSIE, Psychological classification of students with and without handicaps. A tests of Holland's theory in Ethiopia. 209 p. 1994.
- 108 LESKINEN, MARKKU (ED.), Family in focus. New perspectives on early childhood special education. 158 p. 1994.
- 109 LESKINEN, MARKKU, Parents' causal attributions and adjustment to their child's disability. - Vanhempien syytulkinnat ja sopeutuminen lapsensa vammaisuuteen. 104 p. Tiivistelmä 1 p. 1994.
- 110 MATTHIES, AILA-LEENA, Epävirallisen sektorin ja hyvinvointivaltion suhteiden modernisoituminen. - The informal sector and the welfare state. Contemporary relationships. 63 p. Summary 12 p. 1994.
- 111 AITTOLA, HELENA, Tutkimustyön ohjaus ja ohjaussuhteet tieteellisessä jatkokoulutuksessa. - Mentoring in postgraduate education. 285 p. Summary 5 p. 1995.
- 112 LINDÉN, MIRJA, Muuttuva syövän kuva ja kokeminen. Potilaiden ja ammattilaisten tulkintoja. - The changing image and experience

- of cancer. Accounts given by patients and professionals. 234 p. Summary 5 p. 1995.
- 113 VÄLIMAA, JUSSI, Higher education cultural approach. - Korkeakoulututkimuksen kulttuurinäkökulma. 94 p. Yhteenveto 5 p. 1995.
- 114 KAIPIO, KALEVI, Yhteisöllisyys kasvatuksessa. yhteisökasvatuksen teoreettinen analyysi ja käytäntöön soveltaminen. - The community as an educator. Theoretical analysis and practice of community education. 250 p. Summary 3 p. 1995.
- 115 HÄNNIKÄINEN, MARITTA, Nukesta vauvaksi ja lapsesta lääkäriksi. Roolileikkiin siirtymisen tarkastelua piagetilaisesta ja kulttuurihistoriallisen toiminnan teorian näkökulmasta. 73 p. Summary 6 p. 1995.
- 116 IKONEN, OIVA. Adaptiivinen opetus. Oppimistutkimus harjaantumiskoulun opetussuunnitelma- ja seurantajärjestelmän kehittämisen tukena. - The adaptive teaching. 90 p. Summary 5 p. 1995.
- 117 SUUTAMA, TIMO. Coping with life events in old age. - Elämän muutos- ja ongelmatilanteiden käsittely iäkkäillä ihmisillä. 110 p. Yhteenveto 3 p. 1995.
- 118 DERSEH, TIBEBU BOGALE, Meanings Attached to Disability, Attitudes towards Disabled People, and Attitudes towards Integration. 150 p. 1995.
- 119 SAHLBERG, PASI, Kuka auttaisi opettajaa. Post-moderni näkökulma opetuksen muu-tokseen yhden kehittämisprojektin valossa. - Who would help a teacher. A post-modern perspective on change in teaching in light of a school improvement project. 255 p. Summary 4 p. 1996.
- 120 UHINKI, AILO, Distress of unemployed job-seekers described by the Zulliger Test using the Comprehensive System. - Työttömien työntekijöiden ahdinko kuvattuna Comprehensive Systemin mukaisesti käytetyillä Zulligerin testillä. 61 p. Yhteenveto 3p. 1996.
- 121 ANTIKAINEN, RISTO, Clinical course, outcome and follow-up of inpatients with borderline level disorders. - Rajatilapotilaiden osastohoidon tuloksellisuus kolmen vuoden seurantatutkimuksessa Kys:n psykiatrian klinikassa. 102 p. Yhteenveto 4 p. 1996.
- 122 RUUSUVIRTA, TIMO, Brain responses to pitch changes in an acoustic environment in cats and rabbits. - Aivovasteet kuuloärsykemuutoksiin kissoilla ja kaneilla. 45 p. Yhteenveto 2 p. 1996.
- 123 VISTI, ANNALISA, Työyhteisön ja työn tuottavuuden kehitys organisaation transformaatiossa. - Development of the work community and changes in the productivity of work during an organizational transformation process. 201 p. Summary 12 p. 1996.
- 124 SALLINEN, MIKAEL, Event-related brain potentials to changes in the acoustic environment during sleep and sleepiness. - Aivojen heränevasteet muutoksiin kuuloärsykesarjassa unen ja uneliaisuuden aikana. 104 p. Yhteenveto 3 p. 1997.
- 125 LAMMINMÄKI, TUUJA, Efficacy of a multi-faceted treatment for children with learning difficulties. - Oppimisvaikeuksien neurokognitiivisen ryhmäkuntoutuksen tuloksellisuus ja siihen vaikuttavia tekijöitä. 56 p. Yhteenveto 2 p. 1997.
- 126 LUTINEN, JAANA, Fragmentoituva kulttuuripolitiikka. Paikallisen kulttuuripolitiikan tulkintakehykset Ylä-Savossa. - Fragmenting-cultural policy. The interpretative frames of local cultural politics in Ylä-Savo. 178 p. Summary 9 p. 1997.
- 127 MARTTUNEN, MIIKA, Studying argumentation in higher education by electronic mail. - Argumentointia yliopisto-opinnoissa sähköpostilla. 60 p. (164 p.) Yhteenveto 3 p. 1997.
- 128 JAAKKOLA, HANNA, Kielitieto kielitaitoon pyrittäessä. Vieraiden kielten opettajien käsityksiä kieliopin oppimisesta ja opettamisesta. - Language knowledge and language ability. Teachers' conceptions of the role of grammar in foreign language learning and teaching. 227 p. Summary 7 p. 1997.
- 129 SUBRA, LEENA, A portrait of the political agent in Jean-Paul Sartre. Views on playing, acting, temporality and subjectivity. - Poliittisen toimijan muotokuva Jean-Paul Sartrella. Näkymiä pelaamiseen, toimintaan, ajallisuuteen ja subjektiivisuuteen. 248 p. Yhteenveto 2 p. 1997.
- 130 HAARAKANGAS, KAUKO, Hoitokokouksen äänet. Dialoginen analyysi perhekeskeisen psykiatrisen hoitoprosessin hoitokokous-keskusteluita työryhmän toiminnan näkökulmasta. - The voices in treatment meeting. A dialogical analysis of the treatment meeting conversations in family-centred psychiatric treatment process in regard to the team activity. 136 p. Summary 8 p. 1997.
- 131 MATINHEIKKI-KOKKO, KAIJA, Challenges of working in a cross-cultural environment. Principles and practice of refugee settlement in Finland. - Kulttuurienvälisen työn haasteet. Periaatteet ja käytäntö maahanmuuttajien hyvinvoinnin turvaamiseksi Suomessa. 130 p. Yhteenveto 3 p. 1997.
- 132 KIVINIEMI, KARI, Opettajuuden oppimisesta harjoittelun harhautuksiin. Aikuisopiskelijoiden kokemuksia opetusharjoittelusta ja sen ohjauksesta luokanopettajakoulutuksessa. - From the learning of teacherhood to the fabrications of practice. Adult students' experiences of teaching practice and its supervision in class teacher education. 267 p. Summary 8 p. 1997.
- 133 KANTOLA, JOUKO, Cygnaeuksen jäljillä käsityönopetuksesta teknologiseen kasvatukseen. - In the footsteps of Cygnaeus. From handicraft teaching to technological education. 211 p. Summary 7 p. 1997.
- 134 KAARTINEN, JUKKA, Nocturnal body movements

- and sleep quality. - Yölliset kehon liikkeet ja unen laatu. 85 p. Yhteenveto 3 p. 1997.
- 135 MUSTONEN, ANU, Media violence and its audience. - Mediaväkivalta ja sen yleisö. 44 p. (131 p.). Yhteenveto 2 p. 1997.
- 136 PERTTULA, JUHA, The experienced life-fabrics of young men. - Nuorten miesten koettu elämänkudelman. 218 p. Yhteenveto 3 p. 1998.
- 137 TIKKANEN, TARJA, Learning and education of older workers. Lifelong learning at the margin. - Ikääntyvän työväestön oppiminen ja koulutus. Elinikäisen oppimisen marginaalissa. 83 p. (154 p.). Yhteenveto 6 p. 1998.
- 138 LEINONEN, MARKKU, Johannes Gezelius vanhempi luonnonmukaisen pedagogiikan soveltajana. Comeniuslainen tulkinta. - Johannes Gezelius the elder as implementer of natural pedagogy. A Comenian interpretation. 237 p. Summary 7 p. 1998.
- 139 KALLIO, EEVA, Training of students' scientific reasoning skills. - Korkeakouluopiskelijoiden tieteellisen ajattelun kehittäminen. 90 p. Yhteenveto 1 p. 1998.
- 140 NIEMI-VÄKEVÄINEN, LEENA, Koulutusjaksot ja elämänpolitiikka. Koulutautuminen yksilöllistymisen ja yhteisöllisyyden risteysasemana. - Sequences of vocational education as life politics. Perspectives of individualization and communality. 210 p. Summary 6 p. 1998.
- 141 PARIKKA, MATTI, Teknologiaкомпетенssi. Teknologiakasvatuksen uudistamishaasteita peruskoulussa ja lukiossa. - Technological competence. Challenges of reforming technology education in the Finnish comprehensive and upper secondary school. 207 p. Summary 13 p. 1998.
- 142 TA OPETTAJAN APUNA - EDUCATIONAL TA FOR TEACHER. Professori Pirkko Liikaselle omistettu juhla-kirja. 207 p. Tiivistelmä - Abstract 14 p. 1998.
- 143 YLÖNEN, HILKKA, Taikahattu ja hopeakengät - sadun maailmaa. Lapsi päiväkodissa sadun kuulijana, näkijänä ja kokijana. - The world of the colden cap and silver shoes. How kinder garden children listen to, view, and experience fairy tales. 189 p. Summary 8 p. 1998.
- 144 MOILANEN, PENNITTI, Opettajan toiminnan perusteiden tulkinta ja tulkinnan totuudellisuuden arviointi. - Interpreting reasons for teachers' action and the verifying the interpretations. 226 p. Summary 3p. 1998.
- 145 VAURIO, LEENA, Lexical inferencing in reading in english on the secondary level. - Sanapäätely englanninkielistä tekstiä luettaessa lukioasteella. 147 p. Yhteenveto 3 p. 1998.
- 146 ETELÄPELTO, ANNELI, The development of expertise in information systems design. - Asiantuntijuuden kehittyminen tietojärjestelmien suunnittelussa. 132 p. (221p.). Yhteenveto 12 p. 1998.
- 147 PIIRHONEN, ANTTI, Redundancy as a criterion for multimodal user-interfaces. - Käsitteistö luo näkökulman käyttöliittymäanalyyysiin. 141 p. Yhteenveto 3 p. 1998.
- 148 RÖNKÄ, ANNA, The accumulation of problems of social functioning: outer, inner, and behavioral strands. - Sosiaalinen selviytyminen lapsuudesta aikuisuuteen: ongelmien kasautumisen kolme väylää. 44 p. (129 p.) Yhteenveto 3 p. 1999.
- 149 NAUKKARINEN, AIMO, Tasapainoilua kurinalaisuuden ja tarkoituksenmukaisuuden välillä. Oppilaiden ei-toivottuun käyttäytymiseen liittyvän ongelmanratkaisun kehittäminen yhden peruskoulun yläasteen tarkastelun pohjalta. - Balancing rigor and relevance. Developing problem-solving associated with students' challenging behavior in the light of a study of an upper comprehensive school. 296 p. Summary 5 p. 1999.
- 150 HOLMA, JUHA, The search for a narrative. Investigating acute psychosis and the need-adapted treatment model from the narrative viewpoint. - Narratiivinen lähestymistapa akuuttiin psykoosiin ja tarpeenmukaisen hoidon malliin. 52 p. (105 p.) Yhteenveto 3 p. 1999.
- 151 LEPPÄNEN, PAAVO H.T., Brain responses to changes in tone and speech stimuli in infants with and without a risk for familial dyslexia. - Aivovasteet ääni- ja puheärsykkeiden muutoksiin vauvoilla, joilla on riski suvussa esiintyvään dysleksiaan ja vauvoilla ilman tätä riskiä. 100 p. (197 p.) Yhteenveto 4 p. 1999.
- 152 SUOMALA, JYRKI, Students' problem solving in the LEGO/Logo learning environment. - Oppilaiden ongelmanratkaisu LEGO/Logo oppimisympäristössä. 146 p. Yhteenveto 3 p. 1999.
- 153 HUTTUNEN, RAUNO, Opettämisen filosofia ja kritiikki. - Philosophy, teaching, and critique. Towards a critical theory of the philosophy of education. 201 p. Summary 3p. 1999.
- 154 KAREKIVI, LEENA, Ehkä en kokeilisikaan, jos Tutkimus ylivieskalaisten nuorten tupakoinnista ja päihteidenkäytöstä ja niihin liittyvästä terveyskasvatuksesta vuosina 1989-1998. - Maybe I wouldn't even experiment if A study on youth smoking and use of intoxicants in Ylivieska and related health education in 1989-1998. 256 p. Summary 4 p. 1999.
- 155 LAAKSO, MARJA-LEENA, Prelinguistic skills and early interactional context as predictors of children's language development. - Esi-kielellinen kommunikaatio ja sen vuorovaikutuksellinen konteksti lapsen kielen kehityksen ennustajana. 127 p. Yhteenveto 2 p. 1999.
- 156 MAUNO, SAIJA, Job insecurity as a psycho-social job stressor in the context of the work-family interface. - Työn epävarmuus työn psykososiaalisena stressitekijänä työn ja perheen vuorovaikutuksen kontekstissa. 59 p. (147 p.) Yhteenveto 3 p. 1999.
- 157 MÄENSIVU KIRSTI, Opettaja määrittelijänä, oppilas määriteltävänä. Sanallisen oppilaan arvioinnin sisällön analyysi. - The teacher as a determiner - the pupil to be determined -

- content analysis of the written school reports. 215 p. Summary 5 p. 1999.
- 158 FELDT, TARU, Sense of coherence. Structure, stability and health promoting role in working life. - Koherenssin rakenne, pysyvyys ja terveyttä edistävä merkitys työelämässä. 60 p. (150 p.) Yhteenveto 5 p. 2000.
- 159 MÄNTY, TARJA, Ammatillisista erityisoppilaitok-
sista elämään. - Life after vocational special
education. 235 p. Summary 3 p. 2000.
- 160 SARJA, ANNELI, Dialogioppiminen pienryhmäs-
sä. Opettajaksi opiskelevien harjoitteluprosesi
terveydenhuollon opettajankoulutuksessa. -
Dialogic learning in a small group. The
process of student teachers' teaching practice
during health care education. 165 p. Summary
7 p. 2000.
- 161 JÄRVINEN, ANITTA, Taitajat iänikuiset. - Kotkan
ammattilukiosta valmiuksia elämään, työelä-
mään ja jatko-opintoihin. - Age-old
craftmasters -Kotka vocational senior
secondary school - giving skills for life, work
and further studies. 224 p. Summary 2 p. 2000.
- 162 KONTIO, MARJA-LIISA, Laitoksessa asuvan
kehitysvammaisen vanhuksen haastava
käyttäytyminen ja hoitajan käyttämiä vaiku-
tuskeinoja. - Challenging behaviour of
institutionalized mentally retarded elderly
people and measures taken by nurses to
control it. 175 p. Summary 3 p. 2000.
- 163 KILPELÄINEN, ARJA, Naiset paikkaansa etsimäs-
sä. Aikuiskoulutus naisen elämänsä
rakentajana. - Adult education as determinant
of woman's life-course. 155 p. Summary 6 p.
2000.
- 164 RIITESUO, ANNIKKI, A preterm child grows.
Focus on speech and language during the
first two years. - Keskonen kasvaa: puheen
ja kielen kehitys kahtena ensimmäisenä elin-
vuotena. 119 p. Tiivistelmä 2 p. 2000.
- 165 TAURIAINEN, LEENA, Kohti yhteistä laatua. -
Henkilökunnan, vanhempien ja lasten laatu-
käsitykset päiväkodin integroidussa erityis-
ryhmässä. - Towards common quality: staff's,
parents' and children's conceptions of quality
in an integration group at a daycare center.
256 p. Summary 6 p. 2000.
- 166 RAUDASKOSKI, LEENA, Ammattikorkeakoulun
toimintaperustaa etsimässä. Toimilupahake-
musten sisällönanalyttinen tarkastelu. - In
search for the founding principles of the
Finnishpolytechnic institutes. A content
analysis of the licence applications. 193 p.
Summary 4 p. 2000.
- 167 TAKKINEN, SANNA, Meaning in life and its
relation to functioning in old age. - Elämän
tarkoituksellisuus ja sen yhteydet toiminta-
kykyyn vanhuudessa. 51 p. (130 p.)
Yhteenveto 2 p. 2000.
- 168 LAUNONEN, LEEVI, Eettinen kasvatusajattelu
suomalaisen koulun pedagogisissa teksteissä
1860-luvulta 1990-luvulle. - Ethical thinking
in Finnish school's pedagogical texts from the
1860s to the 1990s. 366 p. Summary 3 p. 2000.
- 169 KUORELAHTI, MATTI, Sopeutumattomien luokka-
muotoisen erityisopetuksen tuloksellisuus. -
The educational outcomes of special classes
for emotionally/ behaviorally disordered
children and youth. 176 p. Summary 2p.
2000.
- 170 KURUNMÄKI, JUSSI, Representation, nation and
time. The political rhetoric of the 1866
parliamentary reform in Sweden. - Edustus,
kansakunta ja aika. Poliittinen retoriikka
Ruotsin vuoden 1866 valtiopäiväreformissa.
253 p. Tiivistelmä 4 p. 2000.
- 171 RASINEN, AKI, Developing technology
education. In search of curriculum elements
for Finnish general education schools. 158 p.
Yhteenveto 2 p. 2000.
- 172 SUNDHOLM, LARS, Itseohjautuvuus organisaatio-
muutoksessa. - Self-determination in
organisational change. 180 p. Summary 15 p.
2000.
- 173 AHONNISKKA-ASSA, JAANA, Analyzing change in
repeated neuropsychological assessment. 68
p. (124 p.) Yhteenveto 2 p. 2000.
- 174 HOFFRÉN, JARI, Demokraattinen eetos - rajoista
mahdollisuuksiin. - The democratic ethos.
From limits to possibilities? 217 p. Summary
2 p. 2000.
- 175 HEIKKINEN, HANNU L. T., Toimintatutkimus,
tarinat ja opettajaksi tuleminen taito.
Narratiivisen identiteettityön kehittäminen
opettajankoulutuksessa toimintatutkimuksen
avulla. - Action research, narratives and the
art of becoming a teacher. Developing
narrative identity work in teacher education
through action research. 237 p. Summary 4 p.
2001.
- 176 VUORENMAA, MARITTA, Ikkunoita arvioin-
nin tuolle puolen. Uusia avauksia suoma-
laiseen koulutusta koskevaan evaluaatio-
keskusteluun. - Views across assessment:
New openings into the evaluation
discussion on Finnish education. 266 p.
Summary 4 p. 2001.
- 177 LITMANEN, TAPIO, The struggle over risk. The
spatial, temporal, and cultural dimensions of
protest against nuclear technology. - Kamp-
pailu riskistä. Ydinteknologian vastaisen
protestin tilalliset, ajalliset ja kulttuuriset
ulottuvuudet. 72 p. (153 p.) Yhteenveto 9 p.
2001.
- 178 AUNOLA, KAISA, Children's and adolescents'
achievement strategies, school adjustment,
and family environment. - Lasten ja nuorten
suoritusstrategiat koulu- ja perheympäristöis-
sä. 51 p. (153 p.) Yhteenveto 2 p. 2001.
- 179 OKSANEN, ELINA, Arvioinnin kehittäminen
erityisopetuksessa. Diagnosoinnista oppimi-
sen ohjaukseen laadullisena tapaustutkimuk-
sena. - Developing assessment practices in
special education. From a static approach to

- dynamic approach applying qualitative case. 182 p. Summary 5 p. 2001.
- 180 VIITTALA, KAISU, "Kyllä se tommosellaki lapsella on kovempi urakka". Sikiöaikana alkoholille altistuneiden huostaanotettujen lasten elämäntilanne, riskiprosessit ja suojaavat prosessit. - "It's harder for that kind of child to get along". The life situation of the children exposed to alcohol in utero and taken care of by society, their risk and protective processes. 316 p. Summary 4 p. 2001.
- 181 HANSSON, LEENI, Networks matter. The role of informal social networks in the period of socioeconomic reforms of the 1990s in Estonia. - Verkostoilla on merkitystä: infor-maalisten sosiaalisten verkostojen asema Virossa 1990-luvun sosio-ekonomisten muutosten aikana. 194 p. Yhteenveto 3 p. 2001.
- 182 BÖÖK, MARJA LEENA, Vanhemmuus ja vanhemmuuden diskursit työttömyystilanteessa. - Parenthood and parenting discourses in a situation of unemployment. 157 p. Summary 5 p. 2001.
- 183 KOKKO, KATJA, Antecedents and consequences of long-term unemployment. - Pitkäaikaistyöttömyyden ennakoijia ja seurauksia. 53 p. (115 p.) Tiivistelmä 3 p. 2001.
- 184 KOKKONEN, MARJA, Emotion regulation and physical health in adulthood: A longitudinal, personality-oriented approach. - Aikuisiän tunteiden säätely ja fyysinen terveys: pitkittäistutkimuksellinen ja persoonallisuuskeskeinen lähestymistapa. 52 p. (137 p.) Tiivistelmä 3 p. 2001.
- 185 MÄNNIKKÖ, KAISA, Adult attachment styles: A Person-oriented approach. - Aikuisten kiintymystyyli. 142 p. Yhteenveto 5 p. 2001.
- 186 KATVALA, SATU, Missä äiti on? Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa. - Where's mother? Mothers and maternal beliefs over generations. 126 p. Summary 3 p. 2001.
- 187 KIISKINEN, ANNA-LIISA, Ympäristöhallinto vastuullisen elämäntavan edistäjänä. - Environmental administration as promoter of responsible living. 229 p. Summary 8 p. 2001.
- 188 SIMOLA, AHTI, Työterveyshuolto-organisaation toiminta, sen henkilöstön henkinen hyvinvointi ja toiminnan tuloksellisuus. - Functioning of an occupational health service organization and its relationship to the mental well-being of its personnel, client satisfaction, and economic profitability. 192 p. Summary 12 p. 2001.
- 189 VESTERINEN, PIRKKO, Projektiopiskelu- ja oppiminen ammattikorkeakoulussa. - Project-based studying and learning in the polytechnic. 257 p. Summary 5 p. 2001.
- 190 KEMPPAINEN, JAANA, Kotikasvatus kolmessa sukupolvessa. - Childrearing in three generations. 183 p. Summary 3 p. 2001.
- 191 HÖHENTHAL-ANTIN LEONIE, Luvan ottaminen - Ikäihmiset teatterin tekijöinä. - Taking permission- Elderly people as theatre makers. 183 p. Summary 5 p. 2001.
- 192 KAKKORI, LEENA, Heideggerin aukeama. Tutkimuksia totuudesta ja taiteesta Martin Heideggerin avaamassa horisontissa. - Heidegger's clearing. Studies on truth and art in the horizon opened by Martin Heidegger. 156 p. Summary 2 p. 2001.
- 193 NÄRHI, VESA, The use of clinical neuropsychological data in learning disability research. - Asiakastyön yhteydessä kerätyn neuropsykologisen aineiston käyttö oppimisvaikeustutkimuksessa. 103 p. Yhteenveto 2 p. 2002.
- 194 SUOMI, ASTA, Ammattia etsimässä. Aikuisopiskelijat kertovat sosiaaliohjaajakoulutuksesta ja narratiivisen pätevyyden kehittymisestä. - Searching for professional identity. Adult students' narratives on the education of a social welfare supervisor and the development of narrative competence. 183 p. Summary 2 p. 2002.
- 195 PERKKILÄ, PÄIVI, Opettajien matematiikkauskomukset ja matematiikan oppikirjan merkitys alkuopetuksessa. 212 p. - Teacher's mathematics beliefs and meaning of mathematics textbooks in the first and the second grade in primary school. Summary 2 p. 2002.
- 196 VESTERINEN, MARJA-LIISA, Ammatillinen harjoittelu osana asiantuntijuuden kehittymistä ammattikorkeakoulussa. - Promoting professional expertise by developing practical learning at the polytechnic. 261 p. Summary 5 p. 2002.
- 197 POHJANEN, JORMA, Mitä kello on? Kello modernissa yhteiskunnassa ja sen sosiologisessa teoriassa. - What's the time. Clock on modern society and in it's sociological theory. 226 p. Summary 3 p. 2002.
- 198 RANTALA, ANJA, Perhekeskeisyys - puhetta vai todellisuutta? Työntekijöiden käsitykset yhteistyöstä erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen kanssa. - Family-centeredness rhetoric or reality? Summary 3 p. 2002.
- 199 VALANNE, EIJA, "Meidän lapsi on arvokas" Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) kunnallisessa erityiskoulussa. - "Our child is precious" - The individual educational plan in the context of the special school. 219 p. Yhteenveto 2 p. 2002.
- 200 HOLOPAINEN, LEENA, Development in reading and reading related skills; a follow-up study from pre-school to the fourth grade. 57 p. (138 p.) Yhteenveto 3 p. 2002.
- 201 HEIKKINEN, HANNU, Draaman maailmat oppimisalueina. Draamakasvatuksen vakava leikillisuus. - Drama worlds as learning areas - the serious playfulness as drama education. 164 p. Summary 5 p. 2002.
- 202 HYTÖNEN, TUJJA, Exploring the practice of human resource development as a field of professional expertise. - Henkilöstön

- kehittämistyön asiantuntijuuden rakentumisen. 137 p. (300 p.) Yhteenveto 10 p. 2002.
- 203 RIPATTI, MIKKO, Arvid Järnefeldt kasvatusajattelijana. 246 p. Summary 4 p. 2002.
- 204 VIRMASALO, ILKKA, Perhe, työttömyys ja lama. - Families, unemployment and the economic depression. 121 p. Summary 2 p. 2002.
- 205 WIKGREN, JAN, Diffuse and discrete associations in aversive classical conditioning. - Täsmälliset ja laaja-alaiset ehdollistumat klassisessa aversiivisessä ehdollistumisessa. 40 p. (81 p.) Yhteenveto 2 p. 2002.
- 206 JOKIVUORI, PERTTI, Sitoutuminen työorganisaatioon ja ammattijärjestöön. - Kilpailevia vai täydentäviä? - Commitment to organisation and trade union. Competing or complementary? 132 p. Summary 8 p. 2002.
- 207 GONZÁLEZ VEGA, NARCISO, Factors affecting simulator-training effectiveness. 162 p. Yhteenveto 1 p. 2002.
- 208 SALO, KARI, Teacher Stress as a Longitudinal Process - Opettajien stressiprosessi. 67 p. Yhteenveto 2 p. 2002.
- 209 VAUHKONEN, JOUNI, A rhetoric of reduction. Bertrand de Jouvenel's pure theory of politics as persuasion. 156 p. Tiivistelmä 2 p. 2002.
- 210 KONTONIEMI, MARITA, "Milloin sinä otat itseäsi niskasta kiinni?" Opettajien kokemuksia alisuoriutujista. - "When will you pull your socks up?" Teachers' experiences of underachievers. 218 p. Summary 3 p. 2003.
- 211 SAUKKONEN, SAKARI, Koulu ja yksilöllisyys; Jännitteitä, haasteita ja mahdollisuuksia. - School and individuality: Tensions, challenges and possibilities. 125 p. Summary 3 p. 2003.
- 212 VILJAMAA, MARJA-LEENA, Neuvola tänään ja huomenna. Vanhemmuuden tukeminen, perhekeskeisyys ja vertaistuki. - Child and maternity welfare clinics today and tomorrow. Supporting parenthood, family-centered services and peer groups. 141 p. Summary 4 p. 2003.
- 213 REMES, LIISA, Yrittäjyyskasvatuksen kolme diskurssia. - Three discourses in entrepreneurial learning. 204 p. Summary 2 p. 2003.
- 214 KARJALA, KALLE, Neulanreiästä panoraamaksi. Ruotsin kulttuurikuvan ainekset eräissä keskikoulun ja B-ruotsin vuosina 1961-2002 painetuissa oppikirjoissa. - From pinhole to panorama - The culture of Sweden presented in some middle and comprehensive school textbooks printed between 1961 and 2002. 308 p. Summary 2 p. 2003.
- 215 LALLUKKA, KIRSI, Lapsuusikä ja ikä lapsuudessa. Tutkimus 6-12-vuotiaiden sosiokulttuurisesta ikätiedosta. - Childhood age and age in childhood. A study on the sociocultural knowledge of age. 234 p. Summary 2 p. 2003.
- 216 PUUKARI, SAULL, Video Programmes as Learning Tools. Teaching the Gas Laws and Behaviour of Gases in Finnish and Canadian Senior High Schools. 361 p. Yhteenveto 6 p. 2003.
- 217 LOISA, RAIJA-LEENA, The polysemous contemporary concept. The rhetoric of the cultural industry. - Monimerkityksinen nykykäsite. Kulttuuriteollisuuden retoriikka. 244 p. Yhteenveto 2 p. 2003.
- 218 HOLOPAINEN, ESKO, Kuullun ja luetun tekstin ymmärtämisstrategiat ja -vaikeudet peruskoulun kolmannella ja yhdeksännellä luokalla. - Strategies for listening and reading comprehension and problematic listening and reading comprehension of the text during the third and ninth grades of primary school. 135 p. Summary 3 p. 2003.
- 219 PENTTINEN, SEPPÖ, Lähtökohdat liikuntaa opettavaksi luokanopettajaksi. Nuoruuden kasvuympäristöt ja opettajankoulutus opettajuuden kehitystekijöinä. - Starting points for a primary school physical education teacher. The growth environment of adolescence and teacher education as developmental factors of teachership. 201 p. Summary 10 p. 2003.
- 220 IKÄHEIMO, HEIKKI, Tunnustus, subjektiviteetti ja inhimillinen elämänmuoto: Tutkimuksia Hegelistä ja persoonien välisistä tunnustus-suhteista. - Recognition, subjectivity and the human life form: studies on Hegel and interpersonal recognition. 191 p. Summary 3 p. 2003.
- 221 ASUNTA, TUULA, Knowledge of environmental issues. Where pupils acquire information and how it affects their attitudes, opinions, and laboratory behaviour - Ympäristöasioita koskeva tieto. Mistä oppilaat saavat informaatiota ja miten se vaikuttaa heidän asenteisiinsa, mielipiteisiinsä ja laboratoriokäyttäytymiseensä. 159 p. Yhteenveto 4 p. 2003.
- 222 KUJALA, ERKKI, Sodan pojat. Sodanaikaisten pikkupoikien lapsuuskokemuksia isyyden näkökulmasta - The sons of war. 229 p. Summary 2 p. 2003.
- 223 JUSSI KURUNMÄKI & KARI PALOINEN (Hg./eds.) Zeit, Geschichte und Politik. Time, history and politics. *Zum achtzigsten Geburtstag von Reinhart Koselleck*. 310 p. 2003.
- 224 LAITINEN, ARTO, Strong evaluation without sources. On Charles Taylor's philosophical anthropology and cultural moral realism. - Vahvoja arvostuksia ilman lähteitä. Charles Taylorin filosofisesta antropologiasta ja kulturalistisesta moraalirealismista. 358 p. Yhteenveto 4 p. 2003.
- 225 GUTTORM, TOMI K. Newborn brain responses measuring feature and change detection and predicting later language development in children with and without familial risk for dyslexia. - Vastasyntyneiden aivovasteet puheäänteiden ja niiden muutosten havaitsemisessa sekä myöhemmän kielen kehityksen ennustamisessa dysleksia-riskilapsilla. 81 p. (161 p.) Yhteenveto 3 p. 2003.

- 226 NAKARI, MAIJA-LIISA, Työilmapiiri, työntekijöiden hyvinvointi ja muutoksen mahdollisuus - Work climate, employees' well-being and the possibility of change. 255 p. Summary 3 p. 2003.
- 227 METSÄPELTO, RIITTA-LEENA, Individual differences in parenting: The five-factor model of personality as an explanatory framework - Lastenkasvatus ja sen yhteys vanhemman persoonallisuuden piirteisiin. 53 p. (119 p.) Tiivistelmä 3 p. 2003.
- 228 PULKKINEN, OILI, The labyrinth of politics - A conceptual approach to the modes of the political in the scottish enlightenment. 144 p. Yhteenveto 2 p. 2003.
- 229 JUUJARVI, PETRI, A three-level analysis of reactive aggression among children. - Lasten aggressiivisiin puolustusreaktioihin vaikuttavien tekijöiden kolmitasoinen analyysi. 39 p. (115 p.) Yhteenveto 2 p. 2003.
- 230 POIKONEN, PIIRJO-LIISA, "Opetussuunnitelma on sitä elämää". Päiväkoti-koulu yhteisö opetussuunnitelman kehittäjänä. - "The curriculum is part of our life". The day-care - primary school community as a curriculum developer. 154 p. Summary 3 p. 2003.
- 231 SOININEN, SUVI, From a 'Necessary Evil' to an art of contingency: Michael Oakeshott's conception of political activity in British postwar political thought. 174 p. Summary 2p. 2003.
- 232 ALARAUDANJOKI, ESA, Nepalese child labourers' life-contexts, cognitive skills and well-being. - Työssäkäyvien nepalilaislasten elämänkonteksti, kognitiiviset taidot ja hyvinvointi. 62 p. (131 p.) Yhteenveto 4 p. 2003.
- 233 LERKKANEN, MARJA-KRISTINA, Learning to read. Reciprocal processes and individual pathways. - Lukemaan oppiminen: vastavuoroiset prosessit ja yksilölliset oppimispolut. 70 p. (155 p.) Yhteenveto 5 p. 2003.
- 234 FRIMAN, MERVI, Ammatillisen asiantuntijan etiikka ammattikorkeakoulutuksessa. - The ethics of a professional expert in the context of polytechnics. 199 p. 2004.
- 235 MERONEN, AULI, Viittomakielen omaksumisen yksilölliset tekijät. - Individual differences in sign language abilities. 110 p. Summary 5 p. 2004.
- 236 TIILIKKALA, LIISA, Mestarista tuutoriksi. Suomalaisen ammatillisen opettajuuden muutos ja jatkuvuus. - From master to tutor. Change and continuity in Finnish vocational teacherhood. 281 p. Summary 3 p. 2004.
- 237 ARO, MIKKO, Learning to read: The effect of orthography. - Kirjoitusjärjestelmän vaikutus lukemaan oppimiseen. 44 p. (122 p.) Tiivistelmä 2 p. 2004.
- 238 LAAKSO, ERKKI, Draamakokemusten äärellä. Prosessidraaman oppimispotentiaali opettajaksi opiskelevien kokemusten valossa. - Encountering drama experiences. The learning potential of process drama in the light of student teachers' experiences. 230 p. Summary 7 p. 2004.
- 239 PERÄLÄ-LITTUNEN, SATU, Cultural images of a good mother and a good father in three generations. - Kulttuuriset mielikuvat hyvästä äidistä ja hyvästä isästä kolmessa sukupolvessa. 234 p. Yhteenveto 7 p. 2004.
- 240 RINNE-KOISTINEN, EVA-MARITA, Perceptions of health: Water and sanitation problems in rural and urban communities in Nigeria. 129 p. (198 p.) Yhteenveto 3 p. 2004.
- 241 PALMROTH, AINO, Käännösten kautta kollektiiviin. Tuuliosuuskunnat toimijaverkkoina. - From translation to collective. Wind turbine cooperatives as actor networks. 177 p. Summary 7 p. 2004.
- 242 VIERIKKO, ELINA, Genetic and environmental effects on aggression. - Geneettiset ja ympäristötekijät aggressiivisuudessa. 46 p. (108 p.) Tiivistelmä 3 p. 2004.
- 243 NÄRHI, KATI, The eco-social approach in social work and the challenges to the expertise of social work. - Ekososiaalinen viitekehys ja haasteet sosiaalityön asiantuntijuudelle. 106 p. (236 p.) Yhteenveto 7 p. 2004.
- 244 URSIN, JANI, Characteristics of Finnish medical and engineering research group work. - Tutkimusryhmätyöskentelyn piirteet lääke- ja teknisissä tieteissä. 202 p. Yhteenveto 9 p. 2004.
- 245 TREUTHARDT, LEENA, Tulostehokkuuden yhteiskunnallisuus Jyväskylän yliopistossa. Tarkastelunäkökulmina muoti ja seurustelu. - The management by results a fashion and social interaction at the University of Jyväskylä. 228 p. Summary 3 p. 2004.
- 246 MATTHIES, JÜRGEN, Umweltpädagogik in der Postmoderne. Eine philosophische Studie über die Krise des Subjekts im umweltpädagogischen Diskurs. - Ympäristökasvatus postmodernissa. Filosofinen tutkimus subjektin kriisistä ympäristökasvatuksen diskurssissa. 400 p. Yhteenveto 7 p. 2004.
- 247 LAITILA, AARNO, Dimensions of expertise in family therapeutic process. - Asiantuntijuuden ulottuvuuksia perheterapeuttisessa prosessissa. 54 p. (106 p.) Yhteenveto 3 p. 2004.
- 248 LAAMANEN (ASTIKAINEN), PIIA, Pre-attentive detection of changes in serially presented stimuli in rabbits and humans. - Muutoksen esitietoinen havaitseminen sarjallisesti esitetyissä ärsykkeissä kaneilla ja ihmisillä. 35 p. (54 p.) Yhteenveto 3 p. 2004.
- 249 JUUSENAHO, RIITTA, Peruskoulun rehtoreiden johtamisen eroja. Sukupuolinen näkökulma. - Differences in comprehensive school leadership and management. A gender-based approach. 176p. Summary 3 p. 2004.

- 250 VAARAKALLIO, TUULA, "Rotten to the Core". Variations of French nationalist anti-system rhetoric. - "Systeemi on mätä". Ranskalaisen nationalistien järjestelmän vastainen retoriikka. 194 p. Yhteenveto 3 p. 2004.
- 251 KUUSINEN, PATRIK, Pitkäaikainen kipu ja depressio. Yhteyttä säätelevät tekijät. - Chronic pain and depression: psychosocial determinants regulating the relationship. 139 p. Summary 8 p. 2004.
- 252 HÄNNIKÄINEN-UUTELA, ANNA-LIISA, Uudelleen juurtuneet. Yhteisökasvatus vaikeasti päihderiippuvaisten narkomaanien kuntoutuksessa. - Rooted again. Community education in the rehabilitation of substance addicts. 286 p. Summary 3 p. 2004.
- 253 PALONIEMI, SUSANNA, Ikä, kokemus ja osaaminen työelämässä. Työntekijöiden käsityksiä iän ja kokemuksen merkityksestä ammatillisessa osaamisessa ja sen kehittämisessä. - Age, experience and competence in working life. Employees' conceptions of the the meaning and experience in professional competence and its development. 184 p. Summary 5 p. 2004.
- 254 RUIZ CEREZO, MONTSE, Anger and Optimal Performance in Karate. An Application of the IZOF Model. 55 p. (130 p.) Tiivistelmä 2 p. 2004.
- 255 LADONLAHTI, TARJA, Haasteita palvelujärjestelmälle. Kehitysvammaiseksi luokiteltu henkilö psykiatrisessa sairaalassa. - Challenges for the human service system. Living in a psychiatric hospital under the label of mental retardation. 176 p. Summary 3 p. 2004.
- 256 KOVANEN PÄIVI, Oppiminen ja asiantuntijuus varhaiskasvatuksessa. Varhaisen oppimaan ohjaamisen suunnitelma erityistä tukea tarvitsevien lasten ohjauksessa. - Learning and expertise in early childhood education. A pilot work in using VARSU with children with special needs. 175 p. Summary 2 p. 2004.
- 257 VILMI, VEIKKO, Turvallinen koulu. Suomalaisen näkemyksiä koulutuspalvelujen kansallisesta ja kunnallisesta priorisoinnista. - Secure education. Finnish views on the national and municipal priorities of Finland's education services. 134 p. Summary 5 p. 2005.
- 258 ANTTILA, TIMO, Reduced working hours. Reshaping the duration, timing and tempo of work. 168 p. Tiivistelmä 2 p. 2005.
- 259 UGASTE, AINO, The child's play world at home and the mother's role in the play. 207 p. Tiivistelmä 5 p. 2005.
- 260 KURRI, KATJA, The invisible moral order: Agency, accountability and responsibility in therapy talk. 38 p. (103 p.). Tiivistelmä 1 p. 2005.
- 261 COLLIN, KAIJA, Experience and shared practice - Design engineers' learning at work. - Suunnitteluinsinöörien työssä oppiminen - kokemuksellisuutta ja jaettuja käytäntöjä. 124 p. (211 p.). Yhteenveto 6 p. 2005.
- 262 KURKI, EIJA, Näkyvä ja näkymätön. Nainen Suomen helluntailiikkeen kentällä. - Visible and invisible. Women in the Finnish pentecostal movement. 180 p. Summary 2 p. 2005.
- 263 HEIMONEN, SIRKKALIISA, Työikäisenä Alzheimerin tautiin sairastuneiden ja heidän puolisoitensa kokemukset sairauden alkuvaiheessa. - Experiences of persons with early onset Alzheimer's disease and their spouses in the early stage of the disease. 138 p. Summary 3 p. 2005.
- 264 PIIRÖINEN, HANNU, Epävarmuus, muutos ja ammatilliset jännitteet. Suomalainen sosiaalityö 1990-luvulla sosiaalityöntekijöiden tulkinnoissa. - Uncertainty, change and professional tensions. The Finnish social work in the 1990s in the light of social workers' representations. 207 p. Summary 2 p. 2005.
- 265 MÄKINEN, JARMO, Säätiö ja maakunta. Maakuntarahastojärjestelmän kentät ja verkostot. - Foundation and region: Fields and networks of the system of the regional funds. 235 p. Summary 3 p. 2005.
- 266 PETRELIUS, PÄIVI, Sukupuoli ja subjektius sosiaalityössä. Tulkintoja naistyöntekijöiden muistoista. - Gender and subjectivity in social work - interpreting women workers' memories. 67 p. (175 p.) 2005.
- 267 HOKKANEN, TIINA, Äitinä ja isänä eron jälkeen. Yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksena. - As a mother and a father after divorce. Joint custody parenthood as an everyday life experience. 201 p. Summary 8 p. 2005.
- 268 HANNU SIRKKILÄ, Elättäjyyttä vai erotiikkaa. Miten suomalaiset miehet legitimoivat parisuhteensa thaimaalaisen naisen kanssa? - Breadwinner or eroticism. How Finnish men legitimize their partnerships with Thai women. 252 p. Summary 4 p. 2005.
- 269 PENTTINEN, LEENA, Gradupuhetta tutkielmaseminaarissa. - Thesis discourse in an undergraduate research seminar. 176 p. Summary 8 p. 2005.
- 270 KARVONEN, PIIRKKO, Päiväkotilasten lukuleikit. Lukutaidon ja lukemistietoisuuden kehittyminen interventiotutkimuksessa- Reading Games for Children in Daycare Centers. The Development of Reading Ability and Reading Awareness in an Intervention Study . 179 p. Summary 3 p. 2005.
- 271 KOSONEN, PEKKA A., Sosiaalialan ja hoitotyön asiantuntijuuden kehitysehdot ja opiskelijavalinta. - Conditions of expertise development in nursing and and social care, and criteria for student selection. 276 p. Summary 3 p. 2005.

- 272 NIIRANEN-LINKAMA, PÄIVI, Sosiaalisen transformaatio sosiaalialan asiantuntijuu- den diskurssissa. - Transformation of the social in the discourse of social work expertise. 200 p. Summary 3 p. 2005.
- 273 KALLA, OUTI, Characteristics, course and outcome in first-episode psychosis. A cross-cultural comparison of Finnish and Spanish patient groups. - Ensiker- talaisten psykoosipotilaiden psyykkis- sosiaaliset ominaisuudet, sairaudenkulku ja ennuste. Suomalaisten ja espanjalaisten potilasryhmien vertailu. 75 p. (147 p.) Tiivistelmä 4 p. 2005.
- 274 LEHTOMÄKI, ELINA, Pois oppimisyhteiskun- nan marginaalista? Koulutuksen merkitys vuosina 1960-1990 opiskelleiden lapsuu- desta kuurojen ja huonokuuloisten aikuisten elämänculussa. - Out from the margins of the learning society? The meaning of education in the life course of adults who studied during the years 1960-1990 and were deaf or hard-of-hearing from childhood. 151 p. Summary 5 p. 2005.
- 275 KINNUNEN, MARJA-LIISA, Allostatic load in relation to psychosocial stressors and health. - Allostaattinen kuorma ja sen suhde psykososiaalisiin stressitekijöihin ja terveyteen. 59 p. (102 p.) Tiivistelmä 3 p. 2005.
- 276 UOTINEN, VIRPI, I'm as old as I feel. Subjective age in Finnish adults. - Olen sen ikäinen kuin tunnen olevani. Suomalaisten aikuis- ten subjektiivinen ikä. 64 p. (124 p.) Tiivistelmä 3 p. 2005.
- 277 SALOKOSKI, TARJA, Tietokonepelit ja niiden pelaaminen. - Electronic games: content and playing activity. 116 p. Summary 5 p. 2005.
- 278 HIIHNALA, KAUKO, Laskutehtävien suoritta- misesta käsitteiden ymmärtämiseen. Perus- koululaisen matemaattisen ajattelun kehittyminen aritmetiikasta algebraan siirryttäessä. - Transition from the performing of arithmetic tasks to the understanding of concepts. The development of pupils' mathematical thinking when shifting from arithmetic to algebra in comprehensive school. 169 p. Summary 3 p. 2005.
- 279 WALLIN, RISTO, Yhdistyneet kansakunnat organisaationa. Tutkimus käsitteellisestä muutoksesta maailmanjärjestön organi- soinnin periaatteissa. - From the league to UN. The move to an organizational vocabulary of international relations. 172 p. Summary 2 p. 2005.
- 280 VALLEALA, ULLA MAIJA, Yhteinen ymmär- täminen koulutuksessa ja työssä. Kontekstin merkitys ymmärtämisessä opiskelijaryh- män ja työtiimin keskusteluissa. - Shared understanding in education and work. Context of understanding in student group and work team discussions. 236 p. Summary 7 p. 2006.
- 281 RASINEN, TUUJA, Näkökulmia vieraskieliseen perusopetukseen. Koulun kehittämishank- keesta koulun toimintakulttuuriksi. - Perspectives on content and language integrated learning. The impact of a development project on a school's activities. 204. Summary 6 p. 2006.
- 282 VIHOLAINEN, HELENA, Suvussa esiintyvän lukemsvaikeusriskin yhteys motoriseen ja kielelliseen kehitykseen. Tallaako lapsi kielensä päälle? - Early motor and language development in children at risk for familial dyslexia. 50 p. (94 p.) Summary 2 p. 2006.
- 283 KIILLI, JOHANNA, Lasten osallistumisen voimavarat. Tutkimus Ipanoiden osallistu- misesta. - Resources for children's participation. 226 p. Summary 3 p. 2006.
- 284 LEPPÄMÄKI, LAURA, Tekijänoikeuden oikeut- taminen. - The justification of copyright. 125 p. Summary 2 p. 2006.
- 285 SANAKSENAHO, SANNA, Eriarvoisuus ja luottamus 2000-luvun taitteen Suomessa. Bourdieulainen näkökulma. - Inequality and trust in Finland at the turn of the 21st century: Bourdieuan approach. 150 p. Summary 3 p. 2006.
- 286 VALKONEN, LEENA, Millainen on hyvä äiti tai isä? Viides- ja kuudesluokkalaisten lasten vanhemmuuskäsitykset. - What is a good father or good mother like? Fifth and sixth graders' conceptions of parenthood. 126 p. Summary 5 p. 2006.
- 287 MARTIKAINEN, LIISA, Suomalaisten nuorten aikuisten elämään tyytyväisyyden monet kasvot. - The many faces of life satisfaction among Finnish young adults. 141 p. Summary 3 p. 2006.
- 288 HAMARUS, PÄIVI, Koulukiusaaminen ilmiönä. Yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta. - School bullying as a phenomenon. Some experiences of Finnish lower secondary school pupils. 265 p. Summary 6 p. 2006.
- 289 LEPPÄNEN, ULLA, Development of literacy in kindergarten and primary school. Tiivistelmä 2 p. 49 p. (145 p.) 2006.
- 290 KORVELA, PAUL-ERIK, The Machiavellian reformation. An essay in political theory. 171 p. Tiivistelmä 2 p. 2006.
- 291 METSOMÄKI, MARJO, "Suu on syömistä varten". Lasten ja aikuisten kohtaamisia ryhmäperhepäiväkodin ruokailutilanteissa. - Encounters between children and adults in group family day care dining situations. 251 p. Summary 3 p. 2006.
- 292 LATVALA, JUHA-MATTI, Digitaalisen kommuni- kaatiosovelluksen kehittäminen kodin ja koulun vuorovaikutuksen edistämiseksi. - Development of a digital communication system to facilitate interaction between home and school. 158 p. Summary 7 p. 2006.

- 293 PITKÄNEN, TUULI, Alcohol drinking behavior and its developmental antecedents. - Alkoholien juomiskäyttäytyminen ja sen ennustaminen. 103 p. (169 p.) Tiivistelmä 6 p. 2006.
- 294 LINNILÄ, MAIJA-LIISA, Kouluvalmiudesta koulun valmiuteen. Poikkeuksellinen koulunaloitus koulumenestyksen, viranomaislausuntojen ja perheiden kokemusten valossa. - From school readiness to readiness of school - Exceptional school starting in the light of school attainment, official report and family experience. 321 p. Summary 3 p. 2006.
- 295 LEINONEN, ANU, Vanhusneuvoston funktioita jäljittämässä. Tutkimus maaseutumaisten kuntien vanhusneuvostoista. - Tracing functions of older people's councils. A study on older people's councils in rural municipalities. 245 p. Summary 3 p. 2006.
- 296 KAUPPINEN, MARKO, Canon vs. charisma. "Maoism" as an ideological construction. - Kaanon vs. karisma. "Maoismi" ideologisenä konstruktiona. 119 p. Yhteenveto 2 p. 2006.
- 297 VEHKAKOSKI, TANJA, Leimattu lapsuus? Vammaisuuden rakentuminen ammatti-ihmisten puheessa ja teksteissä. - Stigmatized childhood? Constructing disability in professional talk and texts. 83 p. (185 p.) Summary 4 p. 2006.
- 298 LEPPÄÄHO, HENRY, Matemaattisen ongelman ratkaisutaidon opettaminen peruskoulussa. Ongelmanratkaisukurssin kehittäminen ja arviointi. - Teaching mathematical problem solving skill in the Finnish comprehensive school. Designing and assessment of a problem solving course. 343 p. Summary 4 p. 2007.
- 299 KUVAJA, KRISTIIINA, Living the Urban Challenge. Sustainable development and social sustainability in two southern megacities. 130 p. (241 p.) Yhteenveto 4 p. 2007.
- 300 POHJOLA, PASI, Technical artefacts. An ontological investigation of technology. 150 p. Yhteenveto 3 p. 2007.
- 301 KAUKUA, JARI, Avicenna on subjectivity. A philosophical study. 161 p. Yhteenveto 3 p. 2007.
- 302 KUPILA, PÄIVI, "Minäkö asiantuntija?". Varhaiskasvatuksen asiantuntijan merkitysperspektiivin ja identiteetin rakentuminen. - "Me, an expert?" Constructing the meaning perspective and identity of an expert in the field of early childhood education. 190 p. Summary 4 p. 2007.
- 303 SILVENNOINEN, PIIA, Ikä, identiteetti ja ohjaava koulutus. Ikääntyvät pitkäaikaistyöttömät oppimisyhteiskunnan haasteena. - Age, identity and career counselling. The ageing, long-term unemployed as a challenge to learning society. 229 p. Summary 4 p. 2007.
- 304 REINIKAINEN, MARJO-RIITTA, Vammaisuuden sukupuolittuneet ja sortavat diskurssit: Yhteiskunnallis-diskursiivinen näkökulma vammaisuuteen. - Gendered and oppressive discourses of disability: Social-discursive perspective on disability. 81 p. (148 p.) Summary 4 p. 2007.
- 305 MÄÄTTÄ, JUKKA, Asepalvelus nuorten naisten ja miesten opinto- ja työuralla. - The impact of military service on the career and study paths of young women and men. 141 p. Summary 4 p. 2007.
- 306 PYYKKÖNEN, MIIKKA, Järjestäytyvät diasporat. Etnisyys, kansalaisuus, integraatio ja hallinta maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa. - Organizing diasporas. Ethnicity, citizenship, integration, and government in immigrant associations. 140 p. (279 p.) Summary 2 p. 2007.
- 307 RASKU, MINNA, On the border of east and west. Greek geopolitical narratives. - Idän ja lännen rajalla. Narratiiveja kreikkalaisesta geopolitiikasta. 169 p. Yhteenveto 3 p. 2007.
- 308 LAPIOLAHTI, RAIMO, Koulutuksen arviointi kunnallisen koulutuksen järjestäjän tehtävänä. Paikallisen arvioinnin toteutumisedellytysten arviointia erään kuntaorganisaation näkökulmasta. - The evaluation of schooling as a task of the communal maintainer of schooling - what are the presuppositions of the execution of evaluation in one specific communal organization. 190 p. Summary 7 p. 2007.
- 309 NATALE, KATJA, Parents' Causal Attributions Concerning Their Children's Academic Achievement. - Vanhempien lastensa koulumenestystä koskevat kausaaliattribuutiot. 54 p. (154 p.) Yhteenveto 3 p. 2007.
- 310 VAHTERA, SIRPA, Optimistit opintiellä. Opinnoissaan menestyvien nuorten hyvinvointi lukiosta jatko-opintoihin. - The well-being of optimistic, well-performing high school students from high school to university. 111 p. Summary 2 p. 2007.
- 311 KOIVISTO, PÄIVI, "Yksilöllistä huomiota arkisissa tilanteissa". Päiväkodin toimintakulttuurin kehittäminen lasten itsetuntoa vahvistavaksi. - "Individual attention in everyday situations". Developing the operational culture of a day-care centre to strengthen children's self-esteem. 202 p. Summary 4 p. 2007.
- 312 LAHIKAINEN, JOHANNA, "You look delicious" - Food, eating, and hunger in Margaret Atwood's novels. 277 p. Yhteenveto 2 p. 2007.
- 313 LINNAVUORI, HANNARIIKKA, Lasten kokemuksia vuoroasumisesta. - Children's experiences of dual residence. 202 p. Summary 8 p. 2007.
- 314 PARVIAINEN, TIINA, Cortical correlates of language perception. Neuromagnetic studies in adults and children. - Kielen käsittely aivoissa. Neuromagneettisia tutkimuksia aikuisilla ja lapsilla. 128 p. (206 p.) Yhteenveto 5 p. 2007.

- 315 KARA, HANNELE, *Ermutige mich Deutsch zu sprechen. Portfolio als evaluationsform von mündlichen leistung.* - "Rohkaise minua puhumaan saksaa" - kielisalkku suullisen kielitaidon arviointivälineenä. 108 p. Yhteenveto 3 p. 2007.
- 316 MÄKELÄ, AARNE, *Mitä rehtorit todella tekevät. Etnografinen tapaustutkimus johtamisesta ja rehtorin tehtävistä peruskoulussa.* - What principals really do. An ethnographic case study on leadership and on principal's tasks in comprehensive school. 266 p. Summary 5 p. 2007.
- 317 PUOLAKANAHO, ANNE, *Early prediction of reading - Phonological awareness and related language and cognitive skills in children with a familial risk for dyslexia.* - Lukemistaitojen varhainen ennustaminen. Fonologinen tietoisuus, kielelliset ja kognitiiviset taidot lapsilla joiden suvussa esiintyy dysleksiaa. 61 p. (155 p.) Yhteenveto 3 p. 2007.
- 318 HOFFMAN, DAVID M., *The career potential of migrant scholars in Finnish higher education. Emerging perspectives and dynamics.* - Akateemisten siirtolaisten uramahdollisuudet suomalaisessa korkeakoulujärjestelmässä: dynamiikkaa ja uusia näkökulmia. 153 p. (282 p.) Yhteenveto 2 p. 2007.
- 319 FADJUKOFF, PÄIVI, *Identity formation in adulthood.* - Identiteetin muotoutuminen aikuisiässä. 71 p. (168 p.) Yhteenveto 5 p. 2007.
- 320 MÄKIKANGAS, ANNE, *Personality, well-being and job resources: From negative paradigm towards positive psychology.* - Persoonallisuus, hyvinvointi ja työn voimavarat: Kohti positiivista psykologiaa. 66 p. (148 p.) Yhteenveto 3 p. 2007.
- 321 JOKISAARI, MARKKU, *Attainment and reflection: The role of social capital and regrets in developmental regulation.* - Sosiaalisen pääoman ja toteutumattomien tavoitteiden merkitys kehityksen säätelyssä. 61 p. (102 p.) Yhteenveto 2 p. 2007.
- 322 HÄMÄLÄINEN, JARMO, *Processing of sound rise time in children and adults with and without reading problems.* - Äänten nousuaikojen prosessointi lapsilla ja aikuisilla, joilla on dysleksia ja lapsilla ja aikuisilla, joilla ei ole dysleksiaa. 48 p. (95 p.) Tiivistelmä 2 p. 2007.
- 323 KANERVIO, PEKKA, *Crisis and renewal in one Finnish private school.* - Kriisi ja uudistuminen yhdessä suomalaisessa yksityiskoulussa. 217 p. Tiivistelmä 2 p. 2007.
- 324 MÄÄTTÄ, SAMI, *Achievement strategies in adolescence and young adulthood.* - Nuorten ajattelu- ja toimintastrategia. 45 p. (120 p.) Tiivistelmä 3 p. 2007.
- 325 TORPPA MINNA, *Pathways to reading acquisition: Effects of early skills, learning environment and familial risk for dyslexia.* - Yksilöllisiä kehityspolkuja kohti lukemisen taitoa: Varhaisten taitojen, oppimisympäristön ja sukuriskin vaikutukset. 53 p. (135 p.) 2007.
- 326 KANKAINEN, TOMI, *Yhdistykset, instituutiot ja luottamus.* - Voluntary associations, institutions and trust. 158 p. Summary 7 p. 2007.
- 327 PIRNES, ESA, *Merkityksellinen kulttuuri ja kulttuuripolitiikka. Laaja kulttuurin käsite kulttuuripolitiikan perusteluna.* - Meaningful culture and cultural policy. A broad concept of culture as a basis for cultural policy. 294 p. Summary 2 p. 2008.
- 328 NIEMI, PETTERI, *Mieli, maailma ja referenssi. John McDowellin mielenfilosofian ja semantiikan kriittinen tarkastelu ja ontologinen täydennys.* - Mind, world and reference: A critical examination and ontological supplement of John McDowell's philosophy of mind and semantics. 283 p. Summary 4 p. 2008.
- 329 GRANBOM-HERRANEN, LIISA, *Sananlaskut kasvatuspuheessa - perinnettä, kasvatusta, indoktrinaatiota? - Proverbs in pedagogical discourse - tradition, upbringing, indoctrination?* 324 p. Summary 8 p. 2008.
- 330 KYKYRI, VIRPI-LIISA, *Helping clients to help themselves. A discursive perspective to process consulting practices in multi-party settings.* - Autetaan asiakasta auttamaan itse itseään. Diskursiivinen näkökulma prosessikonstultoinnin käytäntöihin ryhmätilanteissa. 75 p. (153 p.) Tiivistelmä 2 p. 2008.
- 331 KIURU, NOONA, *The role of adolescents' peer groups in the school context.* - Nuortentoveriryhmien rooli kouluympäristössä. 77 p. (192 p.) Tiivistelmä 3 p. 2008.
- 332 PARTANEN, TERHI, *Interaction and therapeutic interventions in treatment groups for intimately violent men.* 46 p. (104 p.) Yhteenveto 2 p. 2008.
- 333 RAITTILA, RAIJA, *Retkellä. Lasten ja kaupunkiympäristön kohtaaminen.* - Making a visit. Encounters between children and an urban environment. 179 p. Summary 3 p. 2008.
- 334 SUME, HELENA, *Perheen pyörteinen arki. Sisäkorvaistutetta käyttävän lapsen matka kouluun.* - Turbulent life of the family. Way to school of a child with cochlear implant. 208 p. Summary 6 p. 2008.
- 335 KOTIRANTA, TUUJA, *Aktivoinnin paradoksit.* - The paradoxes of activation. 217 p. Summary 3 p. 2008.
- 336 RUOPPILA, ISTO, HUUHTANEN, PEKKA, SEITSAMO, JORMA AND ILMARINEN, JUHANI, *Age-related changes of the work ability construct and its relation to cognitive functioning in the older worker: A 16-year follow-up study.* 97 p. 2008.
- 337 TIKKANEN, PIRJO, *"Helpompaa ja hausempaa kuin luulin". Matematiikka suomalaisten ja unkarilaisten perusopetuksen neljäsluokkalaisten kokemana.* - "Easier and more fun that

- I thought". Mathematics experienced by fourth-graders in Finnish and Hungarian comprehensive schools. 309 p. Summary 3 p. 2008.
- 338 KAUPPINEN, ILKKA, Tiedon omistaminen on valtaa – Globalisoituvan patenttijärjestelmän poliittinen moraalilaitos ja globaali kapitalismi. – *Owning* knowledge is power. Political moral economy of the globalizing patent system and global capitalism. 269 p. Summary 5 p. 2008.
- 339 KUJALA, MARIA, Muukalaisena omassa maassa. Miten kasvaa vuorovaikutuskonflikteissa? – A stranger in one's own land. How to grow in interaction conflicts? 174 p. Summary 7 p. 2008.
- 340 KOPONEN, TUIRE, Calculation and Language: Diagnostic and intervention studies. – Laskutaito ja kieli: Diagnostinen ja kuntoutustutkimus. 49 p. (120 p.) Tiivistelmä 2 p. 2008.
- 341 HAUTALA, PÄIVI-MARIA, Lupa tulla näkyväksi. Kuvataideterapeuttinen toiminta kouluissa. – Permission to be seen. Art therapeutic activities in schools. 202 p. 2008.
- 342 SIPARI, SALLA, Kuntouttava arki lapsen tueksi. Kasvatuksen ja kuntoutuksen yhteistoiminnan rakentuminen asiantuntijoiden keskusteluissa. – Habilitative everyday life to support the child. Construction of the collaboration of education and rehabilitation in experts discussions. 177 p. Summary 4 p. 2008.
- 343 LEHTONEN, PÄIVI HANNELE, Voimauttava video. Asiakslähtöisyyden, myönteisyyden ja videokuvan muodostama työorientaatio perhetyön menetelmänä. – Empowering video. A work orientation formed by client-focus, positivity and video image as a method for family work. 257 p. Summary 3 p. 2008.
- 344 RUOHOMÄKI, JYRKI, "Could Do Better". Academic Interventions in Northern Ireland Unionism. – "Could Do Better" Akateemiset interventiot Pohjois-Irlannin unionismiin. 238 p. Tiivistelmä 2 p. 2008.
- 345 SALMI, PAULA, Nimeäminen ja lukemisvaikeus. Kehityksen ja kuntoutuksen näkökulma. – Naming and dyslexia: Developmental and training perspectives. 169 p. Summary 2 p. 2008.
- 346 RANTANEN, JOHANNA, Work-family interface and psychological well-being: A personality and longitudinal perspective. – Työn ja perheen vuorovaikutuksen yhteys psyykkiseen hyvinvointiin sekä persoonallisuuteen pitkäaikaisutkimuksen näkökulmasta 86 p. (146 p.) Yhteenveto 6 p. 2008.
- 347 PIIPPO, JUKKA, Trust, Autonomy and Safety at Integrated Network- and Family-oriented mode for co-operation. A Qualitative Study. 70 p. (100 p.) Yhteenveto 2 p. 2008.
- 348 HÄTINEN, MARJA, Treating job burnout in employee rehabilitation: Changes in symptoms, antecedents, and consequences. – Työuupumuksen hoito työikäisten kuntoutuksessa: muutokset työuupumuksen oireissa, ennakoijissa ja seurauksissa. 85 p. (152 p.) Tiivistelmä 4 p. 2008.
- 349 PRICE, GAVIN, Numerical magnitude representation in developmental dyscalculia: Behavioural and brain imaging studies. 139 p. 2008.
- 350 RAUTIAINEN, MATTI, Keiden koulu? Aineenopettajaksi opiskelevien käsityksiä koulu-kulttuuriin yhteisöllisyydestä. – Who does school belong to? Subject teacher students' conceptions of community in school culture. 180 p. Summary 4 p. 2008.
- 351 UOTINEN, SANNA, Vanhempien ja lasten toimijuuteen konduktiivisessa kasvatuksessa. – Into the agency of a parent and a child in conductive education. 192 p. Summary 3 p. 2008.
- 352 AHONEN, HELENA, Rehtoreiden kertoma johtajuus ja johtajaidentiteetti. – Leadership and leader identity as narrated by headmasters. 193 p. 2008.
- 353 MOISIO, OLLI-PEKKA, Essays on radical educational philosophy. 151 p. Tiivistelmä 3 p. 2009.
- 354 LINDQVIST, RAIIJA, Parisuhdeväkivallan kohtaaminen maaseudun sosiaalityössä. – Encountering partner violence with rural social work. 256 p. 2009.
- 355 TAMMELIN, MIA, Working time and family time. Experiences of the work and family interface among dual-earning couples in Finland. – Työaika ja perheen aika: kokemuksia työn ja perheen yhteensovittamisesta Suomessa. 159 p. Tiivistelmä 3 p. 2009.
- 356 RINNE, PÄIVI, Matkalla muutokseen. Sosiaalialan projektitoiminnan perustelut, tavoitteet ja toimintatavat Sosiaaliturva-lehden kirjoituksissa 1990-luvulla. – On the way to the change. 221 p. Summary 2 p. 2009.
- 357 VALTONEN, RIITTA, Kehityksen ja oppimisen ongelmien varhainen tunnistaminen Lene-arvioinnin avulla. Kehityksen ongelmien päällekkäisyys ja jatkuvuus 4–6-vuotiailla sekä ongelmien yhteys koulusuoriutumiseen. – Lene-assessment and early identification of developmental and learning problems. Co-occurrence and continuity of developmental problems from age 4 to age 6 and relation to school performance. 73 p. (107 p.) Summary 2 p. 2009.
- 358 SUHONEN, KATRI, Mitä hiljainen tieto on hengellisessä työssä? Kokemuksellinen näkökulma hiljaisen tiedon ilmenemiseen, siirrettävyyteen ja siirrettävyyden merkitykseen ikääntyneiden diakoniatyöntekijöiden ja pappien työssä. – What is tacit knowledge in spiritual work? An experiential approach to the manifestation, significance and distribution of tacit knowledge in the work of aged church deacons and ministers. 181 p. Summary 6 p. 2009.

- 359 JUMPPANEN, AAO, United with the United States - George Bush's foreign policy towards Europe 1989-1993. 177 p. Yhteenveto 3 p. 2009.
- 360 HUEMER, SINI, Training reading skills. Towards fluency. - Lukemistaitojen harjoittaminen. Tavoitteena sujuvuus. 85 p. (188 p.) Yhteenveto 3 p. 2009.
- 361 ESKELINEN, TEPPO, Putting global poverty in context. A philosophical essay on power, justice and economy. 221 p. Yhteenveto 1 p. 2009.
- 362 TAIPALE, SAKARI, Transformative technologies, spatial changes: Essays on mobile phones and the internet. 97 p. (184 p.) Yhteenveto 3 p. 2009.
- 363 KORKALAINEN, PAULA, Riittämättömyyden tunteesta osaamisen oivallukseen. Ammatillisen asiantuntijuuden kehittäminen varhaiserityiskasvatuksen toimintaympäristöissä. - From a feeling of insufficiency to a new sense of expertise. Developing professional knowledge and skills in the operational environments for special needs childhood education and care. 303 p. Summary 4 p. 2009.
- 364 SEPPÄLÄ-PÄNKÄLÄINEN, TARJA, Oppijoiden moninaisuuden kohtaaminen suomalaisessa lähikoulussa. Etnografia kouluyhteisön aikuisten yhdessä oppimisen haasteista ja mahdollisuuksista. - Confronting the Diversity of Learners in a Finnish Neighbourhood School. An Ethnographic Study of the Challenges and Opportunities of Adults Learning Together in a School community. 256 p. Summary 4 p. 2009.
- 365 SEVÓN, EIJA, Maternal Responsibility and Changing Relationality at the Beginning of Motherhood. - Äidin vastuu ja muuttuvat perhesuhteet äitiyden alussa. 117 p. (200 p.) Yhteenveto 5 p. 2009.
- 366 HUTTUNEN-SCOTT, TIINA, Auditory duration discrimination in children with reading disorder, attention deficit or both. - Kuulonvarainen keston erottelu lapsilla, joilla on lukemisvaikeus, tarkkaavaisuuden ongelma tai molemmat. 68 p. (112 p.) Tiivistelmä 3 p. 2009.
- 367 NEUVONEN-RAUHALA, MARJA-LIISA, Työelämälähtöisyyden määrittäminen ja käyttäminen ammattikorkeakoulun jatkotutkintokokeilussa. - Defining and applying working-life orientation in the polytechnic postgraduate experiment. 163 p. Summary 7 p. 2009.
- 368 NYMAN, TARJA, Nuoren vieraan kielen opettajan pedagogisen ajattelun ja ammatillisen asiantuntijuuden kehittyminen. - The development of pedagogical thinking and professional expertise of newly qualified language teachers. 121 p. (201 p.) Summary 4 p. 2009.
- 369 PUUTIO, RISTO, Hidden agendas. Situational tasks, discursive strategies and institutional practices in process consultation. 83 p. (147 p.) Tiivistelmä 2 p. 2009.
- 370 TOIVANEN, JUHANA, Animal consciousness. Peter Olivi on cognitive functions of the sensitive soul. 369 p. Yhteenveto 4 p. 2009.
- 371 NOKIA, MIRIAM, The role of the hippocampal theta activity in classical eyeblink conditioning in rabbits. - Hippokampuksen theta-aktiivisuuden rooli klassisessa silmäniskuehdollistamisessa kaneilla. 41 p. (80 p.) Yhteenveto 2 p. 2009.
- 372 LÄHTEENMÄKI, VILI, Essays on early modern conceptions of consciousness: Descartes, Cudworth, and Locke. 160 p. 2009.
- 373 BJÖRK, KAJ, What explains development. Development strategy for low human development index countries. 212 p. Yhteenveto 1 p. 2009.
- 374 PUUPPONEN, ANTTI, Maaseutuuyrittäjyys, verkostot ja paikallisuus. Tapaustutkimus pienimuotoisen elintarviketuotannon kestävyyydestä Keski-Suomessa. - Rural entrepreneurship, networks and locality. A case study of the sustainability of small-scale food production in Central Finland. 100 p. (191 p.) Summary 3 p. 2009.
- 375 HALTTUNEN, LEENA, Päivähoitotyö ja johtajuus hajautetussa organisaatiossa. - Day care work and leadership in a distributed organization. 181 p. Summary 4 p. 2009.
- 376 KAIDESOJA, TUUKKA, Studies on ontological and methodological foundations of critical realism in the social sciences. 65 p. (187 p.) Yhteenveto 9 p. 2009.
- 377 SIPPOLA, MARKKU, A low road to investment and labour management? The labour process at Nordic subsidiaries in the Baltic States. 272 p. Tiivistelmä 2 p. 2009.
- 378 SANTALA, OLLI-PEKKA, Expertise in using the Rorschach comprehensive system in personality assessment. 150 p. Tiivistelmä 1 p. 2009.
- 379 HARJUNEN, HANNELE, Women and fat: Approaches to the social study of fatness. - Naiset ja lihavuus: näkökulmia lihavuuden yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen 87 p. (419 p.) Tiivistelmä 4 p. 2009.
- 380 KETTUNEN, LIISA, Kyllä vai ei. Peruskoulun sukupuolikasvatuksen oppimateriaalin kehittämistyö ja arviointi. - Yes or no? The development and evaluation of teaching material for sex education in the Finnish comprehensive school. 266 p. Summary 3 p. 2010.
- 381 FROM, KRISTINE, "Että sais olla lapsena toisten lasten joukossa". Substantiivinen teoria erityistä tukea tarvitsevan lapsen toiminnallisesta osallistumisesta toimintaympäristöissä. - To be a child just as the others in the peer group. A substantive theory of activity-

- based participation of the child with special educational needs. 174 p. Summary 4 p. 2010.
- 382 MYKKÄNEN, JOHANNA, Isäksi tulon tarinat, tunteet ja toimijuus. - Becoming a father – types of narrative, emotions and agency. 166 p. Summary 5 p. 2010.
- 383 RAASUMAA, VESA, Perusopetuksen rehtori opettajien osaamisen johtajana. - Knowledge management functions of a principal in basic education. 349 p. Summary 5 p. 2010.
- 384 SISÄINEN, LAURI, Foucault's voices: Toward the political genealogy of the auditory-sonorous. - Foucault'n äänet. Kohti auditoris-sonoorista poliittista genealogiaa. 207 p. Tiivistelmä 2 p. 2010.
- 385 PULLI, TUULA, Totta ja unta. Draama puhe- ja kehitysvammaisten ihmisten yhteisöllisenä kuntoutuksena ja kokemuksena. - The Real and the Illusory. Drama as a means of community-based rehabilitation and experience for persons with severe learning and speech disabilities. 281 p. Summary 7 p. 2010.
- 386 SISKONEN, TIINA, Kielelliset erityisvaikeudet ja lukemaan oppiminen. - Specific language impairments and learning to read. 205 p. Summary 3 p. 2010.
- 387 LYYRA, PESSI, Higher-order theories of consciousness: An appraisal and application. - Korkeamman kertaluvun tietoisuusteoria: arvio ja käyttöehdotus. 163 p. Yhteenveto 5 p. 2010.
- 388 KARJALAINEN, MERJA, Ammattilaisten käsityksiä mentoroinnista työpaikalla. - Professionals' conceptions of mentoring at work. 175 p. Summary 7 p. 2010.
- 389 GEMECHU, DEREJE TEREFE, The implementation of a multilingual education policy in Ethiopia: The case of Afaan Oromoo in primary schools of Oromia Regional State. 266 p. 2010.
- 390 KOIVULA, MERJA, Lasten yhteisöllisyys ja yhteisöllinen oppiminen päiväkodissa. - Children's sense of community and collaborative learning in a day care centre. 189 p. Summary 3 p. 2010.
- 391 NIEMI, MINNA, Moraalijärjestystä tuottamassa. Tutkimus poliisityöstä lasten parissa. - Producing moral order. A Study on police work with children. 190 p. Summary 3 p. 2010.
- 392 ALEMAYEHU TEKLEMARIAM HAYE, Effects of intervention on psychosocial functioning of hearing and hard of hearing children in selected primary schools of Addis Ababa, Ethiopia. 195 p. Executive summary 4 p. 2010.
- 393 KASKIHARJU, EIJA, Koteja ja kodinomaisuutta. Tutkimus vanhenemisen paikoista valtiopäiväpuheissa 1950 - 2005. - Homes and homelikeness. A study on places for ageing in parliamentary speeches from 1950 to 2005. 244 p. Summary 5 p. 2010.
- 394 MAHLAKAARTO, SALME, Subjektiksi työssä - Identiteettiä rakentamassa voimaantumisen kehitysohjelmassa. - Becoming a subject at work - Constructing identity within a program of empowerment. 95 p. (198 p.) Yhteenveto 1 p. 2010.
- 395 TAPIO, TARJA, "Meilä on kaikilla samanlaiset tarinat". Tarinankerrontatutkimus tornionlaaksolaisuudesta vanhimpien aapualaisten arjessa ja tulevaisuudessa. - "We all have the same stories". A storytelling case study of Torne Valley -ness in the everyday life and future of elderly Aapua residents. 261 p. Summary 6 p. 2010.